ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים:
ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם:
ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו
יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד ניסן, תשי״ז
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״ה אברהם חנוך שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום י״ג ניסן, יום ההילולא של כ״ק אדמו״ר הצ״צ וכן קטעי העתונים, ובטח ישנה רשימה מאלו ששלחו להם מצה שמורה למען לעמוד עמהם בקישור בענינים של התעוררות גם במשך השנה ולא לחכות עד ערב פסח הבע״ל...

אף שאינו מזכיר עד״ז תקותי שראה החומר ע״ד חב״ד שנכנס בהאנתולוגיא בכדי שיצאו הדברים מתוקנים כפי האפשרי...

במ״ש אודות הספר על הפסיכולוגיא, פרטי הדברים יודע הרד״ח שי׳ כיון שעמו נדבר ומ״ש אודות מראי מקומות הדרושים, ישתמש במפתח הענינים דתו״א דרך מצותיך וכו׳ וימים אלו תקותי יו״ל מפתח הענינים ללקו״ת שכל הנ״ל יספיק די חומר לא רק לספר אחד אלא לכו״כ.

אקוה לידיעות מפורטות אודות כינוס המל״ח בכפר חב״ד וכן על המסיבה שלאחרי׳ בכפר חב״ד וכן בת״א, ובכל זה הרי כל המרבה ומפרט ה״ז משובח.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

מהנכון הי׳ לסדר אם אין הוצאות וקישוים בדבר שישלח להספרי׳ כאן את כל המכ״ע דאה״ק ת״ו המופיעים ביום ועש״ק שכפי השמועה יש בהם תוכן מענין קיים.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין .....ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה כימי צאתך (עם ביאור בדרך אפשר) שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה׳תשי״ז ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה׳תשי״ז ..... כו

ה) לקוטי שיחות פרשת קדושים (בלה״ק) כרך יז .. לא

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לז

ז) ילקוט גאולה ומשיח - פרשת קדושים ..... לח

ח) שיעור יומי חומש לשבוע שבת קדושים ..... לט

ט) שיעורי תהלים לשבוע שבת קדושים ..... נב

י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת קדושים .....נג

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע שבת קדושים .....סג

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....סה

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע שבת קדושים ..... סח

יד) – פרק אחד ליום לשבוע שבת קדושים..... קג

טו) – ספר המצוות לשבוע שבת קדושים .....קי

טז) מסכת סוטה עם ביאורים מדף ה עד דף יא..... קיב

יז) נביאים וכתובים שמואל-ב פרק א, תהלים פרק יט ..... קמא

יח) מסכת מנחות עם ביאורים מדף מו עד דף נב .....קמב

יט) עין יעקב מסכת שבת.....קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו״ר הזקן ..... קעא

כא) שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות – הלכות שבת אדמו״ר הזקן ..... קעא

כב) תורה אור – ד״ה זכור את יום השבת אדמו״ר הזקן .....קעב

כג) שערי אורה אדמו״ר האמצעי ..... קעה

כד) דרך מצותיך – ספר המצוות אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קעו

כה) תורת שמואל תרל״ב אדמו״ר מוהר״ש .....קעז

כו) קונטרס עץ החיים אדמו״ר מוהרש״ב..... קעח

כז) ספר המאמרים ה׳תרצ״ז אדמו״ר מוהריי״צ..... קעט

כח) לקוטי דיבורים אדמו״ר מוהריי״צ..... קפ

כט) ספר הזכרונות אדמו״ר מוהריי״צ..... קפ

ל) אגרות קודש אדמו״ר מוהריי״צ.....קפב

לא) פרקי אבות פרק א ..... קפג

לב) חומש לקריאה בציבור .....קפד

לג) לוח זמנים לשבוע שבת קדושים..... קפט

לד) ברכת האילנות .....קפב

לה) סדר הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד .....קצא

בס"ד. שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגה)

כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת[1], **וְצָרִיךְ** לְהָבִין מַה שֶּׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לְגְאֻלַּת מִצְרַיִם, הֲרֵי הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה תִּהְיֶה לְמַעְלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר גְּאֻלַּת מִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָסוּק זֶה גּוּפָא שֶׁהַגִּלּוּי דִּגְאֻלָּה הָעֲתִידָה יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל נִפְלָאוֹת לְגַבֵּי יְצִיאַת מִצְרַיִם[2], וּבִפְרָט עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּיַלְקוּט עַל פָּסוּק זֶה[3], נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִם הַבָּנִים לֹא הֶרְאֵיתִי לְהָאָבוֹת, דִּכְתִיב אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר[4] לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ, וְאִם־כֵּן אֵיךְ מְדַמֶּה הַכָּתוּב הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[5], וּמְבִיאוֹ כ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּהַמַּאֲמָר דְּפֶסַח[6], דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן כִּימֵי לְשׁוֹן רַבִּים, כְּיוֹם מִבָּעֵי לֵיהּ, דְּהָא בְּחַד זִמְנָא נָפְקוּ, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה (שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר כִּימֵי גוֹ' אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת) תִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה, וְלִכְאוֹרָה יֵקָשֶׁה, שֶׁהֲרֵי נִתְבָּאֵר לְעֵיל[7] שֶׁהַמַּעֲלָה דְּמָשִׁיחַ הִיא לִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת יְחִידָה הַכְּלָלִית, וְעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁיְּגַלֶּה אֶת בְּחִינַת הַ'יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ' בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וַהֲרֵי עִנְיַן הַ'יְחִידָה' הוּא הֵפֶךְ עִנְיַן הָרַבִּים, וְאִם־כֵּן מַהוּ אוֹמְרוֹ כִּימֵי גוֹ' אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, יְמֵי דַּיְיקָא, לְשׁוֹן רַבִּים.

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות הגאולה העתידה לבוא.

במאמר זה ישנם שני חלקים, בחלקו הראשון (סעיפים א' – ה') מדובר אודות כך שגאולה זו תהיה במעלה יתירה לעומת הגאולה הראשונה שהייתה ביציאת מצרים. מצד אחד כל הגאולות קשורות ביציאה ממצרים אך ביחד עם כך ישנו החידוש הקיים בגאולה העתידה דווקא. נקודה זו משתקפת בהבדל שבין שני מאורעות דומים הקשורים בשתי הגאולות, ההבדל בין קריעת ים סוף שהתרחשה ביציאה ממצרים לעומת בקיעת הנהר שתתרחש בגאולה השלימה.

בחלקו השני של המאמר מדובר אודות מעלתה של עבודת האדם הנעשית בחשכת הגלות אשר דווקא בכוחה להביא לנפלאות שבגאולה.

מאמר זה נאמר בהמשך למאמר דיבור המתחיל 'הנה ישכיל עבדי' שנאמר ביום אחרון של פסח.

אודות הגאולה העתידה נאמר בנביא **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת**[1] כלומר בדוגמת הנפלאות אשר התחוללו ביציאת מצרים כך הקדוש ברוך הוא עתיד להראות לנו, **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה** את **הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם,** בו בזמן **שֶׁהֲרֵי הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה תִּהְיֶה לְמַעְלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר גְּאֻלַּת מִצְרַיִם,** אפילו **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָסוּק זֶה גּוּפָא** (=עצמו) **שֶׁהַגִּלּוּי דִּגְאֻלָּה הָעֲתִידָה יִהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל נִפְלָאוֹת** אפילו **לְגַבֵּי יְצִיאַת מִצְרַיִם**[2], **וּבִפְרָט עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב** במדרש **בְּיַלְקוּט** שמעוני **עַל פָּסוּק זֶה**[3], אומר הקדוש ברוך הוא **נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִם הַבָּנִים** בגאולה השלימה **לֹא הֶרְאֵיתִי לְהָאָבוֹת** ביציאתם ממצרים, **דִּכְתִיב** (=כמו שכתוב) **'אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת', וְכֵן הוּא אוֹמֵר**[4] בתהלים **'לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ'** עד כאן דברי המדרש, **וְאִם־כֵּן** אינו מובן **אֵיךְ מְדַמֶּה הַכָּתוּב** את **הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין** על יסוד **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[5], **וּמְבִיאוֹ כ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּהַמַּאֲמָר דְּפֶסַח**[6],

ביאור בדרך אפשר

אודות **דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן** של הפסוק במילה **'כִּימֵי'** הדיוק הוא בכך שמילה זו היא **בלְשׁוֹן רַבִּים,** בו בזמן שהיה לו להשתמש בלשון יחיד **'כְּיוֹם' מִבָּעֵי לֵיהּ** (='כיום' היה צריך לו, להיכתב)**, דְּהָא בְּחַד זִמְנָא נָפְקוּ** (=שהרי בזמן אחד יצאו, כלומר ביום אחד יצאו ממצרים)**,** אלא הסיבה לכך נעוצה במשמעותה הרוחנית של יציאת מצרים אשר יש בה דרגות ושלבים רבים כך שלמרות שהיציאה הראשונה היתה ביום אחד אך יש צורך להמשיך בכך בכל יום ויום **שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה (שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר** בפסוק זה שהיא דומה ליציאת מצרים, כאמור **כִּימֵי גוֹ' אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת) תִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה, וְלִכְאוֹרָה יֵקָשֶׁה** כיצד זה מתאים עם מהותה הפנימית של הגאולה העתידה, **שֶׁהֲרֵי נִתְבָּאֵר לְעֵיל**[7] במאמר 'הנה ישכיל עבדי' **שֶׁהַמַּעֲלָה דְּמָשִׁיחַ** לעומת כל הצדיקים שקדמו לו, אפילו לעומת משה רבינו הגואל הראשון, **הִיא לִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת 'יְחִידָה הַכְּלָלִית', וְעִנְיָנוֹ הוּא שֶׁיְּגַלֶּה אֶת בְּחִינַת הַ'יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ' בְּכָל יִשְׂרָאֵל** 'יחידה' הינו השם של הדרגה היותר עליונה שבנפש האדם, מעלתה של דרגה זו לעומת הדרגות היותר תחתונות היא מבחינת דרגת ההתאחדות הנוצרת בין יהודי לקדוש ברוך הוא. כאשר התקרבותו של יהודי לקדוש ברוך הוא נעשית מתוך הדרגות היותר תחתונות הרי זה במסגרת כזו בה ליהודי ישנה מציאות משל עצמו הרוצה ומשתוקקת לדבוק בבורא אך היא עדיין מציאות הנבדלת ממציאותו של הבורא. כאשר מדובר אודות דרגת היחידה, במקום זה נשמת היהודי והקדוש ברוך הוא אינם שני דברים שונים אלא הם מציאות אחת ממש, **וַהֲרֵי עִנְיַן הַ'יְחִידָה' הוּא הֵפֶךְ עִנְיַן הָרַבִּים** בהתגלותה של היחידה אין מקום ל'ריבוי' כיוון שהכל אחד, על פי האמור מובן שגאולה הקשורה בהתגלותה של דרגת היחידה איננה כרוכה בשלבים ודרגות שונות כיוון שבמקום זה מלכתחילה הכל אחד **וְאִם־כֵּן** אינו מובן **מַהוּ אוֹמְרוֹ 'כִּימֵי גוֹ' אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת', יְמֵי דַּיְיקָא, לְשׁוֹן רַבִּים.**

---

1) מיכה ז, טו. 2) ראה אוה"ת נ"ך (ח"א) עה"פ (ע' תפז). 3) יל"ש מיכה רמז תקנט. 4) תהלים קלו, ד. 5) ח"ג קעו, א. 6) ד"ה כימי צאתך תש"ח (סה"מ תש"ח ע' 159). 7) ד"ה הנה ישכיל עבדי (תו"מ חי"ט ע' 272 ואילך).

ב) וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[7] כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה תִּהְיֶה דּוֹמָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם, דִּכְשֵׁם שֶׁבִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם הָיְתָה קְרִיעַת יַם סוּף, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהָיְתָה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא לְמַעְלָה, וּמִזֶּה נִמְשַׁךְ גַּם לְמַטָּה קְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן יִהְיֶה גַּם לֶעָתִיד בְּקִיעַת הַפַּרְסָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר. אֶלָּא שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַתַּחְתּוֹנָה, וּלְעָתִיד תִּהְיֶה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁקְּרִיעַת יַם סוּף הוּא עִנְיָן בְּקִיעַת הַמַּלְכוּת, וּבְקִיעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הוּא עִנְיָן בְּקִיעַת הֶעֱלֵם דִּסְפִירַת הַבִּינָה. דְּהִנֵּה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא מְמֻצָּע בֵּין אֲצִילוּת

ביאור בדרך אפשר

ב) מהותה של כל גאולה היא היציאה ממצרים. משמעותה של ׳מצרים׳ היא ׳מֵיצָרִים׳, גאולה פירושה היציאה מן ה׳מֵיצָרִים׳, מן המיצר אל המרחב. ישנם רבדים שונים של מיצר, כך שגם לאחר שנעשתה היציאה ממיצר מסויים יתכן וקיימים מיצרים נוספים אשר טרם יצאו מהם. מציאותו של העולם הזה ושל כל העולמות קשורה במיצרים שונים. העולמות כולם בעצם הווייתם הינם בעלי גבול ומידה לעומת הבורא שהינו בלתי בעל גבול, כלומר העולמות כולם הינם בבחינת ׳מֵיצַר׳ לעומת ׳מרחב׳ האין סוף של הבורא. בתוך העולמות עצמם קיימת גם כן החלוקה בין מיצר למרחב, שזו החלוקה בין העולמות התחתונים שהם בבחינת מיצר לעומת העליונים. המיצרים השונים נובעים מקיומה של ׳מחיצה׳, כלומר ׳**פרסא**׳ **בלשון ארמית**, אשר הקדוש ברוך הוא העמיד בין העליונים לבין התחתונים אשר היא יוצרת את ההבדל ביניהם. כמו כן קיימת ׳פרסא׳ עליונה יותר המבדילה בין רוממותו הבלתי מוגבלת של אור אין סוף ברוך הוא לבין העולמות כולם.

גאולה כרוכה בבקיעת הפרסאות השונות.

ההבדל בין הגאולה הראשונה לבין הגאולה העתידה נעוץ בדרגת ה׳פרסא׳ הנבקעת. בגאולה הראשונה הייתה בקיעת ה׳פרסא׳ המבדילה בין התחתונים לעליונים אך בגאולה העתידה תהיה בקיעת ה׳פרסא׳ המבדילה בין העולמות כולם לבין אור אין סוף הבלי גבול. עולמות התחתונים הינם שלושת עולמות ה׳נבראים׳ לעומת עולם ה׳אצילות׳ אשר הוא בבחינת העליונים.

על פי האמור מובן מדוע אחד המאורעות החשובים בגאולה הראשונה הוא קריעת ים סוף, אשר בדומה לה תהיה בגאולה העתידה בקיעת הנהר כנאמר בדברי הנביא ״והניף ידו על הנהר... והִכָּהוּ״. מבחינת פשוטו של מקרא הצורך בקריעת ים סוף הוא ההצלה מפרעה וחילו הרודפים אחר בני ישראל. והצורך לעתיד בבקיעת הנהר, נהר פרת, הוא על מנת לסלול את דרך המעבר לקיבוץ הגלויות הנמצאות בצפון במדינת אשור. אך המשמעות הפנימית של מאורעות אלה היא אשר בהם משתקפת ומתגלה בעולם הזה בקיעת הפרסא המתרחשת בעולמות כולם.

הסברת הקשר בין בקיעת הפרסא לביו קריעת הים: משמעות קריעת הים והנהר היא כלשון הפסוק ״הפך ים ליבשה״ כלומר התאחדות הים והיבשה. היבשה מסמלת את המציאות הגלויה לעומת הים המסמל את המציאות הנסתרת. בעומק יותר: חז״ל אומרים ״כל מה שיש בים יש ביבשה וכל מה שיש ביבשה יש בים״ ההבדל בין היצורים הקיימים בים לבין הנמצאים ביבשה הוא עד כדי כמה הם קשורים במקור אשר ממנו הם מקבלים את חיותם. בפרשת בראשית נאמר אשר המקור ממנו נתהוו היצורים הנמצאים ביבשה הוא האדמה, והמקור אשר ממנו נתהוו היצורים הנמצאים בים הוא המים. היצורים הנמצאים ביבשה הם נתהוו מהאדמה אך אינם בתוכה אלא מחוצה לה. לעומת זאת היצורים שבים הינם **בתוך** המים. כלומר מציאותם של היצורים שבים הינה נסתרת כיוון שהם כלולים במקורם עד כדי כך שהדבר הנראה לעין הוא רק המים המכסים עליהם מה שאין כן מציאותם של היצורים שביבשה הינה גלויה כיוון שהם נפרדים והם מחוץ למקורם כך שמציאותם נראית בפני עצמה. הדברים האמורים מבטאים את ההבדל בין עולם האצילות לבין עולמות ה׳נבראים׳. מקור חיותם של העולמות כולם הוא אורו הבלתי בעל גבול של הקדוש ברוך הוא. עולם האצילות וכל הפרטים שבו הם בדוגמת הים כיוון שהאור האלוקי המחיה אותם הוא גלוי, כך שמציאותם שלהם איננה ניכרת ונראית כדבר בפני עצמו אלא הם ׳טבועים׳ ו׳שקועים׳ במקור חיותם שהוא אור אין סוף ברוך הוא. לעומת זאת מציאותם של עולמות ה׳נבראים׳ היא בדוגמת היבשה כיוון שהאור האלוקי מסתתר מהם כך שהם מרגישים את מציאותם כדבר בפני עצמו. ההבדל בין הים ליבשה מתאפשר על ידי הגבול שהקדוש ברוך הוא קבע בין הים ליבשה, עד היכן תתפשט מציאות הים והיכן תתחיל מציאות היבשה. כמו כן ההבדל בין עולם האצילות לבין עולמות ה׳נבראים׳ כרוך במחיצה המסתירה על האור האלוקי המאיר באצילות ובכך מבדילה בינו לבין ה׳נבראים׳. קריעת הים פירושה ביטולו של גבול זה.

וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[7] במאמר ״הנה ישכיל עבדי״ אודות **כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה תִּהְיֶה דּוֹמָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם,** דבר זה מתבטא בכך **דִּכְשֵׁם שֶׁבִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם הָיְתָה קְרִיעַת יַם סוּף, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהָיְתָה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא לְמַעְלָה** בעולמות העליונים, **וּמִזֶּה נִמְשַׁךְ גַּם לְמַטָּה** המאורע של **קְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן יִהְיֶה גַּם לֶעָתִיד** בביאת משיח **בְּקִיעַת הַפַּרְסָא** ותתבטא ותתגלה גם כן למטה בעולמנו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8] בנבואה אודות הגאולה העתידה **״וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר**... והִכָּהוּ לשבעה נחלים״. שני מאורעות אלה דומים זה לזה **אֶלָּא שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיְתָה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַתַּחְתּוֹנָה, וּלְעָתִיד תִּהְיֶה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר** במאמר ״הנה ישכיל עבדי״ **שֶׁקְּרִיעַת יַם סוּף הוּא עִנְיָן בְּקִיעַת** הפרסא הקשורה בספירת **הַמַּלְכוּת** שהינה הספירה התחתונה מבין הספירות שבעולם האצילות אשר היא עומדת בין עולם האצילות לבין עולמות ה׳נבראים׳, **וּלעומת זאת בְּקִיעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הוּא עִנְיָן בְּקִיעַת הֶעֱלֵם** והמיצר הקשור במציאותה של הפרסא **דִּסְפִירַת הַבִּינָה** אשר היא מבין הספירות היותר עליונות אשר הן עומדות בקצהו העליון של עולם האצילות, בין עולם האצילות לבין אור אין סוף הבלי גבול שלמעלה מעלה. הסברת הדברים: **דְּהִנֵּה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת** להיותה התחתונה מבין עשר הספירות המאירות בעולם האצילות,

8) ישעי׳ יא, טו.

ביאור בדרך אפשר

אשר על ידה מצטמצם האור האלוקי ויורד מעולם האצילות לעולמות בריאה יצירה ועשיה, לכן **הִיא** משמשת כ**מְמֻצָּע בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּכְשֵׁם שֶׁבְּכָל מְמֻצָּע** העומד בין מעלה ומטה **יֵשׁ** בו **ב' מַדְרֵגוֹת** שהינם שני חלקים הקיימים בו, ישנו החלק העליון של הממוצע בו הוא קשור בדבר שלמעלה ממנו וישנו החלק התחתון בו הוא קשור בדבר שלמטה ממנו, **כְּמוֹ כֵן יֵשׁ גַּם בְּהַמְּמֻצָּע** העומד בין אצילות לתחתונים יותר, שזו עניינה **דְּ'מַלְכוּת'**, קיימים בה **ב' מַדְרֵגוֹת,** הדרגה העליונה היא **פְּנִימִיּוּת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם יָם,** והדרגה התחתונה היא **חִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֶרֶץ. דִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמַּלְכוּת כּוֹנֶסֶת וְאוֹסֶפֶת בְּתוֹכָהּ כָּל הָאוֹרוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵם בִּבְחִינַת בְּלִי־גְּבוּל, וּמַעֲלֶמֶת וּמַסְתֶּרֶת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְגַּלּוּ לַחוּץ** כלפי מטה, בדוגמת גבול הים שאינו מאפשר את התפשטות הים בתחום היבשה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שבחיצוניותה של ספירת המלכות, האור האלוקי שבעולם האצילות איננו מאיר בהתגלות אלא באופן מצומצם **נַעֲשֵׂית חִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת מָקוֹר** לעולמות **הַנִּבְרָאִים. וְזֶהוּ עִנְיַן הֶעְלֵם** וההסתר שיוצרת **הַפְּרָסָא שֶׁבִּבְחִינַת מַלְכוּת. וְכֵן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר בְּכָל בְּחִינַת מְמֻצָּע, שֶׁהַפְּנִימִיּוּת שֶׁבְּהַמְּמֻצָּע עִנְיָנָהּ לְהַעֲלִים עַל הָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה** ממנו **שֶׁלֹּא יִתְגַּלּוּ לַחוּץ** כלפי מטה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** שמאיר אור מצומצם יותר **נַעֲשֵׂית חִיצוֹנִיּוּת הַמְּמֻצָּע מָקוֹר לְהַשְׁפִּיעַ לְמַה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְזֶהוּ עִנְיַן קְרִיעַת יַם סוּף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] 'הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה'**, כלומר ביטול הצמצומים האמורים **שֶׁנַּעֲשָׂה הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** וחיבור זה נעשה **בְּב' אוֹפַנִּים,** אופן אחד הוא **בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה** כלומר נעשית עלייתם של הנבראים לדרגת הדביקות של עולם האצילות תוך התבטלותם המוחלטת **וּ**האופן השני הוא **בְּדֶרֶךְ הַמְּשָׁכָה** וירידה כלפי מטה כלומר נעשית ירידת עולם האצילות לתוך מציאותם של התחתונים, אשר בתוך מציאותם שלהם תאיר דרגת האחדות המאירה בעולם האצילות, חיבור העולמות על ידי עליית התחתונים למעלה הינו **כְּשִׁיטַת הַזֹּהַר**[10] בהסברת מהות קריעת ים סוף, **וְ**חיבור העולמות על ידי ירידת האצילות למטה הינו **כְּשִׁיטַת הָאֲרִיזַ"ל**[11] הסברת שני אופני חיבור אלה תהיה ביתר פירוט בסעיף הבא. **אֶלָּא שֶׁקְּרִיעַת יַם סוּף הָיְתָה הַבְּקִיעָה הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, וּלְעָתִיד תִּהְיֶה בְּקִיעַת הַנָּהָר שֶׁהוּא עִנְיַן בְּקִיעַת הַפְּרָסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה** המבדילה בין העולמות כולם לבין הבורא ברוך הוא, **וְעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה** בבחינה זו עולם האצילות נקרא גם כן בשם מַטָּה לעומת הבורא שרוממותו היא מעלה מעלה, וחיבור זה יהיה גם כן בכל האופנים **בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה וּבְדֶרֶךְ הַמְּשָׁכָה.**

ג) בשני הסעיפים הבאים מבוארת מהותם של הפרסאות השונות ובקיעתן, על ידי התבוננות באופן בו כל הפרטים האמורים קיימים בנפשו של האדם. תחילה הפרסאות השונות מוזכרות באופן כללי ולאחר מכן מבוארות בפירוט יותר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בִּכְלָלוּת יֵשׁ ג' מִינֵי פַּרְסָאוֹת[12]. בנפש האדם קיימים שלושה רבדים כלליים. הרובד החיצוני הינו הרובד הקשור בהתייחסותה של הנפש אל מה שמחוצה לה, אל הזולת העומד מולה. הרובד האמצעי קשור בהתגלותה של הנפש בינה לבין עצמה. הרובד הפנימי הינו עצמותה של הנשמה אשר היא למעלה מכל התגלות שתהיה. הרובד הראשון קשור בעיקר בכח הדיבור של האדם כיוון שעל ידו האדם מגלה לזולת את המתרחש בליבו פנימה. הרובד האמצעי קשור בעשר כוחות הנפש שהם שכלו של האדם ורגשותיו אשר בהם מאירה התגלותה של נפש האדם בינו לבין עצמו. הרובד הפנימי קשור בעצמיותה של הנשמה, בכוחותיה הנעלמים, אשר הם למעלה משכלו ורגשותיו הגלויים של האדם. בין הרבדים השונים קיימת מחיצה הגורמת לכך שהדברים המאירים בפנימיותה של הנפש לא יאירו בחיצוניותה. לעיתים האדם זוכה ומתרחשת בקיעה במחיצות השונות כך שהוא מצליח לגלות בדיבורו את כל עוצמת רגשות ליבו וכמו כן הוא מצליח לקלוט בשכלו ורגשותיו את הקיים בכוחותיה הנעלמים של הנשמה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ג' מִינֵי פַּרְסָאוֹת.

ביאור בדרך אפשר

לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּכְשֵׁם שֶׁבְּכָל מְמֻצָּע יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת, כְּמוֹ כֵן יֵשׁ גַּם בְּהַמְּמֻצָּע דְּמַלְכוּת ב' מַדְרֵגוֹת, פְּנִימִיּוּת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם יָם, וְחִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם אֶרֶץ. דִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמַּלְכוּת כּוֹנֶסֶת וְאוֹסֶפֶת בְּתוֹכָהּ כָּל הָאוֹרוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵם בִּבְחִינַת בְּלִי־גְּבוּל, וּמַעֲלֶמֶת וּמַסְתֶּרֶת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִתְגַּלּוּ לַחוּץ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית חִיצוֹנִיּוּת הַמַּלְכוּת מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לַנִּבְרָאִים. וְזֶהוּ עִנְיַן הֶעְלֵם הַפַּרְסָא שֶׁבִּבְחִינַת מַלְכוּת. וְכֵן הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר בְּכָל בְּחִינַת מְמֻצָּע, שֶׁהַפְּנִימִיּוּת שֶׁבְּהַמְּמֻצָּע עִנְיָנָהּ לְהַעֲלִים עַל הָאוֹרוֹת שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁלֹּא יִתְגַּלּוּ לַחוּץ, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית חִיצוֹנִיּוּת הַמְּמֻצָּע מָקוֹר לְהַשְׁפִּיעַ לְמַה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְזֶהוּ עִנְיַן קְרִיעַת יַם סוּף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] 'הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה', שֶׁנַּעֲשָׂה הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה בְּב' אוֹפַנִּים, בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה וּבְדֶרֶךְ הַמְּשָׁכָה.

ג) **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בִּכְלָלוּת יֵשׁ ג' מִינֵי פַּרְסָאוֹת**[12]. **וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ ג'**

---

9) תהלים סו, ו. 10) ח"ב מח, ב. 11) פע"ח שער חג המצות פ"ז. שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב. 12) ראה שער האמונה פס"ה ואילך.

מיני פַּרְסָאוֹת. פַּרְסָא הָא׳ הִיא בְּחִינַת הַמֵּצַר שֶׁבְּחָזֶה הַלֵּב הַמַּפְסִיק בֵּין הַמִּדּוֹת לְקוֹל הַדִּבּוּר (וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל הָאָדָם חֲצַר הַכָּבֵד הַמַּפְסִיק בֵּין אִבְרֵי הַנְּשִׁימָה לְאִבְרֵי הָעִכּוּל וְהַמַּעֲשֶׂה). וּפַרְסָא הַב׳ הִיא מֵצַר הַגָּרוֹן הַמַּפְסִיק בֵּין הַמּוֹחִין לְהַמִּדּוֹת. וּפַרְסָא הַג׳ הִיא בְּחִינַת קְרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא[13], הַמַּפְסִיק בֵּין לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין לְהַמּוֹחִין, הַיְינוּ בֵּין לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל לְהַשֵּׂכֶל.

וּבְאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה עִנְיַן הֶפְסֵק הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַמִּדּוֹת לְדִבּוּר הוּא, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת הֵם בְּתָקְפָּם אַזַי אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כְּלָל, לְפִי שֶׁהַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בְּתָקְפָּם אֵינָם יְכוֹלִים לְהִתְגַּלּוֹת כְּלָל בְּהַדִּבּוּר, וְכַאֲשֶׁר יְדַבֵּר, אַזַי יִהְיֶה הַדִּבּוּר מְבֻלְבָּל. וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבְּהַדִּבּוּר מִתְגַּלִּים הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בַּחֲלִישׁוּת דַּוְקָא, אֲבָל לֹא עֶצֶם הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בְּתָקְפָּם, הִנֵּה עוֹד זֹאת אָנוּ רוֹאִים, שֶׁלִּפְעָמִים הַדִּבּוּר הוּא מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רָחַק מִמֶּנִּי. וּכְתִיב[15] וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ, שֶׁבְּדִבּוּר כָּזֶה אֵין גִּלּוּי הַמִּדּוֹת כְּלָל. וְהַיְינוּ, דַּהֲגַם שֶׁבְּהֶכְרֵחַ שֶׁכָּל דִּבּוּר יִהְיֶה לוֹ אֵיזֶה שֹׁרֶשׁ וְסִבָּה בְּהַמִּדּוֹת, דְּכַאֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד בִּתְנוּעָה שֶׁל אַהֲבָה וְחֶסֶד אַזַי מְדַבֵּר דִּבְרֵי אַהֲבָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מְצִיאוּת שֶׁל דִּבּוּר שֶׁהוּא מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד הַפְּרָסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הַמִּדּוֹת לְהַדִּבּוּר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁיֵּשׁ פַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הַמִּדּוֹת וּסְפִירַת

ביאור בדרך אפשר

פַּרְסָא הָא׳ הִיא בְּחִינַת הַמֵּצַר שֶׁבְּחָזֶה הַלֵּב הַמַּפְסִיק וחוצץ בֵּין הַמִּדּוֹת (=רְגָשׁוֹת) שבליבו של האדם לְבֵין קוֹל הַדִּבּוּר (כאמור, מהותו של הרובד החיצוני היא היציאה של הנפש אל מה שמחוצה לה. מבחינת הנפש, חומריותו של גוף האדם נחשבת גם כן כמציאות שחוצה לה, לכן כוחות הנפש הקשורים בקיומו החומרי של הגוף שהם הכוחות הפועלים במערכת העיכול ובחלקו התחתון של הגוף שייכים גם כן לרובד החיצוני שלה לעומת כוחות הנפש הנמצאים בחלקו העליון במוחו ובליבו של האדם הקשורים בהתגלותה של הנפש כשלעצמה. **וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁל הָאָדָם ׳חֲצַר הַכָּבֵד׳** (=סרעפת, בלשון חז״ל) **הַמַּפְסִיק** וחוצץ **בֵּין אִבְרֵי הַנְּשִׁימָה לְאִבְרֵי הָעִכּוּל וְהַמַּעֲשֶׂה). וּפַרְסָא הַב׳ הִיא מֵצַר הַגָּרוֹן הַמַּפְסִיק** וחוצץ **בֵּין הַמּוֹחִין לְהַמִּדּוֹת** והרְגָשׁוֹת שבלב. **וּפַרְסָא הַג׳ הִיא בְּחִינַת ׳קְרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא׳**[13] (=קרום החופה על המוח), **הַמַּפְסִיק** וחוצץ **בֵּין** הכוחות הנעלמים שהם **לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין לְבֵין הַמּוֹחִין, הַיְינוּ בֵּין לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל לְהַשֵּׂכֶל.** בסעיף זה מבוארת בפירוט מהותה של הפרסא התחתונה שבנפשו של האדם המתבטאת במיצר הקיים בין ליבו לבין דיבורו.

וּבְאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה עִנְיַן הֶפְסֵק הנגרם על ידי **הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַמִּדּוֹת** שבלב **לְדִבּוּר הוּא** מתבטא בכך שעל האדם לצמצם ולהפחית את רגשותיו על מנת שיוכל לבטאם בדיבור, **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת** שבליבו של אדם **הֵם בְּתָקְפָּם** ובמלוא עוצמתם כגון כאשר האהבה לחבירו בוערת בתוקף גדול **אַזַי אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כְּלָל, לְפִי שֶׁהַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בְּתָקְפָּם** ובמלוא עוצמתם **אֵינָם יְכוֹלִים לְהִתְגַּלּוֹת כְּלָל בְּהַדִּבּוּר, וְכַאֲשֶׁר יְדַבֵּר** במצב זה, **אַזַי יִהְיֶה הַדִּבּוּר מְבֻלְבָּל. וִיתֵירָה מִזֶּה,** ההפסק הקיים בין הלב לבין הדיבור הוא עד כדי כך **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבְּהַדִּבּוּר מִתְגַּלִּים הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בַּחֲלִישׁוּת דַּוְקָא, אֲבָל לֹא עֶצֶם הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בְּתָקְפָּם, הִנֵּה עוֹד זֹאת אָנוּ רוֹאִים,** שתתכן מציאות של דיבור ללא חיבור ללב כלל **שֶׁלִּפְעָמִים הַדִּבּוּר הוּא מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[14] **׳בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רָחַק מִמֶּנִּי׳** כלומר יתכן מצב בו האדם יכבד את הקדוש ברוך הוא בפיו בתפילה אך ליבו רחוק מכך. **וּבדומה לכך כְּתִיב**[15] **׳וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ׳** כלומר הבטחותיו של האדם לקדוש ברוך הוא יכולות להיחשב כדברי כזב כיוון שבליבו אינו כנה, **שֶׁבְּדִבּוּר כָּזֶה אֵין גִּלּוּי הַמִּדּוֹת כְּלָל. וְהַיְינוּ, דַּהֲגַם שֶׁבְּהֶכְרֵחַ שֶׁכָּל דִּבּוּר יִהְיֶה לוֹ אֵיזֶה שֹׁרֶשׁ וְסִבָּה** הנעוצה **בְּהַמִּדּוֹת** שבלב האדם שהרי כל דיבור מבטא רגש כל שהוא, של קירוב או של ריחוק, **דְּכַאֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד בִּתְנוּעָה** נפשית **שֶׁל אַהֲבָה וְחֶסֶד אַזַי מְדַבֵּר דִּבְרֵי אַהֲבָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מְצִיאוּת שֶׁל דִּבּוּר שֶׁהוּא מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד** הנגרם על ידי **הַפְּרָסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הַמִּדּוֹת** שבלב **לְבֵין הַדִּבּוּר.** עד כאן מדובר אודות משמעותה של פרסא זו בנפשו של האדם **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן** אודות הפרסא הקשורה בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא **לְמַעְלָה,** הדברים האמורים משמשים כמשל לפרסא המבדילה בין התגלותו של הקדוש ברוך הוא בעולם האצילות לבין הירידה להאיר בעולמות היותר תחתונים. ההבדל בין עולם האצילות לבין עולמות התחתונים הוא: עולם האצילות נקרא בשם ׳עולם האחדות׳ כיוון שמציאותו מאוחדת עם האור האלוקי ולכן מציאותו היא בדוגמת מציאות שכלו ורגשותיו של האדם שהינם מאוחדים עם הנפש המתגלה בהם. לעומת זאת עולמות התחתונים מרגישים את עצמם כבעלי מציאות נפרדת מהאור האלוקי כך שהירידה מעולם האצילות אליהם היא בדוגמת היציאה של הנפש אל הזולת הנפרד ממנה. כח הדיבור שבאדם אשר באמצעותו נעשית היציאה מהנפש אל המציאות שחוצה לה משמש

13) ראה עץ חיים שער יג (שער א״א) פ״ג. פ״ו. 14) ישעי׳ כט, יג. 15) תהלים עח, לו־לז.

ביאור בדרך אפשר

כמשל לספירת המלכות אשר על ידה נעשית הירידה מעולם האצילות אל עולמות ה׳נבראים׳.

למדנו שישנה פרסא החוצצת בין רגשותיו שבליבו של האדם לבין דיבורו כך גם למעלה **שֶׁיֵּשׁ פַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הַמִּדּוֹת** העליונות שבעולם האצילות **וּבֵין סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר בָּהּ** דרגה עליונה של **גִּלּוּי אֲלֻקוּת שֶׁמִּצַּד** דרגת האור המאיר בספירות היותר עליונות שבעולם האצילות שהם **הַג׳ רִאשׁוֹנוֹת** ׳חכמה׳ ׳בינה׳ ו׳דעת׳, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד הֶעְלֵם** הנגרם על ידי **הַפַּרְסָא אֵינוֹ מֵאִיר בָּהּ גַּם הַגִּלּוּי אֲלֻקוּת שֶׁמִּצַּד** דרגת **הַז׳** (=השבע) ספירות **תַּחְתּוֹנוֹת** שהם ׳חסד׳ ׳גבורה׳ ׳תפארת׳ ׳נצח׳ ׳הוד׳ ו׳יסוד׳ ביחד עם פנימיותה של ספירת המלכות, שלושת הספירות הראשונות הם בדוגמת שכלו של האדם ושבע התחתונות הם בדוגמת רגשותיו אשר כולם אינם יכולים להאיר במלוא עוצמתם בדיבורו של האדם, **וּמִצַּד זֶה נַעֲשָׂה בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר לְגַמְרֵי. וְעַל זֶה הָיָה עִנְיַן קְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁהוּא בְּקִיעַת הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין זְעֵיר־אַנְפִּין** ו׳מלכות׳ שהם המידות העליונות **וּבֵין הַמַּלְכוּת**, ובקיעה זו גורמת לכך **שֶׁהַמִּדּוֹת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין יִהְיוּ מְאִירִים בְּמַלְכוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** וכאמור בסעיף ב׳ חיבור זה נעשה **בְּב׳ הָאוֹפַנִּים, בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה** ממטה למעלה **וּבְדֶרֶךְ הַמְשָׁכָה** וירידה ממעלה למטה, כלומר ישנו חיבור הנעשה על ידי העלייה לעולם האצילות **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[16] **׳שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי י״ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל׳**, פסוק זה מדבר אודות העלייה לרגל של שנים עשר השבטים לבית המקדש. עלייה זו רומזת על עלייתם למעלה אל עולם האצילות. **הַיְינוּ, שֶׁבְּחִינַת י״ב בָּקָר׳ שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** הרומזים על המלאכים הנקראים בשם ׳בהמות׳ ו׳חיות הקודש׳ וכמו כן רומזים על דרגת נשמות שבטי ישראל הנקראים בשם ׳בהמות׳ לעומת גודל מעלת נשמות האבות אברהם יצחק ויעקב השייכות לעולם האצילות, הרי הם **מִתְעַלִּים בַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ** אופן נוסף של חיבור העולמות שהוא **עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** והירידה **מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** כך שדרגת האחדות שבעולם האצילות תאיר במלוא עוצמתה בעולמות התחתונים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17] אודות קריעת ים סוף ׳**וַיָּבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׳**, מבאר על כך האריז״ל אשר מבחינת שורש נשמתם של כל בני ישראל הרי הם לקוחים מעולם האצילות הנקרא, כאמור בתחילת סעיף ב׳, בשם ׳ים׳. לפי זה משמעות הפסוק היא **שֶׁהַנְּשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת** מבלי שתצטמצם דרגתם הרוחנית, אלא **כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּתוֹךְ ׳הַיָּם׳ בָּאֲצִילוּת**, כך הן **יוֹרְדוֹת לַ״יַּבָּשָׁה׳** כלומר **לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.**

וכשם שמתרחשת קריעת ים סוף בעולמות כולם, שזו התחברותם בכל האופנים האמורים **עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ גַּם לְמַטָּה בָּאָדָם, הַחִבּוּר דְּמִדּוֹת וְדִבּוּר בְּב׳ הָאוֹפַנִּים**, אופן אחד הוא **בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה** ועלייה מלמטה למעלה **וּ**אופן נוסף הוא **בְּדֶרֶךְ הַמְשָׁכָה** וירידה מלמעלה למטה. הסברת הדברים: **יֶשְׁנוֹ אֹפֶן** בו נעשה **הַחִבּוּר בְּדֶרֶךְ** של **הַמְשָׁכָה** וירידה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**, כלומר **שֶׁהַמִּדּוֹת** ורגשותיו שבליבו של האדם פנימה, כפי שהם במלוא עוצמתם, **נִמְשָׁכוֹת** ומתגלות **בְּהַדִּבּוּר, כְּמַאֲמָר**[18] חז״ל ׳**דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב** (של האדם המדבר) **נִכְנָסִים אֶל הַלֵּב** (של האדם השומע)׳, **דְּבָרוּשׁ** הביטוי ׳**דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב׳ הוּא שֶׁהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ** ונובע **מִן הַלֵּב עַצְמוֹ** ללא מחיצה ביניהם, **וְהַיְינוּ שֶׁהַמִּדּוֹת** ורגשות האדם, מבלי הצטמצמותם, אלא **כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּהַלֵּב** במלוא עוצמתם, **כָּךְ הֵם מְאִירִים בְּקוֹל הַדִּבּוּר** כלומר באופן זה הַרֶגֶשׁ יוצא ממקומו בלב ויורד ומשתפך בדיבור. **וְיֶשְׁנוֹ אֹפֶן** חיבור נוסף בו **הַחִבּוּר דְּמִדּוֹת וְדִבּוּר** נעשה **בְּדֶרֶךְ** של **הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה**, אין זה שרגש

ביאור בדרך אפשר

1 כמשל לספירת המלכות אשר על ידה נעשית הירידה מעולם האצילות אל
2 עולמות ה׳נבראים׳.
3 למדנו שישנה פרסא החוצצת בין רגשותיו שבליבו של האדם לבין דיבורו כך
4 גם למעלה **שֶׁיֵּשׁ פַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין הַמִּדּוֹת** העליונות שבעולם
5 האצילות **וּבֵין סְפִירַת**
6 **הַמַּלְכוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה**
7 **נַעֲשָׂה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת**
8 **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, שֶׁלֹּא זוֹ**
9 **בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר בָּהּ**
10 דרגה עליונה של **גִּלּוּי אֲלֻקוּת**
11 **שֶׁמִּצַּד** דרגת האור המאיר
12 בספירות היותר עליונות שבעולם
13 האצילות שהם **הַג׳ רִאשׁוֹנוֹת**
14 ׳חכמה׳ ׳בינה׳ ו׳דעת׳, **אֶלָּא**
15 **עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד הֶעְלֵם**
16 הנגרם על ידי **הַפַּרְסָא אֵינוֹ**
17 **מֵאִיר בָּהּ גַּם הַגִּלּוּי**
18 **אֲלֻקוּת שֶׁמִּצַּד** דרגת **הַז׳**
19 (=השבע) ספירות **תַּחְתּוֹנוֹת**
20 שהם ׳חסד׳ ׳גבורה׳ ׳תפארת׳
21 ׳נצח׳ ׳הוד׳ ו׳יסוד׳ ביחד עם
22 פנימיותה של ספירת המלכות,
23 שלושת הספירות הראשונות הם
24 בדוגמת שכלו של האדם ושבע
25 התחתונות הם בדוגמת רגשותיו
26 אשר כולם אינם יכולים להאיר
27 במלוא עוצמתם בדיבורו של
28 האדם, **וּמִצַּד זֶה נַעֲשָׂה**
29 **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**
30 **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר לְגַמְרֵי.**
31 **וְעַל זֶה הָיָה עִנְיַן קְרִיעַת**
32 **יַם סוּף, שֶׁהוּא בְּקִיעַת**
33 **הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין ׳זְעֵיר־**
34 **אַנְפִּין׳** שהם המידות העליונות **וּבֵין הַמַּלְכוּת**, ובקיעה זו גורמת לכך
35 **שֶׁהַמִּדּוֹת דִּזְעֵיר־אַנְפִּין יִהְיוּ מְאִירִים בְּמַלְכוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה**
36 **נַעֲשָׂה הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** וכאמור בסעיף ב׳
37 חיבור זה נעשה **בְּב׳ הָאוֹפַנִּים, בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה** ממטה למעלה **וּבְדֶרֶךְ**
38 **הַמְשָׁכָה** וירידה ממעלה למטה, כלומר ישנו חיבור הנעשה על ידי העלייה
39 לעולם האצילות **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[16] **׳שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי**
40 **י״ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל׳**, פסוק זה מדבר אודות העלייה לרגל של שנים עשר
41 השבטים לבית המקדש. עלייה זו רומזת על עלייתם למעלה אל עולם
42 האצילות. **הַיְינוּ, שֶׁבְּחִינַת י״ב בָּקָר׳ שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**
43 הרומזים על המלאכים הנקראים בשם ׳בהמות׳ ו׳חיות הקודש׳ וכמו כן רומזים
44 על דרגת נשמות שבטי ישראל הנקראים בשם ׳בהמות׳ לעומת גודל מעלת
45 נשמות האבות אברהם יצחק ויעקב השייכות לעולם האצילות, הרי הם
46 **מִתְעַלִּים בַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ** אופן נוסף של חיבור העולמות
47 שהוא **עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** והירידה **מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**
48 כך שדרגת האחדות שבעולם
49 האצילות תאיר במלוא עוצמתה
50 בעולמות התחתונים, **כְּמוֹ**
51 **שֶׁכָּתוּב**[17] אודות קריעת ים
52 סוף ׳**וַיָּבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
53 **בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׳**, מבאר
54 על כך האריז״ל אשר מבחינת
55 שורש נשמתם של כל בני ישראל
56 הרי הם לקוחים מעולם האצילות
57 הנקרא, כאמור בתחילת סעיף ב׳,
58 בשם ׳ים׳. לפי זה משמעות
59 הפסוק היא **שֶׁהַנְּשָׁמוֹת**
60 **דַּאֲצִילוּת** מבלי שתצטמצם
61 דרגתם הרוחנית, אלא **כְּמוֹ**
62 **שֶׁהֵם בְּתוֹךְ ׳הַיָּם׳**
63 **בָּאֲצִילוּת**, כך הן **יוֹרְדוֹת**
64 **לַ״יַּבָּשָׁה׳** כלומר **לִבְרִיאָה־**
65 **יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.**
66 וכשם שמתרחשת קריעת ים סוף
67 בעולמות כולם, שזו התחברותם
68 בכל האופנים האמורים **עַל־**
69 **דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ גַּם לְמַטָּה**
70 **בָּאָדָם, הַחִבּוּר דְּמִדּוֹת**
71 **וְדִבּוּר בְּב׳ הָאוֹפַנִּים**, אופן
72 אחד הוא **בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה**
73 ועלייה מלמטה למעלה **וּ**אופן
74 נוסף הוא **בְּדֶרֶךְ הַמְשָׁכָה**
75 וירידה מלמעלה למטה. הסברת
76 הדברים: **יֶשְׁנוֹ אֹפֶן** בו נעשה
77 **הַחִבּוּר בְּדֶרֶךְ** של **הַמְשָׁכָה** וירידה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**, כלומר
78 **שֶׁהַמִּדּוֹת** ורגשותיו שבליבו של האדם פנימה, כפי שהם במלוא עוצמתם,
79 **נִמְשָׁכוֹת** ומתגלות **בְּהַדִּבּוּר, כְּמַאֲמָר**[18] חז״ל ׳**דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים**
80 **מִן הַלֵּב** (של האדם המדבר) **נִכְנָסִים אֶל הַלֵּב** (של האדם השומע)׳,
81 **דְּבָרוּשׁ** הביטוי ׳**דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב׳ הוּא שֶׁהַדִּבּוּר נִמְשָׁךְ**
82 ונובע **מִן הַלֵּב עַצְמוֹ** ללא מחיצה ביניהם, **וְהַיְינוּ שֶׁהַמִּדּוֹת** ורגשות
83 האדם, מבלי הצטמצמותם, אלא **כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּהַלֵּב** במלוא עוצמתם, **כָּךְ**
84 **הֵם מְאִירִים בְּקוֹל הַדִּבּוּר** כלומר באופן זה הַרֶגֶשׁ יוצא ממקומו בלב
85 ויורד ומשתפך בדיבור. **וְיֶשְׁנוֹ אֹפֶן** חיבור נוסף בו **הַחִבּוּר דְּמִדּוֹת**
86 **וְדִבּוּר** נעשה **בְּדֶרֶךְ** של **הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה**, אין זה שרגש

---

16) שם קכב, ד. 17) בשלח יד, כב. 18) ספר הישר לר״ת שער יג. הובא בשל״ה סט, א.

ביאור בדרך אפשר

הלב יורד ומשתפך בדיבור, רגש הלב נשאר במקומו אלא שבתוך הלב הוא גדל ומתעצם יותר ויותר עד כדי כך שהוא עולה על גדותיו, כוחות הנפש חשים בו ומתבטלים בפניו. דבר זה מתבטא בכך שדיבוריו של האדם שתחילה נאמרו בקול רם הרי הם 'נמסים' ומתבטלים בפני האור המאיר בלב וממלא את האדם כולו ונאמרים יותר ויותר בלחש **שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ** שנאמר אודות תפילת 'שמונה עשרה' **'צְלוֹתָא בַּחֲשַׁאי'**[19] (=תפילה בחשאי ובלחש) עמידתו של האדם מול הבורא מתוך התבטלות מוחלטת ממלאה את ליבו, ואותיות התפילה נאמרות כאילו היו בתוך ליבו פנימה, **דְּאַף שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** שהרי אם לא כן אין זה חיבור בין הלב לדיבור, אך **מִכָּל־מָקוֹם, אֵין** דיבור **זֶה עוֹלֶה** ונחשב **בְּשֵׁם דִּבּוּר כְּלָל, לְפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת** אינם מורגשות כלל אלא מבחינת תחושתם **הֵם עוֹלוֹת וְנִכְלָלוֹת בְּהַמִּדּוֹת.**

ד) עד כאן דובר אודות בקיעת הפרסא המבדילה בין רגשותיו של האדם שבליבו לבין הדיבור שבפיו כמשל לבקיעת הפרסא המבדילה בין עולם האצילות לבין עולמות ה'נבראים', בסעיף זה מדובר אודות הפרסאות העליונות יותר, תחילה אודות הפרסא המבדילה בין השכל שבמוחו של האדם לבין ליבו, ולאחר מכן אודות הפרסא המבדילה בין שכלו של האדם לבין כוחותיו הנעלמים שהינם למעלה מהשכל.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיַן הַפַּרְסָא שֶׁמבדילה וחוצצת **בֵּין הַמּוֹחִין** והשכל **וְבֵין הַמִּדּוֹת** שבלב. **דְּהִנֵּה,** היה אמור להיות שכל הבנה המאירה במוחו של אדם תעורר את רגש הלב, שהרי **כָּל** סוג רעיון של **שֵׂכֶל מַכְרִיחַ שֶׁיִּהְיֶה** נגזר **מִמֶּנּוּ** סוג מסויים של **מִדּוֹת** ורגש, ישנה תובנה שכלית אשר נגזרת ממנה אהבה וישנה תובנה אשר נגזרת ממנה יראה, **וּמִכָּל־מָקוֹם אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר** האדם **מִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ בִּגְדֻלַּת הָרַיָּ'** אשר מתוך כך היתה אמורה להתעורר בליבו אהבה לה', **מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה נִמְשָׁךְ** ויורד מהמוח **לְהַלֵּב שֶׁיָּבוֹא לִידֵי 'וְאָהַבְתָּ אֵת הָרַיָּ' אֱלֹקֶיךָ'**[20], **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְ**התעוררות של **יִרְאַת ה'** אשר איננה ממלאה את לב האדם למרות שהוא מתבונן בשכלו בהתבוננות המתאימה. **וְהַטַּעַם לְזֶה הוּא לְפִי שֶׁיֵּשְׁנוֹ 'מֵצַר הַגָּרוֹן',** מבנה גוף האדם משקף את מבנה כוחות הנפש, כשם שישנו 'גרון' המפריד בין המוח ללב כך ישנו 'מיצר' בין השכל לבין הרגש. **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** שלושה גורמים המעכבים את התחברות השכל והרגש אשר הם רמוזים **בג'** (=שלושת) **שָׂרֵי פַּרְעֹה** אותיות המילה 'פרעה' מרכיבות את המילה 'הערף', פרעה מסמל את הכוח אשר כביכול אוחז בעורפו של האדם ומונע את ירידת האור המאיר במוח אל הלב, שלושת שרי פרעה הינם משתקפים במציאות של **וֶשֶׁט, קָנֶה** הנשימה **וּוְרִידִין**[21] הנמצאים בגרון, **וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה** במה מתבטאת יכולתם של 'שרי פרעה', הרי זה על ידי שהם גורמים לכך שֶׁהאדם **הוּא מְשֻׁקָּע בְּתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה, אִם** זה **בְּעִנְיַן** התאוות הקשורות במשמעותו הרוחנית של **הַוֶּשֶׁט** אשר אחת מהן היא הדיבור בדיבורים בטלים אשר אינם מביאים לתועלת בעבודת ה', **וְאִם** זה **בְּעִנְיַן** התאוות הקשורות במשמעותו הרוחנית של **הַקָּנֶה** שהינן ההתענגות בתענוגי עולם הזה, **וְאִם** זה**בְּעִנְיַן** התאוות הקשורות במשמעותן הרוחנית של **הַוְּרִידִין** שזו הרתיחה של אש התאווה, **כַּמְּבֹאָר פְּרָטֵי עִנְיָנָם בְּ'תוֹרָה אוֹר'**[22], **וּמִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן, הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, אֵין נַעֲשִׂים** ומתעוררים **מִדּוֹת** ורגש **שֶׁבַּלֵּב. וְיִתֵּירָה מִזֶּה,** נוכחותו של מיצר הגרון מתבטאת בכך **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה גַּם אָז חֲרֵי אֵינוֹ מֵאִיר בַּלֵּב אוֹר הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמֹּחַ. וְהַיְנוּ,** האיר **שֶׁמִּצַּד** ומבחינת הָאור כמו שהוא מאיר **בַּשֵּׂכֶל, שֶׁהוּא** מאיר **בְּהִתְרַחֲבוּת** גדולה שהרי האדם מבין היטב ומתענג בשכלו מההבנה בה הוא שקוע, הרי לכאורה **הָיוּ גַּם הַמִּדּוֹת** והרגש שבלב **צְרִיכוֹת לִהְיוֹת** מאירות **בְּמֶרְחָב** גדול ולמלא את הנפש כולה, **יוֹתֵר** מכפי שהם עתה, **אַךְ מִצַּד** ובגלל **מֵצַר הַגָּרוֹן, הִנֵּה גַּם כְּשֶׁמִּתְעוֹרֵר** האדם בליבו **בְּאַהֲבָה, חֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין זֶה בְּחִינַת הָאַהֲבָה דִּ'בְכָל מְאֹדֶךָ'** שזו דרגת האהבה העליונה ביותר. בפרשה הראשונה של

ביאור בדרך אפשר

צְלוֹתָא בַּחֲשַׁאי[19], **דְּאַף שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה עוֹלֶה בְּשֵׁם דִּבּוּר כְּלָל, לְפִי שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם עוֹלוֹת וְנִכְלָלוֹת בְּהַמִּדּוֹת.**

ד) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיַן הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַמּוֹחִין וְהַמִּדּוֹת. דְּהִנֵּה, כָּל שֵׂכֶל מַכְרִיחַ שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ מִדּוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם אָנוּ רוֹאִים שֶׁלִּפְעָמִים הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ בִּגְדֻלַּת הָרַיָּ', מִכָּל־מָקוֹם, אֵין זֶה נִמְשָׁךְ לְהַלֵּב שֶׁיָּבוֹא לִידֵי וְאָהַבְתָּ אֵת הָרַיָּ' אֱלֹקֶיךָ'[20]**, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְיִרְאַת ה' וֶשֶׁט, קָנֶה וּוְרִידִין**[21]**, וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהוּא מְשֻׁקָּע בְּתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה, אִם בְּעִנְיַן הַוֶּשֶׁט, אִם בְּעִנְיַן הַקָּנֶה, אִם בְּעִנְיַן הַוְּרִידִין, כַּמְּבֹאָר פְּרָטֵי עִנְיָנָם בְּ'תוֹרָה אוֹר'**[22]**, וּמִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן, הִנֵּה גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, אֵין נַעֲשִׂים מִזֶּה מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים מִדּוֹת שֶׁבַּלֵּב עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה גַּם אָז חֲרֵי אֵינוֹ מֵאִיר בַּלֵּב אוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמֹּחַ. וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַשֵּׂכֶל, שֶׁהוּא הָיוּ גַּם הַמִּדּוֹת, הָיוּ גַּם הַמִּדּוֹת צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּמֶרְחָב יוֹתֵר, אַךְ מִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן, הִנֵּה גַּם כְּשֶׁמִּתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה, חֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵין זֶה בְּחִינַת הָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ,**

---

19) זח"א רי, א. 20) ואתחנן ו, ד. 21) ראה ל"ת להאריז"ל פ' וישב. 22) נח, ב. קב, ג.

ביאור בדרך אפשר

קריאת שמע מוזכרות שלוש דרגות של אהבה לה': "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך בכל נפשך ובכל מאדך", על המלים 'ובכל מאדך' מבואר בתורת החסידות שפירוש המילה 'מאד' הינו 'בלי גבול' כלומר מדובר באהבה בה האדם יוצא ממגבלותיו ומרצונותיו לגמרי, גם רצונותיו אודות דביקות בה' מתבטלים כיוון שגם הם קשורים בישותו אשר ברצונה להשיג דבר מה, בדרגת אהבה זו האדם איננו חושב אודות מה שברצונו להשיג אלא כל תשוקתו היא 'להישאב' לגמרי במציאותו של הקדוש ברוך הוא, כך שהדבר היחיד החשוב בעיניו הוא שיתמלא רצון ה', **וְגַם לֹא הָאַהֲבָה דִּבְחִינַת 'בְּכָל נַפְשְׁךָ'** על המלים 'בכל נפשך' אומרים חז"ל: "אפילו נוטל את נפשך" כלומר מדובר באהבת ה' כזו בה האדם רוצה להשיג דביקות בה' במידה יתירה מאשר רצונו ואהבתו לחיים, דרגת אהבה זו הינה תחתונה יותר כיוון שאהבה זו כרוכה ברצונו של האדם להשיג דבר מה, **אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ אֲפִלּוּ הָאַהֲבָה דִּבְחִינַת 'בְּכָל לְבָבְךָ'**[23] על המלים 'בכל לבבך' אומרים חז"ל: "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ" כלומר מדובר באהבת ה' אשר גם היצר הרע שותף לה, אהבה זו מבוססת על אהבת החיים כאשר האדם חש בכך שהקדוש ברוך הוא הינו מקור החיים, **וְכָל הָאַהֲבָה** שהאדם מצליח לעורר בליבו הינה רק הרצון שתהיה אצלו אהבה אשר 'אהבה' מסוג זה אין בה ממעלת הרֶגֶש והלב אלא כל מעלתה **הִיא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ** לתוצאותיה **לְפֹעַל בִּלְבַד** בעקבות כך שרצונו של האדם הוא לאהוב, הוא מחליט להתנהג בהתאם לדרישותיה של אותה האהבה אותה הוא מבקש, **וְעַד** כדי כך לא ניכרת בלב ההתבוננות המאירה במוח **שֶׁהַמִּדּוֹת** ורגש אהבת ה' ויראת ה' אשר מתוכן האדם פועל בקיום התורה ומצוות **אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם 'מִדּוֹת שִׂכְלִיּוֹת'** כלומר אינן תוצאה של ההתבוננות שהיתה בשכלו, **כִּי אִם** הן נקראות **בְּשֵׁם 'מִדּוֹת טִבְעִיּוֹת' בִּלְבַד** כלומר מדובר ברגש הטבעי הטבוע בליבו של יהודי, רגש זה הינו נסתר לגמרי והוא בא לידי ביטוי ביכולתו של היהודי לקיים תורה ומצוות מתוך אמונה פשוטה גם כאשר איננו מרגיש דבר בלב. **וּבְכְלָלוּת** כוונת הדברים האמורים מתחילת הסעיף עד כאן **הַיְינוּ שֶׁאוֹר הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמֹּחַ אֵינוֹ מֵאִיר בַּלֵּב, אֶלָּא** אפילו כאשר אור השכל מאיר בלב הרי אין זה באותו האופן בו הוא האיר במוח שהרי הוא **מִשְׁתַּנֶּה וּבָא מִמַּהוּת** אחת **לְמַהוּת** אחרת, ממהות עליונה הקשורה במעלת המוחין והשכל למהות הקשורה בעולם הרגש והלב שהינו נמוך ולמטה יותר, **שֶׁזֶּהוּ מִפְּעֻלַּת מֵצַר הַגָּרוֹן** אשר הוא מעלים על האור העליון, אור השכל, על מנת לאפשר את המעבר לעולם שלמטה ממנו, הנמצא בלב, **וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים פּוֹעֵל הַהֶעְלֵם דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדּוֹת כְּלָל.**

בדומה לכך קיימת פרסא המבדילה בין הספירות היותר עליונות שבעולם האצילות לבין התחתונות יותר.

ביאור בדרך אפשר

כאמור, בנפש האדם קיימים רבדים שונים, הרובד הפנימי מבין כולם קשור בכוחותיה הנעלמים של הנפש ובעצמיותה של הנפש. ברובד זה, ביכולתה של הנפש לקלוט כל דבר כפי שהוא באמיתיותו ממש, באין סופיותו. לעומת זאת הרובד היותר חיצוני קשור בכוחות הגלויים של האדם אשר הם בעלי מידה וגבול, כל אחד מכוחות אלה 'מצטייר' בתבנית מסויימת, התבנית של שכלו ורגשותיו הגלויים של האדם. יכולת הקליטה של הכוחות הגלויים איננה באמיתיותו הבלתי מוגבלת של דבר, רק כאשר שכלו הגלוי של האדם מצליח להכניס דבר מסויים לתוך הגדרות בעלות גבול ומידה אזי הוא קולטו, כמו כן רגשותיו הגלויים של האדם הרי התרגשותם מדבר מסויים הינה רק לאחר שמצאו בו נקודה הקשורה למציאותו המוגבלת של האדם. תבנית זו היא גם השוני הקיים בין כוח אחד בנפש לבין כוח אחר, השוני הקיים בין הצורה בה הדברים נתפסים ומאירים בשכל לבין הצורה בה הדברים נתפסים ומאירים בלב. שוני זה הוא הנותן מקום להימצאותה של הפרסא והמחיצה המונעת מהאור המאיר בכוח עליון בנפש, שירד ויאיר גם בכוח יותר תחתון.

אמנם, היותם של הכוחות הגלויים בעלי גבול ומידה הרי זה רק בחיצוניותם, שהרי גם הם מגיעים מהנפש עצמה. כלומר בכל כוח מכוחות הנפש הגלויים ישנה חיצוניותו וישנה פנימיותו, בו בזמן שמבחינת חיצוניותו הינו מוגבל ובעל תבנית מדודה, הרי מבחינת פנימיותו הוא נוגע בפנימיותה של הנפש כך שבמקום זה הוא קשור בפנימיותם של הכוחות כולם.

מכך מובן שכאשר נבקעת הפרסא הכללית המבדילה בין פנימיות הנפש לבין חיצוניותה, אזי בדרך ממילא נבקעים כל הפרסאות כולם.

מבחינת כוחות הנפש, הרי כוח הבינה הינו השכל הגלוי של האדם, לעומת כוח החכמה אשר הוא למעלה מתפיסה והשגה כך שבו מאיר מפנימיותה של הנפש. על פי זה מובן שהפרסא המבדילה בין השכל למידות שבלב הינה הפרסא המבדילה בין ספירת הבינה למידות, והפרסא המבדילה בין כללות הכוחות הגלויים לבין הנעלמים, בין השכל לבין מה שמעל השכל, הרי זו הפרסא המבדילה בין ספירת הבינה לבין כוח החכמה שמעליה.

כמו כן כאשר מדובר אודות התגלותו של הקדוש ברוך הוא בעולם, למרות שישנם פרסאות שונות המבדילות בין הדרגות השונות בהם מאיר האור האלוקי בעולם כולו, הרי שעל ידי בקיעת הפרסא היותר עליונה המבדילה בין עולם האצילות לבין אור אין סוף ברוך הוא, נבקעות ממילא הפרסאות כולם ונעשית ההתחברות של כל הדרגות השונות ממעלה מעלה עד מטה מטה עם אור אין סוף, התגלות זו קשורה במהות הפנימית של המציאות כולה למרות שבחיצוניותה הינה בעלת גבול ומידה, כיוון שבפנימיותה גם מציאותה שלה הרי מקורה הוא הבורא ברוך הוא.

וְגַם לֹא הָאַהֲבָה דִּבְחִינַת בְּכָל נַפְשְׁךָ, אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ אֲפִלּוּ הָאַהֲבָה דִּבְחִינַת בְּכָל לְבָבְךָ[23], וְכָל הָאַהֲבָה הִיא רַק בְּהַנּוֹגֵעַ לְפֹעַל בִּלְבַד, וְעַד שֶׁהַמִּדּוֹת אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם מִדּוֹת שִׂכְלִיּוֹת, כִּי אִם בְּשֵׁם מִדּוֹת טִבְעִיּוֹת בִּלְבַד. וּבִכְלָלוּת הַיְינוּ שֶׁאוֹר הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּמֹּחַ אֵינוֹ מֵאִיר בַּלֵּב, אֶלָּא מִשְׁתַּנֶּה וּבָא מִמַּהוּת לְמַהוּת, שֶׁזֶּהוּ מִפְּעֻלַּת מֵצַר הַגָּרוֹן, וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים פּוֹעֵל הַהֶעְלֵם דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדּוֹת כְּלָל.

וְעַל זֶה הוּא הָעִנְיָן דִּבְקִיעַת הַנָּהָר לֶעָתִיד־לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב

---

23) ואתחנן ו, ה.

שֶׁכָּתוּב וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר, שֶׁהוּא בְּקִיעַת הֶעְלֵם הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַמּוֹחִין וְהַמִּדּוֹת. וּבִכְלָל זֶה הוּא גַּם בְּקִיעַת הַפַּרְסָא דִּקְרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא (וְמִבֹּאר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּאֲרֻכָּה) דְּנָהָר הוּא בְּחִינַת בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן, עֵדֶן הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, וְנָהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן הוּא בְּחִינַת בִּינָה. וְזֶהוּ וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר, שֶׁהוּא עִנְיַן בְּקִיעַת הַפַּרְסָא דְּבִינָה, הַיְינוּ הֶעְלֵם הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מֵאִיר הָאוֹר גַּם בְּהַמִּדּוֹת, וְגַם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת וּבְעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּבָר לְאַחֲרֵי קְרִיעַת יַם סוּף. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר הוּא לְמַעְלָה מֵהַבִּינָה, אֲזַי הוּא מֵאִיר גַּם בְּהַמִּדּוֹת, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַהֶעְלֵם דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן יָכוֹל לְהַעְלִים רַק עַל הַחִיצוֹנִיּוֹת דְּבִינָה, אֲבָל לֹא עַל פְּנִימִיּוּת בִּינָה, דִּפְנִימִיּוּת בִּינָה (הַיְינוּ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין שֶׁמֵּאִיר עַל־יְדֵי בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא) מֵאִיר בִּפְנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת, וּפְנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת הוּא כְּמַהוּת הַמּוֹחִין. וְיוּבָן זֶה (שֶׁכָּל הֶעְלֵם מֵצַר הַגָּרוֹן הוּא רַק עַל חִיצוֹנִיּוּת בִּינָה) עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיג כְּמוֹ שֶׁהוּא, כִּי־אִם עַל־יְדֵי כַּמָּה לְבוּשִׁים וּמְשָׁלִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, הִנֵּה גַּם כְּפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא בְּהַמּוֹחִין, הֲרֵי הוּא מְצֻמְצָם אֶצְלוֹ בְּיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל הוּא מְצֻמְצָם, אֲזַי מִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן הִנֵּה כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּהַמִּדּוֹת הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּמַעֲשֶׂה בִּפְעַל הֲרֵי הוּא עוֹד יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם חִיּוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְהוּא רַק מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה[26] בִּלְבַד. וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁגַּם בְּעוֹלְמוֹת בְּמַעֲשֶׂה בִּפְעַל בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בִּידַיִם וּבְרַגְלַיִם, הֲרֵי אז הוּא עוֹד יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, עַד כְּדֵי כַּךְ שֶׁאֲפִילוּ הַחִיּוּת הַמְּצֻמְצֶמֶת שֶׁהָאִירָה בְּלֵב אֵינָנָה מֵאִירָה בְּעוֹלַם הַמַּעֲשֶׂה, כַּךְ שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם חִיּוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְצוּרַת קִיּוּם הַמִּצְוֹת אֵצְלוֹ הוּא רַק בְּאֹפֶן שֶׁל מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה בִּלְבַד כְּלוֹמַר מִצְוֹת הַנַּעֲשׂוֹת רַק מִתּוֹךְ הַהֶרְגֵּל. וְכָל זֶה כְּלוֹמַר הַסִּיבָה לְכָל צִמְצוּמִים אֵלּוּ הוּא הַפַּרְסָא הַכִּי רִאשׁוֹנָה, כְּלוֹמַר לְפִי

ביאור בדרך אפשר

'וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר', שֶׁהוּא בְּקִיעַת הֶעְלֵם וההסתר הנגרם על ידי הַפַּרְסָא שֶׁבֵּין הַמּוֹחִין וְהַמִּדּוֹת. וּבִכְלָל זֶה הוּא גַּם בְּקִיעַת הַפַּרְסָא היותר עליונה דִּקְרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא (=הקרום שחופה על המוח), שֶׁהוּא הַהֶפְסֵק והחציצה שֶׁבֵּין הַמּוֹחִין וּלְמַעְלָה מִן הַמּוֹחִין. דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל[7] במאמר 'הנה ישכיל עבדי' (וּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּאֲרֻכָּה) דְּ'נָהָר' לעומת 'מעיין' הוּא משל על בְּחִינַת 'בִּינָה' הנהר הינו המים הגלויים על פני האדמה אשר בהם שייכת תפיסת יד אדם מה שאין כן המעיין שהינו מקור הנביעה הנסתר של המים מתחת לפני האדמה. ובדומה לכך הבינה היא חלק השכל הגלוי לעומת החכמה שהיא קשורה בשכל הנעלם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] 'וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן', וידוע הרי ש'עֵדֶן' עצמו שהוא המעיין ממנו נובע הנהר הוּא בְּחִינַת 'חָכְמָה', וְנָהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן הוּא בְּחִינַת 'בִּינָה'. וְזֶהוּ המשמעות של מה שנאמר 'וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר', שֶׁהוּא עִנְיַן בְּקִיעַת הַפַּרְסָא דְּבִינָה, הַיְינוּ מדובר לא רק אודות בקיעת הפרסא המבדילה בין המוחין למידות אלא גם אודות בקיעת הֶעְלֵם וההסתר של הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה לא זו בלבד שדרגת האור שלמעלה מהמוחין מאירה במוחין אלא יתירה מזו על ידי בקיעה זו מֵאִיר הָאוֹר גַּם בְּהַמִּדּוֹת, וְיתירה מזו גַּם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת וגם למטה מטה בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּבָר לְאַחֲרֵי קְרִיעַת יַם סוּף אשר בה כבר נעשתה בקיעת המחיצה שבין עולם האצילות לבין עולמות ה'נבראים'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה הוא, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר שמתגלה בנפש הוּא בדרגה שלְמַעְלָה מֵהַבִּינָה, אֲזַי הוּא מֵאִיר לא רק בבינה עצמה אלא גַּם בְּהַמִּדּוֹת, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַהֶעְלֵם וההסתר דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן יָכוֹל לְהַעְלִים רַק עַל הַחִיצוֹנִיּוֹת דְּבִינָה, אֲבָל לֹא עַל פְּנִימִיּוּת בִּינָה, דִּפְנִימִיּוּת בִּינָה (הַיְינוּ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין שֶׁמֵּאִיר עַל־יְדֵי בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא) מֵאִיר בִּפְנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת, וּפְנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת הוּא כְּמַהוּת הַמּוֹחִין. וְיוּבָן זֶה (שֶׁכָּל הֶעְלֵם מֵצַר הַגָּרוֹן הוּא רַק עַל חִיצוֹנִיּוּת בִּינָה) עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיג כְּמוֹ שֶׁהוּא, כִּי־אִם עַל־יְדֵי כַּמָּה לְבוּשִׁים וּמְשָׁלִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, הִנֵּה גַּם כְּפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא בְּהַמּוֹחִין, הֲרֵי הוּא מְצֻמְצָם אֶצְלוֹ בְּיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל הוּא מְצֻמְצָם, אֲזַי מִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן הִנֵּה כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּהַמִּדּוֹת הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בְּמַעֲשֶׂה בִּפְעַל הֲרֵי הוּא עוֹד יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם חִיּוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְהוּא רַק מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה[26] בִּלְבַד. וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁגַּם בְּעוֹלְמוֹת בְּמַעֲשֶׂה בִּפְעַל בקיום המצוות בידיים וברגליים, הֲרֵי אז הוּא עוֹד יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, עד כדי כך שאפילו החיות המצומצמת שהאירה בלב איננה מאירה בעולם המעשה, כך שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם חִיּוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וצורת קיום המצוות אצלו הוּא רַק באופן של 'מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה' בִּלְבַד כלומר מצוות הנעשות רק מתוך ההרגל. וְכָל זֶה כלומר הסיבה לכל צמצומים אלו הוּא הפרסא הכי ראשונה, כלומר לְפִי

ביאור בדרך אפשר

לְהַעְלִים ולהסתיר רַק עַל הַחִיצוֹנִיּוּת דְּבִינָה, אֲבָל לֹא עַל פְּנִימִיּוּת בִּינָה, דִּפְנִימִיּוּת בִּינָה (הַיְינוּ הָאוֹר שֶׁמצד עצמו הוא לְמַעְלָה מֵהַמּוֹחִין אלא שֶׁמֵּאִיר בתוך המוחין עַל־יְדֵי בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא) מֵאִיר גם בִּפְנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת, ומהותן של פְּנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת הרי הוּא כְּמַהוּת הַמּוֹחִין ממש. וְיוּבָן זֶה (שֶׁכָּל הֶעְלֵם מֵצַר הַגָּרוֹן הוּא רַק עַל חִיצוֹנִיּוּת בִּינָה) עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיג כְּמוֹ שֶׁהוּא, כִּי־אִם עַל־יְדֵי כַּמָּה לְבוּשִׁים וּמְשָׁלִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[25] אודות שלמה המלך 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל' כלומר בגלל עומק חכמתו היה עליו להסביר אותה באמצעות ריבוי משלים על מנת שחכמתו תוכל להיקלט אצל אנשים בעלי שכל מצומצם יותר, הִנֵּה במצב זה אשר גם השכל עצמו הינו מבין ואוחז רק במשל ולא בדבר עצמו כמו שהוא באמיתיותו, אם כן גַּם לפני ירידתו אל הלב, אפילו כְּפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא עדיין בְּהַמּוֹחִין, הֲרֵי הוּא מְצֻמְצָם אֶצְלוֹ בְּיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל הוּא מְצֻמְצָם, אֲזַי מִצַּד מֵצַר הַגָּרוֹן הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הוא נִמְשָׁךְ ויורד למטה על מנת להתגלות בְּהַמִּדּוֹת הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בְּצִמְצוּם, וְעַד שֶׁכַּאֲשֶׁר האור שהאיר תחילה בשכל ובלב הוא נִמְשָׁךְ ויורד למטה יותר על מנת להתבטא

24) בראשית ב, י. 25) מלכים־א ה, יב. וראה תו"א מקץ מב, ג ואילך. ובכ"מ. 26) ישעי' כט, יג.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל עוד **בִּהְיוֹתוֹ בְּהַמּוֹחִין הוּא** כבר **מְצֻמְצָם. אָמְנָם,** מכל האמור מובן אשר על ידי ביטול הפרסא הראשונה, כלומר **בִּבְקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא, אֲזַי אֵין מָקוֹם לְהַהֶעְלֵם דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן, וּבְמֵילָא מִתְעַלּוֹת הַמִּדּוֹת בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין** כלומר הן נעשות כלי מוכשר להכיל בתוכן את האור כפי שהוא בדרגת המוחין ממש, ועלייתן זו הינה **בִּפְנִימִיּוּת הַמּוֹחִין** כלומר מדובר באור המאיר במוחין ללא כל צמצום, ועלייתן של המידות שבלב נעשית גם **לְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁהֵם מִתְעַלּוֹת** ומתחברות לשורש הנסתר של המידות עצמן שֶׁאֵלֶּה הן **הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם** נעוצות **בְּ**דרגת **הָרָצוֹן** שלמעלה מהשכל, ולמעלה יותר, הן מתחברות עם השורש העוד יותר עליון של המידות, שאלה הן המידות **כְּפִי שֶׁהֵם בְּ**דרגת **הִתְעַנּוּג** אשר כוח התענוג הוא למעלה מהרצון, אלא **שֶׁכָּל זֶה הוּא** עדיין העלייה למעלה לדרגת הרצון והתענוג הקשורים ב**בְּחִינַת 'אֲרִיךְ'** 'אריך אנפין' זו הדרגה התחתונה שבכתר, אשר הכתר הוא ההתגלות של אור אין סוף ברוך הוא בעצמו, ואולם התעלותן של המידות יכולה להיות עוד **לְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁהֵם מִתְעַלּוֹת** לשורשם ומקומם של **הַמִּדּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם** קשורות בדרגה העליונה שבכתר כלומר **בִּבְחִינַת** דרגת **'עַתִּיק'** ועד שעלייתן היא לדרגת **'פְּנִימִיּוּת עַתִּיק', הַיְינוּ** העלייה היא לדרגת **'פְּנִימִיּוּת עַתִּיק' כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ** ממש, **שֶׁהוּא לְמַעְלָה** מדרגת **'פְּנִימִיּוּת עַתִּיק' כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא** בדרגה תחתונה יותר הקשורה בהתחלת שכלו של האדם **בִּ'פְנִימִיּוּת אַבָּא'**[27] (=בפנימיות החכמה), תכלית העלייה היא ההתגלות של 'פנימיות עתיק' **שֶׁהוּא עִנְיַן** ההתגלות של **עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** אשר עם היותו למעלה מעלה עד אין קץ, הרי דווקא הוא המציאות האמיתית של ההווייה כולה.

ביאור בדרך אפשר

ה) וְזֶהוּ ההשוואה של הגאולה העתידה לגאולה ממצרים כאמור **'כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת', דִּכְלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְקִיעַת הַפַּרְסָא. אָמְנָם בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה יִהְיוּ נִפְלָאוֹת** כלומר הבקיעה לעתיד תהיה בבחינת פלא אפילו לגבי הבקיעה שהייתה בגאולה הראשונה, **לְפִי שֶׁתִּהְיֶה גַּם בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, וְזֶהוּ עִנְיַן 'נִפְלָאוֹת'**, הרמז במילה זו הוא **שֶׁיִּתְגַּלּוּ נו"ן פְּלָאוֹת**[28] כלומר הפלאות שבהתגלות שער הנו"ן, כידוע שישנם מ"ט = 49 שערים אשר הם הארה מהאין סוף בעצמו המתגלה בשער הנו"ן = החמישים. **וְ**מדובר **לֹא רַק** אודות **בְּחִינַת נו"ן פְּלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם** בדרך כלל מאירות **בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת** בצורה מדודה על מנת שיוכלו להתקבל בגבול של עולמות ה'נבראים' שלמטה ממנה, **אֶלָּא** מדובר בדרגתם **כְּמוֹ שֶׁהֵם** מתגלות **בַּבִּינָה, שֶׁהוּא עִנְיַן נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה,** ואין זה שמדובר בדרגת הבינה כשלעצמה שהרי סוף סוף גם היא קשורה במדידה של עולם האצילות אלא ישנה **גַּם** מעלתו של **שַׁעַר הַנּוּ"ן שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְחַבֵּר וּלְיַחֵד אֶת** דרגת **הָ'אַיִן'** הבלתי מושג **דְּחָכְמָה עִם הַהַשָּׂגָה דְּבִינָה, וְהַיְינוּ, שֶׁמִּצַּד בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא מִתְיַחֶדֶת הַהַשָּׂגָה דְּבִינָה עִם הָאַיִן דְּחָכְמָה, וּבְמֵילָא יוֹתֵר בִּבְחִינַת אֲרִיךְ, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת עַתִּיק וּפְנִימִיּוּת עַתִּיק. וְזֶהוּ שֶׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם, לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת, אֲזַי נִמְשָׁךְ רַק הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא מִתְיַחֶדֶת הַהַשָּׂגָה דְּבִינָה עִם הָאַיִן דְּחָכְמָה, וּההתאחדות היא גם עם דרגת 'אַיִן' שהיא לְמַעְלָה יוֹתֵר** כלומר **בִּבְחִינַת 'אֲרִיךְ'**, ואף **לְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת 'עַתִּיק'** ואף **'פְּנִימִיּוּת עַתִּיק'. וְזֶהוּ שֶׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם, לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** העולמות שהרי בכוחו נעשתה גם בקיעת הפרסא בקריעת ים סוף, **וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת, אֲזַי נִמְשָׁךְ**

הַשֵּׂכֶל בִּהְיוֹתוֹ בְּהַמּוֹחִין הוּא מְצֻמְצָם. אָמְנָם, בִּבְקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא, אֲזַי אֵין מָקוֹם לְהַהֶעְלֵם דְּמֵיצַר הַגָּרוֹן, וּבְמֵילָא מִתְעַלּוֹת הַמִּדּוֹת בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין, בִּפְנִימִיּוּת הַמּוֹחִין, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁהֵם מִתְעַלּוֹת לְהַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם בָּרָצוֹן, וּכְפִי שֶׁהֵם בַּתַּעֲנוּג, שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּבְחִינַת אֲרִיךְ, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁהֵם מִתְעַלּוֹת לְהַמִּדּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת עַתִּיק וּפְנִימִיּוּת עַתִּיק, הַיְינוּ לִפְנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִפְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא בִּפְנִימִיּוּת אַבָּא[27], שֶׁהוּא עִנְיַן עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

ה) וְזֶהוּ כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, דִּכְלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּבְקִיעַת הַפַּרְסָא. אָמְנָם בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה יִהְיוּ נִפְלָאוֹת לְפִי שֶׁתִּהְיֶה גַּם בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, וְזֶהוּ עִנְיַן 'נִפְלָאוֹת', שֶׁיִּתְגַּלּוּ נו"ן פְּלָאוֹת[28], וְלֹא רַק בְּחִינַת נו"ן פְּלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּבִּינָה, שֶׁהוּא עִנְיַן נו"ן שַׁעֲרֵי בִּינָה, וְגַם שַׁעַר הַנּוּ"ן שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא לְחַבֵּר וּלְיַחֵד אֶת הָאַיִן דְּחָכְמָה עִם הַהַשָּׂגָה דְּבִינָה, וְהַיְינוּ, שֶׁמִּצַּד בְּקִיעַת הַקְּרוּמָא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא מִתְיַחֶדֶת הַהַשָּׂגָה דְּבִינָה עִם הָאַיִן דְּחָכְמָה, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת אֲרִיךְ, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר בִּבְחִינַת עַתִּיק וּפְנִימִיּוּת עַתִּיק. וְזֶהוּ שֶׁהַכָּתוּב מְדַמֶּה הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה לִגְאֻלַּת מִצְרַיִם, לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת, אֲזַי נִמְשָׁךְ

27) ראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 9. 28) זח"א רסא, ב (בהשמטות). הובא באוה"ת שבהערה 2.

ביאור בדרך אפשר

רַק הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמִדִּידָה שב**הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** העולמות, **אֲבָל בִּבְקִיעַת הַפַּרְסָא נִמְשָׁךְ** ומתגלה **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** העולמות.

התגלות עליונה זו קשורה במהותו של חודש ניסן **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[29] **בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, וְאִיתָא** (=ומובא) **בַּזֹּהַר**[30] **דְּנִיסָן הוּא הַזְּמַן** דמידת **הַחֶסֶד, וּפֵרֵשׁ כ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר**[31] **דְּעִנְיַן הַחֶסֶד הוּא גִּלּוּי הָאוֹר** מלמעלה **בְּדֶרֶךְ** של **'אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא'** (=התעוררות) **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** כלומר התגלות זו הבאה מלמעלה איננה מחכה שהאדם יהיה ראוי לכך אלא היא מתעוררת מעצמה, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁבְּ**נוגע לחודש **נִיסָן כְּתִיב** (=כתוב)[32] **'דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ'** המילה 'דודי' אשר פירושה 'אהובי' מוסבת כלפי הקדוש ברוך הוא, והאומרות זאת הן נשמות ישראל. בפסוק זה מודגש שהקדוש ברוך הוא, 'דודי', הוא המתחיל והמעורר את הקשר בינו לבין בני ישראל, לעומת הפסוק 'אני לדודי ודודי לי' השייך לחודש אלול אשר בו סדר הדברים הוא שאני המתחיל, **וּבְאֹפֶן כָּזֶה הָיְתָה הַגְּאֻלָּה בְּפֶסַח** מבלי הבט האם בני ישראל ראויים לכך או לא, הסיבה לכך היא מפני שהגאולה מגיעה ממקום עליון שלמעלה מכל העולמות, כך שעבודת הנבראים כשלעצמה איננה נחשבת לגביו, כך שהתגלותו איננה תלויה בהם **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁבְּפֶסַח שַׁעֲרֵי טַל נִפְתָּחִים**[33] שלכן ביום ראשון של חג הפסח מתחילים להזכיר אודות הטל בתפילה, **וְ**הרי על הטל נאמר **'טַל לֹא מִיַּעֲצָר'** [34] (=טל לא נעצר) כלומר לעומת הגשם אשר יתכן וירידתו לעולם תיעצר בגלל שהעולם אינו ראוי לו, הרי ירידת הטל איננה נעצרת כיוון שהיא מבטאת ירידת שפע ממקום עליון אשר איננו תלוי במעשה התחתונים.

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ כֵן בַּגְּאֻלָּה דִּלְעָתִיד כְּתִיב[35] **'בְּרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵךְ', וּכְתִיב** (=וכתוב)[36] **'אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל', שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן הַגִּלּוּי דְּחֶסֶד בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְכָל זֶה הוּא מִצַּד בְּקִיעַת הַפַּרְסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.**

אֲבָל בִּבְקִיעַת הַפַּרְסָא נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, וְאִיתָא בַּזֹּהַר דְּנִיסָן הוּא הַזְּמַן דְּחֶסֶד, וּפֵרֵשׁ כ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר דְּעִנְיַן הַחֶסֶד הוּא גִּלּוּי הָאוֹר בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ שֶׁבְּנִיסָן כְּתִיב דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ. וּבְאֹפֶן כָּזֶה הָיְתָה הַגְּאֻלָּה בְּפֶסַח, וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁבְּפֶסַח שַׁעֲרֵי טַל נִפְתָּחִים, וְטַל לֹא מִיַּעֲצָר. וּכְמוֹ כֵן בַּגְּאֻלָּה דִּלְעָתִיד כְּתִיב בְּרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵךְ, וּכְתִיב אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן הַגִּלּוּי דְּחֶסֶד בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְכָל זֶה הוּא מִצַּד בְּקִיעַת הַפַּרְסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

ו) וְהָעִנְיָן הוּא[37], **דְּהִנֵּה אִיתָא** (=מובא) **בַּמִּדְרָשׁ**[38] **עַל הַפָּסוּק 'דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ'** בפסוק זה מדובר אודות אהבתו ודאגתו של הקדוש ברוך הוא לישראל ואודות התמסרותם שלהם אליו, ובלשון המדרש: **הוּא לִי לְאָב וַאֲנִי לוֹ לְבֵן.** המקור לכך **שהוּא לִי לְאָב, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי אַתָּה אָבִינוּ'**[39], וכמו כן נאמר **'כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב'**[40], והמקור לכך **שוַאֲנִי לוֹ לְבֵן,** מכך שנאמר **'בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל'**[41], וכמו כן נאמר **'בָּנִים אַתֶּם לַהֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם'**[42]. ממשיך המדרש ואומר **הוּא לִי לְרוֹעֶה,** שנאמר **'רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף'**[43] בפסוק זה הקדוש ברוך הוא נקרא בשם 'רועה ישראל', **וַאֲנִי לוֹ לְצֹאן, שֶׁנֶּאֱמַר**[44] פסוק זה נאמר בשם הקדוש ברוך הוא כלפי בני ישראל **'וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם'** עד כאן דברי המדרש. **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַדִּמְיוֹן** וההשוואה בין האהבה **דְּאָב וּבֵן** לאהבה של **צֹאן וְרוֹעֶה,** הרי אהבות אלה רחוקות זו מזו עד כדי כך **שֶׁאֵינוֹ בְּ**אותה מידה **וְעֶרֶךְ, הַחֲבִיבוּת** שב**בֵּין צֹאן וְרוֹעֶה** לעומת החביבות והאהבה הקיימת

ו) בחציו השני של המאמר מדובר אודות עבודת האדם אשר בכוחה להביא להתגלות העליונה שתהיה לעתיד לבוא, כאמור בדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא אשר כל הנפלאות שיתרחשו בימות המשיח ובתחיית המתים תלויים במעשינו ובעבודתינו המתבצעת כעת ברגעים האחרונים של הגלות.

29) ר"ה יא, א. שמו"ר פט"ו, יא. — נתבאר בארוכה בד"ה החודש (שנה זו) (תו"מ חי"ט ע' 199 ואילך). 30) ח"ב קפו, א. שם נא, ב. — ראה בארוכה הערה בסה"מ שבהערה הבאה. 31) ד"ה החודש ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 28). 32) שה"ש ב, טז. 33) ראה פרדר"א פל"ב. 34) תענית ג, א. 35) ישעי' נד, ז. 36) הושע יד, ו. 37) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה דודי לי תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' קצו ואילך (בהוצאת תש"ס — ע' רכב ואילך)). ד"ה הנ"ל תשכ"ז (סה"מ תשכ"ז ע' קפה ואילך). 38) שהש"ר עה"פ. 39) ישעי' סג, טז. 40) ירמי' לא, ט. 41) שמות ד, כב־כד. 42) ראה יד, א. 43) תהלים פ, ב. 44) יחזקאל לד, לא.

ביאור בדרך אפשר

בין **אָב** ו**בֵן**, **שֶׁהֲרֵי אָב** ו**בֵן שַׁיָּכִים זֶה לָזֶה** בעצם מהותם, **שֶׁהרי הַבֵּן נִמְשָׁךְ מִטִּפַּת** הזרע המגיעה **מִמֹּחַ הָאָב** שבתוך טיפה זו **בָּהּ מְלֻבָּשׁ** ונמצא חלק **מֵהַעַצְמִיּוּת** ו**מֵהַמַּהוּת** של הכוח הכי עמוק שבנפשו של האב שזו **הַחָכְמָה שֶׁבְּמֹחַ הָאָב, שֶׁלָּכֵן אָמְרוּ**[45] חז"ל **'בְּרָא כַּרְעָא דַּאֲבוּהָ'** (=בן הינו רגל של אביו) כלומר הוא נחשב כחלק ממציאותו של האבא, **וּבִפְרָט** כאשר מדובר אודות הנמשל כלומר אודות השייכות של נשמות ישראל לקדוש ברוך הוא **לְמַעְלָה, כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[46] של אדמו"ר הזקן אשר כשם שהשורש שממנו נוצר הבן הגשמי הוא מוחו של האב כך גם **שְׁנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן** הוא **מֵהַעַצְמִיּוּת** ו**מֵהַפְּנִימִיּוּת** של **חָכְמָה עִלָּאָה** (=חכמה עליונה) מדובר אודות חכמתו העליונה של הקדוש ברוך הוא **מַמָּשׁ** מעלתה היא בכך שהיא משמשת ככלי המכיל בתוכו את גילוי האין סוף של הקדוש ברוך הוא, **ו**באמת המקום שממנו מגיעה הנשמה של היהודי הוא למעלה מהחכמה העליונה אשר איננה אלא 'כלי' בלבד, אלא **מִלְּמַעְלָה יוֹתֵר, הַיְינוּ מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ** של הקדוש ברוך הוא. עד כאן מבוארת מעלתה ורוממותה של השייכות הקיימת בין אב לבן **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן** כאשר מדובר אודות **רוֹעֶה וְצֹאן, אֵין בֵּינֵיהֶם חִבּוּר וְשַׁיָּכוּת** פנימית ונפשית **כְּלָל. וְאִם־כֵּן אֵינוֹ מוּבָן שֶׁהַכָּתוּב מַתְחִיל בְּעִנְיַן אָב וּבֵן, וְאַחַר כָּךְ מְסַיֵּם בְּעִנְיַן רוֹעֶה וְצֹאן.**

וְיוּבָן הדבר **בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה** הסברת **סִיּוּם דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שָׁם,** ישראל מבטאים את אהבתו של הקדוש ברוך הוא אליהם באמרם **לִכְשֶׁיִּהְיֶה לִי דָּבָר לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ** כאשר יהיה לי צורך בדבר מה, אבקש אותו דווקא מבני ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר**[47] אודות הנמשל כלומר כאשר מדובר אודות חכמתו העליונה של הקדוש ברוך הוא **וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹקִים גו' וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים וְגו', וּכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, שֶׁנֶּאֱמַר**[48] **דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר גו' וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת שֶׂה לַבָּיִת.** **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְשִׁלְמָא כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי דָּבָר לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, הֲרֵי זֶה מוּבָן בִּפְשִׁיטוּת, דְּכֵינָן שֶׁנִּבְרָאִים הֵם חֲסֵרִים, וּבִפְרָט כְּשֶׁהֵם בַּמֵּצַר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֵּאָנְחוּ גו', אַזַי לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ, שֶׁיַּשְׁלִים לָהֶם אֶת חֶסְרוֹנָם. אֲבָל מַה שֶּׁאוֹמֵר לִכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי לְמַעְלָה הוּא תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, כְּמַאֲמַר**[49] **אַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכוּלְּהוּ, וְאִם־כֵּן אֵיךְ שַׁיָּךְ לְמַעְלָה הָעִנְיָן דְּ'תָבַעְתִּי מִיָּדוֹ' כְּמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ מַה שֶּׁמֵּבִיא רָאָיָה מֵהַכָּתוּב דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל גו' וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גו', הֲרֵי אֶפְשָׁר לְהוֹכִיחַ עִנְיָן זֶה מִכָּל**

ביאור בדרך אפשר

מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹקִים גו' וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים וְגו', ובדומה לכך אהבתם של ישראל אל הקדוש ברוך הוא מתבטאת בכך **שֶׁכְּשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי** כאשר יהיה לו צורך בדבר מה הוא יבקש אותו דווקא מבני ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר**[48] אודות לקיחת הכבש בשביל קרבן הפסח לקראת היציאה ממצרים **'דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר גו' וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת שֶׂה לַבָּיִת'** כלומר כאשר רצונו של הקדוש ברוך הוא בקרבן פסח הרי הוא פונה לבני ישראל. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את דברי המדרש האמורים, **דִּבְשִׁלְמָא** (=מֵילָא) תלותם של בני ישראל בקדוש ברוך הוא המתבטאת באמירתם: **'כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי דָּבָר לֹא תָּבַעְתִּי אֶלָּא מִיָּדוֹ', הֲרֵי זֶה מוּבָן בִּפְשִׁיטוּת, דְּכֵינָן שֶׁנִּבְרָאִים הֵם** הרי בעצם הווייתם **חֲסֵרִים** כיוון שקיומם אינו בכוח עצמם אלא בכוחו של הבורא המחדש את מציאותם בכל רגע מאין ליש, **וּ**החסרון הקיים בהם הוא **בִּפְרָט כְּשֶׁהֵם** נמצאים **בַּמֵּצַר** של **מֵצַר** ודוחַק, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'וַיֵּאָנְחוּ גו', אַזַי** מובן מדוע הנבראים אומרים **שלֹא תָּבַעְתִּי** את מבוקשם **אֶלָּא מִיָּדוֹ** של הבורא, **שֶׁיַּשְׁלִים לָהֶם אֶת חֶסְרוֹנָם. אֲבָל מַה שֶּׁאוֹמֵר** המדרש אודות הקדוש ברוך הוא בעצמו **'לִכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי', אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי** מציאות הבורא **לְמַעְלָה הוּא תַּכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, כְּמַאֲמַר**[49] **'אַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכוּלְּהוּ'** (=אתה הוא שלימות הכל), **וְאִם־כֵּן אֵיךְ שַׁיָּךְ** שיהיה **לְמַעְלָה הָעִנְיָן דְּ'תָבַעְתִּי מִיָּדוֹ'** כלומר שהקדוש ברוך הוא זקוק ומבקש דבר מידינו. **וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין** בדברי המדרש **מַה שֶּׁמֵּבִיא רָאָיָה** על כך שהקדוש ברוך הוא מבקש את דבריו מבני ישראל **מֵהַכָּתוּב 'דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל גו' וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גו', הֲרֵי**

---

45) יונת אלם רפ"ב. וראה לקו"ש חט"ז ע' 53 הערה 52. וש"נ. 46) שה"ש יט, ב. 47) שמות ב, כג. 48) בא יב, ג. 49) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

ביאור בדרך אפשר

אֶפְשָׁר לְהוֹכִיחַ את הָעִנְיָן הַזֶּה **מִכָּל הַמִּצְוֹות** ולא רק ממצוות הקרבת קרבן פסח, **שֶׁהרי כָּל הַמִּצְוֹות נִצְטַוּוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[50] ′מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל′ כלומר הקדוש ברוך הוא מוסר את דבריו, את חוקי ומשפטי המצוות לישראל, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר**[51] ′**וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם**′ את משפטי התורה אינם יודעים, **וְאם** כן **לָמָּה הָרְאָיָה** לכך שאת דבריו מוסר הקדוש ברוך הוא לישראל **הִיא מֵהַפָּסוּק** העוסק במצוות לקיחת קרבן הפסח ′**וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גּוֹ′ דַּוְקָא.**

ז) וְהָעִנְיָן הוא, דְּהִנֵּה אִיתָא (=מובא) **בַּיַּלְקוּט** שמעוני **עַל הַפָּסוּק וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גּוֹ′,** אומר על כך המדרש שהמילה ′**אִישׁ**′ האמורה בפסוק, **זֶה הַקָּבָּ״ה** הנקרא לפעמים בשם ′איש′, בדוגמת מה **שֶׁנֶּאֱמַר**[52] ′**הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה**′. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את דברי המדרש, **הֲלֹא לִפְעָמִים כְּתִיב** (=כתוב) ′**כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ**′[53] כלומר הקדוש ברוך הוא איננו בבחינת ′איש′, וכמו שנאמר ′**לֹא אִישׁ אֵל**′[54], **וּאם** כן **מַהוּ אוֹמְרוֹ** במדרש ′**אִישׁ′ זֶה הַקָּבָּ״ה שֶׁנֶּאֱמַר הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה.**

הסברת הדברים: היסוד של כל המציאות, זו התבנית של עשר ספירות, מציאותו של כל עולם מורכבת מעשר ספירות. אורו של הקדוש ברוך הוא כשלעצמו הינו בלתי בעל גבול כך שהוא למעלה מתבנית זו, אך לצורך ההתגלות בתוך המציאות של העולמות, הקדוש ברוך הוא מצמצם את אורו הגדול, והתגלותו מצטיירת גם כן בתבנית של עשר ספירות. ההצטיירות בתבנית האמורה הינה הצטיירות בתבנית של ′איש′ ושל ′אדם′ כיוון שהיא מקבילה למבנה גופו ונפשו של האדם המורכבים אף הם מעשר הכוחות האמורים. על פי האמור מובן שהקדוש ברוך הוא כשלעצמו מבחינת רוממותו הבלתי מוגבלת שהינה למעלה מכל תבנית שהיא, על כך נאמר ′לא איש′, אך כאשר מדובר אודות ההתגלות בתוך העולמות על כך נאמר ′ה′ איש מלחמה′.

במלים אחרות: כאשר הקדוש ברוך הוא נקרא בשם ′איש′, אזי משמעות הדבר היא שהתגלותו מאירה בעולמות כך שהם נמצאים במצב של ′אור′, מה שאין כן כאשר הוא נקרא בשם ′לא איש′ אזי משמעות הדבר היא שהתגלותו איננה מאירה בעולם אלא היא נשארת גנוזה וכמוסה במקומו המרומם כך שהעולמות נשארים שרויים ב′עלטה′.

ביאור בדרך אפשר

הַמִּצְוֹות, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹות נִצְטַוּוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[51] וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם, וְלָמָּה הַרְאָיָה הִיא מֵהַפָּסוּק וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גּוֹ′ דַּוְקָא.

ז) **וְהָעִנְיָן** הוא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּיַּלְקוּט עַל הַפָּסוּק וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ גּוֹ′, אִישׁ זֶה הַקָּבָּ״ה, שֶׁנֶּאֱמַר[52] הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲלֹא לִפְעָמִים כְּתִיב כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ[53], לֹא אִישׁ אֵל[54], וּמַהוּ אוֹמְרוֹ אִישׁ זֶה הַקָּבָּ״ה שֶׁנֶּאֱמַר הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה. אַף הָעִנְיָן הוּא, דִּבְחִינַת אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ הַיְינוּ כְּפִי שֶׁבְּחִינַת אִישׁ הוּא בְּהֶעְלֵם, שֶׁאָז אֵינוֹ בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם, וּמַה שֶׁכָּתוּב הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה הַיְינוּ כְּפִי שֶׁבְּחִינַת אִישׁ הוּא בְּגִלּוּי, וּבָא בְּצִיּוּר ′אָדָם′. וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זְמַן הַגָּלוּת לִזְמַן הַגְּאֻלָּה[55], דִּזְמַן הַגָּלוּת נִקְרָא בְּשֵׁם עִבּוּר, לְפִי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם, וּזְמַן הַגְּאֻלָּה נִקְרָא בְּשֵׁם לֵידָה, לְפִי שֶׁהוּא בְּגִלּוּי, הִנֵּה בִּזְמַן הַגָּלוּת נֶאֱמַר אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ, כְּמַאֲמָר[56] קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, שֶׁהוּא עִנְיָן הַסִּלּוּק דִּבְחִינַת אִישׁ כוּ′, וְהַסִּבָּה לְזֶה הִיא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה כַּמַּיִם[57] הַפָּנִים אֶל פָּנִים גּוֹ′.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּבְחִינַת ′אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ′ הַיְינוּ מדובר במצב כזה **כְּפִי שֶׁבְּחִינַת ′אִישׁ′** כלומר האור האלוקי שבדרך כלל מאיר בתוך העולמות איננו מאיר בהם אלא **הוּא בְּהֶעְלֵם, שֶׁאָז** הקדוש ברוך הוא **אֵינוֹ בִּבְחִינַת צִיּוּר** של תבנית **′אָדָם′,** ולעומת זאת **מַה שֶׁכָּתוּב ′הֲוַיָ′ אִישׁ מִלְחָמָה′ הַיְינוּ** במצב כזה **כְּפִי שֶׁבְּחִינַת ′אִישׁ′ הוּא בְּגִלּוּי,** כלומר האור האלוקי מאיר בתוך העולם **וּבָא** ומתגלה **בְּצִיּוּר ′אָדָם′. וְ**ההבדל בין שני מצבים אלה **זֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ** וההבדל **בֵּין זְמַן הַגָּלוּת לִזְמַן הַגְּאֻלָּה**[55] כאשר בית המקדש קיים, **דִּזְמַן הַגָּלוּת נִקְרָא בְּשֵׁם ′עִבּוּר′** בזמן העיבור התינוק מכוסה בבטן האם, כך בזמן הגלות האור האלוקי שאמור להאיר בעולם הוא בבחינת ′עיבור′ **לְפִי שֶׁהוּא** כמוס **בְּהֶעְלֵם** אצל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מעלה מכל העולמות כולם, **וּלעומת** זאת **זְמַן הַגְּאֻלָּה נִקְרָא בְּשֵׁם ′לֵידָה′** ברגע הלידה מציאותו של התינוק מתגלה, כך זמן הגאולה הינו בבחינת ′לידה′ **לְפִי שֶׁ**האור האלוקי **הוּא בְּגִלּוּי** בתוך מציאות העולם כולו, **הִנֵּה בִּזְמַן הַגָּלוּת נֶאֱמַר ′אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ′, כְּמַאֲמָר**[56] הזוהר אודות זמן הגלות **′קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא′** (=הקדוש ברוך הוא עלה והסתלק למעלה ולמעלה), **שֶׁ**משמעותה של הסתלקות ועלייה זו **הוּא עִנְיָן הַסִּלּוּק דִּבְחִינַת ′אִישׁ′ כוּ′** ועלייתה חזרה למעלה אל מקומו המרומם למעלה מעלה, **וְהַסִּבָּה** הגורמת לְסילוק **זֶה הִיא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה** של בני ישראל **לְמַטָּה** בעולם הזה הגשמי, ובהתאם למצב עבודתם כך הם פני הדברים למעלה כיוון **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה** האמור בפסוק **′כַּמַּיִם**[57] **הַפָּנִים אֶל פָּנִים גּוֹ′** כן לב האדם אל האדם′ המשמעות הפנימית של פסוק זה היא שבדוגמת מים המחזירות לַפָּנִים המביטות בהם את ההשתקפות של אותן פָּנִים, כך בהתגלותו של ′אדם העליון′ שהיא התגלותו של הקדוש

---

50) תהלים קמז, יט. 51) שם, כ. 52) בשלח טו, ג. 53) הושע יא, ט. 54) בלק כג, יח. 55) תו״א וארא נה, א ואילך. 56) ראה זהר ח״א רי, א. ח״ג כ, ב. עה, א. 57) ע״פ משלי כז, יט.

וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[20] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַוָי' אֱלֹקֵינוּ הַוָי' אֶחָד, דְּפֵרוּשׁ אֶחָד הוּא שֶׁהַח' מוֹרֶה עַל ז' רְקִיעִים וְאֶרֶץ, וְהַד' מוֹרֶה עַל ד' רוּחוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְהָא' אֵין־סוֹף אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם[58], שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין אֶחָד לְיָחִיד[59], שֶׁיָּחִיד הוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶחָד הַיְינוּ שֶׁאַף שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בְּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם הֵם בְּטֵלִים לְאֱלֹקוּת, וְכַיָּדוּעַ שֶׁהַלָּשׁוֹן אֶחָד נוֹפֵל גַּם עַל אֶחָד הַמָּנוּי, וּכְמוֹ יוֹם אֶחָד יוֹם שֵׁנִי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַלָּשׁוֹן יָחִיד הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[60] אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ, שֶׁאֵין שֵׁנִי לוֹ. וְזֶהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גּוֹ' הַוָי' אֶחָד, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ מְציאוּת הָעוֹלָמוֹת כִּמְרֻמָּז בְּח' וְד', מִכָּל־מָקוֹם הֵם בְּטֵלִים לְהָא', לַהַוָי' אֶחָד. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בִּבְחִינַת יָחִיד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, אֲבָל בִּהְיוֹתוֹ בָּעוֹלָם מַפְרִיד הוּא אֶת הַח' וְהַד' מֵהָא', וְהַיְנוּ, שֶׁמַּעֲלֶה אֶת הָאֱלֹקוּת לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אֲבָל אֶת הָעוֹלָמוֹת עַצְמָם הוּא מַפְרִיד, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים, דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[61] רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ, דְּלֹא כְתִיב כִּי אֵינָם, אֶלָּא כִּי אֵינֶנּוּ דַּיְיקָא. וּמִצַּד הַכְרָתוֹ של הָאָדָם הִיא רַק בְּדַרְגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, אֲבָל חֲסָרָה אַצְלוֹ הַהַכָּרָה בְּכָךְ שֶׁגַּם הָעוֹלָמוֹת קְשׁוּרִים בְּאַחְדוּת הַ', דָּבָר זֶה מַתְבְּטָא בְּכָךְ שֶׁשַּׁייְכוֹת הָאָדָם לְאֱלוֹקוּת הִיא רַק כַּאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ בָּא בְּמַגַּע עִם הָעוֹלָם אֲבָל בִּהְיוֹתוֹ בָּעוֹלָם מַפְרִיד הוּא אֶת הַח' וְהַד' מֵהָא', וְהַיְנוּ, שֶׁבְּגִישְׁתּוֹ של הָאָדָם הוּא מַעֲלֶה אֶת הָאֱלֹקוּת לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, אֲבָל אֶת הָעוֹלָמוֹת עַצְמָם הוּא מַפְרִיד מֵהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה מַצָּב דּוֹמֶה בְּהַתְגַּלּוּתוֹ של הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלְּמַעְלָה, כְּיוָון שֶׁכְּאַמּוּר לְעֵיל 'כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים', זֶה הַמַּצָּב הַמְתוֹאָר בְּזוֹהַר דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא (=שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִסְתַּלֵּק וְעוֹלֶה לְמַעְלָה וּלְמַעְלָה), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[61] 'רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ' בְּפָסוּק זֶה מְדַבֵּר אוֹדוֹת בְּכִייָתוֹ של רָחֵל אִמֵּנוּ בִּזְמַן הַגָּלוּת עַל הַמַּצָּב בּוֹ נְתוּנִים בְּנִיָּה, עַם יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר אֵינָם עַל אַדְמָתָם, נֹאמַר עַל כָּךְ בְּזוֹהַר שִׁלְשׁוֹן פָּסוּק זֶה הוּא בְּדִיּוּק דְּלֹא כְתִיב (=שֶׁלֹּא כָּתוּב) 'רָחֵל מְבַכָּה עַל בְּנִיָּה כִּי אֵינָם', אֶלָּא 'כִּי אֵינֶנּוּ' דַּיְיקָא (=דּוּוְקָא) כְּיוָון שֶׁמִּסְפַּר מְסוּיָים, הַמִּסְפָּר אֶחָד אֵינֶנּוּ שׁוֹלֵל אֶלָּא מֵאֲפְשַׁר אֶת הַמציאות הַנּוֹסֶפֶת שֶׁל מִסְפַּר שְׁנַיִים וְשָׁלוֹשׁ, **וּכְמוֹ מִנְּיַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ **יוֹם אֶחָד יוֹם שֵׁנִי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַלָּשׁוֹן 'יָחִיד' הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[60] בְּפָרָשַׁת עֲקֵדַת יִצְחָק **'אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ'**, יִצְחָק אָבִינוּ נִקְרָא בְּשֵׁם בְּנוֹ יְחִידוֹ של אַבְרָהָם כְּיוָון **שֶׁאֵין שֵׁנִי לוֹ**. מִתּוֹךְ הָאַמּוּר מוּבָן שֶׁמִּצַּד אֶחָד קִיּוּמַת מַעְלַת בְּהַכָּרָה בְּכָךְ שֶׁהַ' הוּא **יָחִיד** אַךְ מִצַּד שֵׁנִי הַתּוֹרָה בּוֹחֶרֶת לְהַדְגִּישׁ שֶׁהַ' הוּא אֶחָד דּוּוְקָא **וְזֶהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה** הַפְּנִימִית הַכְּרוּכָה בַּאֲמִירַת קְרִיאַת שְׁמַע אֲשֶׁר בָּהּ עוֹסְקִים בְּלְהַחְדִּיר אֶת הַהַכָּרָה בְּכָךְ שֶׁאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ **'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גּוֹ' הַוָי' אֶחָד'** הַתּוֹרָה דּוֹרֶשֶׁת מֵהָאָדָם לְהַחְדִּיר אֶת הַהַכָּרָה בְּכָךְ שֶׁהַ' אֵינֶנּוּ רַק יָחִיד אֶלָּא הוּא גַּם **אֶחָד**, כְּלוֹמַר לְהַכִּיר בְּכָךְ **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר** מְדַבֵּר אוֹדוֹת הַדַּרְגָּה אֲשֶׁר מִבְּחִינָתָהּ **יֶשְׁנָהּ מְציאוּת הָעוֹלָמוֹת כִּמְרֻמָּז בְּ**אוֹתִיּוֹת **ח' וְד', מִכָּל־מָקוֹם** גַּם **הֵם בְּטֵלִים לְהָא', לַהַוָי' אֶחָד. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה** הַפְּנִימִית של הָאָדָם אֵינָהּ בְּאוֹפֶן הָאַמּוּר אֶלָּא **הִיא בִּבְחִינַת 'יָחִיד'** כְּלוֹמַר

---

58) סמ"ק הובא בב"י או"ח סימן סא. שו"ע ודאדה"ז או"ח שם סעיף ו'. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב. 59) ראה תו"א וארא שם, ב. ובכ"מ. 60) וירא כב, ב. 61) ירמי' לא, יד. וראה זהר ח"א שם. ח"ג כ, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 ברוך הוא משתקף מצב עבודתו של 'אדם התחתון' הבשר ודם למטה. כאשר
2 חסרה עבודת האדם למטה אזי חסר בהתגלות האלוקית מלמעלה.
3 בחלקו הבא של סעיף זה וכמו כן בסעיף הבא מדובר אודות מהות עבודתו
4 של האדם למטה אשר על ידה נגרמת התגלותו של הקדוש ברוך הוא בתוך
5 כל העולמות ובהעדר עבודה זו
6 נגרמת חלילה ההסתלקות
7 למעלה מעלה.
8 **וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם** הסברת תמצית
9 עבודת האדם עלי אדמות
10 **שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה**
11 **הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20] **'שְׁמַע**
12 **יִשְׂרָאֵל הַוָי' אֱלֹקֵינוּ הַוָי'**
13 **אֶחָד'** משמעות אמירת המילים
14 ה' אחד היא גילוי אחדותו של
15 הקדוש ברוך הוא בעולם,
16 **דְּפֵרוּשׁ** המילה **'אֶחָד'**
17 המורכבת משלושת האותיות 'א'
18 'ח' 'ד' **הוּא שֶׁהַ**אות **ח'**
19 שמספרה הוא שמונה כלומר
20 שבע ועוד אחד הרי זה **מוֹרֶה**
21 ומרמז **עַל** מציאותם של **ז'**
22 (=שִׁבְעַת) **רְקִיעִים וְאֶרֶץ**
23 שהם מבטאים את מרחב העולם
24 כלפי מעלה וכלפי מטה, **וְהַ**אות
25 **ד' מוֹרֶה** ומרמז **עַל** מציאותם
26 של **ד' רוּחוֹת הָעוֹלָם**
27 (=ארבעת כִּיווּנֵי העולם, מזרח,
28 מערב, צפון ודרום), בחיבור
29 האותיות 'ח' 'ד' לאות 'א' שבמילה 'אחד' בא לידי ביטוי שֶׁכל חלקי מציאות
30 העולם **הֵם בְּטֵלִים לְהָא**אות **'א'** המבטאת את אור ה' **הָאֵין־סוֹף** הנקרא
31 בשם 'אֶלֶף' על שם היותו **'אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם'**[58],
32 את היות הקדוש ברוך הוא יחיד ניתן לבטא במילים 'ה' אחד' וכמו כן במילים
33 'ה' יחיד'. לכאורה המילה 'יחיד' מבטאת דרגה יותר עליונה של הכרה בכך
34 שאין עוד מלבדו **שֶׁזֶּהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין 'אֶחָד' לְ'יָחִיד'**[59], שֶׁהמילה
35 **'יָחִיד'** מספרת על כך שהקדוש ברוך הוא **הוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת**
36 **לְגַמְרֵי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן** המילה **'אֶחָד'** מספרת על התגלותה של אחדות
37 ה' כפי שהיא מתבטאת דווקא בתוך העולמות **הַיְינוּ שֶׁאַף שֶׁהָעוֹלָמוֹת**
38 **הֵם בְּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם** גם **הֵם בְּטֵלִים לְאֱלֹקוּת** הם בטלים
39 בפני האור האלוקי הממלא את העולמות כולם, **וְכַיָּדוּעַ** שההבדל בין המילה
40 'אחד' למילה 'יחיד' הוא בכך שהמילה 'אחד' נותנת מקום למציאות נוספת
41 מלבדה, לעומת המילה 'יחיד' השוללת כל מציאות נוספת **שֶׁהַלָּשׁוֹן 'אֶחָד'**
42 **נוֹפֵל** ושייך **גַּם עַל אֶחָד הַמָּנוּי** השימוש במילה 'אחד' הוא לצורך מניית
43 מספר מסויים, המספר אחד איננו שולל אלא מאפשר את המציאות הנוספת
44 של מספר שניים ושלושה, **וּכְמוֹ** מניית ימי השבוע **יוֹם אֶחָד יוֹם שֵׁנִי,**
45 **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַלָּשׁוֹן 'יָחִיד' הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[60] בפרשת
46 עקדת יצחק **'אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ'**, יצחק אבינו נקרא בשם בנו יחידו
47 של אברהם כיוון **שֶׁאֵין שֵׁנִי**
48 **לוֹ**. מתוך האמור מובן שמצד
49 אחד קיימת מעלה בהכרה בכך
50 שה' הוא **יחיד** אך מצד שני
51 התורה בוחרת להדגיש שה' הוא
52 אחד דווקא **וְזֶהוּ עִנְיַן**
53 **הָעֲבוֹדָה** הפנימית הכרוכה
54 באמירת קריאת שמע אשר בה
55 עוסקים בלהחדיר את ההכרה
56 בכך שאין עוד מלבדו **'שְׁמַע**
57 **יִשְׂרָאֵל גּוֹ' הַוָי' אֶחָד'**
58 התורה דורשת מהאדם להחדיר
59 את ההכרה בכך שה' איננו רק
60 יחיד אלא הוא גם **אחד**, כלומר
61 להכיר בכך **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר**
62 מדובר אודות הדרגה אשר
63 מבחינתה **יֶשְׁנָהּ מְציאוּת**
64 **הָעוֹלָמוֹת כִּמְרֻמָּז בְּ**אותיות
65 **ח' וְד', מִכָּל־מָקוֹם** גם
66 **הֵם בְּטֵלִים לְהָא', לַהַוָי'**
67 **אֶחָד. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר**
68 **הָעֲבוֹדָה** הפנימית של האדם
69 איננה באופן האמור אלא **הִיא**
70 **בִּבְחִינַת 'יָחִיד'** כלומר
71 הכרתו של האדם היא רק בדרגה **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, אֲבָל**
72 חסרה אצלו ההכרה בכך שגם העולמות קשורים באחדות ה', דבר זה מתבטא
73 בכך ששייכות האדם לאלוקות היא רק כאשר איננו בא במגע עם העולם אבל
74 **בִּהְיוֹתוֹ בָּעוֹלָם מַפְרִיד הוּא אֶת הַח' וְהַד' מֵהָא', וְהַיְנוּ,**
75 **שֶׁ**בגישתו של האדם הוא **מַעֲלֶה אֶת הָאֱלֹקוּת לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת,**
76 **אֲבָל אֶת הָעוֹלָמוֹת עַצְמָם הוּא מַפְרִיד** מהקדוש ברוך הוא, **הִנֵּה**
77 **עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה** מצב דומה בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא מלמעלה,
78 כיוון שכאמור לעיל **'כַּמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים'**, זה המצב המתואר בזוהר
79 **דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא** (=שהקדוש ברוך הוא
80 מסתלק ועולה למעלה ולמעלה), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[61] **'רָחֵל מְבַכָּה עַל**
81 **בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ'** בפסוק זה מדובר אודות בכייתה של רחל אמנו בזמן
82 הגלות על המצב בו נתונים בניה, עם ישראל, אשר אינם על אדמתם, נאמר
83 על כך בזוהר שלשון פסוק זה הוא בדיוק **דְּלֹא כְתִיב** (=שלא כתוב) 'רחל
84 מבכה על בניה **כִּי אֵינָם', אֶלָּא 'כִּי אֵינֶנּוּ' דַּיְיקָא** (=דווקא) כיוון

הַהֶעְלֵם לְמַעְלָה, נַעֲשָׂה הֶעְלֵם גַּם לְמַטָּה, שֶׁלֹּא נִכָּר הַמַּעֲלָה דְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגָּלוּת. וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה, הִנֵּה תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה הוּא וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ, הַיְינוּ, שֶׁמִּבְּחִינַת אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת אִישׁ דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאֶחָד דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים בִּנְיָן כָּל הַסְּפִירוֹת שֶׁיִּהְיֶה מִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּרמ״ח מִצְוֹות־עֲשֵׂה וְשס״ה מִצְוֹות לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵם רמ״ח אֵבָרִים וְשס״ה גִּידִים שֶׁלְּמַעְלָה[62], שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם, וּמֵאִיר לְמַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה עִנְיַן הַגְּאֻלָּה.

אָמְנָם בִּכְדֵי לִפְעֹל הָעֲבוֹדָה דִּוְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ, הִנֵּה עַל־זֶה נֶאֱמַר הֲרֵי׳ אִישׁ מִלְחָמָה, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־זֶה צָרִיךְ לְמִלְחָמָה. דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רוֹצִים לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ, כְּפִי שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, שֶׁמִּשָּׁם יַמְשִׁךְ בִּבְחִינַת אִישׁ בְּגִלּוּי, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, אֲזַי יֶשְׁנוֹ הַקִּטְרוּג שֶׁל מִדַּת הַדִּין הַמְקַטְרֶגֶת וְאוֹמֶרֶת ׳וואָס פאַר אַ שַׂיָּכוּת הָאָט עֶר צוּ אֱלֹקוּת, שֶׁהָאֱלֹקוּת כְּפִי שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא, יוּכַל הוּא לְהַמְשִׁיךְ לְמַטָּה, וַהֲרֵי הַלָּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה וְהַלָּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה[63], וְאִם־כֵּן אֵיךְ בִּיכָלְתּוֹ לְהִתְקַשֵּׁר בֶּאֱלֹקוּת עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמִּצְוָה מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא[64]). וְהַיְנוּ, דִּבְשִׁלְמָא בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, כַּאֲשֶׁר

ביאור בדרך אפשר

שהמילה ׳איננו׳ מוסבת לא רק כלפי ישראל אלא גם כלפי הקדוש ברוך הוא, בכייתה של רחל אמנו היא על כך שהוא איננו, התגלותו בעולמות חזרה ועלתה למקומו המרומם למעלה מעלה. **וּמִצַּד** ובגלל המצב של **הַהֶעְלֵם** בכל הקשור להתגלות האלוקית בספירות העליונות **לְמַעְלָה, נַעֲשָׂה** כתוצאה מכך מצב של **הֶעְלֵם** וחושך **גַּם לְמַטָּה** בעולם הגשמי, כשם שלא ניכרת הימצאותו של הקדוש ברוך הוא בעולמות הרי **שֶׁלֹּא נִכָּר** בעולם הזה **הַמַּעֲלָה דְּיִשְׂרָאֵל,** בעקבות כך מתאפשרת שליטתם של אומות העולם ויציאת בני ישראל מאדמתם **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַגָּלוּת. וּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה, הִנֵּה תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה** הנדרשת מהאדם **הוּא** העבודה המרומזת במילים ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ׳, **הַיְנוּ** שֶׁמ**ִ**המקום המרומם שב**בִּבְחִינַת** ׳**אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ׳, צָרִיךְ** האדם על ידי עבודתו הפנימית **לְהַמְשִׁיךְ** ולגרום לכך שהאור האלוקי ירד להאיר בתוך המציאות **בִּבְחִינַת** ׳**אִישׁ׳ דַּוְקָא. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם למטה בכך שמבחינתו מציאות העולם איננה נפרדת מאחדות ה׳ אלא הקדוש ברוך הוא מתגלה גם בה שזו הדרגה **דְּאֶחָד דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה עוֹשִׂים** שכך יהיה גם למעלה במציאות של הספירות העליונות שאור אין סוף ברוך הוא ירד ויאיר בהם, כלומר נגרם **בִּנְיָן כָּל הַסְּפִירוֹת** משמעות בנייה זו היא שהאור האלוקי אשר מצד עצמו הוא למעלה מהם **שֶׁיִּהְיֶה מִתְלַבֵּשׁ** ומתגלה **בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם הקשורה בקיום המצוות **דְּרמ״ח** (=248) **מִצְוֹות־עֲשֵׂה וְשס״ה** (=365) **מִצְוֹות לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵם** מכוונים כנגד המבנה של הספירות העליונות אשר הוא מכיל בתוכו **רמ״ח** (=248) **אֵבָרִים וְשס״ה** (=365) **גִּידִים** רוחניים **שֶׁלְּמַעְלָה**[62], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה הַהִתְלַבְּשׁוּת** של אור אין סוף **בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם,** ועל ידי הארתו בספירות למעלה **מֵאִיר** מתוך כך בעולמות כולם, גם **לְמַטָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה עִנְיַן הַגְּאֻלָּה.**

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם בִּכְדֵי לִפְעֹל שתצליח **הָעֲבוֹדָה** דִּ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ׳, **הִנֵּה עַל־זֶה נֶאֱמַר** ׳**הֲרֵי׳ אִישׁ מִלְחָמָה׳, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־זֶה צָרִיךְ לְמִלְחָמָה. דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רוֹצִים לְהַמְשִׁיךְ** ולהוריד את האור האלוקי, שיֵרד ממקום רוממותו כלומר **מִבְּחִינַת** ׳**אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ׳,** אשר יירידה זו היא התגלות האור האלוקי כפי שהוא בכל רוממותו **כְּפִי שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא,** ומבלי שהירידה למטה תהיה כרוכה בהקטנת עוצמת האור אלא **שֶׁמִּשָּׁם** ממקומו העליון **יַמְשִׁךְ** וירד במלוא עוצמתו ויאיר כך בתוך המציאות **בִּבְחִינַת** ׳**אִישׁ׳ בְּגִלּוּי, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות,** כאשר זה רצונו של היהודי **אֲזַי יֶשְׁנוֹ הַקִּטְרוּג שֶׁל מִדַּת הַדִּין הַמְקַטְרֶגֶת וְאוֹמֶרֶת** ׳**וואָס פאַר אַ שַׂיָּכוּת הָאָט עֶר צוּ אֱלֹקוּת הָאָט עֶר צוּ אֱלֹקוּת? !**׳ (=איזו שייכות יש לו לאלוקות?!) טוענת היא שהאדם לגודל פחיתותו וגסותו איננו ראוי ׳לגעת׳ באלוקות, בפרט כאשר מדובר אודות דרגת האור האלוקי אשר הוא למעלה מהעולמות כולם כך שלגביו אין מציאות האדם נחשבת כלל כך שאינו מובן כיצד יתכן **שֶׁדרגת הָאֱלֹקוּת כְּפִי שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא** (=כפי שעלה למעלה מעלה), **יוּכַל הוּא** האדם השפל **לְהַמְשִׁיךְ** ולהוריד **לְמַטָּה,** החושך הרוחני בו נתון אדם מישראל הינו גדול כל כך עד כדי כך שניתן לטעון מה יתרונו כלפי כל אחד אחר, **וַהֲרֵי** כלשון המדרש המתאר את טענתה של מידת הדין ביציאת מצרים **הַלָּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה וְהַלָּלוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה**[63], **וְאִם־כֵּן אֵיךְ בִּיכָלְתּוֹ לְהִתְקַשֵּׁר בֶּאֱלֹקוּת עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות** (בו בזמן **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמִּצְוָה,** לגרום לחיבור של האדם המקיימה עם הקדוש ברוך הוא, כרמוז בכך שפירוש המילה ׳מצוה׳ הוא **מִלְּשׁוֹן** ׳**צַוְתָּא**׳[64] כלומר גרימת מצב של צוותא וחיבור בין המְצַוֶּה לבין המְצֻוֶּה). **וְהַיְנוּ** טענה זו מתעוררת דווקא כלפי עבודתו של היהודי בזמן הגלות, **דִּבְשִׁלְמָא** (=מֵילָא) **בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה** בזמן שבית המקדש היה קיים, **כַּאֲשֶׁר** העולם הוא במצב כזה אשר מבחינת האור

---

62) ראה תקו״ז ת״ל (עד, א). וראה זח״א קע, ב. 63) ראה זח״ב קע, ריש ע״ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני בשלח שם, כז. 64) לקו״ת בחוקותי מה, ג. תניא מהדורא קמא (קה״ת, תשמ״ב) ספמ״ט.

ביאור בדרך אפשר

1 יֶשְׁנוֹ כְּבָר עִנְיָן הַהִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם כלומר
2 האור האלוקי כבר יָרַד לדרגה זו אשר כלפיה יש נתינת מקום לחשיבותה של
3 עבודת האדם, אֲזַי אֵין מִדַּת הַדִּין מְקַטְרֶגֶת כָּל כָּךְ, אֲבָל בִּזְמַן
4 הַגָּלוּת, כַּאֲשֶׁר אופן הימצאותו של הקדוש ברוך הוא בעולם הוא מהמקום
5 עליו נאמר ׳קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־
6 הוּא סָלִיק לְעֵילָא
7 וּלְעֵילָא׳ מקום אשר מבחינתו
8 עבודת האדם, בפרט בהיותו
9 שפל ונחות, איננה נחשבת
10 למאומה, במקום זה על האדם
11 ׳לגעת׳ וּמִשָּׁם הוא צָרִיךְ
12 לְהַמְשִׁיךְ ולהוריד את האור
13 האלוקי שיתגלה בכל עוצמתו
14 למטה בתוך העולמות על ידי
15 התלבשותו בִּבְחִינַת ׳אִישׁ׳,
16 אֲזַי תּוֹבְעִים הַמְּקַטְרְגִים
17 הרוחניים למעלה אֵיזֶה
18 שַׁיָּכוּת יֵשׁ לוֹ לֶאֱלָקוּת.
19 וּמִצַּד הַקִּטְרוּגִים
20 שֶׁלְּמַעְלָה נַעֲשָׂה גַּם בעולם
21 שלנו לְמַטָּה מְנִיעוֹת
22 וְעִכּוּבִים המקשים עַל קִיּוּם
23 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְעַל־זֶה
24 נֶאֱמַר ׳חֲוָיָ׳ אִישׁ
25 מִלְחָמָה׳, כלומר כאשר
26 האדם ניגש לעבודתו על מנת
27 לגרום לכך שה׳ יהיה בבחינת
28 ׳איש׳ אזי ישנו צורך ב׳מלחמה׳
29 שֶׁצָּרִיךְ לִלְחֹם כְּנֶגֶד כָּל
30 הַמְּקַטְרְגִים וְהַמְּנִיעוֹת
31 וְעִכּוּבִים, מלחמה זו דורשת
32 מהאדם לא להתרשם מהם
33 וּלְהִתְחַזֵּק בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
34 וּמִצְוֹת, בְּאֹפֶן דִּ׳וְיִקְחוּ
35 לָהֶם אִישׁ׳ כלומר הוא חדור
36 במטרת העבודה שהיא החדרת אחדות ה׳ בכל העולם כולו.
37 ח) וְהִנֵּה הַכֹּחַ אשר על ידו ניתן לִלְחֹם כְּנֶגְדָּם הוּא הַכֹּחַ
38 דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, דבר זה מרומז במילים ׳שה לבית אבות׳ המוזכרות
39 בהמשך הפסוק וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת׳,
40 בכך מרומז דִּבְכְדֵי לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ׳ הוּא עַל־יְדֵי
41 העניין הרמוז במילים ׳שֶׂה לְבֵית אָבוֹת׳, דְּ׳שֶׂה׳ קָאֵי (=מוסב) ורומז
42 עַל נִסְיוֹן הָעֲקֵדָה של יצחק אבינו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[65] בפרשת העקדה
43 ׳אֱלֹקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה גו׳ יצחק אבינו נחשב כשֶׂה המוסר את נפשו
44 על גבי המזבח לה׳, שֶׁנִּסְיוֹן זֶה הָיָה הֵן אֵצֶל הָעוֹקֵד (כלומר אצל

ביאור בדרך אפשר

1 יֶשְׁנוֹ כְּבָר עִנְיָן הַהִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת צִיּוּר אָדָם, אֲזַי אֵין
2 מִדַּת הַדִּין מְקַטְרֶגֶת כָּל כָּךְ, אֲבָל בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּאֲשֶׁר
3 קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, וּמִשָּׁם צָרִיךְ
4 לְהַמְשִׁיךְ בִּבְחִינַת אִישׁ, אֲזַי תּוֹבְעִים הַמְּקַטְרְגִים אֵיזֶה
5 שַׁיָּכוּת יֵשׁ לוֹ לֶאֱלָקוּת. וּמִצַּד הַקִּטְרוּגִים שֶׁלְּמַעְלָה
6 נַעֲשָׂה גַּם לְמַטָּה מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה
7 וּמִצְוֹת. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר חֲוָיָ׳ אִישׁ מִלְחָמָה, שֶׁצָּרִיךְ לִלְחֹם
8 כְּנֶגֶד כָּל הַמְּקַטְרְגִים וְהַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים, וּלְהִתְחַזֵּק
9 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּאֹפֶן דִּ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ.
10 ח) וְהִנֵּה הַכֹּחַ לִלְחֹם כְּנֶגְדָּם הוּא הַכֹּחַ דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ,
11 וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית
12 אָבוֹת, דִּבְכְדֵי לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ הוּא
13 עַל־יְדֵי שֶׂה לְבֵית אָבוֹת, דְּשֶׂה קָאֵי עַל נִסְיוֹן הָעֲקֵדָה,
14 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[65] ׳אֱלֹקִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה גו׳, שֶׁנִּסְיוֹן זֶה
15 הָיָה הֵן אֵצֶל הָעוֹקֵד (אַבְרָהָם) וְהֵן אֵצֶל הַנֶּעֱקָד (יִצְחָק),
16 וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם, הִנְחִילוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל אֶת כֹּחַ
17 הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בִּירוּשָׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ[66], וְזֶהוּ עִנְיָן
18 שֶׂה לְבֵית אָבוֹת. וְעִנְיָן זֶה מְרֻמָּז גַּם כֵּן בְּתְכוּנַת הַשֶּׂה,
19 שֶׁטֶּבַע הַשֶּׂה שֶׁהוֹלֵךְ הֵיכָן שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתוֹ (עֵר גֵּייט
20 נאָך וָואהין מען פירט אים), בְּבִטּוּל הַמְּצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ
21 עִנְיָן הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ וְקַבָּלַת עֹל. וְכֹחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ
22 הַלָּזֶה צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפֹעַל
23 מַמָּשׁ, לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, שֶׁזֶּהוּ
24 שֶׁמְּסַיֵּם שֶׂה לַבַּיִת, בַּיִת דַּוְקָא, עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
25 ז״ל[67] לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקְּרָאוֹ הַר וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקְּרָאוֹ שָׂדֶה
26 אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁקְּרָאוֹ בַּיִת, דְּיַעֲקֹב הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[68],
37 לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה דווקא בְּמציאותם של הנבראים הַתַּחְתּוֹנִים,
38 שֶׁזֶּהוּ שֶׁמְּסַיֵּם את הפסוק במילה ׳בית׳ ׳שֶׂה לַבַּיִת׳ כלומר מסירות
39 הנפש בדוגמת ה׳שֶׂה׳ הינה האופן בו יהודי רותם את עצמו לעשיית ה׳בית׳
40 לה׳, הדירה האמורה להיעשות בתחתונים רמוזה במילה ׳בַּיִת׳ דַּוְקָא,
41 עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[67] אודות כך שבית המקדש נקרא בנביא
42 בשם ׳בית׳ דווקא לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁקְּרָאוֹ למקום המקדש בשם ׳הַר׳
43 וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁקְּרָאוֹ בשם ׳שָׂדֶה׳ אֶלָּא כְּיַעֲקֹב דווקא שֶׁקְּרָאוֹ
44 בשם ׳בַּיִת׳, כיוון שאצל יעקב היתה השלימות בעשיית הדירה לה׳
45 אַבְרָהָם אבינו בכך שהוא מסר את בנו יחידו לה׳) וְהֵן אֵצֶל הַנֶּעֱקָד
46 (כלומר יִצְחָק אבינו בכך שהוא נתן את עצמו לעקידה), וְעַל־יְדֵי־זֶה
47 שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם, כשם שתכונות ההורים עוברות בירושה לצאצאיהם כך הם
48 הִנְחִילוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל אֶת כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ
49 בִּירוּשָׁה מֵאֲבוֹתֵינוּ[66],
50 וְזֶהוּ עִנְיָן הרמוז במילים
51 ׳שֶׂה לְבֵית אָבוֹת׳ כלומר
52 תכונת השֶׂה שקיבלנו מבית
53 אבותינו. וְעִנְיָן זֶה של תכונת
54 המסירות נפש מְרֻמָּז גַּם כֵּן
55 בְּתְכוּנַת הַשֶּׂה, כפי שאנו
56 רואים שֶׁטֶּבַע הַשֶּׂה הוא
57 שאינו הולך לאן שרצונו שלו
58 מוביל אותו אלא שֶׁהוֹלֵךְ
59 הֵיכָן שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתוֹ
60 (׳עֵר גֵּייט נאָך וָואהין
61 מען פירט אים׳ (=הוא
62 הולך להיכן שמנהיגים אותו),
63 הליכה זו איננה לאחר ששכנעו
64 אותו והסבירו לו אלא מתוך
65 התבטלותו המוחלטת, בְּבִטּוּל
66 הַמְּצִיאוּת שלו, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
67 המסירות נפש האמיתית
68 וְקַבָּלַת עֹל האדון באופן
69 אמיתי. וְכֹחַ הַמְּסִירוּת־
70 נֶפֶשׁ הַלָּזֶה הנמצא בנפשו
71 פנימה של כל אחד מבני ישראל
72 צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ ולגלותו
73 ולתת לו ביטוי בְּקִיּוּם
74 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפֹעַל
75 מַמָּשׁ בכך שהאדם מקיימם
76 מתוך התבטלותו המוחלטת
77 כלפי הקדוש ברוך הוא ומתוך
78 מסירות נפשו לעשות את רצון
79 ה׳, אשר רצון ה׳ מהאדם הוא

---

65) וירא כב, ח. ראה שמו״ר פט״ו, יב. 66) תניא פי״ח. 67) פסחים פח, א. 68) ויק״ר פל״ו, ה. פסחים נו, א.

שֶׁעִנְיָנוֹ לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בַּיִת[69]. וְזֶהוּ שֶׁהַתְחָלַת עִנְיַן הַגְּאֻלָּה הוּא וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת שֶׂה לַבָּיִת, הַיְינוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ, שֶׁתִּהְיֶה הַהִתְלַבְּשׁוּת בְּצִיּוּר אָדָם שֶׁיְּמַשֵּׁךְ הַגִּלּוּי לְמַטָּה, וְהוּא עַל־יְדֵי כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהִנּוּ, גַּם קַל שֶׁבַּקַּלִּים, כְּשֶׁמַּרְגִּישׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁרוֹצֶה לְהַפְרִידוֹ מֵאֶלְקוּת, אֲזַי הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּפֹעַל עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם[66], וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ הַקִּטְרוּג דְּמִדַּת הַדִּין שֶׁתּוֹבַעַת אֵיזֶה שַׁיָּכוּת יֵשׁ לוֹ לֶאֱלָקוּת, שֶׁאָז מַרְגִּישׁ שֶׁרוֹצִים לְהַפְרִידוֹ כוּ׳, אֲזַי הוּא מִתְעוֹרֵר בְּכֹחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׂה לַבָּיִת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בַּמִּדְרָשׁ[70] עַל הַפָּסוּק[71] הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָכֶם, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה כוּ׳, וְכֵן הוּא אוֹמֵר[72] מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת כוּ׳, חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּמַה שֶׁכָּתוּב מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה׳ הוּא, שֶׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם יְחִידִים, כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נַעֲשׂוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד, שֶׁזֶּה הָיָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה[73]. וְהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי בְּ׳מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה׳ הוּא, שֶׁיְּחִידִים קָאֵי עַל הַקָּבָ״ה וְיִשְׂרָאֵל, יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם וִיחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וּמוֹשִׁיב יְחִידִים הוּא עִנְיַן הַהִתְקַשְּׁרוּת וְהָאִיחוּד דִּנְשָׁמוֹת עִם הַקָּבָ״ה, שֶׁעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי ׳בַּיְתָה׳, הַיְינוּ קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וַעֲשִׂיַּת הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בַּיִת. וְכָל זֶה הָיָה בִּזְמַן דְּמוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת, כַּנַּ״ל שֶׁעִנְיַן הַגְּאֻלָּה הוּא שֶׁהַקָּבָ״ה יִהְיֶה בְּ׳צִיּוּר אָדָם׳ עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ הַגִּלּוּי גַּם לְמַטָּה, שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים. וְזֶהוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי,

ביאור בדרך אפשר

הדברים הגשמיים הקשורים עימו, בזרעו הגשמי לא נמצא פסול אלא כל צאצאיו כשרים כדברי חז״ל דְּיַעֲקֹב הָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה[68] לעומת אברהם ויצחק שמזרעם הגשמי יצאו ישמעאל ועשיו, לכן אצל יעקב מודגשת עשיית הבית לה׳ שֶׁעִנְיָנוֹ הוא לַעֲשׂוֹת לְמַטָּה דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, דירה כזו אשר האדם הדר בתוכה נמצא בה במלוא התגלותו כנאמר ׳כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בַּיִת׳[69] בית אמיתי הוא כזה אשר תפארתו של האדם מתגלה בו. וְזֶהוּ שֶׁהַתְחָלַת עִנְיַן הַגְּאֻלָּה ממצרים אשר היא תחילת הגאולות כולן הוא בציווי ה׳ אל משה ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבוֹת שֶׂה לַבָּיִת׳, הַיְינוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הנדרשת על מנת להביא את הגאולה הִיא ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ׳, כאמור לגרום לכך שֶׁתִּהְיֶה הַהִתְלַבְּשׁוּת של האור האלוקי אשר כשלעצמו הוא למעלה מעלה, בְּצִיּוּר אָדָם שֶׁעל ידי זה יְמַשֵּׁךְ הַגִּלּוּי לְמַטָּה, וְהוּא כאמור עַל־יְדֵי כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, דְּהִנּוּ, גַּם יהודי הנמצא בשפלות רוחנית עד כדי כך שהוא נקרא בשם קַל שֶׁבַּקַּלִּים, הרי גם הוא כְּשֶׁמַּרְגִּישׁ שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֵיזֶה עִנְיָן שֶׁרוֹצֶה לְהַפְרִידוֹ מֵאֶלְקוּת, אֲזַי הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּפֹעַל עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם[66], וְלָכֵן, למרות שבדרך כלל גם כאשר הוא מקיים תורה ומצוות עדיין הוא שרוי בתרדמה רוחנית אך כַּאֲשֶׁר אומרים לו שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַקִּטְרוּג דְּמִדַּת הַדִּין שֶׁתּוֹבַעַת אֵיזֶה שַׁיָּכוּת יֵשׁ לוֹ לֶאֱלָקוּת? !, שֶׁאָז הוא מַרְגִּישׁ שֶׁרוֹצִים לְהַפְרִידוֹ כוּ׳, אֲזַי הוּא מִתְעוֹרֵר בְּכֹחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן ׳שֶׂה לַבָּיִת׳.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל בַּמִּדְרָשׁ[70] עַל הַפָּסוּק[71] ׳הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׳, חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר לָכֶם, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה כוּ׳, וְכֵן הוּא אוֹמֵר[72] ׳מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה׳ מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת כוּ׳, כלומר הקדוש ברוך הוא מוציא את האסירים ממצרים בחודש הנקרא בשם ׳כושרות׳ חֹדֶשׁ שֶׁהוּא כָּשֵׁר, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּמַה שֶׁכָּתוּב ׳מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה׳ הוּא, שֶׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם יְחִידִים, כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נַעֲשׂוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד, שֶׁזֶּה הָיָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה[73]. וְהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי בְּ׳מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה׳ הוּא, שֶׁיְּחִידִים קָאֵי עַל הַקָּבָ״ה וְיִשְׂרָאֵל, יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם וִיחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וּמוֹשִׁיב יְחִידִים הוּא עִנְיַן הַהִתְקַשְּׁרוּת וְהָאִיחוּד דִּנְשָׁמוֹת עִם הַקָּבָ״ה, שֶׁעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי ׳בַּיְתָה׳, הַיְינוּ קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וַעֲשִׂיַּת הַדִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בַּיִת. וְכָל זֶה הָיָה בִּזְמַן דְּמוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת, כַּנַּ״ל שֶׁעִנְיַן הַגְּאֻלָּה הוּא שֶׁהַקָּבָ״ה יִהְיֶה בְּ׳צִיּוּר אָדָם׳ עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ הַגִּלּוּי גַּם לְמַטָּה, שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

ביאור בדרך אפשר

לחיבור הקדוש ברוך הוא וישראל הנקראים בשם ׳יחידים׳ ב׳ביתה׳ כַּנַּ״ל שֶׁעִנְיַן הַגְּאֻלָּה הוּא שֶׁהַקָּבָ״ה יִהְיֶה בְּ׳צִיּוּר אָדָם׳ עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ הַגִּלּוּי גַּם לְמַטָּה, שֶׁתִּהְיֶה דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים.

על פי האמור שרצונו של הקדוש ברוך הוא שתהיה דירתו בתחתונים על ידי התגלותו למטה מטה, ועל פי האמור שהתגלות זו תלוייה בעבודתם של

69) ישעי׳ מד, יג. 70) מכילתא בא יג, ד. יל״ש תהלים עה״פ. 71) בא שם. 72) תהלים סח, ז. 73) ראה ויק״ר פ״ט, ט.

שֶׁהַתְּבִיעָה שֶׁלְּמַעְלָה הוּא שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לֹא יִהְיֶה בְּבְחִינַת סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא, אֶלָּא יִהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת לְמַטָּה, וְעִנְיָן זֶה לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ.

ט) **וְהִנֵּה** מִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בִּזְמַן הַגָּלוּת לְגַבֵּי זְמַן הַגְּאֻלָּה, דְּכֵיוָן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא, וְהָעֲבוֹדָה הִיא שֶׁגַּם בְּחִינַת הָאֲלִקּוּת כְּפִי שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא יַמְשִׁיךְ לְמַטָּה, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת יֶשְׁנָם כֹּחוֹת נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ גַּם לְהַבְחִינָה שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְהַמְשִׁיכוֹ לְמַטָּה. וְהוּא עִנְיָן מַעֲלַת כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ, דְּאַף שֶׁהַכֹּחוֹת הַנַּעֲלִים אֵינָם כִּדְבָעֵי בִּזְמַן הַגָּלוּת, מִכָּל־מָקוֹם, כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ הוּא בְּתֹקֶף יוֹתֵר בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא[74].

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ, שֶׁמַּתְחִיל הוּא לִי לְאָב וַאֲנִי לוֹ לְבֵן, וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר הוּא לִי לְרוֹעֶה וַאֲנִי לוֹ לְצֹאן, שֶׁבְּ׳ עִנְיָנִים אֵלּוּ קָאֵי עַל ב׳ זְמַנִּים, זְמַן הַגָּלוּת וּזְמַן הַגְּאֻלָּה. בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, כֵּיוָן שֶׁהָאֲלִקּוּת הוּא בְּגִלּוּי, אֲזַי נִרְאֶה בְּגָלוּי הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה שֶׁהֵם כְּמוֹ אָב וּבֵן. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהָאֲלִקּוּת הוּא בְּהֶעְלֵם, אֲזַי הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה אֵינָהּ בְּגִלּוּי, וְהֵם רַק כְּמוֹ

ביאור בדרך אפשר

ישראל בעולם הזה, מובנת לשונם של חז״ל במדרש המוזכר לעיל בסעיף ו׳ אשר ממנו משמע שהקדוש ברוך הוא זקוק כביכול לעבודתם של בני ישראל. **וְזֶהוּ** הביאור בדברי חז״ל אודות דברי בני ישראל כלפי הקדוש ברוך הוא **׳כְּשֶׁיִּהְיֶה לוֹ דָּבָר לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי׳, שֶׁהַתְּבִיעָה שֶׁלְּמַעְלָה** מבני ישראל **הוּא** שיגרמו לכך **שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לֹא יִהְיֶה בְּבְחִינַת ׳סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא׳** (=עלה למעלה מעלה), **אֶלָּא יִהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת לְמַטָּה, וְעִנְיָן** זֶה לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמֶּנִּי, **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁ**דווקא **יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם פּוֹעֲלִים** וגורמים לכך **שֶׁיִּהְיֶה ׳וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ׳.**

ט) **וְהִנֵּה** מִכָּל זֶה מוּבָן **שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה** בעבודת האדם הנעשית **בִּזְמַן הַגָּלוּת לְגַבֵּי** עבודת האדם הנעשית **בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, דְּכֵיוָן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת** אור ה׳ הוא בכל רוממותו למעלה ממציאות העולמות **׳קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא׳** (=הקדוש ברוך הוא עולה למעלה), **וְהָעֲבוֹדָה** הנדרשת אז **הִיא** לגרום לכך **שֶׁגַּם** אותה דרגת **וּבְחִינַת הָאֲלִקּוּת כְּפִי** שהיא במלוא רוממותה, כפי **שֶׁ**היא במצב של **סָלִיק לְעֵילָא** כך בכל תוקפה היא תרד לתוך העולמות **וַיַּמְשִׁיךְ** האור האלוקי **לְמַטָּה,** אם זו הדרישה מהאדם **הֲרֵי מוּבָן, שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת יֶשְׁנָם כֹּחוֹת נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ גַּם לְהַבְחִינָה** ולדרגה שלמעלה מעלה, ׳לגעת׳ באותו מקום **שֶׁקּוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא** ומשם **לְהַמְשִׁיכוֹ** ולהורידו **לְמַטָּה.**

הכוחות השונים הקיימים בנפש האדם קשורים ברבדים שונים בנפש. הרבדים השונים הקיימים בנפש הינם בדוגמת האופנים השונים בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא בעולמות. כשם שבהתגלות זו ישנם שני אופנים כלליים, האחד זו התגלות אור ה׳ כפי שהוא מצטייר בתבנית של מידה וגבול, בתבנית של ׳איש׳ ו׳אדם׳ לצורך התגלותו בתוך המציאות של העולמות, והאופן העליון יותר הוא ההתגלות של האור האלוקי כפי שהוא בכל רוממותו למעלה מעלה עד אין קץ, כך גם בנפש האדם ישנו הרובד החיצוני הקשור בכוחות הגלויים של האדם, שֶׁכֻּלּוֹ ורגשותיו, אשר כוחות אלה הינם מוגבלים, לעומת הרובד היותר

ביאור בדרך אפשר

פנימי הקשור בעצמותה של הנפש וכוחותיה הנעלמים. **וְ**הכוחות המיוחדים הניתנים דווקא בזמן הגלות **הוּא עִנְיָן מַעֲלַת כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ,** אשר כוח המסירות נפש נובע מהכוחות הנעלמים הקשורים בעצמותה של הנפש. **דְּאַף שֶׁהַכֹּחוֹת** הגלויים **הַנַּעֲלִים** של האדם שהינם שֶׁכֻּלּוֹ ורגשותיו **אֵינָם כִּדְבָעֵי** (=כראוי) **בִּזְמַן הַגָּלוּת, מִכָּל־מָקוֹם,** כאשר מדובר אודות **כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** הרי **הוּא בְּתֹקֶף יוֹתֵר בִּזְמַן הַגָּלוּת דַּוְקָא**[74].

בתחילת סעיף ו׳ הובאו מהמדרש דברי בני ישראל המתארים את האהבה שבינם לבין הקדוש ברוך הוא, אשר אהבה זו היא בדוגמת האהבה הקיימת בין אב לבנו וכמו כן בין רועה לצאנו. כעת, על פי הדברים האמורים אודות העבודה המיוחדת הקיימת דווקא בזמן הגלות, יובן כיצד ניתן להזכיר ברצף אחד שני סוגי אהבה אשר לכאורה כל כך רחוקים זה מזה.

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ, שֶׁמַּתְחִיל באמירה **׳הוּא לִי לְאָב וַאֲנִי לוֹ לְבֵן׳, וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר ׳הוּא לִי לְרוֹעֶה וַאֲנִי לוֹ לְצֹאן׳, שֶׁבְּ׳ עִנְיָנִים** וסוגי אהבה **אֵלּוּ קָאֵי** (=מוסבים) **עַל ב׳ זְמַנִּים** ותקופות שונות, **זְמַן הַגָּלוּת וּזְמַן הַגְּאֻלָּה. בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, כֵּיוָן שֶׁהָאֲלִקּוּת הוּא בְּגִלּוּי** בעולם כולו וכמו כן מאיר אור ה׳ בנשמות ישראל, במוחם ובליבם, **אֲזַי נִרְאֶה בְּגָלוּי הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה שֶׁהֵם כְּמוֹ אָב וּבֵן** כשם ששכלו ורגשותיו של הבן תואמים לשכלו ורגשותיו של האבא, אהבתו של האבא היא אהבתו של הבן, רצונו של האבא הוא רצונו של הבן, על דרך זה אצל בני ישראל והקדוש ברוך הוא בזמן שבית המקדש קיים, כשם שלמעלה בעולמות העליונים גלוייה האמת האלוקית אשר אין עוד מלבדו כך מאיר במוחם וליבם של בני ישראל למטה וכל אהבתם ורצונם הם רק לקדוש ברוך הוא. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהָאֲלִקּוּת הוּא בְּהֶעְלֵם** ובהסתתרות בעולם מסביב וכמו כן האור האלוקי אינו מאיר בכוחותיו הגלויים של האדם, **אֲזַי הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה אֵינָהּ בְּגִלּוּי,** ובמצב זה הקדוש ברוך הוא וישראל **הֵם רַק כְּמוֹ רוֹעֶה וְצֹאן** אשר לצאן אין

74) ראה בארוכה ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא תרמ״ח (סה״מ תרמ״ח ע׳ קפז ואילך), תרפ״ה ס״ב ואילך (סה״מ קונטרסים ח״ג

רוֹעֶה וְצֹאן. אָמְנָם בֶּאֱמֶת הִנֵּה הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה בִּזְמַן הַגָּלוּת, כְּרוֹעֶה וָצֹאן, הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַדְּבֵקוּת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת, כְּאָב וּבֵן. וְהֵינוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁמַּמְשִׁיכִים בִּזְמַן הַבַּיִת הִיא כְּפִי שֶׁהָאֲלוּקוּת מִתְּלַבֵּשׁ כְּבָר בְּצִיּוּר אָדָם, וְהוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת, הִנֵּה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כְּפִי שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא, וְהוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ מִצַּד בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן, שֶׁהַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל רוֹעֶה וָצֹאן, דְּעִנְיַן הַצֹּאן הוּא מְסִירוּת־נֶפֶשׁ וְקַבָּלַת עֹל כַּנַּ״ל, הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל אָב וּבֵן. וְיוּבָן זֶה בְּיוֹתֵר עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[75], דְּעִנְיַן אָב וּבֵן הוּא רַק בַּאֲצִילוּת, לְפִי שֶׁבַּאֲצִילוּת הִנֵּה בְּחִינַת מ״ה וּב״ן הֵם בְּאֹפֶן דִּדְכַר וְנוּקְבָא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן זֶה, וְאִם־כֵּן אֵין שָׁם בְּחִינַת אָב וּבֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[76] וְגַם בֵּן אָח אֵין לוֹ. אָמְנָם, הַדְּבֵקוּת דְּרוֹעֶה וָצֹאן מַגַּעַת גַּם לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ מַגִּיעִים לִבְחִינַת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא

ביאור בדרך אפשר

כל שייכות לשכלו ורגשותיו של הרועה, כך עבודתם של נשמות ישראל בזמן הגלות איננה נעשית מתוך השגת השכל והרגשת הלב אלא מתוך קבלת עול מלכות שמים פשוטה בדוגמת הצאן ההולך ללא הבנתו אחר הרועה. **אָמְנָם בֶּאֱמֶת הִנֵּה הַדְּבֵקוּת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַקָּבָּ״ה בִּזְמַן הַגָּלוּת, כְּרוֹעֶה וָצֹאן, הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַדְּבֵקוּת שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת**, כְּאָב וּבֵן. **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה** שֶׁמַּמְשִׁיכִים הִיא כְּפִי שֶׁהָאֲלוּקוּת מִתְּלַבֵּשׁ כְּבָר בְּצִיּוּר אָדָם, וְהוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים שֶׁל אָדָם, וְהתגלות זו הוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹות הקשורה בְּכֹחוֹת פְּנִימִיִּים של האדם שהם שכלו ורגשותיו הגלויים אשר כאמור הרובד הגלוי בנפש האדם ׳נוגע׳ ברובד הגלוי של ההתגלות האלוקית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת, הִנֵּה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הנעשית דווקא אז מַמְשִׁיכִים ומורידים לתוך העולם את בְּחִינַת ודרגת התגלותו של קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כְּפִי שֶׁסָּלִיק לְעֵילָא כלומר כפי שהוא בכל רוממותו למעלה מעלה כך הוא ירד ויתגלה למטה מטה, **וְהוּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** הנובעת מכוחותיה הנעלמים של הנפש שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים השקורים בשכלו ורגשותיו הגלויים של האדם, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ הנובעת מִצַּד דרגת וּבְחִינַת ׳יְחִידָה׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ שזוהי עצמותה של הנפש, אשר כאמור הרובד הנסתר שבנפש האדם ׳נוגע׳ בעצמותו של הקדוש ברוך הוא. **וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן, שֶׁהַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל רוֹעֶה וָצֹאן, דְּעִנְיַן הַצֹּאן הוּא מְסִירוּת־נֶפֶשׁ וְקַבָּלַת עֹל כַּנַּ״ל** בסעיף ח׳, **הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל אָב וּבֵן** כיוון שלמרות שמבחינת הכוחות הגלויים של האדם עבודה הכרוכה במסירות נפש המתבטאת בקבלת עול פשוטה הינה למטה מעבודה הנעשית מתוך הבנת המוח והתפעלות הלב, אך דווקא היא נובעת מעצמותה של הנפש. **וְנקודה זו אשר הקשר שהוא בדוגמת אב ובן** הוא ׳נוגע׳ רק באור ה׳ המאיר בהצטמצמות דרך התבנית של הספירות העליונות **יוּבָן זֶה בְּיוֹתֵר עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּ**ספר טעמי המצוות (׳דרך מצוותיך׳) של כ״ק אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ אודות **מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה**[75], האב ובנו הינם שתי דמויות נפרדות אשר האהבה ביניהם גדולה ביותר. לפני היווצרותו של הבן כאשר הוא היה חלק מתוכו של האבא הרי אז לא הייתה משמעות לאהבה זו. כלומר המסגרת בה שייכת האהבה שבין אב לבנו היא רק כאשר יש מקום לשתי מציאויות שכבר הובדלו זו מזו. כמו כן אהבת הקדוש ברוך הוא אלינו בתבנית אהבת אב לבנו היא רק במסגרת ההתגלות האלוקית הקשורה בתבנית של עשר הספירות שבעולם האצילות ולא למעלה יותר. **דְּעִנְיַן אָב וּבֵן הוּא רַק בַּאֲצִילוּת** ולא למעלה יותר, **לְפִי שֶׁבַּאֲצִילוּת הִנֵּה בְּחִינַת ׳מ״ה׳ וּ׳ב״ן׳** המושגים ׳מה׳ ו׳בן׳ המוזכרים בכתבי האריז״ל קיימים בכל עולם ובכל דרגה שהיא, ה׳מ״ה׳ וה׳ב״ן׳ הם המשפיע והמקבל שבכל דרגה ודרגה, ה׳מ״ה׳ הוא המשפיע וה׳ב״ן׳ הוא המקבל. למעלה מעולם האצילות, כלומר באור אין סוף ברוך הוא הכל קיים באחדות אחת ממש, ה׳מ״ה׳ וה׳ב״ן׳ הם בבחינת מציאות אחת ממש אך בעולם האצילות **הֵם בְּאֹפֶן דִּדְכַר וְנוּקְבָא** (=זכר ונקבה) כלומר הם בבחינת שתי מציאויות שונות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן זֶה, וְאִם־כֵּן** בדומה לכך **אֵין** שייך **שָׁם** גם כן **בְּחִינַת אָב וּבֵן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[76] אודות הקדוש ברוך הוא ׳**וְגַם בֵּן אָח אֵין לוֹ**׳. **אָמְנָם, הַדְּבֵקוּת** של בני ישראל בקדוש ברוך הוא בדוגמה **דְּרוֹעֶה וָצֹאן מַגַּעַת** ו׳נוגעת׳ **גַּם לְמַעְלָה מֵאֲצִילוּת** למרות שבמסגרת זו של רועה וצאן לא זו בלבד שמדובר בשתי מציאויות שונות אלא יתירה מזו מדובר במציאויות אשר הקשר ביניהם נראה כחיצוני בלבד, אלא **לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ** בדוגמת הליכתו של הצאן אחר הרועה

ע׳ קכ. סה״מ תרפ״ה ע׳ רנח ואילך). ד״ה משכני תרפ״ד (וד״ה אני ישנה ה׳תש״ט) סי״ב ואילך (סה״מ תרפ״ד ע׳ רצב ואילך. ה׳תש״ט ע׳ 119 ואילך). ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא בסה״מ אידיש בתחלתו. ועוד. 75) סהמ״צ להצ״צ מצות פו״ר (ג, א. ד, א).
76) קהלת ד, ח.

ביאור בדרך אפשר

מַגִּיעִים לְבְחִינַת ודרגת **קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא דְסָלִיק לְעֵילָא וּפוֹעֲלִים לְהַמְשִׁיכוֹ** ולהורידו **לְמַטָּה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַגְּאֻלָּה.**

וְנקודה זו אשר דווקא העבודה הנעשית בחושך הגלות היא זו המביאה את ההתגלות הנעלה שתהיה בגאולה **זֶהוּ עִנְיַן 'מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת'**, המילה **'בַּכּוֹשָׁרוֹת' הוּא מִלְּשׁוֹן** מילה זו כוללת בתוכה את שתי המילים **בְּכִיָּה וְשִׁירָה**[77], **שֶׁזֶּה שֶׁמִּקֹּדֶם כְּתִיב** (=כתוב) אודות קושי הגלות במצרים **'וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוֹדָה וַיִּזְעָקוּ', שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּכִיָּה** המבטאת את היגיעה הגדולה הנדרשת בעבודה שבזמן הגלות, **וְאַחַר כָּךְ** כתוב, בהמשך לגאולה ממצרים לאחר קריעת ים סוף **'אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גו'**[78], **שִׁירַת הַיָּם** שזו השירה המבטאת את השמחה הכרוכה בהתגלות האלוקית שבגאולה שבאה בעקבות העבודה שנעשתה תחת קושי הגלות במצרים. **וּכְמוֹ כֵן גַּם בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה** לבוא על ידי משיח צדקינו מצד אחד **כְּתִיב**[79] (=כתוב) **'בִּבְכִי יָבוֹאוּ', שֶׁהוּא עִנְיַן יִסּוּרִים גְּדוֹלִים** הבאים לידי ביטוי בעגמת נפש הכרוכה בעמידה מול הקשיים הנצבים בפני האדם בסוף זמן הגלות, **וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה הַשִּׁירָה דְּשִׁיר חָדָשׁ**[80]. **וְהַיְנוּ שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגִּלּוּי שֶׁל הַגְּאֻלָּה** השלימה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה מְסִירוּת־נֶפֶשׁ וּבִטּוּל בִּמְצִיאוּת** כלומר ביטול ישותו של האדם בכל חלקי מציאותו, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּכִיָּה, וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים אַחַר כָּךְ לְהַגְּאֻלָּה.**

יו"ד) **וְזֶהוּ** משמעות הפסוק **'דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ', דְּקָאֵי** (=שמוסב) **עַל חֹדֶשׁ נִיסָן, שֶׁבּוֹ נִגְאֲלוּ וּבוֹ עֲתִידִין לְהִגָּאֵל, דְּנִיסָן הוּא זְמַן הַחֶסֶד בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, וְהוּא הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, דְּהַיְנוּ הַגִּלּוּי דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** באופן כזה שיהיו בהתגלות זו כל המעלות מצד אחד יהיה מדובר אודות האור האלוקי כפי שהוא **סָלִיק לְעֵילָא** (=עלה למעלה) כלומר כפי שהוא בכל רוממותו ומצד שני איננו נשאר למעלה מעלה אלא **שֶׁכָּךְ יָאִיר** גם **לְמַטָּה** באופן זה ממש, **וְעִנְיָן זֶה הוּא מִצַּד בְּקִיעַת הַפַּרְסָא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה גִּלּוּי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזֶהוּ** כאמור משמעותה של השוואת הגאולה העתידה לגאולה ממצרים **'כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת', דְּבָזֶה שְׁנֵיהֶם שָׁוִים שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אֶלָּא שֶׁלְּעָתִיד יִהְיֶה גַּם גִּלּוּי הַנִּפְלָאוֹת, לְפִי שֶׁתִּהְיֶה בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, כַּנַּ"ל שֶׁתִּהְיֶה גַּם בְּקִיעַת הַבִּינָה, וְלָכֵן יָאִיר הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת,**

התגלות זו של אור אין סוף הבלי גבול שתאיר בעולם כולו נעוצה בעלייה שתהיה בדרגתן של נשמות ישראל. כאמור הדרגות השונות בהתגלותו של הקדוש ברוך הוא משתקפות בדרגות השונות הקיימות בהתגלותה של הנשמה אצל בני ישראל, ההתגלות של האור שלמעלה מעולם האצילות ולמעלה מהעולמות כולם קשורה בהתגלותה של עצם הנשמה שלמעלה מכוחותיו הגלויים של האדם, כאמור בסעיף א' מבחינת הדרגות השונות של הנשמה זו היא דרגת ה'יחידה' **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[7] במאמר "הנה ישכיל עבדי" **דְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ הוּא שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ בְּחִינַת הַ'יְחִידָה הַכְּלָלִית' וְהוּא יְגַלֶּה** את **בְּחִינַת הַ'יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ' אֵצֶל כָּל יִשְׂרָאֵל,** נאמר בזוהר שישנם שלושה דברים הקשורים זה בזה: ישראל, התורה והקדוש ברוך הוא. התגלותו של הקדוש ברוך הוא וכמו כן של הנשמות הוא באמצעות התורה. לכן שלמותה של ההתגלות האלוקית בגאולה ממצרים היתה בקבלת התורה במעמד הר סיני על ידי משה רבינו וכמו כן המעלה העליונה שתהיה בהתגלותו של אור אין סוף ברוך הוא בגאולה העתידה קשורה בהתגלותה של 'תורה חדשה' על ידי משיח צדקנו. 'תורה חדשה' זו הינה פנימיותה של אותה

---

77) ב"ר פס"ח, ד. ויק"ר פ"ח, א. תנחומא בא יא. 78) בשלח טו, א. 79) ירמי' לא, ח. 80) מכילתא בשלח טו, א.

בְּרֶגַע אֶחָד, לְפִי שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ יִהְיֶה הַלִּמּוּד בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה, וּבִרְאִיָּה אֶפְשָׁר לְקַבֵּל גַּם בְּרֶגַע אֶחָד, שֶׁכָּל זֶה הוּא לְמַעְלָה הַרְבֵּה מֵהַגְּלוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם.

**וְזֶהוּ גַּם כֵּן אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט[3] שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ. דְּהִנֵּה, בַּפָּסוּק לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ יֵשׁ דָּבָר וְהִפּוּכוֹ. דִּלְפָעָמִים מְבֹאָר שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יֶשְׁנָם נִסִּים, אֶלָּא שֶׁאֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִסּוֹ[81], וְעַל־זֶה נֶאֱמַר לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ, שֶׁרַק הוּא יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַנִּפְלָאוֹת[82]. וְכָאן מְבֹאָר עִנְיָן לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ עַל הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּבֶאֱמֶת הֲרֵי הַנִּסִּים שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁרַק הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָם, הֵם לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵהַנִּסִּים שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם [וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ט) בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה דְּרוֹעֶה וְצֹאן שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת עַל מַעֲלַת אָב וּבֵן שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת, אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם]. וְהַיְנוּ, שֶׁהַנִּסִּים שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הֵם בְּאֹפֶן שֶׁל שִׁדּוּד הַטֶּבַע, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּסִּים שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הֲרֵי הֵם מְלֻבָּשִׁים בְּטֶבַע, וְהֵם מֻסְתָּרִים בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע, וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁנִּסִּים אֵלּוּ הֵם נַעֲלִים יוֹתֵר, לָכֵן הֵם בְּהֶעְלֵם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַבְּלָם. אֲמָנָם

ביאור בדרך אפשר

תורה שניתנה במעמד הר סיני, בהר סיני ניתן בעיקר החלק הנגלה שבתורה ולעתיד לבוא תתגלה בשלמות פנימיותה וסודותיה. בפנימיותה של התורה ישנן גם כן דרגות שונות, משיח יגלה את דרגת ה'יחידה שבתורה'. כאמור בסעיף א', מבחינת דרגת היחידה, הקשר של האדם עם אלוקות איננו באופן כזה שמדובר אודות קשר בין שני דברים שונים אלא הינם דבר אחד ממש. כמו כן מבחינת דרגת ה'יחידה שבתורה' הרי היהודי והתורה הינם דבר אחד ממש. דבר זה בא לידי ביטוי בצורת הלימוד של האדם, בדרך כלל לימוד סודות התורה הוא על ידי שמיעה, האדם שומע אודות הדברים אך איננו רואה אותם בעצמם, לכן גם איננו מתעצם עימם. לעומת זאת בדרגת ה'יחידה' האדם רואה את הדברים עצמם, דבר זה כרוך בהתעצמותו עם התורה.

דבר זה קשור גם באופן בו מלך המשיח יְלַמֵּד את כולם את התורה, אשר עם היותו אדם אחד בלבד, הוא יְלַמֵּד בעצמו את העם כולו, את בני ישראל שבכל הדורות כולם מתקופת האבות עד סוף כל הדורות שהרי כולם יקומו בתחיית המתים. **וְלָכֵן יוּכַל לְלַמֵּד לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּרֶגַע אֶחָד, לְפִי שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת 'יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ' יִהְיֶה הַלִּמּוּד** לא כפי שהוא עד עתה, באמצעות 'שמיעה', אלא **בְּדֶרֶךְ** של **'רְאִיָּה', וּבִ'רְאִיָּה' אֶפְשָׁר לְקַבֵּל גַּם בְּרֶגַע אֶחָד** וכמו כן יכולים לקבל כולם כאחד, **שֶׁכָּל זֶה הוּא לְמַעְלָה הַרְבֵּה מֵהַגְּלוּי דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** במעמד הר סיני הקדוש ברוך הוא הראה למשה רבינו בעומדו על ההר את ה'סוד' שבדברים, ובני ישראל שמעו מפי משה אודותם. ההבדל בין הגאולה ממצרים לעומת הגאולה העתידה אשר ביציאה ממצרים עדיין נשארה הפרסא המבדילה בין עולם האצילות לבין אור אין סוף הבלי גבול לעומת הגאולה העתידה בה תיבקע גם פרסא זו, הרי זה בא לידי ביטוי גם באופן התרחשות הניסים בכל אחת מהגאולות האמורות.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן 'אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת' המשמעות הפשוטה של 'נפלאות' אלה הן הניסים שיתרחשו בגאולה העתידה, בנפלאות אלה תהיה מעלה מיוחדת **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּיַּלְקוּט** שמעוני[3] שאודות הנפלאות שהקדוש ברוך הוא יראה בגאולה העתידה נאמר 'לעושה נפלאות גדולות לבדו', כלומר **שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת** הניסים הרמוזים דווקא בפסוק **'לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ'**. הסברת הדברים: **דְּהִנֵּה, בַּ**ממשמעותו של **הַפָּסוּק 'לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ' יֵשׁ דָּבָר וְהִפּוּכוֹ. דִּלְפָעָמִים מְבֹאָר** שמדובר בו אודות הניסים המתרחשים בחשכת הגלות **שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת יֶשְׁנָם נִסִּים, אֶלָּא שֶׁאֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִסּוֹ**[81] האדם אשר בשבילו התחולל הנס אינו מבחין בו, **וְעַל־זֶה נֶאֱמַר 'לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ', שֶׁרַק הוּא יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַנִּפְלָאוֹת**[82]. **וְכָאן** ולא **מְבֹאָר** הענין של **'לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ' עַל** ניסי **הַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.** אך באמת אין סתירה בין הדברים **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּבֶאֱמֶת הֲרֵי הַנִּסִּים שֶׁמתרחשים בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁרַק הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָם, הֵם לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵהַנִּסִּים** שֶׁהתרחשו בעבר **בִּזְמַן הַבַּיִת** בזמן שבית המקדש היה קיים, **אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם** הניסים אינם גלויים [**וְ**עקרון זה שדווקא בזמן הגלות ישנן מעלות נפלאות אלא שאינן גלויות, הרי זה **עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ט) בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה דְּרוֹעֶה וְצֹאן** שֶׁקיימת דווקא **בִּזְמַן הַגָּלוּת עַל** לעומת **מַעֲלַת** האהבה של **אָב וּבֵן** שֶׁמורגשת **בִּזְמַן הַבַּיִת** בזמן שבית המקדש היה קיים, **אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם]**. מדוע הניסים שהיו בזמן שבית המקדש היה קיים הם ניסים גלויים לעומת הניסים המתרחשים בחשכת הגלות שהם נסתרים **וְהַיְנוּ, שֶׁהַנִּסִּים** הגלויים **שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הֵם בְּאֹפֶן שֶׁל שִׁדּוּד הַטֶּבַע** (=ביטול הטבע) התרחשותם של ניסים אלה היא באופן כזה שחוקי וסדרי טבע העולם משתנים ולכן אלה ניסים שהתרחשותם ניכרת, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנִּסִּים שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הֲרֵי הֵם מְלֻבָּשִׁים** ומסתתרים **בְּ**תוך מסגרת **הַטֶּבַע** של העולם ולכן אינם נראים כדבר היוצא דופן, **וְהֵם מֻסְתָּרִים בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע, וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁנִּסִּים אֵלּוּ הֵם נַעֲלִים יוֹתֵר, לָכֵן הֵם בְּהֶעְלֵם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַבְּלָם**

---

81) ראה נדה לא, א. 82) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קנד ואילך. וראה ד"ה כימי צאתך תשי"ב (תו"מ סה"מ ניסן ע' קסב ואילך. תו"מ ח"ה ע' 128 ואילך). תשל"ח (תו"מ סה"מ ניסן ע' קצו ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ולהכילם בצורה גלויה. **אָמְנָם עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים,** על ידי זה **יִתְגַּלּוּ גַּם הַנִּסִּים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעַתָּה אִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹאוּ בְּגִלּוּי, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ יִתְגַּלֶּה גִּלּוּי הָעַצְמוּת מַמָּשׁ בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[83] במאמר ״ויהי בחצי הלילה״ שנאמר בליל שני של פסח **שֶׁגַּם הַגִּלּוּי** האלוקי שהיה בשעת יציאת מצרים אשר כלשון ההגדה היתה זו ההתגלות של ׳הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו׳ אך גם גילוי זה **דְּ׳בִכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ׳ שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם שַׁיָּךְ גַּם כֵּן לְ׳קַוִּין׳** כלומר למדידה של ה׳קוים׳ המתארים את התבנית של הספירות העליונות, המילים ׳בכבודו׳ ו׳עצמו׳ רומזות על ספירות ׳מלכות׳ ו׳תפארת׳, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת מַמָּשׁ, וְלָכֵן יִתְגַּלּוּ אָז גַּם הַנִּסִּים שֶׁהֵם בִּבְחִינַת ׳לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ׳, וְזֶהוּ** הדיוק בלשון הפסוק, **שֶׁלֶּעָתִיד יִהְיֶה**

ביאור בדרך אפשר

׳אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת׳ כלומר הפלא שיהיה לעתיד לבוא הוא לא כל כך בעצם התרחשות הנפלאות אלא בכך שהן יהיו נראות, **שֶׁגַּם נִפְלָאוֹת אֵלּוּ יִהְיוּ בְּגִלּוּי (אַרְאֶנּוּ). וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ,** כעת מתורצת הקושיא הראשונה המוזכרת בתחילת המאמר על כך שהגאולה העתידה קשורה גם כן בתהליך של ״ימים״ בו בזמן שמצד גודל מעלתה היא אמורה להתבטא בנקודה של זמן שהיא למעלה מהתחלקות לחלקים **שֶׁזֶּהוּ אוֹמְרוֹ ׳כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם׳,** ההסבר לכך הוא שאכן ביאת הגאולה בעצמה על ידי משיח צדקנו הינה התרחשות שקשורה ברגע אחד והימים המוזכרים בפסוק הינם הימים שקודמים לגאולה בעצמה, הימים שמכוחם היא באה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעֲבוֹדָה** הנעשית לפני בוא הגאולה **הִיא בְּאֹפֶן שֶׁאַף שֶׁנִּמְצָאִים בִּמְצָרִים וּגְבוּלִים, מִכָּל־מָקוֹם עוֹמְדִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, אֲזַי מִתְגַּלִּים הַנִּפְלָאוֹת** שֶׁחבויים **בַּמֵּיצַר, הַיְנוּ בִּלְבוּשֵׁי הַטֶּבַע גּוּפָא** (=עצמם), **שֶׁגַּם לְמַטָּה יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת מַמָּשׁ.**

---

83) ד״ה ויהי בחצי הלילה (תו״מ חי״ט ע׳ 248 ואילך).

המשך ביאור למס׳ מנחות ליום חמישי עמ׳ א

מְלֵאָה קְטֹרֶת׳, והקטירוה על מזבח העולה. וחוץ מהפעם ההיא לא מצאנו שהתנדב יחיד קטורת והקטירה על המזבח החיצון.
מקשה הגמרא: מלשון הברייתא ׳והוראת שעה היתה׳, אפשר לדייק, **אֶלָּא יָחִיד עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן הוּא דְּלֹא** – ליחיד אסור להקטיר דווקא על המזבח החיצון, **הָא** עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מַקְרִיב – מותר לו להקטיר. **וְתוּ** – ועוד יש לדייק, שעַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן דווקא **יָחִיד הוּא דְּלֹא** מקטיר, **הָא** צִיבּוּר מַקְרִבוּ – אבל הציבור מותר להם להקטיר. **וְהָתַנְיָא** – והרי לא כך שנינו, שכן אומרת הברייתא לענין קטורת הסמים, **יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא כַּיּוֹצֵא בָּהּ** [–כמוה] בנֶדֶבָה, **וְקוֹרֵא אֲנִי בָּהּ** בקיום נדבתו זו את הנאמר על כל המקיים נדבותיו (דברים כג כד) **׳מוֹצָא שִׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ׳** וגו׳, **תַּלְמוּד לוֹמַר** במזבח הקטורת (שמות ל ט) **׳לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה׳** וגו׳, וקטורת היחיד זרה אצל מזבח הקטורת כי מצותו דווקא בקטורת ציבור, לפיכך אסור להקטירה עליו. וממשיכה הברייתא: **יָכוֹל לֹא יְהֵא הַיָּחִיד** בלבד **מֵבִיא** קטורת נדבה מפני **שֶׁאֵין מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ** – שאף בתורת חובה לא מצאנו בו שיהיה מביא קטורת כמוה,

---

המשך ביאור למס׳ מנחות ליום שבת קודש עמ׳ א

לבונה שקרב, ולכך צריך להביא קומץ למנחת הבוקר וקומץ למנחת הערב. **וְרַבָּנָן סָבְרִי** – ואילו חכמים סוברים שצריך להביא קומץ ולתת חציו בכל מנחה, משום ש**לֹא אִשְׁכְּחָן עֶשְׂרוֹן דְּכָעֵי שְׁנֵי קְמָצִים** – לא מצאנו עשרון סולת של מנחה, הטעון שני קמצי לבונה, ולכן ודאי שמביא קומץ אחד ונותן חציו בבוקר וחציו בבין הערבים.
הגמרא מסתפקת לפי שיטת חכמים, כמה הוא שיעור הלבונה שמביאים במנחת כהן גדול שמת: **כְּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו,** ושנינו שמביא עשרון שלם בבוקר ועשרון שלם בבין הערבים,

בס"ד. שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשי"ז.

בלתי מוגה

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגונים "כי אנו עמך", "והיא שעמדה", "ממצרים גאלתנו"].

א. הענין ד"זמן חרותנו" קאי בפשטות על חג הפסח. אבל, לאמיתו של דבר, לא רק פסח עצמו הוא "זמן חרותנו", אלא גם כל חודש ניסן.

והראיה לזה – מלשון המדרש הידוע[1] "קבע להם חודש של גאולה", ונמצא, שכל חודש ניסן נקרא במדרש בשם "חודש של גאולה".

וזהו הטעם למנהג ישראל שבחודש ניסן אין אומרים תחנון[2] – לא רק בשבתות וימים טובים, אלא גם בימים שהם "ימי החול" בערך לשבתות וימים טובים,

– וכדאיתא בשל"ה[3], והובא ב'דברי אלקים חיים'[4], על הפסוק[5] "החודש הזה לכם ראש חדשים", שכל ימי חודש ניסן הם בבחינת "ראש חודש", דהיינו שאותם הענינים הנפעלים בכל ראש חודש, נפעלים בכל ימי חודש ניסן –

והיינו, לפי שכל ימי חודש ניסן הם "זמן חרותנו".

והענין בזה – כידוע ש"קדושה לא זזה ממקומה"[6], שמצד זה נמשכת הגאולה שבחג הפסח באופן תמידי[7], ובפרט בחודש ניסן, שגם מצד עצמו הוא חודש של גאולה.

ב. ואם הדברים אמורים בכל ימי חודש ניסן, אפילו הימים שקודם חג הפסח – על־אחת־כמה־וכמה שכן הוא בימים הבאים לאחרי חג הפסח, דכיון שכבר היתה הגאולה דפסח בפועל (שהרי ענין הגאולה נמשך בפסח בכל שנה ושנה, כידוע[8] בפירוש הפסוק[9] "והימים האלה נזכרים ונעשים"), הרי בודאי שחג הפסח החדיר את ענין הגאולה גם בימים שלאחרי הפסח.

ובפרט שבימים אלו ניתוסף עוד ענין – מצות ספירת העומר:

ספירת העומר היא מצוה עיקרית, להיותה הכנה למתן תורה וקבלת התורה[10], והרי ענין התורה נוגע לא רק לבריאת העולם, כמאמר רבותינו ז"ל[11] "בראשית", "בשביל התורה שנקראת ראשית", היינו, שתכלית בריאת העולם היא התורה, אלא גם לבני ישראל, כי, הענין ד"ישראל וקודשא־בריך־הוא כולא חד" הוא על־ידי אורייתא[12].

והרי הענין של ספירת העומר אינו באופן שהיום הנמנה מסתלק, אלא באופן שכל יום הנמנה מצטרף למנין הימים הקיימים כבר, וניתוסף בו המשכה חדשה – שלכן הנוסח דספירת העומר אינו במספר הסידורי ("יום שני", "יום שלישי"), אלא במספר הכולל ("היום שני ימים", "שלשה ימים" וכו'), כיון שכל יום ניתוסף ומצטרף לימים שלפניו[13].

ומצד כל ענינים אלו – בוודאי נפעל בימים אלו הענין ד"זמן חרותנו".

וכיון שכן, צריכים לדעת, שאפילו אלו השקועים במ"ט שערי טומאה[14], יש בכוחם לצאת משם ולהיגאל.

ג. ההוראה בנוגע לעבודה בפועל:

מצינו[15] שבימי הקיץ בכלל, העבודה היא קלה יותר מבימי החורף; בימי הקיץ גופא – ישנה המעלה דחודש ניסן, חודש הגאולה; ובניסן גופא – המעלה דזמן זה, שהוא כבר לאחר הפסח.

---

1) שמו"ר פט"ו, יא.
2) שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ח.
3) ס"פ בא (שיג, ב).
4) סד"ה החודש הזה לכם תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' נ). וראה גם מכתב י"ג ניסן שנה זו (אג"ק חט"ו ריש ע' נא). תו"מ חט"ז ע' 186.
5) בא יב, ב.
6) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. תניא אגה"ק ביאור לסי' זך (קמז, א).
7) ראה גם מכתב כ"ד ניסן שנה זו (אג"ק שם ריש ע' עב). לקו"ש ח"ה ס"ע 173 ואילך.
8) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט. וראה גם מכתב ה' ניסן שנה זו (אג"ק שם ס"ע יא), ובהנסמן בהערות שם.
9) אסתר ט, כח.
10) ראה אגדה הובאה בר"ן סוף פסחים. ועוד. הנסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 114.
11) פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ.
12) ראה זח"ג עג, א.
13) ראה גם "רשימות" חוברת לח ע' 25. וש"נ. מכתב ד' אייר שנה זו (אג"ק שם ע' קו; ע' קז).
14) ראה זו"ח ר"פ יתרו.
15) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 70. וש"נ. וראה גם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר תשט"ו ס"ז ואילך (תו"מ חי"ד ע' 60 ואילך). חט"ו ע' 201. מכתב כ"ח ניסן שנה זו (אג"ק שם ע' פג).

ובזה גופא – ישנה מעלה מיוחדת כשעומדים בשבוע דחג הפסח, כידוע[16] שיום השבת כולל כל הענינים דימי השבוע שעבר, שכל ענינים אלו עולים ונכללים בשבת, שזהו ענין של עליה מלמטה למעלה, ועל־ידי־זה "רוח אמשיך רוח ואייתי רוח"[17] – תחלה המשכה שלפי אופן ההעלאה, ואחר כך המשכה נעלית יותר,

ומיום השבת – נמשך ענין זה בדרך מלמעלה למטה על כל ימי השבוע שלאחרי־זה, שהרי "מיניה מתברכין כולהו יומין"[18], וכיון ששבת זו היא שבת מברכין, הרי זה נמשך גם על כל ימי החודש,

והיינו, שישנו הכח של חירות וגאולה – לצאת מכל המיצרים וגבולים, ולהתכונן על־ידי העבודה דספירת העומר לקבלת התורה, לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות.

* * *

ד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' כימי צאתך גו'.

* * *

ה. כיון שהתוועדות זו היא המשך לאחרון של פסח, הרי אלו שלא שתו ד' כוסות באחרון של פסח, ישתו עתה. [לאחד המסובים, שהיה קשה לו לשתות יין, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

מצינו שבערב יום הכיפורים יש לאכול מרק ג' פעמים. אמנם, כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – לא היה לו פנאי בערב יום הכיפורים לאכול ג' פעמים מרק, ולכן היה אוכל כף אחת, והיו מוסיפים בצלחתו עוד מעט מרק, והיה נחשב לו לצלחת שניה, ואז היה אוכל עוד כף, ושוב היו מוסיפים בצלחתו, והיה נחשב לו לצלחת שלישית[19].

[וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א, שגם בענין הד' כוסות דאחרון של פסח אפשר לנהוג כן].

* * *

ו. לפני שנתיים נוסד כאן "צעירי אגודת חב"ד"[20], ובמשך הזמן – נעשו כמו ה"זקנים", מתחילים "להתיישב בדעתם" ("זיך מיישב זיין"), ישנים וכו'.

צריך להיות "חדש נעוריך"[21]. כי, לאחר שעובר משך זמן, ולא ניצלו זמן זה כדבעי – אין זה ענין של גידול כלל, ולכן יש צורך שיהיה "חדש נעוריך", כמו בתחילת ההתייסדות, ועוד יותר.

יש להוסיף באופן תמידי ("האַלטן אין איין מוסיף זיין"). אין להסתפק בענינים שפעלו עד עתה, וגם לא להסתפק בכך שממשיכים בענינים הנ"ל, אלא יש להוסיף בקביעות.

ז. על־פי־זה יש לבאר את דברי הגמרא[22] "אין לך יום שאין כו'" – דלכאורה, לשם מה אומרת זאת הגמרא, וכי כוונת הגמרא היא להכביד על לבם של ישראל ("מאַכן אַ אידן שווער אויפן האַרצן")?!

אלא שני טעמים בדבר[23]:

א) ענין שנקבע בגמרא, נעשה ענין תורני ("אַ תורה'דיקער ענין"), וענין של תורה קל יותר לסבול.

ב) זוהי הוראה כיצד צריכים להתנהג – דמכיון ש"אין לך יום שאין כו'", דהיינו שניתוסף כחות ב'לעומת־זה', הרי גם בקדושה אסור להסתפק בענינים שהיו עד עתה, אלא צריכים להוסיף באופן תמידי בעניני קדושה, ועל־ידי־זה יהיה הכח כדי להלחם בכוחות ד'לעומת־זה'.

ויתרה מזה – שעל־ידי־זה שיוסיפו כחות בקדושה, יחסכו את הצורך במלחמה לגמרי.

ועל־דרך פירוש האריז"ל[24] על הפסוק[25] "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", "שכשרואה המכה חרפת היהודי שהזמין לו הלחי לקבל ההכאה אז ירוה צמאונו וישבע בחרפה שקבל ואז לא יכהו". ועל־דרך־זה בענינו, שכאשר מכינים תמיד כחות נוספים בקדושה, לא יהיה צורך להלחם כלל בכוחות ד'לעומת־זה'.

---

16) ראה תו"מ חי"ח ע' 328. וש"נ.
17) זח"ב קסב, רע"ב.
18) שם סג, ב. פח, א.
19) ראה שיחת מוצאי יוהכ"פ תרצ"ז ס"ו (סה"ש תרצ"ז ס"ע 156). וראה גם ס' המלך במסיבו (קה"ת תשנ"ג) ח"א ע' רסה.
20) ראה שיחת ש"פ שמיני הנ"ל סט"ו (תו"מ שם ע' 64). וש"נ.
21) ע"ד לשון הכתוב – תהלים קג, ה.
22) ראה סוטה מח, א. מט, א.
23) ראה גם מכתב ד' אייר שנה זו (אג"ק שם ס"ע קט ואילך), ובהנסמן בהערות שם.
24) ל"ת להאריז"ל עה"פ.
25) איכה ג, ל.

ענין זה הוא בבחינת הקדמת רפואה למכה[26]. ולאמיתו של דבר, אין זה אפילו ענין של "רפואה", אלא על־דרך ש"חכם עוקר את הנדר מעיקרו"[27], דהיינו שעל־ידי הוספת הכוחות בקדושה, אזי לא חלים מלכתחילה הענינים ד'לעומת־זה'.

והיינו, שכאשר מתכוננים ומוסיפים כוחות על מנת שלא להתפעל ממניעות ועיכובים כלל, ולעמוד בתנועה של מסירות נפש – אזי לא יצטרכו לבוא לידי מסירות נפש בפועל, אלא יוצאים ידי חובה במסירות נפש בכח.

דוגמא לדבר:

ישנו פתגם מכ"ק מו"ח אדמו"ר[28], שכאשר אדם מחליט לתת סכום מסויים לצדקה, הרי אפילו אם בשעת מעשה אינו רואה שום צינורות שמהם יוכל לקחת את הכסף, וייתכן שבאמת אין לו צינורות לזה בשעת מעשה – אף־על־פי־כן, על־ידי עצם ההחלטה, נפתחים מלמעלה צינורות ומקורות חדשים, כדי שיוכל למלא משאלות לבבו לטובה.

וכיון שכל המצוות נקראות בשם צדקה[29], הרי כשם שענין זה הוא במצות הצדקה, כמו כן הוא בכל המצוות – שבשעה שאדם מחליט לקיים מצוה, אזי נותנים לו כח מלמעלה, ומסלקים את כל המניעות ועיכובים. וכנ"ל, שעל־ידי הוספת הכח בקדושה, מתבטלים בדרך ממילא כל המניעות ועיכובים שמצד ה'לעומת־זה'.

ומזה מובן גם בנוגע למצוה הראשונה בתורה – מצות "פרו ורבו"[30]:

מובא בשם אדמו"ר הזקן[31] שאהבה ויראה הם סגולה לבנים.

ועל־פי הנ"ל, שעצם ההחלטה נותנת כח לקיומה בפועל – הרי אף אם אינו שייך עתה לאהבה ויראה, ואינו שייך אפילו להתבוננות המביאה לזה, מכל־מקום, ילמד ענין זה, ועל־ידי־זה ימלא הקב"ה משאלות לבבו לטובה, שיומשכו לו בן ובת ברוחניות, והעיקר – בגשמיות, שעל־ידי־זה מאיר שם הוי', כידוע[32], שאב ואם הם אותיות י"ה, ובן ובת הם אותיות ו"ה[33].

* * *

ח. בנוגע למשיח איתא[34] ש"מורח ודאין". ואין זה סתם סימן בעלמא, אלא זהו אחד מהענינים העיקריים דמשיח. ולכן מצינו בגמרא[34] בנוגע לשמעון בר כוזיבא, שאפילו גדולי התנאים סברו שהוא הוא זה שמצפים לבואו[35], ואף־על־פי־כן, בשעה שבחנוהו בענין ד"מורח ודאין", וראו שענין זה חסר בו, אזי ידעו בוודאות שאינו, אף שכל שאר המעלות היו בו.

ולכאורה צריך ביאור: מדוע נוגע כל כך הענין ד"מורח ודאין"?

הן אמת שנאמר בתנ"ך[36] על משיח ש"לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח", אלא "והריחו ביראת הוי'", "דמורח ודאין", אבל במה ענין זה הוא עיקרי שנוגע ביותר, שבלעדיו – גם אם ישנם כל הענינים האחרים – אין זה ולא כלום?

והרי מצינו שהסנהדרין ישבו בלשכת הגזית, ודנו דינים למראה עיניהם ולמשמע אזניהם, ואף־על־פי־כן היה זה בפירוש דין אמת לאמיתו, ובאופן ד"והוי' עמם שהלכה כמותם", שכפי שהם פסקו למטה, כך פסקו גם למעלה, אף־על־פי שהפסק־דין היה רק למראה עיניהם ולמשמע אזניהם!

ואם כן, מהו ההכרח שהמשפט דמשיח יהיה באופן ד"מורח ודאין" דוקא?

ט. וביאור הענין:

איתא בזהר[37], שהריח שבחוטם הוא עצם החיות. ובזה גופא ישנם ב' מדריגות, שהם ב' הנקבים –

26) ראה מגילה יג, ב.
27) כתובות עד, רע"ב.
28) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ח ס"ע תקיג ואילך. וראה גם מכתב כ' אייר שנה זו (אג"ק חכ"א ס"ע שסא), ובהנסמן בהערות שם. לקו"ש חכ"ז ע' 105 ואילך. תו"מ חט"ו ע' 114. וש"נ.
29) ראה תו"א מקץ מב, ג. לקו"ת פ' ראה כג, ג. סה"מ מלוקט ח"א ע' רח. וש"נ.
30) בראשית א, כח. וראה לקו"ת שה"ש לח, א.
31) ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תס ואילך. וש"נ.
32) ראה זח"א רסד, ב. לקוטי הש"ס להאריז"ל ליבמות סא, ב.
33) ראה גם שיחת ש"פ תזריע ס"ד ואילך (לעיל ע' 216 ואילך).
34) סנהדרין צג, ב.
35) ראה רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ג.
36) ישעי' יא, ג.
37) ח"ג קל, ב (באד"ר). וראה ד"ה והניף תשי"א (תו"מ ח"ג ע' 32). וש"נ.

"פרדשקא" בלשון הזהר – שבחוטם, הנקב הימני והנקב השמאלי, והנקב השמאלי הוא עצם החיות ממש. וזוהי המדריגה ד"מורח ודאין" שבמשיח.

ומבואר בחסידות[38], שהחילוק בין שני ה"פרדשקא" הוא על־דרך החילוק בין ריח הקרבנות, שהם בבחינת נקב הימני, לריח הקטורת, ובפרט הקטורת דיום הכיפורים, שהוא בבחינת נקב השמאלי.

והענין בעבודה:

ענין הקרבנות הוא עבודה נעלית ביותר, כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בכמה וכמה מאמרים, ובפרט בהמשך ההסתלקות[39], במעלת ענין הקרבנות, ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין־סוף"[40], וקרבנות הם ענין קירוב הכוחות והחושים[41]. ואף־על־פי־כן, אין מעלתם מגעת למעלת הקטורת, ובפרט למעלת הקטורת דיום הכיפורים, פעם אחת בשנה, שאז היתה הקטורת "דקה מן הדקה"[42].

וביאור החילוק בין קרבנות לקטורת[43]:

בענין הקרבנות – ישנם כמה וכמה הגבלות: נוסף על ההגבלה שהקרבן צריך להיות ממין הטהור דוקא[44], הרי במין הטהור גופא – צריך הקרבן להיות "מן הבהמה"[45], ולא מן החיה, וגם במין הבהמה גופא ישנם כמה הגבלות.

מה־שאין־כן בקטורת – אין כל הגבלות אלו, שיכולה להיות גם מן הטמא, ואדרבה, הסדר הוא דוקא באופן זה, שאחד מסממני הקטורת הוא "מור", שהוא מין טמא[46], ומין זה גופא צריכים להפוך לקדושה.

וזהו תוכן הענין ד"מורח ודאין" – בדוגמת נקב השמאלי וריח הקטורת – שנוטלים אפילו מין טמא, ופועלים בו בירור ועליה לקדושה.

י. ועבודה זו – שייכת לזמן שלפני ביאת המשיח דוקא:

בדורות הראשונים – לא היו זקוקים לעבודה זו. אז היה אפשר לילך בסדר מסודר בעבודת הבירורים (כפי שמצינו בימי עזרא, שהשאירו את המובחרים בבבל כו'[47]), דכיון שהיה עדיין די זמן, היו יכולים לברור ("פאַנאַנדערקלייבן זיך") בסדר מסודר ובהגבלה, בחשבון שעל־פי טעם ודעת. ולכן היו דיני הסנהדרין למראה עיניהם ולמשמע אזניהם בלבד.

מה־שאין־כן עתה, ש"הנה זה עומד אחר כתלנו"[48], וממתין לעבודתנו, עד שנסיים את עבודת הבירורים – אין זמן לברור בסדר מסודר כו', וכמו שכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו־עדן[49], ש"אין אנו יודעים מה קרוב ומה רחוק ("אין גו' אתנו יודע עד מה"[50]).. שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים . . ולכן אנחנו מצדנו אין אנו יכולים וגם אין רשאים, בזמן הזה בפרט, לברר מה שקרוב או רחוק על־פי שכלנו – פאַנאַנדערקלייבען זיך – כי אם מה שאנו מוצאים שצריך תיקון ("והוי' אנה לידו"[51]) צריכים אנחנו להשתדל בכוחות עצומות", בלי שום חשבונות.

עתה אין זה הזמן לעשות חשבונות – שדבר פלוני אינו ענינו, כיון שגם מי שהוא פחות ממנו יכול לעשות זאת, ואילו הוא ענינו לעסוק בענינים נעלים יותר דוקא... אבל בשעה שנמצאת "אבידה בבית הקברות" – טוען הוא שהוא "כהן גדול", או שהוא "זקן[52] ואינה לפי כבודו"!...

על כך אומרים לו, שעתה הוא זמן עבודת הקטורת – שהכהן־גדול עצמו נוטל את ה"מור", ועוסק בו כדי להפכו לקדושה.

---

38) ראה המשך תער"ב ח"א פרכ"ב. ועוד.
39) המשך באתי לגני ה'שי"ת פ"ב (סה"מ ה'שי"ת ע' 113). פי"ח (שם ע' 153).
40) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.
41) ראה ספר הבהיר סי' מו (קט). זח"ג ה, רע"א. של"ה במסכת תענית שלו ריא, ב. פע"ח שער התפלה פ"ה. בחיי ורמב"ן ויקרא א, ט.
42) יומא מג, ב (במשנה).
43) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' קכג. וש"נ.
44) ראה מנחות ה, ב ואילך. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ב ה"י. פ"ה ה"ט.
45) ויקרא א, ב.
46) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ה"ג ובהשגת הראב"ד שם. תו"א מג"א צט, א. לקו"ת נשא כב, ד. ובכ"מ.
47) ראה קידושין סט, ב ובפרש"י. וש"נ.
48) שה"ש ב, ט.
49) אג"ק שלו ח"א ע' רסו. וש"נ (נעתק ב"מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22).
50) תהלים עד, ט.
51) משפטים כא, יג.
52) ראה ברכות יט, ב. וש"נ.

— בקטורת גופא ישנה מעלת הקטורת דיום הכיפורים, שהיא "דקה מן הדקה", דהיינו שלאחרי הבירור שבכל השנה צריך להיות בירור שני בערב יום הכיפורים; אבל בכללות, שניהם ענין אחד: בירור בלא חשבונות, אפילו מן הטמא, שהרי ה"מור" היה לא רק בקטורת דיום הכיפורים בלבד, אלא גם בכל השנה, ועל־דרך לשון הכתוב[53]: "ששה חדשים בשמן המור".

וכמדובר לעיל[54], שצריכים לפעול גם עם הבן הרשע, וגם עם מי שהוא למטה גם מהרשע,

— שהרי הרשע יודע על־כל־פנים אודות עניני יהדות, אלא ששואל "מה העבודה הזאת לכם"[55]. ולאמיתו של דבר, הרי זה גופא ששואל, מורה שיש לו שייכות כלשהי; הענין נוגע לו על־כל־פנים במדה כזו שישאל עליו.

ועל־דרך המבואר בכמה מקומות[56] בענין ג' הסוגים "שור" "כשב" ו"עז", שמי שהוא בבחינת "שור", אף שהוא "שור נגח", מכל־מקום, הא גופא שהוא "נגח", הרי זה מורה שהענין נוגע לו, מה־שאין־כן מי שהוא בבחינת "עז", שאין הדבר נוגע לו כלל.

ועל־דרך־זה בענינו, שהסוג החמישי, שהוא למטה גם מהרשע — הם אלו שאפילו אינם שואלים כלל, כיון שכל הענין אינו נוגע להם, לפי שאינם יודעים ואין להם שום שייכות כלל לעניני יהדות.

וכמדובר לעיל, שסוג זה הוא כנגד ג' קליפות הטמאות לגמרי, כיון ש"נר הוי' נשמת אדם"[57] שבהם אינו מאיר, כמו שכתוב[58] "נר רשעים ידעך", ועד ש"חתיכה עצמה נעשית נבילה"[59].

ואף־על־פי־כן, הרי העבודה הנדרשת לפני ביאת המשיח היא — להתעסק גם עם אלו שמצבם הוא באופן ד"נר רשעים ידעך".

יא. והטעם שהעבודה באופן זה היא קודם ביאת המשיח דוקא — הרי זה מצד הענין ד"מורח ודאין" שנאמר במשיח, "והריחו ביראת הוי' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח":

"מראה עיניו" ו"משמע אזניו" — הם הגבלה, ואילו משיח — יגלה אלקות בכל מקום בלי שום הגבלות, לא רק ב"מראה עיניו" — "ארץ אשר גו' עיני הוי' אלקיך בה"[60], אלא באופן ד"ופרצת ימה וקדמה גו'"[61], בלי שום הגבלות. ולכן גם ההכנה למשיח צריכה להיות באופן הנ"ל — שכל ענין הבא לידו יש לעסוק בו (כנ"ל בארוכה).

וזהו הטעם שרבותינו נשיאינו בדורות האחרונים בכלל, וכ"ק מו"ח אדמו"ר ביחוד, השקיעו עצמם כל כך ("האָבן זיך אויף אַזוי פיל פאַרלייגט") והשתדלו שיפעלו עם כל בני ישראל, גם עם אנשים פשוטים וענינים פשוטים, וללמוד עמהם "אל"ף בי"ת" כפשוטו, ו"אל"ף בי"ת" של יהדות,

ולא הסתפקו בכך, אלא תבעו שבה בשעה שמתעסקים בלימוד "אל"ף בי"ת" עם הזולת, יקרבוהו באותה שעה לא רק ל"מים" סתם, אלא גם ל"מעין", דהיינו לפנימיות התורה —

דכיון שענינו של משיח הוא שיגלה פנימיות התורה לכל, בלי שום הגבלות, "ופרצת ימה וקדמה גו'", והרי כל הגילויים דלעתיד תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"[62] — צריכים גם עתה להתעסק בענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"[63]; תחלה ב"חוצה" הפרטי, ולאחרי־זה גם ב"חוצה" שחוצה הימנו.

ויש לעשות זאת ללא שום חשבונות והגבלות שעל־פי טעם ודעת, והענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" יביא ל"קאתי מר"[64].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניע זשוריצי", "ממצרים גאלתנו"].

* * *

53) אסתר ב, יב.
54) שיחת ליל ב' דחג הפסח ס"ז ואילך (לעיל ע' 259 ואילך).
55) בא יב, כו.
56) ראה סה"ש תורת שלום ע' 10. קונטרס התפלה פ"ח. ועוד.
57) משלי כ, כז.
58) שם יג, ט. ועוד. וראה לעיל ריש ע' 260. וש"נ.
59) חולין ק, א. וראה תו"מ חי"ב ע' 223. וש"נ.
60) עקב יא, יב.
61) ויצא כח, יד.
62) תניא רפל"ז.
63) משלי ה, טז. וראה תענית ז, א.
64) אגה"ק דהבעש"ט — כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

לקוטי שיחות פרשת קדושים כרך י"ז

מתורגם ללשון הקודש

א.

"ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה"

בפירושו על הפסוק[1] "ואהבת לרעך כמוך" מצטט רש"י את מאמר רבי עקיבא (ב"תורת כהנים"[2]) "זה כלל גדול בתורה".

המפרשים[3] מסבירים, שרבי עקיבא רוצה להראות את חשיבות המצוה, ולהדגיש שהיא ענין כללי בכל התורה, כמאמרו המפורסם של הלל[4]: "דעלך סני לחברך לא תעביד (=מה ששנוא עליך, לא תעשה לחברך) — זו היא כל התורה כולה, ואידך (=והשאר) — פירושא הוא".

צריך להבין: פירוש רש"י על התורה היא, כפשוטו, לא ספר־מוסר שנועד לעורר לקיום המצוות, אלא — כפי שרש"י בעצמו[5] מגדיר — "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

[אמנם, אפשר (וצריך) ללמוד מפירוש רש"י "ענינים מופלאים"[6] בכל חלקי התורה (ואפילו רזין דאורייתא, יינה של תורה[7]) ובמיוחד ענינים החשובים למעשה לכל אחד ובכל יום,

אבל בראש ובראשונה הכרחית כל מילה בפירוש רש"י כדי להבין את פשוטו־של־מקרא].

ולפי זה, מהו הקושי בפסוק, שרש"י משיב עליו באמצעות המאמר "ואהבת לרעך כמוך.. זה כלל גדול בתורה?"

כך יש להבין מדוע מציין רש"י את שמו של בעל המאמר — רבי עקיבא — שהרי רש"י עושה זאת רק כאשר הדבר מוסיף להבנת הפירוש[8] (כמדובר פעמים רבות).

ב.

"ואהבת..." - כלל, מצוות אחרות - פרטים

ישנו ביטוי[9] "הקושיא טוב והתירוץ פשוט", וכך בענינו:

כשלומדים את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" — שהאהבה ליהודי אחר צריכה להיות "כמוך", כאהבת אדם לעצמו — מתעוררת מיד שאלה פשוטה: לשם מה יש צורך בציוויים נפרדים[10] על גניבה, גזל, "לא תקום", ומצוות רבות דומות שבין אדם לחבירו,

הרי כאשר מקיימים את מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, נמנעים ממילא מלהזיק ליהודי אחר, ואדרבה: משתדלים לעשות לו טוב וחסד, אף באותה מידה שעושים לעצמם ("כמוך")[11]?

התשובה על כך היא: "ואהבת לרעך כמוך — זה כלל גדול בתורה", שמשמעותו, בפשטות, היא: "ואהבת לרעך כמוך" הוא כלל, שכולל בתוכו פרטים רבים, שהם כל הציוויים הללו. לכן כתובות בתורה כל המצוות האלה, כפי שמוצאים[12] מספר פעמים[13], שהתורה מביאה גם את הכלל וגם את הפרטים (ואפילו פרטים המובנים מאליהם).

אך אפשר לשאול: דברים אלו מסתברים כאשר הפרטים מוזכרים בסמוך לכלל[14], אבל בענינו יש פרטים רבים המפוזרים במקומות שונים בתורה, וכיצד אפשר לומר שהם כתובים כפרטים של הכלל "ואהבת לרעך כמוך" הכתוב במקום אחר לגמרי?

על כך עונה רש"י באומרו, שאין זה כלל רגיל, אלא "כלל גדול בתורה". בכלל רגיל צריכים הפרטים להיכתב בסמוך אליו, אבל הכלל "ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל

---

1) פרשתנו יט, יח.

2) עה"פ. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד. ב"ר פכ"ד, ז. — ולהעיר ממאמר בן עזאי (תו"כ וירושלמי שם. ב"ר שם בשינוי לשון) "זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה" — ראה מפרשים במקומות הנ"ל. נתבאר (ע"ד החסידות) באוה"ת בראשית כרך ג' תקצא, א־ב.

3) ראה ריב"א, רא"ם, ס' הזכרון, שפ"ח ועוד — לרש"י כאן.

4) שבת לא, א. וראה חדא"ג מהרש"א שם.

5) בראשית ג, ח. שם, כד. ובכ"מ.

6) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

7) היום יום ע' כד.

8) וצע"ג בתי' המשכיל לדוד כאן (ראה לקמן הערה 47).

9) לקו"ת נצבים נג, סע"ג ("ואמר (אדה"ז) שהתירוץ פשוט והקושיא טוב").

10) ואף ש"הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו כו' לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם" (פרש"י תשא לד, כג. ועד"ז בפרש"י צו ו, ו. שמיני יא, ג. שם, מד. אמור כג, לא. ועוד) — הרי "כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי" (פסחים כג, ריש ע"ב). ופשוט דכ"ה גם ע"ד הפשט. וראה פרש"י משפטים כג, יט (ותשא לד, כו). ועוד.

11) ראה — ע"ד ההלכה — חינוך מצוה רמג. רמב"ם הל' אבל רפי"ד. סהמ"צ שלו שורש ב. ולהעיר מהשקו"ט ברי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע יט (קמב, ג ואילך).

12) בציווים ולא רק בסיפור מאורעות כמו במשכן וכליו הבאתם וכו'. וראה פרש"י ר"פ בהר.

13) גם לעיל — לדוגמא: משפטים כב, ח.

14) וגם ע"ד ההלכה — ראה פסחים ו, ב. וש"נ. ולהעיר מרש"י בראשית ב, ח (אלא ששם אינו מובן מעצמו כלל).

גדול״, הכולל פרטים רבים, וביניהם אף פרטים שהם עצמם ״כללים״, וכל זאת בתורה — בכל התורה, ולכן אין צורך, ואי־אפשר שכל הפרטים יכתבו בסמוך לכלל.

ג.

״ואהבת״ - דבר המסור ללב?

וצריך להבין, בדומה[15] לקושיה המפורסמת[16]: כיצד ייתכן ציווי על רגש שבלב? אדם שולט במעשיו, אך לא כל אחד יכול לשלוט על רגשותיו, וכיצד אפשר לצוות על כל יהודי לאהוב בלבו עוד יהודי, וכל יהודי [שהרי לפי הפשט, הכוונה ב״רעך״ היא לכל יהודי[17], ללא הגבלה כל־שהיא]? והציווי אינו על רגש אהבה סתם[18], אלא ״כמוך״

— כיצד ייתכן, (כשאלת המפרשים[19]), שאצל כל יהודי תהיה אהבה לזולתו ״כמוך״, וכלשון הרמב״ן[20]: ״לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו״?

ב) מספר פסוקים קודם לכן[21] מפרש רש״י, ש״כל דבר המסור ללבו של אדם.. נאמר בו ויראת מאלקיך״, והוא מפרש כך מספר פעמים מאוחר יותר[22]. לפי זה תמוה, מדוע במצות ״ואהבת לרעך כמוך״[23], אשר (א) האהבה היא דבר שבלב, (ב) במיוחד כאשר האהבה צריכה להיות ״כמוך״, שזה ודאי מסור ללבו של אדם — אין קיימת אזהרה זו[24]?!

ד.

רש״י עונה על השאלות הנ״ל בפירושו

על שאלות אלו עונה רש״י בפרשו ש״ואהבת לרעך כמוך״ הוא כלל ועל־ידי ציון שמו של בעל המאמר, רבי עקיבא (שבכך הוא רומז לתשובה על השאלה הראשונה):

15) ע״ד הפשט אינה קושיא (כ״כ), שהרי מתוכן (ועיקר) החינוך דהבן חמש למקרא (וגם — קודם לגיל זה): אהבת הוריו ובנ״א בכלל, אהבת השם, אהבת התומ״צ וכו׳.

16) בנוגע לאהבת ה׳** (ראה ס׳ הערכים־חב״ד בערכו בתחלתו, וש״נ).

ואהבת את ה״א (ואתחנן ו, ה) — מפורש בכתוב עצמו הטעם (והדרך לבוא) לאהבתו — (ע״י שיתבונן ש)״ה׳ (הוא) אלקיך״ (שהוציאו מארץ מצרים וגו׳ — ולהעיר מפרש״י עה״פ יתרו כ, ב).

משא״כ בנדו״ד שסתם בקרא ״ואהבת לרעך כמוך״ מבלי לפרש טעם והסברה.

ושאני ״לא תשנא את אחיך בלבבך״ (לעיל פסוק יז) וכיו״ב — שהמדובר שלא תהי׳ שנאה (מדה) בלב. ולהעיר מהמבואר (סה״מ תרצ״ט ע׳ 9) שעל מדת היראה שייך ענין הציווי.

17) שהרי רש״י לא פי׳ החידוש ד״רעך״ היינו רעך בתומ״צ (כפי׳ הרשב״ם עה״פ: מקומות שנסמנו לקמן. ובהערה 38): ועד״ז ב״לא תשנא את אחיך״ לא פי׳ רש״י דקאי על אחיך בתומ״צ (ראה יראים סל״ט (בהשלם — סקצ״ה). תדבא״ר ספי״ח הובא ביל״ש (ואוה״ח) עה״פ. ועוד). וכדמוכח ג״כ מפרש״י ראה (יג, ט (מספרי עה״פ)) שרק מסית נתמעט (״את זה״) ממצות ואהבת לרעך כמוך. וראה לקוטי כו׳ הצ״צ לתניא פל״ב.

ע״ד ההלכה י״א ש״ואהבת לרעך כמוך״ פירושו רעך בתומ״צ (ורשע מותר או מצוה לשנאותו — פסחים קיג, ב) — סמ״ג עשין ט. הג״מ להל׳ דעות פ״ו ה״ג. וראה רמב״ם הל׳ אבל שם**. יראים סל״ח (בהשלם — סרכ״ד). ועוד.

אבל כבר העירו באחרונים (מהר״ם שיק תרי״ג מצות מצוה רמד. הרי״פ פערלא שם קמג, ד ואילך) מהא שלמדין (סנה׳ מה, א. וש״נ) מואהבת לרעך כמוך — ברור לו מיתה יפה, היינו שכולל גם רשע (המחוייב מיתה), וכמפורש ברמ״ה (שם נב, ב): ״וכל היכא דכתיב רעך משמע ישראל ואפילו רשע*** כו׳״: ורק מסית נתמעט בפירוש ממצות ואהבת גו׳, כנ״ל.

ומוכח מזה שהא שמצוה לשנוא רשע הוא לא מפני שנתמעט מהלשון ואהבת לרעך כמוך כ״א הוא ציווי בפ״ע (מהפסוק ״יראת ה׳ שנאת רע״ שהובא בפסחים שם) לשנוא רשע (ובמילא — שואהבת גו׳ בכל הפרטים הוא רק לרעך בתומ״צ). וכן מוכח בתניא פרק לב דגם אלה ״שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג״כ****. ע״ש [ואולי גם פוסקים הנ״ל סמכו בעיקר על פסוק הנ״ל שהביאו (סמ״ג ויראים) מפסחים שם]. וראה לקמן הערה 38. ואכ״מ.

18) להעיר מ״לא תחמוד״ (יתרו כ, יד), ומדשתק רש״י משמע שמפרשו כפשוטו (וראה ראב״ע ובחיי שם). ע״ד ההלכה — ראה הגש״פ (קה״ת תשמ״ו־ז) ע׳ עתר בהערה. וש״נ.

19) רמב״ן (פסוק יז), פענח רזא, חזקוני, חי׳ ופי׳ המהרי״ק (לפרש״י) כאן. ועוד.

במפרשים הנ״ל תי׳ דואהבת לרעך כמוך אינו כפשוטו, והכוונה בזה רק לענין עשית טובה לחבירו וכיו״ב. וראה גם ראב״ע, רבעה״ת (הדר זקנים), מלבי״ם ועוד כאן. חדא״ג מהרש״א שבת שם. ועוד,

אבל מדסתם רש״י מוכח שמפרש ואהבת לרעך כמוך כפשוטו, אבל ראה לקמן בפנים. וכן מובן פשטות לשון הרמב״ם בסהמ״צ (מ״ע רו), הל׳ דעות שם, שו״ע אדה״ז שם. ועוד.

20) שם.

21) פסוק יד.

22) לקמן פסוק לב. בהר כה, יז. שם, לו. שם, מג.

23) אבל להעיר שבמקומות הנ״ל המדובר בפעולה שאין ברורה כוונת העושה אם לטוב כו׳ — והרי גם ב״לא תשנא את אחיך בלבבך״ לא נאמר ״ויראת מאלקיך״. וראה לקמן הערה 27.

24) להעיר ממדרש לקח טוב כאן: ״אני ה׳, כל דבר המסור ללב נאמר בו אני ה׳״ — אבל בפרש״י לא נזכר זה (וראה רש״י ר״פ וארא, ובכ״מ). ולהעיר מרש״י לקמן פסוק לו ד״ה אשר הוצאתי.

) להעיר מהתמים חו׳ ד׳ ע׳ מה [קפח, א]: ומכיון שבאהבת ה׳ אמר רבנו [הזקן] ז״ל דהציווי הוא על התבוננות, דאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדות ההתבוננות, הנה השכל הבריא מחייב, דכן הוא גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חבירו.

) אבל להעיר **שבמקומו (הל׳ דעות פ״ו ה״ג) **סתם** הרמב״ם ״לאהוב את **כאו״א מישראל** כגופו״ (ועד״ז במנין המצות בריש ספר היד – ״כל בני אדם **בני ברית**״) – בלי כל הגדרה, וג״ז שמצוה לשנוא רשע לא כתב במקומו (בהל׳ דעות) כ״א בהל׳ רוצח (בסופן) – וידוע שהרמב״ם סומך (רק) על מ״ש במק״א הקודם לזה ולא מזה של אח״כ (יד מלאכי כללי הרמב״ם כו׳ אות ו).

ועד״ז אדה״ז בשו״ע (או״ח סקנ״ו ס״ה) הביא רק ש״מצוה על כל אדם לאהוב את **כאו״א** כגופו״, **והשמיט** (המובא במג״א שם) שהוא דוקא רעך בתומ״צ ולא רשע (ורק בחו״מ הל׳ עוברי דרכים כו׳ ס״ט הביא דמצוה לשנוא רשע).

***) ולהעיר מפי׳ הב׳ ברמ״ה שם ״ויש לפרש רעך לשון **רעים** שבך כו׳״.

****) להעיר ממאירי יומא (עה, א) ״לעולם לא תהא שנאת אדם מונעתו מלהטיב לחבירו בכל מה שאפשר לו להטיב והוא שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך״. וראה הרי״פ פערלא שם קמב, ב.

*) וראה ג״כ הוספות לסהמ״צ להצ״צ: ד״ה להבין מצות אהבה, ובהערות לשם ע׳ 408.

א) אם "ואהבת..." הוא כלל, מובן, שקיומו למעשה הוא על־ידי קיום הפרטים[25], החל ממה שמוזכר בסמוך לכך: לא תלך רכיל... לא תשנא... לא תקום... ולפני כן: לא תגנובו...,

— וכך מובן שב"ואהבת כמוך" הכוונה היא לענינים שאפשר לצוות עליהם,

ושם[26] נאמר "ויראת מאלקיך", ומכך מובן שהכוונה היא גם לשאר הפרטים שקשור להם הענין של "ויראת"[27].

ב) רבי עקיבא סובר ש"חייך קודמים לחיי חברך"[28]. לפי־זה יוצא, שב"כמוך" אין הכוונה לשויון ממש, כי "חייך קודמים"[29].

זהו ככ"ף הדמיון[30] — שויון בפרט מסוים[31].

פירוש המילה "כמוך" הוא כך בדרך הפשט[32] כפי שלפני־כן, "כמוך כפרעה"[33], פירש רש"י "חשוב אתה בעיני כמלך". יוסף איננו בדיוק כפרעה, אלא רק "בעיני". לגבי אחרים יוסף הוא בדיוק כפרעה — "ובלעדיך לא ירים איש את ידו..."[34]. אבל כאשר הדבר נוגע לפרעה עצמו — "הכסא", אז "אגדל ממך"[35],

וכך בענינו: כל עוד אין הענין נוגע לחייך, צריכה האהבה לרעך להיות "כמוך", וצריך לעשות למענו בדיוק כמו למענך. אבל כאשר נוגע הענין לחייך (כבמקרה של "שניים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים..."), הרי אז — "חייך קודמים לחיי חברך".

ה.
מאמר רבי עקיבא עונה לשאלות

הדברים עדיין אינם "חלקים":

אמנם, "חייך קודמים" — אך כל עוד אין מדובר במקרה שנוגע ל"חייך", האם אז יכול כל יהודי לאהוב את חברו כאהבת עצמו, "כמוך"[36]?

יותר מכך: רגש זה של אהבה "כמוך" צריך להיות "לרעך" — לכל יהודי, גם למי שעבר עבירה ר"ל, ואשר תורת אמת קובעת שיש להענישו?

גם שאלה זו נענית על־ידי מאמר רבי עקיבא — "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום"[37], שמכך מובן, שכל היהודים הם "אחים ממש". ומובן, שאפשר לאהוב יהודי אחר "כמוך".

כאשר יתבונן היהודי בכך, ויחוש שהאחר הוא אחיו, יתעורר אצלו ממילא רגש של אהבה כלפיו, אהבת אחים.

ולכן יכולה אהבה זו להיות לכל יהודי[38], בכל מצב שהוא, כי כל ישראל הם תמיד בנים למקום, כפי שאמר רבי עקיבא[39] לטורנוסרופוס הרשע, שאפילו כאשר ישראל הם במצב שהקדוש־ברוך־הוא הוא כ"מלך... שכעס על בנו", גם אז "אנן קרויין בנים".

ו.
"ואהבת לרעך כמוך" - נאמר בהר סיני

בציון שמו של בעל המאמר, רבי עקיבא, רומז רש"י לענין נוסף:

תלמיד ממולח עשוי לשאול: אם "ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל גדול בתורה", ענין כללי בתורה כולה, מדוע הוא נאמר רק עתה, בפרשת קדושים, זמן רב כל־כך לאחר מתן תורה והקמת המשכן?

אלא, לפי דעת רבי עקיבא אין זאת שאלה, כי לשיטתו "כללות ופרטות נאמרו בסיני"[40], והענין כתוב בפרשתנו כי "באוהל מועד נשנו".

ויוצא אפוא, שהכלל "ואהבת לרעך כמוך" כבר נאמר בהר סיני[41].

---

25) ראה פרש"י הסמוך: את חוקותי תשמורו ואלו הן כו'. וראה פי' החזקוני (הא') כאן: אם תעשה כן תאהבהו.

26) נסמן לעיל הערה 21. וראה הנסמן בהערה 22.

27) אלה שבעשי' — שמרמה את הרואים ולכן זקוק לאזהרה "ויראת מאלקיך", משא"כ ברגש שבלב — מאי קמ"ל?

28) ב"מ סב, א.

29) ראה גם רמב"ן וחדא"ג מהרש"א הנ"ל. תוד"ה ברור סנה' מה, א. באר מים חיים לפרש"י כאן.

30) ראה ראב"ע ורא"ם ר"פ ויגש.

31) ראה פרש"י בראשית א, כו ד"ה כדמותנו. שם יג, יו"ד בסופו. ובכ"מ.

32) אלא ששיטת רע"ק בזה שייכת במיוחד לנדו"ד, כדלקמן בפנים.

33) ר"פ ויגש.

34) מקץ מא, מד.

35) שם, מ.

36) ראה של"ה סא, ב בהגה"ה.

37) אבות פ"ג מי"ד.

38) להעיר מדעת רע"ק (אבות דר"נ ספט"ז — כגירסת המחזור ויטרי (תלמידו דרש"י) לאבות פ"ב מי"א) "ואהבת לרעך כמוך בעושה מעשה עמך" — אבל (נוסף ע"ז שזהו ע"ד ההלכה —) ממ"ש שם לפנ"ז "ושנוא את האפיקורסין והמסיתים כו'", מוכח שאין כוונתו לסתם רשעים, כ"א לסוגים הנ"ל. וכ"כ באוה"ח פרשתנו כאן. ולהעיר מחינוך (מצוה רלח), שעל הא שמצוה לשנוא רשע מביא הכתוב ד"משנאך ה' אשנא גו'" שקאי על מינים ואפיקורסים (כמ"ש במנ"ח שם). וראה לעיל הערה 17 ולקמן הערות 64, 66.

39) ב"ב י, א (וראה חדא"ג מהרש"א שם). וראה שו"ת הרשב"א (ח"א סקצ"ד) שההלכה כר"מ (קידושין לו, א) דבין כך כו' בני הם. ובספרי האזינו (לב, ה) משמע שר"י הודה לר"מ. ולהעיר ממאמרי רע"ק: שבת קכח, א (וש"נ). ב"ק צ, ריש ע"ב במשנה, ובסנה' קי, ב חסידותי' דרע"ק.

40) חגיגה ו, ריש ע"ב. וש"נ.

41) להעיר מרש"י ר"פ בהר ומפרשיו — אבל ראה לקמן ע' 300 ואילך, שכוונת רש"י שם היא גם (או — רק) לדעת ר"י, ע"ש באורך.

ז.
שני המאמרים על אהבת ישראל

מ״יינה של תורה״ שבפירוש רש״י זה:

על מצות אהבת ישראל ישנם שני ביטויים: א) מאמר רבי עקיבא — ״זה כלל גדול בתורה״. ב) מאמר הלל[42] (מספר דורות לפני כן) — ״זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא היא״.

ההבדל בין שני המאמרים הוא בפשטות: בביטוי ״זה כלל גדול בתורה״ הכוונה היא, שאהבת ישראל הוא אחד מכללי התורה. אמנם זהו ״כלל גדול״, אבל, רק כלל אחד[43] בתורה (״כלל.. בתורה״ ולא ״כלל התורה״). ואילו הלל אומר ש״זוהי כל התורה כולה״[44], וכל השאר — ״אידך (היא רק) פירושא״.

בכך מובן מדוע מביא רש״י דוקא את מאמרו של רבי עקיבא, כי בפשטות הדברים, אהבת ישראל איננה ״כל התורה כולה״[45], אלא רק ה״כלל״ של מצוות שבין אדם לחברו[46].

[ולפיכך אף רואים, שבפירוש רש״י בגמרא[42] (שהוא לפי הפשט שבלימוד הגמרא), הוא מפרש שבמאמר ״דעלך סני לחברך... זוהי כל התורה...״ אין הכוונה למצות אהבת ישראל, אלא פירושו של ״לחברך לא תעביד הוא ״רעך.. זה הקדוש־ברוך־הוא, אל תעבור על דבריו״[47], זוהי באמת ״כל התורה כולה״.

ולפי הפירוש השני של רש״י שם, שבמילה ״לחברך״ הכוונה היא ״חברך ממש״, הוא אכן אומר, שלפי פירוש זה ״כל התורה כולה״ לאו דוקא[48], אלא רק ״גזילה גניבה ניאוף ורוב מצוות״].

אך צריך להבין: הרי ״אלו ואלו דברי אלקים חיים״[49], ומוכרח להיות, ששני המאמרים הם אמת, וניתן להסבירם, לפחות לפי פנימיות הענינים, ואין מובן: אם אהבת ישראל היא ״כל התורה כולה״, מה מוסיף לכאן הענין שהיא ״כלל גדול בתורה״ (הרי בכלל מאתים מנה)? ובמיוחד, כאשר, כאמור, מאמרו של הלל נאמר דורות רבים לפני־כן.

ח.
מדוע קשורה אהבת ישראל לקירוב לתורה

כדי להבין זאת יש להקדים את מאמרו של הלל[50]: ״הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום... אוהב את הבריות ומקרבן לתורה״.

מתעוררת השאלה: מהו הקשר בין ״אוהב שלום... אוהב את הבריות״ לבין ״ומקרבן לתורה״? אהבת ישראל מעוררת את היהודי לדרוש את טובת חברו בכל עניניו, ולא רק ברוחניות[51]?

ידוע ההסבר[52] שבכך מתכוונת המשנה למנוע קביעת פשרות בתורה ח״ו, למען אהבת ישראל. צריך להיות ״אוהב את הבריות״ באופן שמקרבים אותם אל התורה, ולא, ח״ו, להיפך, להשפיל את התורה אל רוח הבריות.

אבל לפי זה יוצא, ש״ומקרבן לתורה״ היא רק אזהרה והגבלה צדדית בענין של ״אוהב את הבריות״. ואילו מפשטות הלשון מובן, ש״ומקרבן לתורה״ הוא המשך ותוצאה של ״אוהב את הבריות״ — אהבת הבריות מתבטאת בקירובן לתורה.

כך מוכח גם מן התניא (פרק ל״ב). שם מצטט אדמו״ר הזקן את המאמר ״הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום... אוהב את הבריות ומקרבן לתורה״ ומסביר: ״לומר שאף הרחוקים מתורת ה׳ ועבודתו.. צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה׳״. כלומר, התכלית של ״צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה...״ היא ״לקרבן לתורה ועבודת ה׳״, אלא, שאף אם ״לא, לא הפסיד[53] שכר מצות אהבת רעים״.

השאלה אף מתחזקת לאור הסברו של אדמו״ר הזקן

---

42) שבת לא, א.

43) ולדברי בן עזאי (כמסומן בהערה 2) יש גם ״כלל גדול בזה״.

44) להעיר מט״ז או״ח סתקפ״ב סק״ג.

45) דעכ״פ ע״ד פשוטו של מקרא וש״ס י״ל — דרק בפנימיות הענין כן הוא, כביאור אדה״ז בתניא פרק לב, סהמ״צ להצ״צ מצות אהבת ישראל, אוה״ת שופטים ע׳ תתלח ואילך, ועוד (ראה ס׳ הערכים־ חב״ד ע׳ אהבת ישראל ס״ח, וש״נ). — כהנ״ל נעתקו בקונטרס אהבת ישראל (קה״ת תשל״ו). וראה נתיבות עולם להמהר״ל נתיב אהבת ריע פ״א. ועוד.

46) ראה גם ראב״ד וק״א לתו״כ כאן. ועוד.

47) במפרשי רש״י (נח״י הובא בשפ״ח. משכיל לדוד) כתבו דכ״ה כוונת רש״י גם בפירושו עה״ת כאן. וצע״ג.

48) עפ״ז מובן מה שפי׳ זה הביא רש״י רק כפי׳ הב׳ — כי מכיון שגר צריך לקבל ע״ע כל תרי״ג מצות, עכצ״ל שכוונת הלל היא לכל התורה כולה ממש.

[ומ״מ גם פי׳ הא׳ אינו מספיק, כי (נוסף לזה שאין זה פי׳ הפשוט של ״חברך״, והול״ל ״להקב״ה״ וכיו״ב, הרי) לפ״ז אי״מ למה א״ל בלשון של שלילה (״לחברך לא תעביד״) ולא בלשון של חיוב. משא״כ להפי׳ שהכוונה לחברך כפשוטו — ראה חדא״ג מהרש״א שם].

49) עירובין יג, ב. וש״נ.

50) אבות פ״א מי״ב.

51) להעיר מהנהגת הבעש״ט לעשות טובה בגשמיות מבלי לקשר טובה זו בתנאי דרוחנית כו׳ (ראה לקו״ש [המתורגם] ח״א ע׳ 248).

52) ראה לקו״ש ח״ב [המתורגם] ע׳ 24. חט״ו [המתורגם] ע׳ 213.

53) עפ״ז יומתק לשון אדה״ז ״לא הפסיד״ — דלכאורה הול״ל ״יש לו שכר כו׳״ — כי מכיון שהמכוון של ״אוהב את הבריות״ הוא ״ומקרבן לתורה״, הו״א ש״הן לא״ הפסיד שכר המצוה. וראה לקמן הערה 68.

שם על ענין אהבת ישראל[54], שצריך להיות משום ש"רעך" הוא יהודי בעל נשמה, אשר "כולן מתאימות ואב אחד לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש", ולכן צריכה להיות אהבה "לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן", ואף, כלשון המגיד[55], "רשע גמור כצדיק גמור". ואם האהבה איננה עקב מצבו הרוחני של הזולת, אלא אהבה עצמית מצד הנשמה מדוע היא קשורה לענין של "ומקרבן לתורה"?

ט.
שני הענינים אצל היהודי

ההסבר לכך הוא:

ידועים דברי חז"ל[56], ש"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", וגם לתורה, ישראל מעל לתורה. מצד שני נאמר ב"זהר"[57], ש"ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא", ומכך מובן שהתורה היא מעל ישראל.

על־כך מוסבר[58]: ישראל נעלים מהתורה בשרשם, אבל כשהנשמות יורדות למטה, נעלית התורה מישראל, והתקשרות הנשמה אל הקדוש־ברוך־הוא היא באמצעות התורה.

ולכן יש ביהודי שני ענינים הפכיים:

מצד העובדה שבשרשן נעלות נשמות ישראל מן התורה, הרי "ישראל.. אף־על־פי שחטא ישראל הוא". אפילו אם היהודי עובר, ר"ל, עבירות רבות[59], אין הוא מפסיק מלהיות יהודי ח"ו, כי התקשרות נשמת היהודי אל הקדוש־ברוך־הוא איננה תלויה בעבודתו בתורה ובמצוות[60].

אבל, זה עצמו מביא לידי כך, שכל יהודי "בודאי סופו לעשות תשובה"[61] — הוא חוזר לתורה ולמצוות. כי, כיון שהתקשרות היהודי למטה אל הקדוש־ברוך־הוא היא באמצעות התורה, לא יכולה המעלה העצמית ש"ישראל הוא" להשאר בפני עצמה, ללא תורה ומצוות, והיא מוכרחה להביא לידי קיום התורה והמצוות, ובאמצעות זאת מתגלה מעלת נשמתו שהיא מעל התורה[62].

י.
שני הענינים שבאהבת ישראל

מכך נובעים שני הענינים ההפכיים בענין "ואהבת לרעך כמוך":

עצמיות האהבה הנובעת מאחדות כל ישראל ב"שורש נפשם"[63] הנעלה מן התורה, היא מעל להגבלות התורה. ולפיכך האהבה היא בכל ישראל בשווה, גם לבריות אשר "רחוקים מתורת ה' ועבודתו"[64], כי בדרגה זאת, אי־אפשר להבדיל בין צדיק לבין יהודי הרחוק מתורה[65]. וכך גם אין אהבה זו מוגבלת לרוחניות של הזולת, אלא היא קשורה לכל עניניו, גם לגשמיותו[51], כי זוהי גשמיות של יהודי.

אבל מצד הקשר שבין מציאותו של היהודי לבין התורה, נעשית גם אהבת ישראל (גם האהבה שהיא "מצד שורש נפשם", ונעלית מן התורה) למצוה בתורה: צריך לאהוב יהודי מפני שכך מצוה התורה, ולכן — לפי הגבולות וסייגים שהתורה קובעת, כדלעיל (ואסור לקבוע פשרות בתורה בגלל אהבת ישראל), עד אשר ישנם יהודים, אשר התורה קובעת, שהיחס אליהם צריך להיות באופן של "תכלית שנאה שנאתים..."[66].

---

54) וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל, ס' הערכים שם, קונט' אהבת ישראל הנ"ל.

55) הובא בסה"ש ה'ש"ת ע' 177. וראה קונט' הנ"ל ע' 7 בהערה. לעיל הערה 17. לקמן הערות 65, 66.

56) ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פי"ד (קרוב לסופו).

57) כן הובא בכ"מ בדא"ח (לקו"ת נצבים רד"ה כי קרוב. ר"ה נט, א. שה"ש טז, ד. ובכ"מ). וראה זח"ג עג, א.

58) לקו"ת שה"ש שם. המשך תער"ב פע"ו. ח"ג ע' א'תג ואילך. ד"ה אז ישיר ה'ש"ת פ"ג ואילך. ובכ"מ.

59) סנהדרין מד, רע"א.

60) ראה בארוכה המשך תער"ב שם ע' א'רנב. ובכ"מ.

61) תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

62) שלכן גם גילוי ענין התשובה (שהיא למעלה מתורה, שלכן בכחה למלאות מה שנחסר בתורה כו') — הוא בתורה דוקא (המשך תער"ב שם ע' א'תח. וראה המשך תרס"ו ע' רלה. ועוד).

63) לשון אדה"ז בתניא פרק לב.

64) לבד "המינים והאפיקורסים" (תניא שם בסוף הפרק. וראה לקמן הערה 66). וגם באלה — ראה ס' הערכים־חב"ד שם סעיף ה' בסופו, וש"נ.

65) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 7) שגם פתגם המגיד (נסמן לעיל הערה 55) "ליב האבן א רשע גמור ווי א צדיק גמור (=לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור)" אינו מבטא עדיין את אמתית כל הענין דאהבת ישראל, כי לשון זה עצמו מורה שישנם חילוקי מדריגות בין צדיק לרשע, ואילו באהבה עצמית אין חילוקי מדריגות כלל.

66) תהלים קלט, כב. שבת קטז, א. תניא שם.

וע"פ המבואר לקמן בפנים (סי"א) יומתק (אף שבפשטות הוא מוכרח לשלימות הענין) מה שהביאו אדה"ז בתניא שם — ובפרט דלכאורה ה"ז סותר למה שמבאר לפנ"ז שאהבת ישראל היא מצד הנשמה, והרי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא — כי מכיון שגילוי מעלת הנשמה הוא ע"י תורה דוקא (כדלקמן שם), הרי אלה שנפסקה לגמרי שייכותם לתורה, ועוד ש"אין להם חלק באלקי ישראל", מעלת נשמתם אא"פ (במצבם זה) לבוא לידי גילוי (דלא "כבריות" שהם רק "רחוקים מתורת ה' כו'") — ובמילא אא"פ להיות אליהם בגילוי אהבת ישראל מצד הנשמה

[וענין זה בא בהמשך למ"ש לפנ"ז דאוהב את הבריות ענינו שמביא לומקרבן לתורה, כדלקמן בפנים].

יא.
דוקא המעלה העצמית מביאה לידי "ומקרבן לתורה"

ועל כך מדגיש הלל (ואדמו"ר הזקן בתניא) שהענין של "אוהב את הבריות" — את "הרחוקים מתורת ה' ועבודתו" — צריך להוביל גם לידי "ומקרבן לתורה", למרות שהאהבה אליהם נובעת ממעלתם העצמית של היותם יהודים וצריך לאהבם ולעזור להם בכל הענינים, גם כאשר אין מצליחים בענין של "ומקרבן לתורה":

כשם שאצל היהודי עצמו, מעלתו העצמית בהיותו יהודי, והתקשרותו אל הקדוש־ברוך־הוא מעל לתורה, אינן יכולות להשאר ללא תורה ומצוות, אלא מביאות אותו לידי קיום התורה והמצוות, כדלעיל,

כך גם לגבי האהבה ל"רחוקים מתורת ה' ועבודתו". שדוקא מפני שהוא מכיר במעלתם העצמית בהיותם יהודים, אין הוא מסתפק בכך בלבד, אלא עובדה זו מעוררת אצלו השתדלות להפכם ל"יהודים של תורה".

כיון שגם המעלה העצמית של ישראל חייבת לבוא לידי גילוי באמצעות התורה, יוצא, שכאשר הזולת רחוק מן התורה, אי־אפשר לחוש בשלום ובאחדות האמיתית שבינו לבין כל ישראל[67], שהם "אחים ממש מצד שורש נפשם"[63]. ודוקא כאשר הוא "מקרבן לתורה", מקשר אותם אל התורה ובאמצעות זו אל הקדוש־ברוך־הוא, אז מורגשת בגלוי[68] גם מעלתו העצמית של היהודי, שמעל לתורה.

יב.
ההסבר לשני המאמרים

לפי־זה מובן ההסבר לשני מאמרי חז"ל לגבי אהבת ישראל:

רבי עקיבא מדבר על הכלל של אהבת ישראל, כפי שצריך לקיימו למעשה כלפי יהודי אחר שהוא נשמה בגוף גשמי, בהתאם לגבולות של התורה[69], ועל־כך אי־אפשר לומר שזוהי "כל התורה כולה", כי לפי זה היו ח"ו, מתבטלים כל הסייגים של התורה בגלל אהבת ישראל (דוגמת: פיקוח נפש דוחה כל התורה), וזהו רק "כלל גדול בתורה", הצריך להתבצע לפי סייגי התורה.

לעומת זאת, מדבר הלל על אהבת ישראל למטה, אך בקשר לשרשם של ישראל, בדרגה ש"ישראל קדמו לתורה"[69]. ומצד דרגה זו הרי כל התורה היא למען ישראל, כדי לגלות את מעלתם. וכיון שמעלתם, היותם "אחים ממש מצד שורש נפשם", מתגלה במצות אהבת ישראל, הרי — "זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא הוא".

(משיחת ש"פ קדושים תשכ"ז)

---

67) עפ"ז יש לבאר מה שהעתיק אדה"ז בתניא שם (ממאמר הלל) גם התיבות "אוהב שלום" — כי עי"ז שמקרבן לתורה נעשה שלום בינו ובין הבריות, שגם אצלם יהי' הענין דלהגביר ו"להגבי' ולהעלות הנפש על הגוף".

68) אלא שמכיון שגם אם אינו "מקרבן לתורה", הרי יש בהם המעלה העצמית של בנ"י (בהעלם עכ"פ) — לכן, "(והן לא) לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים".

ולהעיר ממשנ"ת (שיחת ש"פ ח"ש תשל"ז), אשר אולי י"ל שלאחרי שכבר גילה אדה"ז ענין זה (ש"הן לא לא הפסיד כו'") — יש בזה לא רק שלילת הפסד השכר — "לא הפסיד"

— שזה (משא"כ באם הי' אומר "יש לו (שכר)") שייך לומר רק באם פשוט שיש לו שכר [וראה ברכות י, סע"ב. נזיר טו, א] —

כ"א גם — "ריוח" גדול, שמקיים ציווי אדה"ז, שעי"ז מתקשרים עם אדה"ז כו'.

69) עפמשנ"ת (שיחת ש"פ יתרו תש"מ) השייכות ד"ומקרבן לתורה" ל"הוי מתלמידיו של אהרן" — שהוא כענין "חסד ואמת נפגשו" (תהלים פה, יא. שמו"ר פ"ה, י), שגם בחסד דאהרן שלמעלה מהשתל' (ורב חסד), שמצד זה הענין דאוהב את הבריות הוא למעלה ממדוה"ג, צ"ל האמת דתורה (שמצד משה) —

יש לבאר השייכות דב' המאמרים להלל ורע"ק. כי הלל ענינו חסד (זח"ג (רע"מ) רמה, א. תניא בהקדמה. ובכ"מ), ולכן מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש למעלה מ(מדידות ה)תורה: משא"כ רע"ק שענינו תורה (ראה מנחות כט, ב. סנה' פו, רע"א), והי' "משל ב"ש" (רש"י ב"מ לז, ב. שד"ח כללים מע' ע' כלל פז. וש"נ) שענינם אמת (ראה לקו"ת שה"ש מח, ג) — מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו"ש "כלל גדול בתורה".

נוסח הגדה של פסח

קדש ורחץ

רק תיבת ורחץ היא בתוספת אות וא״ו.

ועוד שינוי ישנו בשתי תיבות אלו, אשר רק הם נאמרו בלשון ציווי, ולא סיפור.

ויש לומר, כי קדש ורחץ רומזים על ג׳ ראשונות דחכמה, קדושה, וד׳ ראשונות דבינה, טהרה ורחיצה, שלא היה בהם פירוד ושבירה, כי לקחם עתיק לחלקו, מה שאין כן י״ג בחינות הנשארות מהם.

וזהו אשר קדש ורחץ באו בוא״ו החיבור, ורק הם באים בלשון ציווי: רמז רמזו, שיש לקדש ולרחוץ משתי הבחינות העליונות את שאר י״ג הבחינות, הנרמזות בי״ג הסימנים: כרפס . . נרצה[1].

(ליקוטים ואגרות עמ׳ רצט)

לא על ידי מלאך לא על ידי שרף לא על ידי שליח[2].

שרף — בבריאה. מלאך — ביצירה (סתם מלאך הוא ביצירה[3]). שליח — בעשיה.

והקדים מלאך לשרף, על דרך הקדמת יצירה לבריאה, כמו שכתוב[4] יוצר אור ובורא חשך.

(הערות לזהר ב עמ׳ תסד)

ויקח מצה האמצעית ופורסה לשנים[5].

המצה השניה, שכנגד לוי, גבורה, פורסין לשנים, כי כל ענין הגבורה הוא לחתוך ולחלק. וכמו שהרקיע, שנברא ביום השני, גבורה, הבדיל בין מים למים (מבדי״ל — גימטריא אלקי״ם). וכתיב פלג אלקים[6], שבשם אלקים, גבורה, יש פילוג והתחלקות, ולכן אלקים לשון רבים. ואמרו רז״ל[7] אך חלק — אך הוא מיעוט[8], גבורה, ופעולתו היא לחלק.

וכשם שפעולת הגבורה היא לחלק, כמו כן היא עצמה נחלקת לשתים:

גבור״ה — הוא מספר שתי פעמים חצ״י, להורות שנחלקת לשני חצאים. והמצה השניה היא יח״ץ — מספר חצי גבור״ה. וגבורה היא המדה השניה, ואות בי״ת מורה על התחלקות לשנים. ובלילה, גבורה, כתיב[9] ויחלק עליהם לילה. וכן שלל המלחמה, גבורה (כי ניטל על ידי מלחמה, גבורה[10]), נחלק לשנים — חלק ליורדים למלחמה וחלק ליושבים על הכלים[11].

(הערות לזהר ב עמ׳ נד, עמ׳ סה)

ויקח מצה האמצעית ופורסה לשנים . . חלק הגדול יניח לאפיקומן והקטן מניח בין השתי מצות[12].

יש שתי בחינות מצה:

א. החלק הקטן, המגולה — שאומרים עליו דברים הרבה, את ההגדה.

ב. החלק הגדול, הצפון והנעלם — שעליו אין אומרים ודורשים כלום.

על דרך זה בתורה, יש שני חלקים.

א. נגלה דתורה, הוויות אביי ורבא, שנקרא דבר קטן[13]. ובנגלה דורשים ואומרים הרבה, חיים הם למוציאיהם בפה[14].

ב. נסתר דתורה, מעשה מרכבה, שנקרא דבר גדול[15]. והוא סוד ומכוסה, דברים שכיסם עתיק יומין[16], כבשים ללבושך[17], ואין דורשים בו.

וכשם שקדמה אכילת החלק הקטן לאכילת החלק הגדול, כמו כן צריכים ללמוד נגלה דתורה לפני נסתר דתורה, כמאמר[18] לעולם ימלא אדם כריסו בש״ס וכו׳.

וכשם ששני חלקי המצה הם ממצה אחת, שנחלקה לשנים, כמו כן שני חלקי התורה אינם שתי תורות ח״ו, רק תורה אחת הנחלקת לשתים.

על ידי אכילת החלק הקטן זוכים בחג השבועות לנגלה דתורה, ועל ידי אכילת החלק הגדול זוכים בחג השבועות לנסתר דתורה.

וכנגד שני חלקים אלו הוא שתי הלחם, שנים דוקא.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ רל)

---

1) קטע זה נדפס בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים עמ׳ ז.
2) הגדה של פסח.
3) תניא ריש פל״ט.
4) ישעיה מה, ז.
5) סדר הגדה של פסח.
6) תהלים סה, י.
7) כריתות ז, א.
8) רש״י אמור כג, כז.
9) לך לך יד, טו.
10) מאורי אור מערכת מלחמה.
11) שמואל א ל, כד.
12) סדר הגדה של פסח.
13) בבא בתרא קלד, א.
14) עירובין נד, א.
15) בבא בתרא שם.
16) פסחים קיט, א.
17) משלי כז, כו. חגיגה יג, א.
18) ראה רמב״ם הלכות יסודי התורה פ״ד הי״ג.

יט, ב – דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם

א. וידבר ה', דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. איכא למידק דקדושים היו מיבעי לי'. גם מה נתינת טעם הוא אומרו כי קדוש אני ה' וכו'.

ויראה עם מה שאמרו פ"ה דב"ב (עה:) עתידין צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה, עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש שנאמר (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי קדוש יאמר לו. משום הכי אומר קדושים תהיו, מאחר שקדוש אני ה' ואתם עתידין להשוות אלי בשם ובקדוש, צרכין אתם ליזהר מאד במדת הקדוש והבן.

יוסף לקח[1]

ב. בפ' קדושים (יט, ב) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", וידוע דיוקי המפרשים, א) מהו כפל הלשון "דבר... ואמרת", ב) מתחלה דבר ואח"כ אמירה, ג) קדשים חסר ואו, קדוש מלא ואו, ד) "קדשים תהיו" מתייחס אל בנ"י, "קדוש אני" מתייחס להקב"ה.

ובדרך אפשר יש לפרש דהפסוק מרמז מה שמובא בספר מאמר מרדכי פ' פנחס (וכן הובא מהחיד"א, בספרו כסא דוד, דרוש ז' לשבת הגדול, ובספר פני דוד פ' תולדות), מביאים חלום שחלם הגאון אב"ד דק"ק בריסק כמה"ר אברהם עפשטין ז"ל בר"ח אדר ה'שע"ה וז"ל חלמתי חלום, שנשאתי ונתתי בישיבה גדולה לידע ענין הקדושה, שאנו אומרים ג' פעמים קדוש קדוש קדוש (ישעי' ו, ג), ואין אנו אומרים ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עד אחר פעם ג'.

ונתגלה לי הטעם כי ג' פעמים קדוש הם כנגד ג' בנינים דבתי המקדשות, והוא כי בכל פעם שנבנה בהמ"ק הי' הייחוד קדושה בזיווג אחד, והקליפה היתה נפרדת כל חד מחברתה, ושרשי הקליפות הן ד' מאות איש, שהם עם בית עשו ל**ק"ש** (עובדי' א, יח), גימטריא ד' מאות.

וזהו תיבת קדו"ש תיבת ד"ו באמצע שהוא הזווג הקדוש, ד"ו פירוש זיווג כמ"ש חז"ל (קידושין מא) טב למיתב טן ד"ן וכו' ותיבת ק"ש שהם הקליפות נפרדין ק' בתחלת התיבה, וש' בסוף התיבה.

וזהו נגד בנין בית הראשון שהי' כן הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד, ואח"כ בעונינו נחרב בהמ"ק, וע"כ אין מקום ראוי לומר אחר זה "ה' צבאות", ואח"כ פעם ב' קדוש כנגד בית שני הי' ג"כ הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד כנ"ל, ונחרב ג"כ בעונינו ואין אנו יכולים לומר אחר זה ה' צבאות, ובמהרה בימינו בית ג' שיבנה יהי' קיים, ואז ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עכל"ה.

---

1) כל כתבי ר' חיים אבולעפיא. נדפס איזמיר תצ"ד.

וי"ל דזהו מה שרמז לנו הקב"ה בפסוק, קדשים תהיו לשון רבים, הוא רמז דבית המקדש ראשון ושני, דנבנה ע"י בני אדם, בית ראשון ע"י שלמה, ובית שני ע"י כורש וכו', וכיון שנבנה ע"י בנ"א סוף נחרבו, וכיון שלא הי' שלימות היחוד המרומז באותיות "דו" כנ"ל, ע"כ קדשים חסר ואו, דסוף סוף נחרב הבתי מקדשות אלו, ולא הי' יחוד השלם, והבית השלישי מרמז במ"ש "קדוש אני", מלא ואו דאז יהי' **מלא** כל הארץ כבודו, ולכן קדוש **מלא** ואו, ויהי' אותיות "דו" באמצע, הזווג הקדוש לעולם בנין נצחי לעולם ועד.

וע"כ מתייחס הבתי מקדשות הא' וב' להאדם, דנבנה ע"י בנ"א, ולכן נחרבו, משא"כ הבית השלישי מתייחס אל הקב"ה "כי קדוש אני", ויהי' בנין נצחי (עיין רבינו בחיי מ"ש בארות דיצחק. תולדות כו, כ).

וי"ל דזהו כפל הלשון **דבר** כנגד קדשים תהיו **ואמרת** כנגד קדש אני, עפ"י המבואר דלשון דבר הוא לשון קשה "כמ"ש דבר האיש אדוני הארץ קשות (עיין מדרש תנחומא צו יג), ואמירה הוא לשון רכה כמ"ש במכילתא (פרק יט פרשה ב, ג) עה"פ כה תאמר לבית יעקב, בלשון רכה אמור ראשי דברים, וע"כ כנגד הבית הראשון שבסוף נחרב כתוב לשון דבר הקשה, ובנין העתיד שיהי' נצחי כתוב לשון רכה, וה' יאר עינינו בתורתו הקדושה.

זרע יצחק

יט, ג – איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם

ג. חמשה בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזל ופתח לי', ואמר, אין אין, עד דמטא התם, יומא חד א"ל אשקיין מיא, אדאייתי לי' נמנם, גחין קאי לי' עד דאיתער, איסתייעא מלתי' ודריש אבימי (תהלים עט) מזמור לאסף אלקים בא גוים בנחלתך.

קידושין ל"א ע"ב

בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא הי' אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך.

אין אין, אפתח אפתח.

איסתייא מילתא, בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים, שלא הי' מבין בו קודם לכן לדורשו, וי"מ שמקרא זה לבדו דרש, מזמור לאסף אלקים באו גויים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי לי', ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד).

רש"י

◆ יום ראשון כ׳ ניסן ◆

יט (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃**

ב **מַלֵּל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃**

רש״י◄ **דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל•** (ויקרא רבה. ת״כ) מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ•** הֱווּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, (ויקרא רבה) שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה: (לקמן כא) ״אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״ — ״אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״; (שם) ״וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ... אֲנִי ה׳ מְקַדְּשׁוֹ״; (שם) ״קְדֹשִׁים יִהְיוּ... אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ״ח ב עמ׳ 432)

מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ (רש״י יט, ב) אָמְרוּ רַז״ל, שֶׁיֵּשׁ ג׳ פָּרָשִׁיּוֹת הַמְכִילוֹת שִׁשִּׁים מִצְוֹת: פְּסָחִים, נְזִיקִין וּפָרָשָׁתֵנוּ. וְדַוְקָא פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל, שֶׁכֵּן לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהִיא **מְכִילָה** דִּינִים רַבִּים, אֶלָּא רֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה **תְּלוּיִים** בַּצִּוּוּי הַכְּלָלִי ״קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ״. וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבָּ״ם: ״הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כָּל מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו״. וְלֹא נָקַט ״שֶׁכָּל גּוּפֵי תּוֹרָה״, כִּי יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לִפְנֵי פָּרָשָׁתֵנוּ, וְעַל כָּרְחֵךְ שֶׁנִּתָּן לְקַיְּמָן גַּם בְּלִי צִוּוּי כְּלָלִי זֶה.

(ג) **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃**

ג **גְּבַר מִן אִמֵּהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִילִי תִּטְרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃**

רש״י◄ **אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ•** כָּל אֶחָד מִכֶּם תִּירְאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: (תורת כהנים. קידושין כט) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״תִּירָאוּ״, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״אִישׁ״? שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אִשָּׁה רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ. **אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ•** כָּאן הִקְדִּים אֵם לְאָב, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן יָרֵא אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ. וּבַכָּבוֹד, הִקְדִּים אָב לְאֵם, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים. **וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ•** סָמַךְ שְׁמִירַת שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב, לוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב, אִם יֹאמַר לְךָ: ׳חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת׳! אַל תִּשְׁמַע לוֹ, וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם•** (יבמות ה) אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי, לְפִיכָךְ לֹא תִּשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. (ב״מ לב. קידושין לו) אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. וְאֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמַנְעִיל, מַכְנִיס וּמוֹצִיא.

(ד) **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃**

ד **לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוָן וְדַחֲלָן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃**

רש״י◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים•** לְעָבְדָם (ת״כ). אֱלִילִים לְשׁוֹן ׳אַל׳ — כְּלֹא הוּא חָשׁוּב. **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה•** תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתָּה פּוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם סוֹפְךָ לַעֲשׂוֹתָן אֱלֹהוּת. **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם•** לֹא תַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְלֹא אֲחֵרִים לָכֶם. וְאִם תֹּאמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂין לָכֶם?! הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות כ ג): ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״ — לֹא שֶׁלְּךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים.

(ה) **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃**

ה **וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסִנֵּהּ׃**

רש״י◄ **וְכִי תִזְבְּחוּ וְגוֹ׳•** לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל־מְנָת לְהֵאָכֵל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז טז): ״וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגוֹ׳״. **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ•** תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ תְּהֵא עַל־מְנָת נַחַת־רוּחַ, שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ עָלָיו מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יִרָצֶה עֲלֵיכֶם לְפָנַי. **לִרְצֹנְכֶם•** אפיצימנט״ו, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ; וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ (חולין יג) מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים שֶׁפָּסוּל. שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט.

(ו) בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃

ו בְּיוֹמָא דִּיתְנְכֵס יִתְאֲכֵל וּבְיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וּדְאִשְׁתְּאַר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד׃

רש״י ◄ **בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל** • כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ תִּשְׁחֲטוּהוּ עַל מְנָת זְמַן זֶה שֶׁקִּבַּעְתִּי לָכֶם כְּבָר.

(ז) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃

ז וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה מְרַחֵק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא׃

רש״י ◄ **וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וְגוֹ׳** • אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז) ״וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו וְגוֹ׳״, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים כָּרֵת עַל אֲכִילָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): ״וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא״, מִמֶּנּוּ וְלֹא מֵחֲבֵרוֹ, יָצָא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִמְקוֹמוֹ. **פִּגּוּל** • מְתֹעָב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): ״וּמְרַק פִּגֻּלִים כְּלֵיהֶם״.

(ח) וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃

ח וּדְיֵיכְלִנֵּהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל אֲרֵי יָת קוּדְשָׁא דַּיְיָ אַחֵל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מֵעַמַּהּ׃

רש״י ◄ **וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא** • בְּנוֹתָר גָּמוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, (זבחים כא) שֶׁכְּבָר מִעֲטוֹ הַכָּתוּב. וְזֶהוּ בְּנוֹתָר גָּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת לְמָדוּהוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה.

(ט) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃

ט וּבְמֶחְצָדְכוֹן יָת חֲצָדָא דְּאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פָּאתָא דְּחַקְלָךְ לְמֶחְצַד וּלְקָטָא דַּחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט׃

רש״י ◄ **לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ** • שֶׁיַּנִּיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ (ת״כ). **וְלֶקֶט קְצִירְךָ** • שִׁבֳּלִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת קְצִירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלֹשׁ אֵינָן לֶקֶט. (ת״כ. פאה ח).

(י) וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

י וְכַרְמָךְ לָא תְעָלֵל וְנִתְרָא דְּכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש״י ◄ **לֹא תְעוֹלֵל** • לֹא תִּטֹּל עוֹלְלוֹת שֶׁבָּהּ, וְהֵן נִכָּרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף (פאה ז). **וּפֶרֶט כַּרְמְךָ** • גַּרְגְּרֵי עֲנָבִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת בְּצִירָה. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • דַּיָּן לְהִפָּרַע. וְאֵינִי גּוֹבֶה מִכֶּם אֶלָּא נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): ״אַל תִּגְזָל־דָּל וְגוֹ׳... כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְגוֹ׳״.

(יא) לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ׃

יא לָא תִּגְנְבוּן וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אֱנָשׁ בְּחַבְרֵהּ׃

רש״י ◄ **לֹא תִגְנֹבוּ** • אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן, אֲבָל ״לֹא תִגְנֹב״ שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת; דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין. **וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ** • (ב״ק קט) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה כב): ״וְכִחֵשׁ־בָּהּ״, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא תְכַחֲשׁוּ״. **וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר״, יְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא תְשַׁקְּרוּ״.

[יא–יב] ◄ **לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ** • אִם גָּנַבְתָּ, סוֹפְךָ לְכַחֵשׁ, סוֹפְךָ לְשַׁקֵּר, סוֹפְךָ לְהִשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר.

(יב) וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

יב וְלָא תִשְׁבְּעוּן בִּשְׁמִי לְשִׁקְרָא וְתַחֵל יָת שְׁמָא דֶּאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ׃

רש״י ◄ **וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז): ״לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא״. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר״ — כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי.

(יג) לֹא־תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃

יג לָא תַעֲשׁוֹק יָת חַבְרָךְ וְלָא תִגְזֹל לָא תְבִית אַגְרָא דַּאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא׃

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשֹׂק•** (ת"כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר. **לֹא־תָלִין•** לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל הַפְּעֻלָּה. **עַד־בֹּקֶר•** בִּשְׂכִיר יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּצִיאָתוֹ מִשֶּׁשָּׁקְעָה חַמָּה, לְפִיכָךְ זְמַן גִּבּוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים כד טו): "וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ", מְדַבֵּר בִּשְׂכִיר לַיְלָה, שֶׁהַשְּׁלֻמַת פְּעֻלָּתוֹ מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, (ב"מ קי) לְפִיכָךְ זְמַן גִּבּוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַיּוֹם; לְפִי שֶׁנְّתָנָה תּוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת, עוֹנָה לְבַקֵּשׁ מָעוֹת.

(יד) **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:**

יד לָא תְלוּט דְּלָא שָׁמַע וּקְדָם דְּלָא חָזֵי לָא תְשִׁים תַּקְלָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ•** אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב כז): "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "חֵרֵשׁ"? מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד, שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים. יָצָא הַמֵּת, שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים (ת"כ). **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל•** (ת"כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר, לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. אַל תֹּאמַר: מִכֹּר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ•** לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מָסוּר לַבְּרִיּוֹת לֵידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהִשָּׁמֵט וְלוֹמַר: לְטוֹבָה נִתְכַּוַּנְתִּי, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", הַמַּכִּיר מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֵׂהוּ וְאֵין שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת מַכִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

◆ יום שני כ"א ניסן ◆

(טו) **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:**

טו לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִינָא לָא תִסַּב אַפֵּי מִסְכֵּנָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵהּ לְחַבְרָךְ:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט•** מְלַמֵּד שֶׁהַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עָוֶל, שָׁנָאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעָוֶל קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה טז): "כִּי תוֹעֲבַת ה' וְגוֹ' כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל". וְהַתּוֹעֵבָה קְרוּיָה שֶׁקֶץ וְחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז כו) "וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ. שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְגוֹ'". **לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה וְהֶעָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת. **וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? עֹנֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר! לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל". **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ•** כְּמַשְׁמָעוֹ. דָּבָר אַחֵר: הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת (סנהדרין לב).

(טז) **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה:**

טז לָא תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל•** אֲנִי אוֹמֵר עַל־שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, הוֹלְכִים בְּבָתֵּי רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים 'הוֹלְכֵי רָכִיל', הוֹלְכֵי רְגִילָה, אשפיימנ"ט בְּלַעַ"ז. וּרְאָיָה לִדְבָרַי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ 'רְכִילוּת' שֶׁאֵין כָּתוּב בִּלְשׁוֹן 'הֲלִיכָה': "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל", "הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל" (ירמיה ו כח); וּשְׁאָר לָשׁוֹן הָרָע אֵין כָּתוּב בּוֹ הֲלִיכָה, (תהילים קא ה) "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ", (שם קכ ג): "לָשׁוֹן רְמִיָּה", (שם יב ד): "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת". לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַלָּשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַכָּ"ף נֶחֱלֶפֶת בְּגִימֶ"ל, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמּוֹצָאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָּזוֹ; בֵּי"ת בְּפֵי"א, וְגִימֶ"ל בְּכָ"ף, וְקוֹ"ף בְּכָ"ף, וְנוּ"ן בְּלָמֶ"ד, וְזַי"ן בְּצָדֵ"י. וְכֵן (שמואל ב יט כח): "וַיְרַגֵּל בְּעַבְדְּךָ", רִגֵּל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלַי רָעָה, וְכֵן (תהילים טו ג): "לֹא רָגַל עַל־לְשֹׁנוֹ", וְכֵן רוֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחַר כָּל סְחוֹרָה, וְכָל הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל־שֵׁם שֶׁמְּחַזֵּר תָּמִיד בָּעֲיָרוֹת, נִקְרָא 'רוֹכֵל' לָשׁוֹן רוֹגֵל. וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תֵיכוּל קוּרְצִין", כְּמוֹ (דניאל ג ח): "וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא"; "אֲכַל בֵּה קָרְצָא בֵּי מַלְכָּא". וּרְאָיָה בְּעֵינַי, שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמִּקְבָּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִזּוּק, שֶׁדְּבָרָיו מְקַיָּמִים וּמֵעַמִּידָם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת: "אֲכִילַת קוּרְצִין", לְשׁוֹן "קֹרֶץ בְּעֵינָיו" (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הוֹלְכֵי רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינֵיהֶם וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שְׁאָר הַשּׁוֹמְעִים. **לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ•** לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (ת"כ), כְּגוֹן: טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, וְחַיָּה אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו. **אֲנִי ה'•** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לְהִפָּרַע.

(יז) לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃

יז לָא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּי לֵהּ חוֹבָא׃

רש"י◄ **וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא** • לֹא תַּלְבִּין אֶת פָּנָיו בָּרַבִּים.

(יח) לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה׃

יח לָא תִקּוֹם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֵם לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא יְיָ׃

רש"י◄ **לֹא־תִקֹּם** • (יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: אֵיךְ מַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ! אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ, וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי — זוֹ הִיא נְטִירָה, שֶׁנּוֹטֵר הָאֵיבָה בְּלִבּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם. **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** • (ת"כ) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 215)

זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה (רש"י יט, יח) לְרַשִׁ"י הִקְשָׁה: **א.** אֵיךְ אֶפְשָׁר לְאָדָם לֶאֱהֹב אֶת רֵעֵהוּ כְּמוֹ שֶׁאוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, דָּבָר הַמְנֻגָּד לְטֶבַע הָאָדָם. **ב.** מַדּוּעַ נִכְתְּבוּ בַּתּוֹרָה הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וַהֲרֵי מִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם אוֹתָן. וּמִתָּרֵץ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא **כְּלָל**, הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְאֵין הִיא דּוֹרֶשֶׁת **רָגֶשׁ** אֶלָּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַלָּלוּ **בְּמַעֲשֶׂה**. וְהַתּוֹרָה מְפָרֶטֶת, כְּדַרְכָּהּ, הֵן אֶת הַכְּלָל וְהֵן אֶת פְּרָטָיו.

(יט) אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ׃

יט יָת קְיָמַי תִּטְרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְכֵּב עֲרוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין שַׁעַטְנֵזָא לָא יִסַּק עָלָךְ׃

רש"י◄ **אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ** • וְאֵלּוּ הֵן: בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם וְגוֹ'. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ, שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר. **וּבֶגֶד כִּלְאַיִם** • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁעַטְנֵז". דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי: נוּז לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ. מישטי"ר בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: (מו"ק יב) חַזְיָן לְנַאֲזֵי דְּאִית בְּהוֹן', שֶׁאָנוּ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כִּמּוּשׁ, פלישטר"א. וּלְשׁוֹן "שַׁעַטְנֵז", פֵּרֵשׁ מְנַחֵם: מַחְבֶּרֶת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים.

(כ) וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה׃

כ וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוּב עִם אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחִידָא לְגֻבַר וְאִתְפְּרָקָא לָא אִתְפְּרִיקַת בְּכַסְפָּא אוֹ חֵרוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר בִּקְרְתָא תְּהֵי לָא יוּמְתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרְרַת׃

רש"י◄ **נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ** • מְיֻעֶדֶת וּמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית (קידושין ו) שֶׁחֲצִיָּהּ שִׁפְחָה וְחֲצִיָּהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁמֵּתָר בִּשְׁפְחָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה** • פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, וּסְתָם 'פִּדְיוֹן' בְּכֶסֶף (ת"כ. גיטין לט). **אוֹ חֻפָּשָׁה** • בִּשְׁטָר. **בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה** • הִיא לוֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית־דִּין לְבַקֵּר אֶת הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ מִיתָה, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (כריתות יא) לָמְדוּ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת יְהֵא בִּקְרִיאָה, שֶׁהַדַּיָּנִים הַמַּלְקִין קוֹרִין עַל הַלּוֹקֶה (דברים כח נח־נט): "אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ'... וְהִפְלָא ה' אֶת־מַכֹּתְךָ וְגוֹ'". **כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה** • (מכות כג) לְפִיכָךְ אֵין חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין. הָא אִם חֻפָּשָׁה — קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְחַיָּב מִיתָה.

(כא) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם׃

כא וְיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דְּכַר לַאֲשָׁמָא׃

(כב) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא׃ פ

כב וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב׃

רש"י◄ **וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא** • (גיטין לט. כריתות ט) לְרַבּוֹת אֶת הַמְּזִיד כְּשׁוֹגֵג.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

הפטרה ליום שביעי של פסח בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף
שָׁאוּל: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצָדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי
מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי מֹשִׁיעִי מֵחָמָס תֹּשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי
מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא
יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעֵשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ
מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים
בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעָף וַיֵּרָא
עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חֲשַׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ
גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹם:
טז וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל בִּגְעָרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם
יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים: יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יט יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי
וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי: כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי
כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי
וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה: כד וָאֱהִי תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי
כְּבָרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר
וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל: כט כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה
וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת
יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי
אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי: לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי:
לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנָוָתְךָ תַּרְבֵּנִי:
לז תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתָּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב
עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה
תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּנִי: מא וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ
אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מג וָאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי
מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבֹדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמֹעַ

אֹזֶן יִשְׁמְעוּ לִי: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וַיַּחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלֹהֵי
צוּר יִשְׁעִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי
תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נ מִגְדּוֹל
יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

◆ יום שלישי כ"ב ניסן ◆

הפטרת אחרון של פסח לבני חו"ל ישעיה פרק י

לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יִנָּפֵף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם: לג הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת
מְסָעֵף פֻּארָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֻעִים וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל
וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: **יא** א וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: ב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ
יְהוָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: ג וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה
וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: ד וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר
לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: ה וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו
וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו
וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם: ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן:
ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֻר פָּתֶן וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה: ט לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ
בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: י וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד: יא וְהָיָה | בַּיּוֹם
הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם
וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי
יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה
יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יְקַנֵּא אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא־יָצֹר אֶת־אֶפְרָיִם: יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים
יָמָּה יַחְדָּו יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהֶחֱרִים
יְהוָה אֵת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ
בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם
עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: **יב** א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ
וּתְנַחֲמֵנִי: ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ
הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת
בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרָנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

(כג) וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:

כג וַאֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִצְבּוּן כָּל אִלַּן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רָחֲקָא יָת אִבֵּהּ תְּלַת שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרָחָק לַאֲבָדָא לָא יִתְאֲכֵל:

רש"י ◄ **וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ** • וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ; יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּם מִלֵּהָנוֹת מִמֶּנּוּ. **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים** • מֵאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ? מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (ת"כ). יָכוֹל, אִם הִצְנִיעוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְהֵא מֻתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 103)

מַאֵימָתַי מוֹנֶה לוֹ, מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (רש"י יט, כג) וְקָשֶׁה, אוּלַי מַתְחִילָה הַסִּפִּירָה מֵעֵת שֶׁהָעֵץ מַתְחִיל לְהָנִיב פֵּרוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה "יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים" מִיָּתֵר לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ". וּמִזֶּה לָמַד רַשִּׁ"י שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דִּינִים. **וַעֲרַלְתֶּם . . אֶת פִּרְיוֹ** – אִסּוּר עַל הַפֵּרוֹת. **יִהְיוּ לָכֶם עֲרֵלִים** – חוֹבָה עַל הָאָדָם לִסְפּוֹר שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי אֲכִילַת הַפֵּרוֹת. וּמֵאַחַר שֶׁהַסִּפִּירָה מְטֻלֶּת עָלָיו, הִיא מַתְחִילָה מִשְּׁעַת פְּעֻלָּתוֹ – הַנְּטִיעָה.

(כד) וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה:

כד וּבְשַׁתָּא רְבִיעָתָא יְהֵי כָּל אִבֵּהּ קֻדְּשׁ תֻּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ** • כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ויקרא כז ל): "וְכָל־מַעֲשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' קֹדֶשׁ לַה'". מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין כד) אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה "הִלּוּלִים לַה'" הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם.

(כה) וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כה וּבְשַׁתָּא חֲמִשֵּׁתָא תֵּיכְלוּן יָת אִבֵּהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י ◄ **לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ** • הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אֲנִי מְבָרֵךְ לָכֶם פֵּרוֹת הַנְּטִיעוֹת. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דִּבְרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: הֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בּוֹ חִנָּם, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ". **אֲנִי ה'** • אֲנִי ה', הַמַּבְטִיחַ עַל כָּךְ וְנֶאֱמָן לִשְׁמֹר הַבְטָחָתִי.

(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:

כו לָא תֵיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנוּן:

רש"י ◄ **לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם** • לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרַשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (סג) אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֹאכַל מִבְּשַׂר קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּהֵמַת חֵלִין טֶרֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וְעוֹד הַרְבֵּה. **לֹא תְנַחֲשׁוּ** • (סנהדרין סח) כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחֵלְדָּה וּבְעוֹפוֹת; פִּתּוּ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ. **לֹא תְעוֹנֵנוּ** • לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשָׁעוֹת, שֶׁאוֹמֵר: יוֹם פְּלוֹנִי יָפֶה לְהַתְחִיל מְלָאכָה. שָׁעָה פְּלוֹנִית קָשָׁה לָצֵאת.

(כז) לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ:

כז לָא תַקְּפוּן פָּאתָא דְּרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּל יָת פָּאתָא דְּדִקְנָךְ:

רש"י ◄ **לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם** • (מכות כ) זֶה הַמַּשְׁוֶה צִדָּעָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּלְפַדַּחְתּוֹ, וְנִמְצָא הֵקֵף רֹאשׁוֹ עָגֹל סָבִיב, שֶׁעַל אֲחוֹרֵי אָזְנָיו עִקְּרֵי שְׂעָרוֹ לְמַעְלָה מִצִּדָּעָיו הַרְבֵּה. **פְּאַת זְקָנֶךָ** • (מכות כא) סוֹף הַזָּקָן וּגְבוּלָיו וְהֵן חָמֵשׁ: שְׁתַּיִם בְּכָל לְחִי וּלְחִי לְמַעְלָה אֵצֶל הָרֹאשׁ, שֶׁהוּא רָחָב וְיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פֵּאוֹת, וְאַחַת לְמַטָּה בְּסַנְטֵרוֹ – מְקוֹם חִבּוּר שְׁתֵּי הַלְּחָיַיִם יַחַד.

(כח) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה:

כח וְחִבּוּל עַל מִית לָא תִתְּנוּן בְּבִסְרְכוֹן וּרְוִשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ** • כֵּן דַּרְכָּן שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, לִהְיוֹת מְשָׂרְטִין בְּשָׂרָם כְּשֶׁמֵּת לָהֶם מֵת. **וּכְתֹבֶת קַעֲקַע** • (מכות כא) כְּתַב הַמְחֻקֶּה וְשָׁקוּעַ, שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמְּקַעְקְעוֹ בְּמַחַט וְהוּא מַשְׁחִיר לְעוֹלָם. **קַעֲקַע** • לְשׁוֹן (במדבר כה ד): "וְהוֹקַע אוֹתָם"; (שמואל ב כא ו) "וְהוֹקַעְנוּם", תּוֹחֲבִין עֵץ בָּאָרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מְחֻקִּין וּתְחוּבִין בַּקַּרְקַע, פורפויינ"ט בְּלַעַ"ז.

(כט) אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:

כט לָא תַחֵל יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵצַת חִטָּאִין:

רש"י◄ **אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ** • בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה לְבִיאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. **וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ** • אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאָרֶץ מַזְנָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג ג): "וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וְגוֹ'".

(ל) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

ל יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ** • (יבמות ה) לֹא יִכָּנֵס לֹא בְּמַקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ וּבָאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מַזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ – "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" – אֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת.

(לא) אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לא לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתָּאָבָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת** • אַזְהָרָה לְבַעַל־אוֹב וְיִדְּעוֹנִי (סנהדרין סה). בַּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו. וְיִדְּעוֹנִי, מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ 'יִדּוּעַ' לְתוֹךְ פִּיו, וְהָעֶצֶם מְדַבֵּר. **אַל־תְּבַקְשׁוּ** • לִהְיוֹת עֲסוּקִים בָּם, שֶׁאִם תַּעַסְקוּ בָּם, אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְפָנַי וַאֲנִי מְתַעֵב אֶתְכֶם. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • דְּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מַחֲלִיפִין בְּמִי.

(לב) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ס

לב מִן קֳדָם דְּסַבָּר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ **מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם** • (ת"כ, קדושין לב) יָכוֹל זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה. **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן** • אֵיזֶהוּ הִדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה מָסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֵׂהוּ, שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הוּא, וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

◆ יום רביעי כ"ג ניסן ◆

(לג) וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ אֹתוֹ:

לג וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תּוֹנוּן יָתֵהּ:

רש"י◄ **לֹא תּוֹנוּ** • אוֹנָאַת דְּבָרִים; לֹא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה בָּא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(לד) כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לד כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן וּתְרַחֵם לֵהּ כְּוָתָךְ אֲרֵי דַּיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם** • מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • אֱלֹהֶיךָ וֵאלֹהָיו אֲנִי.

(לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה:

לה לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בְּמִשַּׁחְתָּא בְּמִתְקָלָא וּבְמִכְלְתָּא:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט** • אִם לַדִּין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט", וּמַהוּ "מִשְׁפָּט" הַשָּׁנוּי כָּאן? הִיא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמְּשׂוֹרָה; מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה, הֲרֵי הוּא כִּמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְקָרוּי עָוֶל, שֶׁנָּאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, וְגוֹרֵם לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּדַיָּן: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם. **בַּמִּדָּה** • זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ (ב"מ סא. ב"ב כט). **בַּמִּשְׁקָל** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **וּבַמְּשׂוֹרָה** • הִיא מִדַּת הַלַּח.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 150)

לא תַּעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט, בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה (יט, לה) **מִצְוַת עֲשֵׂה לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם . . וּלְדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹנָן בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן** (רמב"ם) בְּמִדָּה חֲסֵרָה יֵשׁ שְׁתֵּי תְּנוּעוֹת מְנֻגָּדוֹת. מֵחַד גִּיסָא - עֶצֶם פְּעֻלַּת הַמִּדִּידָה מוֹרָה עַל הִתְחַשְּׁבוּת בַּזּוּלַת; אַף הַמִּדָּה הַחֲסֵרָה גּוֹרֶמֶת לוֹ עָוֶל. לָכֵן אָסְרָה הַתּוֹרָה לֹא רַק אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בְּמִדָּה זוֹ, אֶלָּא אַף אֶת עֲשִׂיָּתָהּ וְהַחְזָקָתָהּ בַּבַּיִת, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם עַרְמוּמִיּוּת שֶׁל הָאָדָם **בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ**.

(לו) מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לו מֹאזְנֵון דִּקְשׁוֹט מַתְקְלָן דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהֵינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **אַבְנֵי־צֶדֶק** • הֵם הַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין כְּנֶגְדָּן. **אֵיפַת** • הִיא מִדַּת הַיָּבֵשׁ. **הִין** • זוֹ הִיא מִדַּת הַלַּח. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • עַל מְנָת כֵּן. דָּבָר אַחֵר: אֲנִי הִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְטִפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הַנֶּאֱמָן לְהִפָּרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקָלוֹתָיו בְּמֶלַח לְהוֹנוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין מַכִּירִים בָּהֶם.

(לז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ

לז וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ד ניסן ◆

כ (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר ׀ הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן:

ב וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יִתֵּן מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמִנֵּהּ בְּאַבְנָא:

רש"י◄ **וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר** • עֲנָשִׁין עַל הָאַזְהָרוֹת. **מוֹת יוּמָת** • (ת"כ) בְּבֵית דִּין; וְאִם אֵין כֹּחַ לְבֵית דִּין, עַם הָאָרֶץ מְסַיְּעִין אוֹתָן. **עַם הָאָרֶץ** • (ת"כ) עַם שֶׁבְּגִינוֹ נִבְרֵאת הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר: עַם שֶׁעַתִּידִין לִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ עַל־יְדֵי מִצְוֹות הַלָּלוּ.

(ג) וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי:

ג וַאֲנָא אֶתֵּן יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וְאֶשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵהּ יְהַב לְמֹלֶךְ בְּדִיל לְסָאֲבָא יָת מַקְדְּשִׁי וּלְאַחֲלָא יָת שְׁמָא דְּקוּדְשִׁי:

רש"י◄ **אֶתֵּן אֶת־פָּנַי** • (ת"כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ. **בָּאִישׁ** • וְלֹא בַּצִּבּוּר, שֶׁאֵין כָּל הַצִּבּוּר נִכְרָתִין. **כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ** • (ת"כ, סנהדרין סד) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ", בֶּן־בְּנוֹ וּבֶן־בִּתּוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ". זֶרַע פָּסוּל מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בִּתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ". **לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי** • אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי, כִּלְשׁוֹן (לקמן כא כג): "וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 323)

פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש"י כ, ג) כֵּן פֵּרֵשׁ גַּם בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי עַל "וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת אֶת הַדָּם". וְהָצָרוּךְ לַחְזֹר עַל זֶה כָּאן, כִּי בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מְדֻבָּר בְּ'עִסְקוֹ' שֶׁל ה', הַיְינוּ הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת בְּמִקְדָּשׁוֹ לְרֵיחַ נִיחֹחַ לְפָנָיו ("אֲשֶׁר יָבִיאוּ . . אֶת זִבְחֵיהֶם . . אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד . . לְרֵיחַ נִיחֹחַ"); וּמוּבָן שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ "פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי". וְרַשִׁ"י מְחַדֵּשׁ שֶׁנִּתָּן לְפָרֵשׁ כָּךְ גַּם בְּפָרָשָׁתֵנוּ, שֶׁאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת עַל 'עֵסֶק' מְיֻחָד שֶׁל ה'.

(ד) וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ:

ד וְאִם מִכְבַּשׁ יִכְבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בְּדִיָּהֵב מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְקַטָּלָא יָתֵהּ:

רש"י◄ **וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ•** אִם הֶעְלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ בִּדְבָרִים הַרְבֵּה; אִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה.

(ה) וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת ׀ כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם:

ה וַאֲשַׁוִּי אֲנָא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבִסְעָדוֹהִי וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ וְיָת כָּל דְּטָעָן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי בָּתַר מַלְכָּא מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ•** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מֶה חָטְאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּם מוֹכְסִין, שֶׁכֻּלָּם מְחַפִּין עָלָיו. **וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ•** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתוֹ" – אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בְּיִסּוּרִין. **לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ•** (ת"כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ עֲבוֹדָתָהּ.

(ו) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

ו וַאֲנַשׁ דִּי יִתְפְּנֵי בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא הַהִיא וַאֲשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ:

(ז) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש"י◄ **וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם•** זוֹ פְּרִישׁוּת עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

◆ יום שישי כ"ה ניסן ◆

(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:

ח וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁכוֹן:

(ט) כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ:

ט אֲרֵי גְּבַר גְּבַר דִּי יְלוּט יָת אֲבוּהִי וְיָת אִמֵּהּ יִתְקְטֵל אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ לַט קְטָלָא חַיָּב:

רש"י◄ **אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל•** (ת"כ, סנהדרין פה) לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. **דָּמָיו בּוֹ•** זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּמָיו בּוֹ", "דְּמֵיהֶם בָּם", וְלָמַדְנוּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כְּמוֹ "דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ" אֵין נֶעֱנָשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גָּרַם לְעַצְמוֹ שֶׁיֵּהָרֵג.

(י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת:

י וּגְבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת גְּבַר דִּי יְגוּף יָת אִתַּת חַבְרֵהּ יִתְקְטֵל יִתְקְטֵל גַּיָּפָא וְגַיְּפְתָּא:

רש"י◄ **וְאִישׁ•** פְּרָט לְקָטָן. **אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ•** (קידושין יט. סנהדרין נב) פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן. לָמַדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קִדּוּשִׁין. וְעַל אֵיזוֹ אֵשֶׁת־אִישׁ חִיַּבְתִּי לְךָ? **אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת־רֵעֵהוּ•** פְּרָט לְאֵשֶׁת עוֹבֵד גִּלּוּלִים. לָמַדְנוּ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין לְעוֹבֵד גִּלּוּלִים. **מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת•** כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק.

(יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם:

יא וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתַּת אֲבוּהִי עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי גַּלִּי יִתְקְטָלָא יִתְקְטָלוּן תַּרְוֵיהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין:

(יב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

יב וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת כַּלְתֵּהּ יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבָדוּ קְטָלָא חַיָּבִין:

רש"י◄ **תֶּבֶל עָשׂוּ•** גְּנַאי. לָשׁוֹן אַחֵר: מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן.

(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

יג וּגְבַר די יִשְׁכּוּב יָת דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבְתָּא עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין:

רש"י◄ **מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה** • (סנהדרין נח) מַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת.

(יד) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם:

יד וּגְבַר די יִסַּב יָת אִתְּתָא וְיָת אִמַּהּ עֲצַת חִטְאִין הִיא בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵהּ וְיָתְהֶן וְלָא תְּהֵי עֲצַת חִטְאִין בֵּינֵיכוֹן:

רש"י◄ **יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן** • (סנהדרין עה) אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשְׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂאָהּ בְּהֶתֵּר וְלֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו, אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ הַכְּתוּבִין כָּאן שְׁתֵּיהֶן לְאִסּוּר, שֶׁנָּשָׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּאן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמַהוּ "אֶתְהֶן"? אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלָשׁוֹן יָוָנִי הוּא: "הֶן", אַחַת.

(טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ:

טו וּגְבַר די יִתֵּן שְׁכָבְתֵּהּ בִּבְעִירָא יִתְקְטְלָא יִתְקְטֵל וְיָת בְּעִירָא תִּקְטְלוּן:

רש"י◄ **וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ** • אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: תִּסָּקֵל. קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְגוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (דברים יב ב): "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת", הֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִילָנוֹת, שֶׁאֵינָן רוֹאִין וְאֵינָן שׁוֹמְעִין, עַל שֶׁבָּאת תַּקָּלָה עַל יָדָם, אָמְרָה תּוֹרָה: הַשְׁחֵת, שְׂרֹף וְכַלֵּה, הַמַּטֶּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

(טז) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:

טז וְאִתְּתָא די תִּקְרַב לְכָל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטוֹל יָת אִתְּתָא וְיָת בְּעִירָא יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 168)

מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ (רש"י כ, טו) וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּגֶדֶר עֹנֶשׁ, אֶלָּא הַבְּהֵמָה נִבְרְאָה לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָאָדָם, וְכַאֲשֶׁר אֵינֶנָּה מְשַׁמֶּשֶׁת אוֹתוֹ אֶלָּא גּוֹרֶמֶת לוֹ תַּקָּלָה - אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּתָהּ בָּעוֹלָם. וְכֵן הוּא לְגַבֵּי הַשָּׂכָר בְּ"תּוֹעֶלֶת וְתִקּוּן" שֶׁמַּגִּיעַ לַסּוּס מִמַּה שֶׁהוּא מֻרְכָּבָה לָאָדָם: "בְּרִיאַת הַסּוּס . . אֵינוֹ בִּשְׁבִיל הַתּוֹעֶלֶת הַמַּגִּיעַ לוֹ, כִּי אִם זֶהוּ דֶּרֶךְ טָפֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, אֶלָּא . . בִּשְׁבִיל טוֹבַת הָאָדָם" (לקוטי תורה).

(יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:

יז וּגְבַר די יִסַּב יָת אֲחָתֵהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּהּ וְיִחֲזֵי יָת עֶרְיָתֵהּ וְהִיא תֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתֵהּ קָלְנָא הוּא וְיִשְׁתֵּיצוּן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְּהוֹן עֶרְיַת אֲחָתֵהּ גַּלִּי חוֹבֵהּ יְקַבֵּל:

רש"י◄ **חֶסֶד הוּא** • לָשׁוֹן אֲרַמִּי: חֶרְפָּה, 'חִסּוּדָא'. וּמִדְּרָשׁוֹ (סנהדרין נח): אִם תֹּאמַר: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ?! חֶסֶד עָשָׂה הַמָּקוֹם לִבְנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט): "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה".

(יח) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם:

יח וּגְבַר די יִשְׁכּוּב יָת אִתְּתָא סוֹאֲבָתָא וִיגַלֵּי יָת עֶרְיָתֵהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִּי וְהִיא תְגַלֵּי יָת סוֹאֲבַת דְּמָהָא וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:

רש"י◄ **הֶעֱרָה** • גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן "עֶרְוָה", גִּלּוּי הוּא, וְהַוָּא"ו יוֹרֶדֶת בַּתֵּבָה לְשֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ "זַעֲוָה" מִגְּזֵרַת (אסתר ה ט): "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע", וְכֵן "אַחֲוָה" מִגְּזֵרַת אָח. וְהַעֲרָאָה זוֹ נֶחֱלְקוּ בָּהּ רַבּוֹתֵינוּ (יבמות נה). יֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ נְשִׁיקַת שַׁמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה.

(יט) וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי
אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ׃

יט וְעַרְיַת אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי
אֲרֵי יָת קָרִיבֵהּ גַּלֵּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן׃

רש"י◄ **וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ** • שָׁנָה הַכָּתוּב בְּאַזְהָרָתָן. לוֹמַר שֶׁהֶזְהַר עֲלֵיהֶן, בֵּין עַל אֲחוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אַחְיוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם, אֲבָל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו לֹא הֶזְהַר, אֶלָּא עַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאָב.

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֶטְאָם
יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃

כ וּגְבַר די יִשְׁכּוּב יָת אִתַּת אַח אֲבוּהִי עֶרְיַת
אַח אֲבוּהִי גַּלִּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלָד
יְמוּתוּן׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ** • (יבמות נד) הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל 'כָּרֵת' הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּעֹנֶשׁ הֲלִיכַת עֲרִירִי. **עֲרִירִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּלָא וְלָד; וְדוֹמֶה לוֹ (בראשית טו ב): "וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי" יֵשׁ לוֹ בָּנִים – קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים – מֵת בְּלֹא בָּנִים. לְכָךְ שִׁנָּה בִּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ: "עֲרִירִים יָמֻתוּ", "עֲרִירִים יִהְיוּ"; "עֲרִירִים יָמֻתוּ", אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, לְפִי שֶׁקּוֹבְרָן בְּחַיָּיו; "עֲרִירִים יִהְיוּ", שֶׁאִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו.

(כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא עֶרְוַת
אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ׃

כא וּגְבַר די יִסַּב יָת אִתַּת אֲחוּהִי מְרָחֲקָא הִיא
עֶרְיְתָא דַּאֲחוּהִי גַּלִּי בְּלָא וְלָד יְהוֹן׃

רש"י◄ **נִדָּה הִוא** • הַשְּׁכִיבָה הַזֹּאת מְנֻדָּה הִיא וּמְאוּסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לֶאֱסֹר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה שֶׁהַעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ: "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה".

(כב) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם
שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ׃

כב וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן
יָתְהוֹן וְלָא תְרוֹקֵן יָתְכוֹן אַרְעָא די אֲנָא מָעֵל
יָתְכוֹן תַּמָּן לְמִתַּב בַּהּ׃

◆ שבת קודש כ"ו ניסן ◆

(כג) וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי
אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם׃

כג וְלָא תְהָכוּן בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא די אֲנָא מַגְלֵי
מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עֲבָדוּ וְרָחִיק
מֵימְרִי יָתְהוֹן׃

רש"י◄ **וָאָקֵץ** • לְשׁוֹן מִאוּס, כְּמוֹ (בראשית כז): "קַצְתִּי בְּחַיָּי", כְּאָדָם שֶׁהוּא קָץ בִּמְזוֹנוֹ.

(כד) וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ
לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים׃

כד וַאֲמַרִית לְכוֹן אַתּוּן תִּירְתּוּן יָת אַרְעֲהוֹן
וַאֲנָא אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ אַרְעָא עָבְדָא
חֲלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן די אַפְרֵשִׁית
יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא׃

(כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף
הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף
וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא׃

כה וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דַכְיָא לִמְסָאֲבָא וּבֵין
עוֹפָא מְסָאֲבָא לִדְכִי וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת
נַפְשָׁתֵיכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל די תִרְחֵשׁ
אַרְעָא די אַפְרֵשִׁית לְכוֹן לְסָאֲבָא׃

רש"י◄ **וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה** • אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר, שֶׁהֲרֵי מֻבְדָּלִין וְנִכָּרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לִטְמֵאָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט רֵבוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֵצְיוֹ, וְכַמָּה בֵּין רֵבוֹ לְחֶצְיוֹ? מִלֹּא שַׁעֲרָה. **אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא** • לֶאֱסֹר.

(כו) וְהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי:

כו וּתְהוֹן קַדָּמַי קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי:

רש"י ◄ **וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי** • אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מֵהֶם, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: 'נַפְשִׁי קָצָה בִּבְשַׂר חֲזִיר'! "אִי אֶפְשִׁי לְלַבֵּשׁ כִּלְאַיִם'! אֲבָל יֹאמַר: 'אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי'? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי", שֶׁתְּהֵא הַבְדָּלַתְכֶם מֵהֶם לִשְׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

(כז) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם:

כז וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בְהוֹן בִּדִּין אוֹ דְכוּר יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: פפפ

רש"י ◄ **כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב וְגוֹ'** • כָּאן נֶאֱמַר בָּהֶם 'מִיתָה' וּלְמַעְלָה 'כָּרֵת': עֲדִים וְהַתְרָאָה — בִּסְקִילָה, מֵזִיד בְּלֹא הַתְרָאָה — בְּהִכָּרֵת, וְשִׁגְּגָתָם — חַטָּאת. וְכֵן בְּכָל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'כָּרֵת':

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 130)

אָפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁאָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי (רש"י כ, כו) כָּתַב הָרַמְבָּ"ם, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים רַק בְּחֻקִּים (כְּגוֹן חֲזִיר וְכִלְאַיִם), אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל (כְּגוֹן גְּנֵבָה וּרְצִיחָה) יֵשׁ לוֹמַר "**אִי** אֶפְשִׁי". וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "אִלְמָלֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, הָיִינוּ לְמֵדִים צְנִיעוּת מֵחָתוּל", דְּלְכְאוֹרָה, לְמַאי נָפְקָא מִינָּה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁיֵּשׁ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת בִּצְנִיעוּת בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ מִצַּד עַצְמוֹ, "**אִי** אֶפְשִׁי".

חסלת פרשת קדושים

הפטרה לפרשת קדושים נדפסה בעמ' קפו

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

ששתי הלחם הבאות עם הכבשים דומות לקרבן תודה, גם בהן לא נאמר איסור אכילת מנחת כהן, **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי מהוכחת הכהנים מוכח שמדובר בשתי הלחם **הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן**, וְעליהם **קָתָנֵי** [–שנינו] 'הֵיאַךְ הֵן נֶאֱכָלִין', **אֵלְּמָא לַאֲכִילָה אָתְיָין** – מוכח ששתי הלחם הבאות בפני עצמן נאכלות.

אביי דוחה את ראיית רבה: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבה, **לְעוֹלָם** מדובר **בְּבָאוֹת עִם הַזֶּבַח, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** – ומה שהוקשה לך שנלמד **מִתּוֹדָה וְלַחְמָהּ** שנאכלות לכהנים, אינו קשה, משום שלַחְמֵי **תוֹדָה לֹא אִיקְרוּ מִנְחָה** – אינן נקראות מנחה, ולכן אינן נכללות באיסור אכילת מנחת כהן, אבל **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אִיקְרוּ מִנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר** לגביהן (במדבר כח כו) 'בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'', ולכן סברו הכהנים שנכללות באיסור אכילת מנחת כהן, ואין ראיה ששתי הלחם הבאות בפני עצמן נאכלות.

חוזרת הגמרא לקושיא על דברי הברייתא בענין שתי הלחם הבאות בפני עצמן, ומביאה תירוץ נוסף: **רַב יוֹסֵף אָמַר, לְעוֹלָם** שתי הלחם הבאות בפני עצמן **לְשֵׂרִיפָה אָתְיָין** – לשריפה הן באות מעיקר הדין, **וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּלֹא שָׂרְפִינַן** – וזה הטעם שלא שורפים אותן עד אחר שתיפסלנה בלינה, **לְפִי שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין קָדָשִׁים** פסולים **בְּיוֹם טוֹב,** ולכך ממתינים למחרת יום טוב כדי לשרפן.

אביי מקשה על דברי רב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **מִי דָּמֵי** – וכי דומה שריפת שתי הלחם הבאות בפני עצמן לשריפת קדשים פסולים, והרי **הָתָם** בקדשים פסולים, **לָאו מְצוּיָין בְּכָךְ** – אין עיקר מצותם בשריפה אלא באכילה רק כיון שנפסלו נשרפים, ולכן אינם נשרפים ביום טוב, אבל **הָכָא** בשתי הלחם הבאות בפני עצמן, דְּעיקר **מְצוּיָין בְּכָךְ**, בשריפה, **לִישַׂרְפִינְהוּ** ביום טוב, **מִידֵּי דַּהֲוָה** [–בדומה] **אַפַּר וְשָׂעִיר** שֶׁל **יוֹם הַכִּפּוּרִים,** שכיון שמצותם בשריפה נשרפים ביום טוב.

חוזר בו רב יוסף ומבאר טעם אחר מדוע לא שורפים מיד את הלחם: **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** באמת שתי הלחם הבאות בפני עצמן, עיקר דינן בשריפה, והטעם שאין שורפים אותן מיד, משום **גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יְזַדְּמְנוּ לָהֶם כְּבָשִׂים לְאַחַר מִכָּאן** – לאחר שריפת הלחם, ויונפו עם הלחם, ויותר באכילה, לכן אין שורפים אותן מיד.

מקשה אביי על דברי רב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **תִּינַח** – לפי טעם זה מובן, מדוע אין שורפים את הלחם **כָּל זְמַן הַקְרָבָתָם** של השלמים, עד הקרבת תמיד של בין הערבים, אבל **לְבָתַר הָכִי** – לאחר מכן, **לִשְׂרְפִינְהוּ** מיד, שהרי גם אם יזדמנו להם כבשים לא יוכלו להקריבם, ומפני מה ממתינים עד הבוקר.

מתרצת הגמרא: אכן לדעת רב יוסף שורפים את הלחם מיד אחרי הקרבת תמיד של בין הערבים, **וּמַאי תְּעוּבַּר צוּרְתָּן נַמִּי דְּקָתָנֵי** – ומה לפי זה ביאור 'תעובר צורתן' ששנינו בברייתא, הביאור הוא **צוּרַת הַקְרָבָתָם,** כלומר שיעבור זמן הקרבתם, ולא כביאור בכל מקום שיפסלו בלינה.

חוזרת הגמרא לדברי הברייתא בענין שתי הלחם הבאות בפני עצמן ומביאה תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר,** באמת מעיקר הדין שתי הלחם הבאות בפני עצמן **לַאֲכִילָה אָתְיָין,** וְהדין שישרפו הוא מחמת **גְּזֵירָה, מִשּׁוּם דְּרַבָּה** – כדברי רבה לעיל, **וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ** – אך הראיה שמעיקר הדין נאכלות אינה כראיית רבה, **אֶלָּא** הראיה היא **מִקְּרָא** – מן הפסוק.

וְאָמַר רָבָא מִנָּא אֲמִינָא לַהּ – מנין אני לומד ששתי הלחם הבאות בפני עצמן נאכלות לכהנים, **דִּכְתִיב** בפרשת שתי הלחם (ויקרא כג יז) 'מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה [וגו'] בִּכּוּרִים לַה'', הוקשו שתי הלחם לבכורים, ולמדנו מכך **מַה בִּכּוּרִים** באים **בִּפְנֵי עַצְמָן, אַף** שְׁתֵּי הַלֶּחֶם באות **בִּפְנֵי עַצְמָן,** באופן שלא היו להם כבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם, **וּמִינָּהּ** – ומפסוק זה אף יש ללמוד, **מַה בִּכּוּרִים** שבאים בפני עצמם באים **לַאֲכִילָה, אַף** שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שבאות בפני עצמן **נַמִּי** – גם כן באות **לַאֲכִילָה.**

שיעורי תהלים לשבוע שבת קדושים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהורייי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' ניסן פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום רביעי - כ"ג ניסן** פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א ניסן פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום חמישי - כ"ד ניסן** פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב ניסן פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום שישי - כ"ה ניסן** פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו ניסן פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

יום ראשון כ׳ ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 118, וכח זה ומדה זו... עד עמ׳ 118, כמ״ש שם.

וְכֹחַ זֶה וּמִדָּה זוֹ לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ בַּה׳, - שיהיה באפשרותו של יהודי, לקשר את "דעתו" בעניני אלקות, שלא זו בלבד שיבין אותם, אלא שגם ירגיש אלקות, שאז הוא קשור באלקות – הרי כוח זה ומדריגה זו, **יֵשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, בִּיְנִיקָתָהּ** – על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, **מִנִּשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.** – שעל ידי כך מקבלת הנפש כוח זה ומדה זו, שתוכל להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות, **רַק מֵאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה הַנֶּפֶשׁ בְּגוּף, צְרִיכָה לִיגִיעָה רַבָּה וַעֲצוּמָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת.** – כדי ש״תונח״ בה אלקות ושתהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר, שהרי כיצד יכול נברא להבין ולהרגיש "בורא"? כיצד יכולה נפש המלובשת בגוף, להרגיש אלקות ולהיות קשורה באלקות?!) אך, גם כשישנם כוח זה ומדה זו, נדרשת יגיעה עצומה, כפולה ומכופלת: **הָאַחַת - הִיא יְגִיעַת בָּשָׂר,** - יגיעה המסירה את ההפרעות שמצד הגוף, **לְבַטֵּשׁ אֶת** – לשבור את גסות וחומריות **הַגּוּף וּלְהַכְנִיעוֹ שֶׁלֹּא יַחְשִׁיךְ עַל אוֹר הַנֶּפֶשׁ,** - שאור הנפש, שהוא יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל להאיר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּשֵׁם הַזֹּהַר דְּ״גוּפָא דִּלְא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דִּנְשְׁמָתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ״,** - גוף שלא חודר בו אור הנשמה – מבטשין אותו, **וְהַיְנוּ עַל יְדֵי הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מֵעֹמֶק הַלֵּב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם** – שעל ידי הרהורי תשובה מעומק הלב, מחלישים את חומריות וגסות הגוף, ואז מוחדר בו "נהורא דנשמתא" – אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה, הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף.

ליקוטי אמרים

וכח זה ומדה זו

לקשר דעתו בה׳ יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת משרע״ה רק מאחר שנתלבשה הנפש בגוף צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמש״ל בשם הזהר דגופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ״ש שם.

יום שני כ״א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 118, והשנית היא יגיעת... עד עמ׳ ס, ואוזן שומעת כו׳.

וְהַשֵּׁנִית - הִיא יְגִיעַת הַנֶּפֶשׁ, - כדי לגלות כוחות הנפש, **שֶׁלֹּא תִּכְבַּד עָלֶיהָ הָעֲבוֹדָה לִיגֵעַ מַחֲשַׁבְתָּהּ, לְהַעֲמִיק וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגֻדְּלַת ה׳ שֶׁעָה גְּדוֹלָה רְצוּפָה.** – שבדרך כלל קשה מאוד להתעמק שעה ארוכה בענין של אלקות; **כִּי שִׁעוּר שָׁעָה זוֹ** – הנדרשת להתעמק בענין אלקי, כדי לעורר על ידי כך בקרבו אהבת ה׳ או יראת ה׳, **אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכָל נֶפֶשׁ,** - ישנם כאלה שנדרש מהם זמן רב יותר, וישנם כאלה שנדרש מהם זמן פחות יותר; **יֵשׁ נֶפֶשׁ זַכָּה בְּטִבְעָהּ, שֶׁמִּיָּד שֶׁמִּתְבּוֹנֶנֶת בְּגֻדְּלַת ה׳ - יַגִּיעַ אֵלֶיהָ** - מיד, **הַיִּרְאָה וּפַחַד ה׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אֹרַח חַיִּים סִימָן א׳: "כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם שֶׁהַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו - מִיָּד יַגִּיעַ אֵלָיו הַיִּרְאָה כו׳"**. – וכפי שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב״ה. דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא אומר: **"מיד יגיע אליו היראה"** – שבלי כל יגיעה, אלא **מיד** יתעורר בו רגש היראה מהקב״ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש משך זמן להתבוננות; **וְיֵשׁ נֶפֶשׁ שְׁפָלָה בְּטִבְעָהּ וְתוֹלַדְתָּהּ, מִמָּקוֹר חֲצִבָּהּ מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דִּי׳ סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** - שהוא העולם התחתון ביותר, וב״עולם העשיה״ עצמו, באה נפשו, מהמדריגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו, ושלכן נפש זו בטבעה, היא "נפש שפלה", שענין אלקי אינו "מונח" בה, **וְלֹא תּוּכַל לִמְצֹא בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** – את **הָאֱלֹהוּת, כִּי אִם בְּקֹשִׁי וּבְחָזְקָה**[10], - לנפש זו דרושה, יגיעה רבה, כדי להתעמק במחשבתה במשך שעה ארוכה, שתוכל לעורר בקרבה התגלות של הארה אלקית, ש״תונח״ בה ענין אלקי, עד כדי כך שתרגיש בענין האלקי ויעורר בה יראה מהקב״ה. **וּבְפָרֵט אִם** –

ליקוטי אמרים

והשנית

היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה׳ שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה׳ יגיע אליה היראה ופחד ה׳ כמ״ש בש״ע א״ח סימן א׳ כשיתבונן האדם שהמלך הגדול ממ״ה הקב״ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו׳ ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות די״ם דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ״א בקושי ובחזקה ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורי׳ שהעוונות מבדילים

---

9. פרק כ״ט בהתחלה. *10.* "לשון הספר חסידים, וכן לקמן" – הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א.

בנוסף לנחיתותה של נפש זו בטבעה, **הֲטִמְאָה בְּחַטֹּאת נְעוּרִים,** - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש אלקות במחשבתה, מפני **שֶׁהָעוֹנוֹת מַבְדִּילִים כו' [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר חֲסִידִים סִימָן לה].** - שהעוונות המבדילים בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'. **וּמִכָּל מָקוֹם, בְּקֹשִׁי וּבְחֻזְקָה, שֶׁהִתְחַזֵּק מְאֹד מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאֹמֶץ וְיִגִיעָה רַבָּה וְעֹמֶק גָּדוֹל, לְהַעֲמִיק בְּגֹדֶל ה' שֶׁעָה גְּדוֹלָה** - שעה ארוכה, - כפי שאמר הרבי מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום, הרי אז - **בְּוַדַּאי תַּגִּיעַ אֵלָיו עַל כָּל פָּנִים הַיִּרְאָה תַּתָּאָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** - מורא מהקב"ה, שימנע אותו מלעשות דבר נגד רצונו של הקב"ה. |על דבריו אלה של רבנו הזקן, שגם נפש שפלה כזו, וגם אם בנוסף לכך עוונותיה מבדילים בינה לבין הקב"ה - בכל זאת, בהתאמצות יתירה והתעמקות גדולה בגדלות ה' - תגיע בודאי גם "נפש שפלה" זו ל"יראה תתאה" על כל פנים - **מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שמכך גם מובן, **שבודאי** תגיע גם - ועוד **לפני** זה - להסרת ההבדלה מהעוונות המבדילים - כלומר: לחזור בתשובה עליהם"[11]. **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[12]: "יָגַעְתִּי וּמָצָאתִי - תַּאֲמִין".** - יגיעה - עוזרת. וכהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת ענין שלפי ערך היגיעה - כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך העבודה שעשה - **כי** אם, יגיעה עוזרת, ש"**מצאתי**": הוא מוצא **מציאה**, שאיננה כלל לפי ערך היגיעה שיגע בכך. **וּכְדִכְתִיב[13]:** - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס ליראה - מן ההכרח שיעזרו: **"אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה** - את היראה, **כַּכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תְּחַפְּשֶׂנָּה - אָז תָּבִין יִרְאַת ה'", פְּרוּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַפֵּשׂ אָדָם מַטְמוֹן וְאוֹצָר הַטָּמוּן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ, שֶׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה** - בהיותו בטוח, שהאוצר טמון באותו מקום - לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת המטמון, **כָּךְ צָרִיךְ לַחְפֹּר בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, לְגַלּוֹת אוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, הַצָּפוּן וּמֻסְתָּר בְּבִינַת הַלֵּב שֶׁל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל,** - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" - אין לו לאדם מישראל, לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר של יראת שמים, **שֶׁהִיא** - "בינת הלב" של אדם מישראל, **בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן,** - הרי שלא שייך כלל לומר שבשעה מסויימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה מסויימת האוצר לא נמצא - שכן, היא הרי בחינה ומדריגה שלמעלה מן הזמן, **וְהִיא הַיִּרְאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל.** אלא, אם היראה היא טבעית ונמצאת תמיד בקרבו של כל אדם מישראל, לשם מה, איפוא, עליו להזדקק לפעולות שונות של התעמקות ה"דעת" בגדולת ה', כדי להגיע ל"יראה"? - אומר על כך רבנו הזקן להלן, כי מכיוון שיראה זו מוסתרת בלב, ולכן אין בכוחה להשפיע במה שנוגע למעשה בפועל, שימנע מעשיית עבירה - לפיכך זקוק האדם לפעולות שונות, כדי לגלות יראה זו, ושיהיה בכוחה להשפיע בדברים הנוגעים למעשה. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁכְּדֵי שֶׁתָּבֹא** - היראה האמורה, **לִידֵי מַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת יִרְאַת חֵטְא,** - שירא לעשות חטא, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע" בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** - שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור, **צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ** את היראה, **מִמַּצְפּוּנֵי בִּינַת הַלֵּב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן, לְהָבִיא לִבְחִינַת מַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ שֶׁבְּמֹחַ, לְהַעֲמִיק בָּהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ מָשֶׁךְ זְמַן מָה מַמָּשׁ, עַד שֶׁתֵּצֵא פְּעֻלָּתָהּ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל מַמָּשׁ,** - שכוח־הפועל שבאותה יראה, שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש - תבוא עתה לידי ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; **דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, מִפְּנֵי ה' הַצּוֹפֶה וּמַבִּיט וּמַאֲזִין וּמַקְשִׁיב וּמֵבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂהוּ, וּבוֹחֵן כִּלְיוֹתָיו וְלִבּוֹ,** - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך, ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא וישתדל בעשיית טוב. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל[14]: "הִסְתַּכֵּל** - בעיני השכל, **בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים כו'** - ואין אתה בא לידי עבירה: **עַיִן** - של הקב"ה כביכול, **רוֹאֶה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת כו'".** - ההתבוננות איך הקב"ה רואה ושומע את כל מעשיו - תימנע אותו מלעבור עבירה;

ליקוטי אמרים

כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ה] ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק בגדולת ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה הנ"ל וכמשארז"ל יגעתי ומצאתי תאמין וכדכתי' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבינת הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא להיות סור מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני בינת הלב שלמעלה מהזמן להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכח אל הפועל ממש דהיינו להיות סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוחן כליותיו ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו'

---

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מהד"ת - שבה הענינים מבוארים - גם בגילוי - בפרטיות ובפני' יותר - מוסיף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו'". **12.** מגילה י, ב. **13.** משלי ב, ד-ה. **14.** אבות ג, א.

יום שלישי כ"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"כ:

וְגַם כִּי אֵין לוֹ – להקב"ה כביכול, **דְּמוּת הַגּוּף** – כיצד, איפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים לחושי וציורי הגוף? – אלא, **חֲרֵי אַדְרַבָּה** – אכן, משום כך **הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו, בְּיֶתֶר שְׂאֵת לְאֵין קֵץ מֵרְאִית הָעַיִן וּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל,** - כלומר: בשעה שאומרים שלמעלה לא קיים כלל דמות וציור של "גוף" – הכוונה היא, שלמעלה לא קיימים ההגבלות והחסרונות הנובעים מן הגוף; ולמשל: העין הגשמית מוגבלת לראות דברים גשמיים בלבד, ולא עצמים רוחניים; כוח הראיה של העין, מוגבל בשטח וזקוק לאור וכדומה. באותה מדה ישנם הגבלות וחסרונות גם בחוש השמיעה של האוזן הגשמית. ואילו ב"ראיה" וב"שמיעה" למעלה – לא קיימות כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה הגשמיות – למעלה קיימת רק **המעלה** ו**השלימות** שבראיה ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנברא – ישנו בודאי בבורא, **רַק הוּא,** – ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא **עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ אָדָם הַיּוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה וְנִפְעָל בְּאַחַד מִכָּל רְמָ"ח אֵבָרָיו, כְּמוֹ קֹר אוֹ חֹם,** - כהשפעתם של קור וחום על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם, **וַאֲפִלּוּ חֹם שֶׁבְּצִפָּרְנֵי רַגְלָיו, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אִם נִכְוָה בָּאוּר,** - כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל, ואילו כשנכוות הצפרניים באש – מרגיש האדם בכאב; **וְכֵן מָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של האברים עצמם – חש האדם בהם. לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו, ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, **וְכָל מַה שֶּׁמִּתְפָּעֵל** – ומשתנה, **בָּהֶם**[15] **יוֹדֵעַ** – האדם, **וּמַרְגִּישׁ בְּמֹחוֹ,** - הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו, אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. **וּכְעַיִן יְדִיעָה זוֹ, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל,** - בדומה לידיעה זו למשל, **יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – את **כָּל הַנִּפְעָל בְּכָל הַנִּבְרָאִים,** - שבעולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, לִהְיוֹת** – מפני שהם **כֻּלָּם מֻשְׁפָּעִים** – מקבלים השפעתם וחיותם, **מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16]**: "כִּי מִמְּךָ** – מהקב"ה, **הַכֹּל",** - הרי, כשם שהמוח – המקור שממנו נמשכת חיות לכל האברים – יודע ומרגיש בכל המתרחש באברים, כך, כביכול, יודע הקב"ה – בהיותו מקור חיותם וקיומם של כל הנבראים – בכל המתרחש בכל הנבראים; **וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר:**[17]**: "וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחָד מִמֶּךָּ",** - מפני שכל היצור הרי נוצר ממך, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם** – על פי חקירה, **[וְהִסְכִּימוּ לָזֶה חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ק** – רבי משה קרדבירו, **בְּפַרְדֵּ"ס]** שֶׁבִּידִיעַת עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל - **יוֹדֵעַ** – הקב"ה, **כָּל הַנִּבְרָאִים הַנִּמְצָאִים מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ וְכוּ'.** – מכיוון שהימצאותם של כל הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה, כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך, כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה, באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים המקבלים חיותם ממנה – יכול להיות מקום לטעות ח"ו, לחשוב שכשם שהנפש לבושה בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלובש מתפעל ממי שהוא מלובש בו), – אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות האלקית שבנבראים – יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל דומה לנמשל, שכן, החיות האלקית המחיה את העולם – אינה מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **רַק שֶׁמָּשָׁל זֶה** – של הנפש והגוף, **אֵינוֹ אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אֶת הָאֹזֶן,** - להקל על האוזן ועל הרעיון של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת דבר מבלי לראותו בעינים ולשמעו באזנים, **אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין הַמָּשָׁל** – של הנפש והגוף, **דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל** – של אלקות ועולם, **כְּלָל, כִּי נֶפֶשׁ הָאָדָם, אֲפִלּוּ הַשִּׂכְלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְפָּעֶלֶת מִמְּאוֹרְעֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵחֲמַת הִתְלַבְּשׁוּתָהּ** – של הנפש השכלית והאלקית, **מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף מַמָּשׁ,** - הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלובשת ממש ומאוחדת עם הגוף, ובה מלובשת הנפש השכלית והאלקית. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – כביכול, **אֵינוֹ**

ליקוטי אמרים

וגם כי אין לו דמות הגוף הרי אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו ביתר שאת לאין קץ מראית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המציאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצערו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם

---

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) זה כבר נאמר לפני זה. 2) בזה צ"ל הל' נפעל. פי' מתפעל – ראה ע"ב כמה פעמים. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: מהם (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה כלל". **16.** דברי הימים־א כט, יד.

17. במוסף ראש השנה.

מִתְפָּעֵל חַם וְשָׁלוֹם מִמְּאוֹרְעֵי הָעוֹלָם וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מֵהָעוֹלָם עַצְמוֹ, - הקב"ה אינו מתפעל ממציאות (מהות ועצמות[18]) העולם, ואין מציאות זו פועלת שינוי ח"ו בהקב"ה, **שֶׁכֻּלָּם** – כל העולמות והאירועים שבהם, **אֵינָן פּוֹעֲלִים בּוֹ** – בהקב"ה, **שׁוּם שִׁנּוּי חַם וְשָׁלוֹם.** – לא בהקב"ה ולא באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. **וְהִנֵּה, כְּדֵי לְהַשְׂכִּיל זֶה הֵיטֵב בְּשִׂכְלֵנוּ,** - כיצד אין העולם פועל שינוי בבורא, **כְּבָר הֶאֱרִיכוּ חַכְמֵי הָאֱמֶת בְּסִפְרֵיהֶם, אַךְ כָּל יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים** – בעלי תורת הקבלה, הם מאמינים בהיותם בנים לאבות שהאמינו בקב"ה, **בְּלִי שׁוּם חֲקִירַת שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְאוֹמְרִים[19]: "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'",** - "ואתה הוא משנברא העולם", בלי שום שינוי כלל, כלומר, יהודים מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי בבורא, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל פֶּרֶק כ:**

ליקוטי אמרים

ושינוייו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ:

יום רביעי כ"ג ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 120, והנה כל אדם... עד עמ' סא, כידוע לי"ח].

וְהִנֵּה, כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה, - באיזה מצב ומדריגה שיהיה, **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה שָׁעָה גְּדוֹלָה בְּכָל יוֹם, אֵיךְ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָלֵא מַמָּשׁ אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים, וְאֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ מַמָּשׁ,** - לא רק את השמים והארץ הרוחניים, שהם הספירות שלמעלה, כי אם שמים וארץ גשמיים, **"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" מַמָּשׁ, וְצוֹפֶה וּמַבִּיט וּבוֹחֵן כְּלִיוֹתָיו וְלִבּוֹ** – רעיונותיו ורגשותיו הפנימיים, **וְכָל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, וְכָל צְעָדָיו יְסַפֵּר** – הקב"ה משגיח בפרטיות על כל אחד ממעשיו ודיבוריו של האדם, וסופר ומונה את צעדיו – הרי כשיתעמק האדם בכל האמור - **אַז תִּקָּבַע בְּלִבּוֹ הַיִּרְאָה לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ,** - גם בשעות שהוא עסוק בהן בענינים אחרים ואין אז באפשרותו להתעמק בהאמור - **כְּשֶׁיַּחֲזֹר** – מאוחר יותר במשך היום, **וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה, אֲפִלּוּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת קַלָּה,** - ולא בהתבוננות עמוקה שנדרשים לכך זמן מיוחד ושימת לב, **בְּכָל עֵת[20] וּבְכָל שָׁעָה, יִהְיֶה "סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב"** - הוא ימנע מלעבור על לא־תעשה ויקיים כל מצות־עשה, במחשבה, דיבור ומעשה, **שֶׁלֹּא** למרות חַם וְשָׁלוֹם עֵינֵי כְּבוֹדוֹ – של הקב"ה, **אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ",** - הוא יפחד להמרות את הקב"ה הרואה הכל, ולכן יהיה "סור מרע ועשה טוב" במחשבה, דיבור ומעשה. **וּכְמַאֲמַר[21] רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק מא; "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם" – להימנע מעשיית רע. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[22]:** - "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך - **כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו",** – שעל כך שואלת הגמרא: וכי יראה היא דבר קטן, שהפסוק אומר שהקב"ה דורש מבני ישראל רק ליראה אותו? והגמרא עונה: אכן, לגבי משה – זה דבר קטן וקל. וכזכור נשאלת בתחילת פרק זה השאלה: הרי נאמר בפסוק "שואל **מעמך" מכל אחד** מישראל, ולא רק ממשה רבנו, ולגבי כל אחד מישראל, האם "יראה" היא אכן דבר קטן וקל?! אלא, היראה המוזכרת בפסוק זה, אליה קל לכל יהודי להגיע, היא היראה המביאה (בסיומו של הפסוק) ל"ללכת בכל דרכיו", **שֶׁהִיא יִרְאָה הַמְּבִיאָה לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בְּ"סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב", וְהִיא יִרְאָה תַּתָּאָה** – יראה תחתונה, **הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – ובכך מובן התירוץ בגמרא:

ליקוטי אמרים

והנה כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוחן כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). ['ההתהוות' אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללו]". **19.** בתפילת שחרית. **20.** לכאו' אין הכרע אם "בכל עת וכו'" מוסב למע' כשיחזור ויתבונן כו' או למטה שבכל עת וגו' יהי' סור מרע וגו' אך מזה שבפרק י"ד מזכיר זה בנוגע להיות בינוני ומבאר שזה במעשה דבור ומח' לכאו' מסתבר שגם כאן הכוונה שמוסב למטה. **21.** ברכות כח, ב. **22.** דברים י, יב.

"לגבי משה מילתא זוטרתי היא" – לגבי משה זה דבר קטן –, כלומר: **וּלְגַבֵּי מֹשֶׁה, דְּהַיְנוּ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הָאֱלֹהִית,** – שהיא בחינת משה שישנה "**עמך**", בכל אחד מישראל, **מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא,** – מהווה יראה זו, דבר קטן וקל, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשיעמיק את דעתו בענינים המעוררים את היראה – יגיע בודאי ליראה זו - [**שֶׁהַדַּעַת הוּא הַמְקַשֵּׁר מַצְפּוּנֵי בִינַת הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי בְּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – שיראת ה' שבתעלומות לבו של כל אחד מישראל – כפי שלמדנו, שבכל אחד מישראל ישנו אוצר חתום ומוסתר של יראת ה' – תתגלה במחשבה ממש, שירגיש את היראה במחשבה, שאז היא פועלת בדיבור ובמעשה, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן**] – חכמה נסתרה, תורת הקבלה).

ליקוטי אמרים

תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתי היא כנ"ל [שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע לי"ח]

יום חמישי כ"ד ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, ועוד זאת יזכור... עד עמ' סא, המאמן ידיו וכו'.

בדברו על היראה שצריכה להיות ליהודי מהקב"ה, אמר רבנו הזקן, שהיא צריכה להיות "כעומד לפני המלך", שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום ומביט ומסתכל במעשיו וכו'. אך, נשאלת השאלה: כשאחד עומד לפני מלך, הרי לא זו בלבד שהמלך רואה אותו, אלא גם הוא מצדו רואה את המלך, וראיה זו מעוררת בו יראה ופחד מהמלך, ואילו בנמשל שונה הדבר, שהרי, אכן, המלך, הקב"ה, רואה אותו, אבל הוא, האדם, אינו רואה את המלך, הקב"ה?! – יוסברו הדברים להלן, שקיים ענין נוסף שבכוחו לעורר בו את היראה, שכן, קיים גם כאן הענין של ראיית המלך כביכול, והוא: ראיית השמים והארץ וכל הברואים שהקב"ה מחיה אותם – יש בה משום ראיית החיות האלקית המחיה אותם, ובלשון ה"תניא": "**וְעוֹד זֹאת** – דבר נוסף, **יִזְכֹּר, כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם עִקַּר הַיִּרְאָה** – מפני המלך, **הִיא** – באה **מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **וְלֹא מִגּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיֵּשׁ** – המלך, **אֵין שׁוּם יְרֵאָה מִמֶּנּוּ,** - למרות שגופו הוא אותו גוף שיש למלך בשעה שהוא ער, אלא, מפני שהיראה היא מפנימיותו וחיותו של המלך, ובשעה שהוא ישן, פנימיותו וחיותו הן בהעלם – לכן, לא קיימת אז היראה מפניו. מכך מובן – שעיקר היראה מהמלך – כשהוא ער – בא מפנימיותו וחיותו. **וְהִנֵּה פְּנִימִיּוּתוֹ וְחִיּוּתוֹ** – של המלך, **אֵין נִרְאֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, רַק בְּעֵינֵי הַשֵּׂכֶל** – השכל יודע ומבין שבגוף זה ישנן פנימיותו וחיותו של המלך, **עַל יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר שֶׁחִיּוּתוֹ מְלֻבָּשׁ בְּתוֹכָם,** - בראותו בעיניו הגשמיות את גופו ולבושיו של המלך, רואות עיני שכלו את פנימיותו וחיותו של המלך – וזה מעורר את היראה מראיית המלך. **וְאִם כֵּן** – הרי שגם בנמשל, לא רק שהמלך, הקב"ה, רואה אותו, וזה פועל בו את היראה מהקב"ה, אלא גם, **כָּכָה מַמָּשׁ יֵשׁ לוֹ לִירָא אֶת ה', עַל יְדֵי רְאִיַּת עֵינֵי בָשָׂר בַּשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, אֲשֶׁר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם.** – ועל ידי ראיית העולם וברואיו בעינים גשמיות, יש בידי עיני־השכל של יהודי לראות את החיות האלקית המחיה אותם – ודבר זה יעורר בו את רגש היראה, באותה מדה שפועלת עליו ראיית המלך. **הגהה*:** בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שעל ידי ראיית השמים והארץ וכו', רואים לא רק שישנה בהם חיות אלקית המחיה אותם, אלא אפשר גם לראות איך שהעולם ונבראיו בטלים לחיות האלקית, שבמהלך "צבא השמים" ממזרח למערב, מתבטאת השתחוואתם וביטולם להקב"ה, כי השכינה היא במערב. (**וְגַם נִרְאֶה בִּרְאִיַּת הָעַיִן, שֶׁהֵם בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כיצד ובמה זה נראה? **בְּהִשְׁתַּחֲוָאָתָם כָּל יוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב בִּשְׁקִיעָתָם,** - שהם שוקעים בצד מערב, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[23] **עַל פָּסוּק: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים"** - **שֶׁהַשְּׁכִינָה**

ליקוטי אמרים

ועוד זאת יזכור כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע שחיותו מלובש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו ליראת את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם*

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

---

23. בבא בתרא כה, א.

בְּמַעֲרָב, וְנִמְצָא – יוצא הרי, יתירה מזו, שלא רק בשעת שקיעתם הם בטלים, אלא, **הִלּוּכָם כָּל הַיּוֹם כְּלַפֵּי מַעֲרָב הוּא הֶרֶךְ הִשְׁתַּחֲוָאָה וּבִטּוּל.** – שכן, כפי שהדבר מובא הרי כפי קביעותם של השמש, הירח והכוכבים, כל אחד באופנו, היה צריך להיות הילוכם ממערב למזרח, והילוכם כל היום ממזרח למערב, ושקיעתם בערב במערב – הרי זה להיפך מטבעם, אלא – דבר זה נובע ממה שהשכינה במערב. – שכן, בקביעותן של ארבע הרוחות, בשורשן בספירות העליונות, – מערב הוא ב"מלכות", שהיא "שכינה" – מקור חיותם של הנבראים – ומכיון שנפשו של כל אחד מהנבראים האמורים, בטלה למקורה – הרי זה מתבטא בגופו, בהילוכו לצד מערב, בו נמצאת השכינה. הרי, שגם ראייתה של העין האנושית, רואה את ביטולם של הנבראים לחיות האלקית. **וְהִנֵּה, גַּם מִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מֵעוֹלָם, וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ כְּלָל, אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁנִּכְנַס לַחֲצַר הַמֶּלֶךְ** – ["ששם אינו המקום בו עומד המלך בגילוי לגמרי, שם לא מקום כסא המלך וכו' (בנמשל – עולם הזה שצ"ל ראיות שיכריחו השתחואה וביטול למלך) – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**], **וְרוֹאֶה שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מִשְׁתַּחֲוִים לְאִישׁ אֶחָד** – "בחיצוניותו – הנכנס אין רואה חילוק" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד** - כך גם ראיית הנבראים הגדולים – צבא השמים – בעמדם בביטול לפני הקב"ה – יש בכוח ראיה זו לעורר יראה ופחד מהקב"ה. למדנו הרי בפרק זה, שכשם שהדבר במשל של מלך בשר ודם, כך הדבר גם בנמשל, שעל ידי הראיה בעיני בשר את הנבראים, יודעים שנמצא בהם החיות האלקית המחיה אותם, ודבר זה מביא ליראה מהקב"ה. ברם, לכאורה אפשר לשאול: כשמסתכלים על גופו של מלך בשר ודם, רואים בבירור שזהו גופו של המלך, ועל ידי כך רואה עין־השכל את החיות של המלך, ואילו בנבראים שבעולם, מכוסה החיות האלקית בכל כך הרבה לבושים, שיתכן הדבר שמסתכלים עליהם, ובשעת מעשה לא יודעים שהם הם הלבושים לחיות האלקית המלובשת בהם? ממשיך רבנו הזקן להסביר, שבכך על האדם להתרגל, שבשעה שהוא מסתכל על הנבראים שבעולם – יזכור מיד, שהם מהווים לבושים חיצוניים בלבד לחיות האלקית המחיה אותם, ועל ידי כך – **לראות** את החיות האלקית שבעולם. ובלשון ה"תניא": **וְאַף שֶׁהוּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת כְּלֻבּוּשִׁים רַבִּים** – החיות האלקית המחיה את הנבראים, מלובשת בלבושים רבים המכסים עליה, וכשמסתכלים על הנבראים, לא רואים שאלה הם לבושים של החיות האלקית - **הֲרֵי אֵין הֶבְדֵּל וְהֶפְרֵשׁ כְּלָל בִּירְאַת מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, בֵּין שֶׁהוּא עָרֹם**[24], **וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, וּבֵין שֶׁהוּא לָבוּשׁ כְּלֻבּוּשִׁים רַבִּים.** אין זה משנה במדת היראה שמפניו, שכן, העיקר הוא הידיעה שהמלך נמצא כאן, ידיעה זו מעוררת את היראה. כך גם בענייננו, כשיתרגל האדם בכך, שבהסתכלותו על נבראי העולם, יזכור שהם מהווים הלבושים לחיות האלקית – זה יעורר בו את היראה. **אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הַהֶרְגֵּל, לְהַרְגִּיל דַּעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד, לִהְיוֹת קָבוּעַ בְּלִבּוֹ וּמֹחוֹ תָּמִיד, אֲשֶׁר כָּל מַה שֶּׁרוֹאֶה בְּעֵינָיו, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמְלֹאָה, הַכֹּל הֵם לְבוּשִׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְעַל יְדֵי זֶה יִזְכֹּר תָּמִיד עַל פְּנִימִיּוּתָם וְחִיּוּתָם.** – של נבראים אלה, שהן אלקות – וזה יעורר בו יראה מהקב"ה. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולכאורה קשה שבפרק ל"ג נתבאר שהתבוננות זו היא ענין האמונה וכן בפרק זה עצמו (ס, ב.): ישראל מאמינים כו' – ואיזה קישור להבנה ואמונה, וה"ה אדרבה שולליים זה את זה (כשמבין אין צורך באמונה כו') – ומתרץ: 'וזה נכלל'..." **וְזֶה נִכְלָל גַּם כֵּן בִּלְשׁוֹן "אֱמוּנָה", שֶׁהוּא** – המלה אמונה, **לְשׁוֹן "רְגִילוּת", שֶׁמַּרְגִּיל הָאָדָם אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ אוֹמֶן הַמְאַמֵּן יָדָיו וְכוּ'.** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: **"שיודע אותה בנפשו, יש לו כשרון זה, אלא שצריך לאמן ידיו, שיבוא בפועל במעשה (בציור, עשיית כלים וכו')". הרי, שגם בנמשל ישנם שני הענינים: המלך, הקב"ה, רואה אותו, וגם הוא רואה את המלך כביכול, שעל ידי הסתכלותו בנבראים, הוא רואה ויודע את החיות האלקית המחיה אותם.**

ליקוטי אמרים

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית' בהשתחוואתם כל יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל ע"פ וצבא השמים לך משתחוים שהשכינה במערב ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך השתחוואה וביטול והנה גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו אימה ופחד):

צבאם אשר אור א"ס ב"ה מלובש בהם להחיותם* ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש לבוש אחד ובין שהוא לבוש בלבושים רבים אלא העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'.

---

24. "להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

יום שישי כ"ה ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סא, וגם להיות לזכרון... עד עמ' 122, כמ"ש במ"א:

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנ"ל מועיל רק שתהי' היראה במדת ההתבוננות שלו וכמדה שהשכל שלו "מושל" בו ומנהיגו. ועוד: ענין ההתבוננות **בשכל** – הרי **לא תמיד** יכול **כל אחד** להיות בדרגה של **התבוננות שכלית** וכו' (ראה נז, א: שגם במוחו ומח' אינו מרגיש **שום** יראה ובושה) – ואילו יראת ה' צריכה הרי להיות תמיד, ולכן ממשיך רבנו הזקן ומסביר 'וגם להיות'..." **וְגַם לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן תָּמִיד** – גם בלי התבוננות בתחילה, אלא מצד האמונה הטהורה, יש לזכור את **לְשׁוֹן חֲז"ל** "**קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם**", **שֶׁהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"**[25], - כך צריך כל אדם מישראל לשים על עצמו את הקב"ה למלך, לקבל על עצמו עול מלכותו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר וְכוּ'**, - וזה מה שרבנו הזקן אומר בתחילת פרק מ"א, ש"אף שלא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו", כפי שאכן באה יראה זו בהתגלות מצד השכל וההתבוננות – "**ישים**" את הקב"ה למלך על עצמו, **ויקבל** על עצמו עול מלכות שמים; ובהתאם לנאמר שם, נמצא ענין זה באמת בכל אדם מישראל, מצד טבע הנשמה שלא להמרות את מלך מלכי המלכים, ומשום כך זה יכול להיות **תמיד. כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ אֶת** הנבראים של העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים** – כלומר: אין הם תכלית הכוונה של הבריאה, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **וְכוּ'**, **וַאֲנַחְנוּ מְקַבְּלִים וְכוּ'**, - על עצמנו עול מלכות שמים. **וְזֶהוּ עִנְיַן הַהִשְׁתַּחֲוָאוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת י"ח** – "שמונה עשרה", **אַחַר קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּדִבּוּר בִּקְרִיאַת שְׁמַע**, - כשאומרים "ה' אלקינו ה' אחד" וכו', **לַחֲזֹר וּלְקַבֵּל** – על עצמו שוב, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – עול מלכות שמים, על ידי **בְּמַעֲשֶׂה וְכוּ'**, - זוהי המשמעות של ההשתחוואות – הביטול להקב"ה, המתבטא בתנועה מעשית של השתחוואה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:**

ליקוטי אמרים

וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א:

יום שבת קודש כ"ו ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 122, פרק מג. והנה... עד עמ' 124, כמ"ש לקמן.

פֶּרֶק מג. בפרק הקודם הוסבר, שהיראה שעליה אומרים שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה – הרי זו היראה הנוגעת לקיום המצוות, ב"סור מרע ועשה טוב", והיא הנקראת "יראה תתאה", המדריגה התחתונה שביראה. בפרק מ"ג, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן את שתי המדריגות שביראה: "יראה תתאה" – יראה תחתונה – ו"יראה עילאה" – יראה עליונה שבכך תוסבר גם הסתירה שבמשנה, שהנה אומרים רבותינו ז"ל "אם אין חכמה אין יראה" – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה", ואילו מיד לאחרי זה אומרים חכמינו ז"ל להיפך: "אם אין יראה אין חכמה" – שבתחילה באה ה"יראה" ורק לאחריה באה ה"חכמה"? אלא – מסביר רבנו הזקן – חכמינו ז"ל מדברים על שתי מדריגות של יראה: "אם אין יראה – אין חכמה" – הכוונה למדריגה התחתונה של יראה, "יראה תתאה", שבהעדר יראה זו, אי אפשר שתהיה "חכמה" – קיומן של תורה ומצוות, המתואר במלה "חכמה" (כי, הרי "תכלית חכמה – תשובה ומעשים טובים"), "אם אין חכמה – אין יראה" – הכוונה למדריגה העליונה של יראה, "יראה עילאה", וביחס לדרגה **זו** של יראה, מן ההכרח שיהיה לפניה, קיומן של תורה ומצוות, ורק לאחר מכן אפשר להגיע למדריגה העליונה יותר של יראה – "יראה עילאה".

ליקוטי אמרים

פרק מג והנה על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סור מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה ויש בה בחי' קטנות ובחי' גדלות דהיינו כשנמשכת בחי' יראה זו

בהמשך הפרק, יסביר רבנו הזקן, שגם ב"אהבה" ישנן שתי מדריגות כלליות. **וְהִנֵּה עַל יִרְאָה תַּתָּאָה זוֹ**, - שבפרק הקודם הוסבר, שכל אחד מישראל יכול להגיע אליה, **שֶׁהִיא** – נדרשת, **לְקִיּוּם מִצְוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת "סוּר מֵרַע** – להימנע מלעבור על לא־תעשה, **וַעֲשֵׂה טוֹב"**, - ולקיים כל מצוות־העשה, הרי על יראה זו **אָמְרוּ:** - חכמינו ז"ל[1]: **"אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** – אין קיומן של תורה ומצוות, (המתואר במלה "חכמה"); שכן, כדי לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שתהיה יראה זו, **וְיֵשׁ בָּהּ** – במדריגה זו של ה"יראה", **בְּחִינַת קַטְנוּת וּבְחִינַת גַּדְלוּת.** – גם ב"יראה תתאה" – יש שתי בחינות: יראה שהיא בבחינת "קטנות", כי, אין היא נוצרת על ידי הבנה והתבוננות בגדלות ה', כי אם רק על ידי שהוא מעורר בקרבו את היראה שבטבע כל אחד מישראל על ידי התעמקותו בענינים המעוררים את היראה; ויראה שהיא בבחינת "גדלות", כי יראה זו, באה מההתבוננות בגדלות ה', שיכולים להבין מהעולמות. **דְּהַיְנוּ,** – מתי מתוארת היראה בתור בחינת "גדלות"? – **כְּשֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּחִינַת יִרְאָה זוֹ** – כשהיראה התחתונה נמשכת ונוצרת באדם,

---

25. דברים יז, טו. **1.** אבות ג, יז.

מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בְּגֹדֶל הַ׳, – הנראית מהחיותו את העולמות והנבראים, **דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** – הקב"ה ממלא את כל העולמות, הוא מחיה אותם באופן שהחיות האלקית מתלבשת בהם, וחיות זו מותאמת לפי כל עולם וכל נברא שהיא מחיה, כך שבמדריגה עליונה יותר של עולם או נברא, מלובשת מדריגה עליונה יותר של חיות, **וְ"מֵהָאָרֶץ לָרְקִיעַ מַהֲלֶךְ ת"ק** – חמש מאות, **שָׁנָה וְכוּ׳, וּבֵין רָקִיעַ לָרָקִיעַ כוּ׳,** – שוב מהלך של חמש מאות שנה, **רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כֻּלָּן וְכוּ׳"**[2], – הרגליים, המדריגה התחתונה ביותר ב"חיות הקודש", הן למעלה מכל המדריגות שלמטה מהן, **וְכֵן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת לְמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת** – בכל האמור, מתבונן האדם, ויש לו השגה והבנה בחיות האלקית המחיה את כל העולמות והמדריגות האמורות, ומהבנתו זו בגדלות ה׳ באה היראה שלו, הנקראת בחינת "גדלות". ברם, אם כך, מדוע, איפוא, נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**", הרי היא באה מתוך השגתו בגדלות ה׳? – אלא, מסביר רבנו הזקן, היא נקראת "יראה תתאה" מחמת שהיא באה מהבנת החיות האלקית **המלובשת** בעולמות, בחינת "ממלא כל עלמין". חיות אלקית זו מוסתרת בעולמות, באופן כזה, שהעולמות יוכלו להרגיש את עצמם כ"יש", כדבר ממשי, אלא שהוא בטל לחיות האלקית המחיה אותו. ולכן מעוררת התבוננות זו באדם רק בחינת יראה וביטול **היש** – ולא ביטול במציאות, ומשום כך נקראת יראה זו בשם "יראה **תתאה**". ובלשון ה"תניא": **אַף עַל פִּי כֵן נִקְרֵאת יִרְאָה זוֹ יִרְאָה חִיצוֹנִית וְתַתָּאָה,** – יראה תחתונה, **מֵאַחַר שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהָעוֹלָמוֹת,** – מההשגה וההבנה בגדלות ה׳ שמצד העולמות, שהחיות האלקית מחיה אותם, **שֶׁהֵם** – העולמות הם, **לְבוּשִׁים שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן וְכוּ׳.** – לפני שהם נוצרו, הם היו "**אין**", הם לא היו בנמצא, ואחרי שנבראו, נהיו בבחינת "יש", דבר שמרגישים במציאותו – ובאופן כזה מחיה חיות אלקית **זו** את הנבראים שהיא מתלבשת בהם, שיוכלו להרגיש את עצמם ל"יש", ו"יש" זה בטל לחיות האלקית; ממילא מעוררת ההתבוננות האמורה רק יראה בבחינת "ביטול היש", ולא ביטול מוחלט במציאות, כפי שישנו ביראה עילאה, **רַק שֶׁהִיא** – "יראה תתאה" זו, היא **הַשַּׁעַר וְהַפֶּתַח לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** – שכן, כאמור, מביאה היראה תתאה (תחתונה) לקיום תורה ומצוות. ועל בחינת יראה זו, אומרים חכמינו ז"ל: "אם אין יראה – אין חכמה", שראשית דבר מן ההכרח שתהיה יראה, ורק לאחר מכן יכולה להיות "חכמה" – קיום תורה ומצוות. **אַךְ הַיִּרְאָה עֶלְיוֹנָה** – היראה העליונה, הנקראת **יֵרֵא בְּשֶׁת,** – יראה הבאה מהבושה שמתביישים מגדלות ה׳, כמי שמתבייש ובטל לגמרי מפני אדם גדול וצדיק[3] בדורו, שאין זה בא מחיצוניותו והתפשטותו של האדם הגדול בדורו והצדיק – כפי שהיראה היא מפני מלך, למשל, שהפחד מהמלך בא מחיצוניותו והתפשטותו של המלך המתבטאות בשלטונו על אזרחיו (וככל שגדולה יותר התפשטות מלכותו, בהיותו מלך על מדינה גדולה יותר או על כמה מדינות – כך גדולה יותר היראה מפניו); על דרך זה היא גם היראה האמורה, הבאה מהתבוננות ב"לבושים" ובהתפשטות אלקות בעולמות, שלכן היא נקראת "יראה תתאה", מפני שאין היא מעוררת בושה והתבטלות מלאה, כפי שמעוררת ההכרה במעלתו של אדם גדול בדורו וצדיק, שאין זה מצד חיצוניותו והתפשטותו, כי אם מה"עצם" שלו, וההתבטלות כלפיו היא כזו שהוא חש את עצמו כאפס לעומתו, ומתבייש מגדולתו. כך גם נקראת יראה עילאה בשם, "יראת בשת" – יראה הבאה מבושה בפני גדולתו של הקב"ה, לא כפי שהיא מופיעה בגלוי בעולמות. **וְיִרְאָה** – זו היא **פְּנִימִית, שֶׁהִיא נִמְשֶׁכֶת מִפְּנִימִית הָאֱלֹהוּת שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹלָמוֹת** – כשיש לאדם הכרה בפנימיות ועצמות האלקות, שלמעלה מהתפשטות בעולמות, שלגבי החיות האלקית שלמעלה מהעולמות – בטלים העולמות לגמרי, ב"ביטול המציאות" (ולא רק "ביטול היש") – מעוררת בו הכרה זו – ביטול במציאות, שהוא "יראה עילאה", **עֶלְיוֹנָה** – על מדריגה זו של יראה, **אָמְרוּ:** – חכמינו ז"ל: **"אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה",** – בתחילה מן ההכרח שתהיה "חכמה" ורק לאחר מכן יכולה להיות "יראה". **דְּחָכְמָה הִיא כ"חַ מָ"ה**[4] – ענינו של **ביטול** המתבטא במלה "**מה**", כמו שכתוב[5]: "ונחנו מה", שזהו "ביטול במציאות", **"וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"**[6], – ולכן חכמה היא **אין** וביטול, **וְ"אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד"**[7], **פֵּרוּשׁ שֶׁרוֹאֶה כָּל דָּבָר אֵיךְ נוֹלַד וְנִתְהַוֶּה מֵאַיִן לְיֵשׁ, בְּדִבַּר ה׳ וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם". וְאִי לָוֹאת,** – שרק ב"דבר ה׳" נבראו כל הנבראים מ"אין", **הֲרֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם** – כלומר, כל הנבראים, **בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת מַמָּשׁ** – לא

ליקוטי אמרים

מההתבוננות בגדולת ה׳ דאיהו ממלא כל עלמין ומהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו׳ ובין רקיע לרקיע כו׳ רגלי החיות כנגד כולן וכו׳ וכן השתלשלות כל העולמות למעלה מעלה עד רום המעלות אעפ"כ נקרא יראה זו יראה חיצונית ותתאה מאחר שנמשכת מהעולמות שהם לבושים של המלך הקב"ה אשר מסתתר ומתעלם ומתלבש בהם להחיותם ולקיימם להיות יש מאין וכו׳ רק שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצות. אך היראה עילאה ירא בשת ויראה פנימית שהיא נמשכת מפנימית האלהות שבתוך העולמות עליה אמרו אם אין חכמה אין יראה דחכמה היא כ"ח מ"ה והחכמה מאין תמצא ואיזהו חכם הרואה את הנולד פי׳ שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה׳ ורוח פיו ית׳ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם ואי לזאת הרי השמים והארץ וכל צבאם בטלים

---

2. חגיגה יג, א. **3.** כפי שרבנו הזקן מסביר זאת בתוספת ביאור בסידורו בהערה לתיקון חצות. **4.** ראה לעיל פרק יט. **5.** שמות טז, ז. **6.** איוב כח, יב. **7.** תמיד לב, א. **8.** תהלים לג, ו.

ביטול היש, שישנו דבר אלא שהוא בטל, כי אם ביטול במציאות ממש, **בְּדִבַּר ה' וְרוּחַ פִּיו, וּכְלָא מַמָּשׁ חָשִׁיבִי** – ונחשבים הם ככלום ממש, **וְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל אוֹר וְזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כשהם נמצאים **בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמָהּ,** – בשעה שאור השמש נמצא מחוץ לגוף השמש, הוא בגדר מציאות של אור וזיו; ואילו כשאור השמש נמצא בגוף השמש, הוא בטל לגמרי במקורו (גוף השמש) וחדל לגמרי מלהתקיים כמציאות ממשית של אור – שכן קיים ונראה אז רק המקור, השמש עצמה – כך גם בטלים כל הנבראים במציאות במקורם, שהוא "דבר הוי'" המהווה אותם "מאין ליש". התבוננות זו מעוררת באדם, שגם התבטלותו להקב"ה, תהיה בבחינת "ביטול במציאות". **וְאֶל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מֵהַכְּלָל,** – של כל הנבראים, שהוא מבין שהם בטלים במציאות להקב"ה, כלומר – **שֶׁגַּם גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת בְּדִבַּר ה',** – המהווה את הגוף והנפש, והרוח והנשמה שלו, **וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כוּ',** – ומחשבתו היא הרי דבר אחד אתו יתברך, הרי שהביטול הוא לא רק כלפי דבר ה', אלא הביטול הוא ביטול במציאות להקב"ה עצמו. **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל [פֶּרֶק כ וכא] בַּאֲרִיכוּת בְּדֶרֶךְ מָשָׁל מִנֶּפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדִּבּוּר אֶחָד מִדִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּלָא מַמָּשׁ כוּ'.** – לעומת כוח הדיבור שבאדם, שמכוחו מסוגל הוא לדבר דיבורים בלי סוף, לא תופס דיבור אחד מקום כלל, ובודאי שאין דיבור אחד תופס מקום כלל לגבי כוח המחשבה, שהוא מקור הדיבור (שכן, אדם מדבר מה שהוא מהרהר קודם במחשבה); ועל אחת כמה וכמה שאין הדיבור תופס מקום כלל לגבי כוח השכל או המדות שהם מקור המחשבה (שאדם מהרהר בענין שעוררו המדות, או במה שהשכל מבין); וודאי, ודאי הדבר שאין לדיבור ערך ומקום כלל לגבי עצם הנפש (שכוח השכל או המדות הוא רק כוח שלה). ההבדל מתבטא בכך, שהדיבור שהוציא אדם מפיו, הרי הבל הדיבור, נבדל ממקורו, ונראה כדבר בפני עצמו, ואילו למעלה, הרי דיבורו של הקב"ה, הבורא את הנבראים, **אינו** נבדל חס ושלום מהקב"ה עצמו, שנמצא בכל מקום, ובאותו דיבור נמצא גם מקורו של הדיבור, כך מובן עוד יותר, שהדיבור, שהוא מקור הבריאה, הוא בתכלית הביטול והיחוד להקב"ה, וממילא – הבריאה כולה בטלה במציאות ממש להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[9]: "הֵן יִרְאַת ה' הִיא חָכְמָה".** – שכן כאמור, יראה עילאה היא ביטול במציאות – אותו ענין של "חכמה", שגם תוכנה הוא ביטול במציאות. **אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג לְיִרְאָה וְחָכְמָה זוֹ, אֶלָּא בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַל־יְדֵי יִרְאָה תַּתָּאָה הַחִיצוֹנִית, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[7]: "אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה".** – שבתחילה מן ההכרח שתהיה "יראה תתאה", וקיום תורה ומצוות שהיא מביאה לו, ורק לאחר מכן אפשר לו לאדם להגיע ל"חכמה" – ל"יראה עילאה" וביטול במציאות. להלן, ממשיך רבנו הזקן ומסביר, שגם באהבה ישנן שתי מדריגות כלליות: המדריגה העליונה באהבה, היא זו שבאה אליו כמתנה מלמעלה – בשעה שאדם הוא בשלימות במדת היראה, ניתנת לו מלמעלה המדריגה העליונה של אהבה בדרך מתנה. ואילו האדם עצמו, על ידי השגתו והתבוננותו, לא היה מגיע אף פעם למדריגה **זו** שבאהבה; המדריגה השניה באהבה היא, זו שאדם מגיע אליה על ידי התבוננותו בגדלות ה'. המדריגה הראשונה נקראת "אהבה רבה", והמדריגה השניה – "אהבת עולם", כי היא באה על ידי התבוננות בגדלות ה' שאדם מבין מעניני העולם, מהחיות האלקית המחיה את העולם. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, בְּאַהֲבָה יֵשׁ גַּם כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת:** – כלליות: **"אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם". "אַהֲבָה רַבָּה" הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – אהבה ותענוג מאלקות – לא שהאהבה מייצגת "מבוקש" מסויים, שאיפה להשגת דבר מה, ולמשל: להתאחד עם הקב"ה או להכלות באלקות, אלא האהבה עצמה משמעה תענוג ודביקות באלקות, **וְהִיא שַׁלְהֶבֶת הָעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ,** – לא שהאדם יוצר ומדליק בקרבו אהבה זו, אלא אהבה זו באה אליו מעצמה, **וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה לְמִי שֶׁהוּא שָׁלֵם בְּיִרְאָה,** – מי שהיראה אצלו בשלימות, נותנים לו מתנה מלמעלה, שיגיע ל"אהבה בתענוגים"; **כַּנּוֹדַע** – כידוע הפירוש **עַל מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10]: "דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לְחַזֵּר אַחַר אִשָּׁה",** – שפירושו בעבודת ה', הוא: **שֶׁאַהֲבָה נִקְרֵאת "אִישׁ" וְ"זָכָר", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[11]: "זָכַר חַסְדּוֹ",** – שבדרך רמז משמעו, שבחינת חסד ("חסדו") ואהבה, היא בחינת "זכר", **וְ"אִשָּׁה** - היא בחינת **יִרְאַת ה'"[12],** – שבלשון הפסוק "אשה יראת ה'" – מרומזת השייכות של "אשה" ל"יראה", **כַּנּוֹדַע;** – וזהו "דרכו של איש לחזור אחר אשה", בחינת האהבה ("איש") באה מלמעלה ומתגלה ("דרכו לחזור") במקום שבחינת יראה ("אשה") היא בשלימות, **וּבְלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְאַהֲבָה רַבָּה זוֹ, כִּי אַהֲבָה זוֹ הִיא מִבְּחִינַת אֲצִילוּת, דְּלֵית תַּמָּן**

ליקוטי אמרים

במציאות ממש בדבר ה' ורוח פיו וכלא ממש חשיבי ואין ואפס ממש כביטול אור וזיו השמש בגוף השמש עצמה ואל יוציא אדם עצמו מהכלל שגם גופו ונפשו ורוחו ונשמתו בטלים במציאות בדבר ה' ודבורו ית' מיוחד במחשבתו כו' וכנ"ל [פ' כ' וכ"א] באריכות בד"מ מנפש האדם שדבור אחד מדבורו ומחשבתו כלא ממש כו' וזש"ה הן יראת ה' היא חכמה. אך אי אפשר להשיג ליראה וחכמה זו אלא בקיום התורה והמצות ע"י יראה תתאה החיצונית וז"ש אם אין יראה אין חכמה. והנה באהבה יש ג"כ שתי מדרגות אהבה רבה ואהבת עולם. אהבה רבה היא אהבה בתענוגי' והיא שלהבת העולה מאליה ובאה מלמעלה בבחי' מתנה למי שהוא שלם ביראה כנודע על מאמר רז"ל דרכו של איש לחזור אחר אשה שאהבה נקראת איש וזכר כמ"ש זכר חסדו ואשה יראת ה' כנודע ובלי קדימת היראה אי אפשר להגיע לאהבה רבה זו כי

---

9. איוב כח, כח. **10.** קדושין ב, ב. **11.** תהלים צח, ג. **12.** משלי לא, ל.

קִצּוּץ וּפִרּוּד חַם וְשָׁלוֹם. – שאין בו בעולם האצילות שום דבר של התנתקות והתפרדות כי אין שם דבר נפרד ומנותק מאלקות, שיהיה מורגש למציאות לעצמו, אלא, הכל שם בטל במציאות לאלקות. הרי מובן, שגם האהבה שמ"אצילות" איננה יכולה לשרות, במי שהיראה אצלו איננה בשלימות, מי שעדיין מרגיש את עצמו למציאות איזו שהיא, ואינו בטל לגמרי לאלקות. **אַךְ "אַהֲבַת עוֹלָם"** – המדריגה השניה באהבה, **הִיא הַבָּאָה מֵהִתְבּוֹנְנוּת וְדַעַת בִּגְדֻלַּת ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – הממלא ומחיה את כל העולמות בחיות פנימית ומצומצמת בהתאם להרכבו של כל נברא, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – ומחיה את כל העולמות בחיות שלמעלה מהעולמות ואיננה מצומצמת לפי ערך כל עולם ונברא שהיא מחיה, **וְכֻלָּא כַּמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב,** – הכל לגבי הקב"ה, אינו נחשב לכלום ממש, **וּכְבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד בַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּעוֹדוֹ בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ** – בשעה שהדיבור נמצא עדיין במחשבת הנפש, **אוֹ בְּחֶמְדַּת הַלֵּב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[13], אֲשֶׁר עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ מִמֵּילָא תִּתְפַּשֵּׁט מִדַּת הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ מִלְּבוּשָׁיהָ,** – בהם היא מלובשת, כלומר: שיותר לא תהיה לו אהבה לדברים שאותם אהב (שבאהבתו לאותם דברים, היתה מדת האהבה שבנפשו מלובשת בהם), וכל אהבתו תהיה להקב"ה בלבד, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תִּתְלַבֵּשׁ** – מדת האהבה, **בְּשׁוּם דָּבָר הַנָּאָה וְתַעֲנוּג נַשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי לְאַהֲבָה אוֹתוֹ,** – את ה"דבר גשמי או רוחני", **וְלֹא לַחְפֹּץ כְּלָל** – "חפץ" משמעו רצון פנימי, **שׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ,** – כל אהבתו ורצונו הפנימי יהיו להקב"ה בלבד, שהוא **מְקוֹר הַחַיִּים שֶׁל כָּל הַתַּעֲנוּגִים, שֶׁכֻּלָּם** – כל התענוגים, **בְּטֵלִים בַּמְּצִיאוּת וּכְלָא מַמָּשׁ כַּמֵּיהּ חָשִׁיבִי,** – לגבי "מקור החיים" שהוא "ה' לבדו", כל התענוגים בטלים במציאות ואינם נחשבים לכלום ממש, **וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּינֵיהֶם** – בין כל תענוגי העולם, לבין הקב"ה, "מקור החיים" של כל התענוגים, **חַם וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֵין עֶרֶךְ לָאַיִן וָאֶפֶס הַמֻּחְלָט לְגַבֵּי חַיִּים נִצְחִיִּים,** – כך אין ערך ודמיון כלל בין כל תענוגי העולם שהם "אין ואפס המוחלט", לגבי החיים הנצחיים שממקור החיים, מהקב"ה – התבוננות זו תעורר בו את הרצון, שלא לרצות בכל התענוגים, כי אם לרצות במקור כל התענוגים, שהוא: אלקות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[14]: "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ",** – כלומר: כל דבר שהוא "עמך", כל דבר שהוא טפל ובטל לך – אין חפצי בו, **כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי, צוּר לְבָבִי וְגוֹ'", וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[15].** – פרטי אופני האהבה אליהם מגיע יהודי על ידי ההתבוננות בגדלות ה'. כל האמור הוא במי שיש לו רגש של אהבה לדברים מסויימים, וההתבוננות פועלת בו שמדת האהבה "תתפשט" מעניני העולם, ותהיה לאלקות בלבד. אך, מי שבטבעו הוא קר, ואין בו שום רגש של אהבה לאיזה דבר שהוא, כדי להעביר את מדת האהבה מהם לאלקות, וממילא קשה לו בהרבה לעורר בקרבו רגש של אהבה – אף על פי כן יכול גם הוא ליצור בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, על ידי ההתבוננות האמורה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם מִי שֶׁאֵין מִדַּת אַהֲבָה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ מְלֻבֶּשֶׁת כְּלָל בְּשׁוּם תַּעֲנוּג גַּשְׁמִי אוֹ רוּחָנִי - יָכוֹל** – גם הוא, **לְהַלְהִיב נַפְשׁוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשָּׁמַיְמָה, עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** – על ידי התבוננותו בענינים האמורים, יעורר גם הוא בקרבו אהבה לוהטת להקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.**

ליקוטי אמרים

אהבה זו היא מבחי' אצילות דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו אך אהבת עולם היא הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא ממש חשיב וכביטול דבור אחד בנפש המשכל' בעודו במחשבתה או בחמדת הלב כנ"ל אשר ע"י התבוננו' זו ממילא תתפשט מדת האהבה שבנפש מלבושיה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפוץ כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים שכולם בטילים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי ואין ערוך ודמיון כלל ביניהם ח"ו כמו שאין ערוך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כלה שארי ולבבי צור לבבי וגו' וכמ"ש לקמן וגם מי שאין מדת אהבה שבנפשו מלובשת כלל בשום תענוג גשמי או רוחני יכול להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה ע"י התבוננו' הנ"ל כמ"ש לקמן

---

13. פרק כ־כא. **14.** תהלים עג, כה־כו. **15.** בפרק מח.

יום ראשון

יום ראשון — כ ניסן, חמשה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכח . . . 118 כמ"ש שם.

פעם נכנס כ"ק הר' חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב. וסיפר אז – הרח"א – שרבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושתי', אָבער נעמען אליין מעג מען.

פַּעַם נִכְנַס כְּבוֹד קְדֻשַּׁת הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) אֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בְּחַג הַפֶּסַח לֹאמַר גוּט יוֹם טוֹב [="חַג שָׂמֵחַ"]. וְסִפֵּר אָז – הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם – שֶׁרַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לְאֶחָד לְכַבֵּד אֶת זוּלָתוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אַךְ לָקַחַת לְבַד מַתָּר.

יום שני

יום שני — כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר — ה'תש"ג

בְּעֵת קְרִיאַת הַשִּׁירָה – עוֹמְדִים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אין ליובאוויטש פלעגט מען זיין אויף שש"פ – אויך שבועות און הושענא רבה. אז איך בין אלט געווען ניין יאָהר האָב איך זיך שוין ניט געלייגט שלאָפען שש"פ – מ'דארף לערנען א גאנצע נאַכט.

בְּלִיוּבַאוִוִיטְשׁ הָיוּ נֵעוֹרִים בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח – גַּם בְּשָׁבוּעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. כְּשֶׁהָיִיתִי בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, כְּבָר לֹא שָׁכַבְתִּי לִישֹׁן בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח – יֵשׁ לִלְמֹד לַיְלָה שָׁלֵם.

יום שלישי

יום שלישי — כב ניסן, אחרון של פסח [בחו"ל], שבעה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.

בַּיּוֹם מְהַהְרִים: לְקַדֵּשׁ, אַחַר כָּךְ מִתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְאַחֲרֵי זֶה סְעֻדַּת יוֹם טוֹב.

הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעש"ט – משיח'ס סעודה. אחש"פ איז משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איז מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאָס איז סעודת משיח.

הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הָיָה אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בְּאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח.

סְעוּדַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הָיְתָה נִקְרֵאת – אֵצֶל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב – "סְעוּדַת מָשִׁיחַ". "סְעוּדַת מָשִׁיחַ" הִיא בְּאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח, כִּי בְּאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח מֵאִיר גִּלּוּי הָאָרַת הַמָּשִׁיחַ.

בִּשְׁנַת תרס"ו הִתְחִיל הַסֵּדֶר, אֲשֶׁר תַּלְמִידֵי תּוֹמְכֵי תְּמִימִים יֹאכְלוּ יַחַד בְּחַג הַפֶּסַח בְּ'הֵיכַל הַלִּמּוּד'. וְהָיָה אָז ש"י תַּלְמִידִים וח"י שֻׁלְחָנוֹת. סְעוּדַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח אָכַל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] בְּיַחַד עִם הַתַּלְמִידִים, וְצִוָּה לָתֵת לְכָל תַּלְמִיד ד' כּוֹסוֹת. וְאָמַר אָז: זוֹהִי סְעוּדַת מָשִׁיחַ.

יום רביעי

יום רביעי כג ניסן, אסרו–חג [בחו"ל], שמונה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כל . . . סא לי"ח.

עס איז פאראן דער ענין וואָס אחש"פ איז דער גילוי פון משיח, וואָס איז שייך לכל ישראל. פסח איז דאָך דער מדלג און ליל שמורים, און בכלל הערט זיך חרות'דיק, און נאָכדעם פאלט מען אריין אין וועלט, איז דאָס איז דער גילוי פון משיח, דער תוקף וואָס עס גיט אז מ'זאָל קענען געהן אין וועלט.

יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח הוּא גִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁשַּׁיָּךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל. פֶּסַח הוּא חֲרֵי הַ'מְדַלֵּג' וְ'לֵיל שְׁמוּרִים'. וּבְכְלָל, הַהַנְהָגָה הִיא שֶׁל בֶּן חוֹרִין, וְאַחַר מִכֵּן נוֹפְלִים לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם – חֲרֵי זֶה הוּא הַגִּלּוּי שֶׁל מָשִׁיחַ, הַתֹּקֶף הַנִּתָּן כְּדֵי לְאַפְשֵׁר הַהֲלִיכָה בָּעוֹלָם.

יום חמישי

יום חמישי כד ניסן, תשעה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: ועוד זאת . . . סא ידיו וכו'.

נוֹהֲגִים שֶׁאֵין מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָנוּ בִּימֵי סְפִירַת הָעֹמֶר.

לא טוב האָבען מיר אלע. שעיר לעזאזל איז געווען אן עבודה אין בית המקדש. ווי באַלד א נברא איז דאָ לא טוב, דארף מען עס אוועקשיקען אין ארץ גזרה.

'לֹא טוֹב' יֵשׁ לְכֻלָּנוּ. שָׂעִיר לַעֲזָאזֵל הָיָה עֲבוֹדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. מִכֵּיוָן שֶׁ[בַּ]נִּבְרָא יֶשְׁנוֹ 'לֹא טוֹב', יֵשׁ לְשָׁלְחוֹ לְאֶרֶץ גְּזֵרָה.

יום ששי

יום ששי כה ניסן, עשרה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וגם להיות . . . כמ"ש במ"א.

הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל אָדָם לְפִי מַהוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ. מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִנְקֹב מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ לִלְטֹשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת וְעוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת מְלֶאכֶת אֲפִיַּת לֶחֶם – וּמוּבָן דַּגְמַת כָּל זֶה בַּעֲבוֹדָה – הֲגַם שֶׁהִיא עֲבוֹדָה וּמְלָאכָה הַנִּצְרֶכֶת בִּמְאֹד, בְּכָל זֶה לְחֵטְא יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא.

שבת קודש

שבת כו ניסן, יא לעומר ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.
יוֹם הִתְוַעֲדוּת. הַפְּטוֹרָה: הֲלוֹא כִּבְנֵי כֻשִׁיִּים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק מג. והנה . . . 124 לקמן.

משיחת אאמו"ר: חסידות מאָנט אז ורחץ את בשרו במים ולבשם. ד. ה. די השכלה פון חסידות מוז אויסוואַשען דעם בשר, און אראָפּשוויינקען דעם את בשרו, את הטפל לבשרו,

די אלע רגילות׳ן, וועלכע בשר מאַכט, און דאן קען מען ערשט אָנטאָן די בגדי קדש. מחשבת ודבור חסידות והנהגתם של חסידים בהתבוננות קודם התפלה בגדי קדש הם, דאָס איז בגדים וועלכע מען האָט געגעבען מן הקדש, אבער דער ורחץ במים את בשרו דאָס דארף מען אליין. לבושי הנפש דאָס גיט מען מלמעלה, אָבער אָפּוואַשען דעם טפל וואָס ווערט פון בשריות און דעם בשר אליין מאַכען פאר א בשר קדש, דאָס איז נאָר בכח עצמו. און דאָס מאנט חסידות, און אויף דעם האָט רבינו הגדול געהאַט מסירות נפש. ער האָט געעפענט דעם צנור פון מס״נ אויף עבודת ה׳ בתפלה, זיין צוגעבונדען צו עצמות א״ס, חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א״ס.

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: חֲסִידוּת תּוֹבַעַת שֶׁ״וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּלְבֵשָׁם״. זֹאת אוֹמֶרֶת: הַשְׂכָּלַת הַחֲסִידוּת בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּרְחֹץ הַבָּשָׂר, וְתִשְׁטֹף אֶת הָ״אֶת בְּשָׂרוֹ״, אֶת הַטָּפֵל לִבְשָׂרוֹ, כָּל הַהֶרְגֵּלִים שֶׁהַבָּשָׂר מַרְגִּיל, וְרַק אָז אֶפְשָׁר כְּבָר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ. מַחְשֶׁבֶת וְדִבּוּר חֲסִידוּת, וְהַנְהָגָתָם שֶׁל חֲסִידִים בְּהִתְבּוֹנְנוּת קֹדֶם הַתְּפִלָּה, ״בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם״; אֵלּוּ בְּגָדִים שֶׁנִּתְּנוּ מִן הַקֹּדֶשׁ. אַךְ אֶת הַ״וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ״, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת לְבַד. לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ נִתָּנִים מִלְּמַעְלָה, אַךְ רְחִיצַת הַטָּפֵל שֶׁנּוֹצָר מֵהַבְּשָׂרִיּוּת, וְלַהֲפֹךְ אֶת הַבָּשָׂר לִבְשַׂר קֹדֶשׁ – זֶהוּ רַק בְּכֹחַ עַצְמוֹ. וְזֹאת תּוֹבַעַת הַחֲסִידוּת, וְעַל כָּךְ הָיְתָה לְרַבֵּנוּ הַגָּדוֹל מְסִירוּת נֶפֶשׁ. הוּא פָּתַח אֶת צִנּוֹר מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ עֲבוּר עֲבוֹדַת ה׳ בִּתְפִלָּה, כְּדֵי לִהְיוֹת קְשׁוּרִים לְעַצְמוּת אֵין סוֹף. חֲסִידוּת מַצִּיבָה חָסִיד פָּנִים אֶל פָּנִים מוּל עַצְמוּת אֵין סוֹף.

הלכה יומית לעיון ברמב״ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג״פ ליום, פ״א ליום, וסהמ״צ

מתי אסור לברך?

יום ראשון כ׳ ניסן ה׳תשע״א

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יד, הלכה יב: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין בְּכָל מָקוֹם לְהוֹסִיף בְּרָכָה עַל שֶׁלֹּשֶׁת הַפְּסוּקִים... לֹא בְּקוֹל רָם וְלֹא בְּלַחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר"... וּכְשֶׁמַּחֲזִיר פָּנָיו מִן הַצִּבּוּר אַחַר שֶׁמַּשְׁלִים, אוֹמֵר: "עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ... וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

לכאורה, סיום ההלכה סותר לתחילתה, שהרי אם אסור לכהן להוסיף ברכה כיצד יוסיף ׳וברך את עמך׳?

ויש לומר שאין עוברים משום בל תוסיף אלא כשהברכה הנוספת נאמרת לפי התנאים הנדרשים לקיום מצות ברכת כהנים – בנשיאת כפיים ופניהם כנגד העם, ואילו ברכה זו נאמרת אחר שפשטו כפיהם והחזירו פניהם (שו״ע אדה״ז סי׳ קכ״ח ס״מ).

אמנם, הרמב״ם כתב שאין הכהנים רשאים להוסיף ברכה בין בקול רם ובין בלחש, ואף שברכת כהנים צריכה להיות בקול רם יש בל תוסיף בהוספה בלחש (ביה״ל שם סכ״ז). ואם כן מדוע אין בל תוסיף באמירת ׳וברך את עמך׳?

ויש לבאר:

כאשר חסר התנאי של ׳קול רם׳ עוברים משום בל תוסיף כי דין זה אינו מעכב את קיום המצוה, שהרי בית כנסת שכולו כהנים עולים לדוכן ומברכים את אנשי העיר אף שקולם אינו מגיע לאוזניהם, וכיון שהמצוה מתקיימת גם בלחש, גם לברך בלחש אסור משום בל תוסיף. אך התנאי של נשיאת כפים מעכב את קיום המצוה, ולכן באמירה ללא נשיאת כפים אין משום בל תוסיף (עמק ברכה נשי״כ ה׳. הר צבי או״ח א׳ סי׳ ס״ב).

ויש מתרצים שאמירה זו לאחר הברכה אינה ברכה נוספת אלא בקשת רחמים שתתקבל ברכתם לפני המקום (סדור יעב״ץ. הר צבי שם).

ולפי התירוץ הראשון יוצא, שרשאי הכהן לומר לציבור לאחר הברכה ׳ברוכים תהיו׳ כי בברכה ללא נשיאת כפים אין ׳בל תוסיף׳. אך לפי התירוץ האחרון יש בל תוסיף גם בברכה ללא נשיאת כפים, והתירו רק תפילה לקבלת הברכה אך ברכה נוספת אסורה (הר צבי שם).

תפילין כל היום ?

יום שני כ״א ניסן ה׳תשע״א

הלכות תפילין פרק ד, הלכה כה: קְדֻשַּׁת תְּפִלִּין, קְדֻשָּׁתָן גְּדוֹלָה הִיא... צָרִיךְ אָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹתָן עָלָיו כָּל הַיּוֹם, שֶׁמִּצְוָתָן כָּךְ הִיא. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַב, תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁכָּל יָמָיו לֹא רָאוּהוּ שֶׁהָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת... בְּלֹא תְפִלִּין.

אך בשלחן ערוך (או״ח סי׳ לז ס״ב) הוסיף: ״מפני שצריכין גוף נקי... וצריך שלא יסיח דעתו מהם, ואין כל אדם יכול ליזהר בזה – נהגו שלא להניחן כל היום״.

וה׳פרי מגדים׳ (שם א״א סק״ב) מסתפק האם מצות הנחת תפילין כל היום היא מן התורה או שמן התורה קיים את המצוה אפילו אם הניחם רגע אחד, והחיוב כל היום הוא רק מדרבנן? וכתב שלדעת ה׳לבוש׳ (סי׳ לז, ב) החיוב הוא מן התורה, ונלמד מהכתוב ״וקשרתם אותם״ שמשמעותו קשירה תמידית, וכן מ״והיו לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך״ – ״לאות וזיכרון צריכים להיות תמידין״.

אך בספר 'מגן גבורים' (או"ח סי' לז, ב) כתב שאמנם המניח תפילין כל היום מקיים מצוה מן התורה, אבל אין זו חובה. והוכיח כן מדברי הרמב"ם כאן המביא את הנהגתו של רב שכל ימיו לא הלך ארבע אמות בלא תפילין, והוא אחד המקומות הבודדים שהרמב"ם מביא בספרו שם של תנא או אמורא ומציין את הנהגתם. ואם זו חובה מן התורה מה החידוש בהנהגתו של רב אלא מכאן שלדעת הרמב"ם אין זו חובה אלא מידת חסידות, וסיפור הנהגתו של רב בא כדי "להגדיל מעשה המצוה הזאת".

וראיה נוספת מדברי הגמרא (שבת קיח, א): "אמר רבי ששת תיתי לי דקיימית מצות תפילין". ומה רבותא בכך? מפרש רש"י (ד"ה דקיימית) "שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין". כלומר, שלא הסתפק בהנחת תפילין כדי לצאת ידי חובה אלא נהג מנהג חסידות והניחם כל הזמן. ואף משמעות הלשון "תיתי לי" היא שראוי הוא לשכר מיוחד עבור קיום המצוה לפנים משורת הדין.

בעצמו או בהידור על ידי שליח? יום שלישי כ"ב ניסן ה'תשע"א

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק ז, הלכה א: וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִכְתֹּב, אֲחֵרִים כּוֹתְבִין לוֹ.

יש להסתפק: הרוצה לכתוב ספר תורה וביכולתו לכתוב בעצמו אך כתיבתו לא תהיה מהודרת ככתיבת סופר מומחה, האם יכתוב בעצמו כיון ש"מצוה בו יותר מבשלוחו" (קדושין מא, א) או עדיף שיכתוב על ידי שליח כדי שיהיה ספר מהודר יותר?

מלשון הרמב"ם שכתב "אם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו" נראה לכאורה שיותר נכון לכתוב לבד, ואמנם יש הסוברים שבכל המצוות "מצוה בו יותר מבשלוחו" (מג"א או"ח סי' ר"נ ס"ק ב', אדה"ז שם ס"ד).

אך נראה שבנידון דידן עדיף שהסופר יכתוב. וראיה לדבר מהנאמר בירושלמי (יומא פ"ו ה"א) לגבי מנחת העומר: "אביב קצוּר, יבש לקצור? קצוּר קודם". כלומר, שאם לפנינו תבואה רעננה אך כבר קצרו אותה ותבואה יבשה שטרם נקצרה, הרעננה עדיפה, כי יש להעדיף את ההידור על קיום מצות הקצירה. ואף בענייננו, עדיף שהספר יהיה מהודר אף שהמצוה תתקיים על ידי שליח, בפרט לדעת ה'שאגת אריה' (סי' נ') שהציווי "זה א-לי ואנוהו" הוא מדאורייתא.

ולדעת הרא"ש (הובא בטור יור"ד סי' ע"ר), שבזמן הזה שאין לומדים מתוך ספר תורה אין מצות עשה מן התורה לכתוב ספר תורה (ראה ט"ז יור"ד שם ס"ק ד, וש"ק ס"ק ה), כתב ה'שאגת אריה' (סי' לו) שמדרבנן עכ"פ יש מצוה לכתוב. והרי כתבו התוס' (סוכה כט, א ד"ה בעינן) שגם מצוה מדרבנן יש לקיים בהידור משום "זה א-לי ואנוהו". ולפי זה ברור שיש להעדיף כתיבה מהודרת על פני "מצוה בו יותר מבשלוחו" שהרי בחפץ המצוה לא ניכר אם נעשה 'בו' או על ידי 'שלוחו'.

(דובב מישרים ח"א סי' מ"ז)

האם מותר להדפיס תנ"ך בכרך אחד? יום רביעי כ"ג ניסן ה'תשע"א

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת פרק י, הלכה ה: וּמַנִּיחִין הַחֻמָּשִׁין עַל־גַּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין נְבִיאִים וּכְתוּבִים עַל־גַּבֵּי חֻמָּשִׁים.

והקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' קנ"ג סק"ב): לגבי אמירת פסוקי זיכרונות בראש השנה הביא ה'בית יוסף' את דברי הר"ן שיש לאומרם בסדר עולה, היינו פסוקים מהכתובים, מהנביאים ומהתורה, ומבואר מדבריו שקדושת דברי נביאים עולה על הכתובים, ומדוע אין איסור להניח כתובים על גבי נביאים?

ותירץ, שאיסור ההנחה זה על גבי זה הוא רק כאשר בין שתי דרגות הקדושה קיים הפרש גדול, כגון בין תורה לשאר ספרי הקודש, אך הפרש הקדושה בין ספרי הנביאים לכתובים אינו גדול כל כך.

וה'חתם סופר' (בהגהות לשו"ע סי' קנ"ג שם) תירץ: לגבי אמירת הפסוקים - קדושת הנביאים יתירה על הכתובים, אך לגבי השפעתה של הקדושה על הנייר עליו הם כתובים אין לכך משמעות כי כולם דברי תורה. ובכל זאת אין להניח נביאים וכתובים על גבי חומשים מפני שאפשר להשלימם לספר תורה שלם שיש בו קדושה מיוחדת.

ואם כן האיסור אמור רק בחומשים הכתובים על הקלף ועשויים להצטרף לספר תורה, ולא בחומשים כרוכים וכל שכן מודפסים. וכן פסק ה'ערוך השולחן' (יו"ד סו"ס רפ"ב), והוכיח כן מדברי רש"י (מגילה כ"ז, א) שפירש "חומשין – ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד".

אך הרמב"ם החמיר שלא לכרוך תורה נביאים וכתובים בכרך אחד, משום שבהפיכת הדפים ימצאו דפי הנביאים והכתובים מעל דפי התורה (הר"א בן הרמב"ם – מובא בברכ"י יו"ד רפ"ב סי"ט), ולשיטתו יש להחמיר אף בדפי חומש שאינם ראויים לספר תורה. ומכל מקום לגבי תנ"ך בכרך אחד נפסק שאין להחמיר (שו"ע יו"ד רפ"ג ס"א).

חובה להתכונן למצוות? יום חמישי כ"ד ניסן ה'תשע"א

הלכות ציצית פרק ג, הלכה ט: קְטַנִּים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית מִן הַתּוֹרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁכָּל קָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף חַיָּב בְּצִיצִית, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

ואדמו"ר הזקן כתב: "הקטן פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה אלא מדברי סופרים" (הל' ת"ת בתחילתו).

וצריך ביאור:

ברגע שהקטן נעשה גדול נתחייב בכל מצוות התורה, ואם אין חיוב לחנכו ולהכינו לזמן גדלותו, הרי כאשר יגדל עלול הוא לעבור על מצוות התורה מחסרון ידיעה או מחסרון הכנה?

ויש לומר:

במצוות שלקיומן דרושה הכנה והכשרה, כגון תקיעת שופר שצריך להתאמן כדי לתקוע כראוי, או ד' מינים בחג הסוכות שצריך להכינם מבעוד מועד – חיוב ההכנה מתחיל לפני זמן קיום המצוה, כדי שבבוא הזמן תהיה אפשרות לקיימה. וכעין זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה ה' ס"ק י"ג) לענין קרבן פסח, כי אמנם הנמצא ב'דרך רחוקה' אינו חייב בכך, אך בוודאי חובה להשתדל להיות בירושלים בזמן הקרבת הפסח, כמו שבכל מצות־עשה "מחויב לילך מקצה הארץ להתקרב עצמו כדי לקיים מצות־עשה".

אך שונה הדבר בקטן שאין עליו חיוב (מן התורה) להתכונן לגדלותו, כי בעודו קטן פטור הוא מכל חיוב ואף חובת ההכנה אינה אלא משהגדיל, ובמשך הזמן שבו יתכונן, לא חל עליו חיוב המצוה כיוון שעדיין אינו מסוגל לקיימה.

וראיה לדבר מהבא להתגייר ש"מודיעין אותו עיקרי הדת... מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ואין מאריכין בדבר זה" (הל' איסו"ב פי"ד ה"ב). ומדוע אין מלמדין אותו את כל המצוות עם כל פרטיהן, והרי אם לא ילמד קודם גירותו לא יוכל לקיימן מיד לאחר גירותו? אלא שקודם שנתחייב אין עליו חיוב להתכונן לקיום המצוות, ומשנתגייר ועד שעובר הזמן הנדרש להכנה אינו עובר על שום מצוה שלא קיים מחסרון ידיעה והכנה.

(ליקוטי שיחות לה, עמ' 61)

'ברכה שאינה צריכה' – איסור מן התורה? יום שישי כ"ה ניסן ה'תשע"א

הלכות ברכות פרק א, הלכה טו: כָּל הַמְבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, חֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שָׁמַיִם לַשָּׁוְא, וַחֲרֵי הוּא כַּנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא.

לדעת הרמב"ם, האיסור לברך ברכה שאינה צריכה הוא מן התורה כי עובר על "לא תשא את שם אלוקיך לשוא" (שמות כ, ז). אך התוספות (ר"ה לג, א ד"ה הא) סוברים שהאיסור הוא מדרבנן, והאיסור מהתורה להוציא שם שמים לבטלה אינו אלא כשמזכיר שם ה' שלא בשעת ברכה, אבל לצורך ברכה, כשהיא אינה צריכה – איסורו רק מדרבנן (מגן אברהם א"ח סי' רט"ו ס"ק ו).

וכדבריו כאן כתב הרמב"ם גם בתשובותיו (פאר הדור סי' ק"ה), שאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא שנושא שם שמים לשוא.

והקשו האחרונים, שלכאורה הדברים סותרים לדברי הרמב"ם בתשובה אחרת (סי' כ"ו, והביאה הכ"מ הל' מילה פ"ג ה"ו): "... שכל ברכה על מצוה, דרבנן היא, בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה וחכמים הם שתיקנו את הברכה. והם שאמרו (ברכות לג, א) שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא". ואם כן האיסור הוא מדרבנן!

ומבאר החיד"א ב'ברכי יוסף' (א"ח סי' מ"ו ס"ו):

חכמים היו יכולים לקבוע שבכל ברכה, בין אם צריכה ובין שאינה צריכה, אמירת שם ה' אינה לבטלה שהרי מברך את ה'. אך באמת תקנת חכמים היתה לברך רק בעת הצורך, ו'ברכה שאינה צריכה' אינה כלולה בתקנה ולגביה האיסור מן התורה לשאת שם ה' לבטלה במקומו עומד.

וה'תורת חסד' (א"ח סי' ז) מבאר שבאיסור מן התורה ישנם שני סוגים: א. איסור המפורש בתורה. ב. איסור הנלמד מדרשה. ולפי זה אין סתירה בדברי הרמב"ם כי עיקר אזהרת התורה "לא תשא וגו'" הוא לנשבע בשקר ואילו האיסור להוציא שם ה' לבטלה כשמברך ברכה שאינה צריכה נלמד מדרשה. ולכן, אף שהנלמד בדרשת חכמים מהפסוק יש לו דין תורה – מגדירו הרמב"ם כאיסור דרבנן ("הם שאמרו...").

לא יוצאים עד שמברכים שבת קודש כ"ו ניסן ה'תשע"א

הלכות ברכות פרק ד, הלכות ג־ה: הָיָה אוֹכֵל... וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ וְחָזַר, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹמוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל... וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין בִּשְׁתִיָּה אוֹ לֶאֱכֹל פֵּרוֹת. שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ, חֲרֵי פָסַק אֲכִילָתוֹ...

מעיקר הדין אפשר לברך כל זמן שלא נתעכל המזון במעיו (לעיל ה"א) אך היוצא ממקומו מתחייב לברך מיד. וכתבו התוספות (פסחים קא, ב) שהטעם הוא מחשש שישהה מלחזור עד שירעב ושוב לא יוכל לחזור ולברך. ואם יצא ולא בירך, לדעת התוספות (שם) אין צריך לברך ברכת המזון, ולדעת הרמב"ן (מלחמות ה' שם) יברך.

וטעם מחלוקתם:

לדעת התוספות, מדין חיוב ברכת המזון יכול לברך עד שיתעכל המזון גם כאשר יוצא ממקומו, אלא שלכתחילה צריך לברך קודם שמא ישהה מלחזור, אך אם חזר למקומו אין לחייבו לברך מיד על האכילה הראשונה כיון שעדיין לא עבר שיעור עיכול.

אך לדעת הרמב"ן, העוקר ממקומו חייב לברך מיד, ומאחר וכבר חל עליו החיוב אינו פוקע אף כשיצא וחזר למקומו, כי בכל רגע ששוהה ואינו מברך עובר על החיוב מדרבנן לברך מיד.

והרמב"ם פסק כדעת הרמב"ן, שאפילו כשיצא מפתח ביתו וחזר צריך לברך ברכת המזון, אך הוסיף שהוא הדין בשתיה או באכילת פירות. ובנקודה זו נחלק על הרמב"ן, כי הרמב"ן כותב את דינו רק בדברים הטעונים ברכה במקומם, שמא ישהה מלחזור עד שירעב ושוב לא יוכל לברך, אך בשאר דברים לא תיקנו כן שהרי יוכל לברך במקום שהלך. אך לדעת הרמב"ם אין זה משום גזירה אלא עיקר בדין ברכה שלאחריה, שרק כשנשאר במקומו יכול לברך עד שיתעכל המזון ולא כשיוצא ממקומו, והטעם מבואר בדברי אדה"ז (סי' קע"ח ס"ח), שכאשר משנה את מקומו מפסיק את סעודתו, ומה שממשיך לאכול אח"כ נחשב כסעודה חדשה ולכן צריך לברך קודם על סעודתו הראשונה, ודין זה שייך גם בפירות ומים.

(רשימות שיעורים (קלמנסון) פסחים ח"ב סי' מ"ב)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ'-כ"ו ניסן ה'תשע"א

יום ראשון כ' ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים

פֶּרֶק אַרְבָּעָה־עָשָׂר[1]

א. בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף וּבִנְעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם[2]. אֲבָל בְּמִנְחָה אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִנְחָה כְּבָר סָעֲדוּ כָּל הָעָם, וְשֶׁמָּא שָׁתוּ הַכֹּהֲנִים יַיִן, וְשִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפָּיִם[3]. וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם תַּעֲנִית[4], אֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן בְּמִנְחָה - גְּזֵרָה מִנְּחַת תַּעֲנִית מִפְּנֵי מִנְחַת כָּל יוֹם[5].

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[6]? בְּתַעֲנִית שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בּוֹ מִנְחָה וּנְעִילָה, כְּגוֹן צוֹם כִּפּוּר וְתַעֲנִית צִבּוּר[7]; אֲבָל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בּוֹ נְעִילָה, כְּגוֹן תִּשְׁעָה בְּאָב[8] וְשִׁבְעָה־עָשָׂר בְּתַמּוּז - הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה שֶׁלָּהֶם סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה[9], הֲרֵי נִרְאֵית כִּנְעִילָה, וְאֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שֶׁל כָּל יוֹם[10], וּלְפִיכָךְ יֶשׁ־בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם[11]. וְכֹהֵן שֶׁעָבַר וְעָלָה לַדּוּכָן בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים - הוֹאִיל וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם שִׂכְרוּת, הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא כַּפָּיו וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ פָּסוּל הָיָה לְפִיכָךְ הוֹרִידוּהוּ[12].

ג. כֵּיצַד הִיא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בִּגְבוּלִין[13]? בְּעֵת שֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ־צִבּוּר לְ'עֲבוֹדָה', כְּשֶׁיֹּאמַר 'רְצֵה', כָּל הַכֹּהֲנִים הָעוֹמְדִים בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת נֶעֱקָרִין מִמְּקוֹמָן וְהוֹלְכִין וְעוֹלִין לַדּוּכָן[14], וְעוֹמְדִים שָׁם, פְּנֵיהֶם לַהֵיכָל וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶם כְּפוּפוֹת לְתוֹךְ כַּפֵּיהֶם, עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלִיחַ־צִבּוּר הַ'הוֹדָאָה'[15], וּמַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וּפוֹשְׁטִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם[16] כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶם וּמַתְחִילִין[17] "יְבָרֶכְךָ", וּשְׁלִיחַ־צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתָם מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" - עַד שֶׁיֹּאמַר[18]. כְּשֶׁמַּשְׁלִימִין פָּסוּק רִאשׁוֹן[19], כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר וּמַקְרֵא אוֹתָן פָּסוּק שֵׁנִי מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִים, עַד שֶׁמַּשְׁלִימִין פָּסוּק שֵׁנִי, וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן', וְכֵן בְּפָסוּק שְׁלִישִׁי.

ד. כְּשֶׁיַּשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, מַתְחִיל שְׁלִיחַ־צִבּוּר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁהִיא 'שִׂים שָׁלוֹם', וְהַכֹּהֲנִים מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַקֹּדֶשׁ וְקוֹפְצִין[20] אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וְעוֹמְדִין שָׁם בַּדּוּכָן עַד שֶׁיִּגְמֹר הַבְּרָכָה, וְחוֹזְרִין לִמְקוֹמָן.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) בכמה תפילות הכוהנים נושאים את כפיהם; סדר עליית הכוהנים לדוכן; נשיאת כפיים בבית המקדש ובמדינה. 2) לברך את ישראל, שכן מצינו באהרן הכהן שבירך את העם בנשיאת כפיים, שנאמר (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. 3) (תענית דף כו עמוד ב), שנאמר: לשרתו ולברך בשמו (דברים פרק י פסוק ח) הוקשה ברכה לשירות (עבודה במקדש): מה שירות אסור בשיכור שהרי מקרא מלא הוא: יין ושֵׁכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד וכו' אף ברכה אסורה בשיכור. 4) שאין בו אכילה ושתייה כלל. 5) (שם). 6) שאין נשיאת כפיים במנחה. 7) שגוזרים על הציבור מפני הצרות, כגון: בַּצּוֹרֶת וְדֶבֶר, כמבואר לעיל (פרק י"ב, הלכה י"ח). ונוהגים היו להתפלל תפילת נעילה בתעניות אלו כמו ביום הכיפורים (תענית דף כו עמוד א, וברש"י). 8) (פסחים דף נד עמוד ב): "תשעה באב אינו כתענית ציבור לעניין תפילת נעילה". 9) שהרי אין תפילת נעילה אחריה שיצטרכו להקדים תפילת מנחה בגללה. 10) שמקדימים בתפילתה. 11) (תענית דף כו עמוד ב). והטעם שאין תפילת נעילה בט' באב וכיוצא בו, כי אלו התעניות אינן אלא משום אֵבֶל ולא לתפילה. אַבָל תעניות הציבור נגזרו על הציבור לתפילה ולרחמים, לפיכך מוסיפים בהם תפילת נעילה (בית יוסף סימן תקע"ט). 12) ולפיכך המנהג לומר ביום הכיפורים במנחה בחזרת הש"ץ: "אלקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וגו', כי אף על פי שאין בה נשיאת כפיים, אבל הואיל ואם "עלה הכהן לא ירד, הרי זה נקרא: "ראוי לנשיאת כפיים" (הגהות מיימוניות" לקמן פרק ט"ו בדפוס קושטא). 13) בכל הארץ לגבולותיה חוץ למקום המקדש. 14) מקום גבוה ובולט המיוחד לכך. ונזכר במשנה (מידות פרק ב, משנה ו). 15) ברכת ההודאה, והיא: "הטוב שמך ולך נאה להודות". 16) והמנהג שחולקים אצבעותיהם ומכוונים לעשות חמישה רווחים ביניהם, בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ריווח אחד, בין אצבע לגודל, ובין גודל לגודל לקיים מה שנאמר (שיר השירים פרק ב פסוק ט): מציץ מן החרכים, ה'-חרכים (סדקים) וכן המדרש אומר (שיר רבה ב') "מציץ מן החרכים, - מבין אצבעותיהם של כהנים (טור אורח חיים סימן קכ"ח). 17) מעצמם, טרם שהש"ץ מקריא אותם מילה מילה (כסף משנה). והטעם: כי אחרי שהכוהנים גמרו את ברכתם: "אשר קדשנו במצוותיו" וגו' המפורשת בסמוך הלכה י"ב, אין להם לחכות להקראת הש"ץ שנראה כעין הפסק בין הברכה לעשיית המצוה - אלא עליהם לברך את העם סמוך לברכתם מייד ("קרית ספר"). וראוי להעיר, שרבינו בפירושו למשנה (ברכות פרק ה, משנה ד) אומר: ש"ץ אומר: "יברכך" ויענו הכוהנים יברכך וכו' - הרי שאין הכוהנים מתחילים לומר "יברכך" עד שהש"ץ יקריא אותם שלא כדבריו כאן, אלא שמרן רבי יוסף קארו מעיד שבארץ ישראל ומצרים נוהגים כעת כדעת רבינו כאן ואומרים שכך הם דבריו בפירוש המשנה בנוסחת ערב שהיא האמיתית. והוא מנמק את דעת רבינו: הואיל ואין הש"ץ מקריא את הכוהנים אלא כדי שלא יטעו - במלה הראשונה שבברכה שאין לחוש לטעות, אין מקום לכך (בית יוסף אורח חיים סימן קכ"ח). ורבים חולקים על הכסף משנה בדעת רבינו וסוברים שאין זה הכרח לפרש כך בדברי רבינו וייתכן שכוונתו שהכוהנים יענו "יברכך" אחרי שהש"ץ יקריא אותם (רא"ם בתשובותיו חלק א, סימן ג'; "מרכבת המשנה", ועוד). 18) "ספרי" פרשת נשא, אות ל"ט לפי הבנת הטור סימן קכ"ח. 19) של ברכת כהנים המשולשת בשלושה פסוקים הכתובים בתורה (במדבר פרק ו, פסוקים כד-כו). וכל הלכה זו מקורה במסכת סוטה (דפים לח-לט). 20) כופפים אצבעותיהם כרגיל.

מתוך מהדורת וגשל

ה. אֵין הַמַּקְרֵא רַשַּׁאי (לְהַקְרוֹת[21] לַכֹּהֲנִים) עַד שֶׁיִּכְלֶה ׳אָמֵן׳ מִפִּי הַצִּבּוּר[22]; וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לְהַתְחִיל בַּבְּרָכָה[23] עַד שֶׁיִּכְלֶה הַדִּבּוּר[24] מִפִּי הַמַּקְרֵא; וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹנִין ׳אָמֵן׳ עַד שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים; וְאֵין הַכֹּהֲנִים מַתְחִילִין בִּבְרָכָה אַחֶרֶת[25] עַד שֶׁיִּכְלֶה ׳אָמֵן׳ מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין שְׁלִיחַ־צִבּוּר רַשַּׁאי לַעֲנוֹת ׳אָמֵן׳ אַחַר הַכֹּהֲנִים כִּשְׁאָר הָעָם, שֶׁמָּא תִּטָּרֵף[26] דַּעְתּוֹ וְלֹא יֵדַע אֵיזוֹ בְּרָכָה מַקְרֵא אוֹתָן[27], אִם פָּסוּק שֵׁנִי אוֹ פָּסוּק שְׁלִישִׁי.

ו. אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם[28] מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ־צִבּוּר ׳שִׂים שָׁלוֹם׳. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לֵעָקֵר מִמְּקוֹמָן[29] עַד שֶׁיִּגְמֹר שְׁלִיחַ־צִבּוּר ׳שִׂים שָׁלוֹם׳. וְאֵין רַשָּׁאִין לָכֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. וּמִתַּקָּנוֹת [עֶזְרָא[30]], שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לַדּוּכָן בְּסַנְדְּלֵיהֶן[31], אֶלָּא עוֹמְדִין יְחֵפִין[32].

ז. כְּשֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם, לֹא יַבִּיטוּ בָעָם וְלֹא יַסִּיחוּ דַעְתָּן[33], אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶם כְּנֶגֶד הָאָרֶץ, כְּעוֹמֵד בִּתְפִלָּה. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין אֶת הָעָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַסִּיחוּ דַעְתָּם[34]; אֶלָּא כָּל הָעָם מִתְכַּוְּנִין לִשְׁמֹעַ הַבְּרָכָה[35], וּמְכַוְּנִים פְּנֵיהֶם כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים וְאֵינָם מַבִּיטִים בִּפְנֵיהֶם.

ח. אִם הָיָה הַכֹּהֵן הַמְבָרֵךְ אֶחָד, מַתְחִיל לְבָרֵךְ מֵעַצְמוֹ[36], וּשְׁלִיחַ־צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתוֹ מִלָּה מִלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר - אֵינָן מַתְחִילִין לְבָרֵךְ עַד שֶׁיִּקְרָא לָהֶם שְׁלִיחַ־צִבּוּר[37] וְאוֹמֵר לָהֶם: כֹּהֲנִים! וְהֵם עוֹנִין וְאוֹמְרִים "יְבָרֶכְךָ", וְהוּא מַקְרֵא אוֹתָן מִלָּה מִלָּה עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ.

ט. כֵּיצַד בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בַּמִּקְדָּשׁ? הַכֹּהֲנִים עוֹלִין לַדּוּכָן[38] אַחַר שֶׁיַּשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם לְמַעְלָה עַל־גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן[39] וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶן פְּשׂוּטוֹת, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ[40], וְאֶחָד מַקְרֵא אוֹתָן מִלָּה מִלָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בַּגְּבוּלִין, עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים. וְאֵין הָעָם עוֹנִין[41] אַחַר כָּל פָּסוּק, אֶלָּא עוֹשִׂין אוֹתָהּ בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אֶחָת. וּכְשֶׁיַּשְׁלִימוּ, כָּל הָעָם עוֹנִים: "בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם"[42].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

21) גירסת הכסף משנה ו"מעשה רוקח": "לקרות: כהנים", ופירושו: שאין הש"ץ הקורא לכהנים שיחזירו את פניהם לעם לברכו, ראה בסמוך (הלכה ח), רשאי לקרוא: "כהנים"! ובדפוסים אחרים (כמו אצלנו) כתוב: "להקרות לכהנים" וזה מוסב על ההקראה, שהש"ץ מקריא את "ברכת כהנים" מלה מלה. 22) שעונים אחרי ברכת "הודאה". 23) ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו" וכו' המובאת בסמוך הלכה י"ב. 24) "כהנים". 25) היא "יברכך" וטעם כל אלה: כדי שיהיה קולם נשמע, שאין שני קולות נשמעים כאחד (סוטה דף לט עמוד ב וברש"י שם). 26) תתבלבל. 27) (ברכות דף לד עמוד א). 28) כלפי ההיכל, אחרי שגמרו לברך את העם. 29) מן הדוכן. 30) כך מופיע בדפוסים שונים וטעות הוא, שבתלמוד (סוטה דף מ עמוד א; ראש השנה דף לא עמוד ב) מנו תקנה זו בין תשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, לכן צריך להיות כאן לכאורה: "ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי". 31) והטעם: שמא תיפסק רצועה בסנדלו ויתבייש כשיראה שמתלוצצים עליו על שהותר סנדלו ויתעכב לקשרו; ובינתיים יברכו הכהנים ויאמרו אנשים: פסול הוא שאינו ראוי לנשיאת כפיים (סוטה דף מ עמוד א וברש"י שם). 32) ובגרביים מותר. ואין נכון להניח הנעליים לפני הציבור בגלוי אלא יניחם במקום מוצנע ("שיורי כנסת הגדולה"). 33) מברכת הכהנים (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ח). 34) וחז"ל אמרו (חגיגה דף טז עמוד א): "המסתכל בכהנים בזמן שבית המקדש קיים שהיו עומדים על דוכנם ומברכים את ישראל בשם המפורש - עיניו כהות" (כי במקדש הייתה השכינה שורה על קשרי אצבעות הכהנים בשעת ברכתם) וכתבו שם התוספות, שאפילו בגבולין אסור משום היסח הדעת. 35) ומטעם זה אין לומר את הפסוקים הנדפסים בסידורים שהעם אומרים בשעת ברכת כהנים, כי בזה הם מסיחים דעתם מברכת הכהנים, ואמרו (סוטה דף מ עמוד א): "כל האומרם אינו אלא טועה, כלום יש לך עבד שמברכים אותו ואינו מאזין" ("הגהות מיימוניות"). 36) אין הש"ץ קורא לו: כהן! או: כהנים! (סוטה דף לח עמוד א) שנאמר: "אמור להם" - לשניים, ולא לאחד. ומפסוק זה אנו למדים שהש"ץ מזמין את הכהנים לברך. 37) ורבינו תם סובר שאין הש"ץ אומר להם "כהנים" כי אסור לו להפסיק בתפילתו. ומה שאמרו (סוטה דף לח עמוד א): "לשניים קורא כהנים" - הכוונה שאחד מן הקהל יקרא זה, או חזן הכנסת שהוא השמש יזמינם. כי חזן לחוד ושליח ציבור לחוד. והוא מסתמך על דברי ה"ספרי" פרשת נשא (אות ל"ט): "ומניין שהחזן צריך לומר להם 'אמרו'? תלמוד לומר אמור להם". וכן פירש רש"י (סוטה דף מ עמוד ב) "חזן הכנסת - שמש הכנסת שטורח בעסקי הכנסת". ולהקריא ברכת כהנים מותר לש"ץ, מפני שזה צורך תפילה הוא. אולם ב"ערוך" פירש: חזן - זה שליח ציבור, "רואה" - מתרגם אונקלוס (בראשית פרק לא, פסוק ה) חזי, שהשליח ציבור צריך לראות מה יקרא, ואת מי יקרא לעלות לתורה. ולפי זה דברי ה"ספרי" מסייעים לרבינו ("הגהות מיימוניות" ותוספות לברכות דף לד עמוד א). ורבינו בתשובתו כותב: "וודאי שאם היה הקורא להם: כהנים! אחר - אין בכך כלום; אבל זה לא ראינוהו מעולם ולא שמענו במקום שעושין כך, ובכגון זה נאמר: 'פוק חזי מאי עמא דבר' (צא וראה איך העם נוהג), וששאלת איך הש"ץ מפסיק? הואיל ומעניין התפילה הוא, אינו הפסקה" (תשובות הרמב"ם). 38) מעזרת ישראל היו עולים לעזרת כהנים במעלה אחת גבוהה אמה, ועליה דוכן בו היו שלוש מעלות רום כל מעלה חצי אמה (מידות פרק ב, משנה ו; והלכות בית הבחירה פרק ו, הלכה ג). 39) כי במקדש היו הכהנים מברכים את העם בשם המפורש, ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם ואין כבוד לשכינה שיהיה הראש למעלה הימנה, לפיכך מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם. 40) הוא נזר הקודש שהיה הכהן הגדול נושא בראשו על מצחו כמפורש בתורה (שמות פרק כח, פסוק לז) והיה חקוק עליו שם ה', ולפיכך לא היה מרים ידו מעל הציץ לרוב קדושתו (סוטה פרק ז, משנה ו). 41) אמן (שם, דף מ עמוד ב). 42) שנאמר (נחמיה פרק ט, פסוק ה): קומו ברכו את ה' אלוקיכם מן העולם ועד העולם. וב"מעשה רוקח" מעיר: שבתלמוד (שם) מבואר שזה היה המברך עצמו אומר בסוף כל ברכה שבתפילה וכן מפורש (תענית דף טז עמוד א) ורק העם היה עונה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" וכך מפורש

י. וְאוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וְהוּא הַשֵּׁם הַנֶּהְגֶּה[43] מִיּוּ"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, וְזֶה הוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[44]; וּבַמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּכִנּוּיוֹ, וְהוּא בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת, שֶׁאֵין מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ בִּלְבָד[45]; וּמִשֶּׁמֵּת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק[46], פָּסְקוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּבָרֵךְ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ אֲפִלּוּ בַּמִּקְדָּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב וְשֶׁאֵינוֹ הָגוּן; וְלֹא הָיוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים מְלַמְּדִין שֵׁם זֶה לְתַלְמִידֵיהֶם וּבְנֵיהֶם הַהֲגוּנִים, אֶלָּא פַּעַם אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים; כָּל זֶה גְּדֵלָה לִשְׁמוֹ הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא[47].

יא. אֵין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נֶאֱמֶרֶת בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[48] מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם: "כֹּה תְבָרְכוּ" - בַּעֲמִידָה, "כֹּה תְבָרְכוּ" - בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם, "כֹּה תְבָרְכוּ" - בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[49], "כֹּה תְבָרְכוּ" - פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים[50], "כֹּה תְבָרְכוּ" - בְּקוֹל רָם[51], "כֹּה תְבָרְכוּ" - בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ[52], וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּמִּקְדָּשׁ[53], כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[54].

יב. אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין בְּכָל מָקוֹם לְהוֹסִיף בְּרָכָה עַל שְׁלֹשֶׁת הַפְּסוּקִים[55], כְּגוֹן: "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים", וְכַיּוֹצֵא בָהּ - לֹא בְקוֹל רָם וְלֹא בְלַחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר". בְּשָׁעָה שֶׁכָּל כֹּהֵן עוֹלֶה לַדּוּכָן, כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רַגְלָיו לַעֲלוֹת, אוֹמֵר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה בְרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְאַל יְהִי בָהּ מִכְשׁוֹל[56] וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם"[57]. וְקֹדֶם שֶׁיַּחֲזִיר פָּנָיו לְבָרֵךְ אֶת הָעָם, מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה"[58], וְאַחַר־כָּךְ מַחֲזִיר פָּנָיו לַצִּבּוּר וּמַתְחִיל לְבָרְכָם. וּכְשֶׁמַּחֲזִיר פָּנָיו מִן הַצִּבּוּר אַחַר שֶׁמַּשְׁלִים, אוֹמֵר: "עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ[59] עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ - הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

יג. כְּשֶׁמַּחֲזִירִין הַכֹּהֲנִים אֶת פְּנֵיהֶם לַצִּבּוּר לְבָרְכָם, וּכְשֶׁמַּחֲזִירִין פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר אַחַר שֶׁמְּבָרְכִין - לֹא יַחֲזִירוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן כָּל פִּנּוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ יָמִין[60].

יד. בַּמִּקְדָּשׁ מְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם - אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם[61]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

גם בדברי רבינו (הלכות תענית פרק ד, הלכה ט"ו). אלא מאחר שבתלמוד (סוטה, שם) הוכיחו שבכל ברכה צריך להדגיש תהילת ה' ולברכו, מן העולם ועד העולם וברוב המקרים אמנם הש"ץ בעצמו חותם בברכתו כך אבל בברכת כהנים שאסור להם להוסיף שום דבר על נוסח שלושת הפסוקים הכתובים בתורה, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב) - לפיכך העם אומרו במקום הכהנים כדי להשמיע תהילת ה' מן העולם ועד העולם ("מעשה רוקח"). **43)** המבוטא. **44)** (סוטה דף לח עמוד א; סנהדרין דף ס עמוד א ועוד). **45)** (סוטה, שם) וכן אמרו (קידושין דף עא עמוד א): "לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"א, ונקרא באל"ף דל"ת. וסמכו חכמינו על הפסוק: בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך (זה בית המקדש, שיש שם גילוי שכינה) שם אזכיר את שמי - שם אני מצווך להזכיר את שמי המפורש (סוטה, שם). **46)** (יומא דף לט עמוד ב) ומאז לא זכו לגילוי שכינה, שעם מותו פסקו הניסים בבית המקדש, כמפורש שם. **47)** (קידושין דף עא עמוד א) שנאמר (שמות פרק ג פסוק טו): זה שמי לעלם קרא לְעֹלֵם, כלומר: להעלים. **48)** מפורש לעיל (פרק א, הלכה א). **49)** כל הדינים האלה נלמדים בתלמוד (סוטה דף לח עמוד א) בדרך "גזירה שווה": נאמר כאן: "כה תברכו" ונאמר להלן (דברים פרק כז, פסוק יב): "אלה יעמדו לברך את העם". מה שם בלשון הקודש שכתוב שם: וענו הלויים... קול רם ובמתן תורה נאמר (שמות פרק יט, פסוק יט): משה ידבר והאלוקים יעננו בקול, והתורה וודאי ניתנה בלשון הקודש - אף ברכת כהנים בלשון הקודש. מה שם בעמידה שנאמר: אלה יעמדו לברך - אף כאן בעמידה, נאמר כאן: כה תברכו, ונאמר להלן (ויקרא פרק ט, פסוק כב): וישא אהרן את ידיו... ויברכם. כשם ששם בנשיאת כפיים, אף כאן בנשיאת כפיים. **50)** שיהיו פני הכהנים מול פני העם בשעת ברכתם שנאמר: "אמור להם" כאדם האומר לחבירו. **51)** שנאמר: "אמור להם" - שיהיה כל העם שומע (ספרי נשא). **52)** שנאמר "ושמו את שמי" וגו' שמי המיוחד לי. **53)** זה מוסב רק על הברכה בשם המפורש, אבל כל הדינים השנויים בהלכה זו נוהגים גם במדינה. **54)** לעיל הלכה ט, ומקור כל הלכה זו (סוטה דף לח עמוד א). **55)** (ראש השנה דף כח עמוד ב). **56)** שלא אטרד בשעת ברכתי במחשבות אחרות המפסידות את כוונת הברכה וכן שלא אטעה בנוסח הברכה ובדיניה הכרוכים בה (פירוש מהרז"ו למדרש במדבר רבה פרשה י"א). **57)** (סוטה דף לט עמוד א) והתיבות: "מעתה ועד עולם" הן הוספת הרי"ף למגילה פרק ד. **58)** מכוון על פי דברי הזוהר (במדבר דף קמז עמוד ב) כל כהן שאינו אוהב את עמו, או שאינו אהוב לעם אל ישא ידיו לברך את העם, שנאמר (משלי פרק כב, פסוק ט): טוב עין הוא יברך, אל תקרי יבורך אלא יברך ("מגן אברהם" אורח חיים סימן קכח, סעיף קטן יח. וראה סוטה דף לח עמוד ב מעין זה). וכן הכתוב אומר: "אמור להם" כתיב מלא. בפה מלא ובלב שלם (מדרש במדבר רבה פרשה יא). **59)** כי מאחר שאין הברכה תלוייה בכהנים עצמם אלא בהקדוש־ברוך־הוא, כעדות הכתוב: ואני אברכם" וכמבואר (חולין דף מט עמוד א) אם כן ברכת כהנים למה? - אינה אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל והקדוש־ברוך־הוא מתאווה לברכת כהנים (מהרש"א לסוטה דף לט עמוד א). ויש מבארים גזירה זו, היות והכהנים החזירו אחוריהם להיכל הקודש ופניהם לעם כמבואר לעיל (הלכה ג) והרי זה גנאי גדול כלפי ההיכל שבו ספרי תורה מונחים, והכתוב קובל נגד "עשרים וחמישה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה" (יחזקאל פרק ח, פסוק ט"ז) וראה (סוכה פרק ה, משנה ד) אלא שהתורה גזרה על הכהנים שיברכו את ישראל פנים כנגד פנים, לפיכך הכהנים מתנצלים אחרי ברכתם ואומרים: "עשינו מה שגזרת עלינו" כל מה שעשינו בהכרח עשינו על פי גזירתך העליונה. **60)** (זבחים דף סב עמוד ב) שנאמר בים שעשה שלמה: עומד על שנים עשר בקר, שלושה פונים צפונה ושלושה פונים ימה ושלושה פונים נגבה ושלושה פונים מזרחה (דברי הימים־ב פרק ד, פסוק ד) וכשאתה מקיף איזה דבר ופניך אליו ואתה סובבו מצפון למערב לימינך אתה הולך. **61)** הוא בית שער, ומבוא להיכל שבמקדש, ושתים עשרה מעלות היו בכניסתו (תמיד פרק ז, משנה ב).

1 וּמְבָרְכִין, כַּדֶּרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ[62]. אֲבָל בַּמְּדִינָה מְבָרְכִין אוֹתָהּ אַחַר
2 כָּל תְּפִלָּה, חוּץ מִמִּנְחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[63]. בְּכָל מָקוֹם
3 מִשְׁתַּדְּלִין[64] שֶׁיְּהֵא הַמַּקְרֵא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר
4 לָהֶם" - מִכְּלָל שֶׁאֵין הַמַּקְרֵא מֵהֶם.

5 פֶּרֶק חֲמִשָּׁה־עָשָׂר[1]

6 **א.** שִׁשָּׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם: הַלָּשׁוֹן, וְהַמּוּמִין,
7 וְהָעֲבֵרָה, וְהַשָּׁנִים, וְהַיַּיִן, וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם. הַלָּשׁוֹן כֵּיצַד?
8 הָעֹלְגִים שֶׁאֵין מוֹצִיאִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקּוּנָן, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין
9 לְאַלְפֵי"ן עַיְנֵי"ן וּלְעַיְנֵי"ן אַלְפֵי"ן, אוֹ לְ'שִׁבֹּלֶת' 'סִבֹּלֶת',
10 וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן. וְכָךְ כִּבְדֵי־פֶה
11 וְכִבְדֵי־לָשׁוֹן, שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם נִכָּרִים לַכֹּל, אֵין נוֹשְׂאִין אֶת
12 כַּפֵּיהֶן.
13 **ב.** הַמּוּמִין כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ מוּמִין בְּפָנָיו אוֹ בְיָדָיו אוֹ
14 בְּרַגְלָיו, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֶצְבְּעוֹתָיו עֲקֵמוֹת אוֹ עֲקוּשׁוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ
15 יָדָיו בָּהֶקְנְיוֹת - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ.
16 מִי שֶׁהָיָה רִירוֹ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְכֵן
17 הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָּשׁ
18 בְּעֵינָיו וְהַכֹּל הָיוּ רְגִילִים בְּזֶה הַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו אוֹ בְּזֶה
19 שֶׁרִירוֹ זָב - מֻתָּר, לְפִי שֶׁאֵין מִסְתַּכְּלִין בּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו
20 צְבוּעוֹת אִסְטִיס וּפוּאָה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם רֹב אַנְשֵׁי
21 הָעִיר מְלַאכְתָּן בְּכָךְ - מֻתָּר, לְפִי שֶׁאֵין מִסְתַּכְּלִין בּוֹ.
22 **ג.** הָעֲבֵרָה כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה
23 תְּשׁוּבָה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ",
24 וּכְתִיב: "וּבְפָרְשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם" וְגוֹ'. וְכֹהֵן שֶׁעָבַד כּוֹכָבִים - בֵּין
25 בְּאֹנֶס, בֵּין בִּשְׁגָגָה - אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ נוֹשֵׂא
26 אֶת כַּפָּיו לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת" וְגוֹ';
27 וּבְרָכָה כַּעֲבוֹדָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ". וְכֵן
28 כֹּהֵן שֶׁהֵמִיר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ,
29 אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו לְעוֹלָם. וּשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת אֵין מוֹנְעִין.
30 **ד.** הַשָּׁנִים כֵּיצַד? כֹּהֵן נַעַר לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
31 זְקָנוֹ. וְהַיַּיִן כֵּיצַד? מִי שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן בְּבַת אַחַת, אֵינוֹ
32 נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו עַד שֶׁיָּסִיר אֶת יֵינוֹ מֵעָלָיו, לְפִי שֶׁהוּקְשָׁה
33 בְּרָכָה לַעֲבוֹדָה. שָׁתָה רְבִיעִית יַיִן בִּשְׁתֵּי פְעָמִים, אוֹ שֶׁנָּתַן
34 לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם - מֻתָּר. וְאִם שָׁתָה יוֹתֵר מֵרְבִיעִית,
35 אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה מָזוּג, אַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁתָאוֹ בְּכַמָּה פְעָמִים -
36 לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיָּסִיר אֶת יֵינוֹ מֵעָלָיו. וְכַמָּה הִיא
37 רְבִיעִית? אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם, בְּרוּם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע
38 וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע, בַּגּוּדָל; וְזֶה הָאֶצְבַּע שֶׁמּוֹשְׁחִין בּוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה
39 כֻּלָּהּ הוּא הַגּוּדָל, וְהוּא הַנִּקְרָא בֹּהֶן־יָד.
40 **ה.** טֻמְאַת הַיָּדַיִם כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל אֶת יָדָיו, לֹא יִשָּׂא
41 אֶת כַּפָּיו; אֶלָּא נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד הַפֶּרֶק כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּקַדְּשִׁין
42 לָעֲבוֹדָה, וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ
43 אֶת יְיָ". וְהֶחָלָל אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּכֹהוּנוֹ.
44 **ו.** כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ דָּבָר מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין נְשִׂיאַת
45 כַּפַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת, אוֹ
46 שֶׁהָיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים אַחֲרָיו, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ
47 בְּצֶדֶק - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁזּוֹ
48 מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל כֹּהֵן וְכֹהֵן שֶׁרָאוּי לִנְשִׂיאַת כַּפַּיִם, וְאֵין
49 אוֹמְרִים לְאָדָם רָשָׁע: הוֹסֵף רֶשַׁע וְהִמָּנַע מִן הַמִּצְוֹת.
50 **ז.** וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: וּמַה תּוֹעִיל בִּרְכַּת הֶדְיוֹט זֶה? שֶׁאֵין
51 קִבּוּל הַבְּרָכָה תָּלוּי בַּכֹּהֲנִים, אֶלָּא בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" -
53 הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂים מִצְוָתָן שֶׁנִּצְטַוּוּ בָהּ, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
54 בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּחֶפְצוֹ.
55 **ח.** עָם שֶׁהֵם אַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָם בִּכְלַל הַבְּרָכָה;
56 וְהָעוֹמְדִים מִצִּדֵּיהֶן, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל הַבְּרָכָה. וְאִם הָיְתָה
57 מְחִצָּה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הַמִּתְבָּרְכִים, אֲפִלּוּ הִיא חוֹמָה שֶׁל
58 בַּרְזֶל - הוֹאִיל וּפְנֵיהֶם מוּל פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל
59 הַבְּרָכָה.
60 **ט.** נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בַּעֲשָׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְיָן. בֵּית־הַכְּנֶסֶת
61 שֶׁכֻּלָּן כֹּהֲנִים - כֻּלָּם נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶם; וּלְמִי הֵם מְבָרְכִים?
62 לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּצָּפוֹן וְלַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּדָּרוֹם; וּמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם
63 'אָמֵן'? הַנָּשִׁים וְהַטָּף. וְאִם נִשְׁאֲרוּ שָׁם עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים יוֹתֵר
64 עַל אֵלּוּ שֶׁעָלוּ לַדּוּכָן - הָעֲשָׂרָה עוֹנִין 'אָמֵן' וְהַשְּׁאָר מְבָרְכִין.
65 **י.** צִבּוּר שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶן כֹּהֵן, אֶלָּא שְׁלִיחַ־צִבּוּר לְבַדּוֹ - לֹא
66 יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיְתָה הַבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו
67 וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ - רַשַּׁאי. וְאִם אֵין לָהֶם כֹּהֵן כְּלָל - כְּשֶׁגִּיעַ
68 שְׁלִיחַ־צִבּוּר לְ'שִׂים שָׁלוֹם', אוֹמֵר: "אֱלֹהֵינוּ וַאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
69 בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה
70 עַבְדֶּךָ, הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ, כָּאֲמוּר:
71 יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו
72 אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי
73 אֲבָרְכֵם". וְאֵין הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן', וּמַתְחִיל וְאוֹמֵר 'שִׂים
74 שָׁלוֹם'.
75 **יא.** כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא אֶת כַּפָּיו בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, וְהָלַךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

62) לעיל הלכות ט־י, ונשאל הרדב"ז, שלמעלה בהלכה ט אומר רבינו: הכהנים עולים לדוכן וכו' וכאן הוא אומר: שעל מעלות האולם היו מברכים, והלא דוכן ומעלות האולם שני דברים נפרדים הם, כמו שביארנו, וכמבואר בהלכות "בית הבחירה" (פרק ו, הלכות ג־ד) והשיב: היות ושנינו במשנה (כלים פרק א, משנה ט) "בין האולם ולמזבח מקודש... שאין בעלי מומים נכנסים לשם" יוצא שכהן בעל מום לא היה יכול לגשת למעלות האולם לברך עם אחיו הכהנים, ועל כורחו היה מברך על הדוכן שקדושתו פחותה ממעלות האולם, נמצא, בשעה שהכהנים היו נושאים כפיהם על מעלות האולם היו הכהנים בעלי מומין (שאין מום בידיהם, וכמבואר לקמן פרק ט"ו, הלכה ב) נושאים כפיהם על הדוכן, ואין כל סתירה בדברי רבינו (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם פרק ד), **63)** לעיל (הלכה א). **64)** ירושלמי ברכות (פרק ה, הלכה ד). אבל אין זה מעכב, כמבואר במשנה (שם). והורה רבי מאיר מרוטנברג שכשהחזן כהן, יעמוד ישראל אצלו ויקרא "כהנים" ויקריא אותם כל סדר הברכות, והחזן שותק עד התחלת "שים שלום" ("הגהות מיימוניות"). **1)** שישה דברים המונעים נשיאת כפיים; בית הכנסת שכולו כהנים או אין בו כהן כלל

אַחֵר וּמָצָא צִבּוּר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין וְלֹא הִגִּיעוּ לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים - נוֹשֵׂא יָדָיו לָהֶן וּמְבָרְכָן, וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. כֹּהֵן שֶׁלֹּא עָקַר רַגְלָיו מִמְּקוֹמוֹ לַעֲלוֹת לַדּוּכָן בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר שְׁלִיחַ־צִבּוּר 'רְצֵה', שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה בְּאוֹתָהּ תְּפִלָּה; אֲבָל אִם עָקַר רַגְלָיו לַעֲלוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַדּוּכָן אֶלָּא אַחַר 'עֲבוֹדָה', הֲרֵי זֶה עוֹלֶה וּמְבָרֵךְ.

יב. כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן - אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, הֲרֵי זֶה כְּעוֹבֵר עַל שָׁלֹשׁ עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "אָמוֹר לָהֶם", "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ; וְכָל כֹּהֵן הַמְבָרֵךְ, מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ".

סְלִיקוּ הִלְכוֹת תְּפִלָּה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לְהִיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ. ב) לְקָשְׁרָם עַל הַיָּד. ג) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים. ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה. וּבֵאוּר כָּל מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵן: "קַדֶּשׁ לִי", "וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ יְיָ" שֶׁבְּסֵפֶר 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹת', וּ"שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" - הֵן שֶׁנִּכְתְּבוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן, וּמְחַפִּין אוֹתָן בְּעוֹר, וְנִקְרָאִים תְּפִלִּין. וּמַנִּיחִין אוֹתָן עַל הָרֹאשׁ, וְקוֹשְׁרִין אוֹתָן עַל הַיָּד. וַאֲפִלּוּ קוֹצוֹ שֶׁל אוֹת אַחַת מֵאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ מְעַכֵּב אֶת כֻּלָּן מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ נִכְתָּבוֹת שְׁלֵמוֹת כְּתִקּוּנָן.

ב. וְכֵן שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּמְּזוּזָה, שֶׁהֵן "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" - אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת מִשְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת, אִם חָסֵר קוֹצוֹ, מְעַכֵּב מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֵן נִכְתָּבוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁחִסֵּר אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת - פָּסוּל.

ג. עֲשָׂרָה דְּבָרִים יֵשׁ בַּתְּפִלִּין, כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְכֻלָּן מְעַכְּבִין. לְפִיכָךְ אִם שִׁנָּה בְּאַחַת מֵהֶן, הֲרֵי הַתְּפִלִּין פְּסוּלוֹת. שְׁנַיִם הֵן בִּכְתִיבָתָן, וּשְׁמוֹנָה בְּחִפּוּיָן וּקְשִׁירַת רְצוּעוֹתֵיהֶן. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם שֶׁבִּכְתִיבָתָן: שֶׁכּוֹתְבִין אוֹתָן בִּדְיוֹ, וְשֶׁיִּהְיוּ נִכְתָּבִין עַל הַקְּלָף.

ד. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַדְּיוֹ? מְקַבְּצִין הֶעָשָׁן שֶׁל שְׁמָנִים, אוֹ שֶׁל זֶפֶת וְשֶׁל שַׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וּגוֹבְלִין אוֹתוֹ בִּשְׂרַף הָאִילָן וּבְמֵעַט דְּבַשׁ, וְלוֹתְתִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה, וְדָכִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה רְקִיקִין, וּמְיַבְּשִׁין אוֹתוֹ וּמַצְנִיעִין אוֹתוֹ. וּבִשְׁעַת כְּתִיבָה שׁוֹרֵהוּ בְּמֵי עֲפָצִים וְכַיּוֹצֵא בוֹ, וְכוֹתֵב בּוֹ; שֶׁאִם תִּמְחָקֶנּוּ, יִהְיֶה נִמְחָק. וְזֶהוּ הַדְּיוֹ, שֶׁמְּצָוָה מִן הַמֻּבְחָר לִכְתֹּב בּוֹ סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת. וְאִם כָּתַב שְׁלָשְׁתָּן בְּמֵי עַפְצָא וְקַנְקַנְתּוּם, שֶׁהוּא עוֹמֵד וְאֵינוֹ נִמְחָק, כְּשֵׁרִים.

ה. אִם־כֵּן, מַה מַּעֲטָה הַהֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהְיוּ כְתוּבִים בִּדְיוֹ? לְמַעֵט שְׁאָר מִינֵי צִבְעוֹנִין, כְּגוֹן הָאָדֹם וְהַיָּרֹק וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁאִם כָּתַב בַּסְּפָרִים אוֹ בַתְּפִלִּין אוֹ בַמְּזוּזוֹת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בִּשְׁאָר מִינֵי צִבְעוֹנִין, אוֹ בְזָהָב - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

ו. שָׁלֹשׁ עוֹרוֹת הֵן: גְּוִיל, וּקְלָף וְדוּכְסוּסְטוֹס. כֵּיצַד? לוֹקְחִין עוֹר בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה, וּמַעֲבִירִין הַשֵּׂעָר מִמֶּנּוּ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ מוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמֶלַח, וְאַחַר־כָּךְ מְעַבְּדִין אוֹתוֹ בְּקֶמַח, וְאַחַר־כָּךְ בְּעַפְצָא, וְכַיּוֹצֵא בוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּכַוְּצִין אֶת הָעוֹר וּמְחַזְּקִין אוֹתוֹ; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גְּוִיל.

ז. וְאִם לָקְחוּ הָעוֹר אַחַר שֶׁהֶעֱבִירוּ שְׂעָרוֹ, וְחִלְּקוּ אוֹתוֹ בְּעָבְיוֹ לִשְׁנַיִם, כְּמוֹ שֶׁהַעַבְדָנִין עוֹשִׂין, עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי עוֹרוֹת: אֶחָד דַּק, הוּא שֶׁמִּמּוּל הַשֵּׂעָר, וְאֶחָד עָבֶה, וְהוּא שֶׁמִּמּוּל הַבָּשָׂר; וְעִבְּדוּ אוֹתוֹ בְּמֶלַח וְאַחַר־כָּךְ בְּקֶמַח, וְאַחַר־כָּךְ בְּעַפְצָא וְכַיּוֹצֵא בוֹ - זֶה הַחֵלֶק שֶׁמִּמּוּל הַשֵּׂעָר נִקְרָא קְלָף, וְזֶה שֶׁמִּמּוּל הַבָּשָׂר נִקְרָא דוּכְסוּסְטוֹס.

ח. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁיִּהְיוּ כוֹתְבִין סֵפֶר־תּוֹרָה עַל הַגְּוִיל, וְכוֹתְבִין בִּמְקוֹם הַשֵּׂעָר, וְשֶׁיִּהְיוּ כוֹתְבִין הַתְּפִלִּין עַל הַקְּלָף, וְכוֹתְבִין בִּמְקוֹם הַבָּשָׂר, וְשֶׁיִּהְיוּ כוֹתְבִין הַמְּזוּזָה עַל דּוּכְסוּסְטוֹס, וְכוֹתְבִין בִּמְקוֹם הַשֵּׂעָר. וְכָל הַכּוֹתֵב עַל הַקְּלָף בִּמְקוֹם שֵׂעָר, אוֹ שֶׁכָּתַב בַּגְּוִיל וּבַדּוּכְסוּסְטוֹס בִּמְקוֹם בָּשָׂר - פָּסוּל.

ט. אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּךְ הִיא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, אִם כָּתַב סֵפֶר־תּוֹרָה עַל הַקְּלָף, כָּשֵׁר; וְלֹא נֶאֱמַר גְּוִיל, אֶלָּא לְמַעֵט דּוּכְסוּסְטוֹס, שֶׁאִם כָּתַב עָלָיו הַסֵּפֶר, פָּסוּל. וְכֵן אִם כָּתַב אֶת הַמְּזוּזָה עַל הַקְּלָף אוֹ עַל הַגְּוִיל, כָּשֵׁר; לֹא אָמְרוּ עַל דּוּכְסוּסְטוֹס אֶלָּא לְמִצְוָה.

י. אֵין כּוֹתְבִין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת עַל־גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְעוֹף וְחַיָּה הַטְּמֵאִים. אֲבָל כּוֹתְבִין עַל־גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף טְהוֹרִים, וַאֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. וְאֵין כּוֹתְבִין עַל־גַּבֵּי עוֹר הַדָּג הַטָּהוֹר, מִפְּנֵי הַזֵּהֲמָא, שֶׁאֵין הַזֵּהֲמָא פּוֹסֶקֶת בְּעִבּוּדָהּ.

יא. גְּוִיל שֶׁל סֵפֶר־תּוֹרָה, וּקְלָף שֶׁל תְּפִלִּין אוֹ שֶׁל סֵפֶר־תּוֹרָה, צָרִיךְ לְעַבֵּד אוֹתָן לִשְׁמָן. וְאִם עִבְּדָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, פְּסוּלִין. לְפִיכָךְ אִם עִבְּדָן הַכּוּתִי, פְּסוּלִין. אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ לוֹ לַכּוּתִי לְעַבֵּד עוֹר זֶה לְשֵׁם הַסֵּפֶר אוֹ לְשֵׁם הַתְּפִלִּין - פְּסוּלִין, שֶׁהַכּוּתִי עַל דַּעַת עַצְמוֹ הוּא עוֹשֶׂה, לֹא עַל דַּעַת הַשּׁוֹכֵר אוֹתוֹ; לְפִיכָךְ, כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ מַעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ, אִם עָשָׂהוּ הַכּוּתִי, פָּסוּל. וּמְזוּזָה אֵינָהּ צְרִיכָה הַעְבָּדָה לִשְׁמָהּ.

יב. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין כּוֹתְבִין סֵפֶר־תּוֹרָה וְלֹא מְזוּזָה אֶלָּא בְּשִׂרְטוּט; אֲבָל תְּפִלִּין אֵינָן צְרִיכִין שִׂרְטוּט, לְפִי שֶׁהֵן מְחֻפִּין. וּמֻתָּר לִכְתֹּב תְּפִלִּין וּמְזוּזָה שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב, שֶׁהַכֹּל גּוֹרְסִין פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ; אֲבָל סֵפֶר־תּוֹרָה, אָסוּר לִכְתֹּב אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב.

כיצד יתנהגו. 1) עשרה דברים המעכבים בתפילין וכולם הלכה למשה מסיני; ההפרש שבין תפילין ומזוזה וספר תורה ומעשה

יג. סֵפֶר־תּוֹרָה, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, שֶׁכְּתָבָן אֶפִּיקוֹרוֹס, יִשָּׂרְפוּ. כְּתָבָן כּוּתִי, אוֹ יִשְׂרָאֵל מוּמָר, אוֹ מוֹסֵר בְּיַד אַנָּס, אוֹ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ קָטָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין, וְיִגָּנְזוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם", "וּכְתַבְתָּם" - כֹּל שֶׁמַּזְהָר עַל הַקְּשִׁירָה וּמַאֲמִין בָּהּ, הוּא שֶׁכּוֹתֵב. נִמְצְאוּ בְיַד אֶפִּיקוֹרוֹס, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי כְתָבָן - יִגָּנְזוּ. נִמְצְאוּ בְיַד כּוּתִי - כְּשֵׁרִים. וְאֵין לוֹקְחִין סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת מִן הַכּוּתִים בְּיוֹתֵר עַל דְּמֵיהֶם, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אוֹתָן לְגַנְּבָן וּלְגַזְּלָן.

יד. סֵפֶר־תּוֹרָה, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, שֶׁכְּתָבָן עַל־גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִין, אוֹ עַל־גַּבֵּי עוֹרוֹת שֶׁאֵינָם מְעֻבָּדִין, אוֹ שֶׁכָּתַב סֵפֶר־תּוֹרָה וּתְפִלִּין עַל עוֹר שֶׁלֹּא עִבְּדָן לִשְׁמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

טו. הַכּוֹתֵב סֵפֶר־תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, וּבִשְׁעַת כְּתִיבָה לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה, וְכָתַב אַזְכָּרָה מִן הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - פְּסוּלִין. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם, אֲפִלּוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ; הָיָה כוֹתֵב שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת, הֲרֵי זֶה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם וּמֵשִׁיב.

טז. הַטּוֹבֵל אֶת הַקֶּלֶמוֹס לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם, לֹא יַתְחִיל מֵאוֹת הַשֵּׁם, אֲבָל מַתְחִיל הוּא מֵאוֹת שֶׁלְּפָנָיו. שָׁכַח לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם כֻּלּוֹ - תּוֹלֶה אוֹתוֹ בֵּין הַשִּׁיטוֹת. אֲבָל מִקְצָת הַשֵּׁם בַּשִּׁיטָה וּמִקְצָתוֹ תָּלוּי, פָּסוּל. וּבִשְׁאָר הַתֵּבוֹת אִם שָׁכַח, כּוֹתֵב מִקְצָת הַתֵּבָה בַּשִּׁיטָה וּמִקְצָתָהּ לְמַעְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֵפֶר־תּוֹרָה, אֲבָל בְּמְזוּזָה וּתְפִלִּין, אֵין תּוֹלִין בָּהֶן אֲפִלּוּ אוֹת אֶחָת; אֶלָּא אִם שָׁכַח אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, גּוֹנֵז מַה שֶׁכָּתַב וְכוֹתֵב אַחֶרֶת. וּמֻתָּר לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֶּרֶד וְעַל מְקוֹם הַמְּחָק בְּכֻלָּן.

יז. כּוֹתְבֵי סְפָרִים, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אָסוּר לָהֶם לְהַפֵּךְ הַיְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ, אֶלָּא פּוֹרֵשׂ עָלֶיהָ בֶּגֶד אוֹ כּוֹפְלָהּ.

יח. סֵפֶר־תּוֹרָה, תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, שֶׁאָמַר הַסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ: לֹא כָתַבְתִּי הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן לִשְׁמָן! אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפָסְלָן, אֲבָל נֶאֱמָן הוּא לְהַכְשִׁיר כָּל שֶׁכָּרוֹ. וְלָמָּה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפָסְלָן? שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַכְשִׁיר עַל הַלּוֹקֵחַ אוֹ עַל זֶה שֶׁשְּׁכָרוֹ, וְדוֹמֶה שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר בַּאֲמִירָה זוֹ אֶלָּא שְׁכַר הָאַזְכָּרוֹת. לְפִיכָךְ אִם אָמַר: סֵפֶר־תּוֹרָה זֶה אוֹ תְּפִלִּין אֵלּוּ, עוֹרוֹת שֶׁלָּהֶן אֵינָם מְעֻבָּדוֹת לִשְׁמָן! - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן לְהַכְשִׁיר שְׁכָרוֹ, נֶאֱמָן לְפָסְלָן, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים, שֶׁאִם אֵין הָעוֹרוֹת מְעֻבָּדִין לִשְׁמָן, אֵין שָׂכָר לוֹ כְּלָל.

יט. אֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, אֶלָּא בִּכְתַב אַשּׁוּרִית. וְהִתִּירוּ בַּסְּפָרִים לִכְתֹּב אַף בִּינֹנִי בִּלְבָד. וּכְבָר נִשְׁקַע יְנֻנִי מִן הָעוֹלָם וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבַד, לְפִיכָךְ אֵין כּוֹתְבִין הַיּוֹם שְׁלִשְׁתָּן אֶלָּא אַשּׁוּרִית. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּכְתִיבָתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּדְבַּק אוֹת בְּאוֹת, שֶׁכָּל אוֹת שֶׁאֵין הָעוֹר מַקִּיף לָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, פָּסוּל. וְכָל אוֹת שֶׁאֵין הַתִּינוֹק, שֶׁאֵינוֹ לֹא חָכָם וְלֹא סָכָל, יָכוֹל לִקְרוֹתָהּ - פָּסוּל. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצוּרַת הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁלֹּא תִּדְמֶה הַיּוּ"ד לְוָא"ו וְלֹא וָא"ו לְיוּ"ד, וְלֹא כָ"ף לְבֵי"ת וְלֹא בֵי"ת לְכָ"ף, וְלֹא דָ"ל לְרֵי"ש וְלֹא רֵי"ש לְדָ"ל, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה, עַד שֶׁיָּרוּץ כָּל הַקּוֹרֵא בָהֶן.

כ. עוֹר שֶׁהָיָה נָקוּב, לֹא יִכְתֹּב עַל־גַּבֵּי הַנֶּקֶב. וְכָל נֶקֶב שֶׁהַדְּיוֹ עוֹבֶרֶת עָלָיו אֵינוֹ נֶקֶב, וּמֻתָּר לִכְתֹּב עָלָיו; לְפִיכָךְ מֻתָּר לִכְתֹּב עַל־גַּבֵּי עוֹר הָעוּף שֶׁנִּתְעַבֵּד. נֶקֶב הָעוֹר אַחַר שֶׁנִּכְתַּב - אִם נֶקֶב בְּתוֹךְ הָאוֹת, כְּגוֹן תּוֹךְ הֵי"א אוֹ תּוֹךְ מֵ"ם, וְכֵן בִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת, כָּשֵׁר. נֶקֶב בְּיָרֵךְ שֶׁל אוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה - אִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה מְלֹא אוֹת קָטַנָּה, כָּשֵׁר; וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּדְמֶה לְאוֹת אַחֶרֶת; וְאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה מְלֹא אוֹת קָטַנָּה - פְּסוּלָה.

יום שני כ"א ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. כֵּיצַד כּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ[2]? כּוֹתְבִין אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת עַל אַרְבַּע קְלָפִין[3], וְגוֹלְלִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ, וּמַנִּיחִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע בָּתִּים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[4] בְּעוֹר אֶחָד[5]. וְשֶׁל יָד, כּוֹתְבִין אוֹתָן הָאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת בְּאַרְבַּע דַּפִּין[6] עַל קְלָף אֶחָד, וְגוֹלְלוֹ כְּמִין סֵפֶר־תּוֹרָה מִסּוֹפוֹ לִתְחִלָּתוֹ[7], וּמַנִּיחוֹ בְּבַיִת אֶחָד[8].

ב. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּפָּרָשִׁיּוֹת, שֶׁאִם עָשָׂה הַסְתּוּמָה[9] פְּתוּחָה[10] אוֹ הַפְּתוּחָה סְתוּמָה, פְּסָלָן. וּשְׁלֹשֶׁת הַפָּרָשִׁיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וּפָרָשָׁה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהִיא 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ', סְתוּמָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עורם; דיני כתיבתן, שירטוטן ועיבודן. 1) דיני התגין שבכתיבת פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות ודין רצועה שנפסקה. 2) הקדים רבינו לפרש מעשה כתיבת "של ראש" תחילה, וכן לעיל (פרק א, הלכה א) במעשה הנחתן הקדים "של ראש" לתפילה "של יד" אף על פי שבתורה קדמה "של יד" ככתוב (שמות פרק יג, פסוק ט): והיה לך לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך, וכן צריך לכתוב קודם פרשיות של יד כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סימן לב, סעיף א), אלא מפני שקדושת "של ראש" חמורה מ"של יד" כמבואר לקמן (פרק ג, הלכה י"ז) נקטה תחילה. 3) (מנחות דף לד עמוד ב) שנאמר ולטוטפת בין עיניך אמר רבי עקיבא טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. 4) מבואר לקמן (פרק ג, הלכות ב־ג). 5) שנאמר "ולזיכרון בין עיניך" זיכרון אחד אמרתי לך ולא שניים ושלושה זיכרונות, מכאן שאין מניחים את ארבע הפרשיות אלא בעור אחד (מנחות, שם). 6) עמודים. 7) כי אם יגללו מתחילתו לסופו תצא הפרשה האחרונה ראשונה וסדרן מעכב (קרית ספר). גם ארבעת הקלפים שבתפילה של ראש, גוללים מסופם לתחילתם כמבואר בדברי רבינו לקמן פרק ג, הלכה ז, אלא משום שאי אפשר לגלגל בגלילה ממש "כעין ספר תורה", שהרי טעונים כיפול, כדי שיניחם בבתים בעומק כל בית, לפיכך דקדק רבינו לתאר גלילת הפרשיות "כמין ספר תורה" רק ב"של יד" לבד ("מעשה רוקח"). 8) שנאמר: והיה לך לאות על ידך, אות אחת מבחוץ ומבפנים (מנחות, שם). וראוי להעיר שכתיבת התפילין היא ביד ימנית, כמו שמבואר במסכת מנחות דף לז עמוד א ואם עבר וכתבן בשמאלו פסולות, שאין דרך כתיבה בכך, כמו שמבואר בשבת דף קג עמוד א ("הגהות מיימוניות"). 9) פרשה המתחילה באמצע השיטה (השורה) או בסופה. 10) שתחילתה בתחילת השיטה, וזה מבואר בפרוטרוט לקמן (פרק ח, הלכות א־ב). ומקור הלכה זו (שבת דף קג

ג. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּמָלֵא וְחָסֵר, עַד שֶׁיִּהְיוּ אַרְבַּעְתָּן כְּתוּבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן כְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַבָּדוּק[11]; שֶׁאִם כָּתַב הֶחָסֵר[12] מָלֵא[13], פָּסוּל, עַד שֶׁיִּמְחַק הַיָּתֵר[14]; וְאִם כָּתַב הַמָּלֵא חָסֵר, פָּסוּל וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה[15]. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲסֵרוֹת וְהַמְּלֵאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ:

ד. פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: 'קַדֵּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר' - מָלֵא, 'זָכוֹר' - מָלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חָסֵר, ['הוֹצִיא' - מָלֵא, 'יֹצְאִים' - חָסֵר וָא"ו], 'יְבִיאֲךָ' - מָלֵא, 'וְהָאֱמֹרִי' - חָסֵר, 'וְהַיְבוּסִי' - מָלֵא, 'לַאֲבֹתֶיךָ' - חָסֵר וָא"ו, 'הָעֲבֹדָה' - חָסֵר, 'מַצּוֹת' - חָסֵר, 'הַשָּׁבִיעִי' - מָלֵא, 'מַצּוֹת' - מָלֵא, 'שְׂאֹר' - חָסֵר, 'גְּבֻלְךָ' - חָסֵר, 'בַּעֲבוּר' - מָלֵא, 'לְאוֹת' - מָלֵא, 'וּלְזִכָּרוֹן' - מָלֵא, 'עֵינֶיךָ' - מָלֵא, 'תּוֹרַת' - מָלֵא, 'הוֹצְאֲךָ' - חָסֵר יו"ד, 'הַחֲקָה' - חָסֵר, 'לְמוֹעֲדָהּ' - מָלֵא.

ה. פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה: 'וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ' - חָסֵר יו"ד, 'וְלַאֲבֹתֶיךָ' - חָסֵר וָא"ו, 'חֲמֹר' - חָסֵר, 'בְּכוֹר' - מָלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חָסֵר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מָלֵא, 'וַיַּהַרֹג' - חָסֵר, 'בְּכוֹר' - מָלֵא, 'מִבְּכֹר' - חָסֵר, 'וְעַד בְּכוֹר' - מָלֵא, 'זֹבֵחַ' - חָסֵר וָא"ו, 'וְכָל בְּכוֹר' - מָלֵא, 'לְאוֹת' - מָלֵא, 'יָדָה' - כָּתוּב בְּהֵ"א, 'וּלְטוֹטָפֹת' - חָסֵר וָא"ו תְּנִינָא, 'עֵינֶיךָ' - מָלֵא, 'בְּחֹזֶק' - חָסֵר, 'הוֹצִיאָנוּ' - מָלֵא.

ו. פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית: 'שְׁמַע' - עַי"ן שֶׁל 'שְׁמַע' גְּדוֹלָה, דָּל"ת שֶׁל 'אֶחָד' גְּדוֹלָה[16], 'מְאֹדֶךָ' - חָסֵר, 'לְבָנֶיךָ' - מָלֵא, 'בְּבֵיתֶךָ' - בְּלֹא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְקוּמֶךָ' - מָלֵא, 'לְאוֹת' - מָלֵא, 'יָדֶךָ' - חָסֵר, 'לְטוֹטָפֹת' - חָסֵר שְׁנֵי וָאוִי"ן, 'עֵינֶיךָ' - מָלֵא, 'מְזֻזוֹת' - חָסֵר וָא"ו רִאשׁוֹנָה, 'בֵּיתֶךָ' - בְּלֹא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבִשְׁעָרֶיךָ' - מָלֵא.

ז. פָּרָשָׁה רְבִיעִית: 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ' - חָסֵר, 'מִצְוֹתַי' - בְּוָא"ו אַחַת, 'יוֹרֶה' - מָלֵא, 'וּמַלְקוֹשׁ' - מָלֵא, 'יִתְּירֹשְׁךָ' - חָסֵר וָא"ו, 'וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם' - מָלֵא, 'יְבוּלָהּ' - מָלֵא, 'הַטֹּבָה' - חָסֵר, 'נֹתֵן' - חָסֵר, 'אֶתְכֶם' - חָסֵר, 'לְאוֹת' - מָלֵא, 'לְטוֹטָפֹת' - חָסֵר וָא"ו, 'עֵינֵיכֶם' - מָלֵא, 'אֶתְכֶם' - חָסֵר, 'בְּבֵיתֶךָ' - בְּלֹא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבְקוּמֶךָ' - מָלֵא, 'מְזוּזוֹת' - מָלֵא, 'בֵּיתֶךָ' - בְּלֹא יו"ד שְׁנִיָּה, 'וּבִשְׁעָרֶיךָ' - מָלֵא, 'לַאֲבֹתֵיכֶם' - חָסֵר וָא"ו[17].

ח. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּתָגִין[18] שֶׁל אוֹתִיּוֹת, וְהֵן כְּמוֹ זֵינִי"ן זְקוּפוֹת[19] שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תָּג, כְּמוֹ שֶׁהֵן[20] כְּתוּבִין בְּסֵפֶר־תּוֹרָה[21]. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת הַמְתֻגָּגוֹת שֶׁבְּאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ.

ט. פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ אוֹת אַחַת בִּלְבַד, וְהִיא מֵ"ם סְתוּמָה שֶׁל 'מִיָּמִים', עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ זֵינִי"ן. פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ לָהּ חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן הֵי"א, וְעַל כָּל הֵי"א מֵהֶם מִשְׁתַּתֵּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. וְהֵן: הֵי"א שֶׁל 'וּנְתָנָהּ', וְהֵי"א רִאשׁוֹנָה וְהֵי"א אַחֲרוֹנָה שֶׁל 'הִקְשָׁה', וְהֵי"א שֶׁל 'וַיַּהַרֹג', וְהֵי"א שֶׁל 'יָדָכָה'. פָּרָשָׁה שְׁלִישִׁית יֵשׁ בָּהּ חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: קוּ"ף שֶׁל 'וּבְקוּמֶךָ' יֵשׁ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ זֵינִי"ן, וְקוּ"ף שֶׁל 'וּקְשַׁרְתָּם' יֵשׁ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ זֵינִי"ן, וְטֵי"ת־טֵי"ת־פֵּ"א שֶׁל 'לְטוֹטָפֹת', עַל כָּל אוֹת מִשְׁלָשְׁתָּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. פָּרָשָׁה רְבִיעִית יֵשׁ בָּהּ חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת: פֵּ"א שֶׁל 'וְאָסַפְתָּ' יֵשׁ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ זֵינִי"ן, וְתָי"ו שֶׁל 'וְאָסַפְתָּ' יֵשׁ עָלֶיהָ זַי"ן אַחַת, וְטֵי"ת־טֵי"ת־פֵּ"א שֶׁל 'לְטוֹטָפֹת', עַל כָּל אַחַת מִשְׁלָשְׁתָּן אַרְבַּע זֵינִי"ן. כָּל הָאוֹתִיּוֹת הַמְתֻגָּגוֹת - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְאִם לֹא עָשָׂה הַתָּגִין, אוֹ הוֹסִיף וְגָרַע בָּהֶן - לֹא פָסַל.

י. הַלּוֹקֵחַ תְּפִלִּין מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מֻמְחֶה[22], צָרִיךְ לְבָדְקָן[23]. לָקַח מִמֶּנּוּ מֵאָה קְצִיצוֹת[24], בּוֹדֵק מֵהֶן שָׁלֹשׁ קְצִיצוֹת; אוֹ שְׁתַּיִם שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַת שֶׁל יָד, אוֹ שְׁתַּיִם שֶׁל יָד וְאַחַת שֶׁל רֹאשׁ[25] - אִם מְצָאָם כְּשֵׁרִים, הֶחְזַק זֶה הָאִישׁ[26], וַהֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִים וְאֵין הַשְּׁאָר צָרִיךְ בְּדִיקָה[27]; וְאִם לְקָחָם צְבָתִים[28] צְבָתִים, כֻּלָּן צְרִיכוֹת בְּדִיקָה[29], שֶׁחֲזָקַת הַצְּבָתִים, מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְקוּחִים[30].

יא. הַכּוֹתֵב תְּפִלִּין בִּכְתַב־יָדוֹ, אוֹ שֶׁלְּקָחָן מִן הַמֻּמְחֶה[31] אוֹ מִשְּׁאָר אָדָם, וּבְדָקָן וְהֶחֱזִירָן לְעוֹרָן - לְעוֹלָם אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדְקָם פַּעַם אַחֶרֶת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; כָּל זְמַן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

עמוד ב). 11) מוגה משגיאות. 12) חסר וא"ו או יו"ד. 13) כגון "יביאך" במקום "יבאך". 14) וירחיב האות שלפניה ושלאחריה, כדי שלא יראו כשתי תיבות נפרדות מחמת חלל האות המחוקה ("פרי חדש"). 15) שאי אפשר לתקן ולמלא את החסר, שאז תהיה הכתיבה שלא כסדרה (שהרי הקדים את המאוחר), ואמרו במכילתא פרשת בא: "כתבן שלא כסדרן ייגנזו". וכל זה רק בתפילין ומזוזה. אבל ב"ספר תורה" יש תקנה להכניס את החסר. ואף על פי שקדושתו חמורה משל תפילין ומזוזה, כתיבה "כסדרה" אינה מעכבת בו, כי אי אפשר להיזהר בכל הספר שלא תהא בו טעות, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת ("מעשה רוקח"). 16) רומז לתיבת עֵד, שישראל מעידים על יחוד ה' ככתוב (ישעיה פרק מג, פסוק י): אתם עדי נאום ה' ("בעל הטורים"). 17) כל זה הוציא רבינו מתוך "הספר הידוע במצרים... ועליו היו הכול סומכים לפי שהגיהו בן אשר" (מלשון רבינו לקמן פרק ח, הלכה ד). 18) בכתרים. 19) אות זיי"ן זקופה. 20) התגים. 21) כמבואר לקמן פרק ז, הלכה ח. ומקור התגים לפרשיות שבתפילין, בסדר תפילין של הגאונים הנקרא "שימושא רבה" וראה לקמן פרק ז, הלכה ח מה שהבאנו בשם "תשובות רבינו". 22) שאינו בקי בכתיבת הפרשיות שבתפילין ועלול לטעות בין חסרות ליתירות, וכיוצא בזה. 23) פותח את הבתים, ובודק את הפרשיות לראות אם נכתבו כהלכה (עירובין דף צז עמוד א) ולכתחילה אין לקנותן אלא מן המומחה שהוא מנוסה ובקי בדיני מעשה התפילין, כי בזיון הוא לפתוח הבתים ולבדוק פרשיותיהם וכן יש לחוש שמא יתעצל ולא יפתחם כלל מפני הטורח, ויניחן בלי בדיקה (מנחות דף מב עמוד ב וכן בתוספות עירובין דף צז עמוד א). 24) דפוסי התפילין חוץ מרצועותיהן נקראים קציצות, ראה (סוכה דף כו עמוד ב; גיטין דף נח עמוד א). 25) כי צריך הוא לדעת אם כותבן היה בקי בשל יד ובשל ראש כאחד. 26) שמכרן למוכר הזה כי הלכה היא: "שלוש פעמים הרי היא חזקה" (יבמות דף סד עמוד ב). 27) שהרי כולן נכתבו על ידי איש אחד, שהרי זה מצאן אצל המוכר קשורות בצמד אחד (עירובין, שם). 28) חבילות חבילות נפרדות, צבתים - מלשון: שול תשולו לה מן הצבתים (רות פרק ב, פסוק טז), שפירושו: אלומות. 29) כל חבילה צריכה בדיקה לעצמה ואין האחת ניתרת בבדיקת חברתה. 30) ומי שמכר את אלו לא מכר את אלו ושמא האחד מומחה והשני הדיוט (שם). לפיכך בודק בכל צבת שתיים של יד ואחת של ראש או להיפך ועל ידה ניתר כל הצבת. 31) שאינן צריכות בדיקה.

שֶׁחִפּוּין שָׁלֵם, חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא נִמְחֲקָה אוֹת מִתּוֹכָן אוֹ שֶׁנִּקְּבָה. הִלֵּל הַזָּקֵן הָיָה אוֹמֵר: אֵלּוּ מִשֶּׁל אֲבִי אִמָּא[32]!

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. שְׁמוֹנֶה הֲלָכוֹת יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּפִלִּין, כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וּלְפִיכָךְ כֻּלָּן מְעַכְּבוֹת, וְאִם שִׁנָּה בְּאַחַת מֵהֶן, פָּסַל. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּהְיוּ מְרֻבָּעוֹת, וְכֵן תְּפִירָתָן בְּרִבּוּעַ, וַאֲלַכְסוֹנָן בְּרִבּוּעַ, עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן אַרְבַּע זָוִיּוֹת שָׁווֹת; וְשֶׁיִּהְיֶה בָּעוֹר שֶׁל רֹאשׁ צוּרַת שִׁי"ן מִיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל; וְשֶׁיִּכְרֹךְ הַפָּרָשִׁיּוֹת בְּמַטְלִית; וְשֶׁיִּכְרֹךְ אוֹתָן בְּשֵׂעָר מֵעַל הַמַּטְלִית, וְאַחַר־כָּךְ מַכְנִיסָן בְּבָתֵּיהֶן; וְשֶׁיִּהְיוּ תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּגִידִין; וְשֶׁעוֹשִׂין לָהֶן מַעְבֹּרֶת מֵעוֹר הַחִפּוּי, שֶׁתִּכָּנֵס בָּהּ הָרְצוּעָה, עַד שֶׁתְּהֵא עוֹבֶרֶת וְהוֹלֶכֶת בְּתוֹךְ תּוֹבָר שֶׁלָּהּ; וְשֶׁיִּהְיוּ הָרְצוּעוֹת שְׁחֹרוֹת; וְשֶׁיִּהְיֶה הַקֶּשֶׁר שֶׁלָּהֶן קֶשֶׁר יָדוּעַ, כְּצוּרַת דָּלֶת.

ב. כֵּיצַד עוֹשִׂים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ? לוֹקְחִין עֵץ מְרֻבָּע אָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ וְכָגָבְהוֹ. וְאִם הָיָה גָּבְהוֹ יוֹתֵר עַל רָחְבּוֹ אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְאֵין מַקְפִּידִין אֶלָּא עַל אָרְכּוֹ שֶׁיְּהֵא כְּרָחְבּוֹ. וְחוֹפְרִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה חֲרִיצִין, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ אַרְבַּע רָאשִׁים, כְּגוֹן זֶה וְלוֹקְחִין עוֹר, וּמַרְטִיבִין אוֹתוֹ בְּמַיִם וּמְשִׁימִין בּוֹ אֶת הָעֵץ, וּמַכְנִיסִין אֶת הָעוֹר בֵּין כָּל חָרִיץ וְחָרִיץ, וּמְכַמְּשִׁים אוֹתוֹ וְהוּא רָטֹב מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ דְּמוּת שִׁי"ן שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁין מִיָּמִין הַמֵּנִיחַ תְּפִלִּין, וּדְמוּת שִׁי"ן שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַרְבָּעָה רָאשִׁים מִשְּׂמֹאל הַמֵּנִיחַ.

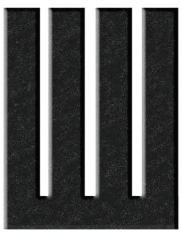

ג. וּמַנִּיחִין אֶת הָעוֹר עַל הָעֵץ עַד שֶׁיִּיבַשׁ. וְאַחַר־כָּךְ חוֹלֵץ הָעוֹר מֵעַל־גַּבֵּי הָאִמּוּם שֶׁל עֵץ, וְנִמְצָא הָעוֹר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה בָתִּים פְּנוּיִין. וּמַכְנִיסִין פָּרָשָׁה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת, וּמַחֲזִירִין מִקְצַת הָעוֹר מִלְּמַטָּה, וְתוֹפְרִין אוֹתוֹ מֵאַרְבַּע פִּנּוֹתָיו. וּמַנִּיחִין מִן הָעוֹר שֶׁלְּמַטָּה מָקוֹם שֶׁתִּכָּנֵס בּוֹ הָרְצוּעָה כְּמוֹ תּוֹבָר, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעְבֹּרֶת.

ד. וְכֵיצַד עוֹשִׂין תְּפִלִּין שֶׁל יָד? לוֹקְחִין עֵץ מְרֻבָּע, אָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ, וְיִהְיֶה גָּבְהוֹ כְּאֶצְבַּע, אוֹ יָתֵר עַל זֶה מְעַט אוֹ פָּחוֹת מְעַט, וּמְחַפֵּין אוֹתוֹ בְּעוֹר רָטֹב, וּמַנִּיחִין אֶת הָעוֹר עַל הָאִמּוּם עַד שֶׁיִּיבַשׁ, וְחוֹלֵץ אֶת הָעוֹר, וּמַנִּיחַ אֶת אַרְבַּע הַפָּרָשִׁיּוֹת בְּמְקוֹם הָעֵץ, וּמַחֲזִיר מִקְצַת הָעוֹר מִלְּמַטָּה, וְתוֹפְרוֹ מֵאַרְבַּע פִּנּוֹתָיו, וּמַנִּיחִין מִן הָעוֹר תּוֹבָר, מְקוֹם הָרְצוּעוֹת.

ה. כֵּיצַד סִדּוּר הַפָּרָשִׁיּוֹת בִּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ? מַכְנִיס פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהִיא 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ', בְּבַיִת רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא עַל יְמִין הַמֵּנִיחַ; וּ'שְׁמַע' סְמוּכָה לָהּ; 'וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ' - בְּבַיִת שְׁלִישִׁי, סְמוּכָה לִ'שְׁמַע'; וְ'קַדֶּשׁ לִי' בְּבַיִת רְבִיעִי, שֶׁהוּא לִשְׂמֹאל הַמֵּנִיחַ תְּפִלִּין - כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַקּוֹרֵא שֶׁלְּפָנָיו, כְּנֶגֶד פְּנֵי הַמֵּנִיחַ, קוֹרֵא עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה, כְּגוֹן זֶה וְאִם הֶחֱלִיף סִדּוּר זֶה - פְּסוּלוֹת.

ו. תְּפִלָּה שֶׁל יָד, כּוֹתְבָם בְּאַרְבָּעָה דַּפִּין, בְּעוֹר אֶחָד אָרֹךְ כְּסֵפֶר־תּוֹרָה, עַל סִדּוּרָן בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן זֶה אִם כְּתָבָן עַל אַרְבַּע עוֹרוֹת וְהִכְנִיסָן בְּבַיִת אֶחָד, יָצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְדַבְּקָם.

ז. כְּשֶׁהוּא גּוֹלֵל הַפָּרָשִׁיּוֹת - בֵּין שֶׁל רֹאשׁ, בֵּין שֶׁל יָד - גּוֹלֵל אוֹתָן מִסּוֹפָן לִתְחִלָּתָן, עַד שֶׁתִּמְצָא כְּשֶׁתִּפְתַּח הַפָּרָשָׁה, תִּקְרָא כָּל פָּרָשָׁה וּפָרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ עַד סוֹפָהּ.

ח. וּכְשֶׁמַּכְנִיסִין אֶת הַפָּרָשִׁיּוֹת בַּבָּתִּים שֶׁלָּהֶם, כּוֹרְכִין אוֹתָן בְּמַטְלִית, וְעַל הַמַּטְלִית שֵׂעָר, וְאַחַר־כָּךְ מַכְנִיסִין אוֹתָן בְּבָתֵּיהֶן. וְשֵׂעָר זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׂעַר בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל חַיָּה טְהוֹרָה, וַאֲפִלּוּ מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל הָעָם לְכָרְכָן בִּשְׂעַר זְנַב הָעֲגָלִים.

ט. כְּשֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין, אֵין תּוֹפְרִין אֶלָּא בְּגִידִין שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ שֶׁל חַיָּה טְהוֹרָה, וַאֲפִלּוּ מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. לוֹקְחִין הַגִּידִין שֶׁיֵּשׁ בַּעֲקֵב הַבְּהֵמָה אוֹ הַחַיָּה טְהוֹרִים, וְהֵם לְבָנִים; וְאִם הֵם קָשִׁים, מְרַכְּכִין אוֹתָן בַּאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּפִשְׁתָּן, וְטוֹוִין אוֹתָן וְשׁוֹזְרִין אוֹתָן, וּבָהֶן תּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין וִירִיעוֹת סֵפֶר־תּוֹרָה.

י. כְּשֶׁתּוֹפְרִין הַתְּפִלִּין, תּוֹפְרִין אוֹתָן בְּרִבּוּעַ. וַהֲלָכָה רוֹוַחַת, שֶׁיִּהְיוּ בְּכָל צַד שָׁלֹשׁ תְּפִירוֹת, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה תְּפִירוֹת, בֵּין שֶׁל יָד, בֵּין שֶׁל רֹאשׁ. וְאִם עָשָׂה הַתְּפִירוֹת עֶשֶׂר אוֹ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה, עוֹשֶׂה. וְכָל הַתְּפִירוֹת, יִהְיֶה הַחוּט שֶׁלָּהֶן סוֹבֵב מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת.

יא. וְצָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ הֶחָרִיץ שֶׁל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ עַד מְקוֹם הַתֶּפֶר. וְאִם הָיָה הֶחָרִיץ נִכָּר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אַרְבָּעָה רָאשִׁין נִרְאִין לַכֹּל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הֶחָרִיץ מַגִּיעַ לִמְקוֹם הַתֶּפֶר - כְּשֵׁרוֹת. וְאִם אֵין חָרִיץ נִכָּר - פְּסוּלוֹת. וְצָרִיךְ לְהַעֲבִיר בְּתוֹךְ כָּל חָרִיץ וְחָרִיץ עַל־גַּבֵּי הָעוֹר חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, לְהַבְדִּיל בֵּין בַּיִת לְבָיִת. וּמִנְהָג פָּשׁוּט, לְהַעֲבִיר גִּיד מִגִּידֵי הַתְּפִירָה בְּכָל חָרִיץ וְחָרִיץ מִשֶּׁלְּשָׁתָן.

יב. וְכֵיצַד עוֹשִׂין הָרְצוּעוֹת? לוֹקְחִין רְצוּעָה שֶׁל עוֹר, רְחָבָהּ כְּאֹרֶךְ הַשְּׂעוֹרָה; וְאִם הָיְתָה רְחָבָהּ מִזּוֹ הַשַּׂעוּר, כְּשֵׁרָה. וְאֹרֶךְ רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ - כְּדֵי שֶׁתַּקִּיף אֶת הָרֹאשׁ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר, וְתִמְתַּח שְׁתֵּי הָרְצוּעוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לַטַּבּוּר אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מְעַט. וְאֹרֶךְ רְצוּעָה שֶׁל יָד - כְּדֵי שֶׁתַּקִּיף אֶת הַזְּרוֹעַ, וְיִקְשֹׁר מִמֶּנָּה הַקֶּשֶׁר, וְתִמְתַּח רְצוּעָה אַחַת עַל אֶצְבַּע אֶמְצָעִית, וְיִכְרֹךְ מִמֶּנָּה עַל אֶצְבָּעוֹ שָׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת וְיִקְשֹׁר. וְאִם הָיוּ הָרְצוּעוֹת אֲרֻכּוֹת יָתֵר עַל שִׁעוּרִים הָאֵלּוּ - כְּשֵׁרוֹת.

יג. וּמַכְנִיס רְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ בַּתּוֹבָר שֶׁלָּהּ, וּמַקִּיף בְּמִדַּת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

32) ירושלמי עירובין (פרק י, הלכה א) ולא בדקתין מעולם. והטעם, כי האוויר שולט בהן ואינן מתעפשות; אבל אם אינו מניחן אלא לפרקים, ויש לחוש שמא נתעפשו, ודאי צריכות בדיקה, שמא ניקבו האותיות או נמחקו. וזמן בדיקתן פעמיים בשמיטה (שולחן ערוך אורח חיים סימן ל"ט; וראה מסכת יומא דף יא עמוד א). 1) סידור פרשיות התפילין בתוך הבתים; מעשה הרצועות

ראשו, וקושר קשר מרבע כמין דל"ת. וקשר זה צריך כל תלמיד־חכם ללמדו. ואי אפשר להודיע צורתו בכתב, אלא ברא"ית העין. וכן בשל יד קושר קשר כמין יו"ד, ותהיה הרצועה של יד עולה ויורדת בתוך הקשר, כדי שיירחיב ויקצר בעת שירצה לקשר על ידו.

יד. הרצועות של תפילין - בין של ראש, בין של יד - פניהם החיצונים שחורים, וזו הלכה למשה מסיני. אבל אחורי הרצועות, הואיל ומבפנים הן - אם היו ירקות או לבנות, כשרות; אדמות לא יעשה, שמא תהפך הרצועה ונגאי הוא לו; ולא יהיה אחורי הרצועה לעולם, אלא כעין הקציצה: אם ירקה - ירקין, ואם לבנה - לבנים. ונוי הוא לתפלין, שיהיו כלן שחורות, הקציצה והרצועה כלה.

טו. העור שמחפין בו התפלין ושעושין ממנו הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטהורים, ואפלו נבלות וטרפות שלהן. ואם עשה מעור טמאים, או שחפה תפלין בזהב - פסולות. ועור הרצועה צריך עבוד לשמה. אבל בעור שמחפין בו, אינו צריך עבוד כלל; אפלו עשהו מצה, כשר; ומקומות הרבה נהגו לעשות אותן בעור מצה.

טז. אין עושין התפלין, אלא ישראל, שעשיתן כתיבתן, מפני השי"ן שעושין בעור, כמו שאמרנו. לפיכך אם חפן הכותי או תפרן, פסולות. והוא הדין לכל הפסול לכתבן, שלא יעשה אותן.

יז. תפלה של ראש אין עושין אותה של יד, ושל יד עושין אותה של ראש, לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה. וכן רצועה של תפלה של ראש אין עושין אותה לתפלה של יד. במה דברים אמורים? כשלבשן; אבל תפלין של ראש שלא לבשן אדם מעולם - אם רצה להחזירן ליד, מתר; וכיצד עושין? טולה עליה עור עד שתעשה אחת, וקושרה על ידו.

יח. תפלין שנפסקו התפירות שלהן - אם היו שתי התפירות זו בצד זו, או שנפסקו שלש תפירות, אפלו זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולות. במה דברים אמורים? בישנות, אבל בחדשות, כל זמן שפני טבלן קימות, כשרות. ואלו הן החדשות? כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפלין והוא חזק ואינו נכרת - הרי אלו חדשות; ואם אין ראוי לתלות בו, אלא הוא נפסק - הרי אלו ישנות.

יט. רצועה שנפסקה, אין קושרין אותה ואין תופרין אותה, אלא מוציאה וגונזה ועושין אחרת. ושיורי הרצועה פסולין, עד שיהא ארכה ורחבה כשעור או יתר עליו. ולעולם יזהר להיות פני הרצועה למעלה, בעת שקושר אותן על ידו ועל ראשו.

פרק רביעי[1]

א. היכן מניחין תפלין של ראש? מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שכנגד הפנים, והוא המקום שמחו של תינוק רופס בו. וצריך לכוון אותם באמצע, כדי שיהיו בין העינים, ויהיה הקשר בגבה הערף, שהוא סוף הגלגלת.

ב. ושל יד, קושר אותה על שמאלו, על הקבורת, והוא הבשר התולה שבמרפק, שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע; שנמצא, כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה כנגד לבו, ונמצא מקיים: "והיו הדברים האלה על לבבך".

ג. המניח תפלה של יד על פס־ידו, או של ראש על מצחו - הרי זה דרך צדוקים. העושה תפלתו עגלה כאגוז, אין בה מצוה כלל. אבל מניח תפלין בימינו, שהוא שמאל שלו. ואם היה שולט בשתי ידיו, מניח אותה בשמאלו, שהוא שמאל כל אדם. ומקום קשירת התפלין ומקום הנחתן, מפי השמועה למדום.

ד. תפלה של ראש אינה מעכבת של יד, ושל יד אינה מעכבת של ראש, מפני שהן שתי מצות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברכין? על של ראש מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין"; ועל של יד מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין".

ה. במה דברים אמורים? כשהניח אחת מהן, אבל אם הניח שתיהן, מברך ברכה אחת והיא "להניח תפלין", וקושר של יד, ואחר־כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש ואחר־כך חולץ של יד.

ו. מי שברך "להניח תפלין" וקשר תפלין של יד, אסור לו לספר, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד שיניח של ראש. ואם שח - הרי זו עברה, וצריך לברך ברכה שניה, "על מצות תפלין", ואחר־כך מניח של ראש.

ז. תפלין, כל זמן שמניחן מברך עליהן, ואפלו חולץ ולובש כמה פעמים ביום. וכל המצות כלן מברך עליהן קדם לעשיתן; לפיכך צריך לברך על התפלה של יד אחר הנחה על הקבורת, קדם קשירתן, שקשירתן זו היא עשיתן.

ח. כשחולץ אדם תפליו להצניען בכלי, לא יניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה, מפני שבשעה שהוא רוצה ללבשן יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד; ואסור לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת, אלא מצוה שתבוא לידו של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק; לפיכך צריך להניח של יד למעלה, כדי שיפגע בה תחלה ויולבש על הסדר.

ט. כלי שהכינו להניח בו תפלין, והניחם בו, נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו ערא ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמו שהיה. ואסור לתלות את התפלין - בין ברצועה, בין בתפלה עצמה; אבל תולה הוא את הכיס שהתפלין מונחין בו.

י. זמן הנחת התפלין ביום ולא בלילה, שנאמר: "מימים ימימה" - "חקה" זו היא מצות תפלין. וכן שבתות וימים ודין רצועה שנפסקה.

1) מקום הנחת תפלין; סדר ברכתן; זמן הנחתן; מי הם הפטורים מהנחתן.

מתוך מהדורת וגשל

טוֹבִים אֵינָן זְמַן תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה לְאוֹת", וְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים הֵן עַצְמָן אוֹת. וּמֵאֵימָתַי זְמַן הֲנָחָתָן? מִשֶּׁיִּרְאֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וַיְכִירֵהוּ, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה.

יא. מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, וְחָשְׁכָה עָלָיו - אֲפִלּוּ הֵן עָלָיו כָּל הַלַּיְלָה, מֻתָּר; וְאֵין מוֹרִין דָּבָר זֶה לָרַבִּים, אֶלָּא מְלַמְּדִין אֶת הַכֹּל, שֶׁלֹּא יָנִיחוּ תְּפִלִּין עֲלֵיהֶן בַּלַּיְלָה, אֶלָּא יַחֲלְצוּ אוֹתָן מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה. וְכָל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה אַחַר שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת וְגוֹ' מִיָּמִים יָמִימָה".

יב. הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְשָׁקְעָה עָלָיו הַחַמָּה וְקָדַשׁ הַיּוֹם - מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְחוֹלֵץ. הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם - מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְחוֹלֵץ. וְאִם יֵשׁ בַּיִת סָמוּךְ לַחוֹמָה שֶׁמִּשְׁתַּמְּרִין בּוֹ, מַנִּיחָן שָׁם. וְאִם לֹא חָלַץ תְּפִלָּיו מִשֶּׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מָקוֹם לְשָׁמְרָן, וְנִמְצְאוּ עָלָיו כְּדֵי לְשָׁמְרָן - מֻתָּר.

יג. כָּל הַפָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, פָּטוּר מִתְּפִלִּין. קָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לִשְׁמֹר תְּפִלָּיו - אָבִיו לוֹקֵחַ לוֹ תְּפִלִּין, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת. חוֹלֵי מֵעַיִם, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יָכוֹל לִשְׁמֹר אֶת נְקָבָיו אֶלָּא בְּצַעַר, פָּטוּר מִן הַתְּפִלִּין. וְכָל הַטְּמֵאִים כֻּלָּן, חַיָּבִין בְּתְפִלִּין כַּטְּהוֹרִים. מִצְטַעֵר, וּמִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת וּנְכוֹנָה עָלָיו, פָּטוּר מִן הַתְּפִלִּין; שֶׁהַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין, אָסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן. כֹּהֲנִים בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, וְהַלְוִיִּם בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים הַשִּׁיר עַל הַדּוּכָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִים בַּמִּקְדָּשׁ, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין.

יד. חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִלָּיו כָּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם אֲפִלּוּ רֶגַע אֶחָד, שֶׁקְּדֻשָּׁתָן גְּדוֹלָה מִקְּדֻשַּׁת הַצִּיץ; שֶׁהַצִּיץ אֵין בּוֹ אֶלָּא שֵׁם אֶחָד, וְאִלּוּ יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד וְעֶשְׂרִים שֵׁם שֶׁל יוֹ"ד הֵ"א בְּשֶׁל רֹאשׁ, וּכְמוֹתָן בְּשֶׁל יָד.

טו. תְּפִלִּין צְרִיכִין גּוּף נָקִי, שֶׁיִּזָּהֵר שֶׁלֹּא תֵצֵא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה כָּל זְמַן שֶׁהֵם עָלָיו. לְפִיכָךְ אָסוּר לִישֹׁן בָּהֶם, לֹא שְׁנַת קֶבַע וְלֹא שְׁנַת עֲרַאי; אֶלָּא אִם הִנִּיחַ עֲלֵיהֶן סוּדָר, וְלֹא הָיְתָה עִמּוֹ אִשָּׁה, יָשֵׁן בָּהֶם שְׁנַת עֲרַאי. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? מַנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וְהוּא יוֹשֵׁב וְיָשֵׁן.

טז. הָיוּ תְּפִלָּיו כְּרוּכִין בְּיָדוֹ, מֻתָּר לִישֹׁן בָּהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַת קֶבַע. וְאֵינוֹ אוֹכֵל בָּהֶם, אֶלָּא אֲכִילַת עֲרַאי. אֲבָל אִם נִכְנַס לִסְעוּדַת קֶבַע, חוֹלְצָן וּמַנִּיחָן עַל שֻׁלְחָנוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל יָדָיו, וְאַחַר־כָּךְ יְנִיחֵם, וִיבָרֵךְ עַל מְזוֹנוֹ וְהוּא לָבוּשׁ בָּהֶן.

יז. הָיָה לָבוּשׁ תְּפִלִּין וְהֵצְרַךְ לְבֵית־הַכִּסֵּא, לֹא יַנִּיחַ הַתְּפִלִּין בַּחוֹרִין הַסְּמוּכִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִכָּנֵס, שֶׁמָּא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דְרָכִים. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? אֲפִלּוּ הֵצְרַךְ לְהַשְׁתִּין מַיִם, חוֹלֵץ תְּפִלָּיו בְּרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, וְגוֹלְלָן בְּבִגְדוֹ כְּמִין סֵפֶר־תּוֹרָה, וְאוֹחֲזָן בִּימִינוֹ כְּנֶגֶד לִבּוֹ; וְיִזָּהֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְהֵא רְצוּעָה יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טֶפַח; וְנִכְנַס וְעוֹשֶׂה צָרְכָּיו, וּכְשֶׁיֵּצֵא, מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִבֵּית־הַכִּסֵּא וְלוֹבְשָׁן.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֵית־הַכִּסֵּא הַקָּבוּעַ, שֶׁאֵין נִיצוֹצוֹת נִתָּזוֹת עָלָיו; אֲבָל בֵּית־הַכִּסֵּא עֲרַאי, לֹא יִכָּנֵס בָּהֶן כְּשֶׁהֵם גְּלוּלִים, אֶלָּא חוֹלֵץ אוֹתָן וְנוֹתְנָן לַחֲבֵרוֹ לְשָׁמְרָן. וְאֵין מֵי־רַגְלַיִם כָּלִין, אֲפִלּוּ בְּבֵית־הַכִּסֵּא קָבוּעַ, אֶלָּא בִּישִׁיבָה; וְאִם הָיָה עָפָר תִּחוּחַ - אֲפִלּוּ בַּעֲמִידָה. הָיָה בְּמָקוֹם קָשֶׁה, יַעֲמֹד בִּמְקוֹם מִדְרוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנָּתְזוּ נִיצוֹצוֹת עָלָיו.

יט. הָיָה לָבוּשׁ בִּתְפִלִּין, וְהֵצְרַךְ לְבֵית־הַכִּסֵּא לְעֵת־עֶרֶב, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַיּוֹם כְּדֵי לְלָבְשָׁן אַחַר שֶׁיֵּצֵא - לֹא יִכָּנֵס בָּהֶם גְּלוּלִים בְּבִגְדוֹ, וַאֲפִלּוּ לְהַשְׁתִּין מַיִם בְּבֵית־הַכִּסֵּא קָבוּעַ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? חוֹלְצָן וּמַנִּיחָן בְּכִלְיָן, אִם הָיָה בוֹ טֶפַח, אוֹ בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ כִלְיָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ טֶפַח, וְאוֹחֵז הַכְּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס. וְכֵן אִם הֵצְרַךְ בַּלַּיְלָה, מַנִּיחָן בִּכְלִי, וְאוֹחֵז הַכְּלִי בְּיָדוֹ וְנִכְנָס.

כ. שָׁכַח וְנִכְנַס לְבֵית־הַכִּסֵּא וְהוּא לָבוּשׁ תְּפִלִּין, מַנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּגְמֹר עַמּוּד רִאשׁוֹן, וְיוֹצֵא וְחוֹלֵץ, אַחַר־כָּךְ נִכְנָס וְעוֹשֶׂה צָרְכָּיו; שֶׁאִם יַפְסִיק בְּעַמּוּד רִאשׁוֹן, בֵּין בִּגְדוֹלִים בֵּין בִּקְטַנִּים, יָבוֹא לִידֵי חֻלָּאִים שֶׁיֵּשׁ בְּהֶן סַכָּנָה גְּדוֹלָה.

כא. שָׁכַח וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּתְפִלִּין, הֲרֵי זֶה לֹא יֹאחַז, לֹא בָרְצוּעָה וְלֹא בַקְּצִיצָה, עַד שֶׁיִּטֹּל יָדָיו וְיִטְבֹּל, מִפְּנֵי שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת.

כב. הַנִּכְנָס לְבֵית־הַמֶּרְחָץ, מְקוֹם שֶׁבְּנֵי־אָדָם עוֹמְדִין לְבוּשִׁין, מֻתָּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין; וּמְקוֹם שֶׁבְּנֵי־אָדָם עוֹמְדִין שָׁם, מִקְצָתָן עֲרֻמִּים וּמִקְצָתָן לְבוּשִׁין, אֵינוֹ חוֹלֵץ תְּפִלָּיו, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ שָׁם תְּפִלִּין לְכַתְּחִלָּה; וּמְקוֹם שֶׁבְּנֵי־אָדָם עוֹמְדִים עֲרֻמִּים, חוֹלֵץ תְּפִלָּיו, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ.

כג. לֹא יְהַלֵּךְ אָדָם בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ. וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל מֵת, אוֹ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, צָרִיךְ לַחֲלֹץ תְּפִלָּיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְלֹא יִלְבַּשׁ אָדָם תְּפִלִּין, עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ וְיִלְבַּשׁ בְּגָדָיו. הַנּוֹשֵׂא מַשֹּׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ, חוֹלֵץ תְּפִלָּיו שֶׁל רֹאשׁ, עַד שֶׁיָּסִיר הַמַּשֹּׂאוֹי מֵעָלָיו; וַאֲפִלּוּ מִטְּפַחַת אָסוּר לְהַנִּיחַ עַל הָרֹאשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין; אֲבָל צוֹנֵף הוּא מִצְנַפְתּוֹ עַל תְּפִלָּיו.

כד. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלִּין אוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ מִטָּתוֹ, עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם אוֹ יַנִּיחֵם בִּכְלִי, וְיַנִּיחַ הַכְּלִי בִּכְלִי אַחֵר שֶׁאֵינוֹ כִלְיָן; אֲבָל אִם הָיָה הַכְּלִי הַשֵּׁנִי מְזֻמָּן לָהֶם - אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה כֵּלִים, כִּכְלִי אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וְאִם הִנִּיחָן כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, מֻתָּר לְהַנִּיחָן תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו, בֵּין כַּר לְכֶסֶת, שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד רֹאשׁוֹ, כְּדֵי לְשָׁמְרָן, וַאֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ בַּמִּטָּה.

כה. קְדֻשַּׁת תְּפִלִּין, קְדֻשָּׁתָן גְּדוֹלָה הִיא, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אָדָם וְעַל זְרוֹעוֹ, הוּא עָנָו וִירֵא־שָׁמַיִם, וְאֵינוֹ נִמְשָׁךְ בִּשְׂחוֹק וּבְשִׂיחָה בְּטֵלָה; וְאֵינוֹ מְהַרְהֵר מַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, אֶלָּא מְפַנֶּה לִבּוֹ בְּדִבְרֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל לְהִיוֹתָן עָלָיו כָּל הַיּוֹם, שֶׁמִּצְוָתָן כָּךְ הִיא. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַב, תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁכָּל יָמָיו לֹא רָאוּהוּ שֶׁהָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה אוֹ בְּלֹא צִיצִית אוֹ בְּלֹא תְּפִלִּין.

כו. אַף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְוָתָן לְלָבְשָׁן כָּל הַיּוֹם - בִּשְׁעַת תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַכֹּל. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין, כְּאִלּוּ מֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ

תְּפִלִּין, עוֹבֵר בִּשְׁמוֹנָה עֲשֵׂה; שֶׁהֲרֵי בְּאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת צִוָּה עַל תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְעַל תְּפִלִּין שֶׁל יָד. וְכָל הָרָגִיל בִּתְפִלִּין, מַאֲרִיךְ יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ".

הִלְכוֹת מְזוּזָה

יום שלישי כ"ב ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. כֵּיצַד כּוֹתְבִין אֶת הַמְּזוּזָה[2]? כּוֹתְבִין שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת, 'שְׁמַע', 'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ', עַל דַּף[3] אֶחָד, בִּירִיעָה אֶחָת. וְעוֹשֶׂה לָהּ רֶוַח מִלְּמַטָּה וְרֶוַח מִלְّמַעְלָה כְּמוֹ חֲצִי צִפֹּרֶן[4]. וְאִם כְּתָבָהּ בִּשְׁנַיִם אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה דַּפִּין - כְּשֵׁרָה[5]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה כְּזָנָב[6], אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[7], אוֹ כְּקֻבָּה[8]. וְאִם עָשָׂה כְּאַחַת מֵאֵלֶּה - פְּסוּלָה[9]. כְּתָבָהּ שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר[10], כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּים פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - פְּסוּלָה[11]. כְּתָבָהּ בִּשְׁנֵי עוֹרוֹת - אַף־עַל־פִּי שֶׁתְּפָרָן, פְּסוּלָה[12]. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁבָּלָה וּתְפִלִּין שֶׁבָּלוּ, אֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְזוּזָה[13]; וְלֹא מִן הַגִּלְיוֹנִים[14] שֶׁל סֵפֶר־תּוֹרָה, אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו מְזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה.

ב. וּמִצְוָה לַעֲשׂוֹת רֶוַח שֶׁבֵּין פָּרָשַׁת 'שְׁמַע' לִ'וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ' פָּרָשָׁה סְתוּמָה[15]; וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ פְּתוּחָה[16] - כְּשֵׁרָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ מִן הַתּוֹרָה[17]. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּתַּגִּין[18] שֶׁבָּהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַתַּגִּין שֶׁעוֹשִׂין בַּמְּזוּזָה:

ג. פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה יֵשׁ בָּהּ שֶׁבַע אוֹתִיּוֹת, עַל כָּל אוֹת מֵהֶן שְׁלֹשָׁה זַיְנִי"ן[19]. וְאֵלּוּ הֵן: שִׁי"ן עַיִ"ן שֶׁל 'שְׁמַע', וְנוּ"ן דְּ'נַפְשְׁךָ', וּתְרֵי זַיְנִי"ן שֶׁל 'מְזֻזוֹת', וּתְרֵי טֵיתִי"ן שֶׁל 'טֹטָפֹת'. וּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה יֵשׁ בָּהּ שֵׁשׁ אוֹתִיּוֹת, עַל כָּל אוֹת מֵהֶן שְׁלֹשָׁה זַיְנִי"ן. וְאֵלּוּ הֵן: גִּימֶ"ל שֶׁל 'דְּגָנְךָ', וּתְרֵי זַיְנִי"ן שֶׁל 'מְזוּזוֹת', וּתְרֵי טֵיתִי"ן שֶׁל 'טוֹטָפֹת', וְצַדִּי"ק שֶׁל 'הָאָרֶץ'. וְאִם לֹא עָשָׂה תָּגִין, אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּהֶן אוֹ גָּרַע מֵהֶן, לֹא פָּסַל. וְאִם כְּתָבָהּ שֶׁלֹּא בִשֹּׁרְטוּט[20], אוֹ שֶׁלֹּא דְּקֻדֵּק בְּמָלֵא וְחָסֵר, אוֹ שֶׁהוֹסִיף מִבִּפְנִים אַפְלוּ אוֹת אַחַת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[21].

ד. מִנְהָג פָּשׁוּט, שֶׁכּוֹתְבִים עַל הַמְּזוּזָה מִבַּחוּץ, כְּנֶגֶד הָרֶוַח שֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה: 'שַׁדַּי'[22]; וְאֵין בָּזֶה הֶכְפֵּד, לְפִי שֶׁהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) כיצד כותבים את המזוזה; דיני קביעתה; זמן בדיקתה וההפרש שבין מזוזת יחיד למזוזת רבים. 2) מיסודי המצוה: "להיות זיכרון לאדם באמונת ה' בכל עת בואו לביתו וצאתו, וכמו שאמרו (מנחות דף לג עמוד ב): "מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים, כדי שיפגע במזוזה מייד" ("החינוך", מצוה תכ"ג, וראה לשון רבינו לקמן פרק ו, הלכה י"ג). 3) עמוד. 4) (מנחות דף לב עמוד א) "כמלא אטבא דסיפרי" (עץ סדוק הנושך דפי הקונטרס שלא יכפלו) ופירשו הגאונים שזה כחצי ציפורן (רא"ש להלכות מזוזה). ובנוגע לרווח שבצדדין, צריך להניח בתחילתה כדי לגלול היקפה אחרי שתיכרך, שמזוזה נכרכת מסופה לתחילתה, כמבואר בסמוך הלכה ו (יורה דעה סימן רפ סעיף ח). אבל בסופה אין צריך להניח כלל, אלא שייזהר שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל (שם). 5) (מנחות דף לא עמוד ב) "מזוזה שכתבה שתיים ושלוש ואחת כשרה" ומפרש רבינו: בין שעשאה בשני דפים או בשלושה, הרי כאילו עשאה על דף אחד (כסף משנה). 6) רחבה מלמעלה וצרה מלמטה, שכותב בשיטה העליונה ארבע תיבות (מלים), ובשנייה שלוש ובשלישית שתיים נמצא שהמזוזה הולכת וצרה כזנב. 7) שהיא כתובה בצורה עגולה. 8) כאוהל, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שכותב בשיטה הראשונה תיבה אחת, ובשנייה שתיים, ובשלישית שלוש, באופן שהמזוזה הולכת ומתרחבת מלמעלה למטה. 9) (מנחות דף לא עמוד א) אלא שבגירסת הש"ס שלפנינו לא נזכר "עגול", וכנראה שלרבינו הייתה גירסה כזו בש"ס שלפניו (כסף משנה). 10) הכתוב בתורה "שמע, לפני "והיה אם שמוע". 11) מכילתא פרשת בא. 12) ירושלמי מגילה (פרק א, הלכה ט). 13) לפי שקדושתן חמורה מקדושת מזוזה, ואין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה (מנחות דף לב עמוד א) ומדובר כאן שהייתה פרשת "שמע" כתובה בספר תורה בסוף הדף, ורוצה להוסיף לכתוב למטה פרשת "והיה אם שמוע", שאם לא כן איך אפשר לצרף שתי פרשיות שבספר תורה לעשותן מזוזה והלא רחוקות זו מזו, ואסור לכתוב מזוזה על שני עורות (ש"ך יורה דעה סימן ר"צ). 14) הקלפים החלקים מסביב לכתב האותיות, מלמעלה ולמטה, ושבין דף לדף, וקדושתן כקדושת הספר עצמו (שבת דף קטז עמוד א). 15) שיגמור את הפרשה הראשונה בסוף השיטה, ויניח בתחילת השיטה השנייה רווח כשיעור תשע אותיות, ומתחיל לכתוב הפרשה השנייה באמצע השיטה, ואם לא גמר את הראשונה בסוף השיטה, יניח את סוף השיטה פנוי, ויניח מעט רווח מהשיטה השנייה ויתחיל לכתוב הפרשה השנייה. ראה לקמן (פרק ח, הלכה ב). 16) שגמר את הראשונה באמצע השיטה והניח רווח פנוי כשיעור תשע אותיות והתחיל את הפרשה השנייה מתחילת השיטה השנייה (שם, הלכה א). 17) שאין פרשת "שמע" כתובה בתורה סמוכה ל"והיה אם שמוע" שכמה פרשיות מפסיקות ביניהן (מנחות דף לב עמוד א). ולעיל (פרק ב, הלכה ב) בעניין פרשיות שבתפילין הקפיד רבינו שתהיה סתומה, אף על פי שאינן סמוכות בתורה? מפני ש"קֵדֵשׁ" "והיה כי יביאך" סמוכות זו לזו בתורה, והפתוחות מעכבות בהן, ואילו היינו מכשירים בפתיחת "והיה אם שמוע" היו טועים ובאים להכשיר גם בפרשיות הראשונות שהן סמוכות, ולכך חילקו ביניהן ופסלו בכולן (מעשה רוקח). 18) כתרי האותיות העשויים בדמות זייני"ן כמו שמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). 19) (מנחות דף ל עמוד ב) "שבע אותיות צריכות שלושה זייני"ן ואלו הן: שעטנ"ז ג"ץ" ופירש רש"י שלושה תגין בכל אחת, בשי"ן בראש רגל השמאלית, וכן בעי"ן בראש הרגל הפנימית וכן כולן. ואותם התגים אחד נוטה לימין ואחד נוטה לשמאל ואחד למעלה. 20) (מנחות דף לב עמוד ב) "כתבה איגרת פסולה" ופירש רש"י: "בלא שירטוט, ולא דקדק בחסירות ויתרות כאגרת בעלמא". 21) גם זה בכלל "כתבה איגרת". ויש מפרשים: שאם חיסר פסולה משום שנאמר "וכתבתם" - כתיבה תמה, שלימה ולא חסירה (קרית ספר). ואם מילא במקום חסר, פסולה, על פי הכלל: יתר כנטול דומה, והרי היא כחסרה (מרכבת המשנה; אור שמח). 22) (הלכות גדולות). וב"זוהר" פרשת דברים דף רסו עמוד א מצריך לכתוב שם "שדי" מבחוץ כנגד תיבת "והיה" שבפנים (כסף משנה). ונהגו לכתוב שם זה יותר משאר שמות, כי שד"י נוטריקון שומר דת ישראל (כלבו).

מִבַּחוּץ. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁכּוֹתְבִין מִבִּפְנִים שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים, אוֹ שְׁמוֹת קְדוֹשִׁים[23], אוֹ פָּסוּק אוֹ חוֹתָמוֹת[24] - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל מִי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאֵלּוּ הַטִּפְּשִׁים, לֹא דַּי לָהֶם שֶׁבִּטְּלוּ הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה גְּדוֹלָה[25], שֶׁהִיא יִחוּד הַשֵּׁם שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְאַהֲבָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, כְּאִלּוּ הוּא קָמֵיעַ[26] שֶׁל הֲנָיַת עַצְמָן[27], כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל לִבָּם הַסָּכָל, שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַמְהַנֶּה בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם[28].

ה. וּמִצְוָה לִכְתֹּב ׳עַל הָאָרֶץ׳ בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה, בֵּין בְּרֹאשׁ, בֵּין (בְּאֶמְצַע[29]) הַשִּׁיטָה. וְנָהֲגוּ כָּל הַסּוֹפְרִים לִכְתֹּב אוֹתָהּ בִּשְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים שִׁיטוֹת, וְ׳עַל הָאָרֶץ׳ בְּרֹאשׁ שִׁיטָה אַחֲרוֹנָה. וְאֵלּוּ הֵן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה עַל הַסֵּדֶר: שְׁמַע, ה׳, הַדְּבָרִים, לְבָנֶיךָ, וּבְשָׁכְבְּךָ, בֵּין, וְהָיָה[30], מְצֻוֶּה, בְּכָל, יוֹרֶה, עֵשֶׂב, פֶּן, וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם, הַשָּׁמַיִם, וַאֲבַדְתֶּם, וְשַׂמְתֶּם, אֹתָם, אֹתָם, בַּדֶּרֶךְ, וּבִשְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר, עַל הָאָרֶץ.

ו. כְּשֶׁכּוֹפְלִין אוֹתָהּ, גּוֹלְלִין אוֹתָהּ מִסּוֹף הַשִּׁיטָה לִתְחִלָּתָהּ[31], עַד שֶׁתִּמְצָא, כְּשֶׁיִּפְתַּח הַקּוֹרֵא לִקְרוֹת, יִקְרָא מֵרֹאשׁ הַשִּׁיטָה לְסוֹפָהּ. וְאַחַר שֶׁגּוֹלְלָהּ, מַנִּיחָהּ בִּשְׁפוֹפֶרֶת[32] שֶׁל קָנֶה[33] אוֹ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר, וּמְחַבֵּר אוֹתָהּ אֶל מְזוּזַת הַפֶּתַח בְּמַסְמֵר, אוֹ חוֹפֵר בְּמְזוּזַת הַפֶּתַח וּמַכְנִיס בָּהּ[34] הַמְּזוּזָה.

ז. וְקֹדֶם שֶׁיְּקַבְּעֶנָּה בִּמְזוּזַת הַפֶּתַח, מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: "בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבֹּעַ מְזוּזָה"[35]. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ בִּשְׁעַת כְּתִיבָתָהּ, שֶׁקְּבִיעָתָהּ זוֹ הִיא הַמִּצְוָה[36].

ח. תְּלָאָהּ בְּמַקֵּל[37] - פְּסוּלָה[38], שֶׁאֵין זוֹ קְבוּעָה. הִנִּיחָהּ אַחֲרֵי הַדֶּלֶת[39] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[40]. חָפַר בִּמְזוּזַת הַפֶּתַח וְהִכְנִיס הַמְּזוּזָה כְּמוֹ נֶגֶר, וְהִיא כִּבְרִיחַ הַקְּרָשִׁים בַּטַּבָּעוֹת[41] - פְּסוּלָה. הֶעֱמִיק לָהּ טֶפַח[42] - פְּסוּלָה[43]. חָתַךְ קָנֶה וְהִכְנִיס בּוֹ[44] מְזוּזָה, וְאַחַר־כָּךְ חִבֵּר הַקָּנֶה אֶל קָנִים אֲחֵרִים, וְהֶעֱמִיד מִן הַכֹּל מְזוּזַת הַפֶּתַח - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמָה קְבִיעַת הַמְּזוּזָה לַעֲשִׂיַּת מְזוּזַת הַפֶּתַח[45].

ט. מְזוּזַת הַיָּחִיד נִבְדֶּקֶת פַּעֲמַיִם בַּשָּׁבוּעַ[46], וּמְזוּזַת רַבִּים[47] - פַּעֲמַיִם בַּיּוֹבֵל[48]; שֶׁמָּא נִקְרְעָה[49] מִמֶּנָּה אוֹת אַחַת אוֹ נִמְחֲקָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְבוּעָה בַּכְּתָלִים, מַרְקֶבֶת.

י. הַכֹּל חַיָּבִין בִּמְזוּזָה, אֲפִלּוּ נָשִׁים[50] וַעֲבָדִים[51]. וּמְחַנְּכִים

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

23) אזכרות, שהן שמות ה׳. 24) "צורות כמו אותיות משונות ואומרים שהם חותמות למלאכים" (מעדני יום טוב להלכות מזוזה). וכן מצינו ב"היכלות" דף יט: "כשאתה בא ועומד על פתח היכל ה׳ טול שני חותמות בשתי ידך, אחד של טוטרוסיאי ה׳, ואחד של סוריאה שר הפנים". 25) מצוות מזוזה. 26) לשון קשר, שקושר אדם פיתקא סביב לגופו לרפואה, או לסגולה אחרת. 27) לשמירת גופם וביתם, ולפיכך הם מוסיפים בה שמות של מלאכים לסגולה. 28) חיי הגוף וצרכיו, הם הבלי העולם הזה. ורבינו בהלכות עבודה זרה (פרק י"א הלכה י"ב) אומר: "הלוחש על המכה וקורא פסוק... והמניח ספר תורה על הקטן בשביל שיישן... הם בכלל הכופרים בתורה, שהם עושים דברי תורה רפואת הגוף ואינם אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך", הא למדת שאנשים אלה הם בכלל הכופרים, וכבר הודיענו רבינו בהלכות תשובה (פרק ג, הלכה ו) שהכופרים אין להם חלק לעולם הבא ואף על פי שמבואר בתלמוד (מנחות דף לג עמוד ב) שהמזוזה שומרת על האדם וביתו? אבל עיקר הכוונה בעשייתה אינה לשם שמירה, אלא לקיים מצוות הקדוש־ברוך־הוא והשמירה תבוא מאליה (כסף משנה), וראה לקמן (פרק ו, הלכה י"ג). ונוהגים לכתוב מבחוץ "כוז"ו במוכס"ז כוז"ו" נגד "ה׳ אלוקינו ה׳" הכתוב מבפנים, כי אותיות אלו הן הסמוכות באל"ף בי"ת, לאותיות ה׳ אלוקינו ה׳" (הגהות מיימוניות ויורה דעה סימן רפ"ח). ובירושלמי פאה (פרק א, הלכה א) אמרו: ארטיבין (שר נכרי) שלח לרבינו הקדוש מרגלית טובה במתנה, שלח לו רבינו מזוזה, שאלו [=ארטיבין לרבי]: אני שלחתי לך מתנה יקרת ערך ואתה שלחת לי דבר פעוט? השיבו [=רבי לארטיבין]: כל חפציך וחפצי לא ישוו בה... אתה שלחת לי דבר שאני שומרו, ואני שלחתי דבר שאתה ישן והוא שומר עליך, שנאמר (משלי פרק ו, פסוק כב): בשכבך תשמור עליך". 29) גירסת הכסף משנה "בסוף השיטה". ובדפוסים אחרים כתוב: "באמצע השיטה" [כפי שמופיע אצלנו]. אבל זה בניגוד לגירסת התלמוד (מנחות דף לא עמוד ב) ושם נתנו רמז לזה, "בסוף השיטה" - כנגד הפסוק (תהילים פרק קג, פסוק יא): כגבוה שמים על הארץ, שאם "על הארץ" נכתב בסוף השיטה האחרונה, ובסוף השיטה שלפניה כתוב: "כימי השמים", הרי השמים על הארץ, "בראש השיטה" - כנגד מרחק השמים מהארץ: שמרחיק "על הארץ" מ"כימי השמים" לומר שכמרחק השמים מהארץ יאריכו ימיכם. 30) כבר ביארנו לעיל הלכה ב שמניח מעט חלק בראש השיטה זו, כדי לעשות פרשה זו סתומה. 31) (מנחות שם). 32) (שם, דף לג עמוד ב; בבא מציעא דף קב עמוד א). 33) צמח נבוב הגדל על שפת נהרות. 34) בתוך חפירת המזוזה (מנחות שם). 35) רי"ף הלכות מזוזה. 36) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אינו מברך אלא בשעת גמר מצוותה (שם, דף מב עמוד ב). השווה דברי רבינו לקמן הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ח, ושם הלכה ט מבואר שמברך גם ברכת "שהחיינו" על קביעת מזוזה. 37) שלא קבעה בצורת הפתח עצמו, אלא במקל שעמד בגובה מזוזת הבית. 38) (מנחות דף לב עמוד ב). 39) על הקיר שמאחורי הדלת. 40) (שם) כי גם זו אינה קבועה בצורת הפתח עצמו ואין זה "על מזוזות ביתך". 41) שהכניס המזוזה ברוחב המזוזה ולא בגבהה (מנחות דף לג עמוד א) נגר - בריח ונזכר במשנה (תמיד פרק ג, משנה ז): "העביר את הנגר". 42) שחפר במזוזת הבית בעומק טפח, ושם הכניס את המזוזה. 43) (שם עמוד ב) שאין זו "על מזוזות" אלא "תוך מזוזה". 44) במקום החתך. 45) ואין חיוב המצוה אלא משעה שנקבעה מזוזת הפתח בבית, וזה שקבע את המזוזה קודם שתבוא לידי מצוה, פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי" (מנחות דף לג עמוד ב) וראה לקמן הלכות ציצית (פרק א, הלכה טז). 46) בשמיטה. 47) כגון שערי חצרות ועיירות. 48) חמישים שנה (יומא דף יא עמוד א). "כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר: יעשו חבריי (לשון רש"י שם). 49) מוסב על חיוב הבדיקה בכלל. 50) אף על פי שנסמכה מצוות מזוזה למצוות תלמוד תורה ככתוב: "ולמדתם אתם את בניכם... וכתבתם על מזוזות וגו׳ אין אנו מקישים מזוזה לתלמוד תורה שנשים פטורות ממנה, אלא הן חייבות, משום שנאמר במזוזה: "למען ירבו ימיכם" וגו׳ וכי אנשים צריכים חיים ונשים לא? (קידושין דף לד עמוד א; ברכות דף כ עמוד ב). 51) כל מצוה שהאשה חייבת, אף עבדים כנענים חייבים (חגיגה דף ד עמוד א).

אֶת הַקְּטַנִּים[52] לַעֲשׂוֹת מְזוּזָה לְבָתֵּיהֶם. הַשּׁוֹכֵר בַּיִת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְהַדֶּר בְּפוּנְדָּק[53] בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה שְׁלֹשִׁים יוֹם[54]; אֲבָל הַשּׁוֹכֵר בַּיִת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, חַיָּב בִּמְזוּזָה מִיָּד[55].

יא. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא מְזוּזָה וְלִקְבֹּעַ אוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הָיָה נוֹתֵן שָׂכָר עַל קְבִיעָתָהּ[56]; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּזוּזָה חוֹבַת הַדָּר הִיא, וְאֵינָהּ חוֹבַת הַבַּיִת[57]. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא, לֹא יִטְּלֶנָּה בְּיָדוֹ וְיֵצֵא[58]; וְאִם הָיָה הַבַּיִת שֶׁל כּוּתִי, הֲרֵי זֶה נוֹטְלָהּ כְּשֶׁיֵּצֵא[59].

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. עֲשָׂרָה תְּנָאִין יֵשׁ בַּבַּיִת, וְאַחַר־כָּךְ יִתְחַיֵּב הַדָּר בּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ מְזוּזָה. וְאִם חָסֵר תְּנַאי אֶחָד מֵהֶן, פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה. וְאֵלּוּ הֵן: שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְשֶׁתְּהֵיֶנָה לוֹ שְׁתֵּי מְזוּזוֹת, וְיִהְיֶה לוֹ מַשְׁקוֹף, וְתִהְיֶה לוֹ תִּקְרָה, וְיִהְיוּ לוֹ דְּלָתוֹת, וְיִהְיֶה הַשַּׁעַר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, וְיִהְיֶה הַבַּיִת חֹל, וְיִהְיֶה עָשׂוּי לְדִירַת אָדָם, וְעָשׂוּי לְדִירַת כָּבוֹד, וְעָשׂוּי לְדִירַת קֶבַע.

ב. בַּיִת שֶׁאֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה. וְאִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת בְּשֶׁוֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עָגֹל אוֹ בַּעַל חָמֵשׁ זָוִיּוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה אָרְכּוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ לְרַבֵּעַ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב בִּמְזוּזָה.

ג. אַכְסַדְרָה, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְתָלִים וְתִקְרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּצִימִין בְּרוּחַ רְבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּצִימִין לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵם עֲשׂוּיִים, וְלֹא מִשּׁוּם מְזוּזוֹת נַעֲשׂוּ. וְכֵן הַתִּקְרָה שֶׁאֵין לָהּ כְּתָלִים, אֶלָּא עוֹמֶדֶת עַל עַמּוּדִים מִכָּאן וּמִכָּאן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא כְּתַבְנִית בַּיִת, פְּטוּרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ מְזוּזוֹת, שֶׁאֵלּוּ הָעַמּוּדִים לְהַעֲמִיד הַתִּקְרָה הֵן עֲשׂוּיִין.

ד. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְזוּזָה מִכָּאן וּמִכָּאן, וְכִפָּה כְּמִין קֶשֶׁת עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת בְּמָקוֹם הַמַּשְׁקוֹף - אִם יֵשׁ בְּגֹבַהּ הַמְּזוּזוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, חַיָּב בִּמְזוּזָה; וְאִם אֵין בָּהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים, פְּטוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ מַשְׁקוֹף.

ה. בַּיִת שֶׁאֵין לוֹ תִּקְרָה, פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה. הָיָה מִקְצָתוֹ מְקֹרֶה וּמִקְצָתוֹ אֵינוֹ מְקֹרֶה - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם הָיָה הַקֵּרוּי כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוּזָה. וּמַעֲמִידִין הַדְּלָתוֹת, וְאַחַר־כָּךְ קוֹבְעִין אֶת הַמְּזוּזָה.

ו. הַר־הַבַּיִת, הַלִּשְׁכּוֹת וְהָעֲזָרוֹת, וּבָתֵּי־כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי־מִדְרָשׁוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, פְּטוּרִין, לְפִי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ. בֵּית־הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, שֶׁהָאוֹרְחִין דָּרִין בּוֹ, חַיָּב בִּמְזוּזָה. וְכֵן בֵּית־הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּרַכִּין, אִם הָיָה בּוֹ בֵּית דִּירָה, חַיָּב. כָּל הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ לֹא הָיָה לָהֶם מְזוּזוֹת, חוּץ מִשַּׁעַר נִיקָנוֹר וְשֶׁלִּפְנִים מִמֶּנּוּ, וְשֶׁל לִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַלִּשְׁכָּה הַזֹּאת הָיְתָה בֵּית־דִּירָה לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה.

ז. בֵּית הַתֶּבֶן, בֵּית הַבָּקָר, בֵּית הָעֵצִים, בֵּית אוֹצָרוֹת - פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּיתֶךָ" - בֵּיתְךָ הַמְיֻחָד לְךָ, פְּרָט לְאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. לְפִיכָךְ, רֶפֶת הַבָּקָר, שֶׁהַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת בָּהּ וּמִתְקַשְּׁטוֹת בָּהּ, חַיָּבוֹת בִּמְזוּזָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בָּהּ יִחוּד לְדִירַת אָדָם. בֵּית־שַׁעַר, אַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת, וְהַגִּנָּה, וְהַדִּיר - פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם עֲשׂוּיִין לְדִירָה. אִם הָיוּ בָתִּים הַחַיָּבִין בִּמְזוּזָה פְּתוּחִין לִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - חַיָּבִין בִּמְזוּזָה.

ח. לְפִיכָךְ, אֶחָד שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת, וְאֶחָד שַׁעֲרֵי מְבוֹאוֹת, וְאֶחָד שַׁעֲרֵי מְדִינוֹת וַעֲיָרוֹת, הַכֹּל חַיָּבִים בִּמְזוּזָה; שֶׁהֲרֵי הַבָּתִּים הַחַיָּבִין בִּמְזוּזָה פְּתוּחִין לְתוֹכָן. אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה בָתִּים, זֶה פָּתוּחַ לָזֶה וְזֶה פָּתוּחַ לָזֶה - הוֹאִיל וְהַפְּנִימִי חַיָּב בִּמְזוּזָה, כֻּלָּן חַיָּבִין. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ: שַׁעַר הַפָּתוּחַ מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר, חַיָּב בִּמְזוּזָה.

ט. בֵּית־הַכִּסֵּא, וּבֵית־הַמֶּרְחָץ, וּבֵית הַטְּבִילָה, וּבֵית הַבֶּרֶסְקִי וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת כָּבוֹד. סֵכַת חַג בֶּחָג וּבֵית שֶׁבִּסְפִינָה, פְּטוּרִין מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְדִירַת קֶבַע. שְׁתֵּי סֵכוֹת שֶׁל יוֹצְרִים, זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַחִיצוֹנָה פְּטוּרָה מִן הַמְּזוּזָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה. הַחֲנֻיּוֹת שֶׁבַּשְּׁוָקִים פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן קְבוּעִים לְדִירָה.

י. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לָצֵאת וְלָבוֹא אֶלָּא בְּאַחַת מֵהֶן, חַיָּב לַעֲשׂוֹת מְזוּזָה בְּכָל פֶּתַח וָפֶתַח. פֶּתַח קָטָן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, חַיָּב בִּמְזוּזָה. חֶדֶר שֶׁבַּבַּיִת, אֲפִלּוּ חֶדֶר בְּחֶדֶר - חַיָּב לַעֲשׂוֹת מְזוּזָה עַל שַׁעַר הַחֶדֶר הַפְּנִימִי, וְעַל שַׁעַר הַחֶדֶר הַחִיצוֹן, וְעַל שַׁעַר הַבַּיִת, שֶׁכֻּלָּן עֲשׂוּיִין לְדִירָה וּקְבוּעִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

52) כגון יתומים קטנים שירשו בתים, האפוטרופוס מחנך אותם בקביעת מזוזה לבתיהם (גיטין דף נב עמוד א; והשווה הלכות נחלות פרק י"א, הלכה י). 53) מלון. 54) כי מזוזה - חובת הדר היא, ופחות משלושים יום נקראת דירתו דירת עראי ולא חשובה להתחייב במזוזה (בית יוסף יורה דעה סימן רפ"ו). ויש מפרשים: שדירה שכורה אינה חייבת במזוזה כלל שנאמר "ביתך" ולא של אחרים, אלא שלאחר שלושים יום חייבוהו חכמים במזוזה מפני שהיא נראית כשלו (תוספות, עבודה זרה דף כא עמוד א). 55) (מנחות דף מד עמוד א). "משום יישוב ארץ ישראל". שלאחר שקבעה שוב אינו נוטלה משם אפילו יוצא ממנו, הלכך בקושי יצא ממנו, מפני טורח מזוזה אחרת (שלא היו מצויות בימיהם), ואפילו כשיצא ממנו ישכרנו אחר מהרה כשימצאנו מזומן במזוזה (לשון רש"י שם). 56) אין הוא יכול לחייב בה את המשכיר. 57) (בבא מציעא דף קא עמוד ב) שנאמר בה "ביתך" דרשו חז"ל דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא ממנה הזהירה התורה, וזה הדר. 58) (שם דף קב עמוד א) "לפי שהמזיקים באים בבית שאין בו מזוזה וכשנוטלה כאילו מזיק אותם שידורו בבית" (תוספות שם דף קא עמוד ב). 59) שמא ינהג בה הגוי מנהג בזיון. 1) עשרה תנאים הצריכים להיות בבית כדי שיתחייב במזוזה; פתח שבין שני בתים היכן מקום קביעת המזוזה; גודל מצוות מזוזה וסגולתה.

יא. פֶּתַח שֶׁבֵּין בֵּית־הַמִּדְרָשׁ אוֹ בֵּין בֵּית־הַכְּנֶסֶת וּבֵיתוֹ - אִם רָגִיל לָצֵאת וְלָבוֹא בְּאוֹתוֹ הַפֶּתַח, חַיָּב בְּמִזּוּזָה. פֶּתַח שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים, הוֹלְכִין אַחַר הַצִּיר שֶׁל דֶּלֶת; מְקוֹם שֶׁהַצִּיר נִרְאֶה עִמּוֹ, שָׁם קוֹבְעִים אֶת הַמְּזוּזָה.

יב. וְהֵיכָן קוֹבְעִים אֶת הַמְּזוּזָה? בְּתוֹךְ חֶלֶל שֶׁל פֶּתַח, בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַחוּץ, בִּתְחִלַּת שְׁלִישׁ הָעֶלְיוֹן שֶׁל גֹּבַהּ הַשַּׁעַר; וְאִם קְבָעָהּ לְמַעְלָה מִזֶּה, כְּשֵׁרָה; וְהוּא, שֶׁיַּרְחִיקֶנָּה מִן הַמַּשְׁקוֹף טֶפַח. וְצָרִיךְ לְקָבְעָהּ עַל יְמִין הַנִּכְנָס לַבַּיִת; וְאִם קְבָעָהּ מִשְּׂמֹאל - פְּסוּלָה. וּבַיִת שֶׁל שֵׁתָּפִין, חַיָּב בְּמִזּוּזָה.

יג. חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר בִּמְזוּזָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבַת הַכֹּל תָּמִיד. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכָּנֵס וְיֵצֵא, יִפְגַּע בְּיִחוּד הַשֵּׁם, שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְיִזְכֹּר אַהֲבָתוֹ, וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וּשְׁגִיאוֹתָיו בְּהַבְלֵי הַזְּמָן, וְיֵדַע, שֶׁאֵין דָּבָר הָעוֹמֵד לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אֶלָּא יְדִיעַת צוּר הָעוֹלָם, וּמִיָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי מֵישָׁרִים. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּבִזְרוֹעוֹ, וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ, וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, מֻחְזָק הוּא שֶׁלֹּא יֶחֱטָא; שֶׁהֲרֵי יֶשׁ לוֹ מַזְכִּירִין רַבִּים, וְהֵן הֵם הַמַּלְאָכִים שֶׁמַּצִּילִין אוֹתוֹ מִלַּחֲטֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם". בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן.

הִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לִכְתֹּב סֵפֶר־תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה"; כְּלוֹמַר: כִּתְבוּ לָכֶם תּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁירָה זוֹ, לְפִי שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו סֵפֶר־תּוֹרָה, מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ. וְאִם כְּתָבוֹ בְּיָדוֹ, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ מֵהַר־סִינָי. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִכְתֹּב, אֲחֵרִים כּוֹתְבִין לוֹ. וְכָל הַמַּגִּיהַּ סֵפֶר־תּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ כְּתָבוֹ כֻּלּוֹ.

ב. וְהַמֶּלֶךְ, מִצְוָה עָלָיו לִכְתֹּב סֵפֶר־תּוֹרָה אֶחָד לְעַצְמוֹ, לְשֵׁם הַמֶּלֶךְ, יָתֵר עַל סֵפֶר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ וגו'". וּמַגִּיהִין אוֹתוֹ מִסֵּפֶר הָעַזָּרָה, עַל־פִּי בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל. זֶה שֶׁהָיָה לוֹ כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו; וְזֶה שֶׁכָּתַב אוֹ שֶׁנִּכְתַּב לוֹ אַחַר שֶׁמָּלַךְ, יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד. וְאִם יֵצֵא לַמִּלְחָמָה - סֵפֶר־תּוֹרָה עִמּוֹ. נִכְנָס - וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין - וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב - וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ג. לֹא הָיָה לוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה קֹדֶם שֶׁיִּמְלֹךְ, צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ אַחַר שֶׁמָּלַךְ שְׁנֵי סִפְרֵי־תּוֹרָה - אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, וְהַשֵּׁנִי יִהְיֶה עִמּוֹ תָּמִיד, לֹא יָסוּר מֵעִמּוֹ, אֶלָּא בַּלַּיְלָה בִּלְבַד, וּכְשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית־הַמֶּרְחָץ אוֹ לְבֵית־הַכִּסֵּא, אוֹ לִישֹׁן עַל מִטָּתוֹ.

ד. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁכְּתָבוֹ בְּלֹא שִׂרְטוּט, אוֹ שֶׁכְּתָבוֹ מִקְצָתוֹ עַל הַגְּוִיל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקֶּלֶף - פָּסוּל; אֶלָּא, אוֹ כֻּלּוֹ עַל הַגְּוִיל, אוֹ כֻּלּוֹ עַל הַקֶּלֶף. וְכֵיצַד כּוֹתְבִין סֵפֶר־תּוֹרָה? כּוֹתֵב כְּתִיבָה מְתֻקֶּנֶת, נָאָה בְּיוֹתֵר. יַנִּיחַ בֵּין כָּל תֵּבָה וְתֵבָה כִּמְלֹא אוֹת קָטַנָּה, וּבֵין אוֹת לְאוֹת כִּמְלֹא חוּט הַשַּׁעֲרָה, וּבֵין כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה כִּמְלֹא שִׁיטָה. וְאֹרֶךְ כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה - שְׁלֹשִׁים אוֹתִיּוֹת, כְּדֵי לִכְתֹּב 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם', 'לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם', תְּלָתָא זִמְנֵי; וְזֶה הוּא רֹחַב כָּל דַּף וָדַף. וְלֹא תְּהֵא שִׁיטָה קְצָרָה מִזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הַדַּף כְּאִגֶּרֶת. וְלֹא אָרְכָּהּ יוֹתֵר עַל זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בַּכְּתָב.

ה. לֹא יִמְעַט הַכְּתָב מִפְּנֵי הָרֶוַח שֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. נִזְדַּמְּנָה לוֹ תֵּבָה בַּת חָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת - לֹא יִכְתֹּב שְׁתַּיִם בְּתוֹךְ הַדַּף וְשָׁלֹשׁ חוּץ לַדַּף, אֶלָּא כּוֹתֵב שָׁלֹשׁ בְּתוֹךְ הַדַּף וּשְׁתַּיִם חוּץ לַדַּף. לֹא נִשְׁאַר מִן הַשִּׁיטָה כְּדֵי לִכְתֹּב שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת - מַנִּיחַ הַמָּקוֹם פָּנוּי, וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַשִּׁיטָה.

ו. נִזְדַּמְּנָה לוֹ תֵּבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - לֹא יִזְרְקֶנָּה בֵּין הַדַּפִּין, אֶלָּא יַחֲזִיר לִתְחִלַּת הַשִּׁיטָה. נִזְדַּמְּנָה לוֹ בְּתוֹךְ הַשִּׁיטָה תֵּבָה בַּת עֶשֶׂר אוֹתִיּוֹת, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר, וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַשִּׁיטָה כְּדֵי לִכְתֹּב אֶת כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַדַּף - אִם יָכוֹל לִכְתֹּב חֶצְיָהּ בְּתוֹךְ הַדַּף וְחֶצְיָהּ חוּץ לַדַּף, כּוֹתֵב; וְאִם לָאו, מַנִּיחַ הַמָּקוֹם פָּנוּי וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַשִּׁיטָה.

ז. וּמַנִּיחַ בֵּין כָּל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ אַרְבַּע שִׁיטִין פְּנוּיוֹת בְּלֹא כְתִיבָה, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר, וַיַּתְחִיל הַחֲמֵשׁ מִתְּחִלַּת שִׁיטָה חֲמִישִׁית. וּכְשֶׁיִּגְמֹר אֶת הַתּוֹרָה, צָרִיךְ שֶׁיִּגְמֹר בְּאֶמְצַע שִׁיטָה שֶׁבְּסוֹף הַדַּף. וְאִם נִשְׁאַר מִן הַדַּף שִׁיטִין הַרְבֵּה, מְקַצֵּר וְעוֹלֶה, וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַשִּׁיטָה שֶׁבְּסוֹף הַדַּף, וְלֹא יִגְמֹר אֶת הַשִּׁיטָה, וּמִתְכַּוֵּן, עַד שֶׁיִּהְיֶה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" בְּאֶמְצַע שִׁיטָה שֶׁבְּסוֹף הַדַּף.

ח. וְיִזָּהֵר בָּאוֹתִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת וּבָאוֹתִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת, וּבָאוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדוֹת, וְאוֹתִיּוֹת הַמְשֻׁנּוֹת, כְּגוֹן הַפֵּאי"ן הַלְּפוּפוֹת וְהָאוֹתִיּוֹת הָעֲקֻמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּ הַסּוֹפְרִים אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְיִזָּהֵר בַּתַּגִּין וּבְמִנְיָנָן. יֵשׁ אוֹת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ תָּג אֶחָד, וְיֵשׁ אוֹת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ שִׁבְעָה. וְכָל הַתַּגִּין כְּצוּרַת זַיְנִי"ן הֵן, דַּקִּין כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה.

ט. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לֹא נֶאֶמְרוּ אֶלָּא לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאִם שִׁנָּה בִּתְקוּן זֶה, אוֹ שֶׁלֹּא דִּקְדֵּק בַּתַּגִּין, וְכָתַב כָּל הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקּוּנָן; אוֹ שֶׁקֵּרֵב אֶת הַשִּׁיטִין אוֹ הִרְחִיקָן, אוֹ הֶאֱרִיכָן אוֹ קִצְּרָן - הוֹאִיל וְלֹא הִדְבִּיקָן אוֹת בְּאוֹת, וְלֹא חִסֵּר וְלֹא הוֹתִיר וְלֹא הִפְסִיד צוּרַת אוֹת אַחַת, וְלֹא שִׁנָּה בִּפְתוּחוֹת וּסְתוּמוֹת - הֲרֵי זֶה סֵפֶר כָּשֵׁר.

י. יֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ בַּגְּמָרָא, וְנָהֲגוּ בָהֶם הַסּוֹפְרִים, וְקַבָּלָה הוּא בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ. וְהֵן, שֶׁיִּהְיוּ מִנְיַן הַשִּׁיטִין שֶׁבְּכָל דַּף וָדַף, לֹא פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים וְלֹא יָתֵר עַל שִׁשִּׁים; וְשֶׁיִּהְיֶה הָרֶוַח שֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה כְּמוֹ

1) חיוב מצוות כתיבת ספר תורה על כל איש מישראל ומִשְׁנֶה חיובה על המלך; דיני כתיבת ספר תורה; דין ספר תורה שאינו מוגה; סדרם של נביאים איך הוא.

תֵּשַׁע אוֹתִיּוֹת: 'אֲשֶׁר', 'אֲשֶׁר', 'אֲשֶׁר'; וְשֶׁיִּהְיֶה בְּרֹאשׁ הַשִּׁיטִין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת הַיָּם: 'הַבָּאִים', 'בַּיַּבָּשָׁה', הַשֵּׁם, 'מֵת', 'בְּמִצְרַיִם' - חָמֵשׁ שִׁיטִין; וּלְמַטָּה מִן הַשִּׁירָה חָמֵשׁ שִׁיטִין, תְּחִלַּת כָּל שִׁיטָה מֵהֶן כָּךְ: 'וַתִּקַּח', 'אַחֲרֶיהָ', 'סוּס', 'וַיֵּצְאוּ', 'וַיָּבֹאוּ'; וְיִהְיֶה בְּרֹאשֵׁי הַשִּׁיטִין לְמַעְלָה מִשִּׁירַת 'הַאֲזִינוּ': 'וְאָעִידָה', 'אַחֲרֵי', 'הַדֶּרֶךְ', 'בְּאַחֲרִית', 'לְהַכְעִיסוֹ', 'קְהַל' - שֵׁשׁ שִׁיטִין; וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה חָמֵשׁ שִׁיטִין: 'וַיָּבֹא', 'לְדַבֵּר', 'אֲשֶׁר', 'הַזֹּאת', 'אֲשֶׁר'.

יא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ לְמִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאִם שִׁנָּה, לֹא פָסַל. אֲבָל אִם כָּתַב הַמָּלֵא חָסֵר אוֹ הֶחָסֵר מָלֵא, אוֹ שֶׁכָּתַב מִלָּה שֶׁהִיא קְרִי וְכָתַב כִּקְרִיאָתָהּ, כְּגוֹן שֶׁכָּתַב 'יִשְׁכָּבֶנָּה' בְּמְקוֹם 'יִשְׁגָּלֶנָּה', 'וּבַטְּחוֹרִים' בְּמְקוֹם 'וּבַעֲפֹלִים', וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אוֹ שֶׁכָּתַב פָּרָשָׁה פְתוּחָה סְתוּמָה, אוֹ סְתוּמָה פְתוּחָה, אוֹ שֶׁכָּתַב הַשִּׁירָה כִּשְׁאָר הַכְּתָב, אוֹ שֶׁכָּתַב פָּרָשָׁה אַחַת כְּשִׁירָה - הֲרֵי זֶה פָסוּל, וְאֵין בּוֹ קְדֻשַּׁת סֵפֶר־תּוֹרָה כְּלָל, אֶלָּא כְּחֲמֵשׁ מִן הַחֲמֵשִׁין שֶׁמְּלַמְּדִין בָּהּ הַתִּינוֹקוֹת.

יב. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁאֵינוֹ מֻגָּהּ, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתוֹ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֶלָּא יְתַקֵּן אוֹ יִגְנֹז. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ טָעֲיוֹת בְּכָל דַּף וָדַף - יְתַקֵּן, וְאִם הָיוּ אַרְבַּע - יִגְנֹז. וְאִם הָיָה רֹב הַסֵּפֶר מֻגָּהּ, וְהַשְּׁאָר יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע טָעֲיוֹת בְּכָל דַּף, וְנִשְׁאַר אֲפִלּוּ דַּף אֶחָד מֵאוֹתוֹ הַשְּׁאָר הַמְשֻׁבָּשׁ בְּלֹא אַרְבַּע טָעֲיוֹת - הֲרֵי זֶה יְתַקֵּן.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁכָּתַב הַמָּלֵא חָסֵר, שֶׁנִּמְצָא תּוֹלֶה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁשָּׁכַח בֵּינֵי הַשִּׁיטוֹת; אֲבָל אִם כָּתַב הֶחָסֵר מָלֵא - אֲפִלּוּ יֵשׁ בְּכָל דַּף וָדַף כַּמָּה טָעֲיוֹת, הֲרֵי זֶה מִתַּקֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גוֹרֵד וְאֵינוֹ תוֹלֶה.

יד. מֻתָּר לִכְתֹּב הַתּוֹרָה, כָּל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵין בָּהֶן קְדֻשַּׁת סֵפֶר־תּוֹרָה. אֲבָל לֹא יִכְתֹּב מְגִלָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ פָּרָשִׁיּוֹת; וְאֵין כּוֹתְבִין מְגִלָּה לְתִינוֹק לְהִתְלַמֵּד בָּהּ; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַשְׁלִים עָלֶיהָ חֲמֵשׁ - מֻתָּר. כָּתַב מְגִלָּה, שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת בְּשִׁיטָה אַחַת - מֻתָּר.

טו. מֻתָּר לְדַבֵּק תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים בְּכָרֵךְ אֶחָד. וּמַנִּיחַ בְּכָל חֲמֵשׁ וְחֲמֵשׁ אַרְבַּע שִׁיטִין, וּבֵין כָּל נָבִיא וְנָבִיא שָׁלֹשׁ שִׁיטִין, וּבֵין כָּל נָבִיא וְנָבִיא מִשְּׁנֵים־עָשָׂר - שָׁלֹשׁ שִׁיטִין, שֶׁאִם בָּא לַחְתֹּךְ, חוֹתֵךְ. וְסִדּוּרָן שֶׁל נְבִיאִים כָּךְ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים, יִרְמְיָה, יְחֶזְקֵאל, יְשַׁעְיָה, תְּרֵי־עָשָׂר. וְסֵדֶר הַכְּתוּבִים: רוּת, וּתְהִלִּים, וְאִיּוֹב, וּמִשְׁלֵי, וְקֹהֶלֶת, וְשִׁיר־הַשִּׁירִים, וְקִינוֹת, וְדָנִיֵּאל, וּמְגִלָּה וְדִבְרֵי הַיָּמִים.

טז. כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא בְשִׁרְטוּט, אֲפִלּוּ כְּתָבָן עַל הַנְּיָר. וּמֵתָּר לִכְתֹּב שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת בְּלֹא שִׁרְטוּט; יוֹתֵר עַל זֶה - אָסוּר. כֵּרֵךְ זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים, אֵין קְדֻשָּׁתוֹ כִּקְדֻשַּׁת סֵפֶר־תּוֹרָה, אֶלָּא כְּחֲמֵשׁ מִן הַחֲמֵשִׁים. דִּין הַיָּתֵר כְּדִין הֶחָסֵר.

יום רביעי כ"ג ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. פָּרָשָׁה פְתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֶמְצַע הַשִּׁיטָה, מַנִּיחַ שְׁאָר הַשִּׁיטָה פָּנוּי, וּמַתְחִיל הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא פְתוּחָה מִתְּחִלַּת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַשִּׁיטָה רֶוַח כְּשִׁעוּר תֵּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר אֶלָּא מְעַט, אוֹ אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מַנִּיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְתָב, וּמַתְחִיל הַפָּרָשָׁה הַפְּתוּחָה מִתְּחִלַּת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פָּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שָׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֶמְצַע הַשִּׁיטָה, מַנִּיחַ רֶוַח כַּשִּׁעוּר[2], וּמַתְחִיל לִכְתֹּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תֵּבָה אַחַת מִתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הָרֶוַח בָּאֶמְצַע. וְאִם לֹא נִשְׁאַר מִן הַשִּׁיטָה כְּדֵי לְהַנִּיחַ הָרֶוַח כַּשִּׁעוּר וְלִכְתֹּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תֵּבָה אַחַת - יַנִּיחַ הַכֹּל פָּנוּי, וְיַנִּיחַ מְעַט רֶוַח מֵרֹאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְיַתְחִיל לִכְתֹּב הַפָּרָשָׁה הַסְּתוּמָה מֵאֶמְצַע שִׁיטָה שְׁנִיָּה[3]. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, מַנִּיחַ מִתְּחִלַּת שִׁיטָה שְׁנִיָּה כְּשִׁעוּר הָרֶוַח, וּמַתְחִיל לִכְתֹּב הַסְּתוּמָה מֵאֶמְצַע הַשִּׁיטָה[4]. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁפָּרָשָׁה פְתוּחָה תְּחִלָּתָהּ בִּתְחִלַּת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם[5], וּפָרָשָׁה סְתוּמָה תְּחִלָּתָהּ מֵאֶמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם.

ג. סֵפֶר שֶׁאֵינוֹ מֻגָּהּ בְּמָלֵא וְחָסֵר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוֹ[6] וּלְהַגִּיהוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[7]. אֲבָל אִם טָעָה בְּרֶוַח הַפָּרָשִׁיּוֹת, וְכָתַב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְתוּחָה, אוֹ שֶׁהִפְסִיק וְהִנִּיחַ פָּנוּי בְּמְקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ פָּרָשָׁה, אוֹ שֶׁכָּתַב כְּדַרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרֶוַח בְּמְקוֹם הַפָּרָשָׁה, אוֹ שֶׁשִּׁנָּה צוּרַת הַשִּׁירוֹת[8] - הֲרֵי זֶה פָסוּל[9], וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה[10], אֶלָּא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדַּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

ד. וּלְפִי שֶׁרָאִיתִי שִׁבּוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים[11] שֶׁרָאִיתִי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות. 2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה. 6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). 7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב־י"ג). 8) שירת "הים" ו"האזינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. 9) (שבת דף קג עמוד ב). 10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחריו, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחקו) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג). 11) ספרי תורה.

בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בַּעֲלֵי הַמָּסֹרֶת, שֶׁכּוֹתְבִין וּמְחַבְּרִין לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נֶחֱלָקִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ בְּמַחֲלֹקֶת הַסְּפָרִים שֶׁסּוֹמְכִין עֲלֵיהֶם[12] - רָאִיתִי לִכְתֹּב הֵנָּה כָּל פָּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדֵי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל הַסְּפָרִים וּלְהַגִּיהַּ מֵהֶם. וְסֵפֶר שֶׁסָּמַכְנוּ עָלָיו בִּדְבָרִים אֵלּוּ הוּא הַסֵּפֶר הַיָּדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כוֹלֵל אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים סְפָרִים[13], שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם מִכַּמָּה שָׁנִים לְהַגִּיהַּ מִמְּנוּ הַסְּפָרִים, וְעָלָיו הָיוּ הַכֹּל סוֹמְכִין, לְפִי שֶׁהִגִּיהוֹ בֶּן־אָשֵׁר[14], וְדִקְדֵּק בּוֹ שָׁנִים הַרְבֵּה, וְהִגִּיהוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוֹ, וְעָלָיו סָמַכְתִּי בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁכָּתַבְתִּי כְּהִלְכָתוֹ.

סֵפֶר בְּרֵאשִׁית

יְהִי רָקִיעַ[15], יִקָּווּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרוֹת, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיְכֻלּוּ, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֶׁבַע פָּרָשִׁיּוֹת. אֶל הָאִשָּׁה אָמַר, וּלְאָדָם אָמַר - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְהִי שֵׁת, וַיְהִי אֱנוֹשׁ, וַיְהִי קֵינָן, וַיְהִי מַהֲלַלְאֵל, וַיְהִי יֶרֶד, וַיְהִי חֲנוֹךְ, וַיְהִי מְתוּשֶׁלַח, וַיְהִי לֶמֶךְ, וַיְהִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן סְתוּמוֹת. וַיַּרְא ה', אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וּכְנַעַן יָלַד, וּלְשֵׁם יֻלַּד - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת, אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְאַרְפַּכְשַׁד חַי, וְשֶׁלַח חַי, וַיְחִי עֵבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי רְעוּ, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נָחוֹר, וַיְחִי תֶרַח - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, הַשְּׁמוֹנֶה פָּרָשִׁיּוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם, וַיְהִי רָעָב, וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. אַחַר הַדְּבָרִים, וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם - אַרְבַּעְתָּן סְתוּמוֹת. וַיַּרְא אֵלָיו - פְּתוּחָה. וַיִּסַּע מִשָּׁם, וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא, וַיְהִי אַחַר, וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִיוּ חַיֵּי שָׂרָה - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה. וַיֹּסֶף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק, וַיְהִי רָעָב - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי עֵשָׂו, וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק, וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָה. וַיָּבֹא יַעֲקֹב, וַתֵּצֵא דִינָה - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, וַיַּרְא אֱלֹהִים, וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים, וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בָּעֵת - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה - סְתוּמָה. וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקֵּץ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וְאֶת יְהוּדָה - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, יְהוּדָה, זְבוּלֻן, יִשָּׂשכָר - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. דָּן, גָּד, מֵאָשֵׁר, נַפְתָּלִי, בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. בִּנְיָמִין - פְּתוּחָה.

מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת - שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים, וְהַסְּתוּמוֹת - שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל תִּשְׁעִים וְאֶחָת.

סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת

וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ, וַיֵּלֶךְ אִישׁ, וַיְהִי בַּיָּמִים הָרַבִּים - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה - סְתוּמָה. וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא - פְּתוּחָה. (וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן נְטֵה אֶת יָדְךָ), וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן נְטֵה אֶת מַטְּךָ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר - (שְׁלָשְׁתָּן) [ס"א שְׁתֵּיהֶן] סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה שֶׁל 'וִיהִי חֹשֶׁךְ', וַיֹּאמֶר שֶׁל 'עוֹד נֶגַע אֶחָד' - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּעֶצֶם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' וְכוּ' קַדֶּשׁ לִי, וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בְּשַׁלַּח - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' וְכוּ' וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק, וַיֹּאמֶר ה' נְטֵה אֶת יָדְךָ, אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה, וַתִּקַּח מִרְיָם - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וַיַּסַּע מֹשֶׁה, וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ כָּל עֲדַת, וַיָּבֹא עֲמָלֵק, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב, וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים, אָנֹכִי, לֹא תִשָּׂא - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. זָכוֹר - פְּתוּחָה. כַּבֵּד, לֹא תִרְצָח, לֹא תִנְאָף, לֹא תִגְנֹב, לֹא תַעֲנֶה, לֹא תַחְמֹד, [לֹא תַחְמֹד] - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן (שֵׁשׁ) [שָׁבַע]. וְכָל הָעָם - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - פְּתוּחָה. וְכִי יִמְכֹּר, מַכֵּה אִישׁ, וְכִי יָזִד, וּמַכֵּה אָבִיו, וְגֹנֵב אִישׁ וּמָכְרוֹ, וּמְקַלֵּל אָבִיו, וְכִי יִרִיבֻן אֲנָשִׁים, וְכִי יַכֶּה אִישׁ, וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, וְכִי יַכֶּה אִישׁ - כֻּלָּן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאי" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאי" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר. 15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הוזכרו פרשיותיהם

1 סְתוּמוֹת, וְהֵן עֶשֶׂר. וְכִי יִגַּח שׁוֹר - פְּתוּחָה. וְכִי יִפְתַּח, וְכִי
2 יִגֹּף, כִּי יִגְנֹב אִישׁ, כִּי יַבְעֶר אִישׁ, כִּי תֵצֵא אֵשׁ, כִּי יִתֵּן, כִּי
3 יִתֵּן אִישׁ - כֻּלָּם סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. וְכִי יִשְׁאַל - פְּתוּחָה.
4 וְכִי יְפַתֶּה, מְכַשֵּׁפָה, זֹבֵחַ לֱאֱלֹהִים - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. אִם
5 כֶּסֶף - פְּתוּחָה. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, לֹא תִשָּׂא, כִּי תִפְגַּע, כִּי
6 תִרְאֶה, לֹא תַטֶּה - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. הִנֵּה אָנֹכִי - פְּתוּחָה.
7 לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה - סְתוּמָה. וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר - פְּתוּחָה.
8 וַיֹּאמֶר ה' - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' - פְּתוּחָה. וְעָשׂוּ אֲרוֹן -
9 סְתוּמָה. וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן, וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
10 וְאֶת הַמִּשְׁכָּן - סְתוּמָה. וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים - פְּתוּחָה.
11 וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת, וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר
12 הַמִּשְׁכָּן, וְאַתָּה תְּצַוֶּה, וְאַתָּה הַקְרֵב - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת.
13 וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפֹד - פְּתוּחָה. וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת, וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן,
14 וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל, וְעָשִׂיתָ צִיץ, וְזֶה הַדָּבָר, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
15 - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְעָשִׂיתָ מִזְבַּח, וַיְדַבֵּר ד' כִּי תִשָּׂא',
16 וַיְדַבֵּר ד' וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר', וַיְדַבֵּר ד' בְּשָׂמִים' - אַרְבַּעְתָּן
17 פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ד' קַח לְךָ סַמִּים', וַיְדַבֵּר ד' רְאֵה קָרָאתִי' -
18 שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' - פְּתוּחָה. וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה -
19 סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד' לֶךְ רֵד', וַיִּפֶן וַיֵּרֶד - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
20 וַיְדַבֵּר ד' לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה' - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה'
21 אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּסָל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
22 כְּתָב - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר
23 מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
24 וַיַּעֲשׂוּ כָל חֲכַם לֵב - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת - פְּתוּחָה. וַיַּעַשׂ
25 אֶת הַקְּרָשִׁים - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל, וַיַּעַשׂ אֶת הַשֻּׁלְחָן,
26 וַיַּעַשׂ אֶת הַמְּנֹרָה, וַיַּעַשׂ אֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת - אַרְבַּעְתָּן
27 פְּתוּחוֹת. וַיַּעַשׂ אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה, וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר, וַיַּעַשׂ
28 אֶת הֶחָצֵר, אֵלֶּה פְקוּדֵי, כָּל הַזָּהָב - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיַּעַשׂ
29 אֶת הָאֵפֹד - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂוּ אֶת אַבְנֵי - סְתוּמָה. וַיַּעַשׂ אֶת
30 הַחֹשֶׁן, וַיַּעַשׂ אֶת מְעִיל - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂוּ אֶת
31 הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ, וַתֵּכֶל - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת.
32 וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיְדַבֵּר ד' בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ' - שְׁתֵּיהֶן
33 פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וַיִּקַּח, וַיִּתֵּן אֶת הַשֻּׁלְחָן,
34 וַיָּשֶׂם אֶת הַמְּנֹרָה, וַיָּשֶׂם אֶת מִזְבַּח, וַיָּשֶׂם אֶת מָסַךְ, וַיָּשֶׂם
35 אֶת הַכִּיֹּר, וַיָּקֶם אֶת הֶחָצֵר - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁמוֹנֶה.
36 וַיְכַס הֶעָנָן - פְּתוּחָה.
37 מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת - תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים, וּמִנְיַן הַסְּתוּמוֹת - חָמֵשׁ
38 וְתִשְׁעִים. הַכֹּל - מֵאָה וְשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת.
39 סֵפֶר וַיִּקְרָא
40 וְאִם מִן הַצֹּאן - סְתוּמָה. וְאִם מִן הָעוֹף - פְּתוּחָה. וְנָפֶשׁ כִּי
41 תַקְרִיב, וְכִי תַקְרִב, וְאִם מִנְחָה עַל הַמַּחֲבַת, וְאִם מִנְחַת
42 מַרְחֶשֶׁת, וְאִם תַּקְרִיב - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וְאִם זֶבַח, וְאִם
43 מִן הַצֹּאן, וְאִם עֵז, וַיְדַבֵּר, וְאִם כָּל עֲדַת, אֲשֶׁר נָשִׂיא, וְאִם
44 נֶפֶשׁ, וְאִם כֶּבֶשׂ, וְנָפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן תֵּשַׁע.
45 וְאִם לֹא תַשִּׂיג, וַיְדַבֵּר ה' - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וְאִם נֶפֶשׁ,
46 וַיְדַבֵּר ד'נֶפֶשׁ'[16], וַיְדַבֵּר וְכוּ' - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת תּוֹרַת
47 - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד'זֶה קָרְבָּן', וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן', וְזֹאת
48 תּוֹרַת הָאָשָׁם, וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח, וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
49 הַמַּקְרִיב', וַיְדַבֵּר ד'קַח אֶת אַהֲרֹן' - כֻּלָּן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ.
50 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן, וַיְדַבֵּר
51 מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְזֶה לָּכֶם, וְכִי
52 יָמוּת - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ד'אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ', וַיְדַבֵּר
53 ד'אָדָם כִּי יִהְיֶה', נֶגַע צָרַעַת, וּבֶשֶׂר - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. אוֹ
54 בָשָׂר - סְתוּמָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה - פְּתוּחָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי
55 יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרָם, וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ, וְהַבֶּגֶד - שְׁלָשְׁתָּן
56 סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ד'זֹאת תִּהְיֶה' - פְּתוּחָה. וְאִם דַּל - סְתוּמָה.
57 וַיְדַבֵּר ד'כִּי תָבֹאוּ', וַיְדַבֵּר ד'דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' - שְׁתֵּיהֶן
58 פְּתוּחוֹת. וְאִישׁ כִּי תֵצֵא - סְתוּמָה. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה - פְּתוּחָה.
59 וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד'אַחֲרֵי מוֹת', וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר
60 אֶל אַהֲרֹן', וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת.
61 אִישׁ אִישׁ, עֶרְוַת אָבִיךָ, עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ, עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ,
62 עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ, עֶרְוַת בַּת אִשָּׁה, עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ, עֶרְוַת
63 אֲחוֹת אִמְּךָ, עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ, עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, עֶרְוַת אֵשֶׁת
64 אָחִיךָ, עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה.
65 וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת', וְכִי תָבֹאוּ אֶל - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
66 וְכִי יָגוּר - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דַּ'אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ', וַיֹּאמֶר ה' אֶל
67 מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל,
68 וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן' - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר ד'וְיִנָּזְרוּ',
69 וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו' - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר
70 ד'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז' - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי
71 יִשְׂרָאֵל', אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה', וַיְדַבֵּר ד'כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ' -
72 שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וּסְפַרְתֶּם לָכֶם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד'בַּחֹדֶשׁ
73 הַשְּׁבִיעִי' - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר ד'אַךְ בֶּעָשׂוֹר' - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר
74 ד'בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם', וַיְדַבֵּר ד'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', וְלָקַחְתָּ
75 סֹלֶת - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר
76 ד'הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל', וַיְדַבֵּר ד'בְּהַר סִינַי' - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת.
77 וְסָפַרְתָּ לְךָ, כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר, וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ,
78 וְכִי יָמוּךְ, וְכִי תַשִּׂיג יַד - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵם שֵׁשׁ. אִם
79 בְּחֻקֹּתַי, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֹאת
80 - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ד'אִישׁ כִּי יַפְלִא' - פְּתוּחָה. וְאִם בְּהֵמָה -
81 סְתוּמָה.
82 מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתַּיִם וַחֲמִשִּׁים, וְהַסְּתוּמוֹת - שֵׁשׁ
83 וְאַרְבָּעִים. הַכֹּל - תִּשְׁעִים וּשְׁמוֹנֶה.
84 סֵפֶר בְּמִדְבַּר סִינַי
85 בְּנֵי רְאוּבֵן - סְתוּמָה. לִבְנֵי שִׁמְעוֹן, לִבְנֵי גָד, לִבְנֵי יְהוּדָה,
86 לִבְנֵי יִשָּׂשכָר, לִבְנֵי זְבוּלֻן, לִבְנֵי יוֹסֵף, לִבְנֵי מְנַשֶּׁה, לִבְנֵי
87 בִנְיָמִן, לִבְנֵי דָן, לִבְנֵי אָשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי, אֵלֶּה הַפְּקֻדִים,
88 וַיְדַבֵּר ד'אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי', וַיְדַבֵּר ד'אִישׁ עַל דִּגְלוֹ' - כֻּלָּן
89 פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן, וְנָסַע אֹהֶל,
90 דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם, דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן - אַרְבַּעְתָּן סְתוּמוֹת. אֵלֶּה

הראשונות - מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). 16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד).

מתוך מהדורת וגשל

פְּקוּדֵי, וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת, וַיְדַבֵּר דְּ׳הַקְרֵב׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳וַאֲנִי׳,
וַיְדַבֵּר דְּ׳פְקֹד׳ - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְלִקָּחַת, וַיֹּאמֶר דְּ׳פְקֹד׳
- שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּ׳קַח׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳נָשֹׂא׳, וַיְדַבֵּר
דְּ׳אַל תַּכְרִיתוּ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳נָשֹׂא׳ - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי
מְרָרִי, וּפְקוּדֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּ׳צוּ׳,
וַיְדַבֵּר דְּ׳אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה׳,
וַיְדַבֵּר דְּ׳אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִא׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן׳
- חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא, וְשָׂמוּ, וַיְהִי בְּיוֹם
כַּלּוֹת מֹשֶׁה, וַיְהִי הַמַּקְרִיב - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. בַּיּוֹם
הַשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, בַּיּוֹם הָרְבִיעִי, בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי, בַּיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי, בַּיּוֹם
הָעֲשִׂירִי, בְּיוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם, בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם, זֹאת
חֲנֻכַּת, וַיְדַבֵּר דְּ׳הַעֲלֹתְךָ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳קַח אֶת הַלְוִיִּם׳ - כֻּלָּן
פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. וַיְדַבֵּר דְּ׳זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם׳ -
סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּ׳וְיַעֲשׂוּ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳כִּי יִהְיֶה טָמֵא׳ - שְׁתֵּיהֶן
פְּתוּחוֹת. וּבְיוֹם הָקִים - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דַּ׳עֲשֵׂה לְךָ׳, וַיְהִי
בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב, וַיְהִי
בִּנְסֹעַ - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים, וַיֹּאמֶר
דְּ׳אֶסְפָּה לִּי׳, וַיֹּאמֶר דַּ׳הַיֵּד ה׳ תִּקְצָר׳, וַתְּדַבֵּר מִרְיָם -
אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה׳ פִּתְאֹם - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר
דְּ׳וְאָבִיהָ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳שְׁלַח לְךָ׳, וַיֹּאמֶר דְּ׳עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי׳,
וַיְדַבֵּר דְּ׳עַד מָתַי׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳כִּי תָבֹאוּ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳בִּבֹאֲכֶם׳ -
פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְכִי תִשְׁגּוּ, וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת - שְׁתֵּיהֶן
סְתוּמוֹת. וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּ׳מוֹת
יוּמַת׳ - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּ׳וְעָשׂוּ לָהֶם׳, וַיִּקַּח קֹרַח - שְׁתֵּיהֶן
פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּ׳הִבָּדְלוּ׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳הֵעָלוּ׳, וַיְדַבֵּר דֶּ׳אֱמֹר
אֶל אֶלְעָזָר׳ - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיַּלְנוּ - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר
דְּ׳הֵרֹמּוּ׳ - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּ׳וְקַח מֵאִתָּם׳, וַיֹּאמֶר דְּ׳הַשֵּׁב׳,
וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אַהֲרֹן
- סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל אַהֲרֹן - פְּתוּחָה. וְלִבְנֵי לֵוִי -
סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּ׳וְאֶל הַלְוִיִּם׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳זֹאת חֻקַּת׳, וַיָּבֹאוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּ׳קַח אֶת הַמַּטֶּה׳ - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת.
וַיֹּאמֶר דְּ׳יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם׳, וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה - שְׁתֵּיהֶן
סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ - פְּתוּחָה. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי - סְתוּמָה.
וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר - פְּתוּחָה. אָז יָשִׁיר - סְתוּמָה. וַיִּשְׁלַח
יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיַּרְא בָּלָק - סְתוּמָה. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל,
וַיְדַבֵּר דְּ׳פִּינְחָס׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳צָרוֹר׳, וַיֹּאמֶר ה׳ - אַרְבַּעְתָּן
פְּתוּחוֹת. בְּנֵי שִׁמְעוֹן, בְּנֵי גָד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשָּׂשכָר, בְּנֵי
זְבוּלֻן, בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בִנְיָמִן, אֵלֶּה בְּנֵי דָן,
בְּנֵי אָשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה.
וַיְדַבֵּר ה׳ - פְּתוּחָה. וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי, וַתִּקְרַבְנָה - שְׁתֵּיהֶן
סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דְּ׳כֵן בְּנוֹת צְלָפְחָד׳, וַיֹּאמֶר דַּ׳עֲלֵה׳ -
שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּ׳צוּ׳, וּבְיוֹם
הַשִּׂבְעָה, וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם - שְׁלָשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וּבַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן, וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וּבַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי - פְּתוּחָה. וּבֶעָשׂוֹר, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי,
וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי, וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, וּבַיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן
תֵּשַׁע. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה׳ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיֵּצְאוּ
מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר דְּ׳שָׂא׳ - שְׁלָשְׁתָּן
סְתוּמוֹת. וּמִקְנֶה רַב - פְּתוּחָה. וַיֹּאמְרוּ אִם מָצָאנוּ, וַיִּגְּשׁוּ
אֵלָיו - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, אֵלֶּה מַסְעֵי
- שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, וַיְדַבֵּר דְּ׳בְּעָרְבֹת׳ -
שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּ׳צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳, וַיְדַבֵּר
דְּ׳אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים׳, וַיְדַבֵּר דְּ׳בְּעָרְבֹת מוֹאָב׳, וַיְדַבֵּר
דְּ׳דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׳, וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת.
מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתַּיִם וְתִשְׁעִים, וְהַסְּתוּמוֹת - שִׁשִּׁים
וָשֵׁשׁ. הַכֹּל - מֵאָה וַחֲמִשִּׁים וּשְׁמוֹנֶה.

סֵפֶר אֵלֶּה הַדְּבָרִים

וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי, וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר, וַיְדַבֵּר ה׳, וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי רְאֵה,
וָאֶתְחַנַּן - חֲמִשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בָּנִים,
אָז יַבְדִּיל, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה - אַרְבַּעְתָּן פְּתוּחוֹת. אָנֹכִי, לֹא
תִשָּׂא, שָׁמוֹר, כַּבֵּד, לֹא תִרְצָח, וְלֹא תִנְאָף, וְלֹא תִגְנֹב, וְלֹא
תַעֲנֶה, וְלֹא תַחְמֹד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֶת הַדְּבָרִים - כֻּלָּן
סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֶשְׂרֵה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהָיָה
כִּי יְבִיאֲךָ, לֹא תְנַסּוּ, כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ, כִּי יְבִיאֲךָ - אַרְבַּעְתָּן
סְתוּמוֹת. וְהָיָה עֵקֶב - פְּתוּחָה. כִּי תֹאמַר - סְתוּמָה. כָּל
הַמִּצְוָה, וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, בָּעֵת הַהִוא,
וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. כִּי הָאָרֶץ, וְהָיָה אִם
שָׁמֹעַ, כִּי אִם שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן, רְאֵה אָנֹכִי, וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ,
כִּי יַרְחִיב, כִּי יַכְרִית - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. כִּי יָקוּם -
פְּתוּחָה. כִּי יִסִּיתְךָ, כִּי תִשְׁמַע, בָּנִים אַתֶּם, לֹא תֹאכַל, אֶת
זֶה תֹּאכְלוּ, כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. עַשֵּׂר
תְּעַשֵּׂר - פְּתוּחָה. מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, כִּי
יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן, כִּי יִמָּכֵר לְךָ - אַרְבַּעְתָּן סְתוּמוֹת. כָּל
הַבְּכוֹר, שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת
- סְתוּמָה. חַג הַסֻּכּוֹת - פְּתוּחָה. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים, לֹא תִטַּע
לְךָ, לֹא תִזְבַּח, כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ - אַרְבַּעְתָּן סְתוּמוֹת. כִּי
יִפָּלֵא - פְּתוּחָה. כִּי תָבֹא, לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים, וְזֶה יִהְיֶה, וְכִי
יָבֹא הַלֵּוִי, כִּי אַתָּה בָא, כִּי יַכְרִית - כֻּלָּם סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ.
וְכִי יִהְיֶה אִישׁ - פְּתוּחָה. לֹא תַסִּיג, לֹא יָקוּם עֵד, כִּי תֵצֵא
לַמִּלְחָמָה, כִּי תִקְרַב אֶל עִיר, כִּי תָצוּר אֶל עִיר - חֲמִשְׁתָּן
סְתוּמוֹת. כִּי יִמָּצֵא חָלָל - פְּתוּחָה. כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה, כִּי
תִהְיֶיךְ לְאִישׁ, כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ, וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ, לֹא תִרְאֶה
אֶת שׁוֹר, לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר - כֻּלָּן
סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. כִּי יִקָּרֵא - פְּתוּחָה. כִּי תִבְנֶה, לֹא
תַחֲרֹשׁ, גְּדִלִים, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאִם אֶמֶת הָיָה, כִּי
יִמָּצֵא אִישׁ, כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה, וְאִם בַּשָּׂדֶה יִמְצָא, כִּי
יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יָבֹא פְצוּעַ, לֹא יָבֹא מַמְזֵר, לֹא
יָבֹא עַמּוֹנִי, לֹא תִתְעַב אֲדֹמִי, כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה, לֹא תַסְגִּיר,
לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה, לֹא תַשִּׁיךְ, כִּי תִדֹּר נֶדֶר, כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם,
כִּי תָבֹא בְּקָמַת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
חֲדָשָׁה, כִּי יִמָּצֵא, הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת, כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ, לֹא
תַעֲשֹׂק שָׂכִיר עָנִי, לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת, לֹא תַטֶּה, כִּי תִקְצֹר, כִּי
תַחְבֹּט, כִּי יִהְיֶה רִיב, כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים, כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים, לֹא
יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים. זָכוֹר

אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהָיָה כִּי תָבוֹא - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. כִּי תְכַלֶּה
לַעֲשֹׂר, הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתֵּיהֶן סְתוּמוֹת. וַיַּצַּו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת הָעָם, אָרוּר
הָאִישׁ, אָרוּר מַקְלֶה, אָרוּר מַסִּיג, אָרוּר מַשְׁגֶּה, אָרוּר מַטֶּה,
אָרוּר[17] שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה, אָרוּר שֹׁכֵב עִם אֲחֹתוֹ, אָרוּר
שֹׁכֵב עִם חֹתַנְתּוֹ, אָרוּר מַכֶּה, אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד, אָרוּר אֲשֶׁר
לֹא יָקִים - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה. וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ,
וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית
- סְתוּמָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה, אַתֶּם נִצָּבִים - שְׁתֵּיהֶן פְּתוּחוֹת. וְהָיָה
כִּי יָבֹאוּ, כִּי הַמְּצָוָה, רְאֵה נָתַתִּי - שְׁלָשְׁתָּן סְתוּמוֹת. וַיֵּלֶךְ
מֹשֶׁה - פְּתוּחָה. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
הֵן, הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, וַיָּבֹא מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם,
וְזֹאת הַבְּרָכָה - חֲמִשְׁתָּן פְּתוּחוֹת. וְזֹאת לִיהוּדָה - סְתוּמָה.
וּלְלֵוִי - פְּתוּחָה. לְבִנְיָמִן, וּלְיוֹסֵף, וְלִזְבוּלֻן, וּלְגָד, וּלְדָן,
וּלְאָשֵׁר, וַיַּעַל מֹשֶׁה - כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע.
מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֵפֶר זֶה - שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְהַסְּתוּמוֹת
- מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. הַכֹּל - מֵאָה וַחֲמִשִּׁים וּשְׁמוֹנֶה.
מִנְיַן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה - מָאתַיִם וְתִשְׁעִים, וּמִנְיַן
הַסְּתוּמוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָתֵשַׁע. הַכֹּל - שֵׁשׁ מֵאוֹת
וְשִׁשִּׁים וָתֵשַׁע.
צוּרַת שִׁירַת 'הַאֲזִינוּ': כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה יֵשׁ בְּאֶמְצַע רֶוַח
אֶחָד[18] כְּצוּרַת הַפָּרָשָׁה הַסְּתוּמָה[19], וְנִמְצָא כָּל שִׁיטָה חֲלוּקָה
לִשְׁתַּיִם. וְכוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים[20] שִׁיטוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַתֵּבוֹת
שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה:
הַאֲזִינוּ, יַעֲרֹף, כִּשְׁעִירִם, כִּי, הַצּוּר, אֵל, שִׁחֵת, הַלְּהֹ', הֲלוֹא,
זְכֹר, שְׁאַל, בְּהַנְחֵל, יַצֵּב, כִּי, יִמְצָאֵהוּ, יְסֹבְבֶנְהוּ, כְּנֶשֶׁר,
יִפְרֹשׂ, ה', יַרְכִּבֵהוּ, וַיֵּנִקֵהוּ, חֶמְאַת, בְּנֵי[21], וְדַם, שָׂמַנְתָּ,
וַיְנַבֵּל, בְּתוֹעֵבֹת, אֱלֹהִים, לֹא, וַתִּשְׁכַּח, מְכַעֵס, אֶרְאֶה, בָּנִים,
כִּבְעַסּוּנִי, בְּגוֹי, וַתִּיקַד, וַתְּלַהֵט, חִצַּי, וְקָטֶב, עִם, וּמֵחֲדָרִים,
יוֹנֵק, אַשְׁכִּיתָה, פֶּן, וְלֹא, וְאֵין, יָבִינוּ, וּשְׁנַיִם, וַה', וְאֹיְבֵינוּ,
וּמִשַّדְמוֹת, אַשְׁכְּלֹת, וְרֹאשׁ, חָתוּם, לְעֵת, וְחָשׁ, וְעַל, וְאֶפֶס,
צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי, וְאֵין, מָחַצְתִּי, כִּי, אִם, אָשִׁיב, אַשְׁכִּיר, מִדַּם,
הַרְנִינוּ, וְנָקֵם.
כָּל אֵלּוּ הַתֵּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ.
וְאֵלּוּ הֵן הַתֵּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל חֲצִי שִׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהֵן
בְּאֶמְצַע הַדַּף:

וְתִשְׁמַע, תִּזַּל, וְכִרְבִיבִים, הָבוּ, כִּי, צַדִּיק, דּוֹר, עַם, הוּא,
בִּינוּ, זְקָנֶיךָ, בְּהַפְרִידוֹ, לְמִסְפַּר, יַעֲקֹב, וּבְתֹהוּ, יְצָרֶנְהוּ, עַל,
יִשְׂאֵהוּ, וְאֵין, וַיֹּאכַל, וְשָׁמֵן, עִם, עִם, וַיִּשְׁמַן, וַיִּטֹּשׁ,
יַקְנִאֻהוּ, יִזְבְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וַיַּרְא, וַיֹּאמֶר, כִּי, הֵם, וַאֲנִי,
כִּי, וַתֹּאכַל, אַסְפֶּה, מְזֵי, וְשָׁן, מִחוּץ, גַּם, אָמַרְתִּי, לוּלֵי, פֶּן,
כִּי, לוֹ, אֵיכָה, אִם, כִּי, כִּי, עֲנָבֵמוֹ, חֲמַת, הֲלֹא, לִי, כִּי, כִּי,
כִּי, וְאָמַר, אֲשֶׁר, יָקוּמוּ, רְאוּ, אֲנִי, וְאֵין, וְאָמַרְתִּי, וְתֹאחֵז,
וְלִמְשַׂנְאַי, וְחָרְבִּי, מֵרֹאשׁ, כִּי, וְכִפֶּר.
שִׁירַת הַיָּם כּוֹתְבִין אוֹתָהּ בִּשְׁלֹשִׁים שִׁיטוֹת[22].
שִׁיטָה רִאשׁוֹנָה כְּדַרְכָּהּ, וּשְׁאָר הַשִּׁיטוֹת - אַחַת מַנִּיחִין
בְּאֶמְצָעָהּ רֶוַח[23] אֶחָד, וְאַחַת מַנִּיחִין הָרֶוַח בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת
בְּאֶמְצָעָהּ[24], עַד שֶׁתִּמָּצֵא הַשִּׁיטָה חֲלוּקָה לְשָׁלֹשׁ, וְנִמְצָא
רֶוַח[25] כְּנֶגֶד הַכְּתָב[26], וּכְתָב כְּנֶגֶד הָרֶוַח.
וְזוֹ הִיא צוּרָתָהּ:
אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי
לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בְמְצוֹלֹת כְּמוֹ
אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ
יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס
קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ
אַפֶּיךָ נֶעֱרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אַחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם
אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה
פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל
אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שי" לדברים שם. 18) של תשע אותיות. 19) כתב מכאן ומכאן וְחָלָק באמצע. 20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח-ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבע ושישים שיטות". 21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו. 22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י) מָנוּ גם את "שירת דבורה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת כצורת "שירת הים". 23) כשיעור תשע אותיות. והסדר האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, כצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסי רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליבו". 24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. 25) של השיטה העליונה. 26) של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריח על גבי

כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה
וָפַחַד בִּגְדֹל זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד
יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עַם זוּ
קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ
יָדֶיךָ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי
בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת מֵי
הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

כָּל. הַתּוֹרָה. כֻּלָּהּ - בֵּין בַּשְּׂרוּת, בֵּין בִּשְׁאָר הַכְּתָב - יִתְכַּוֵּן שֶׁתְּהֶיֶה אוֹת סְמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ בְּיוֹתֵר, וְלֹא תִדְבַּק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְרָאֶה הַתֵּבָה כִּשְׁתֵּי תֵבוֹת; אֶלָּא יִהְיֶה בֵּין אוֹת לְאוֹת כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה. וְאִם הִרְחִיק אוֹת מֵאוֹת, כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה הַתֵּבָה כִּשְׁתֵּי תֵבוֹת לְתִינוֹק שֶׁאֵינוֹ רָגִיל - הֲרֵי זֶה פָּסוּל עַד שֶׁיְּתַקֵּן.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. אֵין עוֹשִׂין סֵפֶר־תּוֹרָה, לֹא אָרְכּוֹ יוֹתֵר עַל הֶקֵּפוֹ, וְלֹא הֶקֵּפוֹ יָתֵר עַל אָרְכּוֹ. וְכַמָּה הוּא אָרְכּוֹ? בִּגְוִיל - שִׁשָּׁה טְפָחִים, שֶׁהֵם אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים אֶצְבָּעוֹת בְּרֹחַב הַגּוּדָל שֶׁל יָד; וּבְקֶלֶף - אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁיְּהֵא אָרְכּוֹ כְּהֶקֵּפוֹ. וְכֵן אִם עָשָׂה בִּגְוִיל פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה טְפָחִים וּמִעֵט אֶת הַכְּתָב, אוֹ יִתֵּר עַל שִׁשָּׁה וְהִרְחִיב בַּכְּתָב, עַד שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ כְּהֶקֵּפוֹ - הֲרֵי זֶה כַּמִּצְוָה.

ב. שִׁעוּר הַגִּלָּיוֹן מִלְּמַטָּה - אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת, וּלְמַעְלָה - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וּבֵין דַּף לְדַף - שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ שֶׁיַּנִּיחַ בְּתְחִלַּת כָּל יְרִיעָה וּבְסוֹפָהּ רֹחַב אֶצְבַּע אַחַת, וּכְדֵי תְּפִירָה; שֶׁנִּמְצָא, כְּשֶׁיִּתְפֹּר הַיְרִיעָה, יִהְיֶה בֵּין כָּל דַּף וָדַף בְּכָל הַסֵּפֶר כֻּלּוֹ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. וְיַנִּיחַ מִן הָעוֹר בְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר וּבְסוֹפוֹ - כְּדֵי לִגְלֹל עַל הָעַמּוּד. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְמִצְוָה. וְאִם חִסֵּר אוֹ הוֹתִיר - לֹא פָסַל.

ג. כֵּיצַד יִתְכַּוֵּן אָדָם, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַסֵּפֶר שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ כְּהֶקֵּפוֹ? מַתְחִיל וּמְרַבֵּעַ הָעוֹרוֹת בְּשָׁוֶה, וְעוֹשֶׂה רֹחַב כָּל עוֹר מֵהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים - קֶצֶב אֶחָד לְכָל אֶחָד. וְאַחַר־כָּךְ גּוֹלֵל הָעוֹרוֹת בְּשָׁוֶה, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן כֶּרֶךְ אֶחָד מְהֻדָּק יָפֶה יָפֶה, וּמוֹסִיף בָּעוֹרוֹת וּמְהַדֵּק, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הֶקֵּף הַכֶּרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים, שֶׁהוּא רֹחַב הָעוֹר, וּמוֹדֵד בְּחוּט שֶׁל שָׁנִי, שֶׁיַּקִּיפוֹ עַל הַכֶּרֶךְ.

ד. וְאַחַר־כָּךְ יַעֲשֶׂה קָנֶה שָׁוֶה, יִהְיֶה אָרְכָּהּ אַרְבָּעִים אוֹ חֲמִשִּׁים אֶצְבָּעוֹת, וְיַחֲלֹק אֶצְבַּע מֵהֶן בַּקָּנֶה לִשְׁנַיִם וְלִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה חֲלָקִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע בּוֹ שִׁעוּר חֲצִי אֶצְבַּע וּרְבִיעַ אֶצְבַּע, וְכַיּוֹצֵא בְּזֶה הַחֵלֶק; וְיִמְדֹּד כָּל עוֹר בְּקָנֶה זוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע כַּמָּה אֶצְבָּעוֹת יֵשׁ בְּכָל עוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע כַּמָּה אֶצְבָּעוֹת בְּאֹרֶךְ כָּל הַכֶּרֶךְ.

ה. וְאַחַר־כָּךְ לוֹקֵחַ עוֹרוֹת אֲחֵרוֹת, שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, לִבְדֹּק בָּהֶן שִׁעוּר הַכְּתָב, וְכוֹתֵב בָּהֶן דַּף אֶחָד. וְדָבָר יָדוּעַ, שֶׁאֹרֶךְ הַדַּף שִׁבְעָה עֶשְׂרֵה אֶצְבָּעוֹת, לְפִי שֶׁהוּא מַנִּיחַ גִּלָּיוֹן, לְמַעְלָה שָׁלֹשׁ וּלְמַטָּה אַרְבַּע. אֲבָל רֹחַב הַדַּף הוּא לְפִי הַכְּתָב, אִם דַּקָּה אִם עָבָה; וְכֵן מִנְיַן הַשִּׁיטוֹת שֶׁבַּדַּף יָבוֹאוּ לְפִי הַכְּתָב, לְפִי שֶׁבֵּין שִׁיטָה וְשִׁיטָה כִּמְלֹא שִׁיטָה.

ו. וְאַחַר שֶׁכָּתַב הַדַּף שֶׁבּוֹדֵק בּוֹ לְפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה - יָמֹד רֹחַב הַדַּף בְּאֶצְבָּעוֹת הַקָּנֶה, וְיוֹסִיף עַל רֹחַב הַדַּף שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת שֶׁבֵּין דַּף וָדַף, וַיַּחְשֹׁב כַּמָּה דַּפִּין יָבוֹאוּ בַּכֶּרֶךְ שֶׁגָּלַל מֵאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבָּדַק בּוֹ, וְיֵדַע חֶשְׁבּוֹן הַדַּפִּין, וְיִרְאֶה כַּמָּה נִכְתָּב בְּדַף זֶה שֶׁבָּדַק בּוֹ מִן הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמְשַׁעֵר לְפִי הַסֵּפֶר שֶׁהוּא כוֹתֵב מִמֶּנּוּ, וּמְחַשֵּׁב, אִם עָלְתָה לוֹ כָּל הַתּוֹרָה לְפִי מִנְיַן הַדַּפִּין מִזֶּה הַכְּתָב שֶׁכּוֹתֵב בּוֹ בַּכֶּרֶךְ - מוּטָב. וְאִם הוֹצִיא הַחֶשְׁבּוֹן, שֶׁהַדַּפִּין יוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה - יַרְחִיב בַּכְּתָב עַד שֶׁיִּתְמַעֵט מִנְיַן הַדַּפִּין, וְיִבְדֹּק בְּדַף אַחֵר. וְאִם הוֹצִיא הַחֶשְׁבּוֹן, שֶׁהַתּוֹרָה יָתֵר מִן הַדַּפִּין, יְמַעֵט הַכְּתָב עַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּמִנְיַן הַדַּפִּין, וְיִבְדֹּק בְּדַף אַחֵר דַּף, עַד שֶׁיָּבוֹא הַחֶשְׁבּוֹן אֶחָד, מֵאַחַר שֶׁיֵּדַע רֹחַב הַדַּף וְשִׁעוּר הַכְּתָב מַתְחִיל בְּאוֹתוֹ הַכֶּרֶךְ.

ז. וּמְחַלֵּק כָּל עוֹר וָעוֹר דַּפִּין דַּפִּין בְּשִׂרְטוּט, כְּפִי רֹחַב הַדַּף שֶׁבָּדַק בּוֹ וָעָלָה בַּחֶשְׁבּוֹן. וּכְשֶׁיִּשָּׁאֵר בָּעוֹר שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת אוֹ אַרְבַּע יוֹתֵר עַל הַדַּף הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבַּיְרִיעָה, יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ רֹחַב אֶצְבַּע וּכְדֵי תְּפִירָה, וְיָקֵץ הַשְּׁאָר. וְאַל יָחוּשׁ שֶׁבָּאַחֲרוֹנָה יִתּוֹסֵף עוֹרוֹת אֲחֵרוֹת עַל הַכֶּרֶךְ שֶׁגָּלַל כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹסָפוֹת שֶׁקּוֹצֵץ מִכָּל עוֹר וָעוֹר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַשֵּׁב דָּבָר זֶה, שֶׁהַכְּתָב מוֹשְׁכוֹ לְפִי מִנְיַן הַדַּפִּין.

ח. וְכֵן הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת רֹחַב הַסֵּפֶר יוֹתֵר מִשִּׁשָּׁה אוֹ פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה - עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה הוּא מְחַשֵּׁב, וְיֵצֵא אָרְכּוֹ כְּהֶקֵּפוֹ בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִטְעֶה בַּחֶשְׁבּוֹן.

ט. רֹחַב הַגּוּדָל הָאָמוּר בְּכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וּבִשְׁאָר שִׁעוּרֵי תּוֹרָה כֻּלָּהּ, הוּא אֶצְבַּע הַבֵּינוֹנִי. וּכְבָר דִּקְדַּקְנוּ בְּשִׁעוּרוֹ, וּמְצָאנוּהוּ רָחָב שֶׁבַע שְׁעוֹרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת, זוֹ בְּצַד זוֹ בְּדֹחַק, וְהֵן כְּאֹרֶךְ שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת בְּרֶוַח. וְכָל טֶפַח הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם הוּא אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת מִזּוֹ. וְכָל אַמָּה - שִׁשָּׁה טְפָחִים.

י. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁכָּתַבְתִּי אֲנִי - רֹחַב כָּל דַּף וָדַף מִדַּפָּיו אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. וְשִׁירַת הַיָּם וְשִׁירַת 'הָאֲזִינוּ', רֹחַב כָּל דַּף מִשְּׁתֵּיהֶן שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת. וּמִנְיַן הַשִּׁיטִין שֶׁבְּכָל דַּף וָדַף - אַחַת וַחֲמִשִּׁים. וּמִנְיַן הַדַּפִּין שֶׁל כָּל הַסֵּפֶר - מָאתַיִם וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים דַּף. וְאֹרֶךְ כָּל הַסֵּפֶר - אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת בְּקֵרוּב.

יא. אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ אֶצְבָּעוֹת הַיְתֵרוֹת בַּחֶשְׁבּוֹן - לַגִּלָּיוֹן שֶׁבְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר וְסוֹפוֹ. וְהָעוֹרוֹת שֶׁכָּתַבְנוּ בָהֶם - עוֹרוֹת אֵילִים. וּבִזְמַן שֶׁתִּרְצֶה לִכְתֹּב עַל־פִּי הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ אוֹ קָרוֹב לָהֶם מְעַט - הֵן חָסֵר דַּף אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה, אוֹ יָתֵר דַּף אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שָׁלֹשׁ - לֹא תִיגַע וְלֹא תְהֵא צָרִיךְ לְחֶשְׁבּוֹן, אֶלָּא מִיָּד יָבוֹא לְךָ אָרְכּוֹ כְּהֶקֵּפוֹ.

יב. אֵין עוֹשִׂין בִּירִיעָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דַּפִּין, וְלֹא יָתֵר עַל

לבינה ולבינה על גבי אריח". 1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

שְׁמוֹנֶה דַפִּין. נִזְדַּמְּנָה לוֹ יְרִיעָה בַּת תִּשְׁעָה דַפִּין - חוֹלֵק אוֹתָהּ, אַרְבָּעָה לְכָאן וַחֲמִשָּׁה לְכָאן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר אוֹ בְּאֶמְצַע, אֲבָל בְּסוֹף הַסֵּפֶר, אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד בְּדַף אֶחָד עוֹשִׂים אוֹתוֹ דַּף לְבַדּוֹ, וְתוֹפְרִין אוֹתוֹ עִם שְׁאָר הַיְרִיעוֹת.

יג. וּכְשֶׁתּוֹפְרִין הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֶלָּא בְּגִידִים שֶׁל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה טְהוֹרָה, וַאֲפִלּוּ מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹפְרִין אֶת הַתְּפִלִּין. וְדָבָר זֶה - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינָי. לְפִיכָךְ אִם תְּפָרָן שֶׁלֹּא בְגִידִין, אוֹ בְּגִידֵי בְהֵמָה טְמֵאָה, פָּסוּל, עַד שֶׁיַּתִּירָהּ וְיַחֲזוֹר וְיִתְפּוֹר כַּהֲלָכָה.

יד. כְּשֶׁתּוֹפְרִין כָּל הַיְרִיעוֹת, אֵין תּוֹפְרִין כָּל הַיְרִיעָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, אֶלָּא מַנִּיחַ מְעַט מִלְּמַעְלָה וּמְעַט מִלְּמַטָּה בְּלֹא תְּפִירָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִקָּרַע הַיְרִיעָה בְּאֶמְצָעָהּ כְּשֶׁיְּגַלֵּל אוֹתָהּ. וְעוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי עַמּוּדִים שֶׁל עֵץ, אֶחָד בְּתְחִלָּתוֹ וְאֶחָד בְּסוֹפוֹ; וְתוֹפֵר הָעוֹר שֶׁשַּׁיֵּר בְּתְחִלָּתוֹ וּבַסּוֹף עַל הָעַמּוּדִים בְּגִידִים, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִגְלָל עֲלֵיהֶם; וְיַרְחִיק בֵּין הָעַמּוּדִים וְהַכְּתֹב שֶׁבַּדַּף.

טו. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁנִּקְרְעָה בוֹ יְרִיעָה - בְּתוֹךְ שְׁתֵּי שִׁיטוֹת, יִתְפֹּר; בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ, לֹא יִתְפֹּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָשָׁן, שֶׁאֵין עַפְצוֹ נָכָר; אֲבָל אִם נָכָר הַגְּוִיל שֶׁהוּא עָפוּץ, תּוֹפֵר, וַאֲפִלּוּ קֶרַע הַבָּא בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ. וְכֵן בֵּין כָּל דַּף וָדַף וּבֵין תֵּבָה לְתֵבָה יִתְפֹּר. וְכָל הַקְּרָעִים, אֵין תּוֹפְרִין אוֹתָן אֶלָּא בְּגִידִין שֶׁתּוֹפְרִין בָּהֶן הַיְרִיעוֹת זוֹ לָזוֹ. וּבְכָל הַקְּרָעִים יְזַהֵר, שֶׁלֹּא תֶחְסַר אוֹת אַחַת אוֹ תִּשְׁתַּנֶּה צוּרָתָהּ.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁעֲשָׂרִים דְּבָרִים הֵן, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶן פּוֹסֵל סֵפֶר־תּוֹרָה. וְאִם נַעֲשָׂה בוֹ אֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי הוּא כְּחֲמָשׁ מִן הַחֲמָשִׁין שֶׁמְּלַמְּדִין בָּהֶן הַתִּינוֹקוֹת, וְאֵין בּוֹ קְדֻשַּׁת סֵפֶר־תּוֹרָה, וְאֵין קוֹרִין בּוֹ בָּרַבִּים. וְאֵלּוּ הֵן:

א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. ב) שֶׁנִּכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד. ג) שֶׁהָיָה מְעֻבָּד שֶׁלֹּא לְשֵׁם סֵפֶר־תּוֹרָה. ד) שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם כְּתִיבָה - עַל הַגְּוִיל בִּמְקוֹם בָּשָׂר, וְעַל הַקְּלָף בִּמְקוֹם שֵׂעָר. ה) שֶׁנִּכְתַּב מִקְצָתוֹ עַל הַגְּוִיל וּמִקְצָתוֹ עַל הַקְּלָף. ו) שֶׁנִּכְתַּב עַל דּוּכְסוּסְטוֹס. ז) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שִׂרְטוּט. ח) שֶׁנִּכְתַּב בְּלֹא שָׁחוֹר הָעוֹמֵד. ט) שֶׁנִّכְתַּב בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת. י) שֶׁכְּתָבוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס, אוֹ כַּיּוֹצֵא בוֹ מִשְּׁאָר פְּסוּלִין. יא) שֶׁכָּתַב הָאַזְכָּרוֹת בְּלֹא כַּוָּנָה. יב) שֶׁחִסֵּר אֲפִלּוּ אוֹת אֶחָת. יג) שֶׁהוֹסִיף אֲפִלּוּ אוֹת אֶחָת. יד) שֶׁנִּגְנְעָה אוֹת בְּאוֹת. טו) שֶׁנִּפְסְדָה צוּרַת אוֹת אַחַת עַד שֶׁלֹּא תִקָּרֵא כָּל עִקָּר, אוֹ תִּדְמֶה לְאוֹת אַחֶרֶת - בֵּין בְּעִקַּר הַכְּתִיבָה, בֵּין בְּנֶקֶב, בֵּין בְּקֶרַע, בֵּין בְּטִשְׁטוּשׁ. טז) שֶׁהִרְחִיק אוֹ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת לְאוֹת, עַד שֶׁתֵּרָאֶה הַתֵּבָה כִּשְׁתֵּי תֵבוֹת, אוֹ שְׁתֵּי תֵבוֹת כְּתֵבָה אֶחָת. יז) שֶׁשִּׁנָּה צוּרַת הַפָּרָשִׁיּוֹת. יח) שֶׁשִּׁנָּה צוּרַת הַשִּׁירוֹת. יט) שֶׁכָּתַב בִּשְׁאָר הַכְּתָב כְּשִׁירָה. כ) שֶׁתָּפַר הַיְרִיעוֹת בְּלֹא גִּידֵי טְהוֹרָה.

וּשְׁאָר הַדְּבָרִים - לְמִצְוָה, לֹא לְעַכֵּב.

ב. סֵפֶר־תּוֹרָה כָּשֵׁר, נוֹהֲגִין בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה וְכָבוֹד גָּדוֹל. וְאָסוּר לְאָדָם לִמְכֹּר סֵפֶר־תּוֹרָה, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ סְפָרִים רַבִּים, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ יָשָׁן לִקַּח בּוֹ חָדָשׁ. לְעוֹלָם אֵין מוֹכְרִין סֵפֶר־תּוֹרָה, אֶלָּא לִשְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁיִּלְמַד תּוֹרָה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה בְּדָמָיו; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ דָּבָר אַחֵר לִמְכֹּר.

ג. סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁבָּלָה אוֹ שֶׁנִּפְסַל, נוֹתְנִין אוֹתוֹ בִּכְלִי־חֶרֶשׂ וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ אֵצֶל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְזוֹ הִיא גְּנִיזָתוֹ. מִטְּפָחוֹת סְפָרִים שֶׁבָּלוּ, עוֹשִׂין אוֹתָן תַּכְרִיכִין לְמֵת־מִצְוָה, וְזוֹ הִיא גְּנִיזָתָן.

ד. תִּיק שֶׁהוּכַן לְסֵפֶר־תּוֹרָה וְהֻנַּח בּוֹ; וְכֵן הַמִּטְפָּחוֹת וְהָאָרוֹן וְהַמִּגְדָּל שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַסֵּפֶר בְּתוֹךְ הַתִּיק; וְכֵן הַכִּסֵּא שֶׁהוּכַן לְהַנִּיחַ עָלָיו סֵפֶר־תּוֹרָה, וְהֻנַּח עָלָיו סֵפֶר־תּוֹרָה - הַכֹּל תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה הֵן, וְאָסוּר לְזָרְקָן, אֶלָּא כְּשֶׁיִּבְלוּ אוֹ כְּשֶׁיִּשָּׁבְרוּ, נִגְנָזִין. אֲבָל הַבִּימוֹת שֶׁעוֹמֵד עֲלֵיהֶן שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹחֵז הַסֵּפֶר, וְהַלּוּחוֹת שֶׁכּוֹתְבִין בָּהֶן לַתִּינוֹק לְהִתְלַמֵּד, אֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה. וְכֵן רִמּוֹנֵי כֶסֶף וְזָהָב וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, שֶׁעוֹשִׂין לְסֵפֶר־תּוֹרָה לְנוֹי - תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה הֵן, וְאָסוּר לְהוֹצִיאָן לְחֹל; אֶלָּא־אִם־כֵּן מָכַר אוֹתָן לִקְנוֹת בִּדְמֵיהֶן סֵפֶר־תּוֹרָה אוֹ חֻמָּשׁ.

ה. וּמֻתָּר לְהַנִּיחַ סֵפֶר־תּוֹרָה עַל־גַּבֵּי סֵפֶר־תּוֹרָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַל־גַּבֵּי חֻמָּשִׁים. וּמַנִּיחִין הַחֻמָּשִׁין עַל־גַּבֵּי נְבִיאִים וּכְתוּבִים. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין נְבִיאִים וּכְתוּבִים עַל־גַּבֵּי חֻמָּשִׁים, וְלֹא חֻמָּשִׁים עַל־גַּבֵּי סֵפֶר־תּוֹרָה. וְכָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֲפִלּוּ הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, אָסוּר לְזָרְקָן. הַקְּמִיעִין, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנְיָנִים שֶׁל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, אֵין נִכְנָסִין בָּהֶן לְבֵית־הַכִּסֵּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיוּ מְחֻפּוֹת עוֹר.

ו. לֹא יֹאחַז אָדָם סֵפֶר־תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ וְיִכָּנֵס בּוֹ לְבֵית־הַמֶּרְחָץ אוֹ לְבֵית־הַכִּסֵּא אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא כָרוּךְ בְּמִטְפָּחוֹת וְנָתוּן בְּתוֹךְ הַתִּיק שֶׁלּוֹ. וְלֹא יִקְרָא בוֹ, עַד שֶׁיַּרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמֵּת (אוֹ מִבֵּית־הַמֶּרְחָץ) אוֹ מִבֵּית־הַכִּסֵּא. וְלֹא יֹאחַז אֶת סֵפֶר־תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא עָרֹם. וְאָסוּר לֵישֵׁב עַל מִטָּה שֶׁסֵּפֶר־תּוֹרָה עָלֶיהָ.

ז. בַּיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֵפֶר־תּוֹרָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בּוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ, אוֹ עַד שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ בִּכְלִי, וְיִתֵּן הַכְּלִי בִּכְלִי אַחֵר שֶׁאֵינוֹ מְזֻמָּן לוֹ. אֲבָל אִם הָיָה מְזֻמָּן לוֹ - אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה כֵּלִים, זֶה בְּתוֹךְ זֶה, כְּכְלִי אֶחָד הֵם, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אִם לֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר. אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ בַּיִת אַחֵר, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ.

ח. כָּל הַטְּמֵאִין, וַאֲפִלּוּ נִדּוֹת, וַאֲפִלּוּ כּוּתִי, מֻתָּר לֶאֱחֹז סֵפֶר־תּוֹרָה וְלִקְרוֹת בּוֹ, שֶׁאֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיזה דבר מותר למכרו; דיני תשמישי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. עָנָף שֶׁעוֹשִׂין עַל כְּנַף הַבֶּגֶד[2] מִמִּין[3] הַבֶּגֶד, הוּא הַנִּקְרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְצִיצִית[4] שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצַת רֹאשִׁי". וְזֶה הֶעָנָף הוּא הַנִּקְרָא לָבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצֻוִּין לְצָבְעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הֶעָנָף מִנְיָן מִן הַתּוֹרָה[5].

ב. וְלוֹקְחִין חוּט צֶמֶר שֶׁנִּצְבַּע כְּעֵין הָרָקִיעַ[6], וְכוֹרְכִין אוֹתוֹ עַל הֶעָנָף; וְחוּט זֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּכֵלֶת. וְאֵין לְמִנְיַן הַכְּרִיכוֹת שֶׁכּוֹרֵךְ חוּט זֶה שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה.

ג. נִמְצְאוּ בְּמִצְוָה זוֹ שְׁנֵי צִוּוּיִים: שֶׁיַּעֲשֶׂה עַל הַכָּנָף עָנָף יוֹצֵא מִמֶּנָּה, וְשֶׁיִּכְרֹךְ עַל הֶעָנָף חוּט תְּכֵלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת".

ד. וְהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. כֵּיצַד? חֲרַי שֶׁאֵין לוֹ תְּכֵלֶת, עוֹשֶׂה לָבָן לְבַדּוֹ; וְכֵן אִם עָשָׂה לָבָן וּתְכֵלֶת, וְנִפְסַק הַלָּבָן וְנִתְמַעֵט עַד הַכָּנָף וְנִשְׁאַר הַתְּכֵלֶת לְבַדּוֹ - כָּשֵׁר[7].

ה. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב אֶת חֲבֵרוֹ, אֵינָן שְׁתֵּי מִצְוֹת[8], אֶלָּא מִצְוָה עֲשֵׂה אֶחָת. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" - מְלַמֵּד, שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִצְוָה אֶחָת. וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבַּעְתָּן מִצְוָה אֶחָת. וְהַלּוֹבֵשׁ טַלִּית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לָבָן אוֹ תְּכֵלֶת[9] אוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, חֲרֵי קַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת[10]. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[11]: וְהָיָה[12] לָכֶם לְצִיצִת - מְלַמֵּד שְׁשְּׁנֵיהֶם מִצְוָה אֶחָת, וְאַרְבַּע צִיצִיּוֹת[13] מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאַרְבַּעְתָּן[14] אֶחָת.

ו. כֵּיצַד עוֹשִׂין אֶת הַצִּיצִית? מַתְחִיל מִזָּוִית שֶׁל טַלִּית, שֶׁהִיא סוֹף הָאָרוּג, וּמַרְחִיק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת לְמַעְלָה[15], וְלֹא פָּחוֹת מִקֶּשֶׁר גּוֹדֶל[16], וּמַכְנִיס שָׁם[17] אַרְבָּעָה חוּטִין וְכוֹפְלָן בְּאֶמְצַע[18]. נִמְצְאוּ שְׁמוֹנָה חוּטִים מְשֻׁלְשָׁלִין[19] תְּלוּיִין מִן הַקֶּרֶן. וְאֹרֶךְ הַחוּטִים הַשְּׁמוֹנָה, אֵין

יְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ יָדָיו מְטֻנָּפוֹת אוֹ מְלֻכְלָכוֹת בְּטִיט, אֶלָּא יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם, וְאַחַר־כָּךְ יִגְּעוּ בוֹ.

ט. כָּל הָרוֹאֶה סֵפֶר־תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, חַיָּב לַעֲמֹד מִפָּנָיו. וְיִהְיוּ הַכֹּל עוֹמְדִים, עַד שֶׁיַּעֲמֹד זֶה שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בּוֹ, כְּשֶׁיַּגִּיעֻנוּ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה מֵעֵינֵיהֶם, וְאַחַר־כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרִין לֵישֵׁב.

י. מִצְוָה לְיַחֵד לְסֵפֶר־תּוֹרָה מָקוֹם, וּלְכַבְּדוֹ וּלְהַדְּרוֹ יוֹתֵר מִדָּאי. דְּבָרִים שֶׁבְּלוּחוֹת הַבְּרִית, הֵן הֵן שֶׁבְּכָל סֵפֶר וָסֵפֶר. לֹא יָרֹק אָדָם כְּנֶגֶד סֵפֶר־תּוֹרָה, וְלֹא יְגַלֶּה עֶרְוָתוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא יַפְשִׁיט רַגְלָיו כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֻנוּ עַל רֹאשׁוֹ כְּמַשֹּׂאוֹי; וְלֹא יַחֲזִיר אֲחוֹרָיו לְסֵפֶר־תּוֹרָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה גָבוֹהַּ מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה טְפָחִים.

יא. הָיָה מְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְסֵפֶר־תּוֹרָה עִמּוֹ, לֹא יַנִּיחַ סֵפֶר־תּוֹרָה בְּתוֹךְ הַשַּׂק, וְיַנִּיחֻנוּ עַל־גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְיִרְכַּב עָלָיו; וְאִם הָיָה מִתְפַּחֵד מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים - מֻתָּר; וְאִם אֵין שָׁם פַּחַד - מַנִּיחוֹ בְּחֵיקוֹ כְּנֶגֶד לִבּוֹ, וְהוּא רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה וְהוֹלֵךְ. כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר־תּוֹרָה, יֵשֵׁב בְּכֹבֶד־רֹאשׁ, בְּאֵימָה וָפַחַד, שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וִיכַבְּדֵהוּ כְּפִי כֹּחוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: כָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְכָל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת.

נִגְמְרוּ הִלְכוֹת סֵפֶר תּוֹרָה בְּרַחֲמֵי שְׁמַיָּא.

יום חמישי כ"ד ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת צִיצִית

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַכְּסוּת[2]. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

2) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו). 1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתיהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי". 2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. 3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פישתן, גם ציציותיו של פישתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). 4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). 5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב). 6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב). 7) (מנחות דף לח עמוד ב). אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה). 8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במניין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. 9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. 10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישת זו לחוד, ושל זו לחוד, בעוד שלבישת טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו כנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבב משפט זה לסוף ההלכה. 11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". 12) בלשון יחיד, ולא "והיו". 13) שבארבע כנפות הבגד. 14) (מנחות דף לז עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא. 15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. 16) (שם דף מב עמוד א). השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלוייה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). 17) דרך נקב. 18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאין גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שֶׁיָּשִׂים ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלם ויעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדילו" וכן (מלכים־א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. 19) תלויים כלפי מטה.

1 פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.[20] וְאִם הָיוּ יוֹתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ אַמָּה
2 אוֹ שְׁתַּיִם, כְּשֵׁרִין[21]. וְכָל הָאֶצְבָּעוֹת בְּגוּדָל[22]. וְיִהְיֶה אֶחָד
3 מִשְּׁמוֹנָה הַחוּטִים חוּט תְּכֵלֶת[23], וְהַשִּׁבְעָה לְבָנִים.
4 **ז.** וְלוֹקֵחַ חוּט אֶחָד מִן הַלָּבָן, וְכוֹרֵךְ בּוֹ כְּרִיכָה אַחַת עַל
5 שְׁאָר הַחוּטִין בְּצַד הַבֶּגֶד[24], וּמַנִּיחוֹ; וְלוֹקֵחַ חוּט הַתְּכֵלֶת,
6 וְכוֹרֵךְ בּוֹ שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת בְּצַד הַכְּרִיכָה שֶׁל לָבָן וְקוֹשֵׁר; וְאֵלּוּ
7 הַשָּׁלֹשׁ כְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חֵלְיָא. וּמַרְחִיק מְעַט, וְעוֹשֶׂה
8 חֵלְיָא שְׁנִיָּה בְּחוּט שֶׁל תְּכֵלֶת לְבַדּוֹ; וּמַרְחִיק מְעַט, וְעוֹשֶׂה
9 חֵלְיָא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חֵלְיָא אַחֲרוֹנָה[25], שֶׁהוּא כּוֹרֵךְ בָּהּ
10 שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת[26] וּכְרִיכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל לָבָן. מִפְּנֵי
11 שֶׁהִתְחִיל בַּלָּבָן, מְסַיֵּם בּוֹ, שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין[27].
12 וְלָמָּה יַתְחִיל בַּלָּבָן? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא סָמוּךְ לַכָּנָף מִינָהּ[28]. וְעַל דֶּרֶךְ
13 זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכְּנָפוֹת[29].
14 **ח.** כַּמָּה חֵלְיוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כָּנָף? לֹא פָּחוֹת מִשֶּׁבַע[30],
15 וְלֹא יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה[31]. וְזוֹ הִיא מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר. וְאִם
16 לֹא כָרַךְ עָלֶיהָ אֶלָּא חֵלְיָא אַחַת - כְּשֵׁרָה. וְאִם כָּרַךְ הַתְּכֵלֶת
17 עַל רֹב הַצִּיצִית - כְּשֵׁרָה. וְנוֹי הַתְּכֵלֶת - שֶׁיְּהִיוּ כָּל הַחֵלְיוֹת
18 בִּשְׁלִישׁ הַחוּטִין הַמְּשֻׁלְּשָׁלִין, וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁיהֶן עָנָף[32]. וְצָרִיךְ
19 לְפָרְדוֹ, עַד שֶׁיְּהֵא כְּצִיצִית שְׂעַר הָרֹאשׁ[33].
20 **ט.** הָעוֹשֶׂה לָבָן בְּלֹא תְּכֵלֶת, לוֹקֵחַ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה הַחוּטִין,
21 וְכוֹרֵךְ אוֹתוֹ עַל שְׁאָר הַחוּטִין עַד שְׁלִישָׁן, וּמַנִּיחַ שְׁנֵי
22 שְׁלִישֵׁיתָן עָנָף. וּכְרִיכָה זוֹ, אִם רָצָה לִכְרֹךְ אוֹתָהּ חֵלְיוֹת
23 חֵלְיוֹת כְּעֵין שֶׁכּוֹרֵךְ בַּתְּכֵלֶת - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְזֶה הוּא
24 מִנְהָגֵנוּ. וְאִם רָצָה לִכְרֹךְ בְּלֹא מִנְיַן חֵלְיוֹת - עוֹשֶׂה[34]. כְּלָלוֹ
25 שֶׁל דָּבָר: יִתְכַּוֵּן לִהְיוֹת הַכָּרוּךְ שְׁלִישׁ וְהֶעָנָף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.
26 וְיֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּדָבָר זֶה בַּלָּבָן. וְאִם כָּרַךְ הַלָּבָן עַל
27 רֹב הַחוּטִין, אוֹ שֶׁלֹּא כָרַךְ אֶלָּא חֵלְיָא אַחַת - כְּשֵׁרָה[35].
28 **י.** אֶחָד חוּטֵי לָבָן וְאֶחָד חוּטֵי תְּכֵלֶת, אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת
29 שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂה[36]. אֲפִלּוּ הָיָה הַחוּט כָּפוּל מִשְּׁמוֹנָה חוּטִין
30 וְשָׁזוּר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה פְּתִיל אֶחָד, אֵינוֹ נֶחְשָׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד.
31 **יא.** חוּטֵי הַצִּיצִית, בֵּין לָבָן בֵּין תְּכֵלֶת, צְרִיכִין טְוִיָּה[37] לְשֵׁם
32 צִיצִית[38]. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן הַצֶּמֶר הַנֶּאֱחָז בַּקּוֹצִים
33 כְּשֶׁהַצֹּאן רוֹבְצִין בֵּינֵיהֶם, וְלֹא מִן הַנִּימִין[39] הַנִּתְלָשִׁין מִן
34 הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׂיעֲרֵי שְׁתִי[40] שֶׁהָאוֹרֵג מְשַׁיֵּר בְּסוֹף הַבֶּגֶד,
35 אֶלָּא מִן הַגִּזָּה שֶׁל צֶמֶר אוֹ מִן הַפִּשְׁתָּן. וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתָן
36 מִצֶּמֶר הַגָּזוּל[41], וְלֹא מִשֶּׁל עִיר הַנִּדַּחַת[42], וְלֹא מִשֶּׁל
37 קָדָשִׁים[43]. וְאִם עָשָׂה - פָּסוּל. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִבְהֵמָה[44] - צַמְרָהּ
38 פָּסוּל לְצִיצִית[45]. אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְפִשְׁתָּן הַנָּטוּעַ[46], הֲרֵי זֶה
39 כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה[47].
40 **יב.** צִיצִית שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ[48] כּוּתִי, פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבֵּר אֶל

20) ברחבן. 21) ואנו נוהגין לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שלישים ענף (הגהות מיימוניות). 22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. 23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 24) בשפתו. 25) ראה בסמוך הלכה ח. 26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). 27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א). 28) ורוב הטליתות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת - מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). 29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 30) כנגד שבעה רקיעים. 31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). 32) בלתי כרוך (מנחות שם). 33) (שם, דף מב עמוד א). 34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. 35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה - פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון - שבע כריכות, השני - שמונה, השלישי - אחת עשרה, הרביעי - שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא). 36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב), על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" - שזור כעין פתילה - אף לבן שזור". וראה במוספנו "תשובות רבינו". 37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. 38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" - לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). 39) שערות. 40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" - ממין הכנף, ושלושה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה מכמותם ("המאור הקטן" למסכת סוכה דף ט עמוד א). 41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" - משלהם. 42) שהודחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד־יח). מפני שרכוש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשרוף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת - אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" - משלהם (הגהות אדר"ת). 43) מבהמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). 44) שעשאה עבודה זרה. 45) אף על פי שאין הבהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ח, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה־זרה (עבודה־זרה דף מז עמוד א בעייא שלא נפשטה, והולכים להחמיר). 46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. 47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיוט, מותרים שינוייו אפילו לצרכי מצוה (שם, "המשתחווה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד. 48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[49] וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת". אֲבָל אִם עָשָׂה אוֹתָהּ יִשְׂרָאֵל בְּלֹא כַּוָּנָה[50] - כְּשֵׁרָה[51]. וְצִיצִית שֶׁנַּעֲשָׂה מִן הֶעָשׂוּי מִקֹּדֶם, פָּסוּל.

יג. כֵּיצַד? הֵבִיא כָּנָף[52] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיצִית וּתְפָרָהּ עַל הַבֶּגֶד, אֲפִלּוּ יֵשׁ בְּאוֹתָהּ הַכָּנָף אַמָּה עַל אַמָּה[53], פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת" - לֹא מִן הֶעָשׂוּי, שֶׁהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֵלֶיהָ[54]. וּמֵתָּר לְהַתִּיר צִיצִית מִבֶּגֶד זֶה וְלִתְלוֹתָם בְּבֶגֶד אַחֵר[55], בֵּין לָבָן בֵּין תְּכֵלֶת.

יד. תָּלָה הַחוּטִין בֵּין שְׁתֵּי כְנָפַיִם, מִזּוֹ לָזוֹ[56], וְקָשַׁר כָּנָף זוֹ כְּהִלְכָתָהּ וְכָנָף זוֹ כְּהִלְכָתָהּ, וְאַחַר־כָּךְ[57] חָתָכָן בְּאֶמְצַע וְנִפְרְדוּ זֶה מִזֶּה - פָּסוּל; שֶׁהֲרֵי בְּעֵת שֶׁקְּשָׁרָן הָיוּ פְּסוּלִין, לְפִי שֶׁשְּׁתֵּי הַכְּנָפַיִם מְעֹרָבוֹת[58] זוֹ בָזוֹ בַּחוּטִין שֶׁבֵּינֵיהֶן[59], וּבְשָׁעָה שֶׁפִּסְקָן נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הֶעָשׂוּי[60].

טו. הִטִּיל צִיצִית עַל הַצִּיצִית[61] - אִם נִתְכַּוֵּן לְבַטֵּל אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת[62], מַתִּיר הָרִאשׁוֹנָה אוֹ חוֹתְכָהּ וּכְשֵׁרָה[63]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָתַךְ אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן[64], הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[65], שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוֹסִיף, פָּסַל אֶת הַכֹּל, וּכְשֶׁהִתִּיר אוֹ חָתַךְ הַתּוֹסֶפֶת, נִמְצָא הַשְּׁאָר נַעֲשָׂה מִן הֶעָשׂוּי, שֶׁעַשִּׂיתוֹ הָרִאשׁוֹנָה פְּסוּלָה הָיְתָה[66].

טז. וְכֵן הַמַּטִּיל לְבַעֲלַת שָׁלֹשׁ[67], וְאַחַר־כָּךְ הִשְׁלִימָהּ לְאַרְבַּע[68] וְהִטִּיל לְרָבִיעִית - כֻּלָּהּ פְּסוּלָה[69], שֶׁנֶּאֱמַר: 'תַּעֲשֶׂה', וְלֹא מִן הֶעָשׂוּי.

יז. אֵין כּוֹפְלִין אֶת הַטַּלִּית לִשְׁנַיִם, וּמַטִּילִין צִיצִית עַל אַרְבַּע כְּנָפֶיהָ כְּשֶׁהִיא כְּפוּלָה[70]; אֶלָּא־אִם־כֵּן תְּפָרָהּ כֻּלָּהּ[71], וַאֲפִלּוּ מֵרוּחַ אֶחָת.

יח. נִפְסַק הַכָּנָף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִיצִית חוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, תּוֹפְרָהּ בְּמִקּוֹמָהּ; בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ - לֹא יִתְפֹּר[72]. נִתְמַעֲטָה זָרִית שֶׁל בֶּגֶד שֶׁבֵּין חוּטֵי הַצִּיצִית וּבֵין סוֹף הָאָרוּג[73] - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הָאָרוּג אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר[74]. וְכֵן אִם נִתְמַעֲטוּ חוּטֵי הַצִּיצִית - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֶלָּא כְּדֵי עֲנִיבָה כָּשֵׁר[75]. וְאִם נִפְסַק הַחוּט מֵעִקָּרוֹ[76], אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד, פְּסוּלָה[77].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. תְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם הִיא הַצֶּמֶר הַצָּבוּעַ כַּפְּתוּחַ שֶׁבַּכְּחוֹל, וְזוֹ הִיא דְּמוּת הָרָקִיעַ הַנִּרְאֵית לְעֵין הַשֶּׁמֶשׁ בְּטָהֳרוֹ שֶׁל רָקִיעַ. וְהַתְּכֵלֶת הָאֲמוּרָה בְּצִיצִית, צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה צְבִיעָתָהּ צְבִיעָה יְדוּעָה, שֶׁעוֹמֶדֶת בְּיָפְיָהּ וְלֹא תִשְׁתַּנֶּה. וְכָל שֶׁלֹּא נִצְבַּע בְּאוֹתָהּ צְבִיעָה, פָּסוּל לְצִיצִית, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". **50)** שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. **51)** שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה). **52)** מטלית אחרת. **53)** שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. **54)** (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שנאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. **55)** שאין זה ביזיון מצוה, כיוון שתולה בבגד אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב). **56)** שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות, ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. **57)** אחרי שקשרם. **58)** מחוברות. **59)** והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא לשתיים כאחד. **60)** מקודם (סוכה דף יא עמוד א). **61)** שהייתה לו טלית מצוייצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. **62)** כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. **63)** שהטלתו השנייה עשוייה בהכשר ואין זה "מן העשוי". **64)** אחרי שהוסיף. **65)** כדין כל המוסיף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). **66)** נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב). **67)** כנפיים. **68)** שהוסיף עליה כנף רביעית. **69)** ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשארו "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלתות דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים (סימן י', סעיף קטן ו). **70)** שמא תתפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. **71)** שאז לא תתפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א). **72)** שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). **73)** שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. **74)** אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קרית ספר). **75)** (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). **76)** ממקום חיבורו בטלית. **77)** (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לבן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב "לשונות הרמב"ם סימן צ'). **1)** צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה.

כְּעֵין הָרָקִיעַ; כְּגוֹן שֶׁצְּבָעוֹ בְּאִסְטִיס אוֹ בִּשְׁחוֹר אוֹ בִּשְׁאָר הַמַּשְׁחִירִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְצִיצִית. רָחֵל בַּת עֵז, צַמְּרָהּ פָּסוּל לְצִיצִית.

ב. כֵּיצַד צוֹבְעִין תְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית? לוֹקְחִין הַצֶּמֶר וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּסִיד. וְאַחַר־כָּךְ מְכַבְּסִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה נָקִי, וּמַרְתִּיחִין אוֹתוֹ בְּאָהָלָא וְכַיּוֹצֵא בוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַצַּבָּעִין עוֹשִׂין, כְּדֵי שֶׁיִּקְלֹט אֶת הָעָיִן. וְאַחַר־כָּךְ מְבִיאִין דַּם חִלָּזוֹן, וְהוּא דָּג שֶׁדּוֹמֶה עֵינוֹ לְעֵין הַתְּכֵלֶת וְדָמוֹ שָׁחוֹר כִּדְיוֹ, וּבָיָם הַמֶּלַח הוּא מָצוּי. וְנוֹתְנִין אֶת הַדָּם לְיוֹרָה, וְנוֹתְנִין עִמּוֹ סַמְמָנִין, כְּמוֹ הַקַּמּוֹנְיָא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַצַּבָּעִין עוֹשִׂין, וּמַרְתִּיחִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין בּוֹ הַצֶּמֶר עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּעֵין רָקִיעַ, וְזוֹ הִיא הַתְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית.

ג. הַתְּכֵלֶת שֶׁל צִיצִית צְרִיכָה צְבִיעָה לִשְׁמָהּ. וְאִם צְבָעָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, פְּסוּלָה. וְהַיּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצֶּבַע, אִם צָבַע בָּהּ מְעַט צֶמֶר לְבָדְקוֹ אִם הוּא יָפֶה אִם לָאו - נִפְסְלָה הַיּוֹרָה כֻּלָּהּ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? לוֹקֵחַ הַצֶּבַע מִן הַיּוֹרָה בִּכְלִי קָטָן, וּמַנִּיחַ בּוֹ צֶמֶר שֶׁבּוֹדֵק בּוֹ, וְשׁוֹרֵף אֶת שֶׁבָּדַק, שֶׁהֲרֵי נִצְבַּע לִבְדִיקָה, וְשׁוֹפֵךְ הַצֶּבַע שֶׁבַּכְּלִי שֶׁבָּדַק בּוֹ, שֶׁהֲרֵי טְעָמוֹ וּפְסָלוֹ, וְצוֹבֵעַ הַתְּכֵלֶת בִּשְׁאָר הַצֶּבַע שֶׁלֹּא נִפְגַּם.

ד. הַתְּכֵלֶת אֵינָהּ נִלְקַחַת אֶלָּא מִן הַמֶּמְחֶה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נִצְבְּעָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּלְקְחָה מִן הַמֶּמְחֶה - אִם נִבְדְּקָה וְנוֹדְעָה שֶׁנִּצְבְּעָה בְּאֶחָד מִשְּׁאָר צְבָעוֹנִין הַמַּשְׁחִירִים שֶׁאֵינָן עוֹמְדִין, פְּסוּלָה.

ה. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁיִּוָּדַע אִם נִצְבְּעָה כְּהִלְכָתָהּ אִם לָאו? לוֹקְחִין תֶּבֶן וְרִיר שֶׁל שַׁבְּלוּל וּמֵי־רַגְלַיִם שֶׁנִּתְחַמְּצוּ אַרְבָּעִים יוֹם, וְשׁוֹרִין הַתְּכֵלֶת בְּכֻלָּן מֵעֵת לְעֵת - אִם עָמְדָה בְּעֵינָהּ וְלֹא כָהֲתָה, כְּשֵׁרָה. וְאִם כָּהֲתָה, לוֹקְחִין בָּצָק שֶׁל שְׂעוֹרִין שֶׁמְּעַפְּשִׁין אוֹתוֹ לְמוּרְיָס, וְנוֹתְנִין אֶת זוֹ הַתְּכֵלֶת שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית בְּתוֹכוֹ, וְאוֹפֶה הַבָּצָק בְּתַנּוּר, וּמוֹצִיאִים הַתְּכֵלֶת מִן הַפַּת וְרוֹאִין אוֹתָהּ; אִם כָּהֲתָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה - פְּסוּלָה; וְאִם הוֹסִיף עֵינָהּ וְהֵשְׁחֲרָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הָאַפִּיָּה - כְּשֵׁרָה.

ו. חָצֵר שֶׁמּוֹכְרִין בָּהּ תְּכֵלֶת, וְהָיוּ מֵחֲזִקִין בְּכַשְׁרוּת - לוֹקְחִין מִמֶּנָּה סְתָם וְאֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה, וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ עַד שֶׁתִּחָשֵׁד. הַמַּפְקִיד תְּכֵלֶת אֵצֶל הַכּוּתִי - הֲרֵי זֶה פְּסוּלָה, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָהּ; וְאִם הָיְתָה בְּכְלִי וְהָיָה חָתוּם בִּשְׁנֵי חוֹתָמוֹת חוֹתָם בְּתוֹךְ חוֹתָם - כְּשֵׁרָה, בְּחוֹתָם אֶחָד - פְּסוּלָה.

ז. הַמּוֹצֵא תְּכֵלֶת בַּשּׁוּק, אֲפִלּוּ מָצָא חוּטִין פְּסוּקִין, פְּסוּלָה; שְׁזוּרִין - כְּשֵׁרָה. הַלּוֹקֵחַ טַלִּית מְצֻיֶּצֶת מִן הַשּׁוּק מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ; מִן הַכּוּתִי הַתַּגָּר - כְּשֵׁרָה, מִן הַהֶדְיוֹט - פְּסוּלָה.

ח. טַלִּית שֶׁהִיא כֻּלָּהּ אֲדֻמָּה אוֹ יֶרֶקָה אוֹ מִשְּׁאָר צְבָעוֹנִין, עוֹשֶׂה חוּטֵי לָבָן שֶׁלָּהּ כְּעֵין צִבְעָהּ: אִם יֶרֶקָה - יֶרֶקִין, אִם אֲדֻמָּה - אֲדֻמִּין. הָיְתָה כֻּלָּהּ תְּכֵלֶת - עוֹשֶׂה לָבָן שֶׁלָּהּ מִשְּׁאָר צִבְעוֹנִין, חוּץ מִן הַשָּׁחוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כִּתְכֵלֶת, וְכוֹרֵךְ עַל הַכֹּל חוּט אֶחָד תְּכֵלֶת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בִּשְׁאָר צִיצִיּוֹת שֶׁאֵינָן צְבוּעִין.

ט. קָשֶׁה עֹנֶשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ לָבָן יוֹתֵר מֵעֹנֶשׁ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ תְּכֵלֶת, לְפִי שֶׁהַלָּבָן מָצוּי לַכֹּל, וְהַתְּכֵלֶת אֵינָהּ מְצוּיָה בְּכָל מָקוֹם וְלֹא בְּכָל זְמַן, מִפְּנֵי הַצֶּבַע שֶׁאָמַרְנוּ.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. כְּסוּת שֶׁחַיָּב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה הִיא כְּסוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אַרְבַּע כְּנָפַיִם, אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע. וְתִהְיֶה מִדָּתָהּ - כְּדֵי שֶׁיִּתְכַּסֶּה בָּהּ רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שֶׁל קָטָן הַמִּתְהַלֵּךְ לְבַדּוֹ בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אַחֵר לְשָׁמְרוֹ וְלֵילֵךְ עִמּוֹ. וְתִהְיֶה הַכְּסוּת שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן בִּלְבָד.

ב. אֲבָל טַלִּית שֶׁל שְׁאָר מִינִין, כְּגוֹן בִּגְדֵי מֶשִׁי, וּבִגְדֵי צֶמֶר־גֶּפֶן, וּבִגְדֵי צֶמֶר גְּמַלִּים, וְצֶמֶר אַרְנָבִים, וְנוֹצָה שֶׁל עִזִּים, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֵין חַיָּבִין בְּמִצְוַת צִיצִית אֶלָּא מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּדֵי לְהַזְהֵר בְּמִצְוַת צִיצִית. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה מְרֻבַּעַת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שִׁעוּרָהּ כַּשִּׁעוּר שֶׁאָמַרְנוּ. שֶׁכָּל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָם אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבָד.

ג. "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" - בַּעֲלַת אַרְבַּע וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ. אִם־כֵּן, בַּעֲלַת אַרְבַּע וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" - אֲפִלּוּ בַּעֲלַת חָמֵשׁ אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה. וְלָמָּה אֲנִי מְחַיֵּב בַּעֲלַת חָמֵשׁ וּפוֹטֵר בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וּשְׁתֵּיהֶן אֵינָן בַּעֲלֵי אַרְבַּע כְּנָפוֹת? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל הֶחָמֵשׁ אַרְבַּע. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה צִיצִית לְבַעֲלַת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא לְאַרְבַּע כְּנָפַיִם הַמְּרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ מֵאוֹתָן הֶחָמֵשׁ אוֹ הַשֵּׁשׁ בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ".

ד. כְּסוּת שֶׁל בֶּגֶד וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר - חַיֶּבֶת; הִיא שֶׁל עוֹר וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בֶּגֶד - פְּטוּרָה, שֶׁאֵין הוֹלְכִין אֶלָּא אַחַר עִקַּר הַכְּסוּת. כְּסוּת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, חַיֶּבֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם"; לֹא נֶאֱמַר "כְּסוּתְךָ", אֶלָּא לְמַעֵט שְׁאוּלָה, שֶׁהַטַּלִּית הַשְּׁאוּלָה פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילֵךְ חַיֶּבֶת.

ה. כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר, עוֹשִׂין לָבָן שֶׁלָּהּ חוּטֵי צֶמֶר; וּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן, עוֹשִׂין לָבָן שֶׁלָּהּ חוּטֵי פִּשְׁתָּן מִמִּינָהּ. וּשְׁאָר בְּגָדִים, עוֹשִׂין לָבָן שֶׁל כָּל מִין וָמִין מִמִּינוֹ, כְּגוֹן: חוּטֵי מֶשִׁי לְכְסוּת מֶשִׁי, וְחוּטֵי נוֹצָה לְכְסוּת נוֹצָה. וְאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת לָבָן לְכָל שְׁאָר מִינִים מְצֻמָּר אוֹ מִפִּשְׁתִּים - עוֹשֶׂה, מִפְּנֵי שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתָּן פּוֹטְרִין, בֵּין בְּמִינָן, בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן; וּשְׁאָר מִינִין - בְּמִינָן פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין.

ו. וּמַה הוּא לַעֲשׂוֹת חוּטֵי צֶמֶר בִּכְסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ חוּטֵי פִּשְׁתָּן בִּכְסוּת שֶׁל צֶמֶר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לָבָן לְבַדּוֹ בְּלֹא תְּכֵלֶת? בְּדִין הוּא שֶׁיְּהֵא מֻתָּר, שֶׁהַשַּׁעַטְנֵז מֻתָּר לְעִנְיַן צִיצִית,

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית - חובת האיש ולא חובת הטלית.

שֶׁהֲרֵי הַתְּכֵלֶת צֶמֶר הוּא, וּמַטִּילִין אוֹתָהּ לְפִשְׁתָּן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין עוֹשִׂין כֵּן? מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת הַלָּבָן שֶׁלָּהּ מִמֵּינָהּ; וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה - אִם יָכוֹל אַתָּה לְקַיֵּם אֶת שְׁתֵּיהֶן, הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו, יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת לֹא־תַעֲשֶׂה; וְכָאן אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת שְׁתֵּיהֶן.

ז. כְּסוּת שֶׁל פִּשְׁתָּן, אֵין מַטִּילִין בָּהּ תְּכֵלֶת, אֶלָּא עוֹשִׂין הַלָּבָן בִּלְבַד שֶׁל חוּטֵי פִשְׁתָּן; לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַצִּיצִית נִדְחֵית מִפְּנֵי הַשַּׁעַטְנֵז, אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁמָּא יִתְכַּסֶּה בָּהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁאֵינָהּ זְמַן חִיּוּב צִיצִית, וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה בְּעֵת שֶׁאֵין שָׁם מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁחוֹבַת הַצִּיצִית בַּיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" - בִּשְׁעַת רְאִיָּה. וְסוּמָא חַיָּב בְּצִיצִית; אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה, אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ.

ח. מֻתָּר לְאָדָם לִלְבֹּשׁ צִיצִית בַּלַּיְלָה, בֵּין בַּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַנָּהּ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְבָרֵךְ. וּמֵאֵימָתַי יְבָרֵךְ עַל הַצִּיצִית בַּשַּׁחַר? מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת שֶׁבָּהּ לַלָّבָן שֶׁבָּהּ. וְכֵיצַד מְבָרֵךְ עָלֶיהָ? "בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית". וְכָל זְמַן שֶׁמִּתְעַטֵּף בָּהּ בַּיּוֹם, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיִּתְעַטֵּף. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל הַצִּיצִית בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹף הַמִּצְוָה הוּא שֶׁיִּתְעַטֵּף בָּהּ.

ט. וּמֻתָּר לְהִכָּנֵס בְּצִיצִית לְבֵית־הַכִּסֵּא וּלְבֵית־הַמֶּרְחָץ. נִפְסְקוּ לוֹ חוּטֵי לָבָן אוֹ תְּכֵלֶת - זוֹרְקוֹ בְּאַשְׁפָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה שֶׁאֵין בְּגוּפָהּ קְדֻשָּׁה. וְאָסוּר לִמְכֹּר טַלִּית מְצֻיֶּצֶת לְכוּתִי, עַד שֶׁיַּתִּיר צִיצִיּוֹתֶיהָ; לֹא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּגוּפָהּ קְדֻשָּׁה, אֶלָּא שֶׁמָּא יִתְעַטֵּף בָּהּ, וְיִתְלַוֶּה עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל וִידַמֶּה שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וְיַהַרְגֻנוּ. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית מִן הַתּוֹרָה. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁכָּל קָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְהִתְעַטֵּף חַיָּב בְּצִיצִית, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת. וְנָשִׁים וַעֲבָדִים שֶׁרָצוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, מִתְעַטְּפִים בְּלֹא בְרָכָה. וְכֵן שְׁאָר מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַנָּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵהֶן, אִם רָצוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָן בְּלֹא בְרָכָה, אֵין מְמַחִין בְּיָדָן. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס חַיָּבִין בְּכֻלָּן מִפְּפָק; לְפִיכָךְ אֵין מְבָרְכִין, אֶלָּא עוֹשִׂין בְּלֹא בְרָכָה.

י. הֵיאַךְ חִיּוּב מִצְוַת הַצִּיצִית? כָּל אָדָם שֶׁחַיָּב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה זוֹ - אִם יִתְכַּסֶּה בִּכְסוּת הָרָאוּי לְצִיצִית, יַטִּיל לָהּ צִיצִית וְאַחַר־כָּךְ יִתְכַּסֶּה בָּהּ; וְאִם נִתְכַּסֶּה בָהּ בְּלֹא צִיצִית, הֲרֵי בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל בְּגָדִים הָרְאוּיִים לְצִיצִית - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִתְכַּסֶּה בָהֶן אָדָם, אֶלָּא מְקֻפָּלִים וּמֻנָּחִים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית; שֶׁאֵינָהּ חוֹבַת הַטַּלִּית, אֶלָּא חוֹבַת הָאִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ טַלִּית.

יא. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אָדָם מְחֻיָּב לִקְנוֹת לוֹ טַלִּית וּלְהִתְעַטֵּף בָּהּ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה בָהּ צִיצִית - אֵין רָאוּי לְאָדָם חָסִיד שֶׁיִּפְטֹר עַצְמוֹ מִמִּצְוָה זוֹ; אֶלָּא לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת עָטוּף בִּכְסוּת הַמְחֻיֶּבֶת בְּצִיצִית, כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּם מִצְוָה זוֹ. וּבִשְׁעַת הַתְּפִלָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּיוֹתֵר. גְּנַאי גָּדוֹל הוּא לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ וְהֵם אֵינָם עֲטוּפִים.

יב. לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב שִׁקְּלָהּ וְתָלָה בָהּ כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ".

סְלִיק הִלְכוֹת צִיצִית

יום שישי כ"ה ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת[1]

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ אַחַר אֲכִילָה.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[2]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה[3] לְבָרֵךְ אַחַר אֲכִילַת מָזוֹן[4], שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. וְאֵינוֹ חַיָּב מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן שָׂבַע, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[5] - אָכַל אֲפִלּוּ כַּזַּיִת, מְבָרֵךְ אַחֲרָיו[6].

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - לְבָרֵךְ עַל כָּל מַאֲכָל תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ[7]. וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת כָּל־שֶׁהוּא[8], מְבָרֵךְ וְאַחַר־כָּךְ יֵהָנֶה[9]. וְכֵן אִם הֵרִיחַ רֵיחַ טוֹב, מְבָרֵךְ וְאַחַר־כָּךְ יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ[10]. וְכָל הַנֶּהֱנֶה בְּלֹא בְרָכָה - מָעַל[11]. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - לְבָרֵךְ אַחַר כָּל מַה שֶּׁאֹכַל[12] וְכָל מַה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) טעם הברכות: "כדי לזכור הבורא תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד. 2) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שייהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו. 3) (ברכות דף מח עמוד ב). 4) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". 5) החכמים. 6) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש־ברוך־הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א). 7) (ברכות דף לה עמוד א). 8) פחות מכזית. 9) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). 10) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל י־ה (תהילים פרק ק"נ, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. 11) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש־ברוך־הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א; "החינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". 12) אפילו דברים שאינם משביעים.

1 שֶׁיִּשְׁתֶּה[13]; וְהוּא[14] שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית[15], וְהוּא שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת[16].
2 וּמִטְעֶמֶת[17] אֵינָהּ צְרִיכָה בְּרָכָה, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ, עַד
3 רְבִיעִית[18].
4 **ג.** וּכְשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַהֲנָיָה, כָּךְ מְבָרְכִין עַל כָּל מִצְוָה
5 וּמִצְוָה[19], וְאַחַר־כָּךְ יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וּבְרָכוֹת רַבּוֹת תִּקְּנוּ חֲכָמִים
6 דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה[20] וְדֶרֶךְ בַּקָּשָׁה[21], כְּדֵי לִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא
7 תָּמִיד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶהֱנָה וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה.
8 **ד.** נִמְצְאוּ כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן שְׁלֹשָׁה מִינִים: בִּרְכוֹת הֲנָיָה,
9 וּבִרְכוֹת מִצְוֹת, וּבִרְכוֹת הוֹדָאָה[22], שֶׁהֵן דֶּרֶךְ שֶׁבַח וְהוֹדָיָה
10 וּבַקָּשָׁה, כְּדֵי לִזְכֹּר אֶת הַבּוֹרֵא תָּמִיד וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ.
11 **ה.** וְנוֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת, עֶזְרָא וּבֵית־דִּינוֹ תִּקְּנוּם[23]. וְאֵין רָאוּי
12 לְשַׁנּוֹתָם, וְלֹא לְהוֹסִיף עַל אַחַת מֵהֶם[24] וְלֹא לִגְרֹעַ מִמֶּנָּה.
13 וְכָל הַמְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בִּבְרָכוֹת[25], אֵינוֹ אֶלָּא
14 טוֹעֶה[26]. וְכָל בְּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וּמַלְכוּת[27] אֵינָהּ
15 בְּרָכָה[28], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲבֶרְתָּהּ[29].
16 **ו.** וְכָל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן[30]; וְהוּא שֶׁיֹּאמַר
17 כְּעֵין[31] שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים. וְאִם שִׁנָּה אֶת הַמַּטְבֵּעַ[32] - הוֹאִיל
18 וְהִזְכִּיר אַזְכָּרָה וּמַלְכוּת וְעִנְיָן[33] הַבְּרָכָה, אֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן חֹל[34],
19 יָצָא[35].
20 **ז.** כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ מַה שֶּׁהוּא
21 אוֹמֵר[36]. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יָצָא, בֵּין שֶׁהוֹצִיא
22 בִּשְׂפָתָיו, בֵּין שֶׁבֵּרַךְ בְּלִבּוֹ[37].
23 **ח.** כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, לֹא יַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה וּבֵין הַדָּבָר
24 שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּדְבָרִים אֲחֵרִים. וְאִם הִפְסִיק - צָרִיךְ לַחֲזוֹר
25 וּלְבָרֵךְ שְׁנָיָה[38]. וְאִם הִפְסִיק בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מֵעִנְיַן דְּבָרִים
26 שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבֵּרַךְ
27 עַל הַפַּת, וְקֹדֶם שֶׁיֹּאכַל אָמַר: הָבִיאוּ מֶלַח[39]! הָבִיאוּ
28 תַּבְשִׁיל! תְּנוּ לִפְלוֹנִי לֶאֱכֹל! תְּנוּ מַאֲכָל לַבְּהֵמָה[40]. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא
29 בָּאֵלּוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.
30 **ט.** כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּם, מֻתָּר לַטָּמֵא לְבָרֵךְ אוֹתָן - בֵּין שֶׁהָיָה
31 טָמֵא טֻמְאָה שֶׁהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַיּוֹם[41], בֵּין טֻמְאָה
32 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲלוֹת מִמֶּנָּה בּוֹ בַיּוֹם[42]. וְאָסוּר לַמְּבָרֵךְ לְבָרֵךְ
33 כְּשֶׁהוּא עָרֹם[43], עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ,
34 אֲבָל בְּאִשָּׁה - יוֹשֶׁבֶת וּפָנֶיהָ[44] טוּחוֹת[45] בַּקַּרְקַע
35 וּמְבָרֶכֶת[46].
36 **י.** כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, אַף־עַל־פִּי שֶׁבֵּרַךְ וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מֻתָּר
37 לוֹ לְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים שֶׁלֹּא יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן כְּדֵי לְהוֹצִיאָן[47];
38 חוּץ מִבִּרְכַּת הַהֲנָיָה שֶׁאֵין בָּהּ מִצְוָה, שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ
39 לַאֲחֵרִים[48], אֶלָּא־אִם־כֵּן נֶהֱנֶה עִמָּהֶן[49]. אֲבָל בִּרְכַּת הַהֲנָיָה
40 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִצְוָה, כְּגוֹן אֲכִילַת מַצָּה בְּלֵילֵי הַפְּסָחִים וְקִדּוּשׁ

13) (ברכות דף מד עמוד א). וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. 14) ובלבד. 15) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בביאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. 16) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. 17) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. 18) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה). 19) כגון: ציצית ותפילין וכיוצא בזה. 20) כגון: חולה שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. 21) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב). 22) והן מנויות לקמן פרק י. 23) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. 24) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 25) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. 26) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". 27) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". 28) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). 29) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש־ברוך־הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב). 30) (סוטה דף לב עמוד א). 31) כעניין. 32) ששינה מהנוסח הקבוע. 33) תוכן. 34) יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. 35) (ברכות דף מ עמוד ב). 36) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך. 37) ולא ביטא בשפתיו (שם). 38) (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א). 39) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). 40) שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א). 41) על ידי טבילה. 42) שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. 43) שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערוות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערווה (תרומות פרק א משנה ו). 44) של מטה. 45) דבוקות. 46) כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א). 47) כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפניהם בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). 48) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). 49) ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים.

הַיּוֹם[50] - הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ לַאֲחֵרִים, וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[51].

יא. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרָכָה מִן הַבְּרָכוֹת מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ - יָצָא, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן[52]. וְכָל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחַר הַמְּבָרֵךְ[53], הֲרֵי זֶה כַּמְּבָרֵךְ[54]; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַמְּבָרֵךְ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה[55]. הָיָה הַמְּבָרֵךְ חַיָּב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[56] וְהָעוֹנֶה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה[57] - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיַּעֲנֶה, אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כָּמוֹהוּ[58].

יב. רַבִּים שֶׁנִּתְוַעֲדוּ[59] לֶאֱכֹל פַּת אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן, וּבֵרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנוּ כֻּלָּם אָמֵן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת[60]. אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְّנוּ לֶאֱכֹל כְּאֶחָד, אֶלָּא זֶה בָּא מֵעַצְמוֹ וְזֶה בָּא מֵעַצְמוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִכִּכָּר אֶחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ[61]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפַת וְיַיִן בִּלְבַד, אֲבָל שְׁאָר אֲכָלִים וּמַשְׁקִין אֵינָן צְרִיכִין הֲסִבָּה[62]; אֶלָּא אִם בֵּרַךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנוּ כֻּלָּן אָמֵן, הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוְّנוּ לְהָסֵב כְּאֶחָד[63].

יג. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְבָרֵךְ בְּרָכָה מִכָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבְּרָכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בְּאוֹתָהּ בְּרָכָה[64] - חַיָּב לַעֲנוֹת אָמֵן[65]. וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ (עַכּוּ"ם אוֹ) אֶפִּיקוֹרוֹס אוֹ כּוֹתִי[66], אוֹ תִּינוֹק הַמִּתְלַמֵּד[67], אוֹ שֶׁהָיָה גָדוֹל, וְשִׁנָּה מִמַּטְבֵּעַ הַבְּרָכָה[68] - אֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.

יד. כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן חֲטוּפָה[69] וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה[70] וְלֹא אָמֵן קָצָרָה[71] וְלֹא אֲרֻכָּה[72], אֶלָּא אָמֵן בֵּינוֹנִית; וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרֵךְ[73]. וְכָל מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶת הַבְּרָכָה שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בִּכְלַל הָעוֹנִים[74].

טו. כָּל הַמְּבָרֵךְ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

50) של שבת ושל יום טוב. **51)** ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלוייה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב). **52)** (ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים־ב פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". **53)** וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. **54)** ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). **55)** פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). **56)** כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. **57)** שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). **58)** (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על העניינה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מַקְרִים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת). **59)** שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. **60)** בלא ברכה. **61)** (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. **62)** מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צידיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רי"ג סעיף א). **63)** (ברכות דף מג עמוד א) וכ"לישנא קמא", מטעם ספק ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". **64)** כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבירו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. **65)** (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). **66)** הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים־ב פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוקיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאז עשאום כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. **67)** שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנביא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). **68)** ראה לעיל הלכה ה ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שבירך את השם עונה אחריו אמן... אם בירכך גוי ענה אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן. **69)** שקורא את האל"ף בחטף פתח, אֶמן במקום אָמן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. **70)** שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. **71)** שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הרי"ף). **72)** שאין התיבה מובנת היטב כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". **73)** (ברכות דף מה עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לד, פסוק ד): גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. **74)** ונקראת בלשון התלמוד שם: "אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח). אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת הגדול שבאלכסנדריא של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על פי שלא שמעו הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן ב"קריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

שָׁמַיִם לַשָּׁוְא[75], וַהֲרֵי הוּא כַּנִּשְׁבָּע לַשָּׁוְא, וְאָסוּר לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן[76]. הַתִּינוֹקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן הַבְּרָכוֹת כְּתִקּוּנָן; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבַטָּלָה בִּשְׁעַת לִמּוּד, הֲרֵי זֶה מֻתָּר[77]. וְאֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן[78], לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[79].

טז. כָּל הָעוֹנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכוֹתָיו[80], הֲרֵי זֶה מְגַנֶּה[81]. וְהָעוֹנֶה אַחַר בְּרָכָה שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת, הֲרֵי זֶה מְשַׁבֵּחַ[82]; כְּגוֹן אַחַר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם" בְּבִרְכַת־הַמָּזוֹן, וְאַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, וְכֵן בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת[83], עוֹנֶה בָהּ אָמֵן אַחַר עַצְמוֹ.

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם", וַהֲרֵי אַחֲרֶיהָ בִּרְכַּת "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרָכָה זוֹ בִּימֵי חַכְמֵי מִשְׁנָה[84] תִּקְּנוּהָ, וּכְאִלּוּ הִיא תּוֹסֶפֶת, אֲבָל סוֹף עִקַּר הַבְּרָכוֹת שֶׁל בִּרְכַּת־הַמָּזוֹן הִיא "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם"[85]. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר "אַהֲבַת עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוֹף בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע[86]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהּ מִבְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין אוֹתָן תְּחִלָּה לְדָבָר, כְּגוֹן בְּרָכוֹת שֶׁמְּבָרְכִין לִפְנֵי קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יַפְסִיק בְּאָמֵן בֵּין בְּרָכָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁבֵּרַךְ עָלָיו.

יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בִּרְכַּת הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהּ[87]? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרָכָה אַחַת, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אֶלָּא אַחַר בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁקָּדְמָה אוֹתָהּ בְּרָכָה אַחֶרֶת, אוֹ בְּרָכוֹת, כְּגוֹן בִּרְכוֹת הַמֶּלֶךְ[88] וּבִרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[89] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[90] - לְהוֹדִיעַ שֶׁכְּבָר הִשְׁלִים כָּל בִּרְכוֹתָיו, וּלְפִיכָךְ עוֹנֶה אָמֵן.

יט. כָּל הָאוֹכֵל דָּבָר הָאָסוּר - בֵּין בְּזָדוֹן, בֵּין בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו[91], לֹא בַתְּחִלָּה[92] וְלֹא בַסּוֹף[93]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל טֶבֶל[94] שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[95], אוֹ שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[96] שֶׁלֹּא נִטְּלוּ תְּרוּמוֹתָיו[97], אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ[98] שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כְּהִלְכָתָן[99] - אֵינוֹ מְבָרֵךְ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת[100], אוֹ שָׁתָה יֵין־נֶסֶךְ[101] וְכַיּוֹצֵא בוֹ.

כ. אֲבָל אִם אָכַל דְּמַאי[102], אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא

75) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה ט"ז. 76) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה. 77) שמתכוון ללמדם. 78) אפילו שלא בשעת לימודם, אלא כשמברכים לפטור את עצמם. 79) לפי "שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש השנה דף כט עמוד א). 80) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו. 81) שעניית אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה (ברכות דף מה עמוד ב). 82) שאחר גמר ברכותיו הוא מוסיף לְשַׁבֵּחַ את בוראו (שם). 83) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח. 84) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. 85) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). 86) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך. 87) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). 88) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסויימות המזרזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). 89) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). 90) כגון ברכות ההפטרה אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוה בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב). 91) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י, פסוק ג): ובוצע (גזלן) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה הבאה בעבירה - אינה מצוה)... "אלה המצוות" - אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו - "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל... כוס יין לנזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. 92) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. 93) מוסב גם על "שגגה" שכשאכל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. 94) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל - טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". 95) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). 96) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. 97) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. 98) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. 99) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך - כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק יט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף - ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). 100) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה - הם דברים שהנפש קָצָה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לז עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה - נתבארו לעיל בביאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. 101) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו. 102) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא - מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסרו חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק: כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה).

לַעֲנִיִּים[103], אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[104], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִטַּל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבּוֹן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְהוּא[105] שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשִּׁבֻּלִּין[106], אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדַּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ[107] - הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ תְּחִלָּה וָסוֹף[108], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן[109].

פֶּרֶק שֵׁנִי

א. סֵדֶר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן כָּךְ הִיא: רִאשׁוֹנָה - בִּרְכַּת "הַזָּן", שְׁנִיָּה - בִּרְכַּת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית - "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם", רְבִיעִית - "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב". בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקָּנָהּ; שְׁנִיָּה תִּקֵּן יְהוֹשֻׁעַ; שְׁלִישִׁית תִּקֵּן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה בְּנוֹ; רְבִיעִית - חַכְמֵי מִשְׁנָה תִּקָּנוּהָ.

ב. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכְלוּ פְּתָּן - אֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ; וּמְבָרְכִין לְאַחַר סְעוּדָתָן שְׁתֵּי בְרָכוֹת בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבַטְּלוּ מְלֶאכֶת בַּעַל הַבַּיִת: בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה - כְּתִקּוּנָהּ; שְׁנִיָּה - פּוֹתֵחַ בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וְכוֹלֵל בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם", וְחוֹתֵם בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂין בִּסְעוּדָתָן בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל הַבַּיִת מֵסֵב עִמָּהֶן - מְבָרְכִין אַרְבַּע בְּרָכוֹת כְּתִקּוּנָן, כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

ג. בִּרְכַּת הָאָרֶץ, צָרִיךְ לוֹמַר הוֹדָיָה בִּתְחִלָּתָהּ וּבְסוֹפָהּ, וְחוֹתֵם בָּהּ "עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן". וְכָל שֶׁלֹּא אָמַר "אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְצָרִיךְ לְהַזְכִּיר בָּהּ בְּרִית וְתוֹרָה, וּלְהַקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה; שֶׁהַבְּרִית הַזֹּאת, שֶׁאוֹמְרִים בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, הִיא בְּרִית מִילָה, שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, וְהַתּוֹרָה כֻּלָּהּ נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית וְגוֹ' מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב, אַתֶּם נִצָּבִים וְגוֹ' לְעָבְרְךָ בִּבְרִית וְגוֹ'.

ד. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית פּוֹתֵחַ בָּהּ: "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ", אוֹ: "נַחֲמֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם עִירֶךָ", וְחוֹתֵם בָּהּ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם", אוֹ "מְנַחֵם עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם". וּלְפִיכָךְ נִקְרֵאת בְּרָכָה זוֹ "נְחָמָה". וְכָל מִי שֶׁלֹּא אָמַר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בְּבִרְכָה זוֹ, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עִנְיַן הַבְּרָכָה, שֶׁאֵין נֶחָמָה גְּמוּרָה אֶלָּא בַּחֲזָרַת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד.

ה. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מַתְחִיל בְּנֶחָמָה וּמְסַיֵּם בְּנֶחָמָה, וְאוֹמֵר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בְּאֶמְצַע. כֵּיצַד? מַתְחִיל "נַחֲמֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּצִיּוֹן עִירֶךָ", אוֹ "רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ", וּמְסַיֵּם "מְנַחֵם עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם", אוֹ "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם", וְאוֹמֵר בְּאֶמְצַע, בְּשַׁבָּת: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַגָּדוֹל וְהַקָّדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא מִלְּפָנֶיךָ. נִשְׁבֹּת בּוֹ וְנָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנְךָ. בִּרְצוֹנְךָ הָנַח לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאַל תְּהִא עָלֵינוּ צָרָה וְרָעָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וּבְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר "יַעֲלֶה וְיָבוֹא", וְכֵן בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בְּאֶמְצַע בְּרָכָה שְׁלִישִׁית "יַעֲלֶה וְיָבוֹא".

ו. בַּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים מוֹסִיף בְּאֶמְצַע בִּרְכַּת הָאָרֶץ "עַל הַנִּסִּים", כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹסִיף בַּתְּפִלָּה. וְיוֹם־טוֹב אוֹ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַזְכִּיר "רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ" תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ "יַעֲלֶה וְיָבוֹא". וְכֵן רֹאשׁ־חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַזְכִּיר "עַל הַנִּסִּים" בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, וּ"רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ" וְ"יַעֲלֶה וְיָבוֹא" בְּ"נֶחָמָה".

ז. בְּרָכָה רְבִיעִית, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר בָּהּ שָׁלֹשׁ מַלְכֻיּוֹת. וּכְשֶׁמְּבָרֵךְ הָאוֹרֵחַ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, מוֹסִיף בָּהּ בְּרָכָה לְבַעַל הַבַּיִת. כֵּיצַד? אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁ בַּעַל הַבַּיִת בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכָּלֵם לָעוֹלָם הַבָּא וְכוּ'. וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹסִיף בְּבִרְכַּת בַּעַל הַבַּיִת וּלְהַאֲרִיךְ בָּהּ.

ח. וּכְשֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הָאָבֵל, אוֹמֵר בְּבִרְכָה רְבִיעִית: הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵל אֱמֶת, דַּיָּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק, שַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ, שֶׁאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו, וּבְכֹל אֲנַחְנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. וּמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הָאָבֵל לְנַחֲמוֹ, כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְגוֹמֵר "הָרַחֲמָן" וְכוּ'.

ט. בְּבֵית חֲתָנִים מְבָרְכִין בִּרְכַּת חֲתָנִים אַחַר אַרְבַּע בְּרָכוֹת אֵלּוּ, בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה שֶׁאוֹכְלִים שָׁם. וְאֵין מְבָרְכִין בְּרָכָה זוֹ, לֹא עֲבָדִים וְלֹא קְטַנִּים. עַד כַּמָּה מְבָרְכִין בְּרָכָה זוֹ? אִם הָיָה אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבָד; וְאִם בָּחוּר שֶׁנָּשָׂא אַלְמָנָה אוֹ אַלְמוֹן שֶׁנָּשָׂא בְתוּלָה, מְבָרְכִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

י. בְּרָכָה זוֹ שֶׁמּוֹסִיפִין בְּבֵית חֲתָנִים הִיא בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה מִשֶּׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל נִשּׂוּאִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הָאוֹכְלִין, הֵם שֶׁעָמְדוּ בִּבְרְכַּת נִשּׂוּאִין וְשָׁמְעוּ הַבְּרָכוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ הָאוֹכְלִין אֲחֵרִים, שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בִּרְכַּת נִשּׂוּאִין בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין - מְבָרְכִין בִּשְׁבִילָם אַחַר בִּרְכַּת מָזוֹן שֶׁבַע בְּרָכוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרָה, וַחֲתָנִים מִן הַמִּנְיָן.

יא. וְאֵלּוּ הֵן שֶׁבַע בְּרָכוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

103) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). **104)** תרומת מעשר שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). **105)** ובלבד. **106)** שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמרחה התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא נטלו תרומותיו". **107)** שלכתחילה צריך להוסיף בפדיונו חומֶשׁ על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא). **108)** (ברכות דף מז עמוד ב). **109)** אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סכנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם). **1)** סדר ברכות המזון ומי תיקנן; התוספות שבברכת המזון בשבתות ובימים טובים ובבית האבל; נוסח ברכת חתנים; מי ששכח ולא הזכיר מעין היום בברכת המזון מה דינו.

הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם. שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל עֲקָרָה בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ. שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים וַאֲהוּבִים, כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן וְכַלָּה, גִּילָה וְרִנָּה, דִּיצָה וְחֶדְוָה, אַהֲבָה, אַחֲוָה, שָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מְצָהֲלוֹת חֲתָנִים [מֵחֻפָּתָם] וּנְעָרִים מִנְּגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה.

יב. שָׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר בְּשַׁבָּת אוֹ בְיוֹם־טוֹב קִדֻּשַׁת הַיּוֹם: אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - בְּשַׁבָּת אוֹמֵר: בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְאוֹת וְלִבְרִית קֹדֶשׁ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת. בְּיוֹם־טוֹב אוֹמֵר: בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים. וּמַתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - פּוֹסֵק וְחוֹזֵר לָרֹאשׁ, שֶׁהוּא בִּרְכַּת "הַזָּן".

יג. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים שָׁכַח וְלֹא אָמַר "יַעֲלֶה וְיָבוֹא": אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - אוֹמֵר: בָּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן. וְאֵינוֹ חוֹתֵם בָּהּ, וּמַתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית וְגוֹמֵר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִתְחִיל בִּבְרָכָה רְבִיעִית - גּוֹמֵר אוֹתָהּ וְאֵינוֹ חוֹזֵר. וְכֵן בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וּבַחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, שָׁכַח וְלֹא הִזְכִּיר הָעִנְיָן בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן - אֵינוֹ חוֹזֵר.

יד. מִי שֶׁאָכַל, וְשָׁכַח וְלֹא בֵרֵךְ - אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמַּאֲכָל שֶׁבְּמֵעָיו, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ; נִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. וְכֵן אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדַע אִם בֵּרֵךְ אוֹ לֹא בֵרֵךְ - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. חֲמִשָּׁה מִינִין הֵן: הַחִטִּין, וְהַשְּׂעוֹרִין, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְשִׁיפּוֹן. הַכֻּסְּמִין - מִמִּין הַחִטִּין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשִׁיפּוֹן - מִמִּין הַשְּׂעוֹרִים. וַחֲמִשָּׁה מִינִין הָאֵלּוּ, כְּשֶׁהֵן שִׁבֳּלִים, נִקְרָאִים תְּבוּאָה בְּכָל מָקוֹם; וְאַחַר שֶׁדָּשִׁין וְזוֹרִין אוֹתָן, נִקְרָאִין דָּגָן; וּכְשֶׁטּוֹחֲנִין אוֹתָן וְלָשִׁין אֶת קִמְחָן וְאוֹפִין אוֹתָן, נִקְרָאִין פַּת. וְהַפַּת הַנַּעֲשָׂה מֵאֶחָד מֵהֶן, הִיא הַנִּקְרֶאת פַּת בְּכָל מָקוֹם בְּלֹא לִוּוּי.

ב. הָאוֹכֵל פַּת, חַיָּב לְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ, וּלְאַחֲרֶיהָ - אַרְבַּע בְּרָכוֹת. אָכַל דָּגָן שָׁלוּק כְּמוֹ שֶׁהוּא - מְבָרֵךְ לְפָנָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וּלְאַחֲרָיו "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת". אָכַל קֶמַח - מְבָרֵךְ לְפָנָיו "שֶׁהַכֹּל", וּלְאַחֲרָיו "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

ג. קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁת הַמִּינִין, שֶׁשִּׁלְקוּהוּ וְעֵרְבוּהוּ בְּמַיִם אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִים - אִם הָיָה עָבֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה וּלְלָעֶסוֹ, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּתְחִלָּה "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וּלְבַסּוֹף "עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה"; וְאִם הָיָה רַךְ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לִשְׁתִיָּה - מְבָרֵךְ עָלָיו בִּתְחִלָּה "שֶׁהַכֹּל", וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

ד. קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁת הַמִּינִין שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְדֵרָה - בֵּין לְבַדּוֹ, בֵּין שֶׁעֵרְבוֹ עִם דְּבָרִים אֲחֵרִים, כְּגוֹן לְבִיבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְכֵן הַדָּגָן שֶׁחִלְּקוֹ אוֹ כִתְּשׁוֹ וּבִשְּׁלוֹ בִּקְדֵרָה, כְּגוֹן הְרִיפוֹת וְגֶרֶשׂ הַכַּרְמֶל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְכָל זֶה הוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂה קְדֵרָה; וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל, שֶׁעֵרַב בּוֹ מֵחֲמִשָּׁת הַמִּינִין, בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת".

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַמִּין הַזֶּה חָשׁוּב אֶצְלוֹ וְלֹא הָיָה טְפֵלָה; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁת הַמִּינִין שֶׁעֵרַב טְפֵלָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא עַל הָעִקָּר, וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה. וְזֶה כְּלָל בַּבְּרָכוֹת: כֹּל שֶׁהוּא עִקָּר וְעִמּוֹ טְפֵלָה - מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַטְּפֵלָה מְעֹרֶבֶת עִם הָעִקָּר, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה מְעֹרֶבֶת.

ו. כֵּיצַד הִיא הַטְּפֵלָה הַמְעֹרֶבֶת? כְּגוֹן לֶפֶת אוֹ כְּרוּב, שֶׁבִּשְׁלוֹ וְעֵרַב בּוֹ קֶמַח שֶׁל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁת הַמִּינִין כְּדֵי לְדַבְּקוֹ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", שֶׁהַלֶּפֶת הוּא הָעִקָּר וְקִמְחוֹ טְפֵלָה. שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמְּעָרְבִין אוֹתוֹ לְדַבֵּק אוֹ כְּדֵי לִתֵּן רֵיחַ אוֹ כְּדֵי לִצְבֹּעַ אֶת הַתַּבְשִׁיל, הֲרֵי זוֹ טְפֵלָה. אֲבָל אִם עֵרַב כְּדֵי לִתֵּן טַעַם בַּתַּעֲרוֹבוֹת, הֲרֵי הוּא עִקָּר. לְפִיכָךְ, מִינֵי דְבַשׁ שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין בָּהֶן חֵלֶב חִטָּה כְּדֵי לְדַבֵּק, וְעוֹשִׂין מֵהֶן מִינֵי מְתִיקָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבַשׁ הוּא הָעִקָּר.

ז. כֵּיצַד הִיא הַטְּפֵלָה שֶׁאֵינָהּ מְעֹרֶבֶת? הֲרֵי שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל דָּג מָלִיחַ, וְאָכַל הַפַּת עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק הַמֶּלַח גְּרוֹנוֹ וּלְשׁוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ עַל הַמָּלִיחַ וּפוֹטֵר אֶת הַפַּת, מִפְּנֵי שֶׁהַפַּת טְפֵלָה לוֹ, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ח. הַפַּת שֶׁפָּתַת אוֹתָהּ פִּתִּים, וּבִשְּׁלָהּ בִּקְדֵרָה אוֹ לְשָׁהּ בַּמָּרָק: אִם יֵשׁ בַּפִּתִּיתִין כַּזַּיִת, אוֹ שֶׁנִּכָּר שֶׁהֵן פַּת, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוּרָתָהּ - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא"; וְאִם אֵין בָּהֶן כַּזַּיִת, אוֹ שֶׁעָבְרָה צוּרַת הַפַּת בַּבִּשּׁוּל - מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת".

ט. עִסָּה שֶׁנֶּאֱפֵית בַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁהָעַרְבִיִּים שׁוֹכְנֵי הַמִּדְבָּרוֹת אוֹפִים - הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת פַּת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת". וְאִם קָבַע מְזוֹנוֹ עָלֶיהָ - מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא". וְכֵן עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ בִּדְבַשׁ אוֹ בְשֶׁמֶן אוֹ בְחָלָב, אוֹ שֶׁעֵרַב בָּהּ מִינֵי תַבְלִין וַאֲפָאָהּ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת פַּת הַבָּאָה בְּכִסָּנִין - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פַּת, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת". וְאִם קָבַע סְעוּדָתוֹ עָלֶיהָ - מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא".

י. אֹרֶז שֶׁבִּשְּׁלוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ פַּת - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת"; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא מְעֹרָב עִם דָּבָר אַחֵר, אֶלָּא אֹרֶז לְבַדּוֹ. אֲבָל פַּת דֹּחַן, אוֹ

1) כמה מיני דגן הם החייבים בברכת "המוציא" ובברכת המזון; דין העיקר והטפלה בברכות; פת הבאה בכיסנין ודין אורז שבשלו

פַּת שֶׁל שְׂאָר מִינֵי קִטְנִית - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל", וּלְבַסּוֹף "בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת".

יא. כָּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בַּתְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא", מְבָרְכִין לְאַחֲרָיו בַּסּוֹף בִּרְכַּת הַמָּזוֹן כְּסִדְרָהּ, אַרְבַּע בְּרָכוֹת; וְכָל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בַּתְּחִלָּה "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת", מְבָרְכִין בַּסּוֹף לְאַחֲרָיו בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ, חוּץ מִן הָאָרֶץ.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁאָכַל מִכַּזַּיִת וּלְמַעְלָה; אֲבָל אָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין מִן הַפַּת, בֵּין מִשְּׁאָר אֲכָלִין; וְהַשּׁוֹתֶה פָּחוֹת מֵרְבִיעִית, בֵּין מִן הַיַּיִן, בֵּין מִשְּׁאָר מַשְׁקִין - מְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה בְּרָכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמִּין, וּלְבַסּוֹף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל.

יג. וְזוֹ הִיא בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ: בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְשֶׁהִנְחַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה. וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ בְּכֻלָּהּ מֵעֵין קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּזְכִּיר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן.

שבת קודש כ"ו ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כָּל הַמְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אוֹ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁלֹשׁ[2], צָרִיךְ לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בַּמָּקוֹם שֶׁאָכַל[3]. אָכַל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יוֹשֵׁב בַּמָּקוֹם שֶׁפָּסַק וִיבָרֵךְ. אָכַל כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - יוֹשֵׁב[4] בִּמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ[5]. שָׁכַח לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו - מְבָרֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר[6]. וְאִם הָיָה מֵזִיד - חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ וּמְבָרֵךְ[7]. וְאִם בֵּרַךְ בַּמָּקוֹם שֶׁנִּזְכַּר[8] - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם בֵּרַךְ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד אוֹ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[9]. וּלְכַתְּחִלָּה לֹא יְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְלֹא בְרָכָה שֶׁמֵּעֵין שָׁלֹשׁ, אֶלָּא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּבַמָּקוֹם[10] שֶׁאָכַל.

ב. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא" אוֹ לֹא בֵּרַךְ "הַמּוֹצִיא", אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִן הַתּוֹרָה[11]. שָׁכַח לְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא" - אִם נִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[12]; וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁגָּמַר - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[13].

ג. הָיָה אוֹכֵל בְּבַיִת זֶה, וּפָסַק סְעוּדָתוֹ[14] וְהָלַךְ לְבַיִת אַחֵר; אוֹ שֶׁהָיָה אוֹכֵל, וּקְרָאָהוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְיָצָא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ[15] וְחָזַר - הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹמוֹ, צָרִיךְ לְבָרֵךְ[16] לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה "הַמּוֹצִיא", וְאַחַר־כָּךְ יִגְמֹר סְעוּדָתוֹ[17].

ד. חֲבֵרִים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים לֶאֱכֹל, וְיָצְאוּ לִקְרַאת חָתָן אוֹ לִקְרַאת כַּלָּה[18]: אִם הִנִּיחוּ שָׁם זָקֵן אוֹ חוֹלֶה - חוֹזְרִין לִמְקוֹמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ שְׁנִיָּה[19]; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם - כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין, צְרִיכִין בְּרָכָה לְמַפְרֵעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, צְרִיכִין בְּרָכָה לְכַתְּחִלָּה[20].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לעניין ברכה; נוסח ברכת "מעין שלוש". 1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידיו ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם. 2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ח, הלכות א, יד. 3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). 4) כדי שיברך בכוונה. 5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שֵׁב - עֵת וברכת. 6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. 7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). 8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נזכר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. 9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. 10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנזכר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר ובירך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן". 11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א). 12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם, דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף"? כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? 13) (שם). 14) ועדיין לא גמרה. 15) אף על פי שלא הלך לבית אחר. 16) ברכת המזון. 17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי. 18) לקבל את פניהם. 19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). 20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין בִּשְׁתִּיָּה אוֹ לֶאֱכֹל פֵּרוֹת[21]. שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ[22], חֲרִי פָסַק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיכָךְ מְבָרֵךְ לְמַפְרֵעַ עַל מַה שֶּׁאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁנִיָּה לְכַתְּחִלָּה עַל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ לֶאֱכֹל. וְהַמְשַׁנֶּה מְקוֹמוֹ מִפְּנָה לְפִנָּה בְּבֵית אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ[23]. אָכַל בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה[24], וּבָא לֶאֱכֹל בְּמַעֲרָבָהּ - צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ[25].

ו. בֵּרַךְ עַל הַפַּת - פָּטַר אֶת הַפַּרְפֶּרֶת שֶׁאוֹכְלִין בָּהֶן הַפַּת, מִמִּינֵי הַתַּבְשִׁיל וּפֵרוֹת[26] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל אִם בֵּרַךְ עַל הַפַּרְפֶּרֶת, לֹא פָטַר אֶת הַפַּת[27]. בֵּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קְדֵרָה[28] - פָּטַר אֶת הַתַּבְשִׁיל[29]. בֵּרַךְ עַל הַתַּבְשִׁיל, לֹא פָטַר אֶת מַעֲשֵׂה קְדֵרָה[30].

ז. גָּמַר בְּלִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל אוֹ מִלִּשְׁתּוֹת, וְאַחַר־כָּךְ נִמְלַךְ לֶאֱכֹל אוֹ לִשְׁתּוֹת - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא שִׁנָּה מְקוֹמוֹ, חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ[31]. וְאִם לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ, אֶלָּא דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת - אֲפִלּוּ פָּסַק כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית[32].

ח. הָיוּ שׁוֹתִין[33], וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן! אוֹ: בּוֹאוּ וּנְקַדֵּשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם[34]! - נֶאֱסַר עֲלֵיהֶם לִשְׁתּוֹת[35] עַד שֶׁיְּבָרְכוּ[36] אוֹ יְקַדְּשׁוּ[37]. וְאִם רָצוּ לַחֲזוֹר וְלִשְׁתּוֹת קֹדֶם שֶׁיְּבָרְכוּ אוֹ יְקַדְּשׁוּ - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם רַשָּׁאִים, צְרִיכִים לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ תְּחִלָּה[38] "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" וְאַחַר־כָּךְ יִשְׁתּוּ. אֲבָל אִם אָמְרוּ: בּוֹאוּ וְנִבְדִּיל[39]! - אֵין צְרִיכִין לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ[40].

ט. הָיוּ מְסֻבִּין לִשְׁתּוֹת יַיִן, וּבָא לָהֶם מִין יַיִן אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אָדֹם וְהֵבִיאוּ שָׁחוֹר, אוֹ יָשָׁן וְהֵבִיאוּ חָדָשׁ - אֵינָן צְרִיכִין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַיַּיִן פַּעַם שְׁנִיָּה; אֲבָל מְבָרְכִין: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב[41].

י. אֵין מְבָרְכִין עַל אֹכֶל מִן כָּל הָאָכָלִין וְלֹא עַל מַשְׁקֶה מִן כָּל הַמַּשְׁקִין, עַד שֶׁיָּבוֹא לְפָנָיו. וְאִם בֵּרַךְ, וְאַחַר־כָּךְ הֵבִיאוּ לְפָנָיו - צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ[42]. נָטַל אֹכֶל וּבֵרֵךְ עָלָיו, וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף[43], אוֹ שְׁטָפוֹ נָהָר - נוֹטֵל אַחֵר וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מֵאוֹתוֹ הַמִּין[44]; וְצָרִיךְ לוֹמַר: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה[45]. עוֹמֵד אָדָם עַל אַמַּת[46] הַמַּיִם, וּמְבָרֵךְ וְשׁוֹתֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַבְּרָכָה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה, מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה[47].

יא. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה[48], אֵינָן צְרִיכִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם[49] וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם; אֶלָּא בִּרְכַּת "הַמּוֹצִיא" שֶׁבַּתְּחִלָּה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁבַּסּוֹף פּוֹטֶרֶת הַכֹּל,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). 22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד־ה. 23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. 24) עץ התאנה. 25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערבה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחה - למערבה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפינה לפינה הואיל ורואה בפינה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתיהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה). 26) המלפתים בהם את הפת. 27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). 28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". 29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. 30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה". 31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). 32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג. 33) בסוף אכילתם. 34) יום השבת. 35) ואין צורך לומר לאכול. 36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). 37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתייה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסרם באכילה ושתייה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). 38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרתם, כמבואר לעיל הלכה ז. 39) הבדלה במוצאי שבת. 40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוצאי שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדיל" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט). 41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ח, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות". ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב). 42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). 43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רו. 44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. 45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם־שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). 46) תעלה, שמימיה שוטפים. 47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם). 48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. 49) אפילו אם אכלם בלא פת.

שֶׁהַכֹּל טָפֵל לַסְּעוּדָה[50]. וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה[51], שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם[52] וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם[53]. וּדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה[54] - בֵּין מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה, בֵּין שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶם[55].

יב. בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים, וּבִסְעוּדַת הַקָּזַת הַדָּם, וּבְשָׁעָה שֶׁיָּצָא מִן הַמֶּרְחָץ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁאָדָם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן[56] - אִם בֵּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן[57], פָּטַר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׁתָה לְאַחַר הַמָּזוֹן, קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן[58]; אֲבָל בִּשְׂאָר הַיָּמִים, צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמָּזוֹן[59]. בָּא לָהֶן יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ[60], שֶׁאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פָּנוּי שֶׁיַּעֲנוּ אָמֵן[61]; וְאֵינוֹ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן[62].

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים חַיָּבִין בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן. וְסָפֵק יֵשׁ בַּדָּבָר אִם הֵן חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין קָבוּעַ לָהּ זְמַן, אוֹ אֵינָם חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבָתָן. אֲבָל הַקְּטַנִּים חַיָּבִין בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכָן בְּמִצְוֹת.

ב. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ פַּת כְּאֶחָד, חַיָּבִין לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. וְאֵי־זוֹ הִיא בִּרְכַּת הַזִּמּוּן? אִם הָיוּ הָאוֹכְלִים מִשְּׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאוֹמֵר: נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ! וְהַכֹּל עוֹנִין: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ; וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ.

ג. וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ", עַד שֶׁגּוֹמֵר אַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְהֵן עוֹנִין אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה.

ד. הָיוּ הָאוֹכְלִין מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה - מְזַמְּנִין בַּשֵּׁם. כֵּיצַד? הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ, וּמַתְחִיל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מִשֶּׁיַּתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשּׂוּאִין וְלַהֲכִינָהּ, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בָּרוּךְ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֲשָׂרָה, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ, שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה וְכוּ'. וְכֵן סְעוּדָה שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, מֵחֲמַת הַנִּשּׂוּאִין, עַד שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ".

ו. הַכֹּל חַיָּבִין בִּבְרָכַת הַזִּמּוּן, כְּדֵרֶךְ שֶׁחַיָּבִין בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן. אֲפִלּוּ כֹּהֲנִים שֶׁאָכְלוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים בָּעֲזָרָה; וְכֵן כֹּהֲנִים וְיִשְׂרְאֵלִים שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְאָכְלוּ הַכֹּהֲנִים תְּרוּמָה וְיִשְׂרָאֵל חֵלִין - חַיָּבִין בְּזִמּוּן, כְּחִיּוּבָן בִּבְרָכַת הַמָּזוֹן.

ז. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן, אֲבָל מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְלֹא תְּהֵא חֲבוּרָה שֶׁל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, מִפְּנֵי הַפְּרִיצוּת; אֲבָל נָשִׁים מְזַמְּנוֹת לְעַצְמָן אוֹ עֲבָדִים לְעַצְמָן; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְזַמְּנוּ בַּשֵּׁם. אַנְדְּרוֹגִינוֹס מְזַמֵּן לְמִינוֹ, וְאֵינוֹ מְזַמֵּן, לֹא לְנָשִׁים וְלֹא לַאֲנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְהַטֻּמְטוּם אֵינוֹ מְזַמֵּן כְּלָל. קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עָלָיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא כְּבֶן שֶׁבַע אוֹ כְּבֶן שְׁמוֹנֶה; וּמִצְטָרֵף, בֵּין לְמִנְיַן שְׁלֹשָׁה, בֵּין לְמִנְיַן עֲשָׂרָה, לְזַמֵּן עָלָיו. וְהָעַכּוּ"ם אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו.

ח. אֵין מְזַמְּנִין, אֶלָּא עַל מִי שֶׁאָכַל כַּזַּיִת פַּת וּלְמַעְלָה. שִׁבְעָה שֶׁאָכְלוּ פַּת, וּשְׁלֹשָׁה אָכְלוּ עִמָּהֶן יָרָק אוֹ צִיר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מִצְטָרְפִין לְזַמֵּן בַּשֵּׁם; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמְבָרֵךְ מֵאוֹכְלֵי הַפַּת. אֲבָל שִׁשָּׁה שֶׁאָכְלוּ פַּת וְאַרְבָּעָה יָרָק, אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּהְיוּ אוֹכְלֵי הַפַּת רֹב הַנִּפְכָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲשָׂרָה, אֲבָל בִּשְׁלֹשָׁה, צָרִיךְ שֶׁיֹּאכְלוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן כַּזַּיִת פַּת, וְאַחַר־כָּךְ מְזַמְּנִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

50) לאכילת הפת. **51)** כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. **52)** כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. **53)** שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. **54)** כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. **55)** שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב). **56)** שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדרים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). **57)** לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). **58)** (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. **59)** שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). **60)** ואין האחד מוציא את כולם. **61)** שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). **62)** שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב). **1)** מי החייב בברכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

ט. שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ, וְגָמְרוּ מִלֶּאֱכֹל, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָכַל - אִם יְכוֹלִין לֶאֱכֹל עִמּוֹ כָּל־שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁאָר אֲכָלִין, מִצְטָרֵף עִמָּהֶן. וְחָכָם גָּדוֹל שֶׁבַּמְסֻבִּין הוּא שֶׁמְּבָרֵךְ לְכֻלָּם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה.

י. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, אֵינָן רַשָּׁאִין לַחְלֹק, וְכֵן אַרְבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה. וְשִׁשָּׁה - יֵשׁ לָהֶם לַחְלֹק, עַד עֲשָׂרָה. מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה - אֵינָם רַשָּׁאִים לַחְלֹק, עַד עֶשְׂרִים; שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּחָלְקוּ, וְתִהְיֶה בִּרְכַּת הַזִּמּוּן לְכָל חֵלֶק וָחֵלֶק כְּזִמּוּן הַכֹּל, יֵשׁ לָהֶם לַחְלֹק.

יא. שְׁלֹשָׁה בְּנֵי־אָדָם, שֶׁבָּאוּ מִשְּׁלֹשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רַשָּׁאִין לַחְלֹק. וְאִם כְּבָר זִמֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בַּחֲבוּרָה שֶׁלּוֹ - רַשָּׁאִין לַחְלֹק, וְאֵינָן חַיָּבִין בְּזִמּוּן, שֶׁכְּבָר זִמְּנוּ עֲלֵיהֶן. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לֶאֱכֹל פַּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, אֵינָן רַשָּׁאִין לַחְלֹק.

יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבַיִת אֶחָד - בִּזְמַן שֶׁמְּקַצָּתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן אֶחָד; וְאִם לָאו - אֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן וְאֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְאִם יֵשׁ שַׁמָּשׁ אֶחָד בֵּינֵיהֶם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וּמְשַׁמֵּשׁ מֵחֲבוּרָה זוֹ לַחֲבוּרָה זוֹ - מִצְטָרְפִין לְזִמּוּן אֶחָד, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין מִקְצָת אֵלּוּ רוֹאִין אֶת אֵלּוּ; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן כָּל דִּבְרֵי הַמְבָרֵךְ בְּבֵאוּר.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לַשּׁוּק - קוֹרְאִין לוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּכַוֵּן לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁהֵן אוֹמְרִים, וּמְזַמְּנִין עָלָיו וְהוּא בַשּׁוּק, וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְלִכְשֶׁיַּחֲזֹר לְבֵיתוֹ, יַחֲזֹר וִיבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן לְעַצְמוֹ. אֲבָל עֲשָׂרָה שֶׁאָכְלוּ, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לַשּׁוּק - אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, עַד שֶׁיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ וְיֵשֵׁב עִמָּהֶן.

יד. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וּבֵרֵךְ לְעַצְמוֹ - מְזַמְּנִין עָלָיו; וְיָצְאוּ הַשְּׁנַיִם יְדֵי חוֹבַת זִמּוּן, וְהוּא לֹא יָצָא בְּזִמּוּן זֶה, שֶׁאֵין זִמּוּן לְמַפְרֵעַ.

טו. שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ - זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ מְבָרֵךְ בְּקוֹל רָם, וְהַשֵּׁנִי עוֹנֶה אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וּבֵן מְבָרֵךְ לְאָבִיו, וְעֶבֶד מְבָרֵךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבָרֶכֶת לְבַעְלָהּ, וְיוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: תָּבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו מְבָרְכִין לוֹ.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיָּצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן? בִּזְמַן שֶׁאָכְלוּ וְלֹא שָׁבְעוּ, שֶׁהֵן חַיָּבִים לְבָרֵךְ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכָךְ מוֹצִיאִין אוֹתָן קָטָן אוֹ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה מִידֵי חוֹבָתָן; אֲבָל אִם אָכַל וְשָׂבַע, שֶׁהוּא חַיָּב בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קָטָן אוֹ עֶבֶד, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן, שֶׁכָּל הַחַיָּב בְּדָבָר מִן הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִידֵי חוֹבָתָן, אֶלָּא הַחַיָּב בְּאוֹתוֹ דָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ.

יז. הַנִּכְנָס אֵצֶל אֲחֵרִים, וּמְצָאָן מְבָרְכִין בִּבְרִכַּת הַזִּמּוּן: אִם מָצָא הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר "נְבָרֵךְ" - הוּא עוֹנֶה "בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ"; וְאִם מָצָא הָאוֹכְלִים עוֹנִין "בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ" - הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. כָּל הָאוֹכֵל הַפַּת שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו "הַמּוֹצִיא", צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וָסוֹף. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא פַּת חֵלִין, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלֻכְלָכוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לָהֶן טֻמְאָה - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקִין, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה.

ב. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לַאֲכִילָה, בֵּין לִקְרִיאַת שְׁמַע, בֵּין לִתְפִלָּה - מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם; שֶׁזּוֹ מִצְוַת חֲכָמִים, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ מִן הַתּוֹרָה לִשְׁמֹעַ מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ. וּמַיִם אַחֲרוֹנִים אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵינָם אֶלָּא מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. וּלְפִיכָךְ חַיָּב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן בְּיוֹתֵר.

ג. נְטִילַת יָדַיִם בֵּין תַּבְשִׁיל לְתַבְשִׁיל - רְשׁוּת: רָצָה - נוֹטֵל, רָצָה - אֵינוֹ נוֹטֵל. וּפֵרוֹת שֶׁל חֵלִין אֵינָן צְרִיכִין נְטִילַת יָדַיִם, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בַּסּוֹף. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפֵרוֹת, הֲרֵי זֶה מְגַסֵּי הָרוּחַ. כָּל פַּת שֶׁהַמֶּלַח בּוֹ, צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם בָּאַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא יֵשׁ בּוֹ מֶלַח סְדוֹמִית, אוֹ מֶלַח שֶׁטִּבְעוֹ כְּמֶלַח סְדוֹמִית, וְיַעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו וְיִסָּמֵא. מִפְּנֵי זֶה חַיָּבִין לִטֹּל יָדַיִם בְּסוֹף כָּל סְעוּדָה, מִפְּנֵי הַמֶּלַח. וּבַמַּחֲנֶה פְּטוּרִים מִנְּטִילַת יָדַיִם בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְרוּדִים בַּמִּלְחָמָה; וְחַיָּבִין בָּאַחֲרוֹנָה, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

ד. עַד הֵיכָן הִיא נְטִילַת יָדַיִם? עַד הַפֶּרֶק. וְכַמָּה שִׁעוּר הַמַּיִם? רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדַיִם. וְכָל שֶׁחוֹצְצִים בִּטְבִילָה, חוֹצֵץ בִּנְטִילַת יָדַיִם. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת מִקְוֶה, עוֹלֶה לְשִׁעוּר רְבִיעִית.

ה. כָּל הַצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, וְהִטְבִּיל יָדָיו בְּמֵי מִקְוֶה - אֵינוֹ צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שֶׁאֵין בָּהֶם שִׁעוּר מִקְוֶה, אוֹ בְּמַיִם שֶׁאוּבִין שֶׁבַּקַּרְקַע - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, שֶׁאֵין הַמַּיִם שְׁאוּבִין מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם אֶלָּא בִּנְטִילָה.

ו. כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בַּמַּיִם עַצְמָן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם, וּבַשִּׁעוּר, שֶׁיִּהְיֶה בָהֶן רְבִיעִית לְכָל שְׁתֵּי יָדַיִם, וּבַכֵּלִי, שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן בְּכֵלִי, וּבַנּוֹטֵל, שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם בָּאִין מִכֹּחַ נוֹתְנָן.

ז. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פּוֹסְלִין אֶת הַמַּיִם: שִׁנּוּי מַרְאֶה, וְגִלּוּי, וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בָּהֶן, וְהֶפְסֵד, שֶׁמּוֹנֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה מִלִּשְׁתּוֹת מֵהֶן. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאִיתָן - בֵּין בְּכֵלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, בֵּין מֵחֲמַת דָּבָר שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן, בֵּין מֵחֲמַת מְקוֹמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. וְכֵן אִם נִתְגַּלּוּ גִּלּוּי הָאוֹסֵר אוֹתָן מִשְּׁתִיָּה - נִפְסְלוּ לִנְטִילַת יָדַיִם.

ח. כָּל מַיִם שֶׁנַּעֲשָׂה בָהֶן מְלָאכָה, נַעֲשׂוּ שׁוֹפְכִין, וּפְסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. כֵּיצַד? מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים אוֹ שֶׁשָּׁרָה בָהֶם פִּתּוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָזֶה - בֵּין בְּכֵלִים, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם. הֵדִיחַ בָּהֶן כֵּלִים מוּדָּחִין אוֹ חֲדָשִׁים - לֹא פְּסָלָן. מַיִם שֶׁהַנַּחְתּוֹם מְטַבֵּל בָּהֶן אֶת הַכְּעָכִים - פְּסוּלִין, וְשֶׁהוּא חוֹפֵן מֵהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה - כְּשֵׁרִים; שֶׁהַמַּיִם

1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנוטל ידיו צריך להיזהר בהם.

שֶׁבְּחָפְנָיו הֵן שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהֶן מְלָאכָה, אֲבָל הַמַּיִם שֶׁחָפַן מֵהֶם חֲרֵי הֵן בְּכַשְׁרוּתָן.

ט. וְכָל מַיִם שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְׁתִּיַּת כֶּלֶב, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מָרִים אוֹ מְלוּחִים אוֹ עֲכוּרִין, אוֹ רֵיחַ רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה מֵהֶן הַכֶּלֶב: בְּכֵלִים - פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם, וּבְקַרְקָעוֹת - כְּשֵׁרִים לְהַטְבִּיל. חַמֵּי טְבֶרְיָא, בִּמְקוֹמָן, מַטְבִּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדַיִם; אֲבָל אִם נָטַל מֵהֶן בִּכְלִי, אוֹ שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אַמָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן, לֹא רִאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִשְׁתִּיַּת בְּהֵמָה.

י. יֵשׁ לַנּוֹטֵל לִתֵּן עַל יָדָיו מְעַט מְעַט, עַד שֶׁיִּתֵּן כַּשִּׁעוּר. וְאִם נָתַן הָרְבִיעִית כֻּלָּהּ בִּשְׁטִיפָה אַחַת - כָּשֵׁר. נוֹטְלִין אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצַד זֶה, אוֹ יַד זֶה עַל־גַּבֵּי זֶה, בִּשְׁטִיפָה אַחַת; וּבְלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ יְדֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בֵינֵיהֶן הַמַּיִם, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשְּׁטִיפָה כְּדֵי רְבִיעִית לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

יא. אֵין נוֹטְלִין מַיִם לַיָּדַיִם, לֹא בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים, וְלֹא בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ, וְלֹא בַחֲרָסִים, וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית. וְאִם תִּקֵּן הַמְּגוּפָה לִנְטִילָה, נוֹטְלִין מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם. וְכֵן הַחֵמֶת שֶׁתִּקְּנָהּ, נוֹטְלִין מִמֶּנָּה לַיָּדַיִם. אֲבָל שַׂק וְקַפָּה שֶׁנִּתְקְנוּ - אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְלֹא יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ בְּחָפְנָיו, שֶׁאֵין חָפְנָיו כֶּלִי. וְכֵלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ שְׁבִירָה הַמְטַהֶרֶת אוֹתָן מִידֵי טֻמְאָה, אֵין נוֹתְנִין בָּהֶם לַיָּדַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שִׁבְרֵי כֵלִים.

יב. בְּכָל הַכֵּלִים נוֹטְלִים לַיָּדַיִם, וַאֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים וּכְלֵי אֲדָמָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֵמִים. כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק רְבִיעִית אוֹ אֵין בּוֹ רְבִיעִית, אֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם.

יג. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לִתֵּן לַיָּדַיִם, אֲפִלּוּ חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן. אִם אֵין שָׁם אַחֵר - מַנִּיחַ הַכְּלִי בֵּין בִּרְכָּיו וְצָק עַל יָדָיו, אוֹ יַטֶּה הֶחָבִית עַל יָדָיו וְיִטֹּל, אוֹ נוֹטֵל יָדוֹ אַחַת וְצָק בְּזוֹ עַל זוֹ, וְחוֹזֵר וְצָק בָּרִאשׁוֹנָה עַל הַשְּׁנִיָּה. וְהַקּוֹף נוֹטֵל לַיָּדַיִם.

יד. הַשּׁוֹקֶת, שֶׁדּוֹלֶה אָדָם בְּיָדוֹ אוֹ בְּגַלְגַּל וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ, וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בָּאַמָּה וְהוֹלְכִין וּמַשְׁקִין הַיְרָקוֹת אוֹ הַבְּהֵמָה, וְהִנִּיחַ יָדָיו בַּשּׁוֹקֶת, וְעָבְרוּ הַמַּיִם וְשָׁטְפוּ עַל יָדָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ נְטִילָה, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן נוֹתֵן עַל יָדָיו. וְאִם הָיוּ יָדָיו קְרוֹבוֹת לִשְׁפִיכַת הַדְּלִי, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמַּיִם שָׁטְפוּ עַל יָדָיו מִכֹּחַ נְתִינַת הָאָדָם - עָלְתָה לוֹ נְטִילָה.

טו. מַיִם שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נַעֲשָׂה מֵהֶן מְלָאכָה אוֹ לֹא נַעֲשָׂה, אִם יֵשׁ בָּהֶן כַּשִּׁעוּר אוֹ שֶׁאֵין בָּהֶן, אִם הֵן טְהוֹרִין אוֹ טְמֵאִין; סָפֵק נָטַל יָדָיו, סָפֵק לֹא נָטַל יָדָיו - סְפֵקוֹ טָהוֹר, שֶׁכָּל סָפֵק שֶׁבְּטָהֳרַת יָדַיִם טָהוֹר.

טז. מַיִם הָרִאשׁוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיִּגְּבִיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וְיַחַזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם; וְאַחֲרוֹנִים - צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא כָּל כֹּחַ הַמֶּלַח מֵעַל יָדָיו. מַיִם רִאשׁוֹנִים נִטָּלִים, בֵּין עַל־גַּבֵּי כְלִי בֵּין עַל־גַּבֵּי קַרְקַע, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נִטָּלִין אֶלָּא עַל־גַּבֵּי כְלִי. מַיִם רִאשׁוֹנִים נִטָּלִין, בֵּין בְּחַמֵּי הָאוּר בֵּין בְּצוֹנֵן, וְאַחֲרוֹנִים אֵינָן נִטָּלִין בְּחַמִּין. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ חַמִּים שֶׁהַיָּד סוֹלֶדֶת בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אֶת הַזֵּהֲמָא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁפְשֵׁף בָּהֶן. אֲבָל הָיוּ פוֹשְׁרִין, נוֹטְלִין מֵהֶן בָּאַחֲרוֹנָה.

יז. נוֹטֵל אָדָם יָדָיו שַׁחֲרִית, וּמַתְּנָה עֲלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל אֶת יָדָיו לְכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן. אֲבָל אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, צָרִיךְ לִטֹּל יָדָיו בְּכָל עֵת שֶׁצָּרִיךְ נְטִילָה.

יח. לָט אָדָם אֶת יָדָיו בְּמַפָּה וְאוֹכֵל בָּהֶן פַּת אוֹ דָבָר שֶׁטִּבּוּלוֹ בְּמַשְׁקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו. הַמַּאֲכִיל לַאֲחֵרִים אֵינוֹ צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם; וְהָאוֹכֵל צָרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאַחֵר נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּאֲכָל. וְהוּא הַדִּין לָאוֹכֵל בְּמַגְרֵפָה, שֶׁצָּרִיךְ נְטִילַת יָדַיִם.

יט. אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם. וְצִוּוּיִים הַרְבֵּה צִוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדָּבָר. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַיִם אֶלָּא כְּדֵי שְׁתִיָּה, נוֹטֵל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחַר־כָּךְ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִקְצָתָן.

כ. צָרִיךְ אָדָם לְנַגֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחַר־כָּךְ יֹאכַל. וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נִגּוּב יָדַיִם, כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו בָּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ. וְתֵכֶף לִנְטִילַת יָדַיִם - בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. לֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּדָבָר אַחֵר. אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם אַחַר שֶׁנּוֹטֵל יָדָיו בָּאַחֲרוֹנָה אָסוּר, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"־כ"ו ניסן ה'תשע"א

יום ראשון כ' ניסן ה'תשע"א

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר

א. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיִּשָּׁבֵר כְּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ אִם הָיָה טָמֵא, אוֹ לֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אִם הָיָה טָהוֹר? הֶעָשׂוּי לְאֳכָלִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זֵיתִים; וְהֶעָשׂוּי לְמַשְׁקִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב מַכְנִיס בְּמַשְׁקִין, כְּשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה יִכָּנֵס הַמַּשְׁקֶה לַכְּלִי בַּנֶּקֶב; הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ - מְטִילִין אוֹתוֹ לְחֵמְרוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא זַיִת. וְלֹא אָמְרוּ בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה אֶלָּא בְּגִסְטְרָא בִּלְבַד, לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְקַבֵּל הַמַּשְׁקִין הַנּוֹזְלִים מִן הַכֵּלִים, וְאִם הוֹצִיאָה מַשְׁקִין - הֲרֵי זֶה בָּטֵל תַּשְׁמִישָׁהּ.

ב. חָמֵשׁ מִדּוֹת בִּכְלִי חֶרֶס: נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה - טָהוֹר מִלְּהִתְטַמֵּא מִשּׁוּם גִּסְטְרָא, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב כְּלִי לְקַדֵּשׁ בּוֹ

מֵי חַטָּאת. נִקַּב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה - אֵינוֹ רָאוּי לְקַדֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַכְשִׁיר הַזָּרְעִים בַּמַּשְׁקִין הַתְּלוּשִׁין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. נִקַּב כְּשֹׁרֶשׁ קָטָן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ מַכְשִׁירִין אֶת הַזָּרְעִים וַהֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינָן בַּכְּלִי, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְקַבֵּל בּוֹ זֵיתִים וּמִקַּבֵּל טֻמְאָה. נִקַּב בְּמוֹצִיא זֵיתִים - טָהוֹר, וַהֲרֵי הוּא כִּכְלֵי גְלָלִים וַאֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַעֲדַיִן כְּלִי הוּא חָשׁוּב לְהַציל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת מֵת (בְּפֶרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר).

ג. הֶחָבִית - שִׁעוּרָהּ כְּאֶגוֹזִים. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה - שִׁעוּרָן כְּזֵיתִים. וְכֵן עֲרֵבָה שֶׁל חֶרֶס, אֲפִלּוּ הָיְתָה גְּדוֹלָה וּמַחֲזֶקֶת אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח, וְנִפְחֲתָה בְּמוֹצִיא זֵיתִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַטָּה עַל צִדָּהּ וְלָשׁ בָּהּ - טְהוֹרָה, שֶׁמִּתְּחִלָּתָהּ לֹא נַעֲשֵׂית לְכָךְ.

ד. הַפַּךְ וְהַטְּנִי - שִׁעוּרָן בְּשֶׁמֶן. וְהַצַּרְצוּר - שִׁעוּרוֹ בְּמַיִם.

ה. נֵר שֶׁנִּטַּל פִּיו - טָהוֹר. וְשֶׁל אֲדָמָה שֶׁהֵסַּק פִּיו בַּפְּתִילָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ בִּכְלַל כְּלֵי חֶרֶס עַד שֶׁיֵּסַּק כֻּלּוֹ בְּכִבְשָׁן כִּכְלֵי חֶרֶס.

ו. חָבִית שֶׁנִּפְחֲתָה וּכְשֶׁמַּטִּין אוֹתָהּ עַל דָּפְנָהּ מְקַבֶּלֶת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת - עֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. נִתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַטַּלְטֵל בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגְרוֹת - טְהוֹרָה.

ז. חָבִית שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ - הֲרֵי הִיא כְּגִסְטְרָא. אֲפִלּוּ אֹזֶן אַחַת. נִסְדְּקָה לְמַטָּה מֵאָזְנֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁאָזְנֶיהָ קַיָּמוֹת - הֲרֵי זוֹ כְּגִסְטְרָא. וְאִם עֲשָׂאָהּ מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא בְּאָזְנַיִם - נִדּוֹנֶת כְּחָבִית.

ח. חָבִית שֶׁנִּסְדְּקָה בַּכִּבְשָׁן וְנִמְצָא שֶׁהִיא כִּשְׁתֵּי גִסְטְרָאוֹת: אִם מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה - כָּל גִּסְטְרָא מֵהֶן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְאִם נִסְדְּקָה קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְאַחַר כָּךְ נִשְׂרְפָה בַּכִּבְשָׁן - טְהוֹרָה. וְהֵיאַךְ יִוָּדַע דָּבָר זֶה? אִם הָיוּ שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין וְתוֹכָהּ מַאְדִּים - עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִסְדְּקָה; אֵין שְׁבָרֶיהָ שָׁוִין וְאֵין תּוֹכָהּ מַאְדִּים - בְּיָדוּעַ שֶׁאַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ נִשְׁבְּרָה, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כִּשְׁאָר שִׁבְרֵי כְּלֵי חֶרֶס הָרְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ.

ט. גִּסְטְרָא שֶׁנִּתְרַעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת אֳכָלִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְקַבֵּל מַשְׁקִין הַדּוֹלְפִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאִם הָיְתָה דּוֹלֶפֶת - אֵין עוֹשִׂין גִּסְטְרָא לְגִסְטְרָא. וְכֵן גִּסְטְרָא שֶׁנִּפְחֲתָה אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁתַּיִם - טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירַיִם שֶׁל שִׁירַיִם מִתְטַמְּאִין, אֶלָּא שִׁירֵי כְּלֵי חֶרֶס בִּלְבַד הֵן שֶׁמִּתְטַמְּאִין.

י. גִּסְטְרָא שֶׁחַדּוּדִין יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, בֵּין שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ: כָּל הַמְקַבֵּל מִן הַחַדּוּדִין זֵיתִים כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַגִּסְטְרָא זֵיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר; וְכֹל שֶׁאֵין מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר.

יא. כֵּיצַד מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר? שֶׁאִם נָגְעָה הַטֻּמְאָה בַּגִּסְטְרָא מִתּוֹכָהּ - מִתְטַמֵּא הַחַדּוּד; נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּנֶגֶד הַחַדּוּד - לֹא נִטְמָא הַחַדּוּד.

יב. וְכֵיצַד כְּנֶגְדּוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר? שֶׁאִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא כְּנֶגֶד הַחַדּוּד עִם הַגִּסְטְרָא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמַר בִּכְלֵי חֶרֶס וּבְתַנּוּר וְכִירַיִם מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר אוֹ אֵין מִתְטַמֵּא כְּנֶגְדּוֹ בָּאֲוִיר. וְכֵן כָּל טֻמְאַת מַגָּע הָאֲמוּרָה בְּעִנְיַן כְּלֵי חֶרֶס אוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם הוּא שֶׁתִּגַּע הַטֻּמְאָה בָהֶן מִתּוֹכָן, וְכָל טֻמְאַת אֲוִיר הוּא שֶׁלֹּא תִּגַּע הַטֻּמְאָה בְּכָלָּן אֶלָּא תִּכָּנֵס לָאֲוִיר בִּלְבַד.

יג. חָבִית שֶׁנִּתְרַעֲעָה וּטְפָלָהּ בִּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק חֲרָסֶיהָ אַחַר שֶׁפֻּרְשׁוּ אוֹ שֶׁהֵבִיא חֲרָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָם בִּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וַחֲרָסֶיהָ עוֹמְדִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל מֵעָלֶיהָ שֵׁם כְּלִי. הָיָה בָהֶן חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית - כְּנֶגֶד אוֹתוֹ הַחֶרֶס בִּלְבַד מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וּשְׁאָר הֶחָבִית אֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַד שֶׁתִּגַּע בָּהּ הַטֻּמְאָה מִתּוֹכָהּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי שָׁלֵם.

יד. חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת וְאַחַר כָּךְ נִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בַּחֶרֶס הַסָּתוּם בְּזֶפֶת כְּדֵי לְהַחֲזִיק רְבִיעִית - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִשִּׁבְרֵי הֶחָבִית, וְלֹא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. אֲבָל חֶרֶס שֶׁנִּקַּב אַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ מִן הַכְּלִי וְסָתַם הַנֶּקֶב בְּזֶפֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַחֲזִיק רְבִיעִית - טָהוֹר; שֶׁהַחֶרֶס שֶׁנִּקַּב - בָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו וְטָהַר, וְכָל שֶׁטָּהַר בִּכְלִי חֶרֶס שָׁעָה אַחַת - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם.

טו. קֶמְקוּמוֹס שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאָהוּ בְּזֶפֶת - טָהוֹר, שֶׁאֵין יָכוֹל לְקַבֵּל הַחֹמִין כַּצּוֹנֵן. וְכֵן כְּלֵי הַזֶּפֶת וְהַשַּׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - טְהוֹרִין, וְאֵינָן בִּכְלַל הַכֵּלִים.

טז. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל חֶרֶס שֶׁפָּקְקוֹ בְּזֶפֶת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַזֶּפֶת מְשִׁימוֹ כְּלִי קִבּוּל; אֲבָל מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ שֶׁסְּתָמוֹ - הֲרֵי זֶה כִּכְלֵי קִבּוּל וּמִתְטַמֵּא.

יום שני כ"א ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל יַד הַכֵּלִים שֶׁהַכְּלִי צָרִיךְ לָהּ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁוֹ - הֲרֵי הִיא חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי לְהִתְטַמֵּא וּלְטַמֵּא. לְפִיכָךְ, הַטּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס הַבָּרִיא, אִם נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי אֳכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוּגְעִין בַּטְּפֵלָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִטְפֵלָה זוֹ; אֲבָל הַטּוֹפֵל אֶת כְּלִי חֶרֶס הָרָעוּעַ - הֲרֵי הַטְּפֵלָה חֲשׁוּבָה כְּגוּף הַכְּלִי. וְכֵן הַמְהַדֵּק אֶת הַקֵּרוּיָה שֶׁל חֶרֶס הַדּוֹלִין בָּהּ הַמַּיִם, אִם חִפָּה אוֹתָהּ בְּעוֹר אוֹ בְּקֶלֶף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אִם הָיְתָה רְעוּעָה - הֲרֵי הֵן כְּגוּפָהּ.

ב. הַטּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס לִהְיוֹת מְכַשֵּׁל בּוֹ - אֵינוֹ חִבּוּר. טָפַל כֵּלִים לִהְיוֹת זוֹפֶת בָּהֶן - חִבּוּר.

ג. חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת, בְּבֹצַע וְגָפְרִית, בְּסִיד וּבְגִבְסִיס - אֵינָן חִבּוּר; וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - חִבּוּר.

ד. דְּבָרִים הַלַּחִין הַמְּשׁוּכִין שֶׁטּוֹפְלִין בָּהֶן הַפִּטָּסִין שֶׁל מַיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְלֹף הַכְּלִי - הֲרֵי הֵן כְּגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי; שֶׁאֲפִלּוּ נִטְמָא הַכְּלִי מֵאֲוִירוֹ - אֳכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוּגְעִין בַּטְּפֵלָה טְמֵאִין. וְכֵן טְפֵלוֹ שֶׁל תַּנּוּר - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס הַתַּנּוּר. וְהוּא

שֶׁיִּהְיֶה בָּעֳבִי הַטְּפֵלָה עַד טֶפַח, שֶׁהוּא צָרְכּוֹ שֶׁל תַּנּוּר; אֲבָל יָתֵר עַל טֶפַח - אֵינוֹ מִצְּרֶךְ הַתַּנּוּר, וְהַנּוֹגְעִין בְּיָתֵר עַל טֶפַח מֵעָבְיוֹ - טְהוֹרִים. טְפֵלַת הַכִּירָה - עָבְיוֹ שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת.

ה. חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וּסְתָמָהּ בְּזֶפֶת יוֹתֵר מִצָּרְכָּהּ - הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ טָמֵא, וּבְיָתֵר מִצָּרְכָּהּ טָהוֹר. זֶפֶת שֶׁנָּטְפָה עַל חָבִית - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ טָהוֹר.

ו. מֵחַם שֶׁטָּפְלוֹ בְּחֹמֶר וּבְחַרְסִית וְנִטְמָא - הַנּוֹגֵעַ בַּחֹמֶר טָמֵא, וְהַנּוֹגֵעַ בַּחַרְסִית טָהוֹר; שֶׁאֵין הַחַרְסִית מִתְחַבֵּר לַכְּלִי.

ז. מְגוּפַת הֶחָבִית שֶׁטָּפַל בְּטִיט עָלֶיהָ וְעַל הֶחָבִית - אֵינָהּ חִבּוּר לָהּ, וְאִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בֶּחָבִית - לֹא נִטְמְאַת הַמְּגוּפָה, וְאִם נָגְעוּ בַּמְּגוּפָה - לֹא נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הֶחָבִית.

ח. כְּלֵי נְחֹשֶׁת שֶׁזְּפָתָן - אֵין הַזֶּפֶת חִבּוּר. וְאִם לְיַין - הֲרֵי זֶה כְּגוּף הַכְּלִי.

ט. בָּצֵק שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה שֶׁנָּגַע בּוֹ שֶׁרֶץ: אִם בְּפֶסַח, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ חָשׁוּב - חוֹצֵץ, וְלֹא נִטְמְאַת הָעֲרֵבָה; וְאִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה: אִם הָיָה מַקִּפִּיד עָלָיו - הָעֲרֵבָה טְהוֹרָה, וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - הֲרֵי הוּא כָּעֲרֵבָה וְנִטְמְאַת הָעֲרֵבָה.

י. הַמְּשִׁיחוֹת וְהָרְצוּעוֹת שֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַסְּפָרִים וְשֶׁבְּמִטְפָּחוֹת הַתִּינוֹקוֹת: תְּפוּרוֹת - חִבּוּר, וּקְשׁוּרוֹת - אֵינָן חִבּוּר. וְכֵן רְצוּעוֹת שֶׁבְּמַעְדֵּר וְשֶׁבְּשַׂח וְשֶׁבְּקֶפָּה. אֲבָל שֶׁבְּאָזְנֵי כְלֵי חֶרֶס, אֲפִלּוּ תְּפוּרוֹת - אֵינָן חִבּוּר, שֶׁאֵין חִבּוּרִין לִכְלֵי חֶרֶס.

יא. יַד קֶרְדֹּם הַיּוֹצֵא מֵאַחֲרָיו: שֶׁלֹּשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר, וְהַיָּתֵר עַל שֶׁלֹּשׁ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. יַד קֶרְדֹּם מִלְּפָנָיו: טֶפַח הַסָּמוּךְ לַבַּרְזֶל - חִבּוּר, יָתֵר עַל כֵּן - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר.

יב. שְׁרֵרֵי הַפַּרְגֵּל - טֶפַח; וְיַד מַקֶּבֶת שֶׁל מְפַתְּחֵי אֲבָנִים - טֶפַח. יַד קֶרְנָס שֶׁל זֶהָבִים - טִפְחַיִם, וְשֶׁל חָרָשִׁים - שְׁלֹשָׁה. שְׁרֵרֵי מַלְמַד הַבָּקָר - אַרְבָּעָה טְפָחִים סָמוּךְ לַדָּרְבָן. יַד קֶרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ בֵּירִירִין שֶׁל מַיִם - אַרְבָּעָה טְפָחִים; וְיַד קֶרְדֹּם שֶׁל נִכּוּשׁ - חֲמִשָּׁה. וְיַד בֶּן פַּטִּישׁ - חֲמִשָּׁה; וְשֶׁל פַּטִּישׁ - שִׁשָּׁה. וְכֵן יַד קֶרְדֹּם שֶׁל בִּקּוּעַ וְשֶׁל עָדִיר - שִׁשָּׁה. יַד מַקֶּבֶת שֶׁל סַתָּתִין - שִׁשָּׁה. שְׁרֵרֵי הַמַּרְדֵּעַ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבְּרֹאשׁ הַמַּרְדֵּעַ - שִׁבְעָה טְפָחִים. יַד הַמַּגְרֵפָה שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - שְׁמוֹנָה טְפָחִים, וְשֶׁל סַיָּדִין - עֲשָׂרָה. וְכָל הַיָּתֵר עַל זֶה, אִם רָצָה לְקַיְּמוֹ - טָמֵא. יַד כָּל מְשַׁמְּשֵׁי הָאוּר, כְּגוֹן הַשַּׁפּוּדִין וְהָאַסְכְּלָאוֹת, אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִין.

יג. מַקֵּל שֶׁעֲשָׂאָהוּ יַד לְקֶרְדֹּם - הֲרֵי הוּא חִבּוּר לְטֻמְאָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּמַּקֵּל כְּשֶׁהוּא חוֹרֵשׁ אוֹ מְבַקֵּעַ בּוֹ - נִטְמָא הַקֶּרְדֹּם, וְאִם נָגְעָה בַּקֶּרְדֹּם - נִטְמָא הַמַּקֵּל. וְכֵן הַדְּיוֹסְטָר, שֶׁהֵן כִּשְׁנֵי כֵּלִים וְהַמַּסְמֵר מְחַבְּרָן לִהְיוֹת מֵסֵב עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן חִבּוּר בִּשְׁעַת מְלָאכָה. קָבְעוֹ בְּקוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵין הַקּוֹרָה חִבּוּר לוֹ. עָשָׂה קְצָת הַקּוֹרָה דְּיוֹסְטָר: כֹּל שֶׁהוּא מִן הַקּוֹרָה לְצֹרֶךְ הַדְּיוֹסְטָר - חִבּוּר לַדְּיוֹסְטָר; וְהַנּוֹגֵעַ בִּשְׁאָר הַקּוֹרָה - טָהוֹר, שֶׁאֵין כָּל הַקּוֹרָה חִבּוּר.

יד. עֲגָלָה שֶׁנִּטְמְאַת: הַנּוֹגֵעַ בָּעֹל וּבַקַּטְרֵב וּבָעֵץ וּבָעֲבוֹת, אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה - טְהוֹרָה; וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶרֶב וּבַבֹּרֶךְ וּבַיָּצוּל וּבָעַיִן שֶׁל מַתֶּכֶת וּבַלְּחָיַיִם וּבָעִירְאִין - טָמֵא. וְכֵן מְגֵרָה שֶׁנִּטְמְאַת: הַנּוֹגֵעַ בְּיָדָהּ מִכָּאן וּמִכָּאן - טָמֵא; וְהַנּוֹגֵעַ בַּחוּט וּבַמְּשִׁיחָה וּבָאַמָּה וּבַסְּנִיפִין שֶׁלָּהּ - טָהוֹר, שֶׁאֵין אֵלּוּ חִבּוּר לָהּ. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בַּמַּלְבֵּן שֶׁל מַסֶּר הַגָּדוֹל - טָמֵא.

טו. מַכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׁ שֶׁנִּטְמָא הָרִמָּח שֶׁבּוֹ, הַנּוֹגֵעַ בַּמַּכְבֵּשׁ - טָהוֹר. מְגֵרָה שֶׁנִּטְמָא, הַנּוֹגֵעַ בַּקַּשְׁטָנִית שֶׁהִיא לְפוּפָה עָלָיו - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר. קֶשֶׁת שֶׁהָיְתָה מְתוּחָה וְהַחֵץ מָשׁוּךְ עִמָּהּ וְנִטְמָא הַחֵץ, הַנּוֹגֵעַ בַּיֶּתֶר וּבַקֶּשֶׁת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן מְצוֹדַת הָאִישׁוּת שֶׁנִּטְמָא הַחֵץ שֶׁלָּהּ - לֹא נִטְמֵאת הַמְּצוֹדָה, אֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא מְתוּחָה. וְכֵן מַסֶּכֶת נְסוּכָה שֶׁנִּטְמְאַת בִּשְׁעַת הָאָרִיג: הַנּוֹגֵעַ בַּכֹּבֶד הָעֶלְיוֹן וְהַתַּחְתּוֹן, וּבַנִּירִים וּבַקֵּרוֹס, וּבַחוּט שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבָעִירָה שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ - טָהוֹר, שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָן חִבּוּר לַבֶּגֶד; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת, וּבַשְּׁתִי הָעוֹמֵד, וּבַכֶּפֶל שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי אַרְגָּמָן, וּבָעִירָה שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִירָהּ - טָמֵא, שֶׁכָּל אֵלּוּ חִבּוּרִין לַבֶּגֶד.

טז. הַנּוֹגֵעַ בַּצֶּמֶר שֶׁעַל הָאִימָּה וּבָאַשְׁוָיָה - טָהוֹר. הַנּוֹגֵעַ בַּפִּקָּה: עַד שֶׁלֹּא פְּרָעָהּ - טָמֵא; מִשֶּׁפְּרָעָהּ - טָהוֹר.

יז. הַחוּט שֶׁהִשִּׁילוֹ לְמַחַט, אֲפִלּוּ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי צְדָדִין - אֵינוֹ חִבּוּר. הִכְנִיסוֹ לַבֶּגֶד - הַחוּט חִבּוּר לַבֶּגֶד, וְאֵין הַמַּחַט חִבּוּר לַבֶּגֶד. וְאֵין הַחוּט כֻּלּוֹ חִבּוּר לַבֶּגֶד, אֶלָּא כֹּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - חִבּוּר; שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַתְּפִירָה - אֵינוֹ חִבּוּר. הַחוּט שֶׁפֵּרַשׁ מִן הַבֶּגֶד, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר. חֶבֶל שֶׁקָּשׁוּר בְּחֶרֶס, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר. קָשַׁר בּוֹ חֶבֶל אֶחָד - מִן הַקֶּשֶׁר וְלִפְנִים חִבּוּר, מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ אֵינוֹ חִבּוּר. הַחֶבֶל שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּקֶפָּה - אֵינוֹ חִבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן תָּפַר.

יום שלישי כ"ב ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

א. הַחוּטִין הַיּוֹצְאִין מִן הָאָרִיג וְשֶׁבִּתְחִלַּת הַיְרִיעָה וְשֶׁבְּסוֹפָהּ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כַּמָּה שִׁעוּרָן? שֶׁל סָדִין וְשֶׁל סוּדָרִין וְשֶׁל צָעִיף וְשֶׁל פִּלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ - שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת; וְשֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא קָרוּעַ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ וְאַחַר שֶׁלּוֹבְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ בְּלוּלָאוֹת - שִׁעוּר חוּטָיו עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת. הַסָּגוֹס וְהָרְדִיד וְהַטַּלִּית - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַיָּתֵר עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּגֶד טָמֵא בִּמְדֻרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיִּתֵר - שֶׁהַבֶּגֶד טָהוֹר.

ב. נִימֵי הַכִּפָּה שֶׁל רֹאשׁ, וְהַמַּסְוֶה שֶׁמַּנִּיחִין הָעַרְבִיִּים עַל פְּנֵיהֶם, וְהַקְּלָקְלִין הַשְּׁזוּרִין מִן הַשֵּׂעָר, וְהַפּוּנְדָּה שֶׁלּוֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ, וְהַשִּׂמְלָה וְהַפַּרְגּוֹד שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ פָּרֹכֶת - נִימֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן.

ג. מִשְׁקֹלֶת שֶׁנִּטְמְאַת - הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח מִן הַחוּט שֶׁלָּהּ חִבּוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקֹלֶת שֶׁל חָרָשִׁים - שְׁמוֹנָה עָשָׂר טֶפַח; וְשֶׁל בַּנָּאִין - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהַיָּתֵר עַל מִדּוֹת אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ - טָהוֹר.

ד. מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁל סַיָּדִין וְשֶׁל צַיָּרִין, אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִין.

ה. חוט מאזנים של זהבים, של פלס, ושל שוקלי ארגמן טוב, שאוחז השוקל בו ותולה המאזנים מידו - שלש אצבעות. קנה שלה וחוטיה - כל שהן. חוטי מאזנים של מוכרי עששיות של מתכות וכיוצא בהן - שלשה טפחים. קנה שלה וחוטיה - שנים עשר טפחים. חוט מאזנים של חנוונים ושל בעלי בתים - טפח. קנה המאזנים וחוטיה - ששה טפחים. חוט מאזנים של צמרים ושל שוקלי זכוכית - טפחים. קנה מאזנים וחוטיה - תשעה טפחים. והתר על השעורין אלו - איזן חבור.

ו. החבל שמסרגין המטות מאימתי הוא חבור לטמאה? משיסרג בו שלשה בתים. והנוגע בחבל מן הקשר ולפנים - טמא. מן הקשר ולחוץ: עד שלש אצבעות - טמא, מפני שהן צרכיו של קשר הרי הן מכלל המטה; וחוץ לשלש אצבעות - טהור, שאינו לצרך הכלי, שאפלו פסקו אין הקשר נתר.

ז. חבל היוצא מן המטה שהיא טמאה: עד סוף ארבעה טפחים - הנוגע בו טהור, שאינו מצרכי המטה, לפי שאינו ראוי לכלום; מתחלת חמשה ועד סוף עשרה - טמא, מפני שתולין בו את המטות; מעשרה ולחוץ - טהור, מפני שהוא יתר על צרך המטה.

ח. אבנט של אריג שמקיפין אותו על המטה כדי לקבץ איבריה, והוא הנקרא מזרן, שמקצתו יוצא מן המטה: עד עשרה טפחים - הרי הוא מצרכי המטה; יתר על כן - אינו מצרכי המטה. ומזרן שבלה, אם נשאר ממנו שבעה טפחים כדי לעשות ממנו חבק לחמור - הרי זה מקבל טמאה.

ט. מטה שהיתה טמאה מדרס ומזרן יוצא ממנה: עד עשרה טפחים - הרי הוא אב טמאה כמטה עצמה והכל מדרס; מעשרה ולחוץ - הרי הוא כמגע מדרס. דרס הזב על המזרן היוצא: מעשרה ולפנים - הרי המטה כלה מדרס; מעשרה ולחוץ - טהורה. במה דברים אמורים? למדרס; אבל לשאר טמאות, אפלו מאה אמה - כלו חבור. כיצד? מזרן שהוא כרוך על המטה והכניס קצתו לאהל המת או שנגע שרץ בקצתו או שנפלו משקין טמאין על מקצתו - נטמאת המטה, ואפלו היה הקצה שנטמא יוצא מן המטה מאה אמה.

י. מטה הטמאה מדרס וכרך לה מזרן - הכל טמא מדרס. הפרישו - המטה מדרס כשהיתה, והמזרן מגע מדרס. היתה טמאה טמאת שבעה וכרך לה מזרן - כלה טמאה טמאת שבעה. הפרישו - היא טמאה כשהיתה, והמזרן טמא טמאת ערב. היתה טמאה טמאת ערב וכרך לה מזרן - הכל טמא טמאת ערב. הפרישו - היא טמאה טמאת ערב, והמזרן טהור.

יא. מטה שכרך עליה מזרן ונגע בהן המת - הכל טמא טמאת שבעה. פרשו - טמא טמאת שבעה. נגע בה שרץ וכיוצא בהן - טמאין טמאת ערב. פרשו - טמאין טמאת ערב.

יב. כרע שהיתה טמאה מדרס וחבורה למטה - המטה כלה מדרס. פרשה - הכרע טמאה מדרס כשהיתה, והמטה מגע מדרס. וכן אם היתה הכרע טמאה טמאת שבעה וחבורה למטה - המטה כלה טמאה שבעה, כאלו נגע המת בכרע שלה. ואם הזה על המטה - טהרה והכרע בכלה. ואם פרשה קדם הזיה - הכרע טמאה טמאת שבעה כשהיתה, והמטה טמאה טמאת ערב. היתה הכרע טמאה טמאת ערב וחבורה למטה - הכל טמא טמאת ערב. פרשה - היא טמאה טמאת ערב, והמטה טהורה. שאין הטמא טמאת ערב מן המת מטמא לא אדם ולא כלים, מפני שהוא ולד, כמו שבארנו. וכן הדין בשן של מעבד שנטמא במת ואחר כך חבורו למעבד.

יום רביעי כ"ג ניסן ה'תשע"א

פרק שנים ועשרים

א. כמה שעור הבגד להתטמא? שלשה טפחים על שלשה טפחים - למדרס; ושלש אצבעות על שלש אצבעות מכונות עם המלל - לטמאת המת או לשאר טמאות. במה דברים אמורים? בבגדי צמר ופשתים; אבל בגדים של שאר מינין - אין מקבלין טמאה מכל הטמאות אלא אם כן היה בהן שלשה טפחים על שלשה טפחים או יתר. שנאמר: או בגד. מפי השמועה למדו, שבא הכתוב לרבות שלשה טפחים על שלשה טפחים בשאר בגדים לטמאה. במה דברים אמורים? בקרעים מן הבגדים; אבל האורג בגד בפני עצמו כל שהוא - הרי זה מקבל שאר טמאות, חוץ מטמאת מדרס, שאין מקבל אותה אלא הראוי למדרס.

ב. הבגדים העבים ביותר, כגון הלבדין והנמטין הקשין, או הבגדים הרכין ביותר, כגון בגדי פשתן של מצרים שהבשר נראה מתחתן - אינן מקבלין טמאה עד שיהיה בקרע שלשה על שלשה טפחים, בין למדרס בין לשאר טמאות.

ג. כל הקליעות מקבלות טמאה כבגדים, אחד הקולע חוטים ועשאן פיף או האורגן ועשאן אבנט וכיוצא בו; חוץ מקליעה שעושין הצמרים לקשר בה הצמר, שהיא טהורה. הקלע שבית קבול אבן שבה ארוג או עור - מקבלת טמאה. נפסק בית אצבע שלה - טהורה. נפסק [בית] הפקיע שלה בלבד - עדין היא בטמאתה. המכמורות והרשתות - מקבלין טמאה. והחרם - מקבל טמאה מפני זוטו, מפני שעיני אותה השבכה דקין ביותר והרי היא כבגד. העושה בגד מן החרם - טהור; מן זוטו - מתטמא.

ד. עשה חלוק מן המשמרת, אם יש בו שלשה על שלשה - מקבל טמאה.

ה. משמרת של יין שבלתה: אם משמשת מעין מלאכה ראשונה - טמאה, ואם לאו - טהורה.

ו. מטפחות ספרים המצירות - אין מקבלין טמאה, מפני שאינן משמשין אדם; שהרי ציורן מעיד עליהן שבשביל ספר נעשו. ושאינן מצירות - מתטמאות בשאר טמאות חוץ מטמאת מדרס, מפני שאומרין לו: עמד ונעשה מלאכתנו, כמו שבארנו בענין משכב ומושב.

מתוך מהדורת וגשל

ז. כֶּסֶת הַסַּבָּלִים שֶׁמַּנִּיחִין עַל כִּתְפֵיהֶן מִפְּנֵי הַמּוֹט - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס.

ח. בֶּגֶד שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְצוּרוֹת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. בִּטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁעָשָׂה מִטְפָּחוֹת לְחַפּוֹת בָּהֶן כְּתָלִים אוֹ עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.

ט. חָלוּק הֶעָשׂוּי כִּסְבָכָה כְּדֵי לְשַׁחֵק בּוֹ שׁוֹתֵי שֵׁכָר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

י. כִּפָּה שֶׁנְּתָנוֹ עַל הַסִּפֶּר - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס, אֲבָל מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

יא. הָעוֹשֶׂה אִסְפְּלָנִית בֵּין עַל הָעוֹר בֵּין עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁעוּר - טְהוֹרִין. עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלוּגְמָא: עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִתְלַכְלֵךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב.

יב. מֵאֵימָתַי יְקַבֵּל הַבֶּגֶד טֻמְאָה? מִשֶּׁיֵּאָרֵג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַכֵּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּיס וְאֶנְפִּלְיָא - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן.

יג. כָּל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין עַל גַּבֵּי מַחַט, כְּגוֹן מְצוּדָה - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מְלַאכְתָּן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

יד. סְבָכָה שֶׁמַּנִּיחוֹת הַבָּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר קַרְקָעִיתָהּ; וְאִם הִתְחִילָהּ מִקַּרְקָעִיתָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיסָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְחוּטֶיהָ חִבּוּר לָהּ לְטַמֵּא וּלְהִתְטַמֵּא.

טו. סְבָכָה שֶׁנִּקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רֹב שְׁעַר הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

טז. חָלוּק שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל לֶבֶד אוֹ שֶׁל נְיָר - מֵאֵימָתַי הוּא גְּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיִּפְתַּח אֶת פִּיו. הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא הֶחָלוּק - מֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ מִלְּמַעְלָה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ; רֻבּוֹ מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טָהוֹר.

יז. הָעוֹשֶׂה חֲגוֹר מִצַּוָּאר שֶׁל בֶּגֶד וּמִצְּדוֹ שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל שִׁפּוּתוֹיו. עָשָׂאָהוּ מֵאֶמְצַע הַבֶּגֶד וּמֵאֶמְצַע הַסָּדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל מִצַּד הַשֵּׁנִי.

יח. חֲגוֹר שֶׁבָּלוּ צְדָדָיו וְאֶמְצָעִיתוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא.

יט. שָׁפָה שֶׁפֻּרְשָׂה מִן הַבֶּגֶד וְהִתְקִינָהּ לַחֲגוֹר בָּהּ אֶת מָתְנָיו - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּאַבְנֵט.

כ. טַלִּית שֶׁל עָנִי שֶׁבָּלְתָה: אִם הָיוּ רֹב שִׁפּוּתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בְּרִיא - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; אֵין שִׁפּוּתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חָזָק וּבְרִיא - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שְׁאָר בִּגְדֵי עֲנִיִּים.

כא. מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן וְהֶכִינָן - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל וְאַף עַל פִּי שֶׁהֻכִּינוּ.

כב. פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוֹ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ וּלְנַעֵר בּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה וּלְקַנֵּחַ בּוֹ אֶת הָרְחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוֹ בָּאַשְׁפָּה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; תְּלָאוֹ בַּמָּגוֹד אוֹ הִנִּיחוֹ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ בְּגָדָיו, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב אֶצְלוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים.

כג. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה: אִם הָיָה בְּרִיא כְּדֵי לִצְרֹר בּוֹ רֹבַע הַקַּב מֶלַח גַּס וְלֹא יִקָּרֵע - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲבָל אִם הָיָה בַּבַּיִת, אִם הָיָה בְּרִיא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִצְרֹר בּוֹ מֶלַח, אוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵר בּוֹ מֶלַח וְלֹא הָיָה בְּרִיא - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְּרָס.

כד. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרַע וְלֹא הֵבְדִּילוּ הַקְּרָעִים: אִם נוֹתְנוֹ עַל הַכִּסֵּא וּכְשֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו יִגַּע בְּשָׂרוֹ בַּכִּסֵּא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

כה. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּמְחָה מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶשֶׁר אוֹ שְׁנֵי חוּטִין מַתְאִימִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

כו. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ בָּאַשְׁפָּה - טְהוֹרָה; הֶחֱזִירָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. לְעוֹלָם הַשְּׁלָכָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ וְהַחְזָרָתָהּ מְטַמְּאַתָּהּ, חוּץ מִשֶּׁל אַרְגָּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל הָאַשְׁפָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה.

כז. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנְּתָנָהּ בְּכַדּוּר אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמָהּ - טְהוֹרָה. אֲבָל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנְּתָנוֹ בְּכַדּוּר - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. עָשָׂהוּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הַתֶּפֶר מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה.

יום חמישי כ"ד ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

א. הַמַּפָּץ הוּא הַמַּחְצֶלֶת שֶׁאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף וּמִן הַגֹּמֶא וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְאֵין הַמַּפָּץ בִּכְלַל כֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי רִבָּה הַכָּתוּב 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רָאוּי לְמִשְׁכָּב וְעָשׂוּי לוֹ. וְכֵן מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵיהֶן, כְּכָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל: שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַבֶּגֶד מִתְטַמֵּא בִּשְׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִדְרָס.

ג. הַשַּׂק - שְׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמַּפָּץ - שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וּפָחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוֹרִין מִכְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשָׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִשְׁכָּב - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, בֵּין שֶׁהָיָה הַטֶּפַח עַל טֶפַח שֶׁקִּצֵּץ אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ עוֹר אוֹ מַפָּץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד

מֵהֶן לַאֲחִיזָה כְּדֵי שֶׁיֹּאחַז בּוֹ בְּיָדוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין קוֹצְצֵי תְּאֵנִים שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טָהוֹר מִכְּלוּם.

ד. הַמְחַבֵּר שְׁנֵי טְפָחִים מִן הַבֶּגֶד וּמִן הַשַּׂק טֶפַח, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים מִן הַמַּפָּץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשַּׂק, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְּרָס. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהִשְׁלִים שִׁעוּרוֹ בֶּחָמוּר מִמֶּנּוּ - טָמֵא; מִן הַקַּל - טָהוֹר.

ה. בְּלוּיֵי נָפָה וּכְבָרָה שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיְּקַצְּצֵם וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ כְּמַפָּץ.

ו. חָלוּק שֶׁל קָטָן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּשִּׁעוּר, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְנִמְדָּד כָּפוּל, כִּבְרִיָּתוֹ. וְאֵלּוּ נִמְדָּדִין כְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמַּלְבִּישִׁין אוֹתָן עַל הָרַגְלַיִם וְעַל הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הָרֹאשׁ וְהַמִּכְנָסַיִם וְהַכּוֹבַע וְהַכִּיס שֶׁל פּוּנְדָּא. וּמַטְּלִית שֶׁתְּלָאָהּ עַל הַשָּׁפָה, אִם פְּשׁוּטָה - נִמְדֶּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדֶּדֶת כְּפוּלָה.

ז. הַבֶּגֶד שֶׁאָרַג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה וְנִטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כֻּלּוֹ מִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כִּכְלֵי שֶׁנָּגַע בְּמִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מַגַּע מִדְרָס. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁנֶּאֱרַג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים עָלָיו אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָמֵא מֵת. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהֹר מִטְּמֵא מֵת, אֲבָל טָמֵא מַגַּע טָמֵא מֵת. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלָמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר? מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְמַעֲטָה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּתְמַעֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ח. מַטְּלִית שֶׁהִיא מִדְרָס וּטְלָאָהּ עַל הַקַּפָּה אוֹ עַל הָעוֹר - נַעֲשָׂה הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הִפְרִישׁ אֶת הַמַּטְּלִית - הֲרֵי הַקַּפָּה אוֹ הָעוֹר רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְּלִית טְהוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁטְּלָאָהּ וְהִפְרִישָׁהּ בָּטְלָה. טְלָאָהּ עַל הַבֶּגֶד אוֹ עַל הַשַּׂק - נַעֲשָׂה הַכֹּל מִדְרָס, וַהֲרֵי הַכֹּל אַב טֻמְאָה. הִפְרִישָׁהּ - הֲרֵי הַבֶּגֶד אוֹ הַשַּׂק רִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי נָגַע בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְּלִית אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עַל הָאָרִיג. תָּפַר הַמַּטְּלִית עַל הַבֶּגֶד כְּשֶׁטְּלָאָהּ מֵרוּחַ אַחַת אוֹ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גַּאם - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂה הַכֹּל אָב, אֶלָּא מַגַּע מִדְרָס בִּלְבַד. תְּפָרָהּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ - הֲרֵי הִיא חִבּוּר, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל אָב.

ט. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק - טָהֹר מִן הַמִּדְרָס, וְאֵין בְּקָרְעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל, וְהִנָּם כִּשְׁבְרֵי כְּלֵי שֶׁנִּטְמָא. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְקָרַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - אוֹתוֹ הַקֶּרַע טָהֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס; שֶׁבְּעֵת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַגָּדוֹל נִטְמָא בְּמַגָּע.

י. סָדִין שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ עֲשָׂאָהוּ פָּרֹכֶת - טָהֹר מִן הַמִּדְרָס. וּמֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ מִן הַמִּדְרָס? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלָאוֹת שֶׁהוּא נִתְלֶה בָּהֶן כִּשְׁאָר הַפָּרוֹכוֹת.

יא. טַלִּית שֶׁהִיא מִדְרָס וְהִטְבִּילָהּ, וְקֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשָׁהּ הִתְחִיל לִקְרֹעַ מִמֶּנָּה קָרַע - כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֳרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפֹרֶת שֶׁלֹּא נִקְרַע, שֶׁהֲרֵי הוּא קוֹרֵעַ וְהוֹלֵךְ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּטְבוּלַת יוֹם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא חָס עָלֶיהָ לְהַטְבִּילָהּ, כָּךְ לֹא יָחוּס לִקְרֹעַ אֶת כֻּלָּהּ, וּלְפִיכָךְ טָהֳרָה כֻּלָּהּ.

יום שישי כ"ה ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

א. אֵלּוּ עוֹרוֹת מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִשְׁטִיחָה. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְּמַעְלָה לִישֵׁן עָלָיו. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת הַמַּשֹּׂאוֹ. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֶרֶס תַּחַת הַקָּטָן. וְעוֹר הַכַּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשֻּׁלְחָן בְּעֵת הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִשְׁעָן עָלָיו בְּרַגְלוֹ. וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֵץ הַפִּשְׁתָּן עָלָיו בְּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחַמָּר עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בְּעֵת שֶׁסּוֹבֵל, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא עַל בִּרְכָּיו בְּעֵת שֶׁמַּפִּיס הַשְּׁחִינִין; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹרוֹת הָאֵלּוּ יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן שֶׁרִירוּ יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ בְּגָדָיו, וְעוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לְנָתְנוֹ עַל לִבּוֹ בִּשְׁעַת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׁרָב, וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין הַכְּסוּת בּוֹ, וְעוֹר הַתָּפוּר בְּתֵבָה שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְהַפְּכִין עֲלֵיהֶן וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן.

ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמִּתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כַּשִּׁעוּר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵק הַצֶּמֶר בְּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הַצֶּמֶר הַסָּרוּק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן, וְעוֹר הַתּוֹפֵר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן. וְכֻלָּן מִתְטַמְּאִין בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.

ג. עוֹר שֶׁעֲשָׂאוּ חִפּוּי לְכֵלִים - טָהוֹר מִכְּלוּם. עֲשָׂאוּ חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת - מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

ד. עוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לַעֲקֵבוֹ וּלְפַרְסָתוֹ: אִם חוֹפֶה אֶת רֹב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא, וְאִם לָאו - טָהוֹר.

ה. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֵמוּם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לְבָשׁוֹ אָדָם - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ.

ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וְאֵינוֹ חָסֵר מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאַתּוּ, וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לִהְיוֹת עוֹר שֻׁלְחָן וְכִיוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב מִפְּנֵי הָאָבָק, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ אַף

עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת; אֲבָל עוֹרוֹת הָעִבְּדָן, שֶׁסְּתָמָן לִמְכִירָה - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וִיכִינֵם לְמִדְרָס.

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה - טָהוֹר; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָמֵא. גָּנַב מִשְׁכָּב וְיָשַׁב עָלָיו - טָמֵא; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים מִי גְּנָבוֹ. וְאִם נוֹדַע שֶׁעַדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָהוֹר. לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִיבָה - מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלֵי עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרַס הַזָּב וְשִׁנָּהוּ לִכְלִי אַחֵר: אִם שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לְפָשׁוּט - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ; שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לִמְקַבֵּל וּמִמְּקַבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר. וּבְבֶגֶד - הַכֹּל טָמֵא. כֵּיצַד? חֵמֶת שֶׁעֲשָׂאָהּ שָׁטִיחַ וְשָׁטִיחַ שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - טָהוֹר; אֲבָל חֵמֶת שֶׁנִּטְמְאָה מִדְּרָס וַעֲשָׂאָהּ תּוּרְמִיל אוֹ תּוּרְמִיל שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - הֲרֵי הֵן מִדְּרָס כְּשֶׁהָיוּ.

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וַעֲשָׂאָהוּ סָדִין אוֹ סָדִין שֶׁעֲשָׂאָהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִטְפַּחַת אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְּרָס כְּשֶׁהָיוּ.

יא. כֵּלִים שֶׁעִקֵּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין, אִם נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס, שֶׁעַדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, כְּגוֹן הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל, אִם הָיוּ גְּדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָּדְלָן - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר עַדַיִן לִישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל - טָהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֵמֶת - שִׁבְעָה קַבִּין. וְהַיְלִקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקְּלַסְתֵּר שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַשְּׁעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה - אַרְבָּעָה. וְהַכְּרִיתִית שֶׁמְּעָרִין בָּהּ הַמַּיִם - סְאָה. פָּחוֹת מִשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לִישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְחֲתוּ וְצָרַר מְקוֹם הַפְּחָת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וּכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מְקוֹם הַפְּחָת. וְכָל הַחֲמָתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא דַרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֵמֶת חֲלִילִין - אֵין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

שבת קודש כ"ו ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

א. כָּל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ לִשְׁכִיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס. כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. הַמִּטָּה וְהַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל מֵת, וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה, וּמַשְׁבֵּר שֶׁל חָיָה, וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס שֶׁכּוֹבֵס עָלָיו אֶת הַכֵּלִים, וְכִסֵּא שֶׁל קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכִּסֵּא וְהָעוֹר נָתוּן עָלָיו - הֲרֵי הוּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ עוֹר הַמְחֻפֶּה עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס.

ד. טְרַסְקָל שֶׁל גְּמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ הָעוֹר מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטְּרַסְקָל טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵּלִים.

ה. סַפְסָלִין שֶׁבַּמֶּרְחָץ שֶׁשְּׁתֵּי רַגְלָיו שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ו. נְסָרִים שֶׁבַּמֶּרְחָץ שֶׁשִּׁגְמָן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.

ז. הַכַּלְכַּלָּה וְהַסַּל שֶׁמִּלְּאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס, שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִישִׁיבָה. וְאִם סִרְגָּן בִּגְמִי אוֹ בִּמְשִׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

ח. קוֹרַת בֵּית הַבַּד שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כִּסֵּא - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד - הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְאִם דָּרַס הַזָּב עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּסֵּא בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה כִּסֵּא - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַד, וּשְׁאָר הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדִּין בְּכִסֵּא שֶׁקָּבְעוֹ בַּעֲרֵבָה, שֶׁהוּא טָהוֹר.

ט. קָצַת הַקּוֹרָה שֶׁמִּתַּקֵּן הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לִישֵׁב עָלָיו - הֲרֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם יְשִׁיבָה שֶׁאַחוֹרֵי הַקָּרוֹן - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא יְשִׁיבַת צַעַר.

י. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן הָאֻמָּנִין וְשָׁפִין אֶת הָאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כַּפֹּת שֶׁל תְּמָרָה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גְּבוֹהַּ טֶפַח - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל שֶׁל עֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁסִּרְקוֹ וְכִרְכְּמוֹ וַעֲשָׂאָהוּ פָּנִים לַשַּׁעַר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּחֹק בּוֹ.

יא. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת הַחֲקוּקִין, אִם חָקָקָן לְדַעַת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ - טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מַחֲשֶׁבֶת בְּעָלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דֵעָה.

יב. הָעוֹשֶׂה כִּפָּה מִן הַשְּׁאוֹר וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ לִישִׁיבָה - הֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶל וּמִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי מִשַּׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץ.

יג. מַחְצֶלֶת הַקַּשׁ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; וְשֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵלֶף - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס. וּשְׁאָר הַמַּחְצְלָאוֹת: אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְסִכּוּךְ -

טְהוֹרָה. עַשָּׂאָהּ סְתָם: גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה.

יד. מַחְצֶלֶת שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים לְאָרְכָּהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס, שֶׁעֲדַיִן רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה. עַשָּׂאָהּ כְּמִין כִּי - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרָחְבָּהּ, אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה. נָחְלְקָה לְרָחְבָּהּ - עֲדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; לְאָרְכָּהּ: נִשְׁתַּיְּרוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים - עֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמִתְטַמְּאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מַעֲדַנִּים - טְהוֹרָה. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס לֹא תִּקָּבֵל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְתִתְקַנֵּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו. תֵּבָה שֶׁפִּתְחָהּ מִלְּמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. פִּתְחָהּ מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

טז. עֲגָלָה שֶׁל קָטָן - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלֶיהָ.

יז. מַקֵּל שֶׁל זְקֵנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְסַיֵּעַ.

יח. סַנְדָּל שֶׁל סַיָּדִין, וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.

יט. קַב שֶׁל קִטֵּעַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ; וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו.

כ. וְאֵלּוּ טְמֵאִין מִשּׁוּם מֶרְכָּב: מַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס, וְכַר הַגָּמָל, וְאֻכָּף שֶׁל נָאֲקָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת שֶׁמַּנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עָלָיו הַמִּשְׁאוֹי - טְהוֹרוֹת; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֶרְכָּב - טְמֵאָה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ'־כ"ו ניסן ה'תשע"א

יום ראשון כ' ניסן ה'תשע"א

מצות עשה כו. יב.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־יוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם" (במדבר ו, כג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק הָאַחֲרוֹן מִמְּגִלָּה (כד.) וּמִתַּעֲנִית (כו.) וּבְפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (לז:).

הַמִּצְוָה הַי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ" (דברים ו, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).

יום שני כ"א ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יג.

הַמִּצְוָה הַי"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה תְּפִלִּין שֶׁל יָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ" (שם); וְגַם הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ נִכְפַּל אַרְבַּע פְּעָמִים. וְהָרְאָיָה שֶׁתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד שְׁתֵּי מִצְוֹת — הוּא אָמְרָם בַּגְּמָרָא מְנָחוֹת (מד.) עַל דֶּרֶךְ הַתֵּמַהּ עַל מִי שֶׁסּוֹבֵר, שֶׁתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד לֹא תּוּנַח אַחַת מֵהֶן בְּלִי הָאַחֶרֶת, אֶלָּא כְּשֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן בְּנִמְצָא, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מַאן דְּלֵית לֵהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, חֲדָא מִצְוָה לֹא לֶעְבֵּד?!" כְּלוֹמַר: מִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא יַעֲשֶׂה [לְפָחוֹת] אַחַת?! לֹא, אֶלָּא יַעֲשֶׂה אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁבְּיָדוֹ, וּלְפִיכָךְ יָנִיחַ אֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁבִּנְמְצָא. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁקָּרְאוּ לַתְּפִלִּין שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ שְׁתֵּי מִצְוֹת. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה בְּטַעַם חִיּוּבָן: "לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ" (שמות יג, ט) — וְנָשִׁים אֵינָן חַיָּבוֹת בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָךְ בֵּאֲרוּ בַּמְּכִלְתָּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (לא: ואילך).

יום שלישי כ"ב ניסן ה'תשע"א

מצות עשה טו. יח.

הַמִּצְוָה הַט"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה מְזוּזָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ" (דברים ו, ט). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה (שם יא, כ); וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ כֻּלָּם נִתְבָּאֲרוּ בְּפֶרֶק ג' מִמְּנָחוֹת (דף לא ואילך).

הַמִּצְוָה הַי"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְיֶה לְכָל־זָכָר מִמֶּנּוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ. וְאִם יִכְתְּבוֹ בְּיָדוֹ — הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח מְאֹד וְהוּא עָדִיף, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מנחות ל.): "כְּתָבוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִבְּלוֹ מֵהַר סִינַי". וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכָתְבוֹ בְּיָדוֹ — חַיָּב הוּא לִקְנוֹתוֹ אוֹ יְבַקֵּשׁ שֶׁיִּכְתְּבוּ בִּשְׁבִילוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה (שירת האזינו) הַזֹּאת" (שם לא, יט) (ומתוך הצווי על כתיבת פרשת השירה נלמד על חיוב כתיבת כל התורה), לְפִי

שֶׁאֵינוֹ מֻתָּר לִכְתֹּב אֶת־הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת (ובעל־כרחך חייב בכתיבת התורה כולה). וְאָכֵן רְצוֹנוֹ בְּאָמְרוֹ "אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת" — כָּל־הַתּוֹרָה הַכּוֹלֶלֶת אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (כא:): "אֲמַר רָבָא: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ לָאָדָם אֲבוֹתָיו סֵפֶר תּוֹרָה — מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת'. אֵיתֵיבֵהּ (הקשה על דבריו) אַבַּיֵּי: (נאמר במשנה שמלך) כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה בְּשֶׁל אֲבוֹתָיו — (מכאן ש)מֶלֶךְ אֵין (כן), הֶדְיוֹט לָא?!" וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "הָתָם לָא נִצְרְכָה (שם לא בא הפסוק ללמד) אֶלָּא לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, כִּדְתַנְיָא: 'וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה' — שְׁתֵּי תּוֹרוֹת"; כְּלוֹמַר, שֶׁהַחִלּוּק בֵּין מֶלֶךְ לְהֶדְיוֹט הוּא, שֶׁכָּל־אָדָם חַיָּב לִכְתֹּב סֵפֶר תּוֹרָה אֶחָד, וְהַמֶּלֶךְ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה וּתְנָאָיו בְּפֶרֶק ג' מִמְּנָחוֹת (ל ואילך) וּבְרֵישׁ (בבא) בַּתְּרָא (יג־יד.) וְשַׁבָּת (קלג:).

יום רביעי כ"ג ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יז.

הַמִּצְוָה הַי"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־מֶלֶךְ הַיּוֹשֵׁב אֶצְלֵנוּ עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת יִכְתֹּב סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ וְלֹא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (שם יז, יח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא.).

יום חמישי כ"ד ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יד.

הַמִּצְוָה הַי"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה צִיצִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת וְגוֹ' וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר טו, לח). אַךְ אֵינָהּ נִמְנֵית כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ (מנחות לח.): "הַתְּכֵלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת", שֶׁכֵּן אָמְרוּ בַּסִּפְרִי (פרשת שלח שם): "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת: מִצְוַת תְּכֵלֶת וּמִצְוַת לָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת". וְזוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּתְחִלַּת גְּמָרָא קִדּוּשִׁין (לג:). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (לח. ואילך).

יום שישי כ"ה ניסן ה'תשע"א

שבת קודש כ"ו ניסן ה'תשע"א

מצות עשה יט.

הַמִּצְוָה הַי"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה אַחַר כָּל־אֲכִילָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'" (דברים ח, י). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ברכות ריש פרק ו): "בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מִן־הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־ה'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת.

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' ב

תהיה יפה. הגמרא דוחה את הלימוד של רב הונא: **מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף** על רב הונא, **אֵימָא דְּכַבִּיש לֵיהּ בְּיַרְקָא** – הרי אפשר לומר, שאופה את המנחה בערב שבת, וכדי שלא תתנפח ברוח יטמון אותה בירקות כדי שלא ישלוט בה הרוח.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין שאפיית המנחה דוחה את השבת: **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תְּנָא,** נאמר בפרשת מנחה (שם) 'תֵּעָשֶׂה', ודרשו **שֶׁאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת,** ועוד דרשו ש'תֵּעָשֶׂה' **וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה** – שמקריבים מנחת כהן גדול אף אם היו הכהנים טמאים. **אַבַּיֵּי אָמַר, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק של מנחת חביתין (שם ו יג), 'סֹלֶת מִנְחָה **תָּמִיד**'

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' א

ששניהם 'יג"ל' לא יכל ללמוד את השיעור ממנחת נסכים, **וְאַצְרְכָא בַּשֶּׁמֶן** – ולכך הוצרך רבי שמעון ללמוד דין ההוספה מ'בשמן' ואין ללמוד אלא ממנחת נסכים כיון שגם שם התורה כתבה להוסיף ולא רק לקבוע לה שמן, ורבי ישמעאל הפסיק את רבי שמעון בדבריו, שאמר לו, שכיון שאין ללמוד מבמה מצינו ממנחת נסכים יש לנו ללמוד מ'סולת מנחה תמיד' (ויקרא ו יג) שדין מנחת חביתין כמנחת תמידין, ורבי שמעון חזר לדבריו לומר שלמדים מ'בשמן'. **הֲדַר אָמַר תֵּיהֲוֵי כְּמִנְחַת פָּרִים וְאֵילִים** – חזר רבי שמעון והקשה, מדוע אין למדים ממנחת פרים ואלים שיש בה הוספת שמן, אבל רק שני לוגין לעשרון, **הֲדַר אָמַר, דָּנִין**

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה אותו אדם **צְדָקָה בַּסֵּתֶר** – ו'יד ליד' הוא מלשון נתינה, שנותן צדקה מידו ליד העני, **דִּכְתִיב** על כך "**מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף** וְגו'", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.**

שואלת הגמרא, **אַזְהָרָה לְנַסֵּי הָרוּחַ** – שלא להתגאות, **מְנַיָּן.** ומשיבה, **אָמַר רָבָא אָמַר עֻזִּירִי** מהפסוק "**שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבְּהוּ**", הרי כאן אזהרה שלא להתגאות. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא** – שהאזהרה היא מהפסוק "**וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ** את ה' אלהיך", כלומר שהמתגאה בא לידי שכחת ה', **וּכְתִיב** "**הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ**" – שמוזהר האדם שלא לשכוח את ה', וממילא יש כאן אזהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה לשכחת ה'. **וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא** – מה שאמרנו שהלשון 'השמר פן תשכח' הוא לא תעשה, זה על פי דברי רבי אבין בשם רבי אילעא, **דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה לשון של **הִשָּׁמֶר, פֶּן, וְאַל, אֵינוֹ אֶלָּא** לומר שהעובר על ציווי זה, הרי הוא עובר **בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי, וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לַסּוֹף מִתְמַעֵט** – סופו שמתמעט מחשיבותו, **שֶׁנֶּאֱמַר "רוּמוּ מְעַט"** – ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט. ממשיכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, **וְשָׁמָּא תֹּאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם** – שחי ככל האדם, **תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵינֶנּוּ"** - שמת קודם זמנו. **וְאִם חוֹזֵר בּוֹ** ונעשה עניו, הרי הוא **נֶאֱסָף** - מת **בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ** והאבות, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִמְכוּ כְּכֹל יִקְפָּצוּן"** - ודורשים את המילה 'והומכו', שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו 'ככל יקפצון' – שימות מות ישרים **כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בָּהּ** 'בַּכֹּל' 'מִכֹּל' 'כֹּל', והיינו כ'כל' יקפצון, כמו האבות שכתוב בהם 'כל'. **וְאִם לָאו** – אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק "**וּרְאֹשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ**" – שישבר ויפול כמו שיבולת, וכדלהלן.

שואלת הגמרא, **מַאי 'וּרְאֹשׁ שִׁבֹּלֶת'** – מה כוונת הפסוק שבעל גאוה יפול כמו שנופל ראש השיבולת. ומשיבה שנחלקו בזה **רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר** – אחד מהם אמר שיפול **כִּי סָאסָא דְּשִׁיבֹּלְתָּא** – כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו. **וְחַד אָמַר כְּשִׁיבֹּלֶת עֲצָמָהּ** שנופלת בזמן הלקיטה. מקשה הגמרא, **בְּשִׁלְמָא דְּמַאן דְּאָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבֹּלְתָּא** – כראש השיבולת, **הַיְינוּ דִּכְתִיב** - מובן מה שנכתב בפסוק שהמתגאה יפול '**וּרְאֹשׁ שִׁבֹּלֶת**', **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר כִּי שׁוּבַלְתָּא עֲצָמָהּ,** קשה **מַאי 'וּרְאֹשׁ שִׁבֹּלֶת'** – והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב אַסִּי וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ** ללקט שיבולות, **גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט** – דרכו להתחיל ללקט את השיבולים הגבוהים שבולטים למעלה, ומדמה הפסוק שיכרת בעל הגאווה כמו שכורתים ושוברים תחילה את השיבולת שראשה גבוה.

מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, "מרום וקדוש אשכון **וְאֵת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ**", נחלקו **רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא** בביאור המילה 'ואת', **חַד אָמַר אִתִּי דַּכָּא** – ה' מגביה את הדכא ושפל רוח אליו שישכנו עמו. **וְחַד אָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא** – ה' מרכין את שכינתו לשכון אתם. אומרת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא** – שמוריד שכינתו אליהם, **שֶׁהֲרֵי** מצינו במתן תורה **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי** הנמוך, **וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה** – ולא הגביה ה' את הר סיני להשרות עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה' את השכינה לעניו. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ** לאהוב את השפלות והענוה, **שֶׁהֲרֵי** במתן תורה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי** שהיה עניו. (**וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה** – באילן שלא נותן פירות).

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגָדְעוֹ - לשברו ולעקרו **כַּאֲשֵׁרָה** – כמו שצריך לשבור ולעקור מהשורש עץ שעבדו אותו לעבודה זרה. ונלמד מכך שבשניהם נאמר לשון גדיעה, **כְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאוה, "**וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים**", **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה, "**וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדָּעוּן**". **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֵין עָפָר נִנְעָר** – אינו קם לתחיית המתים, **שֶׁנֶּאֱמַר "הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר"**, ומדייקים מכך **שֹׁכְנֵי עָפָר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא** 'שֹׁכְנֵי עָפָר', שלא כל מי ששכב בעפר יקום לתחיית המתים, אלא רק **מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו** – שהשפיל עצמו כעפר. **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת** – מקוננת ובוכה **עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יֵדָע"**, ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר 'ממרחק' עוד לפני שבא הפורענות, 'ידע' השכינה בוכה ומתאוננת עליו.

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שדרש זאת **רַבִּי אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגָּבוֹהַּ** – החשוב והמכובד מחשיב ומקרב את השווה לו בחשיבותו, אבל **וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה** – מחשיב ומקרב **אֶת הַשָּׁפָל, אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן,** אלא **הוּא גָּבוֹהַּ** ואף על פי כן **וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי רָם ה' וְשָׁפָל יִרְאֶה".**

אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא מַר עוּקְבָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם יחד, שֶׁנֶּאֱמַר "מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית, גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל" אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ לא אוכל **אֶלָּא אִתּוֹ לֹא אוּכָל** – כלומר שה' אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. **אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ** – את הדרשה שלא יכול ה' לדור איתו יחד בעולם, **אַמַּסְפֵּרֵי** – על מספרי **לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת הפסוק '**מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית**'. **אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא** – פורענות קלה שבאה לעולם **עוֹכַרְתּוֹ** – טורפת ומאבדת אותו מהעולם, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרָשׁ** וכו' ויגרשו מימיו רפש וטיט" – בעלי גאווה הם כמו הים אשר משליך רפש סביבו ועוכר את מימיו. ודורשים, **וּמַה יָּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת** לוגים של מים, אף על פי כן אנו רואים **שרוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ** – מערבבת את מימיו, **אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת** של דם שעל ידה הוא מתקיים, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שרוח קלה של פורענות עוכרת ומאבדת אותו מהעולם.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בִּשְׁמִינִית – כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא תהיה בו מידה קטנה של גאוה, כדי שהתקבלו דבריו לבני עירו ויוכל להוכיחם. **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וּמְעַטְּרָא לֵיהּ** – אותה מעט גאוה מוסיפה נוי לתלמיד חכם **כִּי סָאסָא לְשִׁבֹּלְתָּא** – כמו ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. **אָמַר רָבָא בְּשַׁמְתָּא** – בנידוי יהיה **דְּאִית בֵּיהּ** – תלמיד חכם שיש בו גאוה, **וּבְשַׁמְתָּא** – ובנידוי יהיה **דְּלֵית בֵּיהּ** – תלמיד חכם שאין בו מעט גאוה. דעה חולקת, **אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִינָּהּ וְלֹא מִקֻּצָּתָהּ** - שלא תהיה בתלמיד חכם אפילו מעט גאוה, **מִי זוּטָר דִּכְתִיב בֵּיהּ** – וכי קטן הוא בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**".

אָמַר חִזְקִיָּה אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת ומתקבלת, **אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר** – שלבו רך כבשר ולא קשה כאבן כמו בעל גאווה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ [וְגו'] יָבוֹא כָל בָּשָׂר" לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגו'** - ולא כתוב כל אדם, וכדלהלן. **אָמַר רַבִּי זֵירָא, בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא** – כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו נגע צרעת כתוב גם שנרפא. אבל כאשר כתוב על **אָדָם** שיש בו נגע **לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא.** ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, למה נקרא האדם בשם **אָדָם,** משום שנרמז בראשי התיבות של שם זה, שהאדם יש בו **אֵפֶר** – יסודו מעפר, **דָּם** – שגורם למחלות רבות ומ"ר"ה - שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכך אין לו להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם **בָּשָׂר,** שנרמז בראשי התיבות, שלאחר מות האדם יש לו **בּוּשָׁה** - ביום הדין, **ס"רוּחָה** - גופו סרוח **ור"מָה** - שגופו מאכל לתולעים. **אִיכָּא דְּאָמְרִי** שבאות 'ש' בשם בשר נרמזת המילה **שָׁאוֹל** - שסופו של האדם להיות בקבר. ואין לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום **דִּכְתִיב** בשר **בְּשִׁין** ולא בשין.

אָמַר רַב אַשִׁי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לַסּוֹף נִפְחָת - מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי נגעים

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד א

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר, דִּכְתִיב 'מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אַף וְגוֹ' לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אַזְהָרָה לְגַסֵּי הָרוּחַ מִנַּיִן, אָמַר רָבָא אָמַר זְעִירִי, 'שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבָּהוּ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא 'וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ' וּכְתִיב 'הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' וְכִדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'הִשָּׁמֶר פֶּן וְאַל' אֵינוֹ אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לְסוֹף מִתְמַעֵט, שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹמוּ מְעַט' וְשֶׁמָּא תֹאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאֵינֶנּוּ'. וְאִם חוֹזֵר בּוֹ, נֶאֱסָף בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהֻמְּכוּ כַּכֹּל יִקָּפְצוּן', כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בְּהוּ 'בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל' וְאִם לָאו 'וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ'. מַאי 'וּכְרֹאשׁ שִׁבּוֹלֶת', רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא וְחַד אָמַר כְּשִׁיבּוֹלֶת עַצְמָהּ, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר כִּי סָאסָא דְּשִׁיבַּלְתָּא, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת'. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר 'כִּי שׁוּבַּלְתָּא עַצְמָהּ' מַאי 'וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת'. אָמַר רַב אַסִּי וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט : 'וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ' רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר אִתִּי דַּכָּא וְחַד אָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר 'אֲנִי אֶת דַּכָּא' שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי (וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה). אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, רָאוּי לְגָדְעוֹ כַּאֲשֵׁירָה, כְּתִיב הָכָא 'וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים' וּכְתִיב הָתָם 'וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן'. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֵין עֲפָרוֹ נִנְעָר, שֶׁנֶּאֱמַר 'הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר' שֹׁכְבֵי בֶעָפָר לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא שֹׁכְנֵי עָפָר, מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע'. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא וְאִיתֵימָא רַבִּי אֶלְעָזָר, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגָּבוֹהַּ וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, הוּא גָּבוֹהַּ וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי רָם ה' וְשָׁפָל יִרְאֶה'. אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא מַר עוּקְבָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר 'מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוּכָל' אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ אֶלָּא אִתּוֹ לֹא אוּכָל. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר 'מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית'. אָמַר רַבִּי אֲלֶכְּסַנְדְּרִי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ' וּמָה יָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת, רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ. אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בִּשְׁמִינִית. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וּמְעַטְּרָא לֵיהּ כִּי סָאסָא לְשִׁבּוֹלְתָּא. אָמַר רָבָא, בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִינָּהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ, מִי זוּטַר דִּכְתִיב בֵּיהּ 'תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב'. אָמַר חִזְקִיָּה, אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ [וְגוֹ'] יָבוֹא כָל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי זֵירָא, בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא, אָדָם לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָדָ"ם - אֵ"פֶר דָּ"ם מָ"רָה, בָּשָׂ"ר – בּ"וּשָׁה סְ"רוּחָה רִ"מָּה, אִיכָּא דְּאָמְרִי, שְׁאוֹל דִּכְתִיב בְּשִׁין. אָמַר רַב אַשִׁי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לְסוֹף נִפְחָת, שֶׁנֶּאֱמַר

'ולשאת

רש"י

אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר. שֶׁנּוֹתֵן מִיָּדוֹ לְיָדוֹ שֶׁל הֶעָנִי, וְהָכִי מַשְׁמַע יָד הַנּוֹתֶנֶת לְיָד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה: **דִּכְתִיב בֵּיהּ מַתָּן בַּסֵּתֶר כּוּ'.** לָאו דְּשַׁיָּיךְ הַאי קְרָא בִּקְרָא דִּלְעֵיל, אֶלָּא רְבוּתָא הִיא שֶׁאע"פ שֶׁמְּכַפֶּה אַף וְחֵמָה אֵינוֹ מְכַפֵּר עַל גַּסּוּת הָרוּחַ: **אַזְהָרָה.** שֶׁלֹּא יְהֵא גַּס רוּחַ: **וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ.** אַלְמָא מִגַּבַּהּ לֵב בָּא לִידֵי שִׁכְחָה שֶׁשּׁוֹכֵחַ אֶת בּוֹרְאוֹ, וּבְשִׁכְחָה הוּא מֻזְהָר הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח: **מִתְמַעֵט.** מַחֲשִׁיבוּתוֹ: **רוֹמוּ מְעָט.** כֵּיוָן שֶׁרוּמוֹ מִתְמַעֵט: **יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם.** מִתְקַיֵּם: **וְהֻמְּכוּ.** וְאִם חָזַר וְנַעֲשָׂה עָנָיו שֶׁמֵּמִיךְ אֶת עַצְמוֹ: **כַּכֹּל.** כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן כֹּל: **יִקָּפְצוּן.** מִן הָעוֹלָם, יָמוּתוּ מוֹת יְשָׁרִים. אַבְרָהָם כְּתִיב בֵּיהּ וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, יִצְחָק כְּתִיב בֵּיהּ וָאוֹכַל מִכֹּל, יַעֲקֹב כְּתִיב בֵּיהּ כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹל, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּהֶדְיָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (דְּבִשְׁלָמָא בַּכֹּל מִכֹּל [כֹּל] רְבוּתָא הוּא שֶׁנִּתְבָּרְכוּ בַּכֹּל, אֲבָל וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי מִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָאָמַר): **כְּסָאסָא דְּשִׁבַּלְתָּא.** גָּבְהוֹ שֶׁל שִׁבּוֹלֶת שֶׁקּוֹרִין זָקָן הַשִּׁבּוֹלֶת, וְהוּא נִשְׁבָּר וְנוֹפֵל מֵאֵלָיו: **גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט.** וְהַיְינוּ וּכְרֹאשׁ שִׁבּוֹלֶת שֶׁרֹאשָׁהּ נִרְאֵית לְמַעְלָה מֵחַבְרוֹתֶיהָ: **אִתִּי דַּכָּא.** אֲנִי מַגְבִּיהוֹ עַד שֶׁשּׁוֹכֵן אֶצְלִי, וְהַיְינוּ אֶשְׁכּוֹן אֶת דַּכָּא: **אֲנִי אֶת דַּכָּא.** אֲנִי מַרְכִּין שְׁכִינָתִי אֶצְלוֹ: **יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ.** לֶאֱהוֹב אֶת הַנְּמִיכוּת: **כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת.** כְּגוֹן תָּבוֹר וְכַרְמֶל שֶׁבָּאוּ שָׁם, כִּדְכְתִיב לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים (תְּהִלִּים סח): **כַּאֲשֵׁרָה.** יִגַּדַּע וְיִשָּׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ כַּאֲשֵׁרָה שֶׁצָּרִיךְ גִּדּוּעַ אַחֲרֶיהָ כִּדְכְתִיב וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם (דְּבָרִים יב): **נִנְעָר.** מֵקִיץ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים: **שֹׁכְבֵי בֶעָפָר לֹא נֶאֱמַר.** דְּלִישְׁתַּמַּע עַל כָּל הַמֵּתִים: **שָׁכֵן לֶעָפָר.** מַשְׁפִּיל עַצְמוֹ לֶעָפָר: **מְיַלֶּלֶת.** מְקוֹנֶנֶת: **וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע.** רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא כִּי רָם ה' וְשָׁפָל יִרְאֶה, וְגָבֹהַּ – וְהַגָּבֹהַּ מִמֶּרְחָק מִקֹּדֶם שֶׁתָּבֹא עָלָיו פּוּרְעָנוּת יָמִים רַבִּים – יְיֵדָע. שְׁכִינָה מִתְאוֹנֶנֶת וּמִשְׁתַּבֶּרֶת עָלָיו, כְּמוֹ וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו (יְחֶזְקֵאל יט) וַיּוֹדַע בָּהֶם אַנְשֵׁי סֻכּוֹת (שׁוֹפְטִים ח) יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמַעְלָה (תְּהִלִּים עד), לְשׁוֹן שֶׁבֶר: **רוֹאֶה אֶת [הַשָּׁפָל] (הַגָּבֹהַּ).** לְקָרְבוֹ וּלְהִשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ, וְחָשׁוּב בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (הוֹשֵׁעַ ט) כְּבִכּוּרָה בַתְּאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם, נָתַתִּי עֵינַי לְקָרְבָם וּלְחַבְּבָם: **וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע.** מִשּׁוּם רֵישָׁא דִּקְרָא מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ וְגוֹ': **רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ.** פּוּרְעָנוּת קַלָּה טוֹרַפְתּוֹ וּמְאַבַּדְתּוֹ: **וְהָרְשָׁעִים.** גַּסֵּי הָרוּחַ, דִּקְרָאֵי דִּלְעֵיל מִשְׁתָּעֵי בִּשְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְגוֹ' כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב עִם אוֹתָן שְׁפָלִים בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ וְגוֹ' דְּרָכָיו רָאִיתִי וְגוֹ' בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתַיִם וְגוֹ', אֲבָל הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים כַּיָּם נִגְרָשׁ, כַּיָּם הַמְגָרֵשׁ וּמַשְׁלִיךְ רֶפֶשׁ וָטִיט לִשְׂפָתָיו סְבִיבָיו: **כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת.** לוּגֵּי מַיִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁרוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ עוֹכֶרֶת אֶת מֵימָיו: **אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת.** שֶׁבִּרְבִיעִית דָּם הוּא מִתְקַיֵּם. שִׁיעוּר זֶה הֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינַי שֶׁרְבִיעִית דַּם מֵת מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶפֶשׁ וְקָרֵינָא בֵּיהּ עַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא: **אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בִּשְׁמִינִית.** מִשְׁקָל קָטָן הוּא וְהַיְינוּ עוּכְלָא, כְּלוֹמַר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מְעַט גַּאֲוָה, שֶׁלֹּא יְהוּ קַלֵּי הָרֹאשׁ מִסְתּוֹלְלִין בּוֹ וִיהֵא דְּבָרָיו מִתְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן בְּעַל כָּרְחָם: **וּמְעַטְּרָא לֵיהּ כִּי סָאסָא לְשִׁבַּלְתָּא.** גַּסּוּת מוּעָט נָאָה וְהוֹגֶנֶת לוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וּמְעַטַּרְתּוֹ כְּסָאסָא הַמְעַטֶּרֶת אֶת הַשִּׁבּוֹלֶת: **בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ.** גַּסּוּת הָרוּחַ: **וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ.** גַּסּוּת פּוּרְתָּא, לְפִי שֶׁאֵין בְּנֵי עִירוֹ יְרֵאִים מִמֶּנּוּ וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהוֹכִיחָם: **לֹא מִמֶּנָּה וְלֹא מִמִּקְצָתָהּ.** לֹא יַחְפּוֹץ אָדָם לֹא בִּכְלָלָהּ וְלֹא בְּמִקְצָתָהּ, דְּמִי זוּטַר מַאי דְּקָרֵי לֵיהּ קְרָא תּוֹעֲבַת ה': **כְּבָשָׂר.** שֶׁהוּא רַךְ וְלֹא כְּאֶבֶן שֶׁהוּא קָשֶׁה: **לְהִשְׁתַּחֲוֹת.** לְהִתְפַּלֵּל, אוֹתָם שֶׁהֵם בָּשָׂר יָבוֹאוּ וְיִתְפַּלְּלוּ כִּי הֵם נִשְׁמָעִים לְפָנַי, אֲבָל גַּסֵּי הָרוּחַ לֹא יָבוֹאוּ: **בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא.** וּבָשָׂר כִּי יִהְיֶה בוֹ בְעוֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ, נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם, לֹא כְּתִיב בְּחַד מִנַּיְיהוּ וְנִרְפָּא. לְפִי דַּרְכְּךָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁמִּי שֶׁהוּא רַךְ וְעָנָיו כְּבָשָׂר קָרוֹב לְהִתְרַפְּאוֹת מִיִּסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו, אֲבָל מִי שֶׁהוּא קָשֶׁה כַּאֲדָמָה אֵין רְפוּאָה לְמַכּוֹתָיו: **אָדָם.** לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אָדָם, שֶׁהוּא אֵפֶר דָּם מָרָה. כְּלוֹמַר כֻּלּוֹ הֶבֶל, לְכָךְ אַל יִתְגָּאֶה. מָרָה הִיא לִיחְלוּחִית מָרָה הַיּוֹצְאָה מִן הַמְּרִירָה שֶׁבַּכָּבֵד וּמִתְגַּבֶּרֶת בְּאָדָם הַכֹּל לְפִי הֶחֳדָשִׁים וְשִׁנּוּי הָעִתִּים וּלְפִי הַמַּאֲכָל שֶׁאוֹכֵל, וְעַל יָדֶיהָ בָּאִין חֳלָיִים וּנְגָעִים וּמַכְאוֹבוֹת. יֵשׁ שֶׁקּוֹרִין בְּדִבְרֵי הָרוֹפְאִים מְרִירָה שְׁחוֹרָה וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין מְרִירָה אֲדֻמָּה: **שְׁאוֹל.** מְקוֹם שָׁאוּל בֵּיתוֹ: **נִפְחָת.** מִתְמַעֵט מֵחֲשִׁיבוּתוֹ וְנַעֲשֶׂה פָּחוּת בָּאֲנָשִׁים:

ולשאת

תוספות

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער. תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (דף קיא.) מתים שבחו"ל אינן חיים ותו גרסינן התם ע"ה אינן חיים אא"כ יהנו תלמידי חכמים ומלוי [בריבית] רביות מצינו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס' ר"י:

אדם שאין בו אלא רביעית דם. פר"ח הוא דם הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג:

הא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס' מכות (דף כ.) כיצד העדים נעשים זוממין כיצד אין העדים נעשים זוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה כיצד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתרץ שפיר אבל הכא אפילו לפי התירוץ הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה ונראה דלהכי לא פריך הכא משום דמצי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה דהיינו קינוי גמור ואתי שפיר לישנא דכיצד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וה"פ הכא אלמא פירוש דמתני' דדיבור סתירה הוא מדקתני כיצד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (דף יג.) ראוה מדברת ומפרש בגמ' מאי מדברת נסתרה א"כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור ממש הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמיה דבורה אתא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי מיהו דסיפא אית לן למימר על כרחך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פח.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם והא בעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב"ד שוייה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין דף כה:) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לבן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מכח נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרינן נמי בפ"ק דקידושין (דף יג:) אמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (קידושין דף סז:) דנפקא לן מדהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטריך קרא דוקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרי' בשמעתין ואכתי אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא אע"ג דכתיב איש אחר ממעטינן יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטינן בן מאחר וא"ת מאיש ממעטינהו בפ' האומר (נ"ז ע"ב) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא והא האי קרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפינן דבר דבר מממון בסוף מסכת גיטין (דף נ.) וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (דף יא:) דפטורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כערוות תריץ דלאחר לא איצטריך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי ז"ל והא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעו גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להכא כיון דטומאה (כתיב בה) סתם הרי היא כערוה גמורה דגזירת הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכח נשואי אחיו הרי הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ורחמנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור: מי

רש"י

'וְלִשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת', וְאֵין 'שְׁאֵת' אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעַל [כָּל] הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל [כָּל] הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת', וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵילָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'סְפִחֵנִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, אָדָם מַקְרִיב עוֹלָה שְׁכַר עוֹלָה בְּיָדוֹ, מִנְחָה שְׁכַר מִנְחָה בְּיָדוֹ, אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם שֶׁנֶּאֱמַר 'זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִילָּתוֹ נִמְאֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַשֵּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשָׁם דֶּרֶךְ אֲרֹנוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים' אַל תִּקְרֵי 'וְשָׁם' אֶלָּא 'וְשָׁם דֶּרֶךְ': [כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ כו']: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אֲמַרְתְּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא 'דִּבּוּר' סְתִירָה הוּא, וַהֲדַר תָּנֵי דִּיבְּרָה עִמּוֹ עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, אַלְמָא 'דִּבּוּר' לֹא כְּלוּם הוּא. אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר אַל תְּדַבְּרִי וְדִבְּרָה, אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה (וְלֹא כְּלוּם), אַל תִּסְתְּרִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהָתָה כְּדֵי טוּמְאָה אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה: וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת: אַמַּאי, תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר קְרָא 'וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר' לְאִישׁ אַחֵר וְלֹא לַיָּבָם. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּבְעֵי. אָמַר לֵיהּ, אִילּוּ אִיתֵיהּ לְבַעַל, מִי לֹא בָּעֵיא גֵּט, הַשְׁתָּא נַמִּי תִּיבְעֵי חֲלִיצָה. וְאִית דְּאָמְרֵי אָמַר רַב יוֹסֵף, רַחֲמָנָא אָמַר 'וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר' דְּלֹא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה לְאַחֵר לֹא תִּינָּשֵׂא דְּלֹא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ, מי

וְלִשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת. עַל יְדֵי שֶׁמְּנַשֵּׂא עַצְמוֹ בָּא לִידֵי סַפַּחַת, שֶׁאֵינוֹ עִקָּר בָּאֲנָשִׁים אֶלָּא נִסְפָּח וְטָפֵל: **טְפֵלָה.** דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעַצְמוֹ אֶלָּא נִטְפָּל בַּאֲחֵרִים: **סְפָחֵנִי נָא.** אִסְפְּנִי נָא. בִּנְבוּאַת בֵּית עֵלִי מִשְּׁתָּעֵי קְרָא. אַעֲמִיד כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אֲחֵרִים שֶׁיּוֹצִיאוּ אֶת כֹּהֲנֵי זַרְעֶךָ מִגַּדְלָתָם, וְיִצְטָרְכוּ לְבַקֵּשׁ מֵהֶם לְאָסְפָם וּלְקַלְטָם אֶצְלָם: **אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת.** בְּאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת: **שְׁכַר עוֹלָה בְּיָדוֹ.** וְלֹא שֶׁכַר קָרְבָּן אַחֵר: **זִבְחֵי.** כָּל הַזְּבָחִים בְּמִשְׁמַע: **הַשֵּׁם אָרְחוֹתָיו.** מְחַשֵּׁב הַפְּסַד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ: (**אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ.** שֶׁלֹּא בִּיחוּד: **עֲדַיִן מֻתֶּרֶת לְבֵיתָהּ.** לְשַׁמֵּשׁ. בֵּיתָהּ לְשׁוֹן תְּשַׁמִּישׁ הוּא: **אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.** עַד שֶׁתְּשַׁתֶּה. וּלְקַמָּן בְּפ' כֵּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (דף כח.) יְלִיף מִמְّנִטְמְאָה וְנִטְמְאָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אֶחָד לַבַּעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל וְאֶחָד לִתְרוּמָה: **וְאִם מֵת בְּלֹא בָנִים.** עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקָהּ: **חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.** בְּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא): **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא אֲמַרְתְּ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם כו'.** קס"ד אָמַר לָהּ כו' הַיְינוּ פַּרוּשָׁא דְּכֵיצַד מְקַנֵּא לָהּ אָמַר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם כו', וְאַשְׁמוּעִינָן דְּדֶרֶךְ הַקִּנּוּי: **אַלְמָא דִּבּוּר סְתִירָה הִיא.** אֲפִי' מְדַבֶּרֶת עִמּוֹ בְּשׁוּק סְתִירָה חֲשִׁיב לָהּ מִדְּקָאָמַר זֶה הִקְנוּי, דְּאִי לָאו דְּסְתִירָה הוּא וְלֹא מִיתַּסְרָא בָּהּ מַאי קִנּוּי אִיכָּא וְקָמָה לִי דְּמִתְּרָה בָּהּ: **וַהֲדַר תָּנֵי.** דְּכִי עֲבַרָה עַל הַתְרָאָתוֹ וְדִבְּרָה עִמּוֹ מִתְּרֶת לְבֵיתָהּ: **אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר.** אָמַר לָהּ לָאו פְּרוּשָׁא דְּכֵיצַד מְקַנֵּא לָהּ הוּא, אֶלָּא תִּרְתֵּי קָתָנֵי וְהַ"ק, אָמַר לָהּ אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה אוֹ דִּבְּרָה אע"פ שֶׁעֲבָרָה עַל קִנּוּיוֹ אֲצָל דִּבּוּר, אוֹ אִם דִּבְּרָה עִמּוֹ אַחַר קִנּוּי גָּמוּר דְּאַל תִּסְתְּרִי, עֲדַיִן בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי אֵלּוּ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֲבָל עֲבָרָה עַל קִנּוּיוֹ אֲצָל סְתִירָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהּ אַל תִּסְתְּרִי וְנִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר כו': **וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ.** לְעִיל מִנַּיהּ כְּתִיב כִּי מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר וְגוֹ' וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְגוֹ' לְאִישׁ אַחֵר, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב, אִי לְמִשְׁרְיֵיהּ לְאַנְסוֹבָא עַל יְדֵי גֵּט כְּרִיתוּת לְכְתּוֹב וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לְאַחֵר, אֶלָּא לְמַעוּטֵי יְבָמָה הֵיכָא דְּלֵא גְּרִשָׁהּ בַּעַל אַחֵר שֶׁמָּצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר, וְהָכִי מִשְׁתַּמְּעֵי קְרָאֵי כִּי מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר יִגְרְשֶׁנָּה בְּסֵפֶר כְּרִיתוּת וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר וּבְכָל צַד שֶׁתֵּצֵא מִבֵּיתוֹ בֵּין ע"י גֵּירוּשִׁין בֵּין ע"י מִיתָה, אִם בְּאַת לְנַשֵּׂא, לְאִישׁ אַחֵר תִּנָּשֵׂא וְלֹא לְיָבָם, שֶׁאֵינוֹ אַחֵר אֲצָל נָשׂוּאִין שֶׁל זוֹ, שֶׁמִּכֹּחַ נִשּׂוּאֵי רִאשׁוֹן הִיא נִזְקֶקֶת לוֹ: **אִי הָכִי חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבְעֵי.** דְּהָא פְּטָרָהּ רַחֲמָנָא וְשַׁרְיֵיהּ לְאִישׁ אַחֵר בְּכָל עִנְיָן שֶׁתֵּצֵא מִבֵּיתוֹ אַחַר שֶׁנִּמְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר: **אִלּוּ אִיתֵיהּ לַבַּעַל.** מִי מִשְׁתַּרְיָא בְּלֹא גֵּט, הָא כְּתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת, אֲפִי' מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר כְּרִיתוּת בָּעֵיא, הַשְׁתָּא נַמִּי בָּעֵיא חֲלִיצָה, דִּיבָּם בִּמְקוֹם בַּעַל קָאֵי: **אִית דְּאָמְרֵי.** דְּהָכֵי שָׁנֵי רַב יוֹסֵף לְעִיל, רַחֲמָנָא אָמַר כו' עִוָּה לְבַעֲלָהּ לְגָרְשָׁהּ מִבֵּיתוֹ כְּשֶׁמְּצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר כִּי הַיְכִי דְּלֵא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, כְּדְּאָמַר לְעִיל זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרֵיא לְשׁוּמְשָׁמָא: מי

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

"וְלִשְׁאַת וְלִסְפַּחַת" ודורשים, וְאֵין שְׁאַת אֶלָּא מִלְּשׁוֹן גָּבוֹהַּ, כמו שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַל [כָּל] הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל [כָּל] הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת", הרי ש'שאת' הוא לשון של התנשאות והתרוממות. וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא מלשון טְפִילָה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר "סְפָחֵנִי נָא אֶל אַחַת ממשמרות הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם", הרי ש'ספחת' הוא מלשון דבר הנטפל ונספח, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא יהיה חשוב אלא נטפל לאחרים.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ – השפלים והענוים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם שמַּקְרִיב עוֹלָה, שֶׁכַּר של הקרבת קרבן עוֹלָה בְּיָדוֹ, וכן המקריב מִנְחָה שֶׁכַּר של הקרבת קרבן מִנְחָה בְּיָדוֹ, אך אין להם שכר יותר ממה שהקריבו בפועל. אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפֵלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיב את כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה", ונדרש משום ש'זבחי' משמע הרבה זבחים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִילָּתוֹ של מי שדעתו שפלה נִמְאֶסֶת לפני ה', שֶׁנֶּאֱמַר "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה" – שלא יבוזו לתפילתו. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה - שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקיימה, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בִּישַׁע אֱלֹהִים", אַל תִּקְרֵי 'וְשָׂם' אֶלָּא וְשָׁם דֶּרֶךְ, שמחשב את דרכיו.

שנינו במשנה. [כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ כו'] אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו'. מקשה הגמרא, הָא גּוּפָא קַשְׁיָא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אָמְרַתְּ – אמר התנא שקינוי היינו שאָמַר לָהּ בעלה בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא – ממה שאמר שכך הוא לשון קינוי, משמע שמה שאמר התנא שאסר עליה 'דִּבּוּר', סְתִירָה הוּא - שציווה עליה לא להתיחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד דיבור. ואילו וַהֲדַר תָּנֵי - המשיך התנא ואמר שאם עברה האשה על ציווי זה וּדִיבְּרָה עִמּוֹ – עם אותו פלוני, עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה – שאינה נאסרת כדין סוטה, אַלְמָא - משמע ש'דיבור' שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה נאסרת כדין סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי 'דִּבּוּר' לֹא כְּלוּם הוּא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת שהרי לא התיחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא 'דיבור' והתכוון ליחוד ובהמשך אמר 'דיבור' והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר, אם אמר לה אַל תְּדַבְּרִי עם פלוני וְדִבְּרָה עמו, או שאמר לה אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה – התייחדה עמו, (וְלֹא כְּלוּם), וכן אם אמר לה אַל תִּסְתְּרִי עם פלוני וְדִבְּרָה עִמּוֹ דיבור בעלמא אך לא התיחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ – לשמש עם בעלה, וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה - אם בעלה כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קינוי, ואם עברה על ציוויו וּנְכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה שם עמו כְּדֵי טוּמְאָה, נחשבת סוטה, ודינה שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.

שנינו במשנה, וְאִם מֵת בעלה של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה חוֹלֶצֶת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, אַמַּאי יכולה רק לחלוץ, תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יוֹסֵף דין זה נלמד ממה שאָמַר קְרָא לגבי אשה שגירשה בעלה מפני שמצא בה ערוות דבר, "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר", ודורשים מהייתור של 'איש אחר', שאשה שנמצא בה דבר ערוה יכולה להנשא רק לְאִישׁ אַחֵר, אך וְלֹא לַיָּבָם. מקשה הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה - שאמרה התורה שתלך לאיש אחר, חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבְּעֵי שהרי התירה התורה למי שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אִילּוּ אִיתֵּיהּ לְבַעַל - אם בעלה היה בחיים, מִי לֹא בָּעֵיָא גֵּט – האם לא הייתה צריכה גט כדי להנשא לאחר, הַשְׁתָּא נַמִּי שמת ואחיו עומד במקומו, תִּיבְּעֵי חֲלִיצָה – היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.

וְאִית דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה שסוטה אינה מתיבמת, באופן אחר, רַחֲמָנָא אָמַר – התורה ציותה למי שמצא באשתו דבר ערוה "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" – כלומר שיגרשנה כדי דְּלֹא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ – שלא תחריב את ביתו, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי – ודאי שאין לומר שמצווה לאחיו לייבמה ולגרום שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף אֶלָּא מֵעַתָּה לְאַחֵר לֹא תִּינָּשֵׂא – יהיה אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי דְּלֹא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, ואילו התורה אמרה 'והייתה לאיש אחר'. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי לעומר עמ' א

וקשה, וְאִם אִיתָּא – אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם אין המים בודקים אותה, נַמִּי נמצא אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם – מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים מועילים לבודקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה, וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַתְּ – וכי מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לֹא תַּלְיָא עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ – לדעת רבי שמעון הסובר שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבודקה, והוכיח דבריו, שאם לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, מֵתִיב רַב שנינו במשנה להלן, וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְּחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד עשר לעומר עמ' א

"וַיִּכֹּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה", רַב וּשְׁמוּאֵל נחלקו בביאור הפסוק, חַד מהם אָמַר, שֶׁמִּסְכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן – שעל ידי העבודה שהעבידו המצרים את ישראל באותם ערים, הסתכנו המצרים לטבוע בים, וְחַד אָמַר שֶׁמִּסְכְּנוֹת – מדלדלות אֶת בַּעֲלֵיהֶן – שעל ידי עבודה זו נגרם למצרים שרוקנום ישראל מנכסיהם. דְּאָמַר מַר, כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן – בא לידי עניות. במה שנאמר שבנו "אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס", אין אלו שתי ערים אלא עיר אחת, ונחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם הוא שְׁמָהּ של העיר, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס, כיון שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס – כל קצת שהיו בונים, היה מתמוטט ונופל, וחזרו ובנוהו ושוב נפל. וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ של העיר, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם, כיון שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בּוֹלְעוֹ – כל קצת שהיו בונים, היה נבלע באדמה.

"וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ", שואלת הגמרא, כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבָּעֵי לֵיהּ. מתרצת הגמרא, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְכַשַּׁרְתָּן לישראל, ואומרת למצרים לא תועיל עצתכם למעט את ישראל, אלא "כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ".

"וַיָּקִצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דורשת הגמרא, 'ויקוצו' הוא מלשון קוצים, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ ישראל דּוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם של המצרים כְּקוֹצִים, שבראותם שישראל פרים ורבים היה נדמה להם כאילו עיניהם וגופם מליאים קוצים.

"וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, וממילא היא אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה להינשא לאחר, משום **שמֵּי קָא רָמִינַן לָהּ עֲלֵיהּ כְּבַעַל כָּרְחֵיהּ** – וכי אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי **הַכָּתוּב קְרָאוֹ** - למי שנושא אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - '**אַחֵר**', כלומר, **שֶׁאֵין** הבעל השני **בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן** - שאינו דומה לו, משום **שֶׁזֶּה** – הראשון **הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה** - ואילו השני **הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ**, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. **וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי**, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא 'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **אֶלָּא מַעֲתָּה** – לדבריך, גם אם הלכה אותה אשה שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה **וּנְשֵׂאת לְאַחֵר, וּמֵת** האחר **בְּלֹא בָנִים, לֹא תִּתְיַבֵּם** לאחיו של האחר, משום **דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ** – אם ישא אשה רשעה זו '**אַחֵר**'. מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין יבום, כיון שלַּ**גַּבֵּיהּ דְּהַאי** - לגבי האח של הבעל השני **מִיהָא בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא** משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם ייבמה לא יקרא 'אחר'.

רָבָא אָמַר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר, **שֶׁאִם נֶאֱסְרָה** מחמת שנעשתה סוטה **בְּמוּתָּר לָהּ** – לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן **כְּאֲסוּר לָהּ** – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שתיאסר להתיבם לו מחמת שנעשתה סוטה תחת בעלה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שתיאסר להתיבם לו מחמת שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתייבמת. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא **אֶלָּא מַעֲתָּה** - לדבריך, צריך להיות הדין בכֹּ**הֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה** שאסורה לו, **וּמֵת** בלי בנים, **וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט** שמותר באלמנה, **שֹׁלֹא תִּתְיַבֵּם** לכהן הדיוט. משום שיש לומר קל וחומר בעין זה, **אִם נֶאֱסְרָה** כשהיתה נשואה **בְּמוּתָּר לָהּ** – לבעלה הכהן הגדול, אם כן **כְּאָסוּר לָהּ** – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שתיאסר להתיבם לו. דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי האלמנה **נֶאֱסְרָה** עליו, **הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא** - מעולם לא היתה מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה **בְּמוּתָּר לָהּ**, הרי הכהן גדול **אָסוּר לָהּ הוּא**, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. **אֶלָּא** כך הקשה אביי לרבא, לדבריך צריך להיות הדין **בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה** ונאסרה בזה על בעלה, **וּמֵת** בעלה בלי בנים, **וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל** - שמותר לו לישא אשה שפסולה לכהונה, **שֹׁלֹא תִּתְיַבֵּם** לאח החלל, משום שיש לומר את אותו קל וחומר, **אִם נֶאֱסְרָה** מחמת שנאנסה **בְּמוּתָּר לָהּ** – לבעלה שהיתה מותר לו, אם כן **כְּאָסוּר לָהּ** – לאחיו שהיתה אסורה לו בחיי בעלה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור סוטה נוהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת עליו. אך בנידון זה, הדין הוא **שאֹנֶס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׂרָא שָׁרֵי** - כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, **וְנַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא** – וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת, לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.

משנה. וְאֵלּוּ הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים **וַאֲסוּרוֹת מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** לעולם, משום שלא ניתן לבודקן על ידי המים המרים. **הָאוֹמֶרֶת מְטֻמְאָה אֲנִי לְךָ** – שמודה האשה שזינתה תחתיו, **וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים** שמעידים עליה **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – שאינה רוצה לשתות את המים ולהיבדק, **וְשֶׁבַּעֲלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ** את המים. **וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ** כשהיו בדרך לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם זינתה.

גמרא. אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא - הדין שלהלן **אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנַּהֲרִי לָן עֲיָינִין מִמַּתְנִיתִין** - והאיר את עניינו בכך שהביא ראיה לדבריו ממשנתנו. **סוֹטָה שֵׁשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם** שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא מעידים על כך, **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** - אין שתית המים מועילה לבודקה אם זינתה. מבאר רב ששת, **מַאי טַעְמָא** שאין שתית המים מועילה לבודקה, משום **דְּאָמַר קְרָא "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ"**, ודורשים, שדוקא אם 'ועד אין בה', כלומר **דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** – שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה הפרשה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'", ושנבדקת על ידי המים המרים. **לְאַפּוּקֵי הָא** - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה, **דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** - שהרי יש מי שיודע שזינתה. **וְאַנַּהֲרִי לָן עֲיָינִין מִמַּתְנִיתִין** - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתנו, **דְּקָתָנֵי וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש לברר, **דְּאִתּוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אִי נַיְמָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי** - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין בזה חידוש כלל, שהרי **זוֹנָה הִיא**, וכבר אמרה המשנה שאם הודתה האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שבאו העדים **לְבָתַר דִּשְׁתֵּאי** – אחרי שכבר שתתה את המים המרים, וחידשה המשנה שאף על פי שלא אירע לה דבר על ידי שתיית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר רב ששת את ההוכחה מהמשנה, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר** - מובן הדבר שאף ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו עדים שידעו שזינתה, אין המים מועילים לבודקה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם כן, כיון ששתתה והוכח שלא זינתה, **תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמִפְרַע דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ** – יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר, ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים שזינתה – אין המים בודקים אותה.

דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה **הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא** - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה ולא אירע לה דבר, הוא משום **שאֵימוּר זְכוּת תּוֹלֶה לָהּ** – יתכן שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר, וכדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב ששת ורב יוסף, אם יש להוכיח ממשנתנו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו **בְּמַתְנִיתָא דְּרַבִּי, דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תהיה בטנה מתנפחת וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת** - אינה יולדת עוד ואינה מבריאה ומתחזקת, **אֶלָּא מַתְנִיתִין** – מכחישה **וְהוֹלֶכֶת, וּלְסוֹף** - סופה **שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה** שבאה על ידי שתיית המים, שבטנה צבה וירכה נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, **רַב שֵׁשֶׁת סָבַר בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנָן** שחולקים על רבי, **הַיְינוּ מַתְנִיתִין** - הרי היא מכחישה והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה, ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה זכות היא מתנוונת. **וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הַיְינוּ מַתְנִיתִין** - רק לרבי היא מכחישה והולכת, אך **לְרַבָּנָן לֹא הַיְינוּ מַתְנִיתִין** - אלא מפני הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה דבר הוא משום שהיתה לה זכות.

מקשה הגמרא על רב ששת, **מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי**, שנינו במשנה שם **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - חולק על רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, **וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא **מַדְחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת** - הסוטות לא יפחדו מלשתות את המים. ועוד, **וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ** ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, **וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ** – ויאמרו עליהן שבאמת זינו **אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהֶן זְכוּת** – מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם.

המשך בעמוד קטו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד א

מִי קָא רָמִינַן לָהּ עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הַכָּתוּב קְרָאוֹ 'אַחֵר' שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּמֵת בְּלֹא בָּנִים, לֹא תִּתְיַבֵּם דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ 'אַחֵר', גַּבֵּיהּ דְּהַאי מִיהָא בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא. רָבָא אָמַר, קַל וָחוֹמֶר, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אֶלָּא מֵעַתָּה, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. נֶאֶסְרָה, הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא. מוּתָּר לָהּ, אָסוּר לָהּ הוּא. אֶלָּא אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֶנְסָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֶסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אוֹנֵס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָא שָׁרֵי, וְגַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא: **מִשְׁנָה** וְאֵלּוּ אֲסוּרוֹת מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לָךְ, וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ: **גְּמָרָא** אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא אֲמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת וְאַנְהַר לָן עַיְינִין מִמַּתְנִיתִין, סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, מַאי טַעֲמָא, דְּאָמַר קְרָא 'וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ' דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ, לְאַפּוֹקֵי הָא, דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ, וְאַנְהַר לָן עַיְינִין מִמַּתְנִיתִין, דְּקָתָנֵי וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת, אִי נֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי, זוֹנָה הִיא, אֶלָּא לְבָתַר דְּשָׁתַאי, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, תִּיגַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא אֵימוּר זְכוּת תּוֹלָה לָהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי בְּמִתְנַוְּונָה דְּרַבִּי, דִּתְנַן רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוְּונָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. רַב שֵׁשֶׁת סָבַר, בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנָן הָוְיָא מִתְנַוְּונָה, וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הָוְיָא מִתְנַוְּונָה, לְרַבָּנָן לֹא הָוְיָא מִתְנַוְּונָה. מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים, מַדְחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהֶן זְכוּת, וְאִם אִיתָא, יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם נַמִּי אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַתְּ, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדִּזְכוּת לֹא תַּלְיָא, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ. מֵתִיב רַב, וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת,

האומרת

רש״י

מִי קָא רָמִינַן עֲלֵיהּ. לְמִינְסְבָהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ, דְּאִלּוּ לַיָּבָם אַמְרִינַן לֵיהּ מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, אֲבָל בְּהָא אָסוּר לְמֵימַר לֵיהּ. וּמִמֵּילָא אַשְׁמוּעִינַן קְרָא דְּאָסוּר לְיַבְּמָהּ, דְּלֹא שַׁיָּיךְ בָּהּ יִבּוּם, וַהֲוְיָא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה: **הַכָּתוּב קְרָאוֹ אַחֵר.** לְמִי שֶׁנּוֹשְׂאָהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם וּתְרָמֵי עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ: **נִשֵּׂאת לְאַחֵר.** שֶׁגֵּרְשָׁהּ רִאשׁוֹן שֶׁמָּצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר וְנִיסֵּת כו׳ לֹא תִּתְיַבֵּם, דְּהַשְׁתָּא נַמִּי אַחֵר הוּא וְאֵין [זֶה] בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן אִם יִשָּׂאֶנָּה, וְקָרָמִית לָזֶה עֲלֵיהּ בְּמִצְוַת יִבּוּם: **גַּבֵּיהּ דְּהַאי.** אַחֵר, אָחִיו שֶׁל זֶה: **בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא.** וְאִיכָּא לְמֵימַר הַדְרָה בָּהּ, וְאֵין קָרוּי אַחֵר אֶלָּא הַנּוֹשְׂאָהּ מִתּוֹךְ אַלְמָנוּת אוֹ גֵּרוּשִׁין עַל מִי שֶׁקִּלְקְלָה תַּחְתָּיו: **רָבָא אָמַר.** הַאי דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת, ק״ו דְּאִם נֶאֱסֶרֶת בִּסְתִירָה זוֹ בַּמֻּתָּר לָהּ, בְּבַעְלָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ וְנִתְקַלְקְלוּ עַכְשָׁיו הַנִּשּׂוּאִין לֵיאָסֵר עָלָיו: **בְּאָסוּר לָהּ.** דְּהַיְינוּ יְבָמָהּ שֶׁהוּא אָסוּר לָהּ בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁנֶּאֶסְרוּ נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְהִתְיַבֵּם מִכֹּחַ אוֹתָן הַנִּשּׂוּאִין: **שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה.** שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו: **לֹא תִּתְיַבֵּם.** מִכֹּחַ ק״ו זֶה, אִם נֶאֶסְרָה כו׳, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי נֶאֶסְרָה וּמַאי מֻתָּר לָהּ הֲלֹא אָסוּר הָיָה מִתְּחִלָּתוֹ: **אֶלָּא.** הָכֵי פָּרִיךְ, אֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֶנְסָה וְנֶאֶסְרָה עָלָיו, דְּאֵשֶׁת כֹּהֵן אֲסוּרָה אֲפִלּוּ בְּאֹנֶס אֲבָל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל מֻתֶּרֶת דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר ה) וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה הָא נִתְפָּשָׂה מֻתֶּרֶת, וּמִדִּכְתִיב וְהִיא מִיעוּטָא הוּא וּמַשְׁמַע דְּיֵשׁ אַחֶרֶת שֶׁאֲפִלּוּ נִתְפָּשָׂה אֲסוּרָה: **וְיֵשׁ לוֹ אָחִיו.** מֵאָבִיו וְהוּא חָלָל שֶׁנּוֹלַד לְאָבִיו מִן הַגְּרוּשָׁה וְנִתְחַלֵּל מִן הַכְּהֻנָּה, וּמֻתָּר בְּנָשִׁים הַפְּסוּלוֹת לִכְהֻנָּה כִּדְכְתִיב בִּכְהֲנִים הַנּוֹשְׂאִין פְּסוּלוֹת וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ (וַיִּקְרָא כא) אַלְמָא זַרְעוֹ חָלָל: **לֹא תִּתְיַבֵּם.** מק״ו זֶה אִם נֶאֶסְרָה בִּבְעִילָה זוֹ לְבַעְלָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ, בִּיבָמָהּ הָאָסוּר לָהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא כ״ש שֶׁנֶּאֶסְרוּ עָלָיו נִשּׂוּאֵי אָחִיו שֶׁלֹּא לְיַבְּמָהּ מִכֹּחַ נִשּׂוּאִין: **לֵיכָּא אִסּוּרָא.** וְאֶצְלוֹ הוּא הֶתֵּר גָּמוּר וְאֵין זֶה ק״ו, אֲבָל בִּזְנוּתָהּ בְּרָצוֹן שֶׁהַבַּעַל וְהַיָּבָם שָׁוִין בְּאִסּוּר זֶה אִם הָיְתָה תַּחְתָּיו הָוֵי ק״ו, שֶׁהֲרֵי מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים הִיא נִזְקֶקֶת לַיִּבּוּם, וְאִם עַל הַבַּעַל נִתְקַלְקְלָה ק״ו לַיָּבָם: מתני׳ **לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.** אִם הוּא כֹּהֵן: **וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** דְּשׁוּב אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כִּדְלְקַמָּן (דַּף כח.) וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה שֶׁלֹּא בָּא עָלֶיהָ מֵאַחַר שֶׁנֶּאֶסְרָה עָלָיו אָז הָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: גמ׳ **וְאַנְהַר לָן עַיְינִין.** הֵבִיא לָנוּ רְאָיָה לִדְבָרָיו מִמַּתְנִיתִין: **סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם.** שֶׁרָאוּ שֶׁנִּטְמְאָה מִזֶּה: **וְעֵד אֵין בָּהּ.** אע״ג דְּדָרְשִׁינַן לְעֵיל לְעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּסוֹטָה וּלְסוֹטָה וַדָּאִית שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה עוֹד, אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ וְדָרְשִׁינַן לֵיהּ נַמִּי הָכֵי, וְעֵד אֵין בָּהּ הוּא דְּאָמַר וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְכָל הַפָּרָשָׁה, הָא יֵשׁ בָּהּ עֵד אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: **וְאַנְהֲרִינְהוּ לְעַיְינִין.** מִשּׁוּם דִּקְרָא לָאו רְאָיָה הוּא כָּל כָּךְ דְּהָא דָּרְשִׁינֵיהּ לְסוֹטָה וַדָּאִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֵד אֶחָד לְפָנֵינוּ וּלְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **זוֹנָה הִיא.** וּפְשִׁיטָא דַּאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה דְּהָא תָּנָא לֵיהּ הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי: **אֶלָּא לְבָתַר דְּשָׁתַאי.** וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלֹא מַחְזְקִינָן לְהוּ כְּשַׁקְרֵי עַל אֲשֶׁר לֹא בְּדָקוּהָ הַמַּיִם: **שַׁפִּיר.** וּמִשּׁוּם הָכֵי לֹא מַחְזְקִי׳ לְהוּ כְּשַׁקְרֵי, דְּמִשּׁוּם דַּהֲווּ יָדְעֵי בָּהּ לֹא בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא: **זְכוּת תַּלְיָא לָהּ.** דְּאָמַר לְקַמָּן (דַּף כ.) זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים: **וְקָמִיפַּלְגֵי.** רַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף: **בְּמִתְנַוְּונָה.** דְּקָאָמַר לְקַמָּן (דַּף כב:) גַּבֵּי אִשָּׁה שֶׁתָּלָה לָהּ זְכוּת: **זְכוּת תּוֹלָה.** שֶׁלֹּא יִצְבֶּה בִּטְנָהּ מִיָּד, אֲבָל אֵינָהּ יוֹלֶדֶת לְעוֹלָם וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת: **אֶלָּא מִתְנַוְּונָה וְהוֹלֶכֶת.** מַכְחֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת: **בְּאוֹתָהּ מִיתָה.** צָבוּי בִּטְנָהּ וְנָפוּל יָרֵךְ: **רַב שֵׁשֶׁת סָבַר.** לֹא פְּלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלָּא שֶׁסּוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה לְחוּד, אֲבָל בְּמִתְנַוְּונָה לֹא אִיפְלוּג דְּכָל מִי שֶׁזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ מְנַוְּונָה הִיא, וְזוֹ הוֹאִיל וְלֹא נִתְנַוְּונָה לֹא תָּלָה לָהּ זְכוּת אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִבָּדֵק כְּלָל מִשּׁוּם עֵדִים: **וְרַב יוֹסֵף סָבַר.** רְאוּיָה לִבָּדֵק הִיא אֶלָּא זְכוּת תּוֹלָה לָהּ, וְאִי מִשּׁוּם דְּלֹא נִתְנַוְּונָה הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא דַּאֲמוּר לְקַמָּן זְכוּת תּוֹלָה לָהּ דְּקָסָבְרֵי לֹא הָוְיָא מִתְנַוְּונָה כְּלָל: **מַדְחֶה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי הַנָּשִׁים.** שֶׁלֹּא יְהוּ יְרֵאוֹת מֵהֶם לְהוֹדוֹת שֶׁהִיא טְמֵאָה וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַקָּדוֹשׁ עַל הַמַּיִם: **וְאִי אִיתָא.** דְּיֵשׁ לָהּ עֵדִים לֹא מִיבַּדְקָה, הַשְׁתָּא נַמִּי עַל יְדֵי זוֹ נַמִּי אִיכָּא לַעַז עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ כו׳: **מִדִּזְכוּת לֹא תַּלְיָא.** מִשּׁוּם הַאי טַעְמָא דְּחָיֵישׁ הוּא לְלַעַז עַל הַטְּהוֹרוֹת, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ: **שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת.** מִנְחוֹת קְנָאוֹת שֶׁלָּהּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעוֹרִים נִשְׂרָפוֹת לְמַטָּה עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן, שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִקָּרֵב וְלֹא לִפְדּוֹת וְלֵיצֵא לְחֻלִּין:

האומרת

תוספות

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצי למיפרך כדפריך לבסוף דאמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: **אשת** כהן שנאנסה. וא״ת אמאי לא תני לה בפרק יש מותרות (יבמות דף פד.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר הא תני ליה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (שם דף נו:) הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו׳ והכי מתרץ התם דפריך מפצוע דכא אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא ויש לו אח כשר דדמי למתני׳ מאי הוי ליה לתרוצי: **האומרת** טמאה אני לך. אי קשיא בשלהי מס׳ נדרים (דף צ:) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו׳ תריץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתיר׳ דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי: **ושבאו** לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא לרבי אי דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מהימן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א׳ או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים מיהו מסתברא דה״ה לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר [שקנא] (לקמן דף לא:) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים: **אם** אתה אומר זכות תולה מדחה אתה את המים. וא״ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א״כ אהיכא קאי ר״ש דאמר מדחה אתה והלא יראו דמתנוונת והיאך יוכלו להוציא שם רע על הטהורות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהא ניכר לאלתר כשעומדת בעזרה נתנוונה יוציאו שם רע [ד]והבועל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונווה במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים אלא בחולי אחר:

כי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק [ד]במסכת נזיר (דף כד.) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה בנזיר והיפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה הבהמה חטאת תמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דקי"ל דבעל מיגז גייז ואפ"ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (פס דף כ.) מי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוו עדים בעולם קודם הקדש ולאו אדעתא דהכי הקדיש ועוד אמאי נשרפת כיון דקי"ל בבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (כ"ב דף קכ.) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף נא.) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין: **דכי** קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות והא אשם תלוי אע"ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש דלא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפ"ה תנן בפרק בתרא דכריתות (דף כג.) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש התם טעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש: **גזירה** שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בעדר נגזור שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תריץ התם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף נ.) ובפרק התודה (פס דף פט:):

קרב הקומץ ולא הספיק כו'. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי כיפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דכריתות (דף כו:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמיצה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיקה:

נמצאו עדים זוממין. נראה דאקדושה בכלי קאי וקודם קמיצה דלאחר הקמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותרת בהנאה ומאי טעמא תקבר מדרבנן:

וטהורה ולא שתולה לה זכות. מהכא משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי' ימתין עד שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ונזרעה זרע וכן הראני רבי בירושלמי ונקה האיש מעון אינה [אינו] חרושש שמא תלה זכות ואתיא כמ"ד הזכות תולה ואינה ניכרת:

יש

רש"י

1 **הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי. שֶׁהוֹדִיעָהּ לְבֵית דִּין עַל קַלְקוּלָהּ, שֶׁהָיוּ מְאַיְּמִין עָלֶיהָ כִּדְתָנֵי**
2 **מַתְנִי': מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוּשׁ. בִּכְלִי שָׁרֵת: תִּיפּוּק לְחֻלִּין. בְּפִדְיוֹן, שֶׁלֹּא הָיְתָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף**
3 **אֶלָּא קְדֻשַּׁת פֶּה וְכָל הַמִּנְחוֹת נִפְדּוֹת כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קֻדְּשׁוּ בִּכְלִי: אֶלָּא לְבַתַּר**
4 **דְּקַדּוּשׁ. דִּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶם שֶׁלֹּא לְצֵאת עוֹד לְחֻלִּין כְּדִתְנַן כָּל**
5 **הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדַּשׁ, וְלִקְרַב אֵינָהּ רְאוּיָה**
6 **שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לְהַזְכִּיר עֲוֹנָהּ שֶׁל זוֹ**
7 **שֶׁתִּבְדֹּק וְהָרֵי הִיא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, וְלִנְדָבָה**
8 **נַמִּי לֹא חַזְיָא לְהַקְרִיבָהּ דְּמִנְחַת שְׂעוֹרִים**
9 **אֵינָהּ בִּשְׁרָה אֶלָּא לְסוֹטָה וְלָעֹמֶר: אִי**
10 **אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** אִם
11 שֶׁתְּתָה עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים, אַלְמָא בְּשָׁעָה
12 שֶׁנִּתְּנָה בִּכְלִי רְאוּיָה הָיְתָה לִכְלִי שָׁרֵת,
13 דְּהַהִיא שַׁעְתָּא בַּת מִיקַּדְּשָׁא וּמִיקְּרַב הִיא
14 מִסְּפַק כִּשְׁאָר מִנְחַת סוֹטָה, הִלְכָּךְ כִּי קָדֵישׁ
15 בִּכְלִי שַׁפִּיר קָדֵישׁ וּמִשּׁוּם הָכִי כִּי אָתוּ עֵדִים
16 אִיפְּסָלָא מֵהַקְרָבָה מִכָּאן וּלְהַבָּא וְלֹא נַפְקָא
17 לְחֻלִּין וְנִשְׂרֶפֶת: **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵין הַמַּיִם**
18 **בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** הוֹאִיל וְלֹא לְבָדֵק עוֹמֶדֶת
19 וְלֹא רְאוּיָה הִיא לְמִנְחָה: **תִּינָּלֵי מִלְּתָא**
20 **לְמַפְרֵעַ.** דְּלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לִכְלִי, וְאֵין כְּלִי
21 שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶלָּא הָרָאוּי לָהֶם כִּדְאָמַר
22 בְּזֶבָחִים (דף פג.): **וְתִיפּוּק לְחֻלִּין.** בְּלֹא פִּדְיוֹן,
23 שֶׁקֻּדֶּשֶׁת פֶּה שֶׁלָּהּ וּקְדֻשַּׁת כְּלִי שֶׁלָּהּ הַכֹּל
24 בְּטָעוּת, שֶׁהֲיֵינוּ סְבוּרִים שֶׁהִיא טְעוּנָה מִנְחָה
25 וְאֵינוֹ כֵּן, וְהֶקְדֵּשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ: **שֶׁזִּנְּתָה**
26 **בָּעֲזָרָה.** לְאַחַר שֶׁקֻּדְּשָׁה בִּכְלִי, וְעַל זְנוּת זֶה
27 בָּאוּ הָעֵדִים וְלֹא עַל טֻמְאָה שֶׁל סְתִירָה
28 רִאשׁוֹנָה, הִלְכָּךְ כִּי קֻדְּשָׁה בִּכְלִי בַּת מִקְדַּשׁ
29 וּמִקְרַב הָוַאי, דְּלֹא הָווּ לָהּ עֵדִים: **שֶׁנִּצְרְכָה**
30 **לִנְקָבֶיהָ.** וְהִנִּיחוּהָ וְהָלְכָה וְזִנְּתָה: **דְּאַתּוּ**
31 **פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בְּכִפָּה.** שֶׁל רֹאשָׁהּ תְּלוּיִים לָהּ
32 שֶׁלֹּא תִּשָּׁמֵט מִמֶּנָּה: **לְעוֹלָם כְּדַאֲמְרִינָן**
33 **מֵעַקָּרָא.** כְּדַהֲוָה סָלְקָא דַּעְתַּיְהוּ בְּרֵישָׁא
34 שֶׁעַל טֻמְאַת סְתִירָה רִאשׁוֹנָה בָּאוּ, וַאֲפִלּוּ
35 הָכֵי לֹא קַשְׁיָא לְרַב שֵׁשֶׁת, דְּהָא דְּקָאָמַר
36 דְּכֵיוָן דְּלֹא חַזְיָא לְקִדּוּשׁ תִּיפּוּק לְחֻלִּין, אֵין
37 הָכֵי נַמִּי מִדְּאוֹרַיְיתָא יָצְאַת לְחֻלִּין, וּמִדְּרַבָּנָן
38 הִיא נִשְׂרֶפֶת לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּהֲלָכוֹת
39 לֵידַע שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁהָיוּ לָהּ עֵדִים לֹא הָיְתָה
40 רְאוּיָה לְקִדֵּשׁ, וְאָתוּ לְמִימַר מוֹצִיאִין דָּבָר
41 שֶׁקֻּדַּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת לְחֻלִּין: **הָרֵי הִיא כְּכָל**
42 **הַמִּנְחוֹת.** שֶׁנִּטְמְאוּ עַד שֶׁלֹּא קֻדְּשׁוּ בִּכְלִי וְתִפְדֶּה וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אֶת הַמִּנְחָה: **קָרַשׁ**
43 **הַקֹּמֶץ.** שֶׁקָּמְצָהּ וְנָתַן הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שָׁרֵת קֹדֶשׁ בְּקֹדֶשׁ קָמֵץ, שֶׁהַמִّנְחָה טְעוּנָה
44 אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת כְּנֶגֶד אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת שֶׁל דַּם הַזְּבָחִים, קְמִיצָה מִתּוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת כְּנֶגֶד
45 שְׁחִיטָה, שֶׁהַסִּכִּין שֶׁל כְּלִי שָׁרֵת מְקַדֵּשׁ אֶת הַדָּם, וּמַתַּן כְּלִי לְהַקְדִּישׁ הַקֹּמֶץ בְּכְלִי
46 שָׁרֵת שֵׁנִי כְּנֶגֶד קַבָּלַת דָּם, הוֹלָכָה כְּנֶגֶד הוֹלָכָה, וְהַקְטָרַת הַקֹּמֶץ כְּנֶגֶד זְרִיקַת הַדָּם:
47 **שֶׁמֵּת הוּא.** וְשׁוּב אֵינָהּ שׁוֹתָה, דְּאַמַּאן בְּעֵינָן לְמִשְׁרְיָיהּ: **הָרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת.**
שֶׁאֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה וְתִשָּׁרֵף לְמִטָּה: **וְלֹא הִכְפִּיק.** כֹּהֵן לֶאֱכוֹל

יש

אֶת הַשִּׁירַיִם: **כִּפְּרָה.** מִנְחָה זוֹ אֶת סְפֵקָהּ. הַאי כִּפְּרָה לְאוּ כִּפָּרַת עָוֹן הוּא וְלֹא הַזְכָּרַת עָוֹן, אֶלָּא כִּפְּרָה הָרְאוּיָה לָהּ קָאַמְרִינָן, שֶׁעָשְׂתָה מִנְחָה זוֹ בִּשְׁעַת הַקְטָרַת קְמִיצָה כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּהֲכִשֵּׁר קָרְבָּה, יָבֹא וְיַשְׁקֶה אוֹתָהּ וְתִבָּדֵק, וְכֵיוָן דִּבְהֲכִשֵּׁר קָרְבָּה שִׁיְּרֶיהָ נֶאֱכָלִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בְּגוּפָן: **בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא**
טְמֵאָה. אַמַּעֲקָרָא קָאֵי, קֹדֶם הַקְטָרָה: **נִמְצָאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין.** עַדֵּי סְתִירָתָהּ שֶׁעָל יְדֵיהֶם בָּאָה לְכָךְ: **מִנְחָתָהּ חֹלִין.** לֹא קֻדְּשׁוּ פֶּה וְלֹא קֻדְּשׁוּ בִּכְלִי, וְאֵין מוֹעִילִין בָּהּ דִּבְטָעוּת
הֲוָה, אֶלְמָא לֹא אַמְרִינָן תִּשָּׁרֵף מִדְּרַבָּנָן כִּי נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין שֶׁמָּא יֹאמְרוּ מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל, וש"מ כִּי קָתָנֵי בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת
מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, דְּבַת מִקְדַּשׁ הֲוָאי: **כְּיָוֹתֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת.** דְּאֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים: **וְלֹא מִטַּעֲמֵיהּ:** דְּוַעֲיָא
אֵין בָּהּ; דְּהַהוּא לְאוּ לְסִפֵּק סוֹטָה מִידְּרִישׁ אֶלָּא לְסוֹטָה וַדַּאי בְּעֵד אֶחָד, אֶלָּא מִקְּרָא אַחֲרִינָא נַפְקָא: **טְהוֹרָה.** וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהוֹרָה הִיא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זֶרַע,
וַהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְנִקְּתָה וגו', וּטְהוֹרָה הִיא לְדִרְשָׁה לְמִדְרַשׁ הָכִי, טְהוֹרָה נִזְרְעָה זֶרַע וְלֹא שֶׁנִּצּוֹלֶת מִן הַמַּיִם מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּטֻמְאָתָהּ: **וּטְהוֹרָה.** וְי"ו
יְתֵירָא לְמִעוּטֵי שֶׁתְּלָתָה לָהּ זְכוּת, דִּבְהָא לֹא אָמַר קָרָא וְנִזְרְעָה זֶרַע: **הִיא.** וְלֹא הַנִּצּוֹלֶת מִן הַמַּיִם עַל יְדֵי שֶׁהָיָה קִלְקוּלָהּ מְפֹרָסָם לְכֹל, שֶׁכְּבָר הָיוּ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ
לְדַבֵּר בָּהּ: **מוֹזְרוֹת כַּלְּבָנָה.** נָשִׁים טוֹוֹת בַּלְּבָנָה: **וּפַרְכִינָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.** דְּאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה, נְהִי דְּיָו"ר לֹא דָּרִישׁ מִיהוּ יֵשׁ לָהּ עֵדִים נַפְקָא מִקְּרָא, קַשְׁיָא דְּאַתָּה מוֹצִיא
שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת וְיֹאמְרוּ עֵדִים הָיוּ לָהֶם:

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי – שהודתה שזינתה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתן. ויש לברר לגבי המקרה השני במשנה, **רְאָתוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אֵילֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִקְרוּשׁ** – לפני שהניח הכהן את המנחה בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, **תֵּיפּוּק** - תצא המנחה **לְחוּלִּין** על ידי שיפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת דמים שאפשר לפדותו. **אֶלָּא** ודאי שהעידו **לְבָתַר דְּקַדּוּשׁ** – אחרי שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, **אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** – את האשה שיש עדים שיודעים שזינתה, **אַלְמָא בַּת מִקְדַּשׁ וּמִקְרַב הִיא** - נמצא שמנחתה היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי המזבח, **וְכִי קַדּוּשׁ מֵעִיקָּרָא** - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו העדים, **שַׁפִּיר קַדּוּשׁ** – חלה עליה קדושת הגוף כדין, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת** כיון שלא ניתן להקריבה. **אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ** כרב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ**, אם כן, לאחר שבאו העדים לפני בית דין, **תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּכִי קַדּוּשׁ מֵעִיקָּרָא בְּטָעוּת קַדּוּשׁ** – יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, **וְתֵיפּוּק לְחוּלִּין** - ותצא המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא**, אין כוונת המשנה שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא **כְּגוֹן** שהעידו **שֶׁזִּינְּתָה בַּעֲזָרָה** לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, **דְּכִי קַדּוּשׁ מֵעִיקָּרָא שַׁפִּיר קַדּוּשׁ** – שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדין, כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעזרה ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא**, כיצד יתכן שזינתה בעזרה לאחר שהביאה מנחתה, **וַהֲלָא** הדין הוא **שִׁפּוּרְחֵי כְּהוּנָּה מְלַוִּין אוֹתָהּ** משהגיעה לעזרה, וודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים העדים **שֶׁזִּינְּתָה מִפִּרְחֵי כְּהוּנָּה עַצְמָן. רַב אַשִׁי אָמַר** לתרץ, **כְּגוֹן שֶׁנִּצְרְכָה לִנְקָבֶיהָ** – ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, **דְּאָתוּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה בְּכִיפָּה תָּלֵי לָהּ** – וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.

תירוץ נוסף על קושיית רב, **רַב פָּפָא אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא** – כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, **וּדְקָאָמְרַתְּ** שלדעת רב ששת קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר שההקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן **תֵּיפּוּק** המנחה **לְחוּלִּין**. דין זה **מִדְּרַבָּנָן** הוא, שאמרו לשורפה **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ** הרואים שהמנחה חוזרת להיות חולין, **שמוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחוֹל** – שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.

מקשה הגמרא על רב פפא, **מַתִּיב רַב מָרִי**, שנינו בברייתא, אם **נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ** של הסוטה **עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ בִּכְלִי** - לפני שהניחוה בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שנטמאו לפני שקדשו, **וְתִפָּדֶה** המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה **מִשֶּׁקִּדְּשָׁהּ בִּכְלִי** - שחלה עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שנטמאו לאחר שקדשו, **וְתִשָּׂרֵף**. אם **קָדַשׁ הַקּוֹמֵץ** – הניח הכהן את הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, **וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבוֹ** – להקטיר את הקומץ, **עַד שֶׁמֵּת הוּא** – הבעל, וממילא אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, **אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא** – הסוטה, **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שאירע בהן פסול בין הקמיצה להקטרה, **וְתִשָּׂרֵף**. אבל אם כבר **קָרַב הַקּוֹמֵץ** - הקטירו את קומץ המנחה, **וְלֹא הִסְפִּיק** הכהן **לֶאֱכוֹל** את **הַשְּׁיָרִים עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא**, ולא ישקו אותה, **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שנטמאו השיריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, **וְתֵאָכֵל** המנחה לכהנים כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השיריים אף על פי שלא ישקו את האשה, הוא משום **שֶׁעַל הַסָּפֵק בָּאת מִתְּחִילָּה** - שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, **כִּיפְּרָה סְפֵיקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות, כלומר, שהוקרבה כדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה, ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השיריים לכהנים. ואם **בָּאוּ לָהּ עֵדִים** לפני שהוקטר הקומץ, והעידו **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת**. ואם **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ** – העדים שהעידו שנסתרה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו **זוֹמְמִין** – שהוזמו ונמצאו שקרנים, **מִנְחָתָהּ חוּלִּין** - המנחה יוצאת לחולין, כיון שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום שהתברר שההקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חוזרת המנחה להיות חולין ולא גוזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, **עֵדִים זוֹמְמִין קָאָמַרְתְּ** – אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, **עֵדִים זוֹמְמִין קָלָא אִית לְהוּ** – מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה כדין. והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שההקדש היה בטעות.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ – בברייתא מבואר כדינו של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, '**טְהוֹרָה**' - דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם**. 'וטְהוֹרָה' - מהיתור של האות וי"ו בתחילת המילה דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁתָּלְתָה לָהּ זְכוּת**. ומ'**הִיא**' דורשים, **וְלֹא שֶׁיְּשָׁאוּהָ וְיִתְּנוּ בָהּ מוֹזְרוֹת כַּלְּכָנָה** - למעט סוטה שניצלה משום שהיה מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה מספרות זאת האחת לחברתה.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, **נְהִי דְּיָוִי**"ו – את הייתור של האות וי"ו במילה 'וטהורה' **לֹא דָּרִישׁ** – שאינו דורש את הייתור של האות וי"ו, ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו **וְהָא אִיכָּא**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום תשעה לעומר עמ' ב

בין צרעה ובין אשתאול **וְגוֹ'**". **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חֻלְּתָה** – התקיימה **נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב** שהתנבא יעקב '**לְפִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶּרֶךְ**' – והולך על שמשון שהיה משבט דן. '**לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן**', **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו** – מלווה אותו **כְּזוּג** – כמו פעמון הקשור לאדם, ונלמד מכך **שִׁכְּתִיב הָכָא** – אצל שמשון '**לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן**', **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי המעיל של כהן גדול '**פַּעֲמֹן וְרִימֹּן**'. '**בֵּין צְרָעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל**', **אָמַר רַבִּי אַסִּי צְרָעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ** – כך שמם של ההרים, **וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה**.

דורשת הגמרא את דברי המלאך על שמשון, "**וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל** מיד פלשתים", מהו הלשון 'יחל', **אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

– אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא העידו **לָא שְׁכִיחָא** - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים שמפני כך לא אירע לה דבר.

משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה עמו, אך אומרת שלא זינתה, **כֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ** בעלה לבדוק אם זינתה, **מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם** – שנמצא בו, **וּמוֹסְרִין לוֹ** – הבית דין לבעל **שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** – והרי היא אסורה עליו משעה שנסתרה. דעה חולקת, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** לא היו צריכים שנים ללוותו, משום ש**בַּעְלָהּ נֶאֱמָן** שלא יבוא **עָלֶיהָ**. ובגמרא יתבאר טעם מחלוקתם.

גמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני תלמידי חכמים ללוותו, **תְּרֵי וְאִיהוּ** – שני השלוחים והבעל, **הָא תְּלָתָא** – נמצא ששלושה הולכים עם הסוטה לירושלים. **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַב** – נאמר שממשנתנו יש ראיה לדינו של רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ** – מחוץ לעיר, אסורה להתייחד **עַד דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה** אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש לחשוש **שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו** וילך להתפנות בריחוק מקום משום צניעות, **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן** – השני **מִתְיַיחֵד עִם הָעֶרְוָה** - האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל והאשה שני שלוחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעְמָא** שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא **כִּי הֵיכִי דְּלֶיהֱווּ עֲלֵיהּ סַהֲדֵי** – שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.

מדייקת הגמרא, **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין** - שלחו בית דין דווקא תלמידי חכמים, אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – סתם אנשים, **לֹא** היו שולחים. **לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב** - נאמר שממשנתנו יש ראיה לדין אחר שאמר רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא כְּשֵׁרִין** - עם אנשים שמוחזקים כשרים, **אֲבָל פְּרוּצִין** - עם אנשים שפרוצים בעריות, **אֲפִילּוּ** עם **עֲשָׂרָה נַמִּי לֹא** - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן **מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה** – עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת איש מהעיר במיטה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב אלו, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעְמָא** ששלחו דווקא תלמידי חכמים, משום **דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ** – שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעְלָהּ וְכוּ'**, אין מוסרים לו שלוחים כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. **תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעְלָהּ נֶאֱמָן**, ולומד זאת **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת** – שאסורה על בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן **בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** – שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. **סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו** – שאסורה על הבעל באיסור לאו שהוא איסור יותר קל, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיהיה הבעל נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** הסוברים שהבעל לא נאמן וצריך שני שליחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא, רבנן סוברים ש**הִיא הַנּוֹתֶנֶת** – החילוק שהבאת בין חומר האיסור בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו אומרים, ש**נִדָּה דְּכָרֵת** – כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת, **חֲמִירָא לֵיהּ וּמְהֵימַן** – האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא עליה. אך **סוֹטָה דְּלָאו** – כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא על לאו, **לֹא חֲמִירָא לֵיהּ וְלֹא מְהֵימַן** - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.

מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, **וְרַבִּי יְהוּדָה מִקַּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ** – וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, **וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לָהּ** – והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. **דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "**וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן**", מבואר ש**מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ** הסוטה לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווהו. **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים** – מדרבנן **מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים**, משום שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ**. **רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר**, אף מדרבנן אין צריך שנים שילווהו, אלא **בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** שלא יבוא עליה, ולומד זאת **מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנאמן. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יוסי, **לֹא** – אין ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, **אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה** – מה שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום **שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר** – שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא עליה באיסור, **תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר** – אין ללמוד משם שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. **וְאוֹמֵר** – וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ'", דהיינו, שיש מתיקות לאדם דווקא בדבר האסור לו, ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ"**. ואם כן קשה, שבברייתא הזו מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, **אָמַר לְהוּ קַל וָחוֹמֶר בְּרֵישָׁא** – בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל נאמן מקל וחומר, **וּפַרְכוּהָ** – ופרכו לו את הקל וחומר, **וַהֲדַר אָמַר לְהוּ קְרָא** – וחזר ודרש להם כן מהפסוק.

שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, **רַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא** – שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם חולקים. מתרצת הגמרא, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ** – שתנא קמא הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שלוחים, ואילו רבי יהודה לא סבר תקנה זו.

המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.

משנה. **הָיוּ** הבעל והשליחים **מַעֲלִין אוֹתָהּ** – את האשה **לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל** של שבעים ואחד דיינים **שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ** – מפחידים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא תצטרך להיבדק, **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת** – כמו שמצינו שמפחידים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. **וְאוֹמֵר לָהּ** הדיין כדי לפתוח בפניה דרך להודות, **בִּתִּי**, יתכן שאכן זנית תחת בעלך, ש**הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה** – גורם לבא לידי עבירה, וכן **הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשָׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין**. ואם אכן זנית, אל תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי בכך. וכן אומר לה, **עֲשִׂי** – אם אכן זנית, תודי **לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָּׁה** – למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה **שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** – שכך היו עושים. כמו כן **וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כְּדַי לְשׁוֹמְעָן** – שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו כפי שיתבאר בגמרא, **הִיא** – משמיעם בפניה **וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ** – ובפני משפחתה, בשביל שתודה. **אִם** השתכנעה האשה להודות **וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי** – שזינתה תחת בעלה, הרי היא **שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ** – כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, **וְיוֹצֵאת** מבעלה בגט. **וְאִם** אף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה **וְאָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי**, היו **מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח** – השער החיצוני של הר הבית, **שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר** – ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור, **שֶׁשָּׁם** הוא המקום שבו היו **מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת** – שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן טהרתם, **וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין** – מזים את הדם על ידם ורגלם. **וְכֹהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ** – בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, **אִם נִקְרְעוּ** בגדיה מחמת המשיכה, **נִקְרְעוּ** ואינו מקפיד על כך, **וְאִם נִפְרְמוּ** – ואף אם נפרמו לקרעים רבים, **נִפְרְמוּ**, וכך מושך הכהן את בגדה **עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ**. וכן, **וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ** – מתיר הכהן את שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולה ויגרום לה שתודה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר**, ש**אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֵּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתֵר**, כדי שלא יתגרו בה הכהנים. אם **הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים** – אם היתה לבושה בגדים לבנים, **מְכַסָּה בִּשְׁחוֹרִים** – מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה. וכן אם **הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב** - תכשיטי זהב,

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד א

רש"י

לֹא שְׁכִיחָא. וְלֹא מִסְּקֵי אִינְשֵׁי אַדַּעְתַּיְיהוּ לְמִחְשְׁדִינְהוּ לְטַהוֹרוֹת בְּהָכֵי. וְהָא דְּשֵׁנֵי לְעֵיל לְר' שִׁמְעוֹן מִדִּזְכוּת לֹא תְּלָה עֵדִים נַמִּי לֹא תְּלוּ, מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא הֲוָה קַיְימָא לָן דְּרָשָׁא דְּהַאי קְרָא: **מַתְנִי' שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** שֶׁצְּרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּב"ד הַגָּדוֹל כְּדִלְקַמָּן: **נֶאֱמָן עָלֶיהָ.** שֶׁלֹּא יְבֹא: **גמ' לֹא שָׁנוּ.** הָא דִּתְנַן בְּקִדּוּשִׁין אֲבָל אִשָּׁה מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: **שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ כּוֹ'.** הָכָא נַמִּי הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בָּהּ לֹא סָגֵי בְּתַרֵי, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ הַבַּעַל אוֹ שְׁלִיחַ ב"ד לִנְקָבָיו כּוֹ: **דְּלֵיהֲוֵי עָלֵיהּ סָהֲדֵי.** אִם יָבֹא עָלֶיהָ יְעִידוּ עָלָיו (ובלב"ד הַגָּדוֹל וְלֹא יַשְׁקוּהָ: **ל"ש.** דְּאִשָּׁה מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: **וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה.** לְאִשֶּׁת אִישׁ חוּץ לְעִיר בְּמִטָּה בְּחֶזְקַת מִטָּה לְקַלְקֵל עִמָּהּ: **דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ.** וְלוֹמַר לוֹ מִן הַתּוֹרָה כְּשֶׁאֵינָן הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן, שֶׁבָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: **כַּעֲלָה נֶאֱמָן עָלֶיהָ.** וְאֵין צָרִיךְ לְהַעֲמִיד עֵדִים אֲצֵלוֹ: **סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאוֹ.** דְּלֹא יוּכַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', דְּאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת בְּפ"ק (קף יח:) מַה אֲנִי מְקַיֵּם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמֵאָה לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה: **וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת.** הַמִּדָּה הַזֹּאת שֶׁהֵבֵאתָ רְאִיָּה לְדִבְרֶיךָ, הִיא הַנּוֹתֶנֶת אֶת הַדִּין שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיךְ עֵדִים: **נָדָה שֶׁהִיא בְּכָרֵת.** חֲמוּרָה עָלָיו וְאֵינוֹ בָּא עָלֶיהָ: **שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר.** לִכְשֶׁתִּטְהַר, לְפִיכָךְ אֵין יִצְרוֹ תּוֹקְפוֹ שֶׁמִּבְטָח הוּא לְאַחַר זְמַן: **שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר.** אִם תִּמְצָא טְמֵאָה, וּלְפִיכָךְ לִבּוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: **גְּנוּבִים.** כְּלוֹמַר דָּבָר הָאָסוּר לוֹ יִצְרוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: **וּפְרֻרוּהָ.** כִּדְאָמַר שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר: **הֵיינוּ ת"ק:** דִּבְרֵיהֶן: **אֲבָל אָמְרוּ.** לְר' יְהוּדָה לֵית לֵיהּ: מתני' **וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ.** שֶׁתְּהֵא מוֹדָה: **עַל עֲדֵי נַפְשׁוֹת.** כִּדְאַמְרִינָן בִּסְנְהֶדְרִין, הֲווּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא כִּדְיָנֵי מְמוּנוֹת דִּינֵי נַפְשׁוֹת כּוֹ', בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מְמוּנוֹת (קף לז.): **הֲרֵבָה יַלְדוּת עוֹשָׂה.** וְגוֹרֶם לְנַעֲרָה יַלְדָּה שֶׁתְּבֹא לִידֵי קַלְקוּל, וְשֶׁמָּא אֱמֶת הַדָּבָר, אֵל תְּבִיאֵי עַצְמֵךְ לִידֵי מִיתָה מְגַלֶּלֶת זוֹ: **שֶׁכֵּנִים רָעִים.** יוֹדְעִים לְפַתּוֹת וּמְצוּיִין לָהּ תָּמִיד: **שֶׁאֵינָהּ כְּרָאוּי לִשְׁמָעָן.** אֵינָהּ רְאוּיָה לָהּ, שֶׁאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דִּבְרֵי הוֹרָאוֹת צַדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא כְּדֵי שְׁתּוֹדֶה עַל קַלְקוּלָהּ כִּדְאַמְרִי' לְקַמָּן יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ: **שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ.** כּוֹתֶבֶת שׁוֹבֵר עַל כְּתֻבָּתָהּ, זִנִּיתִי וְהִפְסַדְתִּי כְּתֻבָּתִי, וְנוֹתֶנֶת בְּיַד בַּעֲלָהּ שֶׁלֹּא תִתְבַּעְנוּ לְאַחַר זְמַן. וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת, שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ עֵדִים בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה: **לְשַׁעַר מִזְרָח.** שַׁעַר הַחִיצוֹן שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם לְשַׁעַר נִקָּנוֹר הוּא שַׁעַר הָעֶלְיוֹן שֶׁבַּחוֹמָה שֶׁבֵּין עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים: **שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת.** מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֶזְרָה עֲבֵי חֵלֶל אוֹתוֹ הַשַּׁעַר, מִפְּנֵי הַמְּצוֹרָעִין שֶׁמְּכַנְּסִין יְדֵיהֶן לְבֵהוֹנוֹת לְתֵּן מִדַּם הָאָשָׁם עַל בֹּהֶן יְדוֹ, וּמֻחְסָר כִּפּוּרִים שֶׁנִּכְנָס לְעֶזְרָה בְּכָרֵת, לְפִיכָךְ לֹא קִדְּשׁוּהָ שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד לַעֲמוֹד בְּחֵלֶל הַשַּׁעַר, שֶׁאִם הָיָה כֹּהֵן מוֹצִיא אֶת דַּם הָאָשָׁם חוּץ לָעֶזְרָה הֲרֵי הוּא נִפְסָל בְּיוֹצֵא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ חֵלֶל הָעֶזְרָה, וּבִיאַת מִקְצָת שָׁרָא רַחְמְנָא: **נִקָּנוֹר.** אָדָם גָּדוֹל הָיָה, וְהֵבִיא דַּלְתּוֹת נְחֹשֶׁת מֵאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם לְאוֹתוֹ שַׁעַר וְנֵעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים כִּדְתָנַן בְּסֵדֶר יוֹמָא (קף לז:), וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ: **שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין סוֹטוֹת.** דְּבָעֵינָן לִפְנֵי ה' כִּדְלִיף לְקַמָּן: **וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת.** לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא: **אוֹחֵז בִּבְנָדֶיהָ.** בְּבֵית הַצָּוָאר שֶׁלָּהּ: **אִם נִקְרְעוּ.** אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ: **וְאִם נִפְרְמוּ.** אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פְּרִימָה גְּדוֹלָה מִקְרִיעָה שֶׁנִּקְרְעָה לְקָרָעִים הַרְבֵּה דְּמִינְצִיי"ר בְּלַע"ז כְּמוֹ הַאי דְּפָרִים סִלְקָא (שבת קף עד:): **עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ.** וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ מִקְּרָא: **וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָה.** מִקְּלִיעָתוֹ, וּלְקַמָּן יָלִיף לָהּ:

תוספות

יש לה עדים במדינת הים לא שכיחא. וה"ה בא עליה בעלה בדרך נמי לא שכיחא: **כי** היכי דידעי לאתרויי ביה. והכי אמרינן נמי בפ' אלו הן הגולין (מכות קף ט:) גבי גולין לעיר מקלט ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך ודייק בגמרא מאי לאו דאתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן תלמידי חכמים: **נדה** שהיא בכרת בעלה נאמן עליה. תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (פ"ז קף לו:) דיחוד דעריות דאורייתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא: **היא** הנותנת. האי היא הנותנת לא דמי כלל לההוא דפרק קמא דעירובין (קף י.): **אמר** להו ק"ו ופרכוה. יש לומר דוקא בפירכא שכן יש היתר לאיסורה[ו] פרכוהו אבל בהיא הנותנת לא פרכוהו ולכך הוצרכה[ו] לפירכא אחריתי דאשכחן בדוכתי סגיאין דחמירא להו לאינשי עבירה קלה ומסתפו מינה טפי מעבירה חמורה כגון בפ"ק דכתובות (קף ל:) דחמירא להו אבילות דלא הוי אלא מדרבנן מנדה שהיא בכרת ובפ' הנזקין (גיטין קף נד.) באתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית דליכא אלא לאו משבת שהוא בסקילה ובריש פ"ק דביצה (קף כ:) אמר האי דקיל צריך הרחקה טפי דאמר מ"ש גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וגבי יום טוב כרבי יהודה שבת דחמיר סתם לן כר"ש י"ט דקיל סתם לן כרבי יהודה אלמא זימנין בדילי מקילתא טפי מחמירתא וזימנין איפכא והשתא צריך ליישב הברייתא לפי הירושלמי והתוספתא דהכי מיתניא בתוספתא (פ"ז) ר' יהודה אומר נאמן עליה בעלה מקל וחומר ומה נדה שחייב על ביאתה כרת וכו' ר' יוסי אומר הכתוב האמינו שנא' והביא האיש את אשתו וגו' ובירושלמי מיתניא הכי רבי יהודה אומר בעלה נאמן וכו' אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר וכו' אמר להם רבי יהודה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו וגו' אמרו לו ובלבד בעדים והשתא אית לן למימר דבההיא תוספתא פרכוהו והדר אמר להו קרא כההיא דירושלמי אבל [ב]מדרבי יוסי איכא לתמוה [למימר איפכא] דמעיקרא אמר להו קרא והדר אמר להו קל וחומר: **ואומר** מים גנובים. נראה דהאי ואומר פירושו הכי כלומר מאי תלי בהכי שאין היתר לאיסורה חדא דיצרו תוקפו מאחר שאין היתר לאיסורה אין מתון בדבר אם לא עבשיו אימתי וא"ת לא יתקפנו יצרו על אשתו הואיל ובעלה כבר מים גנובים ימתקו: מה

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם, לֹא שְׁכִיחָא: **מִשְׁנָה** כֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ, מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ: **גְּמָרָא** תְּרֵי וְאִיהוּ הָא תְּלָתָא, לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּעִיר אֲבָל בַּדֶּרֶךְ עַד דְּאִיכָּא שְׁלִשָׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לְנִקְבָיו וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה. לֹא, הָכָא הַיְינוּ טַעְמָא כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲוֵי עָלֵיהּ סָהֲדֵי. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא, לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּשֵׁרִין, אֲבָל פְּרוּצִין אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה נַמִּי לֹא. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בְּמִטָּה. לֹא, הָכָא הַיְינוּ טַעְמָא דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וְכוּ': תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בִּכְרֵת בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְרַבָּנָן, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, נִדָּה דְּכֵרֶת חֲמִירָא לֵיהּ וּמְהֵימְנָן, סוֹטָה דְּלָאוֹ, לֹא חֲמִירָא לֵיהּ וְלֹא מְהֵימְנָן. וְרַבִּי יְהוּדָה מִקַּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לָהּ, דְּתַנְיָא 'וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן' מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בִּכְרֵת בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאוֹ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמְרוּ לוֹ לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר, וְאוֹמֵר 'מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ'. אָמַר לְהוּ קַל וָחוֹמֶר בְּרִישָׁא וּפַרְכוּהָ, וַהֲדַר אָמַר לְהוּ קְרָא. רַבִּי יְהוּדָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא, אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ: **מִשְׁנָה** הָיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּמִין עַל עֲדֵי נַפְשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָׁה שֶׁלֹּא יִמְחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לְשׁוֹמְעָן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ וְיוֹצֵאת. וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין, וְכֹהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֶּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתֵר, הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים מְכֻסָּה בִּשְׁחוֹרִים, הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד ב

וְקַטְלִיאוֹת נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, מַעֲבִירִין מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּולָהּ. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּא לִרְאוֹת חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהֶן. וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה': **גְּמָרָא** מְנָהָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא 'וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה' וּכְתִיב הָתָם 'עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ' מַה לְהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד: וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ וְכוּ': וּרְמִינְהוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, אוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ, עִמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ וּשְׁתִי, לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יָבֵשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד, אֵין שָׁם מַכָּה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם. לֹא קַשְׁיָא, כָּאן קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה, כָּאן לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה: וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן 'אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם'. יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּמַה שְּׂכָרָן, מַה שְּׂכָרָן כִּדְקָא אָמְרִינַן, אֶלָּא מַה שְּׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה 'לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם'. בִּשְׁלָמָא בִּיהוּדָה, אַשְׁכְּחָן דְּאוֹדֵי דִּכְתִיב 'וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי', אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלַן דְּאוֹדֵי, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב 'יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת' 'וְזֹאת לִיהוּדָה', כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה, יְהוּדָה 'וְזֹאת לִיהוּדָה' מִיַּד 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה', עַל אֵיבָרֵיהּ לְשָׁפָא וְלֹא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לִמְתִיבְתָּא דִּרְקִיעָא 'וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ', וְלֹא הֲוָה קָא יָדַע מִשְׁקַל וּמִטְרַח בִּשְׁמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנַן 'יָדָיו רָב לוֹ', לֹא הֲוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָא 'וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה'. בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִישָּׂרֵף תָּמָר, אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָּה לֵיהּ דְּאוֹדֵי, וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חָצִיף עָלַי (בַּר יִשְׂרָאֵל) דִּמְפָרֵיט חֶטְאֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִיחַשְׁדוּ אֲחוּהִי: אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וְכוּ': שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. אָמַר אַבַּיֵּי, תְּנִי מְקָרַעַת. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא שׁוֹבֶרֶת קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן: וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח: מַעֲלִין אוֹתָהּ,

התם

רש"י

וְקַטְלִיאוֹת. תַּכְשִׁיט הוּא כְּמִין חֲצִי עִגּוּל פָּתוּחַ, וְסוֹגֶרֶת בּוֹ אֶת חֲלוּקָהּ וּמַקִּיף אֶת גְּרוֹנָהּ מִן הַצְּדָדִין: **חֶבֶל הַמִּצְרִי.** עָשׂוּי מִצּוֹרֵי דֶּקֶל, מֵסִיב הַגָּדֵל סָבִיב הַדֶּקֶל וְכָרוּךְ עָלָיו: **וְקוֹשֵׁר לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ.** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ לָאָרֶץ: **שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהּ.** כְּשֶׁאָדָם רוֹאֶה בְּנֵי בֵּיתוֹ דַּעְתּוֹ מִתְגַּבֶּרֶת עָלָיו וְלֹא תִירָא וְלֹא תוֹדֶה, וְאָנוּ מְבַקְּשִׁין שֶׁתּוֹדֶה וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַקֹּדֶשׁ עַל הַמַּיִם: **וְכָל הַנָּשִׁים מֻתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא תָּנָא רֵישָׁא כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה וַאֲפִלּוּ אֲנָשִׁים: **וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים.** מִקְרָא הוּא בִּיחֶזְקֵאל: גמ' **מְנָא הָנֵי מִלֵּי.** דִּבְעִיָּא ב"ד הַגָּדוֹל, נִהְי דְּבִירוּשָׁלַיִם בָּעֵינָן לְהַשְׁקוֹתָהּ כִּדְכְתִיב וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה', אֲבָל ב"ד הַגָּדוֹל דְּהַיְינוּ שִׁבְעִים וְאֶחָד מְנָלָן דְּלֹא נִתְכַּשְּׁרוּ בָּהּ אֶחָד מִשְּׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁהָיוּ שָׁם שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה כִּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף פו:): **מַה לְהַלָּן.** בְּזָקֵן מַמְרֵא: **בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.** דִּכְתִיב (דְּבָרִים יז) מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, מָקוֹם מְיֻחָד, דְּהַיְינוּ לִשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁאֲפִלּוּ מְצָאָן אַבֵּי פָּגֵי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן יַלְפִינָן מִנֵּיהּ דְּאֵין הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה (סַנְהֶדְרִין דַּף יד:): **עִמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ.** הִסָּמְכִי עַל נְקִיּוּתֵיךְ: **קֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִלָּה.** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּחֶה הַשֵּׁם מְאַיְּמִין שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת, וּלְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה אוֹמְרִים לָהּ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין לִשְׁתּוֹת אִם נְקִיָּה הִיא כְּדֵי לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ, שֶׁלֹּא תִּירָא מִן הַמַּיִם וְתֹאמַר טְמֵאָה אֲנִי וְהִיא טְהוֹרָה וְתוֹצִיא לַעַז עַל עַצְמָהּ וְעַל בָּנֶיהָ: **בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים.** בַּדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן הַגָּדָה זוֹ דַּאֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְיוֹדוּ עַל חֶטְאָם וְלֹא כִחֲדוּ עֲוֹנָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם. וּמִי הֵם, רְאוּבֵן בְּמַעֲשֵׂה בִלְהָה כִּדְלְקַמָּן, וִיהוּדָה בְּמַעֲשֵׂה תָּמָר צָדְקָה מִמֶּנִּי: **לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ.** יְהוּדָה זָכָה לְמַלְכוּת בְּתוֹסֶפְתָּא דִּבְרָכוֹת (פ"ד), רְאוּבֵן נָטַל חֵלֶק תְּחִלָּה בְּאֶרֶץ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: **וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם.** דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, אֵימָתַי לֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם, כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְבָרְכָן: יְחִי **רְאוּבֵן וְזֹאת לִיהוּדָה.** אֵין לְךָ בְּבִרְכַּת כָּל הַשְּׁבָטִים מַתְחֶלֶת וְזֹאת חוּץ מִזּוֹ: **עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בָּאָרוֹן.** עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ מִמִּצְרַיִם, וְהוּא שֶׁאָמַר יוֹסֵף וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם (שְׁמוֹת יג) עִם עַצְמוֹתֵיכֶם, וְהָיוּ עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁלְּדָן קַיֶּימֶת, וִיהוּדָה אֵיבָרָיו מִתְפָּרְקִין וּמִתְגַּלְגְּלִין בַּאֲרוֹנוֹ מִפְּנֵי שֶׁנִּדָּה אֶת עַצְמוֹ בְּעֶרְבוֹנוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים (בְּרֵאשִׁית מג) אֲפִי' לָעוֹלָם הַבָּא. וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן (מַכּוֹת דַּף יא:) נִדּוּי שֶׁל חָכָם אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי הוּא בָּא: **מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה.** בְּמַעֲשֵׂה יְצוּעֵי אָבִיו: **יְהוּדָה.** שֶׁהוֹדָה בְּמַעֲשֵׂה תָמָר. וְכֵן הָיָה מְסוֹרֶת בִּידֵיהֶם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה דְּר' תַּנְחוּמָא, כְּשֶׁאָמַר יְהוּדָה צָדְקָה מִמֶּנִּי עָמַד רְאוּבֵן וְאָמַר בִּלְבַּלְתִּי יְצוּעֵי אָבִי, וַעַכְשָׁיו יְחִי רְאוּבֵן שֶׁלְּדוֹ קַיֶּימֶת כְּאִלּוּ הוּא חַי, וְזֹאת לִיהוּדָה שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל: **לְשָׁפָא.** לַמָּקוֹם שֶׁנִּתְּקוּ מִשָּׁם, כְּמוֹ דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין דַּף מב:): **לִמְתִיבְתָּא.** לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם שְׁאָר הַחֲכָמִים: **לְמִשְׁקַל וּמִטְרַח.** לִשָּׂא וְלִתֵּן: **יָדָיו רָב לוֹ.** יְהֵא לוֹ נִצָּחוֹן לָרִיב רִיבוֹ, וְהַאי דִּכְתִיב יָדָיו לְשׁוֹן מִלְחָמָה הוּא מִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה: **אַלִּבָּא דְּהִלְכְתָא.** לֹא הָיָה זוֹכֶה לוֹמַר דָּבָר הַמִּתְקַבֵּל: **מַאן דִּמְפָרֵיט חֲטָאֵיהּ.** לָרַבִּים נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ [בּוֹשׁ וְ]נִכְלָם בַּדָּבָר: **דְּלֹא לִיחַשְׁדוּ אֲחוּהִי.** שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁאָר אֶחָיו נֶחְשָׁדִין מֵאֲבִיהֶם: **שְׁמַע מִנָּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר.** וּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הִיא בְּבָבָא בַּתְרָא (דַּף קע:) דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר אֶלָּא יִקְרְעוּ אֶת הַשְּׁטָר, דְּאִם כֵּן צָרִיךְ זֶה לִשְׁמוֹר שׁוֹבְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים: **תְּנֵי מְקָרַעַת.** שְׁטַר כְּתֻבָּתָהּ: **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה.** אֶלָּא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁתִּקְּנוּ לִבְתוּלָה מָאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מָנֶה וּכְשֶׁמְּגָרְשָׁהּ מוֹצִיאָה גִּטָּהּ וְגוֹבָה בָּהּ, וּכְשֶׁנִּתְאַלְמְנָה מְבִיאָה עֵדֵי מִיתָה וְגוֹבָה, וְהָתָם כֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר מוֹדֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, דְּטוֹב לוֹ שֶׁיְּהֵא בְּיָדוֹ קְצָת רְאָיָה שֶׁפָּרַע כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר וְתָבִיא עֵדֵי מִיתָה אֲחֵרִים בְּבֵית דִּין אַחֵר וְתִתְבָּעֶנּוּ:

התם

תוספות

מה להלן בשבעים ואחד. תימה אמאי לא תני להו לסוטה וזקן ממרא בפ"ק דסנהדרין (דף ב.) בהדי הני דהוו בב"ד של שבעים ואחד וי"ל משום דגמר של סוטה וזקן ממרא לא היה בבית דין של שבעים ואחד: **מה** להלן בבית דין של שבעים ואחד. קשיא כיון דילפינן מזקן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין אותה ללשכת הגזית א"ב פסקו המים המרים מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר בפרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) לפי שלא רצו לדון דיני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא דמכילתין (לקמן דף מז.) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי הפסיקן וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו בודקין (שם מא.) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יושב לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיום לא היה מעכב ואם לא היו מאיימין כלל אעפ"כ היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר גלות:

לא עבר זר בתוכם. פירש ר"י בשם רבי שמואל היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה שכנים: **שמעת** מינה כותבין שובר. תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה כתובתי במה יכוף אותה להחזיר כתובתה בשלמא לוה בעלמא מעכב הפרעון עד שיחזיר מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן אבדה כתובתה והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין וי"ל שהיה יכול לעכב את הגט אצלו עד שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפום מאי דמסיק במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דנן דקרענוהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרינן בפ' הכותב (כתובות דף פט:) ובפרק קמא דבבא מציעא (דף יח.) וי"ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך דאמר בפרק הכותב (כתובות דף פט:) דגובה בעדי גירושין אפילו בלא גט:

אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין שובר ובגט פשוט (ב"ב ד' קעא:) אמר ה"נ מסתברא דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה וחדי א"ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברו יאכל הלה וחדי א"ל רבא אין עבד לוה לאיש מלוה אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא ס"ל כותבין אבל הכא דחייה בעלמא הוא דליכא למשמע מהכא דכותבין שובר:

ששם

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְקַטְלִיאוֹת – תכשיט המקיף את הצואר מלפניה, נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, כַּעֲבִירִין – מסירים אותם מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּלָהּ, בשביל שתודה. וְאַחַר כָּךְ – אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, מַכִּיא חֶבֶל מִצְרִי – העשוי מסיב הגדל סביב הדקל, וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ בשביל שלא יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת את הסוטה בבזיונה ובבושתה בָּא לִרְאוֹת, חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, שמִּפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּם בָּהֶן היא לא תודה בפניהם. וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ בשעת ניוולה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָה" – על ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא לידי זימה וזנות.

גמרא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול בירושלים. שואלת הגמרא, מְנָהֲנִי מִילֵּי – שלגבי סוטה צריך בית דין של שבעים ואחד דיינים. ומשיבה, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא – לומדים בגזירה שווה 'תּוֹרָה' 'תּוֹרָה', כְּתִיב הָכָא – לגבי סוטה "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה" וכְתִיב הָתָם – לגבי זקן ממרא "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ", ולומדים מַה לְּהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד – שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית דין הגדול, אַף כָּאן – השקאת הסוטה היא בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.

שנינו במשנה, וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ וְכוּ' כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו אותה. מקשה הגמרא, וּרְמִינְהוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּמִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, שאוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ ולא נבעלת בסתירה, עָמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ – תסמכי על כך שאת נקייה מעוון, וּשְׁתִי את המים ולא תינזקי מהם, לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יָבֵשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה והבשר פתוח, הרי הסם מָחֲלִחֵל וְיוֹרֵד לגוף, אך אם אֵין שָׁם מַכָּה, אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם – שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה מבואר שמאימים עליה רק כדי שלא תשתה.

מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – מה שמבואר במשנה שמאימים עליה כדי שלא תשתה, היו עושים כן קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה שכתוב בה שם השם בתוך המים, ולכן היו מאימים עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיקת השם. כָּאן – מה שמבואר בברייתא שמאימים עליה גם כדי שתשתה, היו עושים כן לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה ונמחק כבר שם השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.

שנינו במשנה, וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דברים שאינם כדאי לשומען וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן מה הם הדברים שהיה אומר לסוטה, אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ וכתובים בַּכְּתוּבִים – בתורה, אשר נעשו בימים הָרִאשׁוֹנִים. כְּגוֹן, דברי הגדה על הפסוק "אֲשֶׁר חָכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם" – שהחכמים ספרו את חטאם והודו עליו ולא הסתירו אותם. החכמים הם יהודה וראובן, שִׁיהוּדָה הוֹדָה שבא על תמר וְלֹא בוֹשׁ להודות, וּמָה הָיָה סוֹפוֹ, שזכה וּנְחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּרְאוּבֵן הוֹדָה על מעשה בלהה וְלֹא בוֹשׁ להודות, וּמָה הָיָה סוֹפוֹ, זכה וּנְחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה, כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, וּמַה שָׁכָרָן – מה השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא ומקשה על הברייתא, מַה שָׁכָרָן – מה כוונת הברייתא ששאלה מה שכרן, כְּדֵקָא אָמְרִינַן – והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כוונת הברייתא בשאלתה, מַה שָׁכָרָן שקיבלו בָּעוֹלָם הַזֶּה. משיבה הברייתא, קיבלו שכרם אף בעולם הזה, שנאמר עליהם "לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם".

שואלת הגמרא על הברייתא, בִּשְׁלָמָא בִּיהוּדָה אַשְׁכְּחָן דְּאוֹדֵי, דִּכְתִיב כששלחה אליו תמר את הסימנים "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", הרי שהודה. אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלָן דְּאוֹדֵי – היכן מצאנו שהודה מעצמו במעשה בלהה. משיבה הגמרא, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת" "וְזֹאת לִיהוּדָה" – מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'וזאת ליהודה', לומר לך שכָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה שהעלו ישראל ממצרים מְגוֹלְגָּלִין בָּאָרוֹן – מתגלגלים ומתפרקים בארון, עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים לפני הקב"ה וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה על מעשה בלהה, יְהוּדָה – שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה הוא על מעשה בלהה, ועל זה אמר משה 'וְזֹאת לִיהוּדָה' – שיהודה אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. מִיָּד 'שָׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה' – התקבלה תפילתו של משה על יהודה, וְעַל אֵיבָרֶיהָ לִשָּׁפָא – וחזרו אבריו למקום חיבורם. וְלֹא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתִּיבְתָּא דְּרַקִּיעָא – אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה, עד שהתפלל משה 'וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֵנוּ', והכניסוהו לישיבה של מעלה. וְלֹא הֲוָה קָא יָדַע מִשְׁכַּל וּמִטְרַח בִּשְׁמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנַן – אך עדיין לא היה יודע יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עד שהתפלל משה 'יָדָיו רָב לוֹ' – שיהיה לו כח לנצח במלחמתה של תורה, ואחר שהתפלל כך, ידע לשאת ולתת בדברי תורה. אך לֹא הֲוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִילְכְתָּא – עדיין לא היה זוכה יהודה לומר דברים שיתקבלו להלכה, עד שהתפלל משה 'וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה'. הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.

מקשה הגמרא, בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי – מובן שהודה, כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּישְׁרַף תָּמָר - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה, אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָה לֵיהּ דְּאוֹדֵי – מפני מה הודה, והרי וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חָצִיף עָלַי (בַּר יִשְׂרָאֵל) דִּמְפָרֵיט חֲטָאֵיהּ - המודה ברבים שחטא הרי הוא חצוף, שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֵיחְשְׁדוּ אֲחוֹהִי - כדי שלא יחשוד יעקב בשאר האחים שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.

שנינו במשנה, אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וְכוּ', כותבת ונותנת לבעל שטר שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ – נלמד מדברי המשנה שכּוֹתְבִין שׁוֹבֵר – ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא, שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את שטר ההלואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך שיכתוב המלוה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאכלו אותו העכברים וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל שאינו חייב לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה, משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. אָמַר אַבָּיֵי אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום שתְּנֵי מִקְרָעַת – ניתן לשנות במשנה 'מקרעת כתובתה', דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, וְהָא שׁוֹבְרֵת קָתָנֵי – הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות שקורעת. אֶלָּא אָמַר רָבָא אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום שבְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עֲסָקִינַן - המשנה דיברה על מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר

שנינו במשנה, וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח. מקשה הגמרא, מַעֲלִין אוֹתָהּ - וכי היא הייתה מחוץ לעזרה שיש צורך להעלותה לשם,

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָתָם קַיְימָא – הרי היא כבר נמצאת בבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שהרי שם איימו עליה. מתרצת הגמרא, **דְּמַסְקִינַן לָהּ וּמָחְתִינַן לָהּ כְּדֵי לְיַיגְעָהּ** – מעלים אותה ומורדים אותה כדי לייגעה, כלומר שלאחר שהעלו אותה ואיימו עליה, הורידו אותה אל מחוץ להר הבית כדי שתתייגע, ומתוך כך תודה אם זינתה. וכעין מה שמצאנו לגבי עדים הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים** הבאים להעיד כדי להרוג אדם, **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – שאומרים להם לא כאן נקבל את עדותכם אלא בחדר אחר וכן הלאה, **כְּדֵי שֶׁתִּטְרַף דַּעְתָּן עַלֵּיהֶן, וְיַחֲזִרוּ בָּהֶן** – ומתוך כך יחזרו בהם מלהעיד אם הם שקרנים.

שנינו במשנה, **שָׁם** – בשער ניקנור **מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת** ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין **וְכוּ'**. שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת**, מה שצריכות לעמוד בשער ניקנור, נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת סוטה "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'" – ולפני ה' מתקיים על ידי שעומדת בכניסה לעזרה, דהיינו בשער ניקנור. **וּמְצוֹרָעִין נַמִּי**, מה שצריכים לעמוד בכניסה לעזרה נלמד מ**דִּכְתִיב** בפרשת מצורע "וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוֹ' לפני ה'". **אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא** צריכה לעמוד בשער ניקנור, **אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאַתְיָין וְקַיְימִין אַקּוּרְבַּנְיֵיהוּ** – אם נאמר שהטעם הוא משום שצריכות לעמוד ליד הקרבן בשעת הקרבתו, **וכִדְתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו** – שעומד סמוך לקרבנו בזמן הקרבתו, ולכן היו עומדות היולדות בשער ניקנור. **אִי הָכִי** – אם כן, **זָכָר וְזָבוֹת נַמִּי** – גם זב או זבה שמביאים את קרבן טהרתם יצטרכו לעמוד שם, ואילו המשנה הזכירה רק יולדת. מיישבת הגמרא, **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן גם זבים וזבות צריכים לעמוד בשער ניקנור, מפני הטעם שאין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד שם, **וְתַנָּא חֲדָא מִינַיְיהוּ נָקֵט** – אלא שהתנא הזכיר דוגמא אחת של מחוסר כפרה שצריך לעמוד שם, ולכן הזכיר רק יולדת.

תָּנוּ רַבָּנָן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת – הנמצאות בעזרה ביחד, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֵירְתָּהּ** – שיתכן שאחת מהן טמאה, ומתוך שתראה את השניה עומדת על דבריה ואומרת שהיא טהורה, יתגבר עליה לבה לעשות כמותה, ולפיכך לא תודה שנבעלה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה** – אין זה עיקר הטעם שלא משקים שתי סוטות ביחד, **אֶלָּא אָמַר קְרָא** – נלמד מהפסוק "והשביע **אוֹתָהּ** הכהן", שמשמע שבודקים רק סוטה זו **לְבַדָּהּ**. שואלת הגמרא, **וְתַנָּא קַמָּא** שלמד זאת מסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, והרי **הָכְתִיב 'אוֹתָהּ'**, ולמה לא למד זאת מהפסוק. מתרצת הגמרא, אכן גם תנא קמא למד דין זה מהפסוק, אלא שה**תַּנָּא קַמָּא** בברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּדָרִישׁ טַעַם דִּקְרָא** – אשר דורש את טעמי התורה, **וּמַה טַּעַם קָאָמַר** – ומה שאמר את הסברא שלא יהיה לבה גס בחברתה, הוא טעם לדברי התורה, **מַה טַּעַם** התורה שמשביע הכהן **אוֹתָהּ לְבַדָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּס בַּחֲבֵירְתָּהּ.**

שואלת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק לדין בין רבי שמעון שדרש את הטעם שאין משקים שתי סוטות ביחד לבין רבי יהודה שלא דרש. ומשיבה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** יצא חילוק ביניהם לדין באופן שהסוטה **רוֹתֶתֶת** – מפחדת ורועדת מהבדיקה ואף על פי כן לא הודתה. לדעת רבי שמעון שהטעם שאין משקים שתי סוטות יחד הוא כדי שלא יהיה לבה גס, באופן זה הרי אנו רואים שאין לבה גס בה, ואם כן ניתן להשקותה יחד עם סוטה אחרת. אך לדעת רבי יהודה שלא דרש טעם התורה אלא זו גזירת הכתוב, לא ישקו אותם יחד אף באופן זה. מקשה הגמרא, **וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין** – האם אכן לדעת רבי שמעון, באופן שהיא רותתת משקים שתי סוטות יחד, כיון שאין את החשש שיהא לבה גס בה. **וְהָא** – והרי יש סיבה נוספת לומר שלא יהיו משקים שתי סוטות יחד, שהרי כלל הוא בידינו **שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת**, – אין מקיימים שתי מצוות יחד, כדי שלא יראה שעשיית המצוות טורח עליו כמי שסוחב משא ורוצה להיפטר ממנו, וסיבה זו שייכת אף באופן זה. **וכִדְתַנְיָא אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת** – לא מתעסקים בטהרת שני מצורעים יחד, **וְאֵין רוֹצְעִין** באוזנם של **שְׁנֵי עֲבָדִים** עבריים שאינם רוצים לצאת לחופשי לאחר שש שנים **כְּאַחַת, וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת** של עגלה ערופה **כְּאַחַת, לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.** הרי מפורש שלא ניתן להשקות שתי סוטות ביחד משום שאין עושין מצות חבילות חבילות. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵימָא** - ויש אומרים שתירץ זאת **רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – הברייתא שאמרה שאין משקים שתי סוטות יחד משום שאין עושין מצוות חבילות חבילות, דיברה **בְּכֹהֵן אֶחָד**, שאם ישקה יחד נראה טורח עליו, **כָּאן** – שיטת רבי שמעון שניתן לפעמים להשקות שתי סוטות יחד, נאמר **בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים** – שכל כהן ישקה סוטה אחרת, ולכן אינו נחשב לחבילות חבילות.

שנינו במשנה, **וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ** וכו' עד שהוא מגלה את לבה, וסותר את שערה. **תָּנוּ רַבָּנָן** נאמר בתורה "**וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה**", **אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ** – שמפורש בפסוק רק שיגלה את ראש הסוטה, **גּוּפָהּ מִנַּיִן** – מניין שמגלה גם את גופה עד כנגד הלב כפי שלמדנו במשנה. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָאִשָּׁה'** – נלמד מהייתור שכתוב ראש 'האשה' ולא כתוב ופרע את ראשה. ממשיכה הברייתא ושואלת, **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ'** – מה בא לרבות הייתור של 'את'. ומשיבה, יתור זה **מְלַמֵּד, שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שַׂעֲרָהּ** – שלאחר שגילה את ראשה מוסיף וסותר את קשירת השער כדי להרבות בגילויה בכך ששערה מתפזר.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ** נאה לא היה מגלהו **וְכוּ'**. **לְמֵימְרָא** – עולה מדברי המשנה **דְּרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ לְהַרְהוּרָא** – שחושש לכך שהרואים את הסוטה יתגרה יצרם ממנה, ולכן סובר שאם היא נאה לא היו מגלים את בשרה. ואילו **וְרַבָּנָן לֹא חָיְישֵׁי** – אינם חוששים לכך, ולכן סוברים שגם אם היתה נאה היה מגלה את גופה. מקשה הגמרא, **וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ** – שבברייתא להלן אמרו להיפך, **דְּתַנְיָא** לגבי היוצא להיהרג בסקילה, **הָאִישׁ** שיוצא להיסקל, **מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו** – בחתיכת בד מלפניו כנגד מקום הערווה, **וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֲרֶיהָ** – ואת האשה היו מוסיפים לכסות בחתיכת בד גם מאחוריה, **מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה** – שנראית ערוותה גם מאחור, אבל שאר גופם היה ערום בשעה שנסקלים, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם**, וכדברי רבי יהודה, אבל **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה** אלא בבגדים. הרי שלרבנן חוששים שהרואים אותה ערומה יתגרה יצרם בה ולכן נסקלת בבגדים, ואילו לרבי יהודה לא חוששים לכך ולכן נסקלת ערומה, וזהו סתירה לשיטתם במשנתנו. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבָּה הָכָא** – לגבי בסוטה **טַעְמָא מַאי** – מה טעם דברי רבי יהודה שחוששים שיתגרו ממנה, משום **שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאִית** – תיבדק ויתברר שהיא טהורה ולא תמות, **וְיִתְגְּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה** – ויש לחשוש שהכהנים שראו את גופה יתגרו ממנה, ולכן סובר רבי יהודה שאם היא נאה אין לגלות את גופה. אבל **הָתָם** – ביוצאת להיסקל, **הָא מִסְתַּלְּקָא** – הרי היא נסקלת ומתה, ולכן אין לחשוש שיבואו הרואים להרהר בה. **וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִינָּרוּיֵי בְּאַחֲרָנְיָיתָא** – ואם תאמר שאף שלא יהרהרו בנסקלת, אך עדיין יש לחשוש שמתוך שיראו אותה ערומה יתגרו באשה אחרת, יש להשיב שאין לחשוש מכך, שהרי **הָאָמַר רָבָא גְּמִירֵי** – מסורת בידי מרבותי, **דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת** – באותה אשה שראה האדם, ולכן ביוצאת להיסקל שהיא מתה מיד לא חשש רבי יהודה שיתגרו ממנה הרואים.

מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא** – וכי הסתירה שהקשתה הגמרא הייתה רק בדברי רבי יהודה ולא בדברי רבנן, כלומר, אמנם תירץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל לא תירץ את הסתירה בדברי רבנן. **אֶלָּא אָמַר רָבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כְּדַשְׁנַן** – כמו שחילק רבה בין היוצאת להיסקל שהיא מתה מיד, לבין סוטה שאם היא טהורה ותצא זכאית יבואו הרואים להתגרות בה.

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד א

רש"י

הָתָם קַיְימָא. בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית כִּדְקָאָמְרִתְּ שֶׁיְּאַיְימוּ עָלֶיהָ ב"ד הַגָּדוֹל. וְלִשְׁכַּת הַגָּזִית בְּעֲזָרָה הָיְתָה, חֲצִיָּהּ בְּקֹדֶשׁ וְחֲצִיָּהּ בְּחֹל כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא פֶּרֶק שֵׁנִי (קף כט.): **וּמַחְתִּינָן לָהּ.** מִכָּל הַר הַבַּיִת לְאַחַר שֶׁיְּאַיְימוּ עָלֶיהָ: **כְּדֵי לְיַגְּעָהּ.** וְתִדְאַג מִן הַמַּיִם וְתוֹדֶה כְּשֶׁתִּרְאֶה בְּצָרָתָהּ: **מַסִּיעִין הָיוּ אֶת הָעֵדִים.** שֶׁמְּעִידִים עֵדוּת נְפָשׁוֹת, וּכְשֶׁבּוֹדְקִין אוֹתָן הָיוּ מַסִּיעִין אוֹתָן מִפְּנֵה לְפִנָּה וּמִלְּשִׁכָּה לְלִשְׁכָּה: **לִפְנֵי ה'.** וְהוּא הַפֶּתַח שֶׁבּוֹ דֶּרֶךְ כְּנִיסָה וִיצִיאָה לְכָל בְּאֵי עֶזְרָה: **אַקּוּרְבְּנֵייהוּ.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִים אֶת קָרְבָּן קִנֵּיהֶם לְטַהֲרָם בָּאֲכִילַת קָדָשִׁים, וּמִצְוָה עַל הָאָדָם שֶׁיֵּעָמוֹד וְיִשְׁמוֹר עַל קָרְבָּנוֹ, וְנִסְקָא לָן בְּסִפְרֵי מִתִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ (בַּמִּדְבָּר כח), וּמִי שֶׁיָּכוֹל לְכַנֵּס בְּעֲזָרָה נִכְנָס, וְאִלּוּ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלוֹת מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְחֻסְּרוֹת כִּפָּרָה עוֹמְדוֹת בְּחֵלֶל שַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ: **זָבִין וְזָבוֹת נַמֵּי.** כְּשֶׁמַּקְרִיבִין קָרְבְּנֵיהֶם הֵן מְחֻסְּרֵי כִּפָּרָה וְאֵינָן יְכוֹלִין לְכַנֵּס: **שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּם בַּחֲבֵרְתָּהּ.** שֶׁמָּא הָאַחַת עוֹמֶדֶת עַל בּוּרְיָהּ וְאֵינָהּ מוֹדָה לוֹמַר טְמֵאָה אֲנִי, וַחֲבֵרְתָּהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה רוֹאָה אֶת זוֹ שֶׁאֵינָהּ מוֹדָה וְסוֹבֶלֶת אֶת בָּשְׁתָּהּ וְלִבָּהּ מִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ זוֹ וְאֵינָהּ מוֹדָה: **לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה.** לֹא זֶהוּ הַטַּעַם שֶׁאֲמַרְתָּ הְעִקָּר הַנֶּאֱמָר בְּדָבָר: **אוֹתָהּ.** וְהִשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ הַכֹּהֵן: ר"ש יְהִיב טְעֵמֵי לְקָרָאֵי בְּב"מ (קף קטו.) דְּקָא אָמַר לֹא תִּתְבַּל בֶּגֶד אַלְמְנָה בַּעֲנִיָּה נֶאֱמַר וְלֹא בַּעֲשִׁירָה, דְּטַעַם הַמִּקְרָא שֶׁאִם אַתָּה מְמַשְׁכְּנָהּ וְאַתָּה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לָהּ וְאַתָּה נִכְנָס שַׁחֲרִית לִטְלוֹ וְעַרְבִית לְהַחֲזִירוֹ מַשִּׂיאָהּ שֵׁם רַע בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי מִשּׁוּם לִבָּהּ גַּם בָּהּ וְאִי מִשּׁוּם גְּזֵירַת הַכָּתוּב: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.** אִשָּׁה שֶׁאָנוּ רוֹאִים בָּהּ שֶׁהִיא רוֹתֶתֶת מֵאֵימַת הַמַּיִם וְאֵינָהּ מוֹדָה, לְמ"ד שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּם בָּהּ זוֹ אָנוּ רוֹאִין שֶׁאֵין לִבָּהּ גַּם בָּהּ, וּלְמַאן דְּלֹא דָּרִישׁ טַעְמָא דִּקְרָא אֶלָּא גְּזֵירַת הַכָּתוּב אֵין מַשְׁקִין עִמָּהּ אַחֶרֶת: **רוֹתֶתֶת מֵי מַשְׁקִין.** עִמָּהּ אַחֶרֶת, נְהִי דְּאֵין לִבָּהּ גַּם בָּהּ הָאִיכָּא מִשּׁוּם עֲשִׂיַּת מְצוֹת חֲבִילוֹת כִּדְתַנְיָא כּוֹ: **חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת.** שֶׁנִּרְאָה כְּמִי שֶׁהָיוּ עָלָיו לְמַשֹּׂאוֹ וּמִמֵּהֵר לְפָרֵק מַשָּׂאוֹ: **בְּכֹהֵן אֶחָד.** הֲוֵי חֲבִילוֹת, וְכֵן לְגַבֵּי עֲבָדִים בְּב"ד אֶחָד וּבְאָדוֹן אֶחָד: **וּפָרֵע.** בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא: **גּוּפָהּ מַנִּין.** כִּדְתָנֵן מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ: **סוֹתֵר אֶת שַׂעֲרָהּ.** מְרַבֶּה בְּגִלּוּיָהּ שֶׁסּוֹתֵר קְלִיעָתָהּ: **חֵיש לְהַרְהוּרָא.** שֶׁלֹּא יִתְּנוּ הָרוֹאִין אֶת לִבָּם בָּהּ: **הָאִישׁ מְכַסִּים אוֹתוֹ.** כְּשֶׁנִּסְקָל: **פֶּרֶק אֶחָד.** תַּחְתֵּיכַת בֶּגֶד מִלְּפָנָיו וּשְׂאָר כָּל גּוּפוֹ עָרוּם: **שֶׁכָּלָה עֲרָוָה.** אַחוֹרֶיהָ וּפְנָיָהּ, שֶׁבֵּית הַבֹּשֶׁת נִרְאֶה מִשְּׁנֵי צִדָּדִין: **הָכָא הֵיינוּ טַעְמָא דְּר' יְהוּדָה, שֶׁמָּא תֵּצֵא מִב"ד זַכָּאָה.** שֶׁטְּהוֹרָה תִּמָּצֵא וְלֹא יִבְדְּקוּהָ הַמַּיִם וְיִתְגָּרוּ בָּהּ וְיִהְיוּ רוֹדְפִים אַחֲרֶיהָ כָּל יָמֶיהָ: **פִּרְחֵי כְּהֻנָּה.** נָקֵט עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְצוּיִין בָּעֲזָרָה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעָם: **וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאַגְרוּיֵי בְּאַחֲרָנֵייתָא.** עַל יְדֵי שֶׁרָאוּ אֶת זוֹ עֲרֻמָּה מִתְּגָרָה יְצֵרָם בָּנָשִׁים אֲחֵרוֹת: **גְּמִירֵי.** מְסוֹרֶת בְּיָדֵי מַרְבּוֹתַי: **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא.** בְּתַמְיָהָּ, דְּשָׁנִית רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא חָיְישִׁתָּ לְשִׁנּוּיֵי דְּרַבָּנָן:

הָתָם קַיְימָא. דְּמַסְּקִינַן לָהּ וּמָחְתִּינַן לָהּ כְּדֵי לְיַגְּעָהּ, דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בֵּית דִּין מַסִּיעִין אֶת הָעֵדִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתִּטְּרֵף דַּעְתָּן עֲלֵיהֶן וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וְכוּ': בִּשְׁלָמָא סוֹטוֹת, דִּכְתִיב 'וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה'". מִצּוֹרְעִין נַמִּי, דִּכְתִיב 'וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר וְגוֹ'". אֶלָּא יוֹלֶדֶת מַאי טַעְמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאַתְיָין וְקַיְימִין אַקּוּרְבְּנֵייהוּ, דְּתַנְיָא אֵין קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב אֶלָּא אִם כֵּן עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, אִי הָכִי זָבִין וְזָבוֹת נַמִּי, אֵין הָכִי נַמִּי וְתָנָא חֲדָא מִינַּיְיהוּ נָקֵט. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּם בַּחֲבֵרְתָּהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא אָמַר קְרָא 'אוֹתָהּ' לְבַדָּהּ. וְתַנָּא קַמָּא, הָכְתִיב 'אוֹתָהּ', תַּנָּא קַמָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא דְּדָרִישׁ טַעַם דִּקְרָא, וּמַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם אוֹתָהּ לְבַדָּהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבָּהּ גַּם בַּחֲבֵרְתָּהּ. מַאי בֵּינַיְיהוּ, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רוֹתֶתֶת. וְרוֹתֶתֶת מִי מַשְׁקִין, וְהָא אֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, דִּתְנַן אֵין מַשְׁקִין שְׁתֵּי סוֹטוֹת כְּאַחַת וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצוֹרָעִין כְּאַחַת וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאַחַת וְאֵין עוֹרְפִין שְׁתֵּי עֶגְלוֹת כְּאַחַת לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת. אָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵימָא רַב כַּהֲנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בְּכֹהֵן אֶחָד, כָּאן בִּשְׁנֵי כֹּהֲנִים: וְהַכֹּהֵן אוֹחֵז בִּבְגָדֶיהָ: תָּנוּ רַבָּנָן 'וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה', אֵין לִי אֶלָּא רֹאשָׁהּ, גּוּפָהּ מַנִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָאִשָּׁה', אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּפָרַע אֶת רֹאשָׁהּ', מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שַׂעֲרָהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ וְכוּ': לְמִימְרָא דְּרַבִּי יְהוּדָה חֵיישׁ לְהַרְהוּרָא וְרַבָּנָן לֹא חָיְישׁ, וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ, דְּתַנְיָא הָאִישׁ מְכַסִּין אוֹתוֹ פֶּרֶק אֶחָד מִלְּפָנָיו וְהָאִשָּׁה שְׁנֵי פְּרָקִים אֶחָד מִלְּפָנֶיהָ וְאֶחָד מִלְּאַחֲרֶיהָ מִפְּנֵי שֶׁכּוּלָּהּ עֶרְוָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָּה. אָמַר רַבָּה, הָכָא טַעְמָא מַאי, שֶׁמָּא תֵּצֵא מִבֵּית דִּין זַכָּאִית וְיִתְגָּרוּ בָּהּ פִּרְחֵי כְּהוּנָּה. הָתָם הָא מִסְתַּלְּקָא, וְכִי תֵּימָא אָתֵי לְאִיגְּרוּיֵי בְּאַחֲרָנֵיתָא, הָאמַר רָבָא, גְּמִירֵי דְּאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמַה שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת. אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא. אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, כְּדִשַׁנִּין.

תוספות

ששם משקין את הסוטות. בתוספתא (פ"ח) שנא' (מלכים ח ח) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה וכו' להרשיע רשע וצבתה בטנה ולהצדיק צדיק [ולתת לו כצדקתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא] ונקתה ונזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה':

אין משקין שתי סוטות כאחת. נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכן רציעה ובתוספתא דפרה (פ"ג) תנא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אוסר בכה"ג לשחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א' ואחר כך ישחוט השני ודא דאמרי' בפ"ב דשחיטת חולין (קף כט: וקס) תוזבחהו שלא יהא א' שוחט שני זבחים מיירי שיחתוך שני צוארין כאחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בכה"ג לא מיירי התם ובפ' נערה המאורסה (גדליס טג.) בנדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה דוקא או לאו דווקא ופשיט להו מהכא:

איכא בינייהו רותתת. נראה דהוה מצי למימר איכא בינייהו אשה אחרת שאינה סוטה לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור להעמיד אצלה שום אשה בשער נקנור דאמר בפרק טרף בקלפי (ומלא קף מכ:) דפליגי נמי הכי רבי [יהודה] ורבי שמעון בקרא דוהוציא אותה דכתיב גבי פרה ואמר איכא בינייהו חמור דלרבי [יהודה] דאמר אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

והא אין עושין מצות חבילות. תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיחזי עליה כמשא ואינהו פליגי בקראי:

כאן בשני כהנים. רש"י פירש וכן גבי עבד בב"ד אחד ואדון אחד ותימה והא טהרת ב' מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:

והכהן אוחז בבגדיה. בפרק אלו הן הלוקין (מכות קף כב:) תניא נמי הכי חזן הכנסת אוחז בבגדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה מצוה לנוולו בתוספתא (פ"ח) כהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו כ"ג יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה:

אם היה לבה נאה. אע"ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדאיתא פ' האשה רבה (יבמות ג.):

האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (סנהדרין קף מה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו עוקרין הכתוב בידים י"ל בין לר' לר' יהודה בין לרבנן דאותו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמענו מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן להרהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

ויתגרו בה פרחי כהונה. תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדאמר קרא ואי משום כהן המשקה אותה יהפוך פניו לצד אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורש בינו לבין העם כהן פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי"ל לר' יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ולא יוסרו: **גמירי** אין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות. מקשי' מפרק אין דורשין (חגיגה יח:) דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי' שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ח עמוד ב

תוספות

ואחר כך מביא חבל המצרי. בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית באין משירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנחנק בו וסייף שנהרג בו דאמורינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מג.) דבאין משל צבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הכא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי. ולא ידענא מאי פשיט מהכא טפי מהא דקתני היא חגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעבב דהיכא כתיב חבל המצרי או שום קשירה בתורה ולמה היה לו לעבב מיהו המדקדק בפירוש רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל וצריך לקשור צלצול לקשור חבל כדי ליפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא צלצול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל:

מיום שחרב בהמ"ק וכו'. וה"ה דבזמן הבית נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן בלא עדים והתראה שלא [והיו יכורין] לדונו בסנהדרין כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (דף לז:) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי וכו' עד שהשיכו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי' מפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פג:) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גנבי יומא חד פגע בההוא כובס אמר להו תפסוהו ותפסוהו (זקפוהו) וזקפוהו וקא בכי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביוה"כ וזה שנתלה נחנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל לפרש"י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בחנק אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות י:) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דזורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר:

מנימין

רש"י

הָכָא טַעֲמָא מַאי. אָמְרֵי רַבָּנָן שֶׁמִּצְוָה לְבַיְּשָׁהּ וַאֲפִלּוּ הִיא טְהוֹרָה, מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עַצְמָן לִידֵי חֲשָׁד וְתִתְיַיְּנָה צְנוּעוֹת: **הָתָם.** שֶׁהִיא נִסְקֶלֶת אֵין לָךְ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה לַאֲחֵרוֹת: **תַּרְתֵּי.** מִיתָה וּבוּשָׁה: **מַר סָבַר בִּזְיוֹנָא עָדִיף לֵיהּ.** חָשׁוּב עַל הָאָדָם וְשָׁנוּי לוֹ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, הִלְכָּךְ מִיתָה יָפָה הִיא לוֹ לְסַקֵּל לְבוּשׁ וְאע"פ שֶׁצַּעֲרוֹ נִמְשָׁךְ שֶׁאֵינוֹ מִמַּהֵר לָמוּת, וְלֹא לְסַקֵּל עָרוֹם וְיִתְבַּזֶּה, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר צַעֲרָא דְּגוּפָא עָדִיף לֵיהּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה יָפָה לוֹ לְסַקֵּל עָרוֹם וְאע"פ שֶׁמִּתְבַּזֶּה, וְלֹא יִסָּקֵל בִּלְבוּשׁוֹ וְיִמְשָׁךְ צַעֲרוֹ: **כְּהֲנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טְפֵי.** שֶׁהִיא עֲרָמָה עַד לִבָּהּ וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ וְיִתֵּן עָלֶיהָ תַּכְשִׁיטֵי זָהָב גְּנֵאי הוּא לָהּ, שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְלוֹצֵץ בְּאָדָם עָרוֹם וּמִנְּעָלוֹ בְּרַגְלָיו וְאָמְרֵי שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיִים מִסְּאָנֵי. שְׁלִיחַ – מְפַשֵּׁט, כְּדַמְתַרְגְּמִינָן וּפְשַׁט וְיִשְׁלַח. עַרְטִיל – עָרוֹם: **מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן, בְּמַדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ: **הִיא חָגְרָה לוֹ.** חָגְרָה אֶת עַצְמָהּ בְּצַלְצוּל נָאָה לְהִתְנָאוֹת בְּפָנָיו. צַלְצוּל בנד"ל בְּלַע"ז: **תְּנִיתוּהָ.** דְּעִקַּר הֲבָאָתוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ: **תַּרְנְמָה.** לְרֵישָׁא דְּקָתָנֵי כָּל הָרוֹצֶה אַנָּשִׁים: **תַּרְנְמָה.** פְּרַשׁ אוֹתָהּ: מַתְנִי' יָרֵךְ הִתְחִיל **בָּעֲבֵרָה תְּחִלָּה.** בְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁ הַיָּרֵךְ נֶהֱנֶה תְּחִלָּה בִּקְרוּב בָּשָׂר, לְפִיכָךְ תְּלִקֶּה יָרֵךְ תְּחִלָּה לְקַלֵּל אוֹתָהּ, דִּכְתִיב בְּתַת ה' אֶת יְרֵכֵךְ נוֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה (במדבר ה:) **גמ' וְאע"ג דְּמִדָּה.** עַצְמָהּ בְּטֵלָה, שֶׁפְּסָקוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין: **בְּמִדָּה לֹא בְטֵיל.** שֶׁמּוֹדְדִין לָהֶם לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה בְּמִדָּה שֶׁמִּתְחַיְּבִים בָּהּ, וּמֵתִים בְּדִינָמֵת אוֹתָהּ מִיתָה: **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף.** הַגְּמָרָא קָאָמַר דְּאָמַר רַב יוֹסֵף נְמִי בְּעַלְמָא וְכֵן תְּנֵי כּוֹ': **דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת.** דִּין שְׁמָיִם שֶׁהִיא דּוּגְמָתוֹ: **נוֹפֵל מִן הַגַּג.** דּוּמְיָא דִּסְקִילָה, דְּתָנַן (סנהדרין דף מה.) בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גָּבֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת אֶחָד מִן הָעֵדִים בָּא וְדָחֲפוֹ כּוֹ': **חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ.** אֲרִי דּוֹרְסוֹ בִּצְפָרְנָיו וּמַפִּילוֹ לָאָרֶץ, וְגַם זֶה דּוֹמֶה לְנִסְקָל: **נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ.** וְהָאָרֵס שׁוֹרְפוֹ: **נִמְסָר לַמַּלְכוּת.** וּמִיתַת מַלְכוּת מַתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסַיִף, וְהָרֵג נְמִי סַיִף הוּא כִּדְאַמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין (דף נב:): **סְרוֹנְכִי.** בּוּמְנַל"ט, וְהוּא חֲלִי בְּגַרְגּוֹנוֹ: **בְּסַאסְפָּה.** בְּתוֹךְ אוֹתָהּ סְאָה עַצְמָהּ כְּשֶׁאוֹתָהּ מְשַׁלְּחָהּ לָאֲבֵדוֹן תְּרִיבְנָה: **וְאֵין לִי אֶלָּא סָאָה.** עֲבֵרָה גְּדוֹלָה: **תְּרַקֵּב.** חֲצִי סְאָה, תְּרֵי זָקֵב, דְּהַיְינוּ ג' קַבִּין: **תֹּמֶן וְעוֹכְלָא.** מִשְׁקָלוֹת קְטַנִּים הֵן וְשִׁעוּרָן בְּבָבָא בַּתְרָא בְּהַמּוֹצֵר אֶת הַסְּפִינָה (דף ג.): **וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה וְכוּ'.** וְאע"פ שֶׁלֹּא נִפְרְעוּ מִמֶּנּוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה לֹא וְתִרְוּ לוֹ עֲלֵיהֶם, אֶלָּא מְצַטְרְפִין לוֹ אוֹתָן לְחֶשְׁבּוֹן: לָרֹאוֹת לוֹ : **פָּרְסָה לוֹ.** כְּנֶגְדּוֹ: **כַּפָּה.** צָעִיף:

פניה

דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא, הָכָא טַעֲמָא מַאי מִשּׁוּם 'וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים', הָתָם אֵין לָךְ יִסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה, וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיד בָּהּ תַּרְתֵּי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אָמַר קְרָא 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ' בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. לֵימָא דְּרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא, לֹא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב נַחְמָן, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר בִּזְיוֹנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ, וּמַר סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבִּזְיוֹנֵיהּ: הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים וְכוּ': תָּנָא אִם הָיוּ שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּגָדִים מְכוֹעָרִים: הָיוּ עֲלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ': פִּשְׁטֵהּ, הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוְּיוֹל לָהּ, הָנֵי מִיבַּעְיָא. מַהוּ דְּתֵימָא, בְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טְפֵי, כִּדְאָמְרִי אִינְשֵׁי, שְׁלִיחַ עַרְטִיל וְסָיִים מְסָאנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן; וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חָבֶל וְכוּ': בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מֵרַב הוּנָא, חָבֶל הַמִּצְרִי מַהוּ שֶׁיְּעַבֵּב בְּסוֹטָה, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ הוּא וּבְצִלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי, אוֹ דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוּל לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חָבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, מְעַבֵּב. אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חָבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ: וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יֵרָאֶה וְכוּ': הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמַרְתָּ כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, אֶלָּמָא לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וַהֲדַר תָּנֵי כָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, נָשִׁים אִין, אֲנָשִׁים לֹא. אָמַר אַבָּיֵי, תַּרְגְּמָהּ אֲנָשִׁים. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, לֹא שְׁנָא גַּבְרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, וְנָשִׁים חַיָּבוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתָכֶנָה': **משנה** בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, הִיא קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ. הִיא גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה, הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ. בַּיָּרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן, לְפִיכָךְ תְּלִקֶּה יָרֵךְ תְּחִילָה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט: **גמרא** אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דְּמִדָּה בְּטֵילָה, בְּמִדָּה לֹא בְטֵיל. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרֵי, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. וְהָא בָּטְלוּ, אֶלָּא דִּין לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

פניה

אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֲנִיקָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדֵלֵיקָה אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֲרִיגָה, אוֹ נִמְסָר לַמַּלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁבְּמִדָּה מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה', אֵין לִי אֶלָּא סָאָה, מִנַּיִן לְרִבּוֹת תַּרְקַב וְחֵצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תֹּמֶן וְעוֹכְלָא מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָּל סָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ'. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן'. וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדְדָה בָּהּ מָדְדוּ לָהּ, הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לִיָּרְאוֹת לוֹ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ סוּדָרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כִּפָּה מֵעַל רֹאשָׁהּ וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

פניה

ביאורים למסכת סוטה דף ח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֵא קַשְׁיָא הסתירה בין הדינים, שלעולם לא חששו רבנן להרהור, אלא שֶׁהָכָא – לגבי סוטה מַטְעָמָא מַאי – הטעם שמגלים את גופה, הוא מִשּׁוּם שנאמר 'וְנִסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים' – ולכך מצווה לביישה, כדי שיראו זאת הנשים ויקחו מוסר להתנהג בצניעות ולא להביא את עצמם לידי חשד שזנו. אך הָתָם – לגבי יוצאת להיסקל, אין צריך לביישה כדי שאחרות יקחו מוסר ולא ינהגו כמותה, שהרי אֵין לְךָ יִיסּוּר גָּדוֹל מִזֶּה – שרואות אותה כשהיא נסקלת. וְכִי תֵּימָא לַעֲבִיר בָּהּ תַּרְתֵּי – ואם תאמר שיראו גם שהיא נהרגת וגם שמביישים אותה, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אין עושים כן, משום שאָמַר קְרָא 'וְאַהֲבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ונלמד מכאן שבְּרוֹר לוֹ – יש לברור ליוצא להיהרג מִיתָה יָפָה – שלא יתבייש כשממיתים אותו.

שואלת הגמרא, לֵימָא הָדְרַב נַחְמָן תַּנָּאֵי הִיא – האם נאמר שהדין שאמר רב נחמן שיש לברור לנהרג מיתה יפה, תלויה במחלוקת רבי יהודה ורבנן לגבי היוצאת להיסקל. וזה טעם מחלוקתם, שרבנן סוברים שיש לברור מיתה יפה ולכן סוברים שאין האשה נסקלת ערומה, ורבי יהודה חולק על דין זה ולכן סובר שנסקלת ערומה. דוחה הגמרא, לֹא – דברי רב נחמן לא תלויים במחלוקת רבי יהודה ורבנן, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ הָדְרַב נַחְמָן – שיש לברור ליוצא להיהרג מיתה יפה, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי – אלא שנחלקו מה היא המיתה היותר יפה לה, מַר סָבַר – רבנן סוברים, בְּזִיוֹנֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִצַּעֲרָא דְּגוּפֵיהּ – יותר חשוב לאשה שלא תתבזה משלא תצטער, ולכן מעדיפה האשה להיסקל עם בגדים אף שזה יעכב את המיתה ויגרום לה להצטער יותר, מאשר להתבזות ולהסקל כשהיא ערומה, וממילא זו היא המיתה היפה לה. וּמַר – רבי יהודה סָבַר, צַעֲרָא דְּגוּפֵיהּ עָדִיף לֵיהּ טְפֵי מִבְּזִיוֹנֵיהּ – יותר חשוב לאשה שלא תצטער משלא תתבזה, ולכן מעדיפה האשה להתבזות ולהיסקל ערומה, מלהיסקל עם בגדים אשר יעכבו את המיתה ויגרמו לה להצטער יותר. וממילא זו היא המיתה היפה לה.

שנינו במשנה, הָיְתָה מְכוּסָּה לְבָנִים מתכסה בשחורים וְכוּ'. תָּנָא – למדנו בברייתא שאִם הָיוּ גם בגדים שְׁחוֹרִים נָאִים לָהּ, מְכַסִּין אוֹתָהּ בְּבְגָדִים מְכוֹעָרִים, בשביל שתתנוול ותתבזה.

שנינו במשנה, הָיוּ עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב וְכוּ' מעבירין ממנה כדי לנוולה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכה המשנה לומר זאת, והרי זה פְּשִׁיטָא שמסירים ממנה את התכשיטים, הַשְׁתָּא נַוּוּלֵי מְנַוְּוִיל לָהּ – שהרי עושים מעשים לנוולה, הָנֵי מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שמסירים ממנה את התכשיטים כדי שלא תהיה מקושטת. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – היינו סבורים לומר שיש להשאיר עליה את התכשיטים משום שבְּהָנֵי אִית לָהּ בִּזְיוֹן טָפֵי – שאם יהיו עליה תכשיטים בזמן שהיא ערומה עד כנגד ליבה ושערה מגולה ומפוזר, יש בכך יותר בזיון, וּכְדַאֲמְרִי אִינְשֵׁי שְׁלִיחַ עֲרַטִּיל וְסָיֵים מְסָאנֵי – וכמו שדרך האנשים לצחוק על מי שהולך ערום ולובש רק נעליים, כך אשה זו כולה מנוולת והולכת עם תכשיטי זהב. קָא מַשְׁמַע לָן – חידשה לנו המשנה שמכל מקום יותר בזיון לה להיות בלי תכשיטי זהב.

שנינו במשנה, וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מצרי וקושרו למעלה מדדיה וְכוּ'. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי אַבָּא מַרֵב הוּנָא – שאל רב אבא את רב הונא, חֶבֶל הַמַּצְרִי מַהוּ שֶׁיַּעֲכֹּב בְּסוֹטָה – האם הקשירה חבל מצרי זה מעכב את השקאת הסוטה, או שאם אין חבל מצרי יקשרו בחבל אחר וישקו אותה. וצדדי הספק הם, האם הטעם לקשירה הוא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ הוּא – בשביל שלא ימשכו הבגדים כלפי מטה לאחר שקרע אותם הכהן עד כנגד לבה, ולפי זה וּבְצִלְצוּל קָטָן נַמִּי סַגִּי – בחבל קטן גם מספיק. אוֹ דִּילְמָא שהטעם לקשירה הוא מִשּׁוּם דְּאָמַר מַר להלן, שבמדה שאדם מודד מודדים לו, ולכן כיון שהִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִלְצוּל – הסוטה חגרה בגד נאה להתנאות בפני מי שנסתרה עמו, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמַּצְרִי – שהוא גס ועבה וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כדי שתתבזה, ולפי טעם זה חבל מצרי מְעַכֵּב, שדווקא בו היא מתגנה. פושטת הגמרא את הספק, אָמַר לֵיהּ – רב הונא לרב אבא, תְּנִיתוּהָ – למדנו במשנתנו, וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל הַמַּצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ מֵעָלֶיהָ, הרי מפורש שהקשירה היא בשביל שלא יפלו הבגדים, ואם כן כל חבל כשר ולא דווקא חבל מצרי.

שנינו במשנה, וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ יִרְאֶה וְכוּ' וכל הנשים מותרות לראותה. מקשה הגמרא, הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – דברי המשנה סותרים, אָמְרַתְּ – בתחילה אמרה המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, אַלְמָא – משמע שלֹא שְׁנָא נְבָרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי – אין הבדל בין אנשים לנשים, אלא לכולם מותר לראות את הסוטה בשעה שמנוולים אותה. ואילו וַהֲדַר תָּנֵי – בהמשך המשנה למדנו שכָּל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ, ומשמע נָשִׁים אִין – דווקא לנשים מותר לראות את הסוטה, אבל אֲנָשִׁים לֹא. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי תִּרְגֻּמָהּ – נפרש את דברי המשנה כך, מה שאמרה המשנה שכל הרוצה לראות יראה, היינו אֲנָשִׁים – נאמר רק על נשים. דוחה הגמרא, אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי וְהָא 'כָּל' הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה קָתָנֵי – הרי כתוב במשנה שכל מי שרוצה רואה, ומשמע שגם אנשים. אֶלָּא מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא, אכן תחילת דברי המשנה שכָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה, נאמרה על כולם לֹא שְׁנָא נְבָרֵי וְלֹא שְׁנָא נָשֵׁי, ומוסיפה המשנה, וְנָשִׁים חַיָּיבוֹת לִרְאוֹתָהּ – הנשים שנמצאות בעזרה יש עליהם חיוב לראות את הסוטה בניוולה, לקיים את מה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָה' – עלי ידי שיראו הנשים מה עונשה לא יבאו לעשות את מעשיה, וכדלעיל.

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת איך היו מנוולים ומבזים את הסוטה, באה המשנה והגמרא שלפנינו לבאר שהכל נעשה לה מדה כנגד מדה.

משנה. כְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ – כשמעניש את האדם משמים על עבירה שעבר, מתנהגים עמו באותה מדה שהוא התנהג בעבירה. ולכן לגבי סוטה, שהִיא קִשְּׁטָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה – בשביל העבירה, למצוא חן בעיני הבועל, כנגד זה, הַמָּקוֹם נִוְּלָהּ – התורה ציוותה לנוול אותה. וכן כיון שהִיא גִּלְּתָה אֶת עַצְמָהּ לַעֲבֵירָה – שישבה בפתח הבית וגלתה את עצמה כדי שהבועל יראה אותה ויעבור איתה עבירה, כנגד זה, הַמָּקוֹם גִּלָּה עָלֶיהָ – התורה ציוותה שתהיה מגולה לעיני כל בשעה שמעמידים אותה בשער ניקנור. בֵּיצַד הַתְּחִילָה בַּעֲבֵירָה תְּחִילָּה, וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן – דרך התשמיש הוא שהירך נהנה הראשון מהקירוב בשר לבועל, ואחר כך הבטן, לְפִיכָךְ מקללה הכהן שתִּלֶּקֶה מֵהַיָּרֵךְ תְּחִילָּה וְאַחַר כָּךְ הַבֶּטֶן שנאמר "בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה", וּשְׁאָר כָּל הַגּוּף לֹא פָּלַט – ואף שאר אברי הגוף אינם נמלטים מן החולי והכאב לאחר הירך והבטן.

גמרא. אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל גַּב דִּמְדָּה בְּטֵילָה – שפסקו להעניש בארבעה מיתות בית דין, מכל מקום בְּמִדָּה לֹא בָּטֵיל – עונש כדוגמת אותה מיתה לא פסק, אלא מודדים משמיים לעוברי עבירה שימותו במיתה שהתחייבו בה, וכדלהלן. דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבִּטְּלָה סַנְהֶדְרֵי ולא דנים עוד דיני נפשות, מכל מקום אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. שואלת הגמרא, וְהָא בָּטְלוּ – הרי אין דנים כבר דיני נפשות. משיבה הגמרא, אֶלָּא דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ – דין שמים להעניש את החוטא בארבע מיתות בית דין לא בטל, ולכן נענש במיתה דומה להם, כגון, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב סְקִילָה – מי שעשה עבירה שהעונש עליה היא סקילה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג אוֹ חַיָּה דּוֹרְסָתוּ ומפילתו לארץ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב שְׂרִיפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדֵלֵיקָה ונשרף, אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ והארס שורף אותו מבפנים ומת. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב הֲרִיגָה – סייף, אוֹ נִמְסַר לְמַלְכוּת אוֹ לִיסְטִין בָּאִין עָלָיו, ודרכם להרוג בחרב. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּיב חֲנִיקָה, אוֹ טוֹבֵעַ בְּנָהָר ונחנק בתוך המים, אוֹ מֵת בִּסְרוֹנְכִי – על ידי חולי בגרון, ונחנק בחוליו.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי אוֹמֵר מִנַּיִן – מה המקור לדבר שֶׁבְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ, ומשיב, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה'. שואלת הברייתא, אֵין לִי אֶלָּא סָאָה – עבירה גדולה, מִנַּיִן לְרַבּוֹת תַּרְקַב – חצי סאה וְחֲצִי תַּרְקַב, קַב וַחֲצִי קַב, רוֹבַע וַחֲצִי רוֹבַע, תּוֹמֶן וְעוּכְלָא – משקלות קטנים יותר, מִנַּיִן שגם על עברות קטנות מעניש ה' באותה מדה. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי כָל סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' ונלמד מ'כל' שאפילו מדה קטנה. שואלת הברייתא, וּמִנַּיִן שֶׁכָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל – שאם לא נפרעו מהאדם על חטאו, לא ויתרו לו אלא מצטרף לחשבון בעתיד. ומשיבה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן' – חטא לחטא מצטרף לחשבון שיבוא.

ממשיכה הברייתא, וְכֵן מָצִינוּ בְּסוֹטָה שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמַּדָּדָה, בָּהּ מָדְדוּ לָהּ – שנענשה לפי הדרך שחטאה. הִיא עָמְדָה עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ לִירָאוֹת לוֹ – להראות לו, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַעֲמִידָהּ עַל שַׁעַר נִקָּנוֹר שבו היו מנוולים אותה וּמַרְאֶה קְלוֹנָהּ לַכֹּל. הִיא פָּרְסָה לוֹ – בעבורו, להתנאות בפניו, סוֹדְרִין נָאִין עַל רֹאשָׁהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן נוֹטֵל כַּפָּה – צעיף המכסה את ראשה מֵעַל רֹאשָׁהּ, וּמְנִיחוֹ תַּחַת רַגְלֶיהָ. הִיא קִשְּׁטָה לוֹ פָּנֶיהָ, לְפִיכָךְ

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת. הִיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת – שבזמן ששותה את המים פניה מוריקות ועיניה בולטות. **הִיא קָלְעָה לוֹ אֶת שַׁעֲרָהּ** – שקלעה את שערה בעבור הבועל בשביל להתנאות בפניו, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר** – פורע **אֶת שַׁעֲרָהּ. הִיא הֶרְאָתָה לוֹ בָּאֶצְבַּע** – לרמוז לו שיבוא אליה, **לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הִיא חָגְרָה לוֹ בְּצִילְצוּל** – חגורה נאה, **לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הִיא פָּשְׁטָה לוֹ אֶת יְרִיכָהּ** למעשה העבירה, **לְפִיכָךְ יְרִיכָהּ נוֹפֶלֶת. הִיא קִיבְּלַתּוּ עַל כְּרִיסָהּ** במעשה העבירה, **לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה** – מתנפחת, כמו שכתוב "וצבתה בטנה ונפלה ירכה". **הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם** בשביל לפתותו לעבירה, **לְפִיכָךְ קְרָבְנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה** – שעורים. **הִיא הִשְׁקָתָתוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה אוֹתָהּ מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׂ** – בכלי חרס. **הִיא עָשְׂתָה** את מעשה העבירה **בַּסֵּתֶר**, כנגד זה ה' שהוא 'יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' שָׁם בָּהּ **פָּנִים** – מתפנה כדי להיפרע ממנה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר "וְעִין נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגו' וסתר פנים ישים" – שהנואף מצפה לחשכת הלילה לעבור את העבירה בסתר, וה' שהוא יושב בסתר ישים פניו להיפרע ממנו. דָּבָר אַחֵר – פירוש אחר איך מתקיים המדה כנגד מדה על כך שעשתה הסוטה את מעשה העבירה בסתר, **הִיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר**, כנגד זה **הַמָּקוֹם פִּירְסָמָהּ בְּגָלוּי** – שנתן בלב בעלה לקנאות לה ובכך מתפרסמים מעשיה, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר "תִּכְסֶה שִׂנְאָה בְּמִשְׂאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגו')" – המכסה ומסתיר את מעשיו השנואים לה' על ידי שעושה אותם בחשך ומסתור, סופו שמגלה ה' את מעשיו הרעים לרבים.

הברייתא למדה מפסוקים שבמדה שאדם מודד מודדים לו. שואלת הגמרא, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'אַחַת לְאַחַת לְמִצְוֹא חֶשְׁבּוֹן'** – שכבר למדנו מפסוק זה שמצטרפים החטאים לחשבון בשביל להיפרע, אם כן הפסוק 'כִּי כָל סָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' לָמָּה לִי – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך ללמד על עברות קטנות. משיבה הגמרא, **לִכְמָדָה** – מפסוק זה לומדים שגם על חטאים קטנים נענשים במדה כנגד מדה, שהעונש יהיה כעין החטא. ממשיכה הגמרא להקשות, **וּמֵאַחַר דְּנַפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ'** שמענישים במדה כנגד מדה, אם כן 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִי – בשביל מה נכתב, הרי אין בו צורך למדה כנגד מדה כפי שדרשה ממנו הברייתא בתחילה. משיבה הגמרא, פסוק זה הוצרך לדרוש **לְכִדְרַב חִינְּנָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חִינְּנָא בַּר פָּפָּא אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה** – אינו מעניש אומה **עַד שֶׁעַת שֵׁילּוּחָהּ** – עד שמגיעה השעה שמאבדה לגמרי מהעולם, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגו' – שמעניש אותם ה' על כל העברות בשעה שמשלח אותם לאבדון.

מקשה הגמרא, **אֵינִי**? – איך ניתן לומר כך, שרק בזמן שה' מאבדם מהעולם הוא מעניש אותם, **וְהָאָמַר רָבָא שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם** – בחלומו של שר המשקים, **לָמָּה** – על מה רומזים. כוס יסורים **אַחַת, שֶׁשָּׁתַת** – ששתתה מצרים **בִּימֵי מֹשֶׁה** – עשרת המכות וקריעת ים סוף בזמן שיצאו ישראל ממצרים. **וְאַחַת, שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פְּרֻעֹה נְכֹה** – שהכה נבוכדנאצר מלך בבל את מצרים. **וְאַחַת, שֶׁעֲתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ** – בימות המשיח. ונמצא, שהענישם הקדוש ברוך הוא אף שלא נאבדו מן העולם, וקשה על רבי חנינא בר פפא. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לתרץ, שהָנָךְ **אָזְדוּ** – האומה המצרית שהייתה בזמן משה נכחדה לגמרי, **וְהָנֵי אַחֲרִינֵי נִינְהוּ** – והמכות השניות שניתנו, הם על אומות אחרות שהתיישבו אחר כך במצרים. דוחה הגמרא, **וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מְנַיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר** – היה לי חבר ומנימין שמו שהיה גר מצרי, והוא **מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, וכך **אָמַר מְנַיְמִין גֵּר הַמִּצְרִי** על עצמו, **אֲנִי מִצְּרִי רִאשׁוֹן** – מצרי שהתגייר, **וְנִשְׁאַתִּי מִצְּרִית רִאשׁוֹנָה** – גיורת מצרית, **אֵשֵׁא לִבְנֵי מִצְרִית שְׁנִיָּה** – מצרית בת גרים, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בֶּן בְּנִי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל** – כדי שבני יהיה דור שלישי ומותר להינשא לכשרה. ומכך שמנימין היה מצרי האסור לבא בקהל, מוכח שהאומה המצרית עדיין קיימת בעולם, ולא נכחדה לגמרי כשהכה אותם ה'. **אֶלָּא** מסיקה הגמרא מכח הקושיא, **אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אם נאמרו הדברים, כך נאמרו, **אָמַר רַבִּי חִינְּנָא בַּר פָּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ** של האומה, **עַד שֶׁעַת שֵׁילּוּחוֹ** – שנפסקת מלכותו, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָהּ בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגו' ונדרש על מלך.

אֲמִימַר מַתְנִי לְהָא דְּרַב חִינְּנָא בַּר פָּפָּא אַהָא – אמימר למד את דברי רבי חנינא בר פפא כפי שהבינה הגמרא בתחילה, ומהפסוק שלהלן, **מַאי דִּכְתִיב** – מה כוונת הכתוב "כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם", ודרש רבי חנינא בר פפא כך, 'אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הֶבֵיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ – שלא הכיתי אומה מאומות העולם וחזרתי שוב להכותה, אלא בשעה שאני מכה אותם אני מאבדם. ואילו 'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם' – את עם ישראל אני מכה ולא משמיד, **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** 'חִצֵּי אֲכַלֶּה בָם' – בישראל, שחִצֵּי כָלִין – מכותי כלות, אבל וְהֵן אֵינָן כָּלִין.

אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם – להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** – שירבו עוונותיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּמִלֹּאוֹת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגו'" – כאשר התמלאו רצונותיו ותאותיו, 'יצר לו' – יבואו עליו הצרות והעונשים.

דָּרַשׁ רַבִּי חִינְּנָא בַּר פָּפָּא, מַאי דִּכְתִיב "רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּה' לַיְּשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה", אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְהִלָּה, אֶלָּא נָוֶה תְהִלָּה – ומתפרש הפסוק כך, רננו צדיקים במה שעשה להם ה', שרק ישרים יהללוהו בנוה בתים שהם בנו. ומי הם הצדיקים, **זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'** – שבנה שערי ירושלים, **מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו** – ולא יכלו האויבים לקחת את המשכן שבנה משה ולהתהלל בו. שואלת הגמרא, **הֵיכָא** – היכן נגנז אוהל מועד. ומשיבה, **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, תַּחַת מְחִילוֹת שֶׁל הֵיכָל** בית המקדש.

תָּנוּ רַבָּנַן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בִּמְי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ – שנבעלה למי שאסור עליה באיסור אשת איש, סופה, **שֶׁמָּה שֶׁבִּיקְּשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ** – שאסורה על הבועל לעולם. **וּמָה שֶׁבִּיְּדָה נִטְּלוּהוּ מִמֶּנָּה** – ואף נאסרה לבעלה שהייתה מותרת לו. ללמדך **שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמָה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבִּידוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ.**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום העשירי לעומר עמ' א

מותרת לך. אמר לה יהודה, **שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ** – עבורך, **אָבִיךְ קִידּוּשִׁין** מאדם מסויים ואת מקודשת לו, **אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי** – אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואיי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, **שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ** - שמא נדה את, **אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי.** מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם.

"**וַיִּטַּע אֵשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע**", **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה** אברהם **פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים** – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר** שאשל הוא **פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר** שהוא **פּוּנְדָּק** – אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילונו בו. שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שאשל הוא **פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב** - מובן מה שכתוב בפסוק "**וַיִּטַּע**", שבאילנות שייכת נטיעה, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי "וַיִּטַּע"**. מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, **כְּדִכְתִיב "וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגו'"**.

נאמר בהמשך הפסוק, **"וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּקְרֵי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה',**

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד א

רש"י

פְּנֵיהָ מוֹרִיקוֹת. הָכִי תְּנֵי לְקַמָּן, אֵינָהּ מִסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת: **הֶרְאָתָה לוֹ בְּאֶצְבְּעוֹתֶיהָ.** רַמְזָה לוֹ לְבָא אֶצְלָהּ: **מַאֲכַל בְּהֵמָה.** שְׂעוֹרִים: **בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׁ.** פְּחוּתָה וּמוּגָבָה שֶׁבְּכוֹסוֹת: **שָׁם בָּהּ פָּנִים.** פָּנַאי לְפָרַע מִמֶּנָּה, וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי (וַיִּקְרָא כ) וְנָתַתִּי (אֶת) פָּנַי (שָׁם יח) כְּלָן לְשׁוֹן פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסְקִנִי בָּהֶן: **תִּכְּפֶה שִׂנְאָה בְּמַשְׂאוֹן.** (שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַשְׂאוֹן) הַמְכַסֶּה דָּבָר הַשְׁנוּי לַמָּקוֹם, בְּמַשְׂאוֹן בְּחֹשֶׁךְ כְּמוֹ שׁוֹאָה (אִיּוֹב לוֹ), שֶׁעֲשׂוּיָה מַעֲשֵׂי בַּחֹשֶׁךְ: **כִּי כָל סָאוֹן.** שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאַף עֲבֵרוֹת קְטַנּוֹת נִפְרָעוֹת הֵימֶנּוּ: **לָמָּה לִי.** מֵאַחַת לְאַחַת נִפְקָא: **לִכְמִדָּה.** [לְמִדְנוּ] שֶׁבַּמִּדָּה שֶׁמּוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ, הַפֵּרְעוֹן מַעֲיַן הַחֵטְא: **שַׁלּוּחָהּ.** אַבּוּדָהּ מִן הָעוֹלָם: **גֹּ' כּוֹסוֹת.** בַּחֲלוּמוֹ שֶׁל שַׂר הַמַּשְׁקִים: **בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה.** לְבָא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם: **עַם חַכְרוּתֶיהָ.** לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲלָמָא לֹא נִטְרְדָה בַּמַּכָּה רִאשׁוֹנָה: **וְכִי תֵּימָא הָנָךְ אָזְדוּ.** הָרִאשׁוֹנִים כֻּלּוּ כֻּלָּן וְאֵלּוּ מֵאֻמּוֹת אֲחֵרוֹת הָיוּ שֶׁנִּתְיַשְּׁבוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: **מִצְרֵי רִאשׁוֹן.** הוּא עַצְמוֹ נִתְגַּיֵּר: **אַשּׁוּר לְבָנֵי מִצְרַיִם שְׁנִיָּה.** בַּת מִצְרַיִם גִּיּוֹרֶת וְגֵר מִצְרִי שֶׁתְּהֵא הִיא שְׁנִיָּה לְגֵרוּת כְּדֵי שֶׁיָּהֵא בֶּן בְּנֵי שְׁלִישֵׁי וְרָאוּי לִשָּׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כג) בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה', שֶׁאִם הָיִיתִי מַשִּׂיא לִבְנֵי מִצְרַיִם רִאשׁוֹנָה הָיָה בֶּן בְּנֵי שְׁנֵי מִצַּד הָאֵם, דְּאָמַר בִּיבָמוֹת (קף עח.) וּבְקִדּוּשִׁין (קף סז.) [בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ] לָהֶם הֵלֵךְ אַחַר פְּסוּלָן, אֶלְמָא עֲדַיִין מִצְרַיִם הֵם, דְּאִלּוּ שֶׁאֵר אֻמּוֹת מְתָרִין לָבֹא בַּקָּהָל מִיָּד. מִנְיָמִין לֵית לֵיהּ הָא דְּאָמַר בִּבְרָכוֹת (קף כח.) שֶׁהָעַמּוֹנִים וְהַמֹּאָבִים מְתָרִין לָבֹא בַּקָּהָל שֶׁכְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, וְהָכִי נַמִּי קָתָנֵי בְּתַר דְּהַהּ מִלְּתָא בְּתוֹסֶפְתָּא דְּקִדּוּשִׁין, אָמַר לוֹ ר"ע מִנְיָמִין טְעִיתָ שֶׁכְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב וּבִלְבֵּל כּוּ': **אַהֲא.** מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: **חֲצֵי כְלִים.** מִכּוֹתֵי כְּלוֹת: **בְּמִלּאוֹת סְפָקוֹ.** כָּל רְצוֹנוֹ: **יֵצֶר לוֹ.** תְּבוֹאָנוּ צָרָה: **אֶלָּא נָוֶה תְהִלָּה.** עַל עִסְקֵי נָוֶה בָּתִּים שֶׁבָּנוּ וְהַלְלוּהוּ: **שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיהֶם.** לְהִיוֹת נֶהֱנִים מֵהֶם: **דָּוִד דִּכְתִיב טָבְעוּ בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ.** לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב חָשַׁב ה' לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן, וַעֲלֵהּ כְּתִיב טָבְעוּ בָּאָרֶץ, וּמִצְּוַדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד וּבִיתוֹ בְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (כ ה), וּכְשֶׁבָּאוּ צָרִים בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ טָבְעוּ הַשְּׁעָרִים, דְּלָתוֹת הַשְּׁעָרִים שֶׁהָיוּ שֶׁל נְחוּשָׁה אוֹ שֶׁל [כֶּסֶף וְ]זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂאוּם אוֹיְבִים, וְעֵצִים לֹא נָשְׂאוּ אֹתָם: **מַה שֶּׁבִּקְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ.** שֶׁאֲסוּרָה לְבוֹעַל: **וּמַה שֶּׁבִּידָהּ נִטְּלוּ הַמָּנָה.** אם שׁוֹתָה מַיִם מַתָּה, וְאִם הוֹדִיתָה נֶאֱסְרָה לְבַעְלָהּ וְהִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ: נחש

תוספות

מנימין גר המצרי וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (בילקוט קף כח.) דאמר בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המקדש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר"ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר"י וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין והלא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אההיא דתפלת השחר דאמר פ"ק דמגילה (קף יב:) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כחמרא אדורדיא שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרש"י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו והכא הכי פירושא עד כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה תיקשה ופר"ת דסנחריב אע"פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב (מלכים ב כ) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל [מצרים] והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמון (ומואב) בלבל דכל הנהו לא אשכחן בהדיא שלא בלבלן כדכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו' ובמצרים אשכחן בהדיא שלא בלבלן אלא שטפן דכאמרי' בסדר עולם כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו' וגמרא שלנו לא חש להזכיר לפי שלא היה כיבוש גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרינן בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (ישעיה טו) שסנחריב שטפן אבל כיבוש ובלבול לא הוה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתיב אדוכתייהו ול"ג עמון דעמון לא יתיב אדוכתייהו [ובברכות (קף כח.) אמרינן] וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין ל"ג ומואב והורבן נבוכדנצר לא חשיב בלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן בפ' בתרא (לקמן מו:) גבי לוז היא לוז שלא בלבלה סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם ובכ"מ תולה לבלול בסנחריב וחורבן בנבוכדנצר ולפום רהיטא גרס עמון בהדי מואב וליתא כדפרישית ותו לא מידי ע"כ פירושו וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומם הם ישבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מלואבים במקומם ואי לא מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא קשיא מידי: **לא** הכיתי לאומה ושניתי. ה"ה דאהא הוה מצי למיפרך הא דרבא והא דמנימין ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע אבל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי: אלא

פְּנֵיהָ מוֹרִיקוֹת. הֵיא כָּחֲלָה לוֹ עֵינֶיהָ, לְפִיכָךְ עֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת. הֵיא קָלְעָה לוֹ אֶת שְׂעָרָהּ, לְפִיכָךְ כֹּהֵן סוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. הֵיא הֶרְאָתָה לוֹ בָּאֶצְבַּע, לְפִיכָךְ צִיפּוֹרְנֶיהָ נוֹשְׁרוֹת. הֵיא חָגְרָה לוֹ בְּצַלְצוּל, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מֵבִיא חֶבֶל הַמִּצְרִי וְקוֹשֵׁר לָהּ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ. הֵיא פִּשְׁטָה לוֹ אֶת יֶרֶכָהּ, לְפִיכָךְ יֶרֶכָהּ נוֹפֶלֶת. הֵיא קִיבְּלָתוּ עַל בְּרִיסָהּ, לְפִיכָךְ בִּטְנָהּ צָבָה. הֵיא הֶאֱכִילָתוּ מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קְרֻבָנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. הֵיא הִשְׁקַתְהוּ יַיִן מְשׁוּבָּח בְּכוֹסוֹת מְשׁוּבָּחִים, לְפִיכָךְ כֹּהֵן מַשְׁקֶה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקִידָה שֶׁל חֶרֶשׁ. הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, 'יֵשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן' שָׁם בָּהּ פָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעַיִן נֹאֵף שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר, הֵיא עָשְׂתָה בַּסֵּתֶר, הַמָּקוֹם פִּרְסְמָהּ בְּגָלוּי שֶׁנֶּאֱמַר 'תִּכְּסֶה שִׂנְאָה בְּמַשְׂאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל (וְגוֹ')'. וּמֵאַחַר דְּנִפְקָא לֵיהּ מֵ'אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן', 'כִּי כָל סָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ' לָמָּה לִי, לִכְמִדָּה. וּמֵאַחַר דְּנִפְקָא לֵיהּ מִ'כִּי כָל סָאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ', 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה' לָמָּה לִי, לִכְדְרַב חִינְנָא בַּר פַּפָּא דְּאָמַר רַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאוּמָּה עַד שְׁעַת שִׁילּוּחָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ וְגוֹ'. אֵינִי, וְהָאָמַר רָבָא, שְׁלֹשָׁה כּוֹסוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִצְרַיִם לָמָּה, אַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאַחַת שֶׁשָּׁתַת בִּימֵי פַּרְעֹה נְכֹה, וְאַחַת שֶׁעָתִידָה לִשְׁתּוֹת עִם חַבְרוֹתֶיהָ. וְכִי תֵּימָא הָנָךְ אָזְדוּ וְהָנֵי אַחֲרִינֵי גִּינְהוּ, וְהָתַנְיָא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי הָיָה לִי חָבֵר מִתַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר מִנְיָמִין גֵּר הַמִּצְרִי, אֲנִי מִצְּרֵי רִאשׁוֹן וְנִשָּׂאתִי מִצְּרִית רִאשׁוֹנָה, אַשּׁוּר לִבְנֵי מִצְרַיִם שְׁנִיָּה כְּדֵי שֶׁיָּהֵא בֶּן בְּנִי מוּתָּר לָבֹא בַּקָּהָל, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הַמֶּלֶךְ עַד שְׁעַת שִׁילּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּסַאסְאָה בְּשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה וְגוֹ'. אֲמִימַר מַתְנֵי לְהָא דְּרַב חִינְנָא בַּר פַּפָּא אַהָא, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם', 'אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי' לֹא הֵכִּיתִי לְאוּמָּה וְשָׁנִיתִי לָהּ, 'וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם' הֵיינוּ דִּכְתִיב 'חֲצֵי אָכְלָה בָּם' חֲצִי כְּלִין וְהַן אֵינָן כְּלִין. אָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'בִּמְלֹאוֹת סִפְקוֹ יֵצֶר לוֹ וְגוֹ'". דָּרַשׁ רַבִּי חִינְנָא בַּר פַּפָּא, מַאי דִּכְתִיב 'רַגְנוּ צַדִּיקִים בַּה' לְיִשְׁרִים נָאוָה תְהִלָּה' אַל תִּקְרֵי נָאוָה תְהִלָּה אֶלָּא נָוֶה תְהִלָּה, זֶה מֹשֶׁה וְדָוִד שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ שׂוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם, דָּוִד דִּכְתִיב 'טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ'. מֹשֶׁה, דְּאָמַר מַר, מִשֶּׁנִּבְנָה מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן נִגְנַז אֹהֶל מוֹעֵד קְרָשָׁיו קְרָסָיו וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו. הֵיכָא, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַבִּימִי, תַּחַת מְחִילּוֹת שֶׁל הֵיכָל. תָּנוּ רַבָּנָן, סוֹטָה נָתְנָה עֵינֶיהָ בְּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, מַה שֶּׁבִּיקְשָׁה לֹא נִיתַּן לָהּ וּמַה שֶּׁבִּידָהּ נִטְּלוּהוּ מִמֶּנָּה, שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִין לוֹ וּמַה שֶּׁבִּידוֹ נוֹטְלִין הֵימֶנּוּ. וכן

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ט עמוד ב

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ, מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ לֹא נָתְנוּ לוֹ וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נְטָלוּהוּ מִמֶּנּוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו עַל גְּחוֹנוֹ יֵלֵךְ. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהֵא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו עָפָר יֹאכַל. הוּא אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁיו 'אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ'. וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן וְקֹרַח וּבִלְעָם וְדוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְגֵחֲזִי וְאַבְשָׁלוֹם וַאֲדוֹנִיָּהוּ וְעוּזִיָּהוּ וְהָמָן שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶּׁבִּיקְּשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נְטָלוּהוּ מֵהֶם: בְּיָרֵךְ הִתְחִילָה בַּעֲבֵירָה וְכוּ': מְנָא הָנֵי מִילֵּי, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'בְּתֵת ה' אֶת יְרֵיכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה', וְהָכְתִיב 'וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ'. אָמַר אַבָּיֵי, כִּי לָיֵיט לָיֵיט תְּחִילָּה יָרֵךְ וַהֲדַר בֶּטֶן לָיֵיט, וּמַיָּא כִּי בָּדְקֵי, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי, בֶּטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ. בִּקְלָלָה נַמִּי כְּתִיב 'לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל יָרֵךְ', הַהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן דְּבֶטֶן בְּרֵישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: **משנה.** שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׂעָרוֹ לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, וּלְפִי שֶׁבָּא עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוֹנְבִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיָּסֹבּוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב'. וּלְפִי שֶׁגָּנַב שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת, לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין וְלֵב יִשְׂרָאֵל (שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל') לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקָעֵם בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם'. וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מִרְיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק', לְפִיכָךְ נִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז' יָמִים בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם'. יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים'. מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה. מֹשֶׁה זָכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ'. מִי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּיְא'. לֹא עַל מֹשֶׁה בִּלְבַד אָמְרוּ אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ':

גמרא. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְעֵינָי' לְפִיכָךְ נִקְּרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְּלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אֵינִי, וְהָכְתִיב 'וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הִיא'. כִּי אֲזַל, מִיהָא בָּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אֲזַל. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה. תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ'', לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב 'וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה'. וְהָכְתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה. 'וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה', תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה, רְאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה, דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ'. דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב 'וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה' סָר מֵעָלָיו'. 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ' מְנָא יָדְעָה, אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת. אַבָּיֵי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלָא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, כֵּיוָן דְּאָמַר 'נְזִיר אֱלֹהִים אֲנִי' אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר. 'וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְצֵהוּ' מַאי 'וַתְּאַלְצֵהוּ', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו. 'וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא' מַאי 'כָּל טָמֵא', וְתוּ עַד הַשְׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר. 'וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי', אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, הוּא אִיוָּה לְדָבָר טָמֵא, לְפִיכָךְ נִתְלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא. 'וַתָּחֶל ל רוּחַ ה' וְגוֹ'' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, חָלְתָה נְבוּאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, דִּכְתִיב 'יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ'. 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן' אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, מְלַמֵּד שֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּזוֹג, כְּתִיב הָכָא 'לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן', וּכְתִיב הָתָם 'פַּעֲמֹן וְרִמּוֹן'. 'בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל' אָמַר רַבִּי אַסִּי, צָרְעָה וְאֶשְׁתָּאוֹל שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים הָיוּ וַעֲקָרָן שִׁמְשׁוֹן וּטְחָנָן זֶה בָּזֶה. 'וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל' אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא,

הוחל

תוספות

רש"י

נָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי. נָתַן עֵינָיו בְּחַוָּה וּבָא עָלֶיהָ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בראשית ג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי, לְשׁוֹן תַּשְׁמִישׁ וְנִשּׂוּאִין הוּא: **נְטָלוּ הֵימֶנּוּ.** קוֹמָה זְקוּפָה: **יְהֵא מֶלֶךְ.** שֶׁלְּכָךְ עֲשָׂאוֹ עָרוּם מִכֹּל: **אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה.** מִקְּלָלָתוֹ אַתָּה לָמֵד, וְכֵן כָּל אֵלֶּה אַתָּה לָמֵד מִקְּלָלָתָן: **קַיִן.** נָתַן עֵינָיו בִּתְאוֹמָה יְתֵרָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם הֶבֶל, שֶׁשְּׁתֵּי תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִמּוֹ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (בראשית ד) אֶת אָחִיו אֶת הֶבֶל, שְׁנֵי אֶתִים שְׁנֵי רִבּוּיִים: **קֹרַח.** עַל הַכְּהֻנָּה וְנִבְלַע: **בִּלְעָם.** בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל בָּלָק לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְנֶהֱרַג בְּמִדְיָן שֶׁהָלַךְ לִטּוֹל שְׂכַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁנָּפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ: **דּוֹאֵג.** אַבִּיר הָרוֹעִים וְגָדוֹל שֶׁבַּתַּלְמִידִים הָיָה, וְנִתְקַנֵּא בְּדָוִד שֶׁרְאָהוּ נְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וּמַרְאֶה פָּנִים בַּהֲלָכָה כִּדְכְתִיב (שמואל א טז) הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי וְגוֹ', וְאָמַר בְּאַגָּדָה דְּחֵלֶק (דף צג:) דְּכָל הַפָּסוּק הַזֶּה דּוֹאֵג אֲמָרוֹ בִּלְשׁוֹן הָרַע: **וַאֲחִיתוֹפֶל.** נָתַן עֵינָיו בַּמְּלוּכָה כִּדְאָמַר בְּחֵלֶק (דף קא:) רָאָה אֵשׁ יוֹצֵא מֵאַמָּתוֹ וְכַסָּבוּר שֶׁעָתִיד לִמְלוֹךְ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נָטְלוּ הֵימֶנּוּ לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם: **גֵּחֲזִי.** בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל נַעֲמָן וְנִצְטָרַע: **וַאֲדוֹנִיָּה.** בַּאֲבִישַׁג וְנֶהֱרַג: **וְעוּזִיָּה.** בַּכְּהֻנָּה, וְהַצָּרַעַת זָרְחָה עַל מִצְחוֹ (דה"ב כו): **כִּי לָיֵיט כּוּ'.** וּקְלָלָה הִיא תְּחִלַּת הַפּוּרְעָנוּת: **מִיהוּ כִּי בָּדְקֵי מַיָּא כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי.** שֶׁבַּמֵּעַיִים נִכְנְסוּ תְּחִלָּה וּמְקַלְקְלוֹת אוֹתָן וְאח"כ נוֹפְלוֹת לַיָּרֵךְ: **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז.** שֶׁיֹּאמְרוּ לֹא עָשׂוּ כְּסֵדֶר הָאָלָה וְאֵין פּוּרְעָנוּת זוֹ עַל יָדָן: מתני' **שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו.** כִּדְיָלִיף לְקַמָּן: **עַל עֶשֶׂר פִּלַגְשֵׁי אָבִיו.** כִּדְכְתִיב בְּסֵפֶר שְׁמוּאֵל (ב טו) וַיַּעֲזוֹב עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים לִשְׁמוֹר הַבַּיִת: **לוֹנְבִיּוֹת.** חֲנִיתוֹת: **לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד.** דִּכְתִיב (שם) אֵלְכָה נָא וַאֲשַׁלְּמָה אֶת נִדְרִי וְגוֹ', וּכְתִיב אֶת אַבְשָׁלוֹם הָלְכוּ מָאתַיִם אִישׁ קְרוּאִים וְהוֹלְכִים לְתֻמָּם, וְאָמְרִינַן בְּסוֹטָה דִּירוּשַׁלְמִי קְרוּאִים מִדָּוִד שֶׁעַל יְדֵי מִצְוַת דָּוִד הָלְכוּ עִמּוֹ, אָמַר לוֹ כְּתוֹב לִי שֶׁיֵּלְכוּ עִמִּי אוֹתָן שְׁנַיִם שֶׁאֶבְחַר וְכָתַב לוֹ, וְהָיָה מַרְאֶה חוֹתָמוֹ שֶׁל דָּוִד לִשְׁנַיִם וְהוֹלְכִים אַחֲרָיו וְכֵן לִשְׁנַיִם אֲחֵרִים עַד שֶׁכִּנֵּס מָאתַיִם וְכֻלָּן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, הֲרֵי לֵב אָבִיו וְלֵב ב"ד וְלֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב בְּקֶרֶב אִישׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת וְגוֹ', וּכְתִיב מִי יְשִׂימֵנִי שׁוֹפֵט בָּאָרֶץ, וּכְתִיב וַיְּגַנּוֹב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל: **וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.** שֶׁהָיָה מֶלֶךְ, הֲרֵי מִדָּה שֶׁמָּדַד שֶׁנִּקְבַּר אָבִיו בִּגְדוֹלִים וּבוֹ בַּמִּדָּה מָדְדוּ לוֹ שֶׁנִּקְבַּר הוּא בִּגְדוֹלִים: **מִי לָנוּ.** לְעִנְיַן כְּבוֹד קְבוּרָה לִקָּבֵר בִּגְדוֹלִים גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, הֲרֵי שֶׁבְּמִדָּה שֶׁמָּדַד לִקְבּוֹר אֶת יוֹסֵף עַ"י גָּדוֹל בָּהּ מָדְדוּ לוֹ, שֶׁאֵין גָּדוֹל בִּכְבוֹדוֹ קָבוּר מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַקָּבָּ"ה: גמ' **בְּעֵינָיו מָרַד.** עַ"י עֵינָיו מָרַד בְּבוֹרְאוֹ: **כִּי מֵה' הוּא.** שֶׁחָשַׁק בְּאוֹתָהּ אִשָּׁה כְּדֵי לְהִתְגָּרוֹת בַּפְּלִשְׁתִּים: **וְהַכְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה.** וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וַתִּיטַב בְּעֵינֵי שִׁמְשׁוֹן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּתִמְנָת קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה שֶׁל זוֹ שֶׁבְּעַזָּה: **תְּחִלַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הֲוָה.** דְּהַהִיא דְּתִמְנָת לָאו קִלְקוּל הוּא כְּלֵי הָאִי, שֶׁלְּקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְלֹא בָּא עָלֶיהָ בִּזְנוּת: **שֶׁדִּלְדְּלָה.** עִקְּרָה, כְּמוֹ אַבְנֵי הַר שֶׁנִּדַּלְדְּלוּ: **מְנָא יָדְעָה.** הֲלֹא כַּמָּה כְּזָבִים אָמַר לָהּ קֹדֶם לָכֵן וּמְצָאַתּוּ שַׁקְרָן: **נִכָּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת.** מִתְקַבְּלִין וּמְיֻשָּׁבִין וּדְבוּרִים עַל אָפְנֵיהֶם. רָאֲתָה שְׂעָרוֹ גָּדוֹל וְלֹא הָיָה שׁוֹתֶה יַיִן, וְהֵבִינָה שֶׁהַדְּבָרִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁאָמַר לָהּ שֶׁבַּדָּבָר הַזֶּה הָיָה כֹּחוֹ גָּדוֹל אֱמֶת הֵן: **וַתְּאַלְצֵהוּ.** לְשׁוֹן דֹּחַק וּמְצוּקָה: **בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה.** תַּאֲוַת הָאָדָם מְרֻבָּה: **דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר.** מִשְׁרַת עֲנָבִים, כְּגוֹן נָזִיר שֶׁשָּׁרָה עֲנָבִים בְּמַיִם וְיֵשׁ בָּהֶם טַעַם יַיִן, דְּלָא נַפְקָא מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן (במדבר ו): **מַכְתֵּשׁ.** מְקוֹם קְבִיעוּת הַשֵּׁן: **אִוָּה לְדָבָר טָמֵא.** לִשָּׂא בַּת אֵל נֵכָר: **בְּדָבָר טָמֵא.** לְחִי הַחֲמוֹר, שֶׁאִלְמָלֵא הוּא הָיָה מֵת בַּצָּמָא: **רוּחַ ה'.** רוּחַ נְבוּאָה שֶׁשָּׁרְתָה עַל יַעֲקֹב: **מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו.** לְלַוּוֹתוֹ בַּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ:

הוחל

ביאורים למסכת סוטה דף ט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵן מָצִינוּ בְּנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי – הנחש הקדמון שנברא בבריאת העולם, **שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לוֹ** – בחוה, ובא עליה. **מַה שֶּׁבִּיקֵּשׁ לֹא נִתְּנוּ לוֹ** – שאסור בה, **וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ** – שהיה בקומה זקופה, וכדלהלן, **נִטְּלוּהוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁהַנָּחָשׁ יִהְא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁיו** – עונשו **שֶׁאָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי יְהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁיו, עַל גְּחוֹנוֹ יֵלֵךְ. אֲנִי אָמַרְתִּי יִהְא מַאֲכָלוֹ מַאֲכַל אָדָם, עַכְשָׁיו, עָפָר יֹאכַל. הוּא אָמַר אֶחֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׂא אֶת חַוָּה** – הנחש חשב להרוג את האדם על ידי שיאכילו מעץ הדעת, ועל ידי כך יוכל לישא את חוה, **עַכְשָׁיו, 'אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ'** – לא רק שלא תהיה אהבה בינו לבין האשה, אלא אף תהיה איבה ביניהם.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן – שנתן עיניו בתאומה הנוספת שנולדה עם הבל, **וְקָרַח** – בכהונה של אהרון, וסופו שנבלע באדמה. **וּבִלְעָם** – בכסף של בלק, וסופו שנהרג כשהלך ליטול את הכסף. **וְדוֹאֵג** – שקינא בדוד, **וַאֲחִיתֹפֶל** – במלוכה, ומתו בקיצור ימים. **וְגֵחֲזִי** – בממון נעמן, ונצטרע. **וַאֲבְשָׁלוֹם** – במלוכה, ונהרג. **וַאֲדוֹנִיָּהוּ** – באבישג, ונהרג. **וְעוּזִּיָּהוּ** – בכהונה גדולה, ונצטרע והפסיד גם את המלוכה. **וְהָמָן.** שכל אלו **שֶׁנָּתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם, מַה שֶּׁבִּיקְּשׁוּ לֹא נִיתַּן לָהֶם, וּמַה שֶּׁבְּיָדָם נִטְּלוּהוּ מֵהֶם.**

שנינו במשנה, **בְּיָרֵךְ הַתְּחִילָה בְּעֲבֵירָה וְכוּ'** לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן. שואלת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מניין שלוקה הסוטה תחילה בירך, **אִילֵּימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב** – נלמד ממה שמשביע הכהן את האשה לפני ששותה ואומר, **"בְּתֵת ה' אֶת יְרֵיכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה"** – שקודם ירך ואחר בטן, **וְהָכְתִיב** – הרי לאחר ששותה ונמצא שזינתה כתוב **"וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ"** – נמצא שלוקה הבטן תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי כִּי לֵיט, לֵיט תְּחִילָּה יָרֵךְ וַהֲדַר בֶּטֶן לֵיט** – כאשר מקלל הכהן את האשה ומשביעה על מה שיקרה לה אם ימצא שזינתה, מקללה תחילה על הירך ואחר כך על הבטן, ומשום שבירך התחילה בעבירה. **וּמַיָּא כִּי בָּדְקֵי, כִּי אוֹרְחַיְיהוּ בָּדְקֵי** – אך כאשר המים בודקים אותה, הם בודקים לפי הסדר שנכנסים לגוף, **בֶּטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – קודם הבטן ואחר כך הירך. ואמרה המשנה שלוקה הירך תחילה, כיון שהקללה היא תחילת הפורענות. שואלת הגמרא, **בְּקִלְלָה נַמִּי** – בפסוק אחר **כְּתִיב 'לִצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ'** – הרי גם בקללה מצאנו שקודם הבטן לוקה. משיבה הגמרא, **הֲהוּא דְּמוֹדַע לָהּ כֹּהֵן** – בפסוק זה מודיע הכהן לסוטה, **דְּבֶטֶן בְּרִישָׁא וַהֲדַר יָרֵךְ** – שבפועל, קודם תלקה הבטן ואחר כך הירך, ואין פסוק זה חלק מהקללה. ומבארת הגמרא, שצריך להודיע לה כן, כדי **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים** – שיאמרו שמה שקרה לה אינו קשור לשתיית המים, מפני שלא נגרם לה על פי סדר דבריו.

המשנה מביאה עוד מקומות שהעונש הוא באותה מדה שחטאו, וכן לטובה שמקבלים שכר מדה כנגד מדה.

משנה. שֶׁמְּשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו – נמשך אחרי מראה עיניו, **לְפִיכָךְ נִקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו'. אַבְשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בְּשֵׂעָרוֹ, לְפִיכָךְ נִתְלָה בְּשֵׂעָרוֹ** – שהסתבך שערו ונתלה באילן, ואז הרגו אותו. **וּלְפִי שֶׁבָּא אבשלום עַל עֶשֶׂר פִּלַּגְשֵׁי אָבִיו לְפִיכָךְ נִתְּנוּ בּוֹ עֶשֶׂר לוּנְבִיּוֹת** – חניתות, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְּבוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נֹשְׂאֵי כְּלֵי יוֹאָב** ויכו את אבשלום". **וּלְפִי שֶׁגָּנַב** אבשלום **שָׁלֹשׁ גְּנֵבוֹת, אֶת לֵב אָבִיו וְלֵב בֵּית דִּין** – שבקש מדוד לכתוב לו ששני אנשים שהוא יבחר בהם ילוו אותו להקריב את קרבנו יהיו צריכים לבא עמו, והלך אבשלום והראה זאת לשנים ועוד שנים, עד שאסף מאתים ראשי סנהדרין, ובכך גנב לב אביו ולב בית דין. **וְלֵב יִשְׂרָאֵל (שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְגַנֵּב אַבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל')** – שאמר לבאים להתדיין אצל דוד, שאם היה דן אותם היה מזכה אותם, ובכך גנב את לב העם. **לְפִיכָךְ נִתְקְעוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים** – שרביטים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים בְּכַפּוֹ וַיִּתְקַע בְּלֵב אַבְשָׁלוֹם".**

וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, מצאנו שמקבלים את השכר באותו עניין של המצווה. **מִרְיָם הִמְתִּינָה לְמֹשֶׁה שָׁעָה אַחַת**, כשהיה בתוך התיבה ביאור, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק", לְפִיכָךְ** קיבלה שכר **וְנִתְעַכְּבוּ לָהּ יִשְׂרָאֵל ז' יָמִים בַּמִּדְבָּר** בזמן שהיתה מצורעת, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם". יוֹסֵף זָכָה לִקְבּוֹר אֶת אָבִיו, וְאֵין בְּאֶחָיו גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – שיוסף היה מלך והתעסק בקבורת יעקב, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים"**, ובאותה מדה מדדו לו, שהתעסקו בקבורתו גדולים, שהרי **מִי לָנוּ גָּדוֹל מִיּוֹסֵף שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא מֹשֶׁה**, וכן מצינו במשה, **שֶׁזָּכָה בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף וְאֵין בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ** – התעסק בעצמו בהעלאת עצמות יוסף ממצרים, אף שלא היה גדול ממשה בישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ"**, ובאותה מדה מדדו לו בפטירתו, **שִׁמְּי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא נִתְעַסֵּק בּוֹ אֶלָּא הַמָּקוֹם** – הקדוש ברוך הוא בעצמו נתעסק בקבורתו, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּיְא"**. מסיימת המשנה, **שלא עַל מֹשֶׁה בִּלְבָד אָמְרוּ** שהתעסק ה' בו, **אֶלָּא עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ"** – שאוסף ה' את נשמות הצדיקים במותם להביאם לגן עדן.

גמרא. תָּנוּ רַבָּנַן שִׁמְשׁוֹן בְּעֵינָיו מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יָשְׁרָה בְּעֵינָי", לְפִיכָךְ נִקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאחֲזוּהוּ פְלִשְׁתִּים וַיְנַקְּרוּ אֶת עֵינָיו". מקשה הגמרא, **אֵינִי**, וכי שמשון נשאה לפי שנתן בה עיניו, **וְהָכְתִיב "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הִיא"** – שישא אותה, הרי שמשמים רצו שישא את הפלשתית. מתרצת הגמרא, **כִּי אֲזַל מִיהָא בְּתַר יַשְׁרוּתֵיהּ אֲזַל** – שמשון לא ידע שזה רצון ה', אלא הלך אחרי מראה עיניו. **תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ של** שמשון היה **בְּעַזָּה, לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ בְּעַזָּה, דִּכְתִיב "וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עַזָּתָה וַיַּרְא שָׁם אִשָּׁה זוֹנָה וגו' ויבא אליה. לְפִיכָךְ לָקָה בְּעַזָּה, דִּכְתִיב** כאשר תפסו אותו הפלשתים **"וַיּוֹרִידוּ אוֹתוֹ עַזָּתָה"**. שואלת הגמרא, **וְהָכְתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה** וגו" ולקח לו אשה משם, וכפי שביארה הגמרא לעיל שמשם נלמד שמרד בעיניו. מיישבת הגמרא, **תְּחִילַּת קִלְקוּלוֹ מִיהָא בְּעַזָּה הָיָה** – שהקלקול היה בעזה שבא עליה בזנות, אבל מה שבא לתמנת היה דרך נשואים ואינו קלקול.

דורשת הגמרא את הפסוקים במעשה שמשון. **"וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיֶּאֱהַב אִשָּׁה בְּנַחַל שׂוֹרֵק וּשְׁמָהּ דְּלִילָה", תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר אִילְמָלֵא (לֹא) נִקְרָא שְׁמָהּ דְּלִילָה** – גם אם לא היה שמה דלילה, **רְאוּיָה הָיְתָה שֶׁתִּקָּרֵא דְּלִילָה** – ששם זה רומז על מעשיה, שכן **דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ** של שמשון, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ**, וכן **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו. דִּילְדְּלָה אֶת כֹּחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסֶר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'** – על ידי שגילחה את שערו, **דִּילְדְּלָה אֶת לִבּוֹ, דִּכְתִיב 'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ'** – שסוד כוחו בנזירותו, **דִּילְדְּלָה אֶת מַעֲשָׂיו, דְּאִיסְתַּלַּק שְׁכִינָה מִינֵּיהּ, דִּכְתִיב 'וְהוּא לֹא יָדַע כִּי ה' סָר מֵעָלָיו'** – לאחר שנפסקה נזירותו. **'וַתֵּרֶא דְלִילָה כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לִבּוֹ'** שואלת הגמרא, **מְנָא יָדְעָה** שבאותו הפעם אכן גילה לה מנין כוחו. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, נִיכְּרִין דִּבְרֵי אֱמֶת** – שראתה שאכן שערו מגודל ואינו שותה יין. תירוץ נוסף, **אַבָּיֵי אָמַר, יָדְעָה בּוֹ בְּאוֹתוֹ צַדִּיק דְּלֹא מַפִּיק שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, וּכְיָון דְּאָמַר "נָזִיר אֱלֹהִים אֲנִי** מבטן אימי אם גולחתי וסר ממני כוחי", **אָמְרָה הַשְׁתָּא וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר** – עכשיו ודאי הוא אומר אמת, ולכן מזכיר שם שמים. **"וַיְהִי כִּי הֵצִיקָה לוֹ בִּדְבָרֶיהָ כָּל הַיָּמִים וַתְּאַלְּצֵהוּ"** – דלילה הציקה לשמשון ואילצה אותו לומר לה במה כוחו, שואלת הגמרא, **מַאי 'וַתְּאַלְּצֵהוּ'** – איך אילצה אותו. ומשיבה **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, בְּשֵׁעַת גְּמַר בִּיאָה** – שתאוות האדם גדולה, **נִשְׁמְטָה מִתַּחְתָּיו** שלא יוכל לסיים את המעשה, ואז אילצה אותו לומר לה.

כשהתגלה המלאך למנוח ואשתו לבשר להם שיולד להם בן, הזהיר את אשת מנוח ואמר לה, **"וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טֻמְאָה** כי הנך הרה וילדת בן", שואלת הגמרא, **מַאי כָּל טֻמְאָה** – מה הם הדברים הטמאים שהזהיר אותה לא לאכול, **וְתוּ עַד הַשְׁתָּא דְּבָרִים טְמֵאִים קָאָכְלָה** – ועוד יש להקשות, וכי עד עכשיו היא אכלה דברים טמאים. משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בְּנָזִיר** – שלא רק מיין תשמר, אלא אפילו ממים ששרו ביין, וכדומה. **"וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בַּלֶּחִי"** – נעשה לשמשון נס בשעה שהיה צמא מאד, ומלחי החמור יצאו מים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי הוּא אִינָּהוּ לְדָבָר טָמֵא** – שמשון חשק להינשא לנכרית, **לְפִיכָךְ נִתְּלוּ חַיָּיו בְּדָבָר טָמֵא** – לכן כשהלך למות מצמא, נעשה לו הנס על ידי לחיי החמור שהוא דבר טמא.

דורשת הגמרא את הפסוק על שמשון **"וַתָּחֶל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ** במחנה דן

המשך בעמוד קיט

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כוונת הפסוק, שהוּחַל – בטלה שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ דִּכְתִיב "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", – שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על ניניו ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, כַּמָּה בֵּרְכוּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוּ בְּאִמָּתוֹ, שהיתה אִמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם – כשאר בני אדם, וְזֶרַע היה רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים ששבוהו, התפלל לה' שיהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו, "וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זְכָרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" – שאקבל שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו כעונש על לקיחת שוחד, ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים – מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו – השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות וברוח, וַיִּפְרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן.

תְּנֵיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, בֵּין כְּתֵפָיו – רוחב כתפיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן בְּעוֹד עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת הַשַּׁעַר הָעִיר וּבְשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת – עמודי הפתח, וַיִּסָּעֵם – ויעקרם ממקומם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן", וגְמִירֵי - מסורת בידינו מרבותינו, דְּאַין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוֹתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה רוחב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – ומצינו לשון זה בפסוק "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מְלַמֵּד – העבירה היא, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מאנשי פלישתים הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כדי שיבוא עליהן ועל ידי כן יותש כוחו, וכן כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ ותלד בנים גיבורים כמותו. אָמַר רַב פָּפָא, הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא - לפני הרגיל בשתיית יין מביאים יין, קַמֵּי רָפּוֹקָא – לפני אדם עובד אדמה ועודר בגינות שרגיל לאבול ירק, גְּרִידָיָא דּוּבְלָא – מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אדם חַמְּזַנָּה עם נשים, אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו – מזנה עם אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי" – אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבתי על פתח רעי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וכְתִיב – העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" – שתהיה אשתי שפחה בזויה הטוחנת ברחיים, וישכבו עמה אחרים. וְהֵיינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, זהו שאומרים הבריות, אִיהוּ בִּי קָארֵי – הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתְתֵּיהּ בֵּי בוּצִינֵי – ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם - במשפט צדק, שֶׁנֶּאֱמַר בברכת יעקב, "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ'" – משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על שמשון. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" – כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֶלָּא מַעֲתָּה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחֶה – יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֶלָּא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מֵעֵין שְׁמוֹ – תכונתו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שמה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַגֵּן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן היה מַגֵּן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלַעַם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שָׁפִי" – שפוף וחיגר ברגלו האחת. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו.

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה בני אדם נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכוּלָּן – כל חמישה אלו, לָקוּ בָּהֶן – באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שִׁמְשׁוֹן, היה מעין דוגמה של מעלה בְּכֹחוֹ – בגבורתו. שָׁאוּל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּצַוָּארוֹ – שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, היה מעין דוגמה של מעלה בִּשְׂעָרוֹ – שהיה שערו עבה. צִדְקִיָּה, היה מעין דוגמה של מעלה בְּעֵינָיו – שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. אָסָא, היה מעין דוגמה של מעלה בְּרַגְלָיו – שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שִׁמְשׁוֹן לקה בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב "וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו". שָׁאוּל לקה בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לקה בִּשְׂעָרוֹ, כְּדִכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". אָסָא לקה בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב "רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מחלתו היתה שֶׁאֲחָזָתוּ פְּדַגְרָא – סוג חולי הרגלים. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פְּדַגְרָא – מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לֵיהּ הרגשתו היא כְּמַחַט הדוקרת בְּבָשָׂר הַחַי. שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, אִיבָּא דְּאָמְרִי, מִיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ – רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, מַרְבִּיהּ שְׁמַע לֵיהּ - כך קיבל מרבו. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" – ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא וחלה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא – עבודת המלך, כְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אַיִן נָקִי" – הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי 'אַיִן נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ שנאמר בהם "נקי יהיה לביתו שנה אחת", לא נפטרו מהכרזת אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים.

הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", משמע שתמנת היתה בעמק, וּכְתִיב לגבי תמר, "הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְגַּנָּה בָּהּ - שהתגנה במעשה זה, שנשא שם אשה האסורה לו, מבנות פלשתים, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה – נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה – נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תמנת, חָדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה - אחת מהם היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רַב פָּפָא אָמַר – מיישב באופן נוסף, חָדָא תִּמְנָה הֲוַאי - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – לבא מצד זה היתה זו יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – ולבא מצד האחר, היתה זו עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדּוֹנְיָא, וּבֵי כָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנֶרֶשׁ.

הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. "וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהֶחֱלִיקָה תמר וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ - בפתח ביתו, שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שהוא מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֵינַיִם צוֹפוֹת לְרָאוֹתוֹ מרוב חיבה. רַבִּי חָנִין אָמַר בשם רַבִּי, אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, מָקוֹם הוּא שֶׁשְּׁמוֹ עֵינַיִם, וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר "תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו שֶׁנָּתְנָה תמר עֵינַיִם - פתחי היתר, לְדִבְרֵיהָ, כְּשֶׁתִּבְעָה יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר אָמַר לָהּ יהודה, שֶׁמָּא נְבָרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ תמר גִּיּוֹרֶת אֲנִי - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא אִשֶּׁת אִישׁ אַתְּ ואת אסורה עלי, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי, ואם כן אני

המשך בעמוד קכח

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף י עמוד א

רש"י

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ. בְּטֵלָה, לְשׁוֹן לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ (בְּמִדְבַּר ל), לְפִי שֶׁהֵם עֲבָרוּ עַל הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה: בַּמָּה בֵּרַכוֹ. כָּל בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא, דָּבָר הַמִּרַבֶּבָה וּמְצוּי בּוֹ שֹׁבַע פּוּיֵשׁ"ן בְּלַע"ז. וּמֵה בְּרָכָה נִמְצָא בּוֹ, לֹא מְצִינוּ עֶשֶׂר בְּשִׁמְשׁוֹן: שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ. לְהִיוֹת זַרְעוֹ בְּנִבְחַל שׁוֹטֵף: נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵּי עֵינַי. שֶׁכַּר אַחַת מֵעֵינַי תֵּן לִי בִּנְקָמָה זוֹ, וּשְׂכַר הָאַחֶרֶת לְעוֹלָם הַבָּא: שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו. כְּשֶׁצִּדְּדוּ אוֹתוֹ אֵינוֹ (מַרְחִיק) לְבָרוֹחַ אֶלָּא חוֹזֵר עֲקַלְקַלּוֹת: שַׁעַר הָעִיר. בּוֹ (שַׁעֲרֵי) עִזָּה מִשְּׁתֵּעִי קְרָא: עַל כְּתֵפָיו. כְּשִׁיעוּר כְּתֵפָיו: קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא. לְפַנֵּי כָּל אָדָם מְבִיאִין מַה שֶּׁהוּא רָגִיל בּוֹ, לְפָנֵי שׁוֹתֵי יַיִן מְבִיאִין יַיִן: קַמֵּי רְפוֹקָא גְּרִידְיָא דּוּבְלָא. לְפָנֵי כָּל אָדָם מְבִיאִין סַל מָלֵא יָרָק. דּוּבְלֵי מִין יָרָק הוּא: קָאמְרִי וּבוּצִינִי. מִין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵלּוּ גְּדוֹלִים וְאֵלּוּ קְטַנִּים. כְּלוֹמַר בְּמַה שֶׁהוּא עוֹסֵק הִיא עִסּוּקָהּ: כְּאֶחָד. כִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּמִשְׁפַּט צֶדֶק: שֶׁמֶשׁ. לְשׁוֹן חוֹמָה, כְּמוֹ וְשַׁמְתִּי כַּדְּרוֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ (יְשַׁעְיָהוּ נד): עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה. מִשְּׁמוֹ שֶׁכִּנָּהוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מִמֶּשׁ: מֵעֵין שְׁמוֹ. שֶׁאֵין שֶׁמֶשׁ שֵׁם מִמֶּשׁ, אֶלָּא מְגַן וּמַצִּיל: שָׁפִי. אשלויישי"ש, כְּמוֹ דְּשָׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין קז מכ:): שְׁפִיפוֹן. שְׁפִיָּה כְּפוּלָה: מֵעֵין דּוּגְמָא בּוֹ. נִשְׁתַּנּוּ מִן הַחִתְּחוֹנִים לְתִפְאֶרֶת: וַיָּסַר כֹּחוֹ. לֹא מַיִּתִי רְאִיָּה אֶלָּא דְּכֻלָּן לְקוּ: שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ. וַיִּגְבַּהּ מִכָּל הָעָם מִשִּׁכְמוֹ (שְׁמוּאֵל א ט): וַיִּפֹּל עָלֶיהָ. מְקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בְּחֶרֶב וְהַיְינוּ צַוָּאר: צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו. לֹא יָדְעָנָא מִנְּלָן דְּנִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח, וְכֵן אָסָא בְּרַגְלָיו, אֶלָּא כֵּן שְׁמַע מִרַבּוֹ: פּוֹדַגְרָא. שֵׁם חֳלִי הוּא שֶׁאוֹחֵז בְּרַגְלַיִם וְקוֹרֵא לוֹ פּוֹדַגְרָא: נְעָנֵשׁ אָסָא. לְחִלּוּת: אַנַּגְרָיָא. עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ: הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה. הִזְעִיקָן, וַיִּשְׁאוּ אֶת אַבְנֵי הָרָמָה שֶׁהָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בּוֹנֶה עָלֶיהָ בְּרֹךְ לִבְלִתִּי תֵּת לוֹ יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא: חָתָן. שֶׁכָּתוּב בּוֹ נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ וגו' (דְּבָרִים כד): כְּתִיב וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה. אַלְמָא תִּמְנָת בִּירִידָה, וּכְתִיב עוֹלֶה תִּמְנָתָה אַלְמָא עֲלִיָּה הִיא, וְשִׁמְשׁוֹן וִיהוּדָה תַּרְוַיְיהוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲווּ: שֶׁנִּתְנַנָּה בָּהּ. שֶׁנָּשָׁא מִבְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים הָאֲסוּרוֹת לוֹ: יְהוּדָה נִתְעַלָּה. שֶׁמִּשָּׁם נוֹלְדוּ פֶּרֶץ וְזֶרַח שֶׁהֶעֱמִידוּ מְלָכִים וּנְבִיאִים בְּיִשְׂרָאֵל: דְּאָתֵי מַהֲאי גֵּיסָא. שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת בְּאֶמְצַע שִׁפּוּעַ הַהַר. הַבָּא לָהּ מֵרֹאשׁ הַהַר יוֹרֵד, הַבָּא לָהּ מֵרַגְלֵי הַהַר עוֹלֶה: כְּגוֹן וְרִדְנִי וּבִי בָּארֵי וְגַרֵּשׁ. עֲיָרוֹת הֵן הַיּוֹשְׁבוֹת בְּשִׁפּוּעַ הַהָרִים: מְצַפּוֹת לְרָאוֹתוֹ. שֶׁהָיוּ רְגִילִין לְהִתְקַבֵּל שֵׁם וְלָלוּן, וְהָיָה חָבִיב עֲלֵיהֶם: שֶׁנִּתְּנָה עֵינַיִם לְדַבְרֵיהָ. דּוּגְמָא וּפִתָּח הַתֵּר נִתְּנָה לְעַצְמָהּ שֶׁאֵין עֲבֵרָה בְּדָבָר: גֵּיוֹרֶת אָנִי. וְאֵינִי עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּרְאוּיָה לָךְ: פְּנוּיָה אָנִי. וּמֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם: יְתוֹמָה אָנִי. וְהָיִיתִי קְטַנָּה וְהִשְׁאוּנִי אִמִּי וְאַחַי וְאֵין נִשּׂוּאִין לְעֵר וְאוֹנֵן כְּלוּם לָאֱסוֹר עָלָיו מִשּׁוּם כַּלָּתוֹ, וְאֵין זְכוּת לָאֵם וְלָאַחִים לְהַשִּׂיא קְטַנָּה אֶלָּא הָאָב זוֹכֶה בָּהּ כִּדְכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה (דְּבָרִים כב). וּלְהַהִיא סְבָרָא לְאו בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁמִּשֶּׁנַּת שִׁשִּׁים לְיַעֲקֹב כָּלוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל שֵׁם, וְיַעֲקֹב כִּבֵּר הָיָה יוֹתֵר מִבֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים: טָהוֹרָה אָנִי. מִנִּדָּה: וְנָטַע בּוֹ. לְהַהֲנוֹת עוֹבְרִים וְשָׁבִים: פּוּנְדָּק. לְלוּן שָׁם אוֹרְחִים, וּלְשׁוֹן אַשֶּׁ"ל נוֹטְרִיקוֹן הוּא, אֲכִילָה שְׁתִיָּה לְוָיָה, שֶׁהָיָה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וְאח"כ מְלַוֶּהָ אוֹתוֹ: וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ. פָּסוּק הוּא בְּדָנִיאֵל עַל אֶחָד מֵהַמְּלָכִים:

אלא

תוספות

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ"ק דשבת (קז: יב) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ל) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מחנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות קף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חנון ומרחם על בריותיו: נחז

הוּחַל שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ, דִּכְתִיב 'אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי'. 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'' בַּמָּה בֵּרְכוֹ, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאַמָּתוֹ, אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם, וְזַרְעוֹ כְּנַחַל שׁוֹטֵף. 'וַיִּקְרָא שְׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקַם אַחַת מִשְּׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים'. אָמַר רַב, אָמַר שְׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאֶחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מִקֹּל מִמְּקוֹם לְמְקוֹם. 'וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים' מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְדִּי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בִּשְׁבוּעָתָן. תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הֶחָסִיד, בֵּין כְּתֵפָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשֹׁתֵי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסָּעֵם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו', וּגְמִירִי דְּאֵין דַּלְתוֹת עָזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה. 'וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים' אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי', מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ. אָמַר רַב פָּפָא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא, חַמְרָא. קַמֵּי רְפוֹקָא, גְּרִידְיָא דּוּבְלָא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְּזַנֶּה אִשְׁתּוֹ מְזַנֶּנֶת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי' וּכְתִיב 'תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין', וְהַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי, אִיהוּ בִּי קָארֵי וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בּוּצִינֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'דָּן דִּין עַמּוֹ כְּאַחַד וגו'". וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וגו'". אֶלָּא מֵעַתָּה, לֹא יִמְחֶה. אֶלָּא, מֵעֵין שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגֵן עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן מֵגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָעֵם חִיגֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיֵּלֶךְ שָׁפִי'. שִׁמְשׁוֹן חִיגֵּר בִּשְׁתֵּי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁפִיפוֹן עֲלֵי אֹרַח'. תָּנוּ רַבָּנַן, חֲמִשָּׁה נִבְרְאוּ מֵעֵין דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה, וְכוּלָּן לְקוּ בָּהֶן. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, אַבְשָׁלוֹם בְּשֵׂעָרוֹ, צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, אָסָא בְּרַגְלָיו. שִׁמְשׁוֹן בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב 'וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו'. שָׁאוּל בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב 'וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ'. אַבְשָׁלוֹם בְּשֵׂעָרוֹ, כִּדְבָעֵינָן לְמֵימַר קַמָּן. צִדְקִיָּה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב 'וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר'. אָסָא בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב 'רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו', וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁאֲחָזָתוּ פָּדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פָּדַגְרָא, אָמַר לֵיהּ כְּמַהֲט בְּבְשָׂר הַחַי. מְנָא יָדַע, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מְרַבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, 'סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם'. דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אָסָא, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אִנַּגְרָיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי'. מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחֲדָרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ. כְּתִיב 'וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה', וּכְתִיב 'הִנֵּה חָמִיךָ עֹלֶה תִּמְנָתָה', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שֶׁנִּתְנַנָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ יֵרֵדָה. יְהוּדָה שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהּ, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ, חֲדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה. רַב פָּפָא אָמַר, חֲדָא תִּמְנָה הֲוָאי, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא - יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – עֲלִיָּה, כְּגוֹן וְרִדוֹנְיָא, וּבִי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּגַרֵּשׁ. 'וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם', אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מָקוֹם שֶׁכָּל עֵינַיִם צוֹפוֹת לְרְאוֹתוֹ. רַבִּי חָנִין אָמַר רַבִּי, מָקוֹם הוּא שֶׁשְּׁמוֹ עֵינַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'תַּפּוּחַ וְהָעֵנָם'. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, שֶׁנִּתְּנָה עֵינַיִם לְדַבְרֵיהָ. כְּשֶׁתִּבְעָהּ, אָמַר לָהּ, שֶׁמָּא נָכְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ גִּיּוֹרֶת אָנִי. שֶׁמָּא אֵשֶׁת אִישׁ אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אָנִי. שֶׁמָּא קִיבֵּל בָּךְ אָבִיךָ קִידּוּשִׁין, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אָנִי. שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אָנִי. 'וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע' אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה פְּרָדֵס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר פְּרָדֵס וְחַד אָמַר פּוּנְדָּק, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר פְּרָדֵס, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'וַיִּטַּע', אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי 'וַיִּטַּע', כְּדִכְתִיב "וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וגו'". 'וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּקְרֵי 'וַיִּקְרָא',

אלא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף י עמוד ב

תוספות

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ׳ הזהב (כ״מ דף נח:)
כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבירו
ברבים ואומר נמי (פס נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני
חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פכתיס דף כה.) בהדי ג׳ עבירות
שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת
כוכבים וגילו עריות ושפיכות דמים משום
דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה
ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו
כבושים. בשלהי מסכת מכות
(דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר
דאמר בחלק (סנהדרין דף קג:) אבשלום
אין לו חלק לעולם הבא א״כ סבירא ליה
דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה
דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה
משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא
חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (פס קג.)
לא חיין ולא נידונין וי״ל דלא חשיב אלא
מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא
אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא
מזמי אבא אבא לא מזמי ברא כדכתיב ואין
מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל
ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב
בגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי״ל משום
דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג
במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו
דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב
על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו
לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום
לא עבד עבודת כוכבים א״נ מצי למימר הא
דאמר אבא לא מזמי ברא היינו משום כבוד
האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא
תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על
אבשלום:

ולעולם

חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר. ׳הַכֶּר נָא׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ לְאָבִיו, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ בִּישְׁרוּהוּ. בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ - ׳הַכֶּר נָא הַכֻּתֹּנֶת בִּנְךָ הִוא׳, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישְׁרוּהוּ - הַכֶּר נָא לְמִי. ׳נָא׳, אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמְרָה לֵיהּ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. ׳וַיַּכֵּר יְהוּדָה׳ וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי׳, הַיְינוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר. ׳הַכֶּר נָא׳ אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ לְאָבִיו, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ בִּישְׁרוּהוּ. בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ - ׳הַכֶּר נָא הַכֻּתֹּנֶת בִּנְךָ הִוא׳, בְּ׳הַכֶּר׳ בִּישֵׁר׳ בִּישְׁרוּהוּ - הַכֶּר נָא לְמִי. ׳נָא׳, אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמְרָה לֵיהּ בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרַאֲךָ וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי. ׳וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי׳, הַיְינוּ דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב ׳עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ׳, יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, זָכָה וְנִקְרָא כּוּלוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה וְאָמַר ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הַצַּלְתָּ תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר, חַייְךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ שְׁלֹשָׁה מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. ׳צָדְקָה מִמֶּנִּי׳ מִנָּא יָדַע, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים. ׳וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׳ אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוּהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה, כְּתִיב הָכָא ׳וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ׳ וּכְתִיב הָתָם ׳קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף׳: אַבְשָׁלוֹם נִתְנָאֶה בִּשְׂעָרוֹ וְכוּ׳: תָּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׂעָרוֹ מָרַד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוּ׳ וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוּ׳), וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יַגֵּלַח כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ׳. תָּנָא, אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. לְפִיכָךְ נִתְלָה בִּשְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיִּקְרֶא אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תַּחַת שׂוֹכֶךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וַיֹּאחַז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר׳, [שֶׁקַּל סַפְסִירָא בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִבְקַע שְׁאוֹל מִתַּחְתָּיו. ׳וַיִּרְדֹּנוּ הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְּנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַּחְתֶּיךָ אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׳. ׳וַהַמֶּלֶךְ לָאַט אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ קוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי׳, הָנֵי תְּמִנְיָא זִימְנֵי ׳בְּנִי׳ לָמָה, שֶׁבָּעָה דְּאַסְקֵיהּ מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרִיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאַיְיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. ׳וַאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֵּב לוֹ בְּחַיָּיו׳ מַאי ׳לָקַח׳, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. ׳אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וְגוּ׳׳, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,

דכתיב

רש״י

אֶלָּא וַיִּקְרֵיא. לִמֵּד לַבְּרִיּוֹת לִקְרוֹת שֵׁם בְּשֵׁם ה׳ אֵל עוֹלָם: **כֵּיצַד לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׂתוּ.** מִשֶּׁלּוֹ הָיוּ עוֹמְדִין לְבָרְכוֹ לְאַבְרָהָם, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם: **שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חָמִיהָ.** וְלֹא רָאָה אוֹתָהּ כָּל הַיָּמִים שֶׁגָּדְלָה בְּבֵיתוֹ, לְפִיכָךְ לֹא הִכִּיר בָּהּ: **אָמוֹץ.** אָבִיו שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ וְאַמַּצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחִים הֵן, וְאַמַּצְיָה מִמֶּזֶרַע דָּוִד הָיָה וְאָמוֹץ אָחִיו נָבִיא הָיָה, אֵלּוּ נְבִיאִים נָפִיק מִנָּהּ: **הִיא מְתוּצֵאת.** הֲוֵי מִשְׁמַע לְשׁוֹן הוֹצָאָה בְּעֵל בְּרָכָה, הִיא מוּצֵאת מִשְׁמַע לְשׁוֹן מְצִיאָה: **סִימָנֶיהָ.** חוֹתְמוֹ וּפְתִילִים וּמַטֶּה, שֶׁבָּא סַמְאֵל שֶׁהוּא שַׂר שֶׁל אֱדוֹם וְרִיחֲקָן כְּדֵי שֶׁתִּשְׂרֹף וְלֹא יֵצֵא דָּוִד מִמֶּנָּה הַמַּכָּה אֶת אֱדוֹם בְּגִיא מֶלַח: **יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים.** עַל עִסְקֵי הַרְחָקָה שֶׁנַּעֲשׂוּ סִימָנֶיהָ רְחוֹקִים: **לְדָוִד מִכְתָּם.** לְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה [שֶׁהִיא] רְאוּיָה וְעוֹמֶדֶת לְצֵאת מִמֶּנָּה דָּוִד: **שֶׁהוּא מָךְ.** עָנִיו: **וְתָם.** תָּמִים בְּדַרְכָּיו: **מַכֹּתוֹ תַּמָּה.** מְקוֹם מִילָה שֶׁהוּא רָאוּי לְמַכָּה הָיָה תָּם וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא הֶצְרִךְ לְחַסְּרוֹ: **ד״א כְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ.** קֹדֶם שֶׁמָּלַךְ: **כָּךְ בִּגְדֻלָּתוֹ.** לְאַחַר שֶׁמָּלַךְ, וְלִשּׁוֹן מִכְתָּם שֶׁהָיְתָה תַּמָּה מַכָּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, לֹא נֶחְסַר עִנְוְתָנוּתוֹ וְלֹא נִשְׁתַּנִּית: **וְהִיא שָׁלְחָה וְגוּ׳ לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ.** וְלֹא שָׁלְחָה לוֹ לֵאמֹר מִמְּךָ אֲנִי הָרָה הֲרֵי סִימָנַיִן שֶׁלְּךָ: **וְתֵימָא** לֵיהּ מֵימַר. לְשַׁלֵּחַ אָמוֹר לוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ אֲנִי הָרָה וְאִלּוּ סִימָנָיו: **וְאַל יַלְבִּין כּוּ׳.** אַף זוֹ נוֹחַ הָיָה לָהּ לְשָׁרַף וְאַל תְּלַבֵּין פָּנָיו, לְפִיכָךְ שָׁלְחָה לוֹ, אִם יוֹדֶה וְיִגְלֶה הוּא עַצְמוֹ אֶת הַדָּבָר יִגָּלֶה, וְאִם לָאו תִּשָּׂרֵף וְלֹא תִּגָּלֶה הִיא אֶת הַדָּבָר: **בְּהַכֵּר בִּשֵּׂר.** אֶל אָבִיו דָּבָר שֶׁנִּצְטַעֵר בּוֹ, וּבְהַכֵּר בִּשְׂרוּהוּ: **מִנָּא יָדַע.** שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא מְעֻבֶּרֶת, שֶׁמָּא אַף אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֶיהָ: **וַיֹּאמֶר.** בַּת קוֹל אָמְרָה: **כְּבוּשִׁים.** דְּבָרִים עֲלוּמִים שֶׁנִּגְזְרוּ מִלִּפְנֵי שֶׁיָּצְאוּ מִתּוֹ מְלָכִים, וְאִי אֶפְשָׁר לְצֵאת אֶלָּא מִיהוּדָה דִּכְתִיב (בראשית מט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה. כְּבוּשִׁים – דִּבְרֵי סֵתֶר, גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ בַּהֲדֵי כְּבָשֵׁי דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָמָּה לָךְ, בִּבְרָכוֹת (דף י.) גַּבֵּי חִזְקִיָּה: **כֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה.** שֶׁיָּדַע בָּהּ שֶׁהִיא צַדֶּקֶת וּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנָה: **מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים.** מִשָּׁנָה לְשָׁנָה: **שֶׁנָּזִיר עוֹלָם הָיָה וּמְגֻלַּחַ אַחַת לִי״ב חֹדֶשׁ: דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ.** שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ מְשֻׁלָּךְ רָחוֹק מִגּוּפוֹ וְקָרֵבוּ: **שֶׁלָּקַח מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ.** וְהָכִי קָאָמַר קְרָא, וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח לוֹ אֶת הַמַּצֵּבָה [הַשְּׂרָרָה] הַזֹּאת בְּחַיָּיו, וַיַּצֵּב לוֹ אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ: **עֲצָה עֲמֻקָּה.** שֶׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָם שֶׁגָּזַר עַל דָּוִד כֵּן בְּמַעֲשֵׂה בַּת שֶׁבַע:

הגני

ביאורים למסכת סוטה דף י עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֶלָּא "וַיַּקְרִיא", מִלַּמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבִינוּ לְשִׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ **בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה** כָּל עוֹבֵר וְשָׁב - לימדם לקרות בשם ה'. **כֵּיצַד**, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, וְעָמְדוּ לְבָרְכוֹ - להודות לו, **אָמַר לָהֶם**, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, הרי מִשֶּׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, ואם כן הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָנֶיהָ", שואלת הגמרא, האם מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה תמר את פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ יהודה לְזוֹנָה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה **נְבִיאִים**, דִּכְתִיב "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", ואף מְלָכִים יצאו ממנה מִדָּוִד שהיה מזרעה. **וְאָמַר רַבִּי לֵוִי**, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שאָמוֹץ אבי ישעיה, וַאֲמַצְיָה מלך יהודה, אַחִים הָווּ - היו אחים, ואמציה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'הוא מוּצֵאת' שמשתמע לשון מציאה, **הִיא מִיתוּצֵאת** - שהוצאה בעל כרחה, מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לפסוק לומר. **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ – החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, בָּא סַמָּאֵל - שר של אדום, וְרִיחֲקָן, כדי שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וּבָא גַּבְרִיאֵל וְקֵרְבָן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. **הֵיכָנוּ דִּכְתִיב** – זהו שכתוב, "לְמִנַּצֵּחַ עַל יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמִשָּׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ של תמר על ידי סמאל, נַעֲשֵׂית תמר כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת – שלא היה בפיה מה להשיב. 'לְדָוִד מִכְתָּם' - שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה מָךְ – עניו, וְתָם – תמים בדרכיו לְכָל. דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר, נקרא "מִכְתָּם" לפי שֶׁחִיְּתָה מַכָּתוֹ תֻּמָּה – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שֶׁנּוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, "מִכְתָּם", שהיתה מכתו – ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו ולא נשתנתה, שכְּשֵׁם שֶׁבִּקְטַנּוּתוֹ – לפני שמלך, הִקְטִין דוד עַצְמוֹ אֵצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – אצל מפיבושת, כדי לְלַמּוֹד תּוֹרָה, כָּךְ גם בִּגְדוּלָּתוֹ, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה ממנו, וְתֵימָא לֵיהּ מֵימַר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר – בשם רַב, וְאָמְרִי לְהּ – יש אומרים שאָמַר זאת רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר – בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּפּוֹל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשָׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בְּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר הַכֶּר נָא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ"הַכֶּר" בִּישֹׁר יהודה לְאָבִיו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ – את יהודה. ומבאר, בְּ"הַכֶּר" בִּישֹׁר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הַכֶּר נָא הִכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ, שאמרה לו תמר "הַכֶּר נָא לְמִי החותמת ולמי הפתילים", שכשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא **את המילה "נָא"**, אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. ומבארת, שאָמְרָה לֵיהּ תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הַכֶּר פְּנֵי בּוֹרְאֲךָ היודע ועד בדבר, וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

בפסוק הבא נאמר, "וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", הֵיכָנוּ – זהו דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר – בעמידתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", הרי שנתוספה לו האות ה'. ואילו יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", זָכָה וְנִקְרָא כְּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, כֵּיצַד – לאחר שֶׁהוֹדָה יהודה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הִצַּלְתָּ את תָּמָר וּשְׁנֵי בָנֶיהָ מִן הָאוּר – מן האש, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ את שָׁלֹשׁ מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי', שואלת הגמרא, מְנָא יָדַע – מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שיָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כְּבוּשִׁים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוֹהִי דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כוונת הפסוק, שכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָהּ – מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה - לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם – במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף" – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שנינו במשנה, אַבְשָׁלוֹם נִתְנָאֶה בְּשַׂעְרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בְּשַׂעְרוֹ מָרֵד – חטא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוּ' וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוּ')", וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יָגַלַּח – עת גילוחו היה פעם בשנה, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלָּחוֹ – ומפני שהיה כבד עליו שערו לכן היה מגלחו, וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ – והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ" – במשקל המלך. תָּנָא, 'אבן המלך' היא אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶּרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. וּלְפִיכָךְ – כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש וְנִתְלָה בְּשַׂעְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְּרֶא – ויזדמן, אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תוך כדי מרוצתו, תַּחַת שׂוֹבֶךְ - הסתבכות ענפי הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וְיֹאחַז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה – ויסתבכו שערותיו של אבשלום ונאחז ראשו באלה, וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – נותר תלוי באויר, וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבָר", [שֶׁקַּל סַפְסִירָא – נטל אבשלום את חרבו, בְּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ – ורצה לחתוך את שערותיו]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ נִבְקַע שְׁאוֹל – נפער הגיהנם מִתַּחְתָּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "וַיִּרְגַּז – ויחרד, הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשַּׁעַר – על עליית שער העיר, וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַּחְתֶּיךָ – הלוואי והייתי אני מת במקומך, אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי". ונאמר עוד שם, וְ"הַמֶּלֶךְ לָאַט – כיסה אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי", שואלת הגמרא, הָנֵי תְּמַנְיָא "בְּנִי" – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", לְמָה - מדוע אמרם. ומישבת, שִׁבְעָה – שבע פעמים, דְּאַסְקֵיהּ – שהעלהו דוד על ידי כך מִשִּׁבְעָה מְדוֹרֵי גֵיהִנֹּם, וְאִידָךְ – והפעם הנוספת, אִיכָּא דְּאָמְרִי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ – שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דְּאִיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, "וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיַּצֶּב לוֹ בְּחַיָּיו את מצבת אשר בעמק המלך וגו'", שואלת הגמרא, מַאי "לָקַח", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקַח אבשלום מִקָּח רַע לְעַצְמוֹ. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, "אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וגו'", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, "בעמק המלך" היינו בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם,

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

דִּכְתִיב "הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ", וכוונת הפסוק, שאבשלום לקח את דבר הקב"ה וגזירתו העמוקה לדוד במעשה בת שבע, שנאמר לו "הנני מקים עליך רעה מביתך", והציב את אותה עצה וקיימה, וגרם לאותה רעה שתיקרא על שמו, וזה הוא המקח הרע שלקח לעצמו.

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, כעין דרשה זו יש לדרוש על הנאמר בעת ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו, ושעל ידי כן התגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, "וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן", אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, מהו 'מעמק חברון', בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק – אברהם, שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן. דִּכְתִיב – בברית בין הבתרים, שאמר הקב"ה לאברהם, "יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בארץ לא להם וגו'", ועל ידי שנמכר יוסף למצרים וירדו אבותינו לשם, התקיים הדבר.

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק שהביאה לעיל אודות אבשלום. "כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן", שואלת הגמרא, וְלֹא הָווּ לֵיהּ בְּנֵי - האם לא היו לאבשלום בנים, וְהָכְתִיב "וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת". מתרצת הגמרא, אֲמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, אין הכוונה שלא היו לו בנים, אלא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן – ראוי לְמַלְכוּת, ולכן חפץ להנציח את שמו לדורות על ידי המצבת. רַב חִסְדָּא אָמַר, מיישב באופן אחר, גְּמִירֵי – מסורת בידינו מרבותינו, שכָּל הַשּׁוֹרֵף את תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, נענש במדה כנגד מדה וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאִיהוּ – אבשלום, קָלֵיהּ לְרִיוֹאָב – שרף את תבואתו של יואב, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ", ולכן לא ירשו בניו של אבשלום אותו.

שנינו במשנה וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מְרֻבֶּה וְכוּ', שאף לענין הטובה, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, וכמו שמצינו אצל מרים. שואלת הגמרא, מִי דָּמֵי – האם דומה הטובה שעשתה מרים לגמול שנמדד לה, הרי הָתָם – מה שהמתינה למשה, חֲדָא שַׁעְתָּא – היה שעה אחת, ואילו הָכָא – ההמתנה שהמתינו לה בעת שנצטרעה, היתה שִׁבְעָה יוֹמֵי, נמצא שקיבלה הרבה מעבר למדה שמדדה. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, אֵימָא – יש לבאר את המשנה, שׁוּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן – אין מודדים לו באותה מדה שמדד כמו במדה רעה, אלא ביותר ממה שמדד. אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי, ומשמע שכמו שלענין הרעה נמדד מדה במדה כמו כן לענין הטובה. אֶלָּא אָמַר רָבָא – מיישב באופן אחר, הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה - דִּכְאוֹתָהּ מִדָּה, הדמיון בין מדה טובה לרעה הוא, שכמו שלענין הרעה מודד הקב"ה מדה כנגד מדה, כן ההנהגה היא גם לגבי הטובה, וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת, אולם אין זה דומה, שלענין הטובה מקבל האדם גמול יותר ממה שעשה, כיון שמדה טובה מרובה ממידת פורענות.

נאמר לגבי מרים "וַתֵּצֶא מֵחֲנֶה", אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלּוֹ - כל מילה בו, עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר, שהשכינה הנקראת אחות לישראל – כיון שמצוייה עמהם בגלות, היתה ניצבת שם. מצינו לגבי השכינה את המילה 'וַתֵּתַצֵּב', דִּכְתִיב "וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצֵּב וְגוֹ'". 'אֲחוֹתוֹ', דִּכְתִיב "אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ". 'מֵרָחוֹק', דִּכְתִיב "מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי". 'לָדַעַת', דִּכְתִיב "כִּי אֵל דֵּעוֹת ה'". 'מַה', דִּכְתִיב "מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ". 'יַעֲשֶׂה', דִּכְתִיב "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים דָּבָר". 'לוֹ', דִּכְתִיב "וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם".

הגמרא מוסיפה לדרוש בפסוקים האמורים אודות שיעבוד ישראל במצרים. "וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'". נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל בביאור כוונת הפסוק, חַד אָמַר, חָדָשׁ מַמָּשׁ – התחלפה המלוכה ועמד מלך חדש במצרים, וְחַד אָמַר שהיה זה אותו מלך ששלט קודם לכן במצרים, אלא שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו – שחידש גזירות ופורעניות עליהם. ומבארת הגמרא, מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, למד זאת מדִּכְתִיב 'חָדָשׁ', וכפשוטו של מקרא. וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו, נימוקו הוא דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת מלך מצרים וַיִּמְלֹךְ תחתיו אחר, ולכן משמע שהיה זה אותו מלך. ואף שנאמר "אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף", ואם היה זה אותו מלך, איך לא הכירוהו, הביאור שם הוא דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל – שמגזרותיו לישראל היה נראה כאילו אינו מכיר את כל הטובה שעשה יוסף למצרים.

"וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". תָּנָא, הוּא – פרעה, הִתְחִיל בְּעֵצָה של השיעבוד תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה הוא תְּחִילָּה. ומבארת הגמרא, הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כְּדִכְתִיב "וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יעלו הצפרדעים" – הרי שהתחילה המכה בו.

"הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", שואלת הגמרא, לֶהֱוֵי מִיבְּעֵי לֵיהּ, שהרי דיבר על כללות עם ישראל. ומשיבה, אֲמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אמר פרעה ליועציו, בֹּאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הקב"ה, לבקש חכמה כנגדו כדי שלא יוכל להענישנו על שנהרוג את ישראל. אמרו, כַּמָּה נְדוּנֵם - באיזו מיתה נמיתם ולא יוכל להענישנו ולהרגנו על כך באותה מיתה, שהרי דרכו למדוד ולהעניש מדה כנגד מדה, אם נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב "כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא" וכְתִיב "כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ'", ואם כן יענישנו מדה כנגד מדה באש. ואם נמית אותם בְּחֶרֶב, כְּתִיב ["וּבְחַרְבוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר"]. אֶלָּא בּוֹאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם – נשליכם ליאור, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אשר נשבעתי מעבור מי נח וְגוֹ'", וממילא לא יוכל להענישנו מדה כנגד מדה במים. אולם וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא מבול, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא, ואם כן יוכל להענישם במים. אִי נַמִּי - אף אם אינו מביא מבול אפילו על אומה אחת, אך לא נשבע אלא שהוּא אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל הֵן עצמם בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ – בתוך המים, ודבר זה אינו כלול בשבועה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – שנענשו במים, כמו שכתוב "וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ". וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב "כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם", 'זדו' הוא מלשון בישול, כלומר, שבַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְׁלוּ המצרים, שדנו את ישראל בהשלכת בניהם ליאור, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ הם, שטבעו ונתבשלו בים סוף כבקדירה. שואלת הגמרא, מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי – מהיכן משמע לרבי אלעזר ש'זדו' לִישָׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא, ומשיבה, דִּכְתִיב "וַיֶּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד" – שיבשל יעקב תבשיל בקדרה.

כיון שהובא לעיל שטיכסו פרעה ועבדיו עצה להתחכם נגד מושיען של ישראל, מביאה הגמרא מי היו היועצים בעצה זו.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה של 'הבה נתחכמה לו', והם, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ לדונם במים, נֶהֱרַג. אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק ולא מחה, נִיסּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח, ולא רצה לייעץ לעשות רע לישראל, זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיָּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית בעצת הסנהדרין ויעשו משפט ברשעים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִשְׁפָּחוֹת סֹפְרִים – חכמים בתורה, יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ – תלמידי יעבץ שהיה אדם גדול בתורה, והיה שם משפחתם, תִּרְעָתִים – על שם ששמעו תרועה בהר סיני, וכן על שם שהיו יושבים ודנים בשערי ירושלים, שִׁמְעָתִים – ששמעו מצות אביהם, (סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים] – שהיו יושבים בסוכות, הֵמָּה הַקֵּינִים – הם בני הקיני, הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב" - שנולדו מחמת, שהיה מבית רכב. וּכְתִיב "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'", הרי שהקיני הם בניו של יתרו, וקראם הנביא "משפחת סופרים", דהיינו סנהדרין, וכן "תרעתים", דהיינו זקני שער.

חוזרת הגמרא לענין שיעבוד מצרים. נאמר בפסוק, "וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ", שואלת הגמרא, וְעָלִינוּ מִיבְּעֵי לֵיהּ, שהרי פחדם של המצרים היה פן יגרשום ישראל, ויצטרכו הם לעלות מארצם. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה את קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ – שהתכוונו אכן שהם עצמם יצטרכו לעלות, אלא שאמרו כן על ישראל.

"וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים", שואלת הגמרא, עֲלֵיהֶם מִיבְּעֵי לֵיהּ – שהרי על ישראל מינו שרי מיסים. מתרצת הגמרא, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, 'וישימו עליו' – היינו על פרעה, מְלַמֵּד שֶׁהֱכִיאוּ מַלְבֵּן – דפוס שבו מייצרים את הלבנים, וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצִוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְהֶם אִיסְטְנִים אָנִי – מפונק אני ואיני יכול לעשות מלאכה, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִים אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה המשתתף אף הוא בעשיית המלאכה. לפי דרשה זו מוסיפה הגמרא לדרוש, 'שָׂרֵי מִסִּים' - דָּבָר שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ (לְבֵנִים), המלבן שתלו לפרעה היה דבר המרגיל ומשים את הבריות בעבודה. כיוצא בזה יש לשאול על הפסוק "לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם", [עַנּוֹתָם מִיבְּעֵי לֵיהּ], אלא יש לבאר, לְמַעַן עַנּוֹתוֹ - לְפַרְעֹה - בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל – המצרים עינו את פרעה כדי שכתוצאה מכך אף ישראל יטו שכמם לסבול ולעבוד.

המשך בעמוד קטו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד א

דִּכְתִיב 'הִנְנִי מֵקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתֶךָ', כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, 'וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, בְּעֵצָה עֲמוּקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן, דִּכְתִיב 'יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ'. 'כִּי אָמַר אֵין לִי בֵן' וְלֹא הֲווּ לֵיהּ בְּנֵי, וְהָכְתִיב 'וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלֹשָׁה בָנִים וּבַת אַחַת'. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בֵּן הָגוּן לְמַלְכוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר, גְּמִירֵי, כָּל הַשּׂוֹרֵף תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אֵינוֹ מַנִּיחַ בֵּן לְיוֹרְשׁוֹ, וְאִיהוּ קַלְיֵיהּ לְדִיוֹאָב, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חֶלְקַת יוֹאָב אֶל יָדִי וְלוֹ שָׁם שְׂעֹרִים לְכוּ וְהַצִּיתוּהָ בָאֵשׁ, וַיַּצִּתוּ עַבְדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחֶלְקָה בָּאֵשׁ': וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה מִרְיָם וְכוּ': מִי דָּמֵי, הָתָם חֲדָא שַׁעְתָּא, הָכָא שִׁבְעָה יוֹמֵי. אָמַר אַבַּיֵי, אֵימָא, וּלְעִנְיַן הַטּוֹבָה אֵינוֹ כֵּן. אָמַר לֵיהּ רָבָא, הָא וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא הָכִי קָתָנֵי, וְכֵן לְעִנְיַן הַטּוֹבָה, דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה, וּלְעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה מְרוּבָּה מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת. 'וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק' אָמַר רַבִּי יִצְחָק, פָּסוּק זֶה כּוּלוֹ עַל שֵׁם שְׁכִינָה נֶאֱמַר, 'וַתֵּתַצַּב', דִּכְתִיב 'וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וְגוֹ''. 'אֲחוֹתוֹ', דִּכְתִיב 'אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ'. 'מֵרָחוֹק', דִּכְתִיב 'מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי'. 'לָדַעַת', דִּכְתִיב 'כִּי אֵל דֵּעוֹת ה''. 'מַה', דִּכְתִיב 'מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ'. 'יֵעָשֶׂה', דִּכְתִיב 'כִּי לֹא יַעֲשֶׂה [ה'] אֱלֹהִים דָּבָר'. 'לוֹ', דִּכְתִיב 'וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם': 'וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגוֹ'' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ וְחַד אָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו. מַאן דְּאָמַר חָדָשׁ מַמָּשׁ, דִּכְתִיב 'חָדָשׁ', וּמַאן דְּאָמַר שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ גְּזֵירוֹתָיו, דְּלֹא כְּתִיב 'וַיָּמָת וַיִּמְלֹךְ'. 'אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף', דַּהֲוָה דָּמֵי כְּמַאן דְּלֹא יָדַע לֵיהּ כְּלָל. 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' תָּנָא, הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה. הוּא הִתְחִיל בְּעֵצָה תְּחִילָּה, דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ', לְפִיכָךְ לָקָה תְּחִילָּה, כִּדְכְתִיב 'וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ'. 'הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ', לָהֶם מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בֹּאוּ וְנֶחְכַּם לְמוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה נְדוּנֵם, נְדוּנֵם בָּאֵשׁ, כְּתִיב 'כִּי הִנֵּה ה' בָּאֵשׁ יָבוֹא' וּכְתִיב 'כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט וְגוֹ''. בַּחֶרֶב, כְּתִיב ['וּבְחַרְבּוֹ אֶת כָּל בָּשָׂר']. אֶלָּא בֹּאוּ וּנְדוּנֵם בַּמַּיִם, שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי וְגוֹ'', וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין, שֶׁעַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אֵינוֹ מֵבִיא, אֲבָל עַל אוּמָּה אַחַת הוּא מֵבִיא. אִי נַמִּי, הוּא אֵינוֹ מֵבִיא אֲבָל הֵן בָּאִין וְנוֹפְלִין בְּתוֹכוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ', וְהַיְינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַאי דִּכְתִיב 'כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם' בַּקְּדֵירָה שֶׁבִּישְּׁלוּ בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'זָדוּ' לִישְּׁנָא דִּקְדֵירָה הוּא, דִּכְתִיב 'וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי סִימַאי, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בִּלְעָם וְאִיּוֹב וְיִתְרוֹ. בִּלְעָם שֶׁיָּעַץ נֶהֱרַג, אִיּוֹב שֶׁשָּׁתַק, נִידּוֹן בְּיִסּוּרִין. יִתְרוֹ שֶׁבָּרַח, זָכוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים (סוּכָתִים) [שׁוּכָתִים] הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית רֵכָב', וּכְתִיב 'וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וְגוֹ'': 'וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ' וְעָלֵינוּ מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, כְּאָדָם שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ וְתוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵירוֹ. 'וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים' עֲלֵיהֶם מִיבְּעֵי לֵיהּ, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מַלְבֵּן וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה בְּצַוָּארוֹ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לָהֶם אִיסְטְנִיס אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ כְּלוּם אִיסְטְנִיס אַתָּה יוֹתֵר מִפַּרְעֹה. 'שָׂרֵי מִסִּים' - דָּבָר שֶׁמְּשִׂים (לְבֵנִים). 'לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם' [עַנּוֹתָם מִיבְּעֵי לֵיהּ], לְמַעַן עַנּוֹתוֹ לְפַרְעֹה בְּסִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל. 'וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן וְחַד אָמַר שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן. דְּאָמַר מַר, כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. 'אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר פִּיתוֹם שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רַעַמְסֵס, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס. וְחַד אָמַר רַעַמְסֵס שְׁמָהּ וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פִּיתוֹם, שֶׁרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן פִּי תְהוֹם בּוֹלְעוֹ. 'וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ' כֵּן רַבּוּ וְכֵן פָּרְצוּ מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן 'כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ': 'וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ דוֹמִין בְּעֵינֵיהֶם כְּקוֹצִים. 'וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בפרך'

רש"י

הִנְנִי מֵקִים וְגוֹ'. הִצִּיב אַבְשָׁלוֹם אוֹתָהּ עֵצָה וְקִיְּמָהּ מַצֶּבֶת דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה כִּדְכְתִיב לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב (תְּהִלִּים קיט). וַיִּקְרָא לְמַצֶּבֶת עַל שְׁמוֹ, גָּרַם לְאוֹתָהּ רָעָה שֶׁתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ. וַיִּקָּרֵא לָהּ יַד אַבְשָׁלוֹם, כָּךְ הִיא נִקְרֵאת: **וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן.** בְּיוֹסֵף מִשְׁתָּעֵי קְרָא, כְּשֶׁשְּׁלָחוֹ יַעֲקֹב אֵצֶל אֶחָיו, וְהוּא תְּחִלַּת סִבַּת יְרִידַת יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם: **שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק שֶׁקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן.** אַבְרָהָם: **אֵינוֹ כֵּן.** דְּיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהוּא מוֹדֵד מוֹדְדִים לוֹ: **דִּבְאוֹתָהּ מִדָּה.** דּוּגְמָא מֵעֵין אוֹתוֹ עִנְיָן. וּמִיהוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁעָשָׂה מְשַׁתְּלֵם, דְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה בְּתַשְׁלוּמִין מִמִּדַּת פּוּרְעָנוּת: **אֱמֹר לַחָכְמָה.** שֶׁהִיא אֵצֶל הַקָּבָּ"ה וּמִפִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה (מִשְׁלֵי ב): **דְּלֹא כְּתִיב וַיָּמָת.** מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו אַחֵר: **וְנִתְחַכֵּם לְמוֹשִׁיעָן.** לְבַקֵּשׁ לָנוּ חָכְמָה כְּנֶגְדּוֹ: **בַּמֶּה נְדוּנֵם.** שֶׁלֹּא יוּכַל לָדוּן אוֹתָנוּ בּוֹ, שֶׁיָּדַעְנוּ מִדְּרָכָיו שֶׁמּוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְאַנְשֵׁי סְדוֹם: **כִּי בָאֵשׁ ה' נִשְׁפָּט.** וְכֵן יָשִׁיב לָנוּ גְּמוּל: **שֶׁבִּשְּׁלוּ.** לְשׁוֹן וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (בְּרֵאשִׁית כה): **בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** דְּנִתְחַכְּמָה לוֹ: **יוֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ.** תַּלְמִידֵי יַעְבֵּץ, אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה הָיָה כִּדְכְתִיב (דה"א ד) וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל [לֵאמֹר] אִם בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי בַּתּוֹרָה וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלִי בְּתַלְמִידִים וְגוֹ' וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר שָׁאָל (תְּמוּרָה טז.): **תִּרְעָתִים.** מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי, שֶׁשָּׁמְעוּ תְּרוּעָה בְּהַר סִינַי. ל"א תִּרְעָתִים עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם: **שִׁמְעָתִים.** שֶׁשָּׁמְעוּ מִצְוַת אֲבִיהֶם, דִּבְבְנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב מִשְׁתָּעֵי קְרָא, וְהֵם הָיוּ מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל יִתְרוֹ כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל הֵמָּה הַקִּינִים: **סוּכָתִים.** עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּסֻכּוֹת כִּדְכְתִיב (יִרְמְיָה לה) וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים, וְקָרֵי לְהוּ מִשְׁפַּחַת סוֹפְרִים דְּהַיְינוּ סַנְהֶדְרִין, וְכֵן תִּרְעָתִים זִקְנֵי שַׁעַר: **וְעָלֵינוּ מִן הָאָרֶץ מִבָּעֵי לֵיהּ.** יְגָרְשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ, מַאי וְעָלָה, הַלְוַאי שֶׁיֵּצְאוּ שׂוֹנְאֵיהֶם מֵאַרְצָם הוֹאִיל וִירֵאִים מִפְּנֵיהֶם: **מַלְבֵּן.** כְּמִין דְּפוּס שֶׁבּוֹ עוֹשִׂין הַלְּבֵנִים שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹתוֹ טִיט וּמַחֲלִיקִין אוֹתוֹ וְהִיא הַלְּבֵנָה: **וְתָלוּ לוֹ לְפַרְעֹה.** דַּעֲלֵיהּ קָאֵי קְרָא וּמִנֵּיהּ סָלִיק, וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ וְגוֹ' הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ וְגוֹ' וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים: **אִסְטְנִיס.** מְפֻנָּק וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה: **שָׂרֵי מִסִּים.** דָּבָר שֶׁמְּשִׂים רִדּוּי שֶׁל שׁוּמָה שֶׁמַּרְגִּילִין וּמְשִׂימִין לַעֲבוֹדָה, אוֹתוֹ מַלְבֵּן שֶׁתָּלוּ לוֹ הָיָה לְיִשְׂרָאֵל רִדּוּי שֶׁל הֲשָׂמָה: **לְמַעַן עַנֹּתוֹ לְפַרְעֹה.** בִּשְׁבִיל סִבְלוֹתָם דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטּוּ שֶׁכֶם לִסְבּוֹל: **שֶׁמְּסַכְּנוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן.** שֶׁעַל יְדֵי אוֹתָן הֶעָרִים וְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה נִסְתַּכְּנוּ מִצְרַיִם לִטְבֹּעַ בַּיָּם: **שֶׁמְּמַסְכְּנוֹת.** מְדַלְדְּלוֹת כִּדְכְתִיב וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרַיִם, וּבִשְׁבִיל עֲבוֹדָה זוֹ אֵירַע לָהֶן. וּלְהַאי לִישְׁנָא לֹא גָּרְסִינָן דְּאָמַר מַר בִּיבָמוֹת כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. וּמַאן דְּגָרִיס לָהּ מְתַרְגְּמִינָן לְהָךְ דְּרַב וּשְׁמוּאֵל נַמִּי אַכָּל בִּנְיָינִים שֶׁל כָּל אָדָם מְסַכְּנוֹת, פְּעָמִים שֶׁנּוֹפֵל מֵהַבִּנְיָן וּמֵת. מְמַסְכְּנוֹת, שֶׁמֵּבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנִיּוּת, דְּאָמַר מַר כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן: **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִתְרוֹסֵס.** כְּשֶׁהָיוּ בּוֹנִין קְצָת הָיָה מִתְרוֹסֵס וְנוֹפֵל, וְחוֹזְרִין וּבוֹנִין וְהוּא נוֹפֵל: **פִּי הַתְּהוֹם בּוֹלְעוֹ.** נִבְלַע בָּאָרֶץ: **רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן.** לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לְמִצְרַיִם אֵין מוֹעִיל לָכֶם, כֵּן יִרְבֶּה תָּמִיד וְכֵן יִפְרֹץ: **וְקוֹצוּ הָיָה דּוֹמֶה לָהֶן.** כְּאִלּוּ עֵינֵיהֶם וְגוּפָם מְלֵאִים קוֹצִים בִּרְאוֹתָם אֶת יִשְׂרָאֵל פָּרִים וְרָבִים:

בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מצינו מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות מיירי [ב]רדיפה ולא [ב]הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר:

מרים המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדדי נינהו:

שהיתה

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף יא עמוד ב

תוספות

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שערשים אלו עכשיו באזני האשה: אחרים

בְּפָרֶךְ בְּפֶה רַךְ. מְשֻׁכּוּם בִּדְבָרִים וּבְשֶׁקֶר עַד שֶׁהִרְגִּילוּם לַעֲבוֹדָה: **בְּפְרִיכָה.** בְּשִׁבְרוֹן גּוּף וּמִתְנַיִם וְחֻזְקָה: הַ"נּ **כְּעֲבוֹדָה קָשָׁה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר ר' יוֹנָתָן שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין וְכוּ'.** וְזוֹ הִיא קָשָׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים בְּכָךְ: **וּלְמַאן דְּאָמַר.** בְּפָרֶךְ קַמָּא בְּפֶה רַךְ, הַאי בְּפָרֶךְ בַּחֲרָא וַדַּאי פְּרִיכָה הִיא דְּהַכְּתִיב וַיְמָרְרוּ: **וְשׁוֹפְתוֹת.** כְּשֶׁמּוֹשִׁיבִין הַסִּיר עַל גַּבֵּי כִּירָה קָרֵי לַהּ שִׁפּוֹדָה: **אַחַת שֶׁל חַמִּין.** לְרַחוֹץ רַגְלֵי בַּעֲלֵיהֶן בַּשָּׂדֶה: **בֵּין שְׁפָתָיִם.** בֵּין מִצְרֵי הַשָּׂדוֹת, מְקוֹמוֹת צְנוּעִין. מַצָּר גְּבוּל הַשָּׂדֶה גָּבֹהַּ מִכָּאן וְחָבֵרוֹ מִכָּאן וְחָרִיץ בְּאֶמְצַע: **יוֹנָה.** יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר יוֹנָתִי תַּמָּתִי (שִׁיר ו:): **עוֹרֶרְתִּיךָ.** לְצֵאת מִמְּעֵי אִמּוֹ: **חִבַּלְתִּךָ.** לְשׁוֹן חֲבָלֵי יוֹלֵדָה (הוֹשֵׁעַ יג:): **מְנַקֵּר.** מְנַקְּבָה: **מְשַׁפֵּר.** כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין לְתִינוֹקוֹת לְיַשֵּׁב אֶת אִבְרֵיהֶם וּלְתַקְּנָן, שֶׁנִּתְקַנֵּן מִצַּעַר הַלֵּידָה: **לֹא כָרַת שֶׁשָּׁךְ.** לֹא הָיָה לָךְ מִיַּלֶּדֶת לְחַתּוֹךְ טִבּוּר הַוָּלָד: **לְמִשְׁעֵי.** לְהַחֲלִיק בָּשָׂר, כְּמוֹ חֶלְקַת צַוָּארָיו (בְּרֵאשִׁית כז) שְׁעִיעוּת: **עֲגוּלִין.** בְּעֵין כִּכַּר עָגוֹל: נַעֲשָׂה לְהַן נַס: **רְכָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה.** גְּדֵלִים מִן הָאָרֶץ כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה: **וַתְּבֹאִי.** לְבֵית אִבִיךְ: **הֵם הִכִּירוּהוּ.** שֶׁרָאוּ שְׁכִינָתוֹ כְּבָר: **זֶה אֵלִי.** שֶׁרָאִיתִי כְּבָר: **אֱלִישֶׁבַע.** בַּת עַמִּינָדָב אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: **שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה** לַוָּלָד. מְשַׁעֲשַׁעַת אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שִׁמּוּשְׁחֲקִים לְתִינוֹקוֹת בִּדְבָרִים עֲרֵבִים לְשַׁעֲשֻׁעִים: **פּוֹעָה.** צוֹעֶקֶת, כְּמוֹ כַּיּוֹלֶדָה אֶפְעֶה (יְשַׁעְיָהוּ מב:): הַ"ג וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנַיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן סִימָן גָּדוֹל מֵסֵר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לַיֶּלֶד יְרֵכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. ד"א עַל הָאָבְנַיִם כְּדִכְתִיב וְאָרַד בֵּית הַיּוֹצֵר וְגוֹ' מַה יּוֹצֵר זֶה יָרֵךְ מִכָּאן כּוֹ': **סִימָן גָּדוֹל.** שֶׁלֹּא לְכָם הַסִּימָן שֶׁל לֵידָה, וְאָז תִּטָּלוּהוּ וְתַדְרְגוּהוּ. ד"א לְהֵכִי קָרֵי לֵיהּ לְמִשְׁבַּר שֶׁל אִשָּׁה אֲבָנִים, כְּדִכְתִיב גַּבֵּי יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס אֲבָנִים, וְאִשָּׁה נַמִּי לְיוֹצֵר דַּמְיָא: **סָדָן.** עֵץ עָב שֶׁעָלָיו יוֹשֵׁב וּמְגַלְגֵּל הַבַּצִּים לַעֲשׂוֹתָן בְּדִפּוּס הַכֵּלִי לְפִי גָּדְלוֹ וְקָטְנוֹ: **סִימָן גָּדוֹל מֵסֵר לָהֶם.** וּרְאִיתֶן עַל הָאָבְנַיִם אִם בֵּן הוּא, שֶׁם אַתֶּן יְכוֹלוֹת לִרְאוֹת מִיָּד אִם בֵּן הוּא בְּלֹא שׁוּם הִגְבָּהָה: **בֵּן פָּנָיו לְמִטָּה.** כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ: **בַּת פָּנֶיהָ לְמַעְלָה.** כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישְׁתָּהּ. וְהֵכִי מְפָרֵשׁ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (קוּף לח.): **אֲלֵיהֶן.** מִשֶּׁמַע עַל עִסְקֵי בִּיאָה, לְשׁוֹן וַיָּבֹא אֵלֶיהָ (בְּרֵאשִׁית כט): **וַתְּחַיֶּיָן.** הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְלֹא הֲמִיתוּ הַיְלָדִים, וְתִחַיֶּיָן מִשֶּׁמַע שֶׁהָיוּ מְסִיְּעִין לְהַחֲיוֹתָן, שֶׁהָיוּ טוֹמְנוֹת אוֹתָן בְּבָתֵּיהֶן וּמְגַדְּלוֹת אוֹתָם: **אִי נַיְמָא חָיוֹת מַמָּשׁ.** מִיַּלְדוּת: **כְּחָיָה נִמְשָׁלָה.** וְחַיַּת הַשָּׂדֶה אֵינָהּ צְרִיכָה לְמִיַּלֶּדֶת: **דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ.** מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם בְּהֵמָה וְחַיָּה הֲרֵי כְּתִיב בּוֹ, וְשֶׁאֵין כְּתִיב בּוֹ הֲרֵי כְּתִיב בְּכָל כִּנּוּיֵיהֶן יַחַד, מָה אִמָּךְ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רְבָצָה. אִמָּךְ, כִּנֶּסֶת יִשְׂרָאֵל כְּלָהּ נִקְרֵאת לְבִיאָה: **אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה.** שֶׁיָּצְאוּ מִיּוֹכֶבֶד: **וַתָּמֹת עֲזוּבָה אִשֶּׁת כָּלֵב.** וְהִיא מִרְיָם, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ עֲזוּבָה. וְהַאי וַתָּמֹת שֶׁנִּצְטָרְעָה: **וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת.** לְאַחַר שֶׁנִּתְרַפְּאַת חָזַר וּלְקָחָהּ לוֹ, אִלְמָא אֶפְרָת קְרֵי מִרְיָם, וּכְתִיב בְּדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי: **וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן.** פְּסוּק הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: **בֶּן יְפֻנֶּה בֵּן שֶׁנִּפְנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים.** תַּרּוּצָא הוּא דְּקָא מִתְרַץ, לְעוֹלָם בֶּן חֶצְרוֹן הוּא וְלָמָּה נִקְרָא בֶּן יְפֻנֶּה עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו: הַ"ג וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא: **חוֹרְגוֹ דִּקְנַז.** בֶּן אִשְׁתּוֹ שֶׁל קְנַז הָיְתָה כָּלֵב, וְנִמְצָא עָתְנִיאֵל אָחִיו מֵאִמּוֹ:

רש"י

בְּפָרֶךְ בְּפֶה רַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּפֶה רַךְ, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בְּפְרִיכָה. 'וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'' אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה 'בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים' וּלְבַסּוֹף 'וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה'. 'אֵת כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ' אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין מְלֶאכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי בִּפְרִיכָה. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכַדֵּיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת מֶחֱצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל חַמִּין וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ'', בִּשְׂכַר 'תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם' זָכוּ יִשְׂרָאֵל לִבְיוֹת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ' וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלְדֵיהֶן, הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ וְגוֹ'', וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹלֵחַ מִשְּׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן, כְּחַיָּה זוֹ שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אֹתָךְ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְגוֹ''. וּמְלַקֵּט לָהֶן שְׁנֵי עִגּוּלִין, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְאֶחָד שֶׁל דְּבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְנַקֵּהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ'', וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם בָּאִין לְהוֹרְגָן, וְנַעֲשֶׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וּמְבִיאִין שְׁוָרִים וְחֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ''. לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין, הָיוּ מְבַצְבְּצִין וְיוֹצְאִין כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ' וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים' אַל תִּקְרֵי 'בַּעֲדֵי עֲדָיִים', אֶלָּא 'בְּעֲדְרֵי עֲדָרִים'. וּכְשֶׁנִּגְאֲלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם, הֵם הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר 'זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ'. 'וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ'' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם. וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע. תַּנְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, 'שִׁפְרָה' זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד. דָּבָר אַחֵר, 'שִׁפְרָה' שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה (וּמוֹצִיאָה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. 'וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'' מַאי 'אָבְנַיִם', אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מֵסֵר לָהֶן. אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לַיֶּלֶד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר כִּדְכְתִיב 'וְאָרַד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנַיִם' מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְסָדָן בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע. 'אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ' אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מֵסֵר לָהֶן. בֵּן, פָּנָיו לְמִטָּה. בַּת, פָּנֶיהָ לְמַעְלָה. 'וַתִּירֶאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ'' לָהֶן מִיבְּעֵי לֵיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתִּבְּעָן לְדִבֵּר עֲבֵירָה וְלֹא נִתְבְּעוּ. 'וַתְּחַיֶּיָן אֶת הַיְלָדִים' תָּנָא, לֹא דַּיָּן שֶׁלֹּא הֵמִיתוּ אוֹתָן אֶלָּא שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן. 'וַתֹּאמַרְנָ הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים וְגוֹ'' מַאי 'חָיוֹת', אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ, אָטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ, אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ כְּחַיָּה נִמְשְׁלָה, יְהוּדָה 'גּוּר אַרְיֵה', דָּן 'יְהִי דָן נָחָשׁ', נַפְתָּלִי 'אַיָּלָה שְׁלֻחָה', יִשָּׂשכָר 'חֲמֹר גָּרֶם', יוֹסֵף 'בְּכוֹר שׁוֹר', בִּנְיָמִין 'זְאֵב יִטְרָף'. דִּכְתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב בֵּיהּ. וּדְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ, כְּתִיב (בֵּיהּ) "מָה אִמְּךָ לְבִיָא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ''. 'וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים' רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת. מַאן דְּאָמַר בָּתֵּי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה, אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. וּמַאן דְּאָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, דָּוִד נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי, דִּכְתִיב 'וַתָּמֹת עֲזוּבָה (אִשֶּׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר', וּכְתִיב 'וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ''. 'וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֶשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן'. 'בֶּן חֶצְרוֹן, בֶּן יְפֻנֶּה'. הוּא בֵּן שֶׁפֻּנָּה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְאַכַּתִּי בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב 'וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב'. אָמַר רָבָא, חוֹרְגוֹ דִּקְנַז הָוָה.

ביאורים למסכת סוטה דף יא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

בְּפֶרֶךְ", מבארת הגמרא מהו 'בפרך', רַבִּי אֱלִעֶזֶר אָמַר בְּפֶה רַךְ - משכו אותם בדברים רכים ובשכר, עד שהרגילום בעבודה, רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר בִּפְרִיכָה – העבידום בחוזקה בעבודת פרך השוברת את הגוף והמותניים. "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וְגוֹ'", אָמַר רָבָא, בַּתְּחִילָּה שיעבדום "בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים", וּלְבַסּוֹף "וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה", ולבסוף, 'את כל עבודתם', דהיינו בכל מיני עבודה. "אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ", אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, ביאור הפסוק, שֶׁהָיוּ מַחֲלִיפִין המצרים לישראל כְּלֶאֶכֶת אֲנָשִׁים לְנָשִׁים וּמְלֶאֶכֶת נָשִׁים לַאֲנָשִׁים. ומבארת הגמרא, וּלְמַאן דְּאָמַר נַמִּי הָתָם – ואף רבי אלעזר המפרש את הפסוק 'ויעבידו מצרים וגו' בפרך' – בְּפֶה רַךְ, הָכָא וַדַּאי – בפסוק זה יפרש שביאור המילה "בפרך" הוא בִּפְרִיכָה, בעבודת פרך, שהרי במפורש נאמר כאן "וימררו את חייהם".

דָּרַשׁ רַב עֻיְּרָא, בִּשְׂכַר נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר נִגְאֲלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קודם זמנם, ומה היה מעשיהם, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלְכוֹת לִשְׁאוֹב מַיִם, היה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לָהֶם דָּגִים קְטַנִּים בְּכֵדֵיהֶן, וְשׁוֹאֲבוֹת בכדים מָחֲצָה מַיִם וּמֶחֱצָה דָּגִים, וּבָאוֹת וְשׁוֹפְתוֹת – מושיבות על גבי הכירה שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, אַחַת שֶׁל מים חַמִּין, כדי לרחוץ רגלי בעליהן בשדה, וְאַחַת שֶׁל דָּגִים, וּמוֹלִיכוֹת אותן אֵצֶל בַּעֲלֵיהֶן לַשָּׂדֶה, וּמַרְחִיצוֹת אוֹתָן וְסָכוֹת אוֹתָן, וּמַאֲכִילוֹת אוֹתָן וּמַשְׁקוֹת אוֹתָן, וְנִזְקָקוֹת לָהֶן בֵּין שְׁפָתַיִם – בין מיצרי השדות, במקום צנוע, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם וְגוֹ'", כלומר שהיו שוכבות ונזקקות לבעליהן בין גבולות השדה. מוסיפה הגמרא, בִּשְׂכַר "תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם" - בשכר שלא נתנו נשים שבאותו הדור עיניהם למצוא חן באחרים להיזקק להם, ונזקקו רק לבעליהן, זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְבִיזַת מִצְרַיִם - זכו למציאת חן בעת שבאו לשאול כלי כסף וכלי זהב משכניהם המצרים, ועל ידי כן זכו לביזת מצרים, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "כַּנְפֵי יוֹנָה – כנפיה של ישראל, המשולה ליונה, נֶחְפָּה בַכֶּסֶף – מחופות בכסף, וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ" – וכנפיה מחופות בזהב.

וְכֵיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת - לאחר שהיו מתעברות, היו בָּאוֹת לְבָתֵּיהֶם, ולא שימשו עוד, וְכֵיוָן שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן מוֹלַדְתָּן - זמן לידתן, היו הוֹלְכוֹת וְיוֹלְדוֹת בַּשָּׂדֶה תַּחַת הַתַּפּוּחַ, מפחד המצרים, שֶׁנֶּאֱמַר "תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ – לצאת ממעי אמך וְגוֹ'", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא היה שוֹלֵחַ מִשְּׁמֵי מָרוֹם מִי שֶׁמְּנַקֵּיר וּמְשַׁפֵּיר אוֹתָן – מלאך שמנקה ומעמיד את איבריהם, כְּחַיָּה זוֹ – כיולדת שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ – ההולדה שלך, בְּיוֹם הוֹלֶדֶת אֹתָךְ – ביום שנולדת, לֹא כָרַת שָׂרֵךְ – לא היו לך מיילדות לחתוך טבור הולד, וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעֵי" – ולא מי שירחצך במים כדי להחליק את הבשר וְגוֹ'", והקדוש ברוך הוא סיפק כל הצרכים הללו. וּמְלַקֵּט לָהֶן המלאך שְׁנֵי עֲגוּלִין – כעין כברות עגולים, אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן – לסיכה, וְאֶחָד שֶׁל דֶּבֶשׁ – להנקה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְנַקֵּהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן וְגוֹ'", וְכֵיוָן שֶׁמַּכִּירִין בָּהֶן מִצְרַיִם – וכיון שהיו המצרים רואים את התינוקות, היו בָּאִין לְחוֹרְגָן, וְנַעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְנִבְלָעִין בַּקַּרְקַע, וסברו המצרים שהוא מעשה כשפים, וּמְכִיאִין שָׁוְרִים וְחֹרְשִׁין עַל גַּבָּן, כדי שייכנסו בעומק, שאין הכשפים שולטים שם, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים וְגוֹ'". לְאַחַר שֶׁהוֹלְכִין המצרים, הָיוּ התינוקות מִבְצְבְּצִין וְיוֹצְאִין מהקרקע כְּעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ" – עשיתי לכם נס שהייתם גדלים מן הארץ כצמח השדה. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְגַּדְּלִין אותם התינוקות, היו בָּאִין עֲדָרִים עֲדָרִים – קבוצות קבוצות לְבָתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק, "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי – לבית אביך, בַּעֲדִי עֲדָיִים" אַל תִּקְרֵי 'בַּעֲדֵי עֲדִים', אֶלָּא 'בְּעֲדֵרֵי עֲדָרִים'. וּכְשֶׁנִּגְאֲלָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לישראל עַל יַם – בקריעת ים סוף, הֵם – אותם התינוקות, הִכִּירוּהוּ תְּחִלָּה, כיון שכבר ראו את השכינה בעת לידתם, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶה אֵלִי – שראיתיו כבר, וְאַנְוֵהוּ".

"וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת וְגוֹ'", נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מי היו המילדות, חַד אָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְחַד אָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ. מַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, הן יוֹכֶבֶד וּמִרְיָם בתה, וּמַאן דְּאָמַר כַּלָּה וַחֲמוֹתָהּ, הן יוֹכֶבֶד וֶאֱלִישֶׁבַע אשת אהרן. תַּנְיָא – בברייתא מבואר כְּמַאן דְּאָמַר אִשָּׁה וּבִתָּהּ, דְּתַנְיָא, 'שִׁפְרָה' זוֹ יוֹכֶבֶד, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁפְרָה, שֶׁמְּשַׁפֶּרֶת אֶת הַוָּלָד – מיישרת איבריו. דָּבָר אַחֵר, 'שִׁפְרָה' שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל בְּיָמֶיהָ. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה - משעשעת ושוחקת לולד, (ומוציאה אֶת הַוָּלָד). דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה – מדברת, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמֶרֶת עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

"וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת הָעִבְרִיּוֹת וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי "אָבְנַיִם". ומשיבה, אָמַר רַבִּי חָנָן, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שעל ידי זה ידעו שהולכת האם לולדת, ולא תוכל להכחיש ולומר שהולד היה נפל, אָמַר לָהֶן, בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת האשה לֵילֵד יַרְכוֹתֶיהָ מִצְטַנְּנוֹת כַּאֲבָנִים. וְאִית דְּאָמַר – יש מי שאמר שלפיכך נקרא המשבר שיולדת עליו האשה 'אבנים', כִּדְכְתִיב "וָאֵרֶד בֵּית הַיּוֹצֵר – אומן עושה חרס, וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם – כלי המיוחד לעשיית כלי חרס", כלומר, מַה יּוֹצֵר זֶה, יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן, וְסַדָּן – עץ עבה שעליו מייצר ומעצב האומן את כלי החרס בָּאֶמְצַע, אַף אִשָּׁה יָרֵךְ מִכָּאן וְיָרֵךְ מִכָּאן וְהַוָּלָד בָּאֶמְצַע.

"אִם בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, סִימָן גָּדוֹל מָסַר לָהֶן פרעה למיילדות, שיוכלו לראות מיד אם הולד בן או בת, ולא יוצרכו להגביהו ולבודקו, בֵּן נולד כשפָנָיו לְמִטָּה – כדרך תשמישו, בַּת פָּנֶיהָ לְמַעֲלָה - כדרך תשמישה.

"וַתִּירֵאן הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'אליהן', לָהֶן מִיבָּעֵי לֵיהּ - היה לו לומר כלשון שנכתב בשאר הפרשה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד שֶׁתִּבְעָן פרעה למיילדות לִדְבַר עֲבֵירָה – לבוא עליהן וְלֹא נִתְבְּעוּ – ולא הסכימו.

"וַתְּחַיֶּיאן אֶת הַיְלָדִים", תָּנָא, מכך שלא נאמר "ולא המיתו" את הילדים, אלא "ותחיין", יש ללמוד שלֹא דַּיָּן שֶׁלֹּא הֱמִיתוּ אוֹתָן המיילדות, אֶלָּא שֶׁהָיוּ גם מַסְפִּיקוֹת לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן, ועל זה טען להן פרעה, לא די שלא המיתן אותן, אלא אתן אף מספקות להם מזון.

"וַתֹּאמַרְן הַמְיַלְּדֹת אֶל פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים כי חיות הנה וְגוֹ'", שואלת הגמרא, מַאי 'חָיוֹת', אִילֵימָא חַיּוֹת מַמָּשׁ – מיילדות, אֲטוּ חַיָּה מִי לֹא צְרִיכָה חַיָּה אַחֲרִיתִי לְאוֹלוּדָהּ – וכי מיילדת אינה זקוקה למיילדת אחרת שתיילד אותה. ומשיבה, אֶלָּא כך אָמְרוּ לוֹ, אוּמָּה זוֹ – ישראל כְּחַיָּה נִמְשָׁלָה שאינה זקוקה למיילדת, וכן אומה זו יולדת תחת התפוח בסיוע מלאך משמים, ואף מספק לילדיהם שני עיגולי מזון שמזה הם נזונים. מבארת הגמרא היכן נמשלו ישראל לחיה, יְהוּדָה, שנאמר "גּוּר אַרְיֵה יהודה". דָּן, שנאמר "יְהִי דָן נָחָשׁ". נַפְתָּלִי, שנאמר "נפתלי אַיָּלָה שְׁלֻחָה". יִשָּׂשכָר, שנאמר "יששכר חֲמֹר גָּרֶם". יוֹסֵף, שנאמר "בְּכוֹר שׁוֹר". בִּנְיָמִין, שנאמר "בנימין זְאֵב יִטְרָף". דִּכְתִיב בֵּיהּ כְּתִיב בֵּיהּ – מי מהשבטים שנכתב בו שנקרא בשם בהמה וחיה, הרי כתוב בו, וּדְלָא כְּתִיב בֵּיהּ – ואף מי שלא כתוב לגביו בפירוש, כְּתִיב (בֵּיהּ) – הרי כל בנסת ישראל נמשלו לחיות, שנאמר "מָה אִמְּךָ לְבִיא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה וְגוֹ'".

"וַיְהִי כִּי יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים". נחלקו רַב וּשְׁמוּאֵל מה הם הבתים שעשה להם, חַד – אחד מהם אָמַר בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה – שבניהם היו כהנים ולוים, וְחַד אָמַר בָּתֵּי מַלְכוּת, שהמלכות יצאה מצאצאיהם. מַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, היינו אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה שיצאו מיובבד. וּמַאן דְּאָמַר שעשה להם בָּתֵּי מַלְכוּת, היה זה דָּוִד, שהוא נַמִּי מִמִּרְיָם קָאָתֵי – יצא, דִּכְתִיב "וַתָּמֶת עֲזוּבָה – זו מרים שנצטרעה ונחשבה כמתה, (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת – לאחר שנתרפאת מצרעתה, חזר כלב ולקחה, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר" – הרי שנקראה מרים אפרת, וּכְתִיב "וְדָוִד בֶּן אִישׁ אֶפְרָתִי וְגוֹ'", הרי שהיה דוד המלך מצאצאיה מצד האם.

מבארת הגמרא את הפסוקים בדברי הימים בענין כלב. "וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָנֶיהָ יֶשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן". שואלת הגמרא, וכי היה כלב בֶּן חֶצְרוֹן, והרי נאמר בפסוק 'כלב בֶּן יְפֻנֶּה'. מתרצת הגמרא, אביו היה חצרון, אלא שנקרא 'בן יפונה' על שם מעשיו, כלומר, הוּא בֵּן שֶׁפְּנָה מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. שואלת הגמרא, וְאַכַּתִּי – עדיין קשה, והרי כלב בֶּן קְנַז הוּא, דִּכְתִיב "וַיּוֹלִכֻהָ עָתְנִיאֵל בֶּן קְנַז אֲחִי כָלֵב" – וכיון שהיה אחיו של עתניאל, נמצא שאף הוא בן קנז. מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא חוֹרְגוֹ דִּקְנַז הֲוָה – כלב בן אשתו של קנז היה, ועתניאל היה אחיו מצד האם.

שמואל־ב א א־יז

א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת שָׁאוּל וְדָוִד שָׁב מֵהַכּוֹת אֶת־הָעֲמָלֵקִ וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּצִקְלַג יָמִים שְׁנָיִם: ב וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וְהִנֵּה אִישׁ בָּא מִן־הַמַּחֲנֶה מֵעִם שָׁאוּל וּבְגָדָיו קְרֻעִים וַאֲדָמָה עַל־רֹאשׁוֹ וַיְהִי בְּבֹאוֹ אֶל־דָּוִד
וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: ג וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד אֵי מִזֶּה תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל נִמְלָטְתִּי: ד וַיֹּאמֶר
אֵלָיו דָּוִד מֶה־הָיָה הַדָּבָר הַגֶּד־נָא לִי וַיֹּאמֶר אֲשֶׁר־נָס הָעָם מִן־הַמִּלְחָמָה וְגַם־הַרְבֵּה נָפַל מִן־הָעָם וַיָּמֻתוּ
וְגַם שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵתוּ: ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הַנַּעַר הַמַּגִּיד לוֹ אֵיךְ יָדַעְתָּ כִּי־מֵת שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן בְּנוֹ:
ו וַיֹּאמֶר הַנַּעַר | הַמַּגִּיד לוֹ נִקְרֹא נִקְרֵיתִי בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ וְהִנֵּה שָׁאוּל נִשָּׁעָן עַל־חֲנִיתוֹ וְהִנֵּה הָרֶכֶב וּבַעֲלֵי
הַפָּרָשִׁים הִדְבִּקֻהוּ: ז וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵנִי וַיִּקְרָא אֵלָי וָאֹמַר הִנֵּנִי: ח וַיֹּאמֶר לִי מִי־אָתָּה וָיֹאמַר (וְאֹמַר קרי)
אֵלָיו עֲמָלֵקִי אָנֹכִי: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲמָד־נָא עָלַי וּמִתֵּנִי כִּי אֲחָזַנִי הַשָּׁבֶץ כִּי־כָל־עוֹד נַפְשִׁי בִּי: י וָאֶעֱמֹד
עָלָיו וַאֲמִתֵּהוּ כִּי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִחְיֶה אַחֲרֵי נִפְּלוֹ וָאֶקַּח הַנֵּזֶר | אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁוֹ וְאֶצְעָדָה אֲשֶׁר עַל־זְרֹעוֹ
וָאָבִיאֵם אֶל־אֲדֹנִי הֵנָּה: יא וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָו (בִּבְגָדָיו קרי) וַיִּקְרָעֵם וְגַם כָּל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: יב וַיִּסְפְּדוּ
וַיִּבְכּוּ וַיָּצֻמוּ עַד־הָעֶרֶב עַל־שָׁאוּל וְעַל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל־עַם יְהוָה וְעַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב:ס
יג וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הַנַּעַר הַמַّגִּיד לוֹ אֵי מִזֶּה אָתָּה וַיֹּאמֶר בֶּן־אִישׁ גֵּר עֲמָלֵקִי אָנֹכִי: יד וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד
אֵיךְ לֹא יָרֵאתָ לִשְׁלֹחַ יָדְךָ לְשַׁחֵת אֶת־מְשִׁיחַ יְהוָה: טו וַיִּקְרָא דָוִד לְאַחַד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר גַּשׁ פְּגַע־בּוֹ
וַיַּכֵּהוּ וַיָּמֹת: טז וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד דָּמְיךָ (דָּמֶךָ קרי) עַל־רֹאשֶׁךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְךָ לֵאמֹר אָנֹכִי מֹתַתִּי אֶת־מְשִׁיחַ
יְהוָה:ס יז וַיְקֹנֵן דָּוִד אֶת־הַקִּינָה הַזֹּאת עַל־שָׁאוּל וְעַל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ:

רש"י

(ב) והנה איש בא מן המחנה. יש בפסיקתא שזה דואג. ואינו מיושב על לבי: **(ט) אחזני השבץ.** (תרגום:) אחדני רתיתא. ומדרש אגדה (ראה ילקוט שמעוני רמז קמא): משום עון הכהנים שהרג, וכתוב בהן (שמות כח ד): כתנת תשבץ: **כי כל עוד נפשי בי.** מהר ומותתני, טוב לי שתמותתני אתה, ואל יהרגוני אלה ויתעללו בי: **(י) ואצעדה אשר על זרועו.** (תרגום:) וטוטפתא דעל דרעיה: **(טז) דמך על ראשך.** (תרגום:) חובת קטולך תהי ברישך, אין עונש במיתתך אלא לעצמך:

מצודת דוד

(ה) איך ידעת. שמא מאומד, או מפי השמועה: **(ו) נקרא נקריתי.** במקרה באתי להר הגלבוע: **נשען.** על כי הפיל עצמו על חרבו וכמו שכתוב בשמואל א' (לא ד), נחלה מן המכה והיה נשען על חניתו, ואנשי הרכב באו קרוב אליו: **(ח) מי אתה.** מאיזה עם: **(ט) כי כל עוד.** רצה לומר, כל הנשאר בי עוד, הוא רק אשר עדיין נפשי בי ולא יותר, כי כבר הלכו ממנו ההרגשות כולם, ואם כן בוודאי אמות, ולזה השלם המיתה, לבל יתעללו בי הערלים טרם אמות: **(י) כי לא יחיה.** אי אפשר לו להשאר חי אחרי ההפלה שנפל על חרבו:

מצודת ציון

(ב) ואדמה. עפר: **(ג) אי מזה.** איה המקום שתאמר מזה אני בא: **נמלטתי.** ענין השמטה והצלה: **(ו) נקרא נקריתי.** מלשון מקרה: **נשען.** נסמך: **ובעלי הפרשים.** הם הרגילים הרבה ברכיבה: **הדביקוהו.** רצה לומר באו קרוב לו: **(ט) השבץ.** חולי הרתת, כן תרגם יונתן: **(י) הנזר.** העטרה: **ואצעדה.** שם העדי שעל הזרוע, וכן (במדבר לא נ): אצעדה וצמיד: **(טו) פגע.** ענין מכת מות, כמו (שמואל־א כב יח): ופגע בכהנים: **(טז) ענה.** העיד כמו (שמות כ יג): לא תענה:

(יב) ועל עם ה'. אלו הגדולים שבהם: **ועל בית ישראל.** הם יתר העם: **(יג) אי מזה אתה.** מאיזה מקום אתה, אם עודך עדיין יושב בארץ עמלק, או אתה גר בארץ ישראל, רצה לומר, אם נתגיירת: **בן איש גר עמלקי.** עוד אבי בא לגור בארץ ישראל, והוא נתגייר: **(יד) איך לא יראת.** רצה לומר: הואיל ואתה ישראל ומלידה, איך לא יראת מה' לשלוח יד במשיחו, עם כי צוה לך והיה קרוב למות, מכל מקום חטאת לה': **(טז) דמך על ראשך.** רצה לומר: עון מיתתך על עצמך, כי אתה בעצמך העדת בך שאתה הרגתו, ואף אם אין האמת אתך, וכל דבריך המה בחושבך שבזה תמצא חן בעיני על שהיה מעולם לי לאויב, מכל מקום פיך ענה בך, ודמך על ראשך:

תהלים יט ד־ז

ד אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: ה בְּכָל־הָאָרֶץ | יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל בָּהֶם: ו וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: ז מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם | מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ:

רש"י

(ה) בכל הארץ יצא קום. קו השמים שהם נמתחי' על פני כל הארץ ומחמת כן בקצה תבל מליהם שהכל מדברי' בנפלאות שהם רואים: **לשמש שם.** הקב"ה: **אהל בהם.** בשמי' מכאן שהשמש נתון בתוך תיקו תנחומא: **(ו) והוא כחתן יוצא מחופתו.** בכל בוקר וזהו שאמר השמים מספרים כבוד אל: **(ז) ותקופתו על קצותם.** הקפת סבובו מקצה אל קצה: **ואין נסתר מחמתו.** אילמלא ניתן ברקיע התחתון לא היה אדם נסתר מפניו מפני חמימותו שחמה ולבנה ברקיע השני כדאמרינן שבעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים זבול מכון מעון ערבות ומונה להם כסדרן וילון אינו משמש כלום רקיע יש בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות כו':

מצודת דוד

(ד) אין אומר. הן אמת שאין בהם אמירה ודיבור ולא נשמע קולם: **(ה) בכל הארץ.** אבל על כי בנייני השמים יצאו להיות נראים בכל הארץ לזה נשמע דבריהם בקצה הארץ עם שאין בהם אמירה כי במה שמראים מפלאות ה' הרי הם כאלו אמרו: **לשמש.** הנה לשמש שם אהל בהשמים כי מהלכו בשמים ולא יזוז משם: **(ו) והוא.** השמש הזה יוצא בשמחה להאיר על הארץ כאשר ישמח החתן בצאתו מחופתו: **ישיש.** הוא שש במהלכו כאשר ישיש הגבור לרוץ באורח כי בטוח הוא בגבורתו ולא יחת מפני כל וכן השמש בטוח הוא שילך מהלכו באין מוחה: **(ז) מקצה.** יציאת השמש הוא מקצה השמים לפי הנראה והנדמה לכל אחד באופק שלו: **ותקופתו.** וסבובו הוא על קצות השמים רצה לומר בכל יום זורח ברוח שזרח אתמול ושוקע ברוח ששקע אתמול וכן סובב והולך יום יום: **ואין נסתר.** ואין מי שיהיה נסתר מחום השמש:

מצודת ציון

(ה) קום. ר"ל הבנין שלהם הנעשה בנטיית קו המשקל: **מליהם.** אמריהם כמו אין מלה בלשוני (לקמן קל"ט): **(ז) ותקופתו.** מלשון הקפה וסבוב:

יהל אור

ה בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם. פירש"י לשמש שם הקב"ה אהל בהם בשמים מכאן שהשמש נתון בתוך תיקו תנחומא עכ"ל. והוא ג"כ ברבות פ' בראשית פרשה ו' גלגל חמה יש לו נרתק שנאמר לשמש שם אהל בהם ג"כ אבל לע"ל הקב"ה מערטלו מרתקו כו' עכ"ל. וכ"ה בקהלת רבה ע"פ וזרח השמש דפ"ג ד' ומסיים אין גיהנם לע"ל אלא השמש היא יוצאה (ר"ל מנרתקה) הצדיקים נהנין ממנה מנין שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ורשעים נדונים בה שנאמר וליהט אותם היום הבא עכ"ל.

(ב) **בזח"ב** תרומה קל"ז א' ופי' המק"מ שהז"א הנקרא שמש הוא האהל שנכנסים בו מוחין דאו"א והז"א הוא אהל המקבלם עכ"ל וע' זח"א ט' א' נראה דפי' בהם קאי על השמים המתהוים מעסק התורה והם אהל לשמש. ובמ"ע אופן ס"ב אתה החילות להראות ר"ת אהל כי פני משה כפניחה. ופי' בהם קאי על אותיות התורה שאמר אח"כ תורת ה' תמימה כו' והאריך:

(ג) **ובת"א** פ' בראשית בד"ה יבל הוא היה אבי יושב אהל כ' כי כתיב לשמש שם אהל בהם פי' כדי שיהיה להשמש בחי' זו שיהיה לה בחי' ביטול ותשוקה (דהיינו ענין סיבובה בהשתחואה למערב בבחי' ביטול) הוא ע"י אהל בהם אהל הוא בבחי' מקיף מלמעלה נמשך הארה זו שתהיה תמיד בבחי' ביטול עכ"ל. ובעמה"מ שער ששי פרק ס"ה דל"ז ע"א פי' וזו"נ דאצילות נתעלו בתוך או"א ומכסים עליהם כמו חופת חתן וכלה ועז"נ לשמש שם אהל בהם ר"ל בהם בתוך או"א עכ"ל.

(ד) **בסדור** בשבת ברכות פי' הזהר תרומה קל"ז א' הנ"ל כפי' המק"מ הנ"ל סעי' ב'. וביאור הדברים כי שמש הוא יסוד והוא הנקרא כל ע"ש שכולל בעצמו כל הבחינות העליונות שכל האורות עליונים יורדים ונמשכים ביסוד. וזהו לשמש שם אהל בהם שהוא האהל לאורות דאו"א כו' כנ"ל. ולכן אמרו ברבות ר"פ קדושים שכל הברכות וישועות הכל באים מציון. וציון הוא יסוד כו'. ועמ"ש בת"א בד"ה רני ושמחי בת ציון מ"ש ע"פ נשמת כל חי תברך את שמך מבחי' יסוד יש בו מכללות כל האורות עליונים כו עד"מ השפעת טפת יסוד כו' הנה יולד ממנה ולד שלם ע"ש באריכות:

ו והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ ארח. ופירש"י יוצא מחופתו בכל בקר וזהו שאמר השמים מספרים כבוד אל עכ"ל. וענין החופה בכל בקר ע' בת"א בד"ה ואתה תצוה את בנ"י ועיין ת"י.

(ב) **בזהר** ר"פ בהעלותך פי' והוא כחתן שהולך למערב לאנהרא לסיהרא. והלבנה היא בחי' כלה. וזהו לרוץ אורח מלשון אורח כנשים. וכן פי' בזהר ר"פ ויצא דקמ"ו סע"ב שזהו ענין וזרח השמש כשיוצא ממזרח והו"ע ויצא יעקב מבאר שבע ואח"כ ובא השמש כד אזיל למערב וזהו וילך חרנה שהיא מל'. ועיין בבה"ז שם באריכות: (ג) **זח"א** בראשית ד"ט ע"א כדין והוא כחתן יוצא מחופתו חדי ורהיט באינון רקיעין נפק מינייהו ועאל ורהיט גו מגדלא חדא אחרא וכו' עכ"ל. י"ל ע"ד מגדל עוז שם ה' שהוא מל' בו ירוץ צדיק יסוד ז"א וזהו לרוץ אורח ובזה"ח שם פי' יוצא מחופתו פנימיות התורה לרוץ אורח להאיר בנגלה של התורה. והרמ"ז פי' מגדל הוא שם אדנ"י עם י"ב אותיות המלוי שלו גימ' מגדל. וא"כ לפ"ז שמש היינו שם הוי' שנמשך להאיר בשם אד'. דהיינו חיבור ויחוד הוי' אדנ"י שהוא גימ' אמן:

שֶׁאִם שני הכבשים ושתי הלחם **הוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה,** כלומר, שהיו ביחד, הדין **שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה,** ואם אבד אחד מהם השני פסול וישרף, ולא יקרבו שתי הלחם לבדם אפילו לדעת רבי עקיבא, ולא יקרבו הכבשים לבדם אפילו לדעת בן ננס. מבורר רבי יוחנן את דבריו: **וְאֵיזֶה הוּא זִיקָה שֶׁלָּהֶן** – באיזה אופן נחשב שהיו ביחד והוזקקו זה לזה. מבאר רבי יוחנן: זיקה שלהם זו **הַשְּׁחִיטָה** של הכבשים, ואם אחר כך אבדו הלחם או הכבשים, הנותר פסול וישרף.

הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן: **אָמַר עוּלָּא, בָּעוּ בְּמַעֲרָבָא** – הסתפקו בני ארץ ישראל, **הַתְּנוּפָה** שמניפים יחד את כבשי השלמים והלחם קודם השחיטה, האם **עוֹשֶׂה זִיקָה** – שהתנופה מחשיבתם שהוזקקו זה לזה, ואם אבד אחד מהם אחר התנופה השני פסול, **אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה,** ואם אבד אחד מהם אחרי התנופה אין השני נפסל.

אומרת הגמרא: **פְּשׁוֹט לֵיהּ** – תפשוט את הספק **מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן** – מדברי רבי יוחנן, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה, מִכְּלָל** – משמע מזה **דְּתְנוּפָה** שקודם השחיטה **אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה,** אלא שחיטה דווקא.

דוחה הגמרא: **דְּרַבִּי יוֹחָנָן גּוּפָא קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – בדברי רבי יוחנן עצמו הסתפקו בני ארץ ישראל, האם **מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן** – האם פשוט היה לו לרבי יוחנן **דִּשְׁחִיטָה** דווקא **עוֹשָׂה זִיקָה וּתְנוּפָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה,** ולכן לא אמר שתנופה עושה זיקה, **אוֹ דִלְמָא** – או שמא מה שלא אמר שתנופה עושה זיקה הוא משום שרק **שְׁחִיטָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ** שעושה זיקה, **וּתְנוּפָה מְסַפְּקָא לֵיהּ** – בספק היתה אצלו אם עושה זיקה או לא, ואם כן אין לפשוט מדבריו שתנופה אינה עושה זיקה.

מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

שואלת הגמרא על ספיקם של בני ארץ ישראל: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בַּר חֲנִינָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** איך הסתפקו בני ארץ ישראל אם תנופה עושה זיקה, **וְהָא כִּי כְּתִיב** – והרי מה שנאמר בפסוק (ויקרא כג ב) 'וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' **עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן',** שלמדים מתיבת 'יִהְיוּ' לעכב, **כָּתַר תְּנוּפָה כְּתִיב** – אחרי שנאמר בפסוק תנופה נאמרה תיבת 'יִהְיוּ', **וְאַף עַל פִּי כֵן פְּלִיגִי** – חולקים **בֶּן נַנָּס וְרַבִּי עֲקִיבָא,** אם מתיבת 'יִהְיוּ' למדים שהלחם מעכב או שהכבשים מעכבים, משמע שחולקים אף אחרי התנופה, ואם תנופה עושה זיקה, בין לבן ננס ובין לרבי עקיבא הלחם והכבשים מעכבים זה את זה כיון שהוזקקו זה לזה, ואם כן מוכח שאין התנופה עושה זיקה.

חוזרת הגמרא ומקשה על קושיית רבי יהודה בר חנינא, ולפי זה מיישבת את קושייתו על ספיקם של בני ארץ ישראל: **וְלִיתַעְמֵיךְ** – ולשיטתך שסדר הפסוק הוא בדווקא, יש להקשות, האם תיבת 'יִהְיוּ' נאמרה רק **כָּתַר** – אחרי **תְּנוּפָה וְלֹא** נאמרה **כָּתַר שְׁחִיטָה,** והרי ודאי נאמרה גם אחרי השחיטה, שהרי נאמר 'יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן' והכהן מקבל את חלקו רק אחר השחיטה, ואחר השחיטה לא נחלקו בן ננס ורבי עקיבא, כמו שאמר רבי יוחנן, **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – אלא מה תאמר ליישב קושיא זו שלא יקשה לשיטתך, **דְּמַעִיקְּרָא קָאֵי** – שאף שתיבת 'יִהְיוּ' נאמרה בסדר הפסוק אחרי השחיטה, היא מלמדת לעכב רק קודם השחיטה, **וּמַאי** – ומה אם כן ביאור הפסוק 'קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן', והרי אין לכהן חלק קודם השחיטה, ביאורו, שהוא **דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ** להיות **לַכֹּהֵן** אחרי השחיטה.

לפי זה, **הָכָא נַמִּי** – גם את קושייתך על ספיקם של בני ארץ ישראל תיישב כך, שהוא **דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לַכֹּהֵן,** כלומר, תיבת 'יִהְיוּ' מלמדת לעכב קודם תנופה, ובאופן זה חולקים רבי עקיבא ובן ננס אם הלחם מעכב או הכבשים מעכבים, והנאמר 'יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן', ביאורו שסופם להיות לכהן אחר השחיטה, ולפיכך אין ראיה ממחלוקתם שהתנופה אינה עושה זיקה.

הגמרא חוזרת לעסוק בדברי רבי יוחנן ששחיטה עושה זיקה, ומקשה על דבריו. מקשה הגמרא: **וְכִי שְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה,** ואם אבד הלחם אחרי השחיטה נפסלו הכבשים וישרפו, **וּרְמִינְהִי** – וקשה ממה ששנינו בברייתא, המקריב קרבן תודה אם **עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָה נִפְרַם לַחְמָהּ** – קודם ששחט את קרבן התודה, נפרסה אחת מן החלות ונפסלה, ונפסלו בכך כל ארבעים החלות, כיון שעדיין לא התקדש הלחם **יָבִיא לֶחֶם אַחֵר** – ארבעים חלות אחרות, **וְשׁוֹחֵט** את קרבן התודה, וכשר. אבל אם **מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ** והתקדש הלחם **נִפְרַם לַחְמָהּ,** ונפסלו בכך כל ארבעים החלות, אין יכול להקריב את הקרבן לשם תודה, אלא **הַדָּם** של הקרבן **יִזְרֹק** על המזבח לשם שלמים, **וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וִידֵי נִדְרוֹ לֹא יָצָא,** משום שקרבן תודה צריך לחם, וכיון שנפסל לא נחשב שהיה לחם, וצריך להקריב תודה אחרת, **וְהַלֶּחֶם פָּסוּל** ואסור באכילה, ואינו יכול להביא לחם אחר במקומו. ואם **נִזְרַק הַדָּם** של התודה, ואחר כך נפרס הלחם, הואיל והזריקה מתירה באכילה ואז היה הלחם שלם, הלחם כשר, ויצא ידי נדרו, אך כאשר תורם את חלק הכהן חלה אחת מכל מין, **תּוֹרֵם מִן** הלחם **הַשָּׁלֵם עַל הַפָּרוּס,** ואינו תורם את החלה שנפרסה אף שכשרה לאכילה.

הברייתא מבארת דין נוסף בלחמי תודה: אם **עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָהּ** את קרבן התודה, **יָצָא לַחְמָהּ** – אחת מן החלות, מחוץ לחומת ירושלים, **מַכְנִיסָהּ** לפנים מן החומה, ואין הלחם נפסל, משום שלא התקדש קודם השחיטה, **וְשׁוֹחֵט** את קרבן התודה, וכשר. אבל אם **מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ** והתקדש הלחם **יָצָא לַחְמָהּ** – אחת מן החלות מחוץ לחומת ירושלים, ונפסלו בכך כל החלות, אין יכול להקריב את הקרבן לשם תודה, אלא **הַדָּם יִזְרֹק** על המזבח לשם קרבן שלמים, **וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וִידֵי נִדְרוֹ** להביא קרבן תודה **לֹא יָצָא,** וחייב להקריב תודה אחרת, **וְהַלֶּחֶם פָּסוּל** ואינו יכול להביא לחם אחר במקומו. ואם **נִזְרַק הַדָּם** ואחר כך יצא הלחם מחוץ לחומת ירושלים, הואיל והזריקה מתירה באכילה ואז היה הלחם בפנים, הלחם שלא יצא כשר, אך כאשר תורם את חלק הכהן **תּוֹרֵם מִמַּה שֶּׁבַּפְּנִים עַל מַה שֶּׁבַּחוּץ,** משום שהלחם שיצא פסול ואינו נאכל, אך נחשב הוא במנין ארבעים החלות להכשיר את תרומת החלות שלא יצאו.

דין נוסף בלחמי תודה מבארת הברייתא: אם **עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָהּ** – את התודה **נִטְמָא לַחְמָהּ** – אחת מן החלות, **מְבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט** והקרבן כשר. ואם **מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ** והתקדש הלחם **נִטְמָא לַחְמָהּ, הַדָּם יִזְרֹק** על המזבח לשם קרבן תודה, **וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל** כדין קרבן תודה, **וִידֵי נִדְרוֹ יָצָא,** אף על פי שהלחם טמא, משום **שֶׁהַצִּיץ** שעל מצח הכהן הגדול **מְרַצֶּה עַל הַטֻּמְאָה** – מכשיר את זריקת הדם של קרבן שנטמא החלק שבו שנאכל, **וְהַלֶּחֶם** שנטמא **פָּסוּל** ואסור באכילה. ואם **נִזְרַק הַדָּם** ואחר כך נטמא הלחם, **תּוֹרֵם** חלק הכהן **מִן** הלחם **הַטָּהוֹר עַל** הלחם **הַטָּמֵא,** משום שהלחם הטמא פסול ואינו נאכל, אך נחשב במנין ארבעים החלות להכשיר את תרומת החלות הטהורות.

מסיימת הגמרא את הקושיא על דברי רבי יוחנן: **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם עולה בדעתך **שְׁחִיטָה** של קרבן שבא עמו לחם, **עוֹשָׂה זִיקָה** בין הלחם לקרבן, ואם אבד האחד או נפסל, השני פסול, אם כן **כֵּיוָן דְּהוּזְקְקוּ** קרבן התודה ולחמה **זֶה לָזֶה כְּשֶׁשְּׁחִיטָה,** כיון **דְּאִיפְּסֵיל לֵיהּ לֶחֶם** – כיון שנפסל הלחם, **תִּיפְסֵל נַמִּי תּוֹדָה** ולא יזרק דמה אפילו לשם שלמים, והרי מבואר בברייתא שאף אם נפסל הלחם אחר השחיטה הקרבן כשר, אם כן מוכח שלא כדברי רבי יוחנן שאמר ששחיטה עושה זיקה, ואם נאבד הלחם אחר השחיטה נפסלו הכבשים.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי תּוֹדָה** – שונה הדין בקרבן תודה, משום **דְּרַחֲמָנָא קְרָיֵיהּ 'שְׁלָמִים'** – שהתורה קוראת לקרבן תודה גם 'שלמים' שנאמר בפרשת קרבן תודה (ויקרא ז טו) 'תּוֹדַת שְׁלָמָיו', ולפיכך אנו למדים, **מַה** – כשם שקרבנות **שְׁלָמִים קְרֵבִים בְּלֹא לֶחֶם, אַף הַתּוֹדָה קְרֵבָה בְּלֹא לֶחֶם** אם נפסל לחמה, כקרבן שלמים שאין בו לחם, ואינה נפסלת. אבל שלמי עצרת נקראים שלמים עם הלחם, ואין בהם פסוק ללמדנו שגם בלא לחם נקראים שלמים, ולפיכך כיון שהוזקקו זה לזה בשחיטה, אם נפסל הלחם אחרי השחיטה, אינו יכול לזרוק את הדם לשם קרבן אחר, ונפסלו גם הכבשים.

הגמרא מביאה ספק בדיני תנופת הכבשים ושתי הלחם: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אִם תִּמְצָא לוֹמַר** שההלכה כמו הצד הראשון בספיקם של בני ארץ ישראל, **שֶׁהַתְּנוּפָה** של שתי הלחם עם שני הכבשים **עוֹשָׂה זִיקָה,** הדין ברור שאם **אֲכַל הַלֶּחֶם** אחרי התנופה,

רש"י

שאם הוזקקו זה לזה – שהיו ביחד, ואחר כך אבד לחם או כבשים – שמעכבין זה לזה, והנותר לפנינו יצא לבית השריפה, דנדחה באבוד חבירו. **ואיזו זיקה** – שלהן הקובעתן יחד? **שחיטה** – שאם היה לחם בשעת שחיטה, ואחר כך אבד או לחם או כבשים – אבד הכל. **תנופה** – כבשים היו מניפין עם הלחם מחיים, בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא, א). **ופליגי בן גנם ורבי עקיבא** – ושמע מינה דאין תנופה עושה זיקה. **ולא בתר שחיטה** – בתמיה. הא ודאי דלכהן לא הוי אלא לאחר שחיטה. **מעיקרא** – קודם שחיטה. **עד שלא שחטה** – לתודה. לחם תודה אין מתקדש אלא בשחיטתה, בפרק "התודה" (מנחות עח, ב), דכתיב "קרבנו על זבח" (התודה) וגו' (ויקרא ז) – מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת הזבח. **נפרס לחמה** – לא ידענא מנלן דמיפסל לכולהו משום דנפרסה אחת מהן. ונראה בעיני: דמלחם הפנים גמר, שהיא מנחת תודה, וכתיב בה "היא" (קדש קדשים הוא) (שם כד), שאם נפרסה אחד מחלותיה – [כולן] פסולות. **הדם יזרק** – לשם שלמים, ולא לשם תודה. **נזרק הדם** – עד שלא נפרס הלחם. **תורם** – כדכתיב "והקריב ממנו אחד מכל קרבן" (שם ז). דארבעים חלות היו, והיה תורם אחד מעשר לכהן, והשאר לבעלים. בריש פרק "התודה" (מנחות עז, ב). **מן השלם** – ולא מן הפרוס. דתניא ב"התודה" (מנחות עז, ב): "אחת" – שלא יטול פרוס. **יצא לחמה** – חוץ לחומת ירושלים. **מכניסה ושוחט** – דכל זמן שאינו קדוש בשחיטה, אינו נפסל ביוצא. **הדם יזרק** – לשם שלמים. **תורם ממה שבפנים על שבחוץ** – ולא שיאכל אותו שיצא, אלא יחשב במנין להיות תרומתו תרומה ולהכשיר את הפנימיות. כל יוצא דתודה – לאו חוץ לעזרה קאמר, אלא חוץ לעיר, דהא התודה ולחמה נאכלין בכל העיר. **מששחטה נטמא לחמה הדם יזרק** – לשם תודה, והבשר יאכל בתורת תודה. **וידי נדרו יצא** – דהציץ מרצה על אכילתן לענין טומאה. **ותיפסל נמי תודה** – ולא תזרק אפילו שלא לשמה? **רחמנא קרייה שלמים** – "תודת שלמיו" – משמע: דאף על פי שהיתה תודה בשעת לחמה, חוזרת להיות שלמים בלא לחם. אבל כבשי עצרת עם לחמה קרוי "שלמים". **אבד הלחם** – אחר תנופה.

בעו

תוספות

ואיזו היא זיקה שלהן זו שחיטה — דאם אבד הלחם — אבדו הכבשים, ואם אבדו הכבשים — אבד הלחם. והיינו כרבי, דאמר לקמן (מז, א): כבשי עצרת אין מקדשין הלחם אלא בשחיטה. ולרבי אלעזר ברבי שמעון (קשה), נהי דאם אבד הלחם — אבדו הכבשים, כדאמר רבי יוחנן לקמן (שם): הכל מודים שצריך שיהא לחם בשעת שחיטה, מכל מקום אבדו כבשים — אמאי אבד הלחם? הא אית ליה פדיון, (כדפירש, בקונטרס) בפרק קמא דפסחים (יג, ב) גבי "לחמי תודה ונפקינהו ונפקינהו לחולין. במאן? כרבי דאמר" וכו' — משמע דלרבי אלעזר ברבי שמעון נפקי לחולין. ולא מסתבר לחלק דשאני הכא דאיכא תנופה מחיים — דהא מספקא לן אי עושה זיקה, כל שכן דלא מסייעא לקדש! ותו: דאמרינן לקמן (מז, ב): שחט שני כבשים על ארבעה חלות — מושך שתים מהן ומניחן, והשאר נאכלות בפדיון, אף על גב דאיכא תנופה בכולהו. וצריך עיון. ומשמע התם דלרבי אלעזר ברבי שמעון פודן בחוץ ונאכלין בחוץ. והא דאיפליגו אביי ורבא לקמן (שם, א) במילתיה דרבי דאמר "קדוש ואינו קדוש", אביי אמר: קדוש ואינו ניתר. רבא אמר: קדוש ואינו נפדה, ואמרינן: לאביי — תפיס פדיונו, לרבא — לא תפיס. אלמא לאביי לרבי נמי נפקי לחולין. ואם כן, מאי "אבד הלחם" דהכא? ואין לומר: "אבד מליקרב", דפשיטא, דאכתי חזו לדבר אחר, מאי שנא מלחם אחר, ושמע מינה: כיון דנפדו — פקעה קדושת תנור. ורבי דסבירא ליה תנור מקדש, אי אפי לה בתנור דחול — לא מקדשו. ותימה הוא. ונראה לומר: דלאביי תפיס פדיונו, ולא נפיק לחולין. והשתא ניחא לשון "תפיס", דהוה ליה למימר "נפדה". ותדע, דהא רבי הוא דאמר תנור מקדש בסוף "רבי ישמעאל" (מנחות עב, ב), ותנן (מנחות ק, ב): המנחות והנסכים אין להם פדיון משקדשו בכלי. ושתי הלחם נמי איקרו "מנחה", לקמן (נב, ב). מידו יש לחלק בין מנחה דבהדי זבח למנחה לחודה, כדאיתא בפרק קמא (מנחות ו, א). והא דלא קאמר: איכא בינייהו אליבא דאביי, דלרבי אלעזר ברבי שמעון — יכול לפדות את הלחם, ולרבי — אינו יכול? ויש לומר: הא דרבי אלעזר ברבי שמעון נמי הכי אית ליה, אי סבירא ליה דתנור מקדש, ולאו מטעמיה דהכא דפליג עליה. אבל למאי דמפרש, איכא בינייהו לאיפסולי ביוצא קדושת כלי, אינו מועיל דבר, כמו שהוכחתי בפרק קמא (שם ו, א). וסוגיא דפסחים (יג, ב) דסברה דלרבי לא נפקי לחולין — כרבא אתיא, דלחמי תודה לית להו תנור. ואם כן, לאביי נפקי לחולין. ותימה: דמשמע הכא דאי תנופה עושה זיקה — אבד הלחם, אבדו הכבשים. ואמאי? הא מדרבי אלעזר ברבי שמעון נשמע דקודם שחיטה לרבי, בקודם זריקה לרבי אלעזר ברבי שמעון דמי, ואין להם פדיון לכולי עלמא, כדאיתא לקמן (מז, ב) גבי "שוחט בכשבים על ארבע חלות", דלרבי אלעזר ברבי שמעון פודן בחוץ! ויש לומר: דהכא קסבר תנור מקדש, ולקמן קא סבר אין תנור מקדש. והלכך שמעתין אתיא שפיר אף כרבי אלעזר ברבי שמעון אי קסבר תנור מקדש. ולקמן איירי אי קסבר אין תנור מקדש. אי נמי: התם אפילו אפאם בבת אחת — אין התנור מקדשן, כיון דלא חזו כולהו. כי ההיא דסוף "לולב וערבה" (סוכה מט, א) דאין שיעור למים — מצי למלאות בחבית מקודשת, ולא איפסלי בלינה. אי נמי: שאני הכא דאיכא תנופה חשיבא, אבל התם כיון שאינה ראויה אלא לשתי חלות — לא אלימא ההוא תנופה לאקבועי. ואפילו רבי אלעזר ברבי שמעון מודה הכא דשחיטה קבעה. והא דמיבעיא לקמן (מז, א): כבשי עצרת ששחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן, אותו הלחם מהו באכילה? ופריך: למאן? אי לרבי אלעזר ברבי שמעון — האמר: זריקה היא דמקדשה. כלומר, וכל שכן שאסורין באכילה. דהא התם הוה תנופה. וכדפרשינן. ובקונטרס פירש לקמן (מח, א) גבי "פודן בחוץ" לרבי אלעזר ברבי שמעון דפריק להו קודם זריקה, ומיגו דחזו לקרבן דאי בעי מניף, אלימי למיתפס פדיונן. והא דבסוף "רבי ישמעאל" (מנחות עב, ב) משמע דאיפליגו רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון אי הוקבעו בשחיטה אי לא הוקבעו, ופירש בקונטרס: לשנותן לשם זבח אחר — הא ליתא, דאפילו בתנופה הוזקקו זה לזה אם תנופה עושה זיקה. ועוד קשה: דמשמע דלרבי אלעזר יכול לשנותן לשם זבח אחר — והא ליתא, דלכולי עלמא אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר, לפירוש דפירשנו. אלא התם מיירי לאפסולי ביוצא. **נפרס** לחמה — תלת גווני קתני: "נפרס", "יצא", "נטמא". וכולהו צריכי. וצריך עיון: שלא יקשה מכאן לרבא דאמר בפרק קמא (מנחות יב, ב) דלמאן דאמר זריקה מועלת ליוצא, דבחסרות מודה. **מששחטה** נטמא לחמה הדם יזרק והבשר יאכל וידי נדרו יצא והלחם פסול — הך גירסא איתא בספרים. ותימה: דמדקתני "יצא" — אלמא קסבר: הציץ מרצה על אכילות, והדר קאמר "והלחם פסול" — דלשון "פסול" משמע דאפילו נטמא מקצתו — פסול כולו. ועוד: דהוה ליה למיתני "תורם מן הטהור על הטמא", כדקתני סיפא גבי נזרק הדם! לכך נראה דגרסינן "וידי נדרו לא יצא". ותימה דלעיל (כה, א) דייק: מאן שמעת ליה דאמר אין זריקה מועלת ליוצא? רבי אליעזר, וקסבר: הציץ מרצה על אכילות. והא הכא קתני "מששחטה יצא לחמה — ידי נדרו לא יצא", וסברה דאין הציץ מרצה על אכילות. **דרחמנא** קרייה שלמים — אף על גב דכבשי עצרת נמי איקרו "שלמים" — לא דמי. שהרי הם קדשי קדשים, ולא ילפינן מקדשים קלים. אי נמי: לא ילפינן שלמי ציבור משלמי יחידי.

אבדו

אבדו

שֶׁאִם הוּזְקְקוּ זֶה לְזֶה - שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְאֵיזֶה הוּא זִיקָה שֶׁלָּהֶן? שְׁחִיטָה. אֲמַר עוּלָּא, בָּעוּ בְּמַעֲרָבָא: תְּנוּפָה עוֹשָׂה זִיקָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה? פְּשׁוֹט לֵיהּ מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה, מִכְּלָל דִּתְנוּפָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה! - דְּרַבִּי יוֹחָנָן גּוּפָא קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: מִיפְּשַׁט פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דִּשְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה וּתְנוּפָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה זִיקָה, אוֹ דִּלְמָא שְׁחִיטָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ וּתְנוּפָה מְסַפְּקָא לֵיהּ? תֵּיקוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בַּר חֲנִינָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וְהָא כִּי כְּתִיב "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן", בְּתַר תְּנוּפָה כְּתִיב, וּפְלִיגִי בָּן גַּנָּם וְרַבִּי עֲקִיבָא! - וְלִיטַעְמַיְיהוּ, בְּתַר תְּנוּפָה וְלָא בְּתַר שְׁחִיטָה?! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימְרָא? מֵעִיקָּרָא קָאֵי, וּמַאי "קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן" - דְּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לַכֹּהֵן, הָכָא נַמִּי - דְּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לַכֹּהֵן. וּשְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה? וּרְמִינְהִי: עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָהּ נִפְרַס לַחְמָהּ - יָבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט. מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ נִפְרַס לַחְמָהּ - הַדָּם יִזָּרֵק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וִידֵי נִדְרוֹ לֹא יָצָא, וְהַלֶּחֶם פָּסוּל. נִזְרַק הַדָּם - תּוֹרֵם מִן הַשָּׁלֵם עַל הַפָּרוּס. עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָהּ יָצָא לַחְמָהּ - מַכְנִיסָהּ וְשׁוֹחֵט. מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ יָצָא לַחְמָהּ - הַדָּם יִזָּרֵק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וִידֵי נִדְרוֹ לֹא יָצָא, וְהַלֶּחֶם פָּסוּל. נִזְרַק הַדָּם - תּוֹרֵם מִמַּה שֶּׁבַּפְּנִים עַל שֶׁבַּחוּץ. עַד שֶׁלֹּא שְׁחָטָהּ נִטְמָא לַחְמָהּ - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט. מִשֶּׁשְּׁחָטָהּ נִטְמָא לַחְמָהּ - הַדָּם יִזָּרֵק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וִידֵי נִדְרוֹ יָצָא, שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטֻּמְאָה, וְהַלֶּחֶם פָּסוּל. נִזְרַק הַדָּם - תּוֹרֵם מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁחִיטָה עוֹשָׂה זִיקָה, כֵּיוָן דְּהוּזְקְקוּ זֶה לְזֶה בִּשְׁחִיטָה אִיפְּסִיל לֵיהּ לֶחֶם, תִּיפְּסֵל נַמִּי תּוֹדָה! - שָׁאנֵי תּוֹדָה, דְּרַחֲמָנָא קְרֵיהּ שְׁלָמִים, מַה שְּׁלָמִים קְרֵבִים בְּלֹא לֶחֶם, אַף תּוֹדָה קְרֵבָה בְּלֹא לֶחֶם. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אִם תִּמְצָא לוֹמַר: תְּנוּפָה עוֹשָׂה זִיקָה, אָבַד הַלֶּחֶם

אבדו

תוספות

אבדו כבשים לא תיבעי לך דודאי בעי תנופה — בהדי כבשים אחריני. ולא דמי ל"זו תודה חוו לחמה", דאי אבדה התודה — אינו מביא אחרת. **ומאי** שנא שבעה כבשים ופרים ואלים דלא מקדשי ולא מעבבי — אגב "מקדשי" נקט "מעבבי", דהא דרשינן לעיל (מה, ב): "שבעת כבשים" — אף על פי שאין לחם, והכי נמי "לחם" — אף על פי שאין שבעה כבשים. ומיהו בקונטרס פירש דמיבעיא ליה בתר דהוזקקו זה לזה בשחיטה. **לפיכך** שחטן שלא לשמן לא קדש הלחם — טפי הוה ניחא למיתני שחטן לשמן דקדש הלחם, אלא אשמעינן: אף על גב דאחריני לשמן נשחטו — לא קדש הלחם. **שתי** הלחם הבאות בפני עצמן — כמאן דאמר: לחם עיקר.

לשרפינהו לאלתר — ואפילו למאן דאמר (פסחים לד, ב): אפילו פיגול טען צורה — הכא שאני, דמצותן בכך. **לפי** שאין שורפין קדשים ביום טוב — הוה מצי למיפרך: למוצאי יום טוב לאלתר לשרפינהו, דמנותר לא יליף, מדמסיק צורת הקרבתן.

צורת הקרבתן — פירש בקונטרס: עד תמיד של בין הערבים. מיהו בשמעתא ד"נתקלקלו הלוים בשיר" (ראש השנה ל, ב) מפרש: דקרבנות ציבור קרבי אחר התמיד, ודחו עשה דהשלמה. לכך נראה לפרש: עד הלילה.

מה ביכורים בפני עצמן — ואפילו הכי איצטריך לרבי עקיבא "יהיו" מ"תהיינה" ללחם דמעכב כבשים.

עד

רש"י

בעו תנופה – כבשים האחרים (בעו תנופה) לדברי הכל, דמתירין הן. ועוד: דבהו כתיב תנופה – "והניף אותם הכהן". **מאי שנא שני כבשים** – דשלמים דמקדשי לחם, כדתניא לקמן בשמעתא (מז, א), אין מקדשין הלחם אלא בשחיטה. **ומעכבי** – אם הוזקקו זה לזה בשחיטה, כדאמר רבי יוחנן לעיל, ואפילו לא הוזקקו – מעכבי לבן ננס. **הואיל והוזקקו** – שני כבשים ולחם. **והא תודה לא הוזקקו** – היא ולחמה לתנופה ביחד. **ומקדשא** – ללחם בשחיטה? והיינו דאמרינן "קרבנו על זבח" – מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת הזבח, בפרק "התודה" (מנחות עה, ב). **ומעכבא** – דאם אין תודה – אין לחם, דהא אינן קדושין אלא בשחיטה. **ומשני שני כבשי עצרת שלמים** – אבל שבעה כבשים ופרים ואילים – עולה נינהו, כמו איל נזיר שלמים הוא ומקדש הלחם, כדמפרש לקמיה. **לפיכך** – דשחיטת איל מקדשן, שחטיה לאיל שלא לשמו – לא קדש הלחם, דכתיב "זבח שלמים על סל המצות": אי זביחתו לשם שלמים – מקדש את הסל, ואי לא – לא. **הבאות בפני עצמן** – אליבא דרבי עקיבא, דאמר: כבשים אין מעכבין את הלחם. **תעובר צורתן** – יפסלו בלינה. **אי לאכילה אתיין** – דלא בעו מתירין – ליכלינהו! **ואי לשריפה אתיין לשרפינהו לאלתר** – הואיל וזו היא עיקר מצוותם. **השתא ודאיכא כבשים כו'** – הלכך הואיל וקדשים מעליא נינהו, ומשום גזירה הוא דשרפינן להו – לא מצי למשרפינהו עד דליפסלו בלינה. **מנא אמינא לה** – דלאכילה אתיין, אפילו באין בפני עצמן? **אינו חוטא** – ואף על גב דכתיב (שמות ל) "כל העובר על הפקודים", וכהנים לא נפקדו – אינו חוטא, כדפרשינא בפרק שלישי (מנחות כא, ב) דמייתו ומסרי להו לציבור. **שאינו שוקל חוטא** – דכל הראוי ליפקד קאמר, דהיינו מבן עשרים שנה ומעלה. **לעצמן** – להנאתן. **שלנו הן** – אם אנו נותנים שקלים ללשכה – נמצאו באין אף משלנו, שהרי כל הקרבנות מן הלשכה באין. ורבן יוחנן בן זכאי לא דריש "וכל מנחת כהן" אלא במנחה שהכהן מביא בפני עצמו, משום הכי – חוטא. **אילימא כבאין שתי הלחם עם הזבח** – אמאי קתני "היאך הן נאכלין?" הא ללחמי תודה דמי, ותודה ולחמה מי לא מנדבי כהנים ואכלי? **התם** – גבי קדשים הנשרפין – לאו מצותן בכך, דמעיקרא לאכילה אתו, אלא שאירע בהן פסול כגון נותר או טמא, הלכך שבקינהו עד החול ושרפינהו להו. **שמא יזדמנו להם כבשים לאחר מכאן** – לאחר שריפת הלחם. הילכך משהינן להו, שאם יבאו הכבשים – יונפו עמהם ואוכלו. **זמן הקרבתן** – עד תמיד של בין הערבים. **לכתר הכי לשרפינהו** – אמאי משהינן להו כל הלילה? **גזירה משום דרבה** – דאמר לעיל: גזירה שמא יזדמנו להם כבשים לשנה הבאה. ולאו מטעמיה, דהוא אומר לעיל: מנא אמינא לה? מדתניא "העיד בן בוכרי" כו'. **ממושבותיכם וגו' בכורים לה'** – הקישן לבכורים. **אף שתי הלחם** – יכולין לבא בפני עצמן.

אין

אָבְדוּ כְּבָשִׂים, אָבְדוּ כְּבָשִׂים - אָבַד הַלֶּחֶם. וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר: תְּנוּפָה אֵינָהּ עוֹשָׂה זִיקָה, הֵבִיא לֶחֶם וּכְבָשִׂים וְהוּנְּפוּ, וְאָבַד הַלֶּחֶם וְהֵבִיא לֶחֶם אַחֵר - אוֹתוֹ הַלֶּחֶם טָעוּן תְּנוּפָה אוֹ אֵינוֹ טָעוּן תְּנוּפָה? אָבְדוּ כְּבָשִׂים לָא תִּיבְעֵי לָךְ - דְּוַדַּאי בָּעֵי תְּנוּפָה. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אָבַד הַלֶּחֶם. וְאַלִּיבָּא דְּבֶן נַנָּס לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דְּאָמַר: כְּבָשִׂים עִיקָּר. כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: לֶחֶם עִיקָּר, מַאי? כֵּיוָן דְּלֶחֶם עִיקָּר - בָּעֵי תְּנוּפָה, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּמִתְּירִין דִּידֵיהּ כְּבָשִׂים נִינְהוּ - לֹא צָרִיךְ תְּנוּפָה? תֵּיקוּ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא: מַאי שְׁנָא שְׁנֵי כְּבָשִׂים דִּמְקַדְּשֵׁי לֶחֶם וּמְעַכְּבִי, וּמַאי שְׁנָא שִׁבְעָה כְּבָשִׂים וּפָר וְאֵילִים דְּלָא מְקַדְּשֵׁי לֶחֶם וְלָא מְעַכְּבִי? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְהוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה. - וַהֲרֵי תּוֹדָה דְּלֹא הוּזְקְקוּ זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה, וּמְקַדְּשָׁא וּמְעַכְּבָא! - אֶלָּא כְּתוֹדָה, מַה תּוֹדָה - שְׁלָמִים, אַף הָכָא נַמִי - שְׁלָמִים. - מִי דָּמֵי? הָתָם לֵיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי בַּהֲדֵיהּ, הָכָא דְּאִיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי בַּהֲדֵיהּ, לִיקַּדְּשׁוּ הָנֵי וְהָנֵי! - אֶלָּא כְּאֵיל נָזִיר, מָה אֵיל נָזִיר אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי - שְׁלָמִים הוּא דִּמְקַדְּשִׁי, מִידֵי אַחֲרִינָא - לָא, הָכָא נַמִי לָא שְׁנָא. וְהָתָם מְנָלָן? דְּתַנְיָא: "וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת" - מְלַמֵּד, שֶׁהַסַּל בָּא חוֹבָה לָאַיִל וּשְׁחִיטַת אַיִל מְקַדֶּשֶׁן, לְפִיכָךְ שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא קָדְשׁוּ הַלֶּחֶם. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בְּפְנֵי עַצְמָן - יוּנְּפוּ, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן, וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. מַה נַּפְשֵׁךְ? אִי לַאֲכִילָה אָתְיָין - לֵיכְלִינְהוּ! אִי לִשְׂרֵיפָה אָתְיָין - לִשְׂרְפִינְהוּ לְאַלְתַּר, לָמָּה לְהוּ עִיבּוּר צוּרָה? אָמַר רַבָּה: לְעוֹלָם לַאֲכִילָה אָתְיָין, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִזְדַּמְּנוּ לָהֶן כְּבָשִׂים לַשָּׁנָה הַבָּאָה, וַיֹּאמְרוּ: אֶשְׁתָּקֵד לֹא אָכַלְנוּ לֶחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים? עַכְשָׁיו נַמִי נֵיכוּל. וְאִינְהוּ לָא יָדְעֵי דְּאֶשְׁתָּקֵד לָא הָווּ כְּבָשִׂים - אִינְהוּ שָׁרְיָין נַפְשַׁיְיהוּ, הָשְׁתָּא דְּאִיכָּא כְּבָשִׂים - כְּבָשִׂים הוּא דְּשָׁרוּ לְהוּ. אָמַר רַבָּה: מְנָא אָמִינָא לַהּ? דְּתַנָּן: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה: כָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל - אֵינוֹ חוֹטֵא. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לֹא כִּי, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל - חוֹטֵא. אֶלָּא שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" - הוֹאִיל וְעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵן, הֵיאָךְ נֵאָכְלִין? הָנֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הֵיכִי דָּמֵי? אִילִימָא בְּבָאוֹת עִם הַזֶּבַח - אַטּוּ תּוֹדָה וְלַחְמָהּ מִי לֹא מִנְדְּבֵי כֹּהֲנִים וְאָכְלִי לְהוּ? אֶלָּא לָאו בְּבָאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן, וְקָתָנֵי "הֵיאָךְ הֵן נֵאָכְלִין", אַלְמָא לַאֲכִילָה אָתְיָין. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לְעוֹלָם בְּבָאוֹת עִם הַזֶּבַח, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ מִתּוֹדָה וְלַחְמָהּ - לַחְמֵי תּוֹדָה לָא אִיקְרוּ "מִנְחָה", שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אִיקְרוּ "מִנְחָה", שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'". רַב יוֹסֵף אָמַר: לְעוֹלָם לִשְׂרֵיפָה אָתְיָין, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּלָא שָׂרְפִינַן - לְפִי שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין קָדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם - לָאו מִצְוָתָן בְּכָךְ, הָכָא דְּמִצְוָתָן בְּכָךְ - לִישְׂרְפִינְהוּ, מִידֵי דַּהֲוָה אַפַּר וְשָׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים! אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִזְדַּמְּנוּ לָהֶם כְּבָשִׂים לְאַחַר מִכָּאן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: תֵּינַח כָּל זְמַן הַקְרָבָתָם, לְבָתַר הָכִי - לִשְׂרְפִינְהוּ! - מַאי "תְּעוּבַּר צוּרָתָן" נַמִי דְּקָתָנֵי? צוּרַת הַקְרָבָתָם. רָבָא אָמַר: לַאֲכִילָה אָתְיָין, וּגְזֵירָה מִשּׁוּם דְּרַבָּה, וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ אֶלָּא מִקְּרָא. וַאֲמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לַהּ? דִּכְתִיב "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וגו' בִּכּוּרִים לַה'", מַה בִּכּוּרִים - בִּפְנֵי עַצְמָן, אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - בִּפְנֵי עַצְמָן. וּמִינָּהּ, מַה בִּכּוּרִים - לַאֲכִילָה, אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - נַמִי לַאֲכִילָה.

תנו

אָבְדוּ על ידי כן גם **הַכְּבָשִׂים**, ואם **אָבְדוּ הַכְּבָשִׂים** אחר התנופה, **אֲבַל** על ידי כך גם **הַלֶּחֶם**, וצריך להביא ולהניף לחם וכבשים אחרים.

וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שההלכה כצד השני בספק, שה**תְּנוּפָה אֵינָהּ עוֹשָׂה זִיקָה**, ואין הנותר נפסל באיבוד חברו אחרי התנופה, יש להסתפק, אם **הָבִיא לֶחֶם וּכְבָשִׂים, וְהוּנְּפוּ** כדינם, **וְאַחַר כָּךְ אֲבַד הַלֶּחֶם, וְהֵבִיא לֶחֶם אַחֵר** לצרף לכבשים הקיימים, האם **אוֹתוֹ הַלֶּחֶם** האחר **טָעוּן תְּנוּפָה אוֹ אֵינוֹ טָעוּן תְּנוּפָה.**

הגמרא מבארת באיזה אופן ולשיטת מי הספק השני: באופן **שֶׁאָבְדוּ הַכְּבָשִׂים** אחר התנופה והביא כבשים אחרים, **לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ** – אין להסתפק, דְּבזה **וַדַּאי** הכבשים **בָּעֵי** – צריכים **תְּנוּפָה**, משום שבהם נאמרה התנופה בפסוק, **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ** – באופן זה יש להסתפק, כש**אֲבַד הַלֶּחֶם** אחרי התנופה, האם הלחם האחר שמביא טעון תנופה או לא.

וְאַלִּיבָּא – ולשיטתו **דְּבֶן נַנָּס לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ**, שודאי אין הלחם השני צריך תנופה, משום **דְּאָמַר** בן ננס **שֶׁהַכְּבָשִׂים עִיקָּר** – שהם מעכבים את הלחם ואין הלחם מעכבם, לכך כיון שהונפו עם לחם אין הלחם השני טעון תנופה, **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר לֶחֶם עִיקָּר** – שהלחם מעכב את הכבשים, **מַאי** – מה הדין לפי שיטתו, האם **כֵּיוָן דְּלֶחֶם עִיקָּר**, הלחם השני שלא הונף **בָּעֵי תְּנוּפָה, אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יש לומר שכֵּיוָן **דְּמַתִּירִין דִּידֵיהּ כְּבָשִׂים נַיְנְהוּ** – שכיון שהכבשים הם המתירים את הלחם באכילה לכהנים, והם כבר הונפו עם לחם, **לֹא צָרִיךְ** הלחם השני **תְּנוּפָה.**

מסיימת הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא דנה בחילוקים בין הקרבנות הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות. שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, מַאי שְׁנָא** – מדוע שונה הדין בין **שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים** הבאים לשלמים עם שתי הלחם, **דְּמַקְדְּשֵׁי** – שמקדשים את **הַלֶּחֶם** בשחיטתם, **וּמְעַכְּבֵי** – ומעכבים את הלחם אם הוזקקו זה לזה בשחיטתם, **וּמַאי שְׁנָא** – ובין **שְׁבָעָה כְּבָשִׂים וּפַר וְאֵילִים** הבאים לעולה עם שתי הלחם, **דְּלֹא מְקַדְּשֵׁי** את **הַלֶּחֶם, וְלֹא מְעַכְּבֵי** את הלחם כשהוזקקו זה לזה בשחיטתם.

משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, הטעם שדווקא השלמים מקדשים ומעכבים את הלחם הוא, **הוֹאִיל וְהוּזְקְקוּ** – הוצרכו הלחם והכבשים **זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה**, שיש דין להניף את הלחם וכבשי השלמים, אבל בעולות אין תנופה כלל.

דוחה הגמרא: **וַהֲרֵי** בקרבן **תּוֹדָה דְּלֹא הוּזְקְקוּ** הקרבן וארבעים חלותיו **זֶה לָזֶה בִּתְנוּפָה**, שאין מניפים את התודה עם לחמה, **וְאַף** על פי כן **מְקַדְּשָׁא וּמְעַכְּבָא** – שחיטת התודה מקדשת את לחמה, וכן הקרבן מעכבן, שאין להביא חלות לבדן בלא תודה. מוכח, שהדין שקרבן מקדש ומעכב את הלחם אינו תלוי בתנופה, וחוזרת השאלה, מדוע דווקא השלמים מקדשים ומעכבים את הלחם ולא העולות.

חוזרת בה הגמרא ומבארת טעם אחר: **אֶלָּא** הטעם הוא, משום שדינם **כְּדִין תּוֹדָה**, שכך למדים מתודה, **מַה** – כשם **שתּוֹדָה** היא **שְׁלָמִים** ומקדשת ומעכבת את לחמה, **אַף הָכָא נַמִּי** – גם כאן בשתי הלחם הדין כן, שדווקא **הַשְּׁלָמִים** מקדשים ומעכבים את הלחם, והעולות לא.

דוחה הגמרא: **מִי דָּמֵי** – וכי דומה דין שתי הלחם לדין לחמי תודה, **וְהָרֵי הָתָם** בקרבן תודה, **לֵיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי בַּהֲדֵיהּ** – אין קרבנות אחרים עם הלחם, ולכן השלמים מקדשים אותו, אבל **הָכָא** בשתי הלחם **דְּאִיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי בַּהֲדֵיהּ** – שיש קרבנות אחרים עם הלחם, כגון העולות, **לִיקְדְּשׁוּ הָנֵי וְהָנֵי** – יקדשו את הלחם אלו ואלו, גם השלמים וגם העולות.

חוזרת בה הגמרא ומבארת טעם אחר: **אֶלָּא** הטעם הוא, מפני שדינם **כְּדִין אֵיל נָזִיר**, שכך למדים מאיל נזיר, **מָה אֵיל** השלמים של **נָזִיר, אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא זְבָחִים אַחֲרִינֵי**, דווקא **הַשְּׁלָמִים הוּא דְּמְקַדְּשִׁי** – הם שמקדשים את הלחם, **מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא** – ודבר אחר לא מקדשם, **הָכָא נַמִּי לֹא שְׁנָא** – אף כאן בשתי הלחם אין הדין שונה, שדווקא השלמים מקדשים את הלחם ולא שאר הקרבנות.

מבררת הגמרא: **וְהָתָם** באיל נזיר **מְנָלָן** – מנין אנו למדים שדווקא השלמים מקדשים את הלחם. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא**, נאמר בענין קרבנות הנזיר (במדבר ו יז) 'וְ**אֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת**', **מְלַמֵּד**, **שֶׁהַסַּל** של המצות **בָּא חוֹבָה לָאַיִל** הבא לשלמים, **וּשְׁחִיטַת הָאַיִל מְקַדְּשָׁן** למצות, **לְפִיכָךְ**, ששחיטת האיל מקדשת את המצות, **שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ, לֹא קִדְּשׁוֹ הַלֶּחֶם**, שכך הפסוק נדרש, 'זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת', שאם שחט לשם שלמים מתקדש הלחם, אך אם שחט לא לשם שלמים לא מתקדש הלחם.

הגמרא מבארת את דין שתי הלחם שבאו בפני עצמן בלא כבשים: **תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן**, שלא באו כבשים עמהן, דינן שיוּנְּפוּ, כדי להתיר את התבואה החדשה למנחות, **וּתְעוּבַּר צוּרָתָן** – תיפסלנה בלינת לילה, **וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה** ותשרפנה, ואינן נאכלות לכהנים כשתי הלחם שבאו עמהן כבשים.

הגמרא דנה בביאור דברי הברייתא. מקשה הגמרא: מה הטעם שממתינים שתיפסלנה בלינה קודם שתשרפנה, והרי **מַה נַּפְשָׁךְ** – מה שתאמר קשה, **אִי לַאֲכִילָה אָתְיָין** – אם תאמר שמותרות באכילה לכהנים, משום שאינן צריכות ששחיטת הכבשים תתירן באכילה, **לִיכְלִינְהוּ** – שיאכלום הכהנים, ומדוע תיפסלנה בלינה ותשרפנה, **וְאִי לִשְׂרֵיפָה אָתְיָין** – ואם תאמר שכיון שבאות בפני עצמן אינן נאכלות אלא נשרפות, **לִשְׂרְפִינְהוּ לְאַלְתַּר** – שתשרפנה מיד כיון שזו עיקר מצותן, **וּלְמָה לְהוּ עִיבּוּר צוּרָה** – ומדוע צריכים שתיפסלנה תחילה בלינה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, לְעוֹלָם** הדין **שֶׁלַּאֲכִילָה אָתְיָין**, והטעם שלא נאכלות הוא משום **גְּזֵירָה, שֶׁמָּא יְזַדְּמְנוּ לָהֶן כְּבָשִׂים לְשָׁנָה הַבָּאָה, וְיֹאמְרוּ** הכהנים, **וכי אֶשְׁתַּקַּד** – בשנה הקודמת, שלא היו לנו כבשים, **לֹא אָכַלְנוּ** את שתי **הַלֶּחֶם בְּלֹא כְּבָשִׂים** שיתירום, והרי אכלנום, אם כן אין הלחם צריך כבשים שיתירוהו, ולכך **עַכְשָׁיו** בשנה זו **נַמִּי נֵיכּוֹל** – גם כן נאכל את שתי הלחם בלא כבשים, ולא יביאו כבשי שלמים עם שתי הלחם, **וְאֵינָהוּ לֹא יָדְעֵי** – והם לא ידעו, שאין ללמוד מן השנה הקודמת, משום **דְּאֶשְׁתַּקַּד שֶׁלֹּא הֲווּ כְּבָשִׂים, אִינְהוּ שַׁרְיָין נַפְשַׁיְיהוּ** – שתי הלחם התירו את עצמן באכילה, אבל **הָשְׁתָּא דְּאִיכָּא כְּבָשִׂים** – עתה שיש כבשים, **הַכְּבָשִׂים הוּא דְּשָׁרוּ לְהוּ** – הכבשים הם המתירים את הלחם באכילה, ואין לאוכלו קודם הקרבתם. ולכן שתי הלחם הבאות בפני עצמן נשרפות. אך אין לשורפן קודם שתיפסלנה בלינה, כיון שמן התורה כשרות באכילה ורק מחמת גזירה אסרום.

מוכיח רבה כדבריו: **אָמַר רַבָּה, מָנָא אָמִינָא לַהּ** – מנין אני לומד דבר זה, **דְּתַנְּן** (שקלים פ"א מ"ד), **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵעִיד בֶּן בּוּכְרִי בְּיַבְנֶה, שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹקֵל** – שמביא מחצית השקל, **אֵינוֹ חוֹטֵא**, שאף שהכהנים פטורים ממחצית השקל, אין שקליהם חולין שמשום כך יהיו קרבנות הציבור שמביאים מהם חולין בעזרה, משום שהכהנים מוסרים את שקליהם מתנה לציבור.

אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לבן בוכרי, **לֹא כִּי** – לא כן הדין, **אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹקֵל חוֹטֵא**, משום שאף הכהנים חייבים במחצית השקל, **אֶלָּא** מפני מה לא הביאו הכהנים מחצית השקל, מפני **שֶׁהַכֹּהֲנִים דּוֹרְשִׁין מִקְרָא זֶה לְעַצְמָן** – להנאתם, להיפטר ממחצית השקל שלא כדין, שנאמר (ויקרא ו טז) 'וְ**כָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל**', וכך דורשים הכהנים, **הוֹאִיל** ומנחת **הָעוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁלָּנוּ הֵן**, משום שנלקחו בכספי מחצית השקל שגם אנו שותפים בהם, אם כן **הֵיאַךְ נֶאֱכְלִין**, הרי הם מנחת כהן, אלא ודאי הכהנים פטורים ממחצית השקל. אך אין דרשה זו אמת, משום שאיסור אכילת מנחת כהן הוא כאשר מביאה מעצמו, ולא בקרבן ציבור, ולפיכך כהן שלא הביא מחצית השקל חוטא.

מבאר רבה את ראייתו: **הָנֵי** – אלו **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** שנאכלות לכהנים שמהן למדו להיפטר ממחצית השקל, **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא** בשתי הלחם **הַבָּאוֹת עִם הַזֶּבַח** – עם כבשי השלמים, **אָטוּ** – וכי קרבן **תּוֹדָה וְלֶחֶמָה, מִי לֹא מְנַדְּבֵי כֹּהֲנִים וְאָכְלִי לְהוּ** – וכי אין הכהנים מתנדבים תודה ואוכלים את לחמה, והרי לחמי תודה של כהן נאכלות, וכיון

המשך בעמוד נא

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים, איזו מעבודות שני הכבשים מקדשת את שתי הלחם: **תָּנוּ רַבָּנָן** (תוספתא פ"ה ה"ג), **כִּבְשֵׁי** השלמים הקרבים **בַּעֲצֶרֶת** – בחג השבועות, הבאים עם שתי הלחם, **אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת** שתי **הַלֶּחֶם** בקדושת הגוף, **אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה. כֵּיצַד, שָׁחַטָן לִשְׁמָן** – לשם שלמי ציבור, **וְזָרַק** את **דָּמָן** על המזבח **לִשְׁמָן, קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם** בקדושת הגוף ומותר באכילה לכהנים, אבל אם **שָׁחַטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** אלא לשם קרבן אחר, **וְאִם זָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם** בקדושת הגוף, ונשאר בקדושת תרומת הלשכה. ואם **שְׁחָטָן** את הכבשים **לִשְׁמָן, וְזָרַק** את **דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם** הלחם **אֵינוֹ קָדוֹשׁ** כלל בקדושת הגוף בשחיטה לבדה, **עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט** את הכבשים **לִשְׁמָן וְאַף יִזְרוֹק** את **דָּמָן לִשְׁמָן.**

הגמרא מבררת את מקור דינם של רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו **דְּרַבִּי** שסובר ששחיטת הכבשים מקדשת את הלחם. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** – נאמר בפסוק לענין נזיר שמביא את קרבנותיו ביום השלמת נזירותו (במדבר ו יז) 'וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת', למדנו מלשון זביחה שהיא לשון שחיטה, **לְמֵימְרָא** – שבא הפסוק לומר, **דִּשְׁחִיטָה** של האיל **מְקַדְּשָׁא** לסל המצות, ומכך נלמד שאף בשתי הלחם שחיטת הכבשים מקדשתם.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** מנין לומד שאין הלחם מתקדש עד אחר זריקת דם הכבשים. משיבה הגמרא: נאמר בפסוק (שם) 'וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה', למדנו מכך שאין הלחם מתקדש **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו** של הקרבן, ואף את זריקת הדם.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי נַמִּי** – ורבי גם הוא כיצד מיישב את שיטתו שרק השחיטה מקדשת את הלחם, **הָכְתִיב** – והרי נאמר בפסוק 'יַעֲשֶׂה' שמשמע מכך שאין הלחם מתקדש עד שיעשה את כל עשיות הקרבן. משיבה הגמרא: אכן **אִי כְּתִיב** – אם היה נאמר בפסוק 'זֶבַח יַעֲשֶׂה' כלומר, תיבת זבח לפני תיבת יעשה, שמשמעו שאף שהיתה זביחה צריך עוד עשיה, היה הדין **כִּדְקָאָמְרַת** – כמו שאתה אומר, שהלחם אינו מתקדש עד שיעשה את כל עשיות הקרבן, **הַשְׁתָּא דִּכְתִיב** – עתה שנאמר בפסוק 'יַעֲשֶׂה זֶבַח', משמעותו **שבַּמֶּה יַעֲשֶׂה** ויקדש את הלחם, **בִּזְבִיחָה** – בשחיטה לבדה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** כיצד מיישב את שיטתו שאין הלחם מתקדש עד אחרי הזריקה, **הָכְתִיב** – הרי נאמר בפסוק 'זֶבַח', שמשמע מכך שהשחיטה היא שמקדשת את הלחם. משיבה הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן** – פסוק זה נצרך לשיטתו ללמדנו את דינו של רבי יוחנן, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים** בין רבי ובין רבי אלעזר ברבי שמעון, **שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא לֶחֶם בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה,** ואם לא היה לחם בשעת שחיטה, אף שהיה בשעת זריקה, אינו מתקדש, אפילו לרבי אלעזר ברבי שמעון שסובר שאין הלחם מתקדש בשחיטה בלבד.

הגמרא מבארת את סוף דברי רבי בברייתא. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הביאור בדברי רבי, שאם שחט את הכבשים לשמם וזרק דמם שלא לשמם, הלחם **קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ.** משיבה הגמרא: שנחלקו אמוראים בדבר זה, **אַבָּיֵי אָמַר,** הלחם **קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ גָּמוּר** – ואין זו קדושה גמורה. **וְרָבָא אָמַר,** הלחם **קָדוֹשׁ** בקדושת הגוף, **וְאֵינוֹ נִיתָּר** באכילה לכהנים.

שואלת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מהו ההבדל בין אביי לרבא, שכיון שסובר אביי שקדושת הלחם אינה גמורה, ודאי מודה לרבא שאינו ניתר באכילה לכהנים, שכל שלא היתה זריקה לשמה שתתירנו באכילה, אין רשות לכהנים לאוכלו, שהרי בא ממעות תרומת הלשכה, ואם כן איזה חילוק להלכה יש ביניהם. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – ההבדל בין אביי לרבא, הוא **לְמִיתְפַּס פְּדִיוֹנוֹ** – כלומר, שהלחם יתפוס את קדושתו בדמי פדיונו, כאשר פודים אותו. **לְאַבָּיֵי,** שאין הלחם קדוש לגמרי בקדושת הגוף, **לֹא תָּפֵיס** קדושתו בדמי **פְּדִיוֹנוֹ** להיות קדושים כמותו, אלא בקדושת תרומת הלשכה, ויכולים לקחת בהם כל קרבנות ציבור, מכיון שלא התקדש הלחם לגמרי נשאר בו קדושת תרומת הלשכה, ואף אין הלחם יוצא לחולין כאשר פודים אותו, ואילו **לְרָבָא** כיון שהלחם קדוש לגמרי בקדושת הגוף, **תָּפֵיס** קדושתו בדמי **פְּדִיוֹנוֹ** להיות קדושים כמותו בקדושת שתי הלחם, ואף יוצא לחולין כאשר פודים אותו.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְרָבָא** – המחלוקת מובנת לדעת רבא, **דַּהֲיֵינוּ דְּאִיכָּא** – שזהו ההבדל **בֵּין רַבִּי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שלדעת רבי, כששחט את הכבשים לשמם וזרק דמם שלא לשמם הלחם קדוש בקדושה גמורה, ואף שאינו ניתר באכילה, יוצא לחולין כשנפדה, ונתפסים דמי פדיונו בקדושתו, ואילו לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שבאופן זה הלחם אינו קדוש, אינו יוצא לחולין כשנפדה, ואין דמי פדיונו מתקדשים כמותו, **אֶלָּא לְאַבָּיֵי** – אך לשיטת אביי קשה, **מַאי אִיכָּא** – מהו ההבדל **בֵּין רַבִּי לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שהרי לשיטתו, גם לדעת רבי, שסובר שכאשר נשחטו הכבשים לשמם ונזרק דמם שלא לשמם הלחם קדוש, וגם לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, שסובר שהלחם באופן זה אינו קדוש, אינו מותר באכילה, וכשנפדה אינו תופס את דמי פדיונו בקדושתו, ואם כן לענין איזו הלכה אומר רבי שהלחם קדוש.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא** [**בֵּינַיְיהוּ**] – יש הבדל בין רבי לרבי אלעזר ברבי שמעון לדעת אביי, לענין **לְאִיפְּסוּלֵי בְּיוֹצֵא** – שהלחם יפסל ביציאתו מן העזרה אחר השחיטה, לדעת רבי שהלחם קדוש קצת בקדושת הגוף על ידי השחיטה, נפסל ביוצא, ואף אם חזר לעזרה ואחר כך נזרק הדם, הלחם פסול, ואילו לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאין הלחם קדוש כלל בקדושת הגוף, לא נפסל ביוצא אחר השחיטה, ואם חזר לעזרה ואחר כך נזרק הדם, הלחם כשר.

מסתפקת הגמרא בדין שתי הלחם, כאשר נזרק הדם שלא לשמו: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל ממנו **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מֵרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, כִּבְשֵׁי** השלמים הבאים **בַּעֲצֶרֶת** עם שתי הלחם, **שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק** את **דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹתוֹ הַלֶּחֶם** הבא עם הכבשים, **מַהוּ כַּאֲכִילָה** – האם מותר באכילה לכהנים.

מבררת הגמרא לפי איזו שיטה נתספק רבי שמואל בר רב יצחק. שואלת הגמרא: **אִלִּיבָּא דְּמַאן** – לשיטת מי מסתפק, **אִי אִלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר** – והרי רבי אלעזר ברבי שמעון אומר, **זְרִיקָה הִיא דְּמְקַדְּשָׁא** – זריקת דם הקרבן היא שמקדשת את הלחם, וכיון שהזריקה לא היתה לשמה לא התקדש הלחם, וכל שכן שאסור באכילה, ואין מקום להסתפק, **וְאִי אִלִּיבָּא דְּרַבִּי** – ואם מסתפק לשיטת רבי הסובר שמתקדש הלחם בשחיטה, והרי **בֵּין לְאַבָּיֵי בֵּין לְרָבָא** לשיטת רבי, הלחם **קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִיתָּר** באכילה לכהנים **הוּא,** ואם כן במה הסתפק.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא** רבי שמואל בר רב יצחק מסתפק **אִלִּיבָּא דְּהַאי תַּנָּא** – לשיטת התנא הזה שבברייתא, **דְּתַנְיָא** [–ששנה] **אֲבוּהַּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא** בברייתא, **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ** מחוץ לחומת העזרה **בֵּין הַשְּׁחִיטָה** של הכבשים **לִזְרִיקָה** של דמם, **וְאַחַר כָּךְ זָרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים** על מנת לאוכלם **חוּץ לִזְמָנָן,** ונתפגלו בכך, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין בַּלֶּחֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** ואין חייב האוכלו כרת, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יֵשׁ בַּלֶּחֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל,** וחייב האוכלו כרת.

וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לבאר את הברייתא, **הָנֵי תַּנָּאֵי** – אלו התנאים, רבי אליעזר ורבי עקיבא, כְּשיטת **רַבִּי סְבִירָא לְהוּ** – הם סוברים, **דְּאָמַר** רבי בברייתא לעיל, **שְׁחִיטָה מְקַדֶּשָׁא** – שחיטת הכבשים מקדשת את הלחם, ועל כן נפסל הלחם ביוצא כאשר יצא אחרי השחיטה, **וּמִיהוּ** [–ומכל מקום] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ** – רבי אליעזר שסובר שאין בלחם משום פיגול הוא לשיטתו, **דְּאָמַר, אֵין זְרִיקָה** של דם הקרבן **מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא** מחוץ לעזרה, כלומר, אם יצא מבשר הקרבן קודם הזריקה, אין הזריקה מועילה לו להחשב כזריקה כשירה [כגון, להוציאו מידי איסור מעילה] כאילו לא יצא, וכיון שכן הלחם שנפסל ביוצא קודם הזריקה אינו נחשב פיגול. **וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעְמֵיהּ** – ומה שסובר רבי עקיבא שיש בלחם משום פיגול, הוא לשיטתו, **דְּאָמַר וְזְרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא,** שאם יצא מבשר הקרבן קודם הזריקה, אף שאין הזריקה מועילה לו להתירו באכילה, מכל מקום מועילה לו במקצת [כגון, להוציאו מידי איסור מעילה] כאילו הוא כשר. לפיכך, אף לגבי שתי הלחם תועיל זריקת דם הכבשים ללחם במקצת כאילו לא יצא, ולפגלו אם נזרק במחשבת פיגול.

רש"י

אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה – טעמא מפרש לקמן. **קדש את הלחם** – מותר באכילה. **לא קדש הלחם** – ולא תפיס פדיונו בקדושת שאר קדושת הלשכה. ובתורת כהנים יליף לה מ"קרבנו על זבח תודה" – מגיד שאם נזבח שלא לשם תודה, לא קדש לחמו. וכבשי עצרת דמקדשי לחם, מתודה ואיל נזיר גמרינן. **קדוש ואינו קדוש** – מפרש לקמן. **ואת האיל** – איל נזיר. **יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות** – אלמא זביחת איל מקדשא לסל, ומיניה גמרינן לכבשי עצרת. **אי כתיב זבח יעשה** – משמע: אף על גב דזבח בעי עשייה אחריתי. **הכל מודים** – אפילו לרבי אליעזר דאמר זריקה עיקר, מודי דצריך שיהא לחם בשעת שחיטה, ואי לא הוה בשעת שחיטה – לא מקדשא ליה זריקה. **ואינו גמור** – מפרש לקמן. **ואינו ניתר** – לכהנים. **מאי ביניייהו** – כלומר, כיון דאמר אביי אינו גמור – כל שכן דאינו ניתר, דהא ממעות תרומת הלשכה בא, וזריקת דם לא הואי לשמה דתשתרייא באכילה, "ואינו גמור" דאמר אביי, למאי הלכתא? **לאביי לא תפיס פדיונו** – בקדושת שתי הלחם, ואם רצה – משנה המעות לשאר קרבנות צבור. לרבא – דאמר קדוש גמור – תופס פדיונו, ויוצא לחולין. והא דאמר לקמן (ק, ב): מנחות אין להם פדיון – לאחר שקדשו בכלי. **אלא לאביי** – דאמר לא תפיס פדיונו. **מאי איכא בין רבי לרבי אליעזר** – ר"קדוש" דאמר רבי למאי הלכתא? הא לא תפיס פדיונו, ולתרוייהו אסור באכילה. **לאיפסולי ביוצא** – לרבי דאמר קדוש קצת בשחיטה, אם יצא – נפסל, שאפילו זרקו לשמו נמי אסור באכילה. לרבי אליעזר דאמר שחיטה לא מקדשא – אין נפסל ביוצא, דאינו קדוש אם יצאו בין שחיטה לזריקה, ואם אחר כך זרק לשמן – כשר. שבוש גמור הוא זה, דכל שכן לרבא כיון דקדשתן שחיטה קדושת הגוף גמורה – לא נפיק תו לחולין. ובפרק קמא דפסחים (יג, ב) נמי אמר הכי: לרבי דאמר שני דברים המתירים מעלים זה בלא זה – לא נפיק לחולין, ורבי אליעזר דאמר אינו קדוש – פריק להו, ונפקי לחולין. וכיון דנפקי לחולין על ידי פדייה – על כרחך פדיונן נתפס. לפיכך נראה לרבי דהכי גרסינן, ולשון הגון הוא: לאביי – תפיס פדיונו, ולרבא – לא תפיס פדיונו. לאביי דאמר אינו גמור – עדיין לא חלה עליו קדושת הגוף גמורה, ואכתי שייך ביה פדיון. ונהי דקדישתיה שחיטה במקצת, דלא נפיק לחולין, ומיהו אכתי מחוסר גמר קדושה, ושייך ביה קדושת דמים לתפוס פדיונו בקדושה. לרבא דאמר קדוש גמור קדושת הגוף – לא שייך ביה פדיון, ואם התפיס מעות בפדיונו – אינן נתפסין, דכיון דאינו יוצא מקדושה כלל, איזו קדושה תחול בפדיונו? **בשלמא לרבא** – דאמר לרבי לאו בני פדיון נינהו דאקדשינהו שחיטתה. **היינו דאיכא בין רבי לרבי אליעזר** – דלרבי אליעזר אינו קדוש כלל קדושת הגוף אלא קדושת דמים שניקח מתרומת הלשכה, ונפיק לחולין, ותפיס פדיונו ככל קדושת דמים. **אלא לאביי** – דאמר לרבי נמי תפיס פדיונו, וכל שכן לרבי אליעזר, מאי איכא בין רבי לרבי אליעזר? **איכא ביניייהו לאיפסולי ביוצא** – לרבי – מיפסל ביוצא, אם יצא – לא יהא כשר לשחוט עליו כבשים אחרים. לרבי אליעזר – לא מיפסיל ביוצא, שלא ירדה לה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, ואין יוצא פוסל בה, וכשרין לשחוט עליה כבשים אחרים. וזה שפירשתי תחילה שבוש גמור הוא, כדפרישנא לעיל. **האמר זריקה מקדשא** – והאי, אפילו קדוש לא הוי, כל שכן דאסור באכילה. **בין לאביי בין לרבא קדוש ואינו ניתר** – דכיון דאמר אביי אינו גמור, כל שכן דאינו ניתר. **חוץ לזמנו** – כלומר, על מנת לאכול מן הכבשים חוץ לזמנו. **הני תנאי** – רבי אליעזר ורבי עקיבא. **שחיטה מקדשא** – ואהני בדו פסול יוצא. **אין זריקה מועלת ליוצא** – הלכך לא קבעתיה ללחם בפיגול, דהא כבר פסול הוא, ואמר בפרק קמא (מנחות יב, א): אין פיגול במקום פסול. **זריקה מועלת ליוצא** – דפסול מחמת דבר אחר הוא, כדמפרש בשילהי פרק קמא (שם).

קדשים

תָּנוּ רַבָּנַן: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה. כֵּיצַד? שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן לִשְׁמָן - קָדַשׁ הַלֶּחֶם, שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵינוֹ קָדוֹשׁ, עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט לִשְׁמָן וְיִזְרוֹק דָּמָן לִשְׁמָן. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? - דִּכְתִיב "וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת" - לְמִימְרָא דְּשַׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? - "יַעֲשֶׂה" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו. וְרַבִּי נַמִּי הָכְתִיב "יַעֲשֶׂה"? - אִי כְּתִיב "זֶבַח יַעֲשֶׂה" - כִּדְקָאָמְרַתְּ, הָשְׁתָּא דִּכְתִיב "יַעֲשֶׂה זֶבַח" - בְּמָה יַעֲשֶׂה? - בִּזְבִיחָה. וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָכְתִיב "זֶבַח"? - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַכֹּל מוֹדִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא לֶחֶם בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. מַאי "קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ"? אֲבַיֵּי אָמַר: קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ גָּמוּר, רָבָא אָמַר: קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִיתָּר. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְמִיתְפַּס פִּדְיוֹנוֹ. לְאַבַּיֵי - לָא תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ, לְרָבָא - תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ. בִּשְׁלָמָא לְרָבָא, הַיְינוּ דְּאִיכָּא בֵּין רַבִּי לְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֶלָּא לְאַבַּיֵי מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי לְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אִיכָּא [בֵּינַיְיהוּ] לְאִיפְסוּלֵי בְּיוֹצֵא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מֵרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹתוֹ הַלֶּחֶם מַהוּ בְּאֲכִילָה? אֲלִיבָּא דְּמַאן? אִי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - הָאָמַר: זְרִיקָה הִיא דְּמִקְדְּשָׁא! אִי אֲלִיבָּא דְּרַבִּי - בֵּין לְאַבַּיֵי בֵּין לְרָבָא קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ נִיתָּר הוּא! אֶלָּא אֲלִיבָּא דְּהַאי תַּנָּא, דְּתָנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ בֵּין שְׁחִיטָה לִזְרִיקָה, וְזָרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים חוּץ לִזְמַנָּן - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין בַּלֶּחֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יֵשׁ בַּלֶּחֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָנֵי תַּנָּאֵי כְּרַבִּי סְבִירָא לְהוּ, דַּאֲמַר: שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא, מִיהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: אֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא, וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא.

דתנן:

תוספות

עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן — תימה: למה לי זריקה, הא פרק קמא דפסחים (יג, ב) מסקינן דרבי אליעזר ברבי שמעון סבר לה כאבהה, דאמר: כל העומד ליזרק — כזרוק דמיו? ותירץ רבינו יצחק בן אשר: זריקה שלא לשמה גריעה נמשכך דם. וקשה: דלקמן פרק "המנחות והנסכים" (קב, א) מוכח דאף על גב דנעשה פסול בזריקה, שזרק על מנת לאכול חוץ לזמנן — אמר: כל העומד ליזרק — כזרוק דמיו! והכי איתא בגמרא התם: לא, דפיגל בשחיטה. ומקשה: אבל פיגל בזריקה — מאי? הכי נמי דמטמא טומאת אוכלין כו'. יש לחלק: דשלא לשמה עוקר הקרבן ועושהו קרבן אחר. אי נמי: הכא נמי בעי למימר, ויהיה ראוי לזריקה. **ואת** האיל יעשה זבח שלמים — אין לפרש דיליף הכא מדאיתקוש לחלמי תודה לשלמי נזיר, כדילפינן פרק "התודה" (מנחות עח, א): "שלמיו" — לרבות שלמי נזיר לעשרה קבין ירושלמיות, ושתי הלחם נמי איתקוש ללחמי תודה, כדדריש נמי התם מ"תביאו" — שכל מה שאתה מביא, כזה. הא ליתא, דאם כן הוה ליה למד מן הלמד. ואף על גב דהוה ליה הימנו ודבר אחר — איכא למאן דלא ילפינן, בסוף "איזהו מקומן" (זבחים נז, א) ופרק "התודה" (מנחות עח, א). אלא גלויי מילתא בעלמא הוי, וילפינן שפיר. ומיהו קשה: דאם כן, אמאי איצטריך קרא בתודה "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח" — מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת הזבח? ותו: רבי אלעזר ברבי שמעון דדריש "כל עשיות" — גבי התודה לא כתיב "עשיה", וגבי תודה נמי פליג כדאיתא פרק קמא דפסחים (יג, ב) ובתוספתא דזבחים! ויש לומר: דהוה אמינא מדקרייה רחמנא "שלמים" דלא מקדשי לחם כי שלמים, ונזיר נמי לא סגי בלא קרא כמו גבי תודה, משום דקרייה רחמנא "שלמים". ולרבי אלעזר ברבי שמעון נמי, כיון דגלי קרא בנזיר דבכל עשיות הקידוש תלוי, הוא הדין בכולהו. **כמה** יעשה בזביחה — תימה: דבפרק קמא דזבחים (ד, ב) דריש מכאן שינוי בעלים, ודרש לכל עשיות: נימא דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון? ויש לומר: ודאי שמעינן שפיר תרתי. וצריך עיון לרבי: מנא ליה שינוי בעלים? וצריך עיון. **שיהא** לחם בשעת שחיטה — תימה: הא משעת תנופה בעי לחם. ואף על גב דלא מעכב, ראוי מיהא בעינן! ושמא אפילו ראוי לא בעינן. ועוד: שמא אתא למימר דבשעת שחיטה בעינן שיהא בפנים, אף על גב דכשר ביוצא. **בקונטרס** גרס — וברוב הספרים נמי גרס הכי: "לאביי לא תפיס פדיונו, לרבא תפיס פדיונו". ופירוש: לאביי לא אלימא קדושתא כולי האי שיהא נפדה. וכהאי גוונא איכא קצת פרק שני דבכורות (טו, ב) גבי ולדות בעלי מומין: כונסן לביפה. היכי ליעבד? ליקרבינהו — מכח קדושה דחייה אתיין, ליפרקינהו — לא אלימי למיתפס פדיונן. והשתא בעי לאביי מאי ביניייהו, כיון דלרבי לא אלימי קדושתא — כל שכן לרבי אליעזר ברבי שמעון. וקשה: דלאביי נמי ליבעי אליבא דרבי: מה בין שוחטן לשמן לשוחטן שלא לשמן, דכל שכן דלא אלים למיתפס פדיונו. דהא לרבי אליעזר ברבי שמעון לא מהני שחיטה מידי, ומשום הכי לא תפיס פדיונו! ותו: דבפסחים (יג, ב) משמע איפכא, דלרבי — לא תפיס, ולרבי אליעזר ברבי שמעון — תפיס. ולקמן (מח, א) נמי, לרבי אליעזר ברבי שמעון פודן בחרוץ! ושמא ודאי כי אין תנופה, וקדושת תנור לא קדיש, אלא קדושת פה, ומיפריק. אבל הכא [דאיכא שחיטה ותנופה ותנור] — להכי לא מיפריק, ובדפרישית לעיל. ופירוש הקונטרס דפירש: לאביי — נפדה, ולרבא — אינו נפדה, צריך עיון. דתחילה פירש לרבי אליעזר ברבי שמעון אינו קדוש כלל ונפיק לחולין לגמרי, ולבסוף פירש: וכל שכן לרבי אליעזר ברבי שמעון. ולפירושו (ל"ד) לאביי קדוש טפי, דאלים דלא נפיק [לחולין ולרבי אליעזר ברבי שמעון נפיק לחולין]. ויתכן יותר גירסא אחריתי. ומיהו גירסת הקונטרס נכונה: "לאביי — תפיס, ולרבא — לא תפיס". והשתא איכא ביניייהו במקומות אחרים, ודחקינן לאשכוחי הכא מאי ביניייהו.

דתנן

תוספות

דתנן אימורי קדשים קלים כו' — תימה: דלא מייתי רישא, דתנן: בשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים רבי אליעזר אומר וכו'.

פיגול — מפרש התם: בהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. ומה הרצאת כשר — עד שיקרבו כל מתירין וכו'. וטמא הניתר לטהורים — חייבין עליהם משום טומאה, שאינו ניתר — לא. ונותר יליף "חילול" מטמא.

קבעה לחם בפיגול — כי בשר, אלמא כגופיה דזיבחא, דמי הכא נמי כיון דזבח ניתר בזריקה שלא לשמן — לחם נמי כיון דכגופיה דזבח דמי. או דלמא: לחומרא — אמרינן, לקולא — לא אמרינן שיהא כי גופיה דזבח.

ובהדר עיילינהו פליגי — אלחם קאי, אבל אאימורין — (אפילו) כי לא הדר עיילינהו, פליגי. וכן מוכח פרק "התדיר" (זבחים צ, א). **ואינה** מוציאה מידי מעילה — בבשר קדשי קדשים. תימה: דהא תנן פרק ראשון דמעילה (ב, א): איזו היא שלא היתה לה שעת היתר לכהנים? שנשחטה חוץ לזמנה. משמע: דכי נשחטה בהיתר — לא מצי משכח. ולאו קושיא היא. **ולאו** איתותב רב גידל — ולא חשיב שינויא דהתם דריש מעילה — דרב פפא הוא דמקשה לה התם, ולא סבירא ליה ההוא שינוייא. מיהו תימה: דהתם בסוף שמעתין (שם) מייתי ליה סיוע. ואית דגרסי "ולא איתותב רב גידל" בניחותא. ואינו נראה. **מהו** שיזרוק דמן שלא לשמן — לרבי ירמיה דאמר: תנופה עושה זיקה, אבד הלחם — אבדו הכבשים, דקודם שחיטה — לא שרינן לשנויי. אבל היכא דכבר נשחטה — שרינן לשנויי, כדי לתקוני זבחא.

והרי פסח אחר חצות — מצי לשנויי כדמשני פרק בתרא דזבחים (קטו, א): שאני פסח דבשאר ימות השנה שלמים הוי. **והרי** תודה — דאם נפרס הלחם או שאבד ונזרק הדם לשמה — פסולה, דהא אבד הלחם אבדה התודה. דלית ליה סוגיא דעיל (מו, ב), אלא קסבר דשלא לשמן [בעי למזרקן], וכי זריק שלא לשמה — כשר. ומשני: שאני תודה דקרייה רחמנא "שלמים", הלכך לכתחלה יכול לזרוק לשם שלמים כי אבד הלחם. והמקשה היה יכול להקשות, כמו שהקשה למעלה: והא כיון דשחיטה עושה זיקה, איפסיל לחם — תיפסיל נמי תודה. וקשה: מאי שני "שאני תודה, דקרייה רחמנא שלמים", הוה ליה למימר: לאו מילתא היא, דלשמו נמי כשר! אלא נראה לפרש: דודאי לשם תודה — פסולה. ופריך שפיר, ומשני דלשם שלמים נמי לשמה מיקרי, והילכך לא מיפסלא בהכי. אבל לשם תודה — פסול, דלא הוי בלא לחם. ואפילו בפסח דלא בעי עקירה, הכא שאני — דכבר נשחטה [לשם תודה, משום הכי בעי עקירה].

מושך שתים מהן ומניפן — למאי דמוקי לה כרבי, צריך לומר שמניף כולם, דהא לא ידעינן הי אקדיש. ותימה: דכיון דבתנופה שאחר שחיטה איירי, אם כן לימא "חורק את הדם עליהן", כדמזכיר תנופה דלא צריך! ועוד: דלישנא לא משמע שיניף הארבע! ונראה לפרש: נוטל אחת, ומניף השלש אחרות עמהן זו אחר זו. וכן בשניה, וכן בשלישית, וכן ברביעית. והשתא אורי לן שצריך שלא יניף הארבע בבת אחת, כדי שיהא ניכר, שלא יזרק הדם רק על השתים.

כיון

רש"י

דִּתְנַן: אֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצְאוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא. מַאי? מִדְּזְרִיקַת פִּגּוּל קָבְעָה לַלֶּחֶם בְּפִגּוּל בְּיוֹצֵא בְּבָשָׂר, זְרִיקָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ נַמִּי שָׁרְיָא לֵיהּ לַלֶּחֶם. אוֹ דִּלְמָא, לְחוּמְרָא - אָמְרִינַן, לְקוּלָּא - לָא אָמְרִינַן? מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: וּמַמַּאי דְּכִי אִיתְנְהוּ אַבְרָאֵי פְּלִיגִי? דִּילְמָא בְּדְאִיתְנְהוּ אַבְרָאֵי - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת לְיוֹצֵא. וּבַהֲדַר עַיְילִינְהוּ פְּלִיגִי, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי, דַּאֲמַר: שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא, וְאִיפַּסְלוּ לְהוּ בְּיוֹצֵא. וְרַבִּי עֲקִיבָא כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דַּאֲמַר: שְׁחִיטָה לָא מְקַדְּשָׁא, וְלָא מִיפַּסְלִי בְּיוֹצֵא! - הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רַבִּי עֲקִיבָא כְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ, דַּאֲמַר: שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא לְהוּ - הַיְינוּ דְּקָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּקָדְשֵׁי לְהוּ בִּשְׁחִיטָה, וְאָתְיָא זְרִיקָה קָבְעָה לְהוּ בְּפִגּוּל. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דַּאֲמַר: זְבִיחָה לָא מְקַדְּשָׁא, זְרִיקַת פִּגּוּל מִי מְקַדְּשָׁא? וְהָאָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: זְרִיקַת פִּגּוּל אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי מְעִילָה וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה מִידֵי מְעִילָה. אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי מְעִילָה - בְּאֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה מִידֵי מְעִילָה - בְּבָשָׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים! לָאו אִיתּוֹתַב דְּרַב גִּידֵל אָמַר רַב?! בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְאָבַד הַלֶּחֶם, מַהוּ שֶׁיְּזְרוֹק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן לְהַתִּיר בָּשָׂר בַּאֲכִילָה? אָמַר לֵיהּ: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כְּשֵׁר לִשְׁמוֹ, וְכָשֵׁר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ?! - וְלָא? וַהֲרֵי פֶּסַח קוֹדֶם חֲצוֹת, דְּאֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁמוֹ וְכָשֵׁר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ! - הָכִי קָא אָמְינָא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה לִשְׁמוֹ וְנִדְחֶה מִלִּשְׁמוֹ, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁמוֹ וְכָשֵׁר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ? - וְלָא? וַהֲרֵי פֶּסַח אַחַר זְמַנּוֹ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה קוֹדֶם חֲצוֹת! - הָכִי קָאָמְינָא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה לִשְׁמוֹ וְנִשְׁחַט לִשְׁמוֹ וְנִדְחֶה מִלִּשְׁמוֹ, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לִשְׁמוֹ וְכָשֵׁר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ? - וְלָא? וַהֲרֵי תּוֹדָה? - שָׁאנֵי תּוֹדָה, דְּרַחֲמָנָא קְרֵייהּ "שְׁלָמִים". תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁחַט שְׁנֵי כְּבָשִׂים עַל אַרְבַּע חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם מֵהֶן וּמְנִיפָן,

והשאר

קדשים קלים – ממון בעלים הן, ואין בהן מעילה אלא באימורים, כדאמרינן בפרק "כל הבשר" בסופו (חולין קיז, א): "כל חלב לה" – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה. **אין מועלין בהם** – דלא מעליא בהו דך זריקה לברר אותם לחלק גבוה, דאין זריקה מועלת ליצא. ופיגול נמי לית בהו – דהא פסולין הן כבר. **מאי** – כלומר, אליבא דרבי עקיבא מיבעיא ליה לרבי שמואל בר רב יצחק: מאי? מדזריקת פיגולא קבע ליה ללחם בפיגול, ואף על גב דזריקה פסולה היא, דהא יוצא הוא – קבעה ללחם בפיגול, כי בשר – כשאר בשר שלא יצא. אלמא לחם כגוף הכבשים, דכי היכי דגוף הכבשים – מפוגלים, לחם נמי – מפוגל. זריקה שלא לשמן נמי דפסולה היא – שרי להו, דהא קיימא לן (זבחים ב, א): כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן – כשרים, ולחם נמי כגוף הכבשים דמו, ומדכבשים נאכלין – לחם נמי נאכל. **או דלמא לחומרא אמרינן לקולא** – להיות לחם נאכל – לא אמרינן, לענין זריקה שאינה הוגנת כגון שלא לשמן דליהוי לחם כגוף הכבשים, להיות לחם נאכל ככבשים. **ומאי דבאיתנהו** – לשתי הלחם אבראי בשעת זריקה פליגי רבי אליעזר ורבי עקיבא, דתימא: אפילו בזריקה שאינה הוגנת מדמי רבי עקיבא ללחם כגוף הכבשים. דילמא בדאיתנהו אבראי, דהויא זריקה שאינה הוגנת – דכולי עלמא לא מקבע לחם בפיגול, דאין זריקה מועלת ליצא. ואף על גב דפליגי באימורי קדשים קלים – דהתם כי גופיה דזבח דמו, ומודה רבי עקיבא דלחם לא הוי כגוף של כבשים, ובזריקה שלא לשמן – נמי לא משתרי כבשים ללחם. אלא רבי עקיבא סבר כרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר: לא קדשתינהו שחיטה, ולא איפסול ביוצא. הלכך, הואי זריקה הוגנת שאין בה פסול אחר, הלכך מקבע לחם בפיגול. ודכוותה היכא דליכא פסול, ואיזריק ליה זריקה הוגנת, כגון לשמן – משתרי לחם כמו כבשים, אבל בזריקה שלא לשמן – לא. **אלא אי אמרת כרבי אלעזר וכו'** – אכתי איכא למיפרך. **זריקת פיגול מי מקדשא** – למיקבע בפיגול, אי לא קדוש מעיקרא בשחיטה? **דאמר רב גידל זריקת פיגול אינה מביאה לידי מעילה** – באימורי קדשים קלים, דממון בעלים הוא, דלית בהו מעילה. דלא קרינא ביה "מקדשי ה'" עד לאחר זריקה, דהוברר בשר להדיוט וחֵלֶב לגבוה, דקרינא ביה חלב "קדשי ה'", שם זריקת פיגול לא מקבע בקדושה למעול בהן, דלא זריקה כשרה היא. **ואינה יוצאה** – מידי מעילה בבשר קדשי קדשים, דממון גבוה הם מחיים, ויש בהן מעילה קודם זריקת דם. וזריקת דם הוציאה הבשר מידי מעילה, שהרי מתירתו לכהנים. ואמר במסכת מעילה (ב, א): כלל אמר רבי יהושע: כל שיש לו שעת היתר לכהנים – אין מועלין בהן, וכל שאין לו שעת היתר לכהנים – מועלין בהן. דך זריקת פיגול לא מפקע להו מידי מעילה – אלמא לאו זריקה היא. וגבי כבשי עצרת נמי, כיון דלאו זריקה היא, היכי מיקדשא להו, והיכי מקבעי להו בפיגול? **לאו איתותב רב גידל** – בתמיה. בפרק קמא דמעילה (ג, ב). **מהו שיזרוק דמן שלא לשמן** – אלא לשם שלמים, להתיר בשר באכילה. דודאי לשמן – לא הוו זריקה, כדאמרינן לעיל (מו, א): הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה – מעכבין זה את זה. **פסח בשאר ימות השנה כשר לשלמים** – בפרק "תמיד נשחט" (פסחים סד, א). **פסח קודם חצות היום** – של ארבעה עשר – אינו כשר לשמו עד בין הערבים, וכשר לשלמים. **שנראה לשמו** – כגון הנך כבשים קודם אבידת הלחם. **ונדחה מלשמו** – לאחר אבידת הלחם. **פסח אחר חצות** – נראה לשמו, וכשעבר היום – נדחה מלשמו, וכשר לשלמים. **והרי תודה** – דאמרן בהאי פירקין (מו, א): מששחטה נפרס לחמה – הדם יזרק לשם שלמים, והבשר יאכל, וידי נדרו לא יצא. הא הכא – שנשחטה לשמו, ונדחית מלשמו, וכשרה שלא לשמו. **תודה רחמנא קרייה שלמים** – "תודת שלמיו", כדאמרן לעיל (שם): מה שלמים – קרבי בלא לחם, אף תודה – קרבה בלא לחם, ומעולם לא נדחה מלשמו. **ומניפן** – עם הכבשים. דכבשי עצרת טעונין תנופה חיים ושחוטין, לקמן בפרק "כל המנחות" (סא, א).

והשאר

מביאה הגמרא את מקור המחלוקת אם זריקה מועלת ליוצא: **דְּתַנְּן** (מעילה ז:), **אֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצְאוּ** חוץ לעזרה **לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן** אף אחר הזריקה, משום שאין הזריקה מועלת ליוצא להפרישו לחלק המזבח, ולהביאו לידי חיוב מעילה, **וְאִם אכלום אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן** כרת **מִשּׁוּם פִּגּוּל, אם** נזרק הדם במחשבת חוץ לזמנו, **וְמִשּׁוּם נוֹתָר, אם** אכלום אחר זמן אכילת הבשר, **וְמִשּׁוּם טֻמְאָה, אם** אכלום בטומאת הגוף. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,** זריקת הדם מועלת ליוצא כאילו לא יצא, ועל כן **מוֹעֲלִין בָּהֶן, וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטֻמְאָה,** כקרבן כשר.

מסיימת הגמרא את ביאור ספיקו של רבי שמואל בר רב יצחק: לשיטת רבי עקיבא שזריקה מועלת לבשר וללחם היוצא לענין פיגול, **מַאי** – מה דין הלחם בנזרק דם הכבשים שלא לשמם, האם נאמר, **מִדְּזְרִיקַת פִּגּוּל קָבְעָה לַלֶּחֶם בְּפִגּוּל בַּיּוֹצֵא,** כלומר, מכיון שמצינו שזריקת דם הכבשים במחשבת פיגול גורמת ללחם שנפסל ביוצא להחשב פיגול, אף שהיא זריקה פסולה, **כְּבָשָׂר** – כשם שמועילה הזריקה לבשר שלא יצא, ואם כן מוכח שהלחם נחשב כגוף הכבשים, שנפסל כמותם, לפיכך אף **זְרִיקָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ,** שהיא זריקה פסולה, **נַמִּי שָׁרְיָא** ליה **לַלֶּחֶם** – גם היא תתיר את הלחם באכילה, כשם שמתירה את בשר הכבשים, כמבואר במסכת זבחים (ב:). **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא נאמר, **דִּלְחוּמְרָא אָמְרִינַן** – דווקא להחמיר ולחייב על אכילת הלחם משום פיגול, נאמר שהלחם נחשב כגוף הכבשים לענין זריקה פסולה, אבל **לְקוּלָּא** – להקל ולהתיר את הלחם באכילה על ידי זריקה שלא לשמה, **לָא אָמְרִינַן** שנחשב הלחם כגוף הכבשים.

מקשה הגמרא על ספיקו של רבי שמואל בר רב יצחק: **מַתְקִיף לָהּ** – מקשה **רַב פַּפָּא, וּמַאי** – ומנין אתה למד **דְּכִי אִיתַנְהוּ אַבְרַאי פְּלִיגִי** – שבאופן שהלחם עדיין מחוץ לעזרה בשעת זריקת הדם, נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא אם נתפגל הלחם על ידי זריקת פיגול, **דִּילְמָא** – שמא יש לומר **בְּדְאִיתַנְהוּ אַבְרַאי** – כשהלחם מחוץ לעזרה בשעת הזריקה, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי** – בין רבי אליעזר ובין רבי עקיבא אינם חולקים **דְּאֵין זְרִיקָה מוֹעֶלֶת** לַלחם היוֹצֵא, ואינו מתפגל, **וּבְהָדֵר עָיְילִינְהוּ פְּלִיגִי** – ורק כשחזר והכניסן לעזרה קודם הזריקה, נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, ובזה נחלקו, **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שלא מועילה זריקת הפיגול של דם הכבשים לפגל את שתי הלחם, **סָבַר לַהּ כְּרַבִּי דְּאָמַר שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא** – שחיטת הכבשים מקדשת את הלחם, ואם כן **אִיפַּסְלוּ לְהוּ** – נפסלו שתי הלחם **בְּיוֹצֵא** כאשר יצאו מן העזרה אחר שנתקדשו בשחיטה, ולכן אין הלחם מתפגל משום שכבר פסול קודם לכן, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** הסובר שנתפגל הלחם בזריקת פיגול של דם הכבשים, סובר **כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר שְׁחִיטָה לָא מְקַדְּשָׁא** – שחיטת הכבשים לבדה אינה מקדשת את הלחם **וְלכן לָא מִיפַּסְלִי** – לא נפסלו שתי הלחם **בְּיוֹצֵא** כאשר יצאו מן העזרה אחר השחיטה. וכיון ששבו לעזרה קודם זריקה, הזריקה מקדשתם, ולכן נעשו פיגול בזריקת פיגול של דם הכבשים, שהרי הלחם כשר ונחשב שקרב המתיר כמצותו. ואם כן אין טעמו של רבי עקיבא שהלחם נתפגל, משום שנחשב כגוף הכבשים אפילו בזריקה פסולה, ולכך אין להוכיח שזריקה שלא לשמה תתיר את הלחם באכילה כבשר הכבשים. ואם כן, אין מקום לספיקו של רבי שמואל בר רב יצחק אם זריקה שלא לשמה מתירה את הלחם באכילה.

דוחה הגמרא את קושיית רב פפא. מקשה הגמרא: **הַאי מַאי** – מה קושיא היא זו, **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** שרַבִּי עֲקִיבָא שסובר שנתפגל הלחם בזריקת דם הכבשים **כְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ** – כשיטת רבי הוא סובר, **דְּאָמַר** רבי **שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא לְהוּ** – שהשחיטה מקדשת את הלחם, **הַיְינוּ דְּקָאָמַר** – מובן הדבר שאומר **רַבִּי עֲקִיבָא דְּקָדְשֵׁי לְהוּ בִּשְׁחִיטָה** – שתחילה קדשו שתי הלחם בשחיטה **וְאחר כך אָתְיָא** [–באה] **זְרִיקָה** במחשבת חוץ לזמנו **וקָבְעָה לְהוּ בְּפִיגּוּל** – וגורמת ללחם להחשב פיגול, **אֶלָּא אִי אָמְרַת שכְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ** – סובר רבי עקיבא, **דְּאָמַר** רבי אלעזר ברבי שמעון **שְׁחִיטָה לָא מְקַדְּשָׁא** – ששחיטה לא מקדשת את הלחם כי אם זריקה, **זְרִיקַת פִּגּוּל מִי מְקַדְּשָׁא** – וכי זריקת פיגול של דם הכבשים מקדשת את הלחם ומפגלתו, **וְהָאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב** – והרי אמר רב גידל בשם רב, **זְרִיקַת** הדם במחשבת **פִּגּוּל אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי חִיּוּב מְעִילָה וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה מִידֵי חִיּוּב מְעִילָה.** ומבאר רב את דבריו, שמה שזריקת פיגול **אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי חִיּוּב מְעִילָה,** הוא **בְּאֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים,** שקודם הזריקה אין בהם מעילה, והזריקה מפרישה את האימורים לחלק גבוה ובכך מביאה עליהם חיוב מעילה, אין זריקת פיגול שהיא זריקה פסולה מועילה להביאם לידי חיוב מעילה, **וְמה שֵּׁאֵינָהּ מוֹצִיאָה מִידֵי מְעִילָה,** הוא **בִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים,** שיש בהם מעילה קודם זריקת הדם, והזריקה שמתירה את הבשר באכילה לכהנים מוציאתו מידי חיוב מעילה. וכיון שאין זריקת פיגול מתירתו באכילה, אינה מוציאתו מידי חיוב מעילה. ומכך שמצינו שאין זריקת פיגול מועילה לענין מעילה, מוכח שאינה נחשבת זריקה, ואף בשתי הלחם לא תחשב לקדשם ולפגלם, אם כן מוכח שאין טעמו של רבי עקיבא שהלחם מתפגל משום שסובר כרבי אלעזר ברבי שמעון שאין הלחם מתקדש בשחיטה, אלא ודאי סובר כרבי שהלחם מתקדש בשחיטה, ומאחר שסובר שהלחם מתפגל בזריקת דם הכבשים מוכח שסובר שהלחם נחשב כגוף הכבשים, וחוזרת הראיה שזריקה שלא לשמה תתיר את הלחם באכילה.

מתרצת הגמרא: **לָאו אִיתּוֹתַב דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב** – וכי לא נדחו דברי רב גידל בשם רב, והרי נדחו במסכת מעילה (ג:), ואין להביא ראיה מדבריו, וחוזרת קושיית רב פפא על ספיקו של רבי שמואל בר רב יצחק.

מסתפקת הגמרא בדין שלמי עצרת שאבד לחמם: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל ממנו **רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, כִּבְשֵׂי** השלמים הבאים **בַּעֲצֶרֶת** – בחג השבועות עם שתי הלחם, **שֶׁשָּׁחָטָן לִשְׁמָן,** ועל ידי כן הוזקקו הכבשים והלחם זה לזה, ואם אבד אחד נפסל חבירו, **וְאֲבַד הַלֶּחֶם** קודם זריקה, ולפיכך אף הכבשים אסורים באכילה ונשרפים, **מַהוּ שֶׁיְּזוֹרוֹק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** – שלא לשם שלמי עצרת, כי אם לשם שלמי נדבה, כדי **לְהַתִּיר** את **הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה.**

אָמַר ליה רבי זירא לרבי ירמיה, וכי **יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר** אם יעבוד עבודתו **לִשְׁמוֹ, וְכָשֵׁר** אם יעבוד עבודתו **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ,** אלא ודאי זריקה שלא לשמם אינה מתירה את הבשר באכילה.

מקשה רבי ירמיה על תשובתו של רבי זירא: **וְלֹא** – וכי לא מצינו דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו, **וַהֲרֵי** קרבן **פֶּסַח קוֹדֶם חֲצוֹת** היום של ערב פסח, **דְּאֵינוֹ כָּשֵׁר** אם שחטו **לִשְׁמוֹ, וְכָשֵׁר** אם שחטו **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ** אלא לשם שלמים.

משיבו רבי זירא: **הָכִי קָא אָמֵינָא** – כך אני אומר לדחות את הספק, וכי **יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה לִשְׁמוֹ** – שהיה כשר להיקרב לשמו, כשלמי עצרת קודם שאבד הלחם, **וְנִדְחֶה מִלִּשְׁמוֹ** – ושוב אינו כשר להיקרב לשמו, כשלמי עצרת אחר שאבד הלחם, **וְאֵינוֹ כָּשֵׁר** אם יקרב **לִשְׁמוֹ, וְכָשֵׁר** אם יקרב **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ,** ואם כן מקרבן פסח אין להוכיח, משום שקודם חצות עדיין לא נראה להיקרב לשמו.

מקשה רבי ירמיה על תשובתו של רבי זירא: **וְלֹא** – וכי לא מצינו דבר שנראה לשמו ונדחה מלשמו ואינו כשר אם יקרב לשמו וכשר אם יקרב שלא לשמו, **וַהֲרֵי** קרבן **פֶּסַח אַחַר זְמַנּוֹ,** שעבר ערב פסח, והוא בא להיקרב **בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, (קוֹדֶם חֲצוֹת)** שדינו להיקרב לשם שלמים, ונמצא שהוא נראה להיקרב לשמו בזמנו, ואחר שעבר זמנו נדחה מלהיקרב לשמו, ואם יקרב לשם שלמים יהיה כשר.

משיב רבי זירא: **הָכִי קָאָמֵינָא,** וכי **יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁנִּרְאֶה** להיקרב **לִשְׁמוֹ וְנִשְׁחַט לִשְׁמוֹ,** ואחר השחיטה **נִדְחֶה מִלְּהִיקָּרֵב לִשְׁמוֹ, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר** להיקרב **לִשְׁמוֹ וְכָשֵׁר** להיקרב **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ.**

מקשה רבי ירמיה על תשובתו של רבי זירא: **וְלֹא** – וכי לא מצינו קרבן שנדחה אחרי השחיטה מלהיקרב לשמו, וכשר להיקרב שלא לשמו, **וַהֲרֵי** קרבן **תּוֹדָה** שנפסל לחמו אחר השחיטה, כשר אם נזרק דמו לשם שלמים.

משיב רבי זירא: מתודה אין להוכיח, משום **דִּשְׁאֵנִי תּוֹדָה** – שונה הדבר בתודה, משום **דְּרַחֲמָנָא קְרָיֵיהּ** – שהתורה קראה לה **'שְׁלָמִים',**

המשך בעמוד קע

וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָלוֹת לכל אדם **בְּפִדְיוֹן,** שכיון שנותרו בקדושת דמים, יוצאות לחולין בפדיונן.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: **אַמְרוּהָ רַבָּנַן** – דקדקו חכמים ברייתא זו **קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא, הָא** – ברייתא זו האומרת ששאר החלות נאכלות בפדיון, היא **דְּלָא כְּרַבִּי** – אינה כשיטת רבי, **דְּאִי כְּרַבִּי, כֵּיוָן דְּאָמַר** רבי **שֶׁשְּׁחִיטָה מְקַדֶּשֶׁת** – ששחיטת הכבשים מקדשת הלחם, הרי שתי חלות מתוך הארבע התקדשו בשחיטה, וכיון שאין ידוע איזה הן, אף שיכול לפדות את השתים שלא התקדשו איזה שהן, אך **דְּפָרִיק לְהוּ הֵיכָא** – היכן פודה אותן, **אִי דְּפָרִיק לְהוּ מֵאַבְרָאי** – אם מוציא מהעזרה את כל החלות ופודה שתים מתוכן, והרי **כֵּיוָן דִּכְתִיב** בענין שתי הלחם (ויקרא כג כ) **'לִפְנֵי ה'',** למדנו שצריכות להיות לפני ה', כלומר בעזרה, ולכך אם יצאו **אִיפְּסִיל לְהוּ** – נפסלו השתים שהתקדשו **בְּיוֹצֵא,** וכיון שאין ידוע איזה הן, כולן פסולות מספק, ואם כן אי אפשר להוציאן מהעזרה, **וְאִי גַּוּאי** – ואם פודן בעזרה ואוכלן שם **הָא מְעַיֵּיל** – הרי בכך שפודן יוצאות לחולין, ועובר על איסור הכנסת חולין **לַעֲזָרָה.** אלא ודאי הברייתא כשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון, שהלחם לא מתקדש בשחיטה אלא בזריקה, ולכך קודם הזריקה מושך איזה שתים שירצה, וזורק עליהן את הדם, והחלות הנותרות נותרו בקדושת דמים ויכול לפדותן בחוץ.

דוחה הגמרא את הדקדוק מן הברייתא: **אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא** – לחכמים, **לְעוֹלָם** הברייתא היא **כְּשִׁיטַת רַבִּי,** וְהתשובה על שאלתכם היא **דְּפָרִיק לְהוּ גַּוּאי** – שפודה אותן בעזרה, **וְאִין** בזה איסור מפני שחולין **מְמֵילָא קָא הָוְיָין** – מאליהן הן נעשות, וכיון שכשהכניסן לא היו חולין, אינו עובר בזה על איסור.

מקשה הגמרא על תשובת רב חסדא: **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, וְהָתַנְיָא, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶן** – את החלות שלא התקדשו, **אֵין פּוֹדֶן אֶלָּא בַּחוּץ,** ואסור לפדותן בעזרה משום איסור הכנסת חולין בעזרה. ואם כן, כיצד רב חסדא מתרץ את הברייתא בשיטת רבי, והרי לשיטתו אינו יכול לפדותן בחוץ, כמבואר לעיל.

מסיימת הגמרא: **הָא** – מן המבואר בברייתא השניה שפודן בחוץ אכן מוכח, **שׁוַדַּאי** בשיטת **רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** הולכת, אף הברייתא הראשונה, שכיון שסובר שלא התקדשו החלות בשחיטה, יכול למשוך שתים קודם שיתקדשו בזריקה, ולפדות את הנותרות בחוץ, **דְּאִי** – שאם הברייתא היא בשיטת **רַבִּי,** אינו יכול לפדותן בחוץ, משום שבחוץ **הָא אִיפַּסְלוּ לְהוּ** – הרי נפסלו החלות הקדושות **בְּיוֹצֵא.**

הגמרא מקשה מדברי הברייתא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּא לְרַב אַשִׁי, לֵימָא תֵּיהֲוֵי תְּיוּבְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – האם נאמר שתהיה מן הברייתא פירכא לרבי יוחנן, **מִיהָא דְּאִיתְּמַר** – ממה שנאמר בבית המדרש, קרבן **תּוֹדָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת** – שהקדיש שמונים חלות ללחמי תודה במקום ארבעים, **חִזְקִיָּה אָמַר קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים,** ונאכלות כולן בקדושת לחמי תודה משום שאין ידוע איזה מהן קדושות, **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים** כלל, שכיון שאי אפשר להקדיש לקרבן תודה שמונים חלות אין קדושה תופסת אפילו בארבעים מהן. וקשה על שיטת רבי יוחנן מן הברייתא האומרת שאם שחט כבשי עצרת על ארבע חלות קדשו שתים מהן, ולא אומרים שכיון שאי אפשר להקדיש ארבע חלות לשתי הלחם לא קדשו אף שתים מהן.

מתרצת הגמרא: **וְלָאו מִי אִיתְּמַר עָלָהּ** – וכי לא נאמר על מחלוקת זו, **אָמַר רַבִּי זֵירָא הַכֹּל** – בין חזקיה ובין רבי יוחנן **מוֹדִים, הֵיכָא דְּאָמַר** – במקום שאמר בשעה שהקדיש, **לִיקְדְּשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים,** שלא התכוין להקדיש את כולם, אלא להוסיף חלות לאחריות אם יאבדו ארבעים, הדין הוא **דְּקָדְשׁוּ** ארבעים מתוכן, ולפי זה יש לתרץ **הָכָא נַמִי** – גם כאן בברייתא ששחט כבשי עצרת על ארבע חלות, מדובר **דְּאָמַר** כשהקדיש ארבע חלות, **לִיקְדְּשׁוּ תַּרְתֵּי מִתּוֹךְ אַרְבַּע** – שיקדשו שתים מתוך ארבע, ובזה מודה רבי יוחנן ששתים מתוכן התקדשו, ואין מכאן קושיא על דבריו.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין השוחט ארבעה כבשים לשלמי עצרת: **תָּנֵי** – שנה **רַבִּי חֲנִינָא טִירָתָא** קַמֵּיהּ [–לפני] **דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שָׁחַט אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים** לשלמי עצרת במקום שנים כדינם, **עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת, מוֹשֵׁךְ שְׁנַיִם מֵהֶן** תחילה **וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** אלא לשם קרבן אחר, ואחר כך זורק את דם השנים לשמם, **שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כָּךְ** שיזרוק דם הראשונים שלא לשמם, אלא יזרוק את דמם לשמם, **הִפְסַדְתָּ אֶת הָאַחֲרוֹנִים,** ששוב לא יוכל לזרוק דמם אף שלא לשמם, כיון שכבר נפסלו מלהיקרב לשמם.

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, איך נאמר שיזרוק דם הראשונים שלא לשמם, **וְכִי אוֹמְרִים לוֹ לְאָדָם עָמוֹד וַחֲטָא,** לזרוק דם קרבנות שלא לשמם, **כְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּזְכֶּה** – שתרויח את מצות אכילת קדשים בשנים האחרים, **וְהָתְנַן** (זבחים עז.), **אֵבְרֵי** קרבן **חַטָּאת** שדינם להיאכל לכהנים, **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵבְרֵי** קרבן **עוֹלָה** שדינם להקטיר על גבי המזבח, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִתְּנוּ** את כל האברים המעורבים **לְמַעֲלָה** – על המערכה שעל המזבח, **וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר הַחַטָּאת** כאשר היא **לְמַעְלָה, כְּאִילוּ הִיא עֲצִים,** וכיון שלא מקטירה לשם הקטרת אברים אין בזה איסור. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** אין תקנה אף לאברי העולה, אלא **תְּעוּבַּר צוּרָתָן** – יפסלו בלינה כל האברים המעורבים, **וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה** וישרפו.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **אַמַּאי** ישרפו אברי החטאת והעולה המעורבים, **לֵימָא** – נאמר **עָמוֹד וַחֲטָא,** ותקטיר אברי חטאת על המזבח, אף שאינם ראויים לכך, **כְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּזְכֶּה** להקטיר את אברי העולה כדינם.

מתרצת הגמרא: אינו דומה דין הברייתא כאן לדין במשנה שם, שכן **עָמוֹד וַחֲטָא בְּחַטָּאת כְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּזְכֶּה בְּחַטָּאת אָמְרִינַן** – עמוד וחטא כדי שתזכה בדבר אחד, כגון שזורק דם כבשי עצרת שלא לשמם, כדי לזכות באכילת בשרם, אומרים, ואילו **עָמוֹד וַחֲטָא בְּחַטָּאת כְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּזְכֶּה בְּעוֹלָה לֹא אָמְרִינַן** – עמוד וחטא בדבר אחד כדי שתזכה בדבר אחר, כגון שמקטיר איברי חטאת באיסור כדי לזכות להקטיר איברי עולה כדינם, לא אומרים.

מקשה הגמרא על כך: **וּכַחֲדָא מִילְּתָא מִי אָמְרִינַן** – וכי בדבר אחד אומרים חטא כדי שתזכה, **וְהָא תַּנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **כְּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן** אלא לשם עולה, **אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בֵּין לִפְנֵי זְמַנָּן** – קודם חג השבועות, **וּבֵין לְאַחַר זְמַנָּן** – לאחר חג השבועות, **הַדָּם יִזָּרֵק** שלא לשמם, **וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת,** שחל חג השבועות בשבת, ושחט את הכבשים שלא לשמם, **לֹא יִזְרוֹק** את דמם כלל, שכיון שנדחו מלהיקרב בקרבן ציבור, לא הותרה זריקת דמם בשבת, **וְאִם זָרַק** את הדם שלא לשמם בשבת, **הוּרְצָה** וצריך **לְהַקְטִיר אֵימוּרִין לָעֶרֶב** במוצאי שבת, אבל לא בשבת שאינם דוחים שבת.

מסיימת הגמרא את הקושיא: **וְאַמַּאי** – ומדוע בשבת לכתחילה לא יזרוק, **לֵימָא** – נאמר **עָמוֹד וַחֲטָא** וזרוק את דם הכבשים שלא לשמם, **כְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּזְכֶּה** להקטיר אימוריהם במוצאי שבת ולאכול את בשרם, שהרי אם לא יזרק הדם בשבת יפסל בשקיעת החמה, ושוב לא יוקטרו האימורים ולא יאכל הבשר. ובזה הרי חוטא וזוכה בדבר אחד, חוטא בזריקת דם הכבשים וזוכה באכילת בשרם.

מתרצת הגמרא: יש לחלק בין האופנים, **עָמוֹד וַחֲטָא בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתִּזְכֶּה בְּשַׁבָּת אָמְרִינַן** – עמוד וחטא כדי שתזכה באותו יום אומרים, כגון ששחט כבשי עצרת שלא לשמם בחול, אומרים עמוד וחטא ויזרוק דמם שלא לשמם, משום שזוכה לאוכלם באותו יום, אבל **עָמוֹד וַחֲטָא בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתִּזְכֶּה בְּחוֹל לֹא אָמְרִינַן** – עמוד וחטא כדי שתזכה ביום אחר לא אומרים, וכיון שבשבת לא יוכל להקטיר את אימורי הכבשים, ולא לאכול את בשרם, לא אומרים עמוד וחטא ויזרק הדם שלא לשמו, בשביל שתזכה.

חוזרת הגמרא להקשות על התירוץ לקושיית רבי יוחנן. מקשה הגמרא: **וּבְתַרְתֵּי מִילֵּי לֹא אָמְרִינַן** – ובשני דברים אין אומרים עמוד וחטא כדי שתזכה, **וְהָתְנַן** (תרומות פ"ח מ"ט), **חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה** – במקום שנותנים את הענבים, **וּבַתַּחְתּוֹנָה** – בבור התחתון שלפני הגת שהיין יורד לתוכו, יש **חוּלִּין טְמֵאִין,** והתרומה עומדת ליפול מן הגת העליונה לחולין ולהיטמא ועל ידי כך תאסר, ותאסור את החולין, **מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִם יָכוֹל לְהַציל מִמֶּנָּה** – מהתרומה, אפילו **רְבִיעִית בְּטָהֳרָה** על ידי כלי טהור, **יַציל,** אף שעד שיביא כלי טהור יפול חלק מן התרומה לחולין הטמאים, ותטמא ויאסרו כל החולין, ואילו אם יציל בכלי טמא לא יפול מן התרומה לחולין כלל. **וְאִם לָאו** – אם אינו יכול להציל מהתרומה אפילו רביעית בטהרה, שאף אם לא יטמאנה בידים סופה להיטמא מאליה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,**

רש"י

והשאר נאכלות בפדיון – כדמפרש ואזיל. **הא דלא כרבי** – אלא כרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר: שחיטה לא מקדשא. לפיכך אפשר להו בתקנה זו קודם זריקה, שעדיין אין להם שום קדושת הגוף, והרי הן כתחלתן. ומושך איזה שתים שירצה, וזורק הדם עליהן ומקדשן, ומתירן. ואלו שנשארו בקדושת דמים שלהן – אסורות עד שֶׁיִּפָּדוּ. ופודן ככל קדושת דמים, ואוכל כל מה שירצה. **דאי רבי כיון דאמר שחיטה מקדשא** – נהי דשתים מהן אין להן אלא קדושת דמים, וישנן בפדיה, דכבשים – מידי דחזו להו קמקדשי, ואינך – קדושת דמים בעלמא עלייהו, ונפקי לחולין. ומביא מעות, ואומר: "בכל מקום שהן השתים שאינן מקודשות – יתחללו על מעות הללו". ובלא פדיה לא מתאכלי, דלא שריא להו זריקת הכבשים. מידהו, היכא פריק להו, והיכי משתרו? והרי אינו מכיר אלו הן שאינן מקודשות! **ואי מפיק להו לכולהו אבראי** – ופריק להו לתרתי מיניידהו. **כיון דכתיב** – בשתי הלחם. **לפני ה'** – "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים" וגו' (ויקרא כג), שמע מינה פנים נינהו. **איפסלו להו** – המקודשות ביוצא, ומתוך שאין אתה מכירן – הרי כולם פסולות. **ואי דפריק להו גואי** – ואוכלן כהן בפנים לארבעתן, השתים חולין והשתים קודש – קמעייל חולין לעזרה! **ממילא הויין** – דתוך העזרה הן נעשין חולין, והוא לא הכניסן משנעשו חולין. **והתניא אין פודן אלא בחוץ** – משום חולין לעזרה. **הא ודאי** – דקתני "פודן בחוץ" – דלא כרבי. ועושה תקנה זו קודם זריקה, ומושך איזו שתים שירצה. והוא הדין דהוה מצי למיפרך ברישא: דאי רבי – ארבעתן בעי לאונופי בהדייהו, דהא לא ידע מי הן דקדושות! ומיהו דאלימא מיניה אקשי ליה, עד דאפקיה מטעמיה. **לא קדשו לה כלל** – והכא נמי, אמאי קדשו שתי חלות מתוך ארבע? **הכל מודים כו'** – ואף על גב דלא פריש הי מיניידהו. **טוראתא** – שם מקום. **ארבעה כבשים** – ואין הדין אלא שנים. **שאם אי אתה אומר כן** – לזרוק את שלא לשמה תחילה, אלא את לשמו תחילה. **הפסדת את האחרונים** – כדאמר לעיל (מז, ב): אין לך דבר שנראה לשמן, ונדחה מלשמן, כגון הני דמשזרק ראשונים לשמן – תו לא חזו הנך לשמן, וכיון דנדחה מלשמן – אין כשרין שלא לשמן כשאר כל הזבחים. לישנא אחרינא: שאם אי אתה אומר כן אלא ארבעתן לשמן – הפסדת את הנזרקים באחרונה, דהא לא צריכי, ופסולין. **עמוד חטא** – ושלא לשמן – חוטא הוא, דאסור לשנות בזבחים. **בשביל שתזכה** – לאכול את השנים. **אברי חטאת** – הנאכלין לכהנים. **שנתערבו באברי עולה** – העולים למזבח – ינתנו למעלה כולם על המערכה. **ואמאי** – יצאו לבית השריפה? **לימא עמוד חטא** – והַעֲלֵה למזבח חטאת שאינה ראויה לו, בשביל שתזכה שלא להפסיד עולה. **חטא בחטאת לזכות בחטאת** – כגון לעיל בכבשים, שחוטא בעצמו וזוכה בעצמו אמר. **לפני זמנן** – קודם עצרת. **לאחר זמנן** – לאחר עצרת. **הדם יזרק** – שלא לשמן. **ואם היתה שבת** – אשלא לשמן קאי, ועצרת ושבת היא – לא יזרוק, דכיון דאידחי מקרבן ציבור, תו לא דחי שבת. **ואם זרק הוצרה על מנת להקטיר אימוריו לערב** – אבל היום – לא יקטירם. **לימא עמוד וחטא** – יזרוק בשבת לכתחילה. **בשביל שתזכה** – להקטיר אימוריו לערב ותאכל בשר. ואמאי אמר "לא יזרוק", ונפסל הדם בשקיעת החמה? **עמוד חטא בשבת בשביל שתזכה בשבת אמרינן** – כגון כבשים דזוכה בהן בו ביום. **חבית של תרומה** [שנשברה בגת] **העליונה** – היינו עדשים, שקורין *מי"ץ. **תחתונה** – בור שלפני הגת. **התחתונה טמאה** – שיש שם חולין טמאין. **מודה רבי אליעזר ורבי יהושע כו'** – אף על גב דחייש רבי יהושע לקמן בהפסד חולין, מודה הוא שאם יכול לחזור אחר כלי טהור לקבל, או אפילו רביעית – יציל, ואף על פי שבין כך ובין כך תפול התרומה לתוך החולין, וילך הכל לאיבוד. לפי שתרומה טמאה אין לה תקנה.

תוספות

כיון דכתיב לפני ה' אפסיל ליה ביוצא — אף על גב דגבי לחמי תודה נמי כתיב "לפני ה'" (ויקרא ז) ונאכלין בכל העיר — הכי קאמר: כיון דכתיב "לפני ה'", אלמא בעינן פנים, ומיפסיל ביוצא מדאיתקש לחטאת, כדאמר ב"איזהו מקומן" (זבחים נה, א), ופרק "התערובות" (שם עז, א) מייתי כהאי גוונא, וגרסינן: "אי אבראי — איפסילו ביוצא". **לעולם** כרבי — ואין התנור מקדש — כיון דלא קדשי כולהו, כדפרישית. אי נמי: כמאן דאמר (מנחות ז, א): אין כלי שרת מקדשין אלא מדעת. **הא** דלא כרבי — משמע דלרבי אלעזר ברבי שמעון לא מקדשא שחיטה כלל, אלא זריקה. דאי מקדשא — היאך מושך אחר שחיטה? דילמא הני לא קידשה השחיטה! ונראה שמקדשת הכל, [ולא] כמו גמר קדושה. אבל לרבי שהוא גמר קדושה — אי אפשר לקדש זה בלא זה. **מושך** שנים מהן חזורק דמן שלא לשמה — תימה: הא כיון דהתקקו בשחיטה, אבד הלחם — אבדו הכבשים, אבדו הכבשים — אבד הלחם! ויש לומר: דשחיטה דהני כבשים — לא קבעה, כיון דלא נתברר מי הם המוקדשין, וכולהו לא חזו. **חטא** בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרינן — ואפילו היה עובר, דומיא דעולה דעובר בלאו ד"כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו". ופרק "כיצד צולין" (פסחים פה, א): אין עשה ד"ואכלו את הבשר" דוחה לאו ד"ועצם לא תשברו בו". ולא אמרינן "עמוד וחטא, בשביל שיזכה באבילה" — לא דומה אבילה להקטרה, דאיכא תקנת קרבן, ועדיפא. ואפילו היכא דאיכא תקנת קרבן — לא אמרינן אלא היכא דנשחט, כדאמרינן לעיל (מו, א): אבד הלחם — אבדו הכבשים, ולא שרינן לשחטן שלא לשמן. וגבי תודה שנתערבה בתמורה, דחבירתה אין לה תקנה, אף על גב דליכא אלא איסורא דחולין בעזרה, פרק "התודה" (מנחות פ, ב), וטובא איכא. מיהו קצת קשה: דבפרק "התערובות" (זבחים עח, א) אמרינן: נתערב בדם התמצית — ישפך לאמה, ולא אמרינן "חטא בדם התמצית, בשביל שתזכה בדם הנפש"? ויש לומר: דמשום גזירה הוי, כדמסיק התם. והא דתנן ב"הקומץ" (מנחות כג, א): נתערב קומצה בשיריה — לא יקטיר, דאף על גב דגופה דמנחה היא לא אמרינן "חטא בשירים, בשביל שתזכה בקומץ" — כיון שיש להן שני שמות. **או** ששחטן בין לפני זמנן בין לאחר זמנן — ונראה לי דאפילו לשמן — כשרין, דהא אין לך דבר שכשר שלא לשמן ופסול לשמן. ונראה לי דאתיא כתנא דבי לוי דסמוך, דלמאן דפסל בהו שלא לשמן, אם כן מאי שנא מחטאת יולדת דהויא מחוסר זמן קודם זמנה? **חטא** בשבת בשביל שתזכה בשבת — תימה: יזרוק כדי לאוכלן חי, דכי האי גוונא תנן פרק "שתי הלחם" (מנחות צט, ב)! ויש לומר: דאין זה זכות, ואין לחטא בכך. ואין לדמות למה שהתירו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב שבת (שבת ד, א).

וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָלוֹת בְּפִדְיוֹן. אָמְרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא: הָא - דְּלָא כְּרַבִּי. דְּאִי רַבִּי - כֵּיוָן דַּאֲמַר: שְׁחִיטָה מְקַדְּשָׁא, דְּפָרֵיק לְהוּ הֵיכָא? אִי דְּפָרֵיק לְהוּ מֵאַבְרָאֵי - כֵּיוָן דִּכְתִיב "לִפְנֵי ה'", אִיפְּסִיל לְהוּ בְּיוֹצֵא! אִי גַּוָּאי - הָא מְעַיֵּיל חוּלִּין לַעֲזָרָה! אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא: לְעוֹלָם כְּרַבִּי, וּפָרֵיק לְהוּ גַּוָּאי, וְחוּלִּין מַמֵּילָא קָא הָוְיִין. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, וְהָתַנְיָא: כְּשֵׁהוּא פּוֹדָן, אֵין פּוֹדָן אֶלָּא בַּחוּץ! - הָא וַדַּאי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאִי רַבִּי - הָא אִיפְּסְלוּ לְהוּ בְּיוֹצֵא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: לֵימָא, תֵּיהֲוֵי תִּיבְתֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, מִיהָא דְּאִיתְמַר: תּוֹדָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת - חִזְקִיָּה אָמַר: קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים! - וְלָאו מִי אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי זֵירָא: הַכֹּל מוֹדִים הֵיכָא דְּאָמַר "לִיקַדְּשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים" דְּקָדְשָׁה? הָכָא נַמִּי דְּאָמַר "לִיקַדְּשׁוּ תַּרְתֵּי מִתּוֹךְ אַרְבַּע". תְּנֵי רַבִּי חֲנִינָא טִירְתָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: שָׁחַט אַרְבָּעָה כְּבָשִׂים עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ שְׁנַיִם מֵהֶן, וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן. שֶׁאִם אִי אַתָּה אוֹמֵר כָּךְ, הִפְסַדְתָּ אֶת הָאַחֲרוֹנִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן: וְכִי אוֹמֵר לוֹ לְאָדָם "עֲמוֹד וַחֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה"?! וְהָתְנַן: אֵבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵבְרֵי עוֹלָה - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִתְּנוּ לְמַעְלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר חַטָּאת לְמַעְלָה כְּאִילּוּ הִיא עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תְּעוּבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אַמַּאי? לֵימָא "עֲמוֹד וַחֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה"! - "עֲמוֹד וַחֲטָא בְּחַטָּאת בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה בְּחַטָּאת" - אָמְרִינַן, "עֲמוֹד וַחֲטָא בְּחַטָּאת בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה בְּעוֹלָה" - לָא אָמְרִינַן. וּבַחֲדָא מִילְּתָא מִי אָמַר? וְהָא תַּנְיָא: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בֵּין לִפְנֵי זְמַנָּן בֵּין לְאַחַר זְמַנָּן - הַדָּם יִזָּרֵק וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - לֹא יִזָּרוֹק, וְאִם זָרַק - הוּרְצָה לְהַקְטִיר אֵימוּרִין לָעֶרֶב. וְאַמַּאי? לֵימָא "עֲמוֹד חֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁתִּזְכֶּה"! - "עֲמוֹד חֲטָא בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתִּזְכֶּה בְּשַׁבָּת" - אָמְרִינַן, "עֲמוֹד חֲטָא בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתִּזְכֶּה בְּחוֹל" - לָא אָמְרִינַן. - וּבְתַרְתֵּי מִילֵּי לָא אָמַר? וְהָתְנַן: חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה וּבַתַּחְתּוֹנָה חוּלִּין טְמֵאִין - מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה - יַצִּיל. וְאִם לָאו - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

תוספות

כבשי עצרת ששחטן שלא כמצותן פסולין — פירש בקונטרס: שלא לשמן. והא דתנן (זבחים ב, א): כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן — כשרין, חוץ מן הפסח והחטאת, ולא מפיק כבשי עצרת — דלא פסיק ליה לאפוקי שלמים. אי נמי: כי קתני — באין בגלל עצמן, באין בגלל לחם — לא קתני. והא דלא ממעטינן להו מ"אותה לחטאת" כי היכי דממעטינן אשם — כיון דאיתקוש לחטאת, ואתו בהדיה, דכתיב (ויקרא כג) "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים". ותימה: מנא ליה דטעמא משום היקישא? דלמא הואיל ובאים להתיר חדש במקדש, ולא התירו, ואמאי איתותב רב בפרק קמא (מנחות ד, א)? ויש לומר: דאם כן, ליחשוב ונמי? רב כבשי עצרת, והכא נמי ליחשוב מנחת העומר ואשם נזיר ומצורע. אי נמי: הלחם הוא המתיר, וכבשים דמתירין לחם — לא איקרו מתיר. אי נמי: לחם נמי לא מיקרי מתיר (היא), כיון דקודם לשתי הלחם אם הביא — כשר. ומיהו קשה לפי זה: דכי פריך בסמוך, ליפרוך מהדהיא דאייתינן לעיל, כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן — הדם יזרק והבשר יאכל! וכלישנא אחרינא שפירש בקונטרס נראה, "שלא כמצותן" — בן שנה, והביאו בן שתים. והא דלא נקט לשון הבאה דשייבא גבי בן שנה והביא בן שתים — משום דהוי שלא בזמנו ומחוסר זמן בכלל. ובתוספתא דנזיר קתני בדהך דבסמוך "שהביאן שלא כמצותן".

תעובר צורתן — האי תנא — דרבה בר אבוה הוא, דאפילו פיגול בעינן צורה. דבפרק קמא דזבחים (ד, א) קרינן לשינוי קודש "פסולו בגופו", ואיכא דאמרי: כל שפסולו בגופו — ישרף מיד.

ותנא דבי לוי — לא מקיש להו לחטאת להא מילתא, אבל כולי עלמא אית להו לענין זכרי בהונה, פרק "איזהו מקומן" (זבחים נה, א) לגבי כבשי עצרת. אבל לענין הא — לית ליה, דהא שלמי נזיר איתקשו לחטאת, ואפילו הכי סברי דכשרין.

איתיביה אשם בן שנה — הא דלא פריך ממתניתין דפרק בתרא דזבחים (קיב, ב), דקתני בה: עולת נזיר ועולת מצורע קודם זמנו ששחטן בחוץ — חייבין. והיינו טעמא: משום דחזיא לעולת נדבה בפנים, וקודם זמנו לא חזי לנזיר ומצורע — לא דמי כלל להכא. דהתם — אינהו גופייהו חזו לעולה, אבל הכא — מייתינן דגמר חובה מנדבה. תימה: דבפרק "אלו קדשים" (תמורה יט, ב) תנן: אשם בן שנה, והביאו בן שתים; בן שתים, והביאו בן שנה — כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה. רבי שמעון אומר: כל עצמן אינם קדושים. והשתא, האי דקתני הכא "פסולין" — לא כרבי שמעון ולא כרבנן! ויש לומר: כדמשני פרק בתרא דזבחים (קטו, א) דפריך מהא דתני לוי: אשם נזיר ואשם מצורע ששחטן מחוסר זמן בבעלים, שחטן בחוץ — חייב. ומשני: כאן — לשמן, כאן — שלא לשמן. פירוש: שלא לשמן — כשרין, לשמן — פסולין. ומיהו קשה: לרב הונא, דאית ליה התם דליכא מידי דפסול לשמו, וכשר שלא לשמו, ומאי משני מהא? ואין לתרץ: בהפריש שתי אשמות לאחריות, כדמשני ארב דימי — דמדקתני "לא עלו" משמע דאין מצוה בכך! ותו: אמאי איצטריך למיתני "לא עלו לבעלים לשם חובה" — פשיטא דלא עלו, כיון דשלא לשמן איתעביד!

אשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן כשרין — מהכא לא מצי לאוכוחי דילפינן אשם משלמים, מדמכשר בהו שלא לשמן — ד"אותה" דגבי חטאת הוא דממעט ליה. ולא דמי לשלמי ציבור — דלא ממעטינן מ"אותה" אלא קרבנות יחיד. והא דלא עלו לבעלים לשם חובה — מסברא הוא, ולא מטעם מילף. ואי "שלא כמצותן" דלעיל לאו הייני שלא לשמן — ניחא טפי. והא דכי אמרי לעיל "האי תנא דבי לוי הוא", לא בעי למיפרך מגופה: אנמאי פסולין? דדלמא האי דמכשר עולה — דחזי לנדבה, אבל אשם דלא חזי לנדבה — מיפסל, ותנא אחרינא הוא. אבל מלוי אלוי פריך שפיר — דשלמי נזיר נמי לא חזו לנדבה, דטובא איתפליגו.

עקירה

רש"י

תרד ותטמא – אף על גב דמיפסדא לחולין, דעד השתא הוו חזו ליה בימי טומאה, והשתא לא חזו למידי. **ולא יטמאנה ביד** – לקבלה בכלים טמאים, כדי להציל החולין. **אף יטמא ביד** – אלמא "חטא בתרומה, כדי שתוכה בחולין"! **דלטומאה אולא** – אם תפול בחולין נמי אבודה – לאו חוטא הוא. **כי אתא רב יצחק תנא שלא כמצותן** – שלא לשמן. לישנא אחרינא: שדינן בני שנה, והביא בני שתים. ומפי המורה שמעתיהו, ומפי רוב הגאונים, ולשון אחרון אינו כלום – דאם כן, מאי "ששחטן"? "שהביאן" מיבעי ליה! **ותעובר צורתן** – לפי שאין שורפין קדשים עד שיפסלו בלינה, משום בזיון קדשים. אלא אם כן פסולו בגופו, כגון פיגול וטמא. **דמקיש** – דכתיב גבי חטאת "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". **תני פסולין** – כחטאת, דתנן: כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין, חוץ מפסח וחטאת. ולאידך לישנא מדמי להו לחטאת שעברה שנתה דפסולה, כדתנן: חמש חטאת מתות, במסכת תמורה (טו, א). **שלמי חובה משלמי נדבה** – דכשרין שלא לשמן, דבכלל כל הזבחים הן. ולאידך לישנא: אם נדר טלה לשלמים, והביא איל – כשר, כדאמרינן בפרק "הרי עלי [עשרון"] (מנחות קז, ב): "קטן", והביא גדול – יצא. רבי אומר: לא יצא, ואפילו רבי מודה דזבח כשר. **ושאר שלמי נזיר** – דלעיל מיניה קאי אקרבנות נזיר, בתוספתא דנזיר בפרק "נזיר שאכל אחד מכל האיסורין". וקתני: הראויין לבוא בן שנה, והביאו בן שתים; שתים, והביאו בן שנה – תגלחתו פסולה, וזבחיו לא עלו לו. ושאר שלמים, כגון שלמי נזיר דחובה הן, ששחטן שלא כמצותן, שלא לשמן. ולאידך לישנא: בן שנה, דשלמי נזיר "איל" כתיב בהו, ואיל – בן שתי שנים. **כשרין** – כשלמי נדבה, ונאכלין ליום ולילה כחומר שלמי נזיר, דדינו כדין תודה. דאמר מר: "שלמיו" – לרבות שלמי נזיר. **ואין מעונין לא לחם ולא זרוע** – הואיל ואין הנזיר ניתר בהן. קתני מיהא "כשרין", ואף על גב דאיתקש לחטאת, דכתיב "וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים" (במדבר ו) – אלמא, מגמר שלמים משלמים, חובה מנדבה, עדיף ליה. **אשם בן שנה** – כגון דנזיר טמא ומצורע, דכתיב "כבש". **בן שתים** – כגון גזילות ומעילות, דכתיב "איל". **עולת נזיר ויולדת ומצורע** – דכתיב בהו "כבש". **בן שתי שנים כו' כשרין** – דגמרינן מעולת נדבה דאם נדר קטן, והביא גדול – הזבח כשר. **חוץ משלא לשמו** – דפסול בחטאת וכשר באשם. וקשיא לרבי יצחק, דקתני בהדיא דגמר עולת חובה מעולת נדבה. ואף על גב דגבי חטאת כתיבי עולת מצורע ועולת נזיר – לא מקשי לה לחטאת למיפסלינהו בני שתי שנים, דמגמר חובה מנדבה עדיף. ורבי יצחק נמי – ליגמר שלמי חובה משלמי נדבה, בין שלא לשמו בין לשתי שנים! ואי קשיא: מאי שנא אשם שלא כמצותו פסול יותר מעולה? תריץ: משום דלא אשכחן אשם נדבה למגמר מיניה. **תנא דבי לוי** – דגמר חובה מנדבה, ולא גמר חובה מחובה. **מחוסר זמן בבעלים** – קודם שיכלו שבעת ימי ספירתן, דאין אשם אלא בנזיר טמא. **ואי איתא** – דגמר תנא דבי לוי חובה מנדבה, לגמר אשם בן שתי שנים משלמים דנדבה בן שתי שנים! **דנין דבר שלא בהכשרו** – כגון שלמי נדבה שבאו שלא בהכשרן, כגון שלא לשמן או קטן והביא גדול. **ואין דנין דבר שלא בהכשרן** – כגון אשם נזיר בן שתים, מדבר שבהכשרן – מאשם גזילות בן שתים, שהרי הכשירו בכך. **יוצא בבמה** – הכשירו בכך, דהא ליכא קלעים.

תנא

תֵּרֵד וְתִטַּמֵּא, וְאַל יְטַמְּאֶנָּה בַּיָּד. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַף יְטַמְּאֶנָּה בַּיָּד! - שָׁאנֵי הָתָם, דִּלְטוּמְאָה קָא אָזְלָא. כִּי אֲתָא רַב יִצְחָק תָּנֵי: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן - פְּסוּלִין, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אָמַר רַב נַחְמָן: מָר דְּמַקִּישׁ לְהוּ לְחַטָּאת - תָּנֵי "פְּסוּלִין", תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי דְּגָמַר שַׁלְמֵי חוֹבָה מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה - תָּנֵי "כְּשֵׁרִים". דְּתָנֵי לֵוִי: וּשְׁאָר שַׁלְמֵי נָזִיר שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כְּמִצְוָתָן - כְּשֵׁרִין, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה, וְאֵין מְעוּנִין לֹא לֶחֶם וְלֹא זְרוֹעַ. מֵיתִיבִי: אָשָׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם, בֶּן שְׁתַּיִם וְהֵבִיא בֶּן שָׁנָה - פְּסוּלִין, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אֲבָל עוֹלַת נָזִיר וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת וְעוֹלַת מְצוֹרָע שֶׁהָיוּ בְּנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים וּשְׁחָטָן - כְּשֵׁרִין. כֻּלְּלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַכָּשֵׁר בְּעוֹלַת נְדָבָה - כָּשֵׁר בְּעוֹלַת חוֹבָה, וְכָל הַפָּסוּל בְּחַטָּאת - פָּסוּל בָּאָשָׁם, חוּץ מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ! - הַאי תַּנָּא, תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי הוּא. תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי לֵוִי: אָשָׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - כְּשֵׁרִים, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשׁוּם חוֹבָה. שְׁחָטָן מְחוּסַּר זְמַן בְּבְעָלִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים וּשְׁחָטָן - פְּסוּלִין. וְאִם אִיתָא, לִיגְמַר מִשְּׁלָמִים! - שְׁלָמִים מִשְּׁלָמִים - גְּמַר, אָשָׁם מִשְּׁלָמִים - לָא גְּמַר. וְאִי גְּמַר שְׁלָמִים מִשְּׁלָמִים, לִיגְמַר נַמִּי אָשָׁם מֵאָשָׁם, אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע מֵאָשָׁם גְּזֵילוֹת וַאֲשַׁם מְעִילוֹת, אוֹ אֲשַׁם גְּזֵילוֹת וַאֲשַׁם מְעִילוֹת מֵאֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע! אָמַר רַב שִׁמִי בַּר אַשִׁי: דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ מִדָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ, וְאֵין דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁרוֹ מִדָּבָר שֶׁבְּהֶכְשֵׁרוֹ. - וְלָא? וְהָא תַּנְיָא: מִנַּיִן לַיּוֹצֵא שֶׁאִם עָלָה, לֹא יֵרֵד? שֶׁהֲרֵי יוֹצֵא כָּשֵׁר בְּבָמָה!

תנא

תֵּרֵד התרומה לגת התחתונה, **וְתִטַּמֵּא** מעצמה מן החולין הטמאים, **וְאַל יְטַמְּאֶנָּה בְּיָד** על ידי כלי טמא, אף שבכך יפסיד את החולין. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אַף יְטַמְּאֶנָּה בְּיָד** על ידי שיקבלנה בכלי טמא, כדי להציל את החולין. מוכח מדברי רבי יהושע, שאומרים לאדם חטא בתרומה לטמאותה בידים, כדי שתזכה בחולין, אף על פי שחוטא בדבר אחד וזוכה בדבר אחר, וקשה על תירוץ הגמרא לעיל, שאין אומרים לאדם חטא בדבר אחד כדי שתזכה בדבר אחר.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם במשנה, **דִּלְטוּמְאָה קָא אָזְלָא** – שלטומאה הולכת התרומה מאליה, אף אם לא יטמאנה ביד, על כן לשיטת רבי יהושע אינו נחשב חוטא כלל במה שמטמאה, ואין להוכיח משם שאומרים לאדם חטא בדבר אחד כדי שתזכה בדבר אחר.

הגמרא מביאה דין נוסף מדיני כבשי עצרת: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב יִצְחָק, תָּנֵי** – שנה, **כִּבְשֵׁי** שלמי **עֲצֶרֶת** – הבאים בחג השבועות עם שתי הלחם, **שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כִּמְצוָתָן** – שלא לשמם, **פְּסוּלִין, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן** – יעבור עליהם לילה ויפסלו בלינה, **וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה** וישרפו.

הגמרא מביאה שדין כבשי עצרת ששחטם שלא כמצותם שנוי במחלוקת: **אָמַר רַב נַחְמָן** לרב יצחק, **מַר** [–רב יצחק] **דְּמַקֵּישׁ לְהוּ לְחַטָּאת** – שלומד שלמי עצרת מן ההיקש שהוקשו לחטאת בפסוק שבפרשת שתי הלחם (ויקרא כג יט) 'וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים', **תָּנֵי** – שונה, שהכבשים שנשחטו שלא לשמם **פְּסוּלִין,** כשם שחטאת שנשחטה שלא לשמה פסולה, אולם **תָּנָא דְּבֵי לֵוִי** – התנא בתוספתא שסידר לוי, **דְּגָמַר** – שלומד **שַׁלְמֵי חוֹבָה מִשַּׁלְמֵי נְדָבָה,** וסובר ששלמי עצרת שהם קרבן חובה דינם כשאר השלמים הבאים בנדבה שכשרים שלא לשמם, ואינו לומד בהיקש מחטאת, **תָּנֵי** ששלמי חובה שנשחטו שלא לשמם **כְּשֵׁרִים,** כשם ששלמי נדבה שנשחטו שלא לשמם כשרים. **דְּתָנֵי לֵוִי** – ששנה לוי בברייתא, קרבנות הנזיר שדינם קרבן בן שנה [כבש לעולה], והביאו בן שתיים, או קרבן הראוי לבא בן שתיים [איל לשלמים] והביאו בן שנה, ואחר כך גילח הנזיר את שערו, תגלחתו פסולה, ולא יצא ידי חובתו וצריך להביא קרבנות אחרים, **וּשְׁאָר** השלמים, כגון **שַׁלְמֵי נָזִיר** שחייב הנזיר להביא ביום השלמת נזירותו, **שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא כִּמְצוָתָן** – שלא לשמם (**כְּשֵׁרִין** כשלמי נדבה, **וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה,** וצריך להביא שלמים אחרים לחובתו, **וְ**)**נֶאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה** כדין שלמי נזיר, **וְאֵין טְעוּנִין לֶחֶם** – סל המצות שמביא הנזיר, **וְלֹא זְרוֹעַ** בשילה מן האיל, כשלמי נזיר, משום שאין הנזיר ניתר על ידי קרבן זה מאיסורי הנזירות. אם כן מצינו, שאף שיש ללמוד שלמי נזיר בהיקש מחטאת, שנאמר בפרשת הנזיר (במדבר ו יד) 'וְכִבְשָׂה אַחַת בַּת שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד תָּמִים לְשֶׁלָמִים', אין תנא דבי לוי לומד מההיקש הזה, אלא משווה שלמי נזיר שהם שלמי חובה לשלמי נדבה, שכשם ששלמי נדבה שנשחטו שלא לשמם כשרים, כך שלמי חובה שנשחטו שלא לשמם כשרים, והוא הדין לשלמי עצרת שהם שלמי חובה.

מקשה הגמרא על שיטת רב יצחק שאין למדים קרבן חובה מקרבן נדבה: **מִיתִיבִי** – הקשו בני הישיבה על דברי רב יצחק, שנינו בברייתא (תוספתא זבחים פ"א ה"ב), מי שחייב להביא **אָשָׁם** שדינו כבש **בֶּן שָׁנָה,** ושינה מדינו **וְהֵבִיא** איל **בֶּן שְׁתַּיִם,** או החייב להביא אשם שדינו איל **בֶּן שְׁתַּיִם, וְהֵבִיא** כבש **בֶּן שָׁנָה, פְּסוּלִין, וּתְעוּבַּר צוּרָתָן** – יעבור עליהם לילה ויפסלו בלינה, **וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה** וישרפו. **אֲבָל עוֹלַת נָזִיר** שמביא הנזיר ביום השלמת נזירותו, **וְעוֹלַת יוֹלֶדֶת** שמביאה יולדת ביום ארבעים ואחד לזכר ושמונים ואחד לנקבה, **וְעוֹלַת מְצוֹרָע** שמביא מצורע ביום השמיני לטהרתו, שדינם בבן שנה, **שֶׁהָיוּ** [כלומר, שהביאם] **בְּנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, וּשְׁחָטָן, כְּשֵׁרִין. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל הַכָּשֵׁר בְּעוֹלַת נְדָבָה, כָּשֵׁר בְּעוֹלַת חוֹבָה, וְכָל הַפָּסוּל בַּחַטָּאת, פָּסוּל בָּאָשָׁם,** חוץ **מִשֶּׁלֹּא לְשֵׁמוֹ,** שפסול בחטאת וכשר באשם. אם כן מצינו שלמדים עולת חובה מעולת נדבה, שכשם שהנודר להביא עולה כבש בן שנה והביא איל בן שנתיים, קרבנו כשר, כך גם עולת חובה שדינה להביא כבש בן שנה ושינה והביא כבש בן שנתיים, קרבנו כשר. ואין למדים בהיקש מחטאת [לפסול], אף שעולת נזיר ועולת מצורע נאמרו בפסוק אחד עם החטאת, ואם כן קשה לרב יצחק שלומד בהיקש שלמי חובה מחטאת, שפסולים אם נשחטו שלא לשמם, ואינו לומד שלמי חובה משלמי נדבה, שכשרים אם נשחטו שלא לשמם.

מתרצת הגמרא: **הַאי תַּנָּא** – תנא זה ששנה את הברייתא, **תָּנָא דְּבֵי לֵוִי הוּא,** הלומד קרבן חובה מקרבן במותו הבא בנדבה, ואינו לומד קרבן חובה מקרבן חובה אחר, ועל כן אין מכאן קושיא על דברי רב יצחק החולק על תנא דבי לוי.

מקשה הגמרא סתירה מתנא דבי לוי על תנא דבי לוי: **תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי לֵוִי, אֲשַׁם נָזִיר** שמביא נזיר שנטמא ביום השמיני לטומאתו, **וַאֲשַׁם מְצוֹרָע** שמביא המצורע ביום השמיני לטהרתו, **שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לְשֵׁמָן, כְּשֵׁרִים וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשוּם חוֹבָה,** וחייבים להביא קרבן אחר לחובתם. אבל אם **שֶׁחָטָן מְחוּסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים** – שטרם כלו שבעת ימי ספירתם ועדיין לא הגיע יום השמיני לטומאת הנזיר או לטהרת המצורע, **אוֹ שֶׁהָיוּ** כבשיהם **בְּנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים** במקום בני שנה כדינם, **וּשְׁחָטָן, פְּסוּלִין.**

מסיימת הגמרא את הקושיא: **וְאִם אִיתָּא** – ואם אמת הדבר שתנא דבי לוי לומד קרבן חובה מקרבן נדבה, **לִיגְמַר** – שילמד אשם נזיר ואשם מצורע שהם קרבנות חובה, **מִשְּׁלָמִים** הבאים בנדבה, שכשם שאם נדר להביא לשלמים כבש בן שנה והביא בן שנתיים כשר, כך אשם נזיר ואשם מצורע שדינם בכבש בן שנה והביאו בן שנתיים יהיה כשר, ומדוע סובר לוי בברייתא שפסול.

מתרצת הגמרא: **שְׁלָמִים מִשְּׁלָמִים גְּמַר** – שלמי חובה משלמי נדבה לומד תנא דבי לוי, לפי שהם מין קרבן אחד, אך **אָשָׁם מִשְּׁלָמִים** שהם קרבנות שונים, **לֹא גְּמַר.**

מקשה הגמרא: **וְאִי גְּמַר** – ואם תנא דבי לוי לומד **שְׁלָמִים מִשְּׁלָמִים** שהם קרבנות שוים, **לִיגְמַר נַמִּי** – שילמד גם כן **אָשָׁם מֵאָשָׁם,** כגון **אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע** שדינם בבן שנה, **מֵאֲשַׁם גְּזֵילוֹת וַאֲשַׁם מְעִילוֹת** שדינם בבן שנתיים, שכשם שבאשם גזילות ומעילות כשר איל בן שנתיים, כך באשם נזיר ומצורע אם הביא איל בן שנתיים יהיה כשר, **אוֹ** שילמד **אֲשַׁם גְּזֵילוֹת וַאֲשַׁם מְעִילוֹת מֵאֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע,** שכשם שבאשם נזיר ומצורע כשר כבש בן שנה, כך באשם גזילות ומעילות אם הביא כבש בן שנה יהיה כשר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, דָּנִין** – למדים **דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁירוֹ** – דבר שאין דינו בכך, כגון שלמי עצרת שדינם בבן שנה והביאם בני שנתיים, **מִדָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁירוֹ,** כגון שלמים שנדר להביא בן שנה, ועל כן דינו בבן שנה, והביאו בן שנתיים, **וְאֵין דָּנִין דָּבָר שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁירוֹ,** כגון, אשם נזיר ומצורע שדינם בבן שנה ואין דינם בבן שנתיים, **מִדָּבָר שֶׁבְּהֶכְשֵׁירוֹ** – שהוא עיקר דינו, כגון אשם גזילות ואשם מעילות שעיקר דינם בבן שנתיים. לפיכך אין למדים שבאשם נזיר ואשם מצורע אם הביא איל בן שנתיים יהיה כשר, כשם שבאשם גזילות ואשם מעילות דינם באיל בן שנתיים, וכן להיפך.

מקשה הגמרא: **וְלֹא,** וכי אין למדים דבר שלא בהכשירו מדבר שבהכשירו, **וְהָא תַּנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **מִנַּיִן** המקור **לַיּוֹצֵא** – אימורי חטאת ועולה שיצאו מחוץ לחומת העזרה ונפסלו מלהקריבם על גבי המזבח, **שֶׁאִם** חזר לעזרה **וְעָלָה** על המזבח, שדינו שלא **יֵרֵד** ויוקטר על גבי המערכה, מבארת הברייתא, שהדין נותן שיהיה כשר **שֶׁהֲרֵי יוֹצֵא כָּשֵׁר בַּבָּמָה,** שאף שהוא בחוץ כשר להקטירו ואינו פסול, משום שאין לו מחיצות שיפסל ביוצא. אם כן מצינו שלמדים פסול יוצא בשעת איסור הבמות שהוא שלא בהכשירו, שהרי דינו שפסול מלהקרב על המזבח, מיוצא בבמה, שהוא דבר שבהכשירו שהרי עיקר דינו להקרב בחוץ.

מתרצת הגמרא: **הַתָּנָא אַ'זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה'** (ויקרא ו ב) **רִיבָּה, סָמִיךְ לֵיהּ** – על הפסוק 'זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה' נסמך התנא, שמלמדנו, שתורה אחת [דהיינו, דין אחד] יש לכל דבר שדינו לעלות למזבח, שאם עלה למזבח לא ירד אף אם הוא פסול. והלימוד מיוצא שכשר בבמה שהביאה הברייתא, אינו אלא אסמכתא וסימן לדבר בלבד, ואין להוכיח ממנו שלמדים דבר שלא בהכשירו מדבר שבהכשירו.

הגמרא מביאה דין נוסף בשלמי עצרת ששינה בשחיטתם: **תָּנֵי רַבָּה בַּר בַּר חָנָה קַמֵּיהּ דְּרַב** – לפני רב, **כִּבְשֵׁי** שלמי **עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים,** שאמר בשעה ששחטם, ששוחטם לשם אילים, **כְּשֵׁרִין, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה,** ולא יצאו הציבור ידי חובתם וצריכים להביא כבשים אחרים.

אָמַר לֵיהּ רַב לרבה בר בר חנה, אין הדין כן, אלא **עָלוּ וְעָלוּ** הכבשים לציבור לחובתם.

הגמרא מביאה מחלוקת בדברי רב: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב** – נראה לי לבאר את דברי רב, **בִּכְבָשִׂים** השוחט, שהקרבנות ששוחט הם **אֵילִים, וּשְׁחָטָן לְשֵׁם כְּבָשִׂים** – ואמר ששוחטם לשם כבשים, שבאופן זה עלו לציבור לחובתם, **שֶׁהֲרֵי כְּבָשִׂים לְשֵׁם כְּבָשִׂים נִשְׁחֲטוּ,** ואף שהיה סבור שהם אילים, הרי לא פירש בפיו, ומחשבתו לבד לא מועילה, **אֲבָל כְּסָבוּר שֵׁאֵילִים הם, וּשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים, לֹא** עלו לציבור לחובתם, משום ששחטם שלא לשמם, ואף שטועה היה, **עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה** – מחשבת שלא לשמה העוקרת את שם הקרבן לשם קרבן אחר, עוקרת אף בטעות, שלא התכוין הכהן לכך.

וְרַבָּה אָמַר, עֲקִירָה בְּטָעוּת לֹא הָוְיָא עֲקִירָה, ולכך אף אם שחטם לשם אילים, עלו הכבשים לציבור לחובתם, משום שמחשבת שלא לשמה שהיתה בטעות, אינה מועילה.

מקשה רבה על שיטת עצמו: **אָמַר (רבא) [רַבָּה] וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין** – יש לי להקשות על דברי, ששנינו במשנה (גיטין נד:), **הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּיגְּלוּ בַּמִּקְדָּשׁ,** שעבדו אחת מעבודות הדם במחשבת חוץ לזמנו, ובכך התפגל הקרבן ונפסל, אם היו **מְזִידִין, חַיָּבִין** לשלם לבעלים את דמי הקרבן. ומדייק רבה: משמע שדווקא מזידים חייבים, **הָא שׁוֹגְגִין פְּטוּרִין. וְתָנֵי עֲלָהּ** – על משנה זו, **פִּיגּוּלָן פִּיגּוּל,** אף שהיו שוגגים. **הֵיכִי דָּמֵי** דין זה שפיגולם פיגול אף בשוגג, באיזה אופן מדובר, **אִילֵימָא דְּיָדַע** הכהן **דְּחַטָּאת הִיא,** שנאכלת ליום ולילה, **וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ** – ומחשב עליה **לְשֵׁם שְׁלָמִים,** לאכלה כשלמים לשני ימים ולילה, והתפגלה בכך שחישב לאכלה חוץ לזמנה, **וכי הַאי שׁוֹגְגִין** – וכי באופן זה נחשבים שוגגים, והרי **מְזִידִין הָווּ,** שהרי חישבו עליה לשם שלמים אף שידעו שהיא חטאת, **אֶלָּא לָאו** ודאי מדובר, **דְּכְסָבוּר** הכהן **שֶׁשְּׁלָמִים הוּא, וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ לְשֵׁם שְׁלָמִים,** וטועה היה שהרי היא חטאת, ואף על פי כן **קָתָנֵי שֶׁפִּיגּוּלָן פִּיגּוּל, אַלְּמָא** – מוכח **שֶׁעֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבה, **לְעוֹלָם דְּיָדַע** הכהן **דְּחַטָּאת הִיא, וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ** בכוונה **לְשֵׁם שְׁלָמִים,** ומדובר **בְּאוֹמֵר מוּתָּר,** שהיה סבור שמותר לשחוט חטאת לשם שלמים, ונחשב שוגג בזה, אך אין זו עקירה בטעות.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על דעת רבה: **מֵתִיב** – הקשה **רַבִּי זֵירָא,** שנינו בברייתא (תוספתא פ"א ה"א), **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל מְנָחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרוֹת, וְעָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה,** לפי **שֶׁאֵין הַמְּנָחוֹת דּוֹמוֹת לַזְّבָחִים** – לקרבנות, שדינם שאם נשחטו שלא לשמם, לא עלו לבעלים לשם חובתם, מפני **שֶׁהַקּוֹמֵץ** מנחת **מַחֲבַת לְשֵׁם** מנחת **מַרְחֶשֶׁת, מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ שֶׁהִיא** מנחת **מַחֲבַת** ואינה מנחת מרחשת כמו שחישב, וכמו כן הקומץ מנחת חוטא או מנחת קנאות שבאה **חֲרֵבָה** [–יבשה] **לְשֵׁם** מנחה **בְּלוּלָה** בשמן, **מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ שֶׁהִיא חֲרֵבָה** ואינה בלולה בשמן כמו שחישב, וכיון שניכר שמחשבתו שקר אינה מועילה, **אֲבָל בִּזְּבָחִים** [–בקרבנות] **אֵינוֹ כֵּן,** שהרי **שְׁחִיטָה אַחַת לְכוּלָּן, וְקַבָּלָה אַחַת לְכוּלָּן, וּזְרִיקָה אַחַת לְכוּלָּן,** ואין שינוי ביניהם בעבודתם, ואין מעשיהם מוכיחים איזה קרבן הם, ולכך מחשבתו מועילה.

מסיים רבי זירא את הקושיא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּיָדַע** הכהן **דְּמִנְחַת מַחֲבַת הִיא,** ואף על פי כן **קָא קָמִיץ לָהּ** – קומץ ממנה **לְשֵׁם** מנחת **מַרְחֶשֶׁת, כִּי מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין מַאי הָוֵי** – מה בכך שמעשיה מוכיחים, **הָא מִיעָקָר קָא עָקִיר לָהּ** – והרי כיון שיודע שהיא מחבת, ומכוין בקמיצתה לשם מרחשת, עוקר את שמה, **אֶלָּא לָאו** ודאי מדובר, **דְּכְסָבוּר** הכהן **שֶׁמַּרְחֶשֶׁת הִיא, וְקָא קָמִיץ לָהּ לְשֵׁם מַרְחֶשֶׁת, וְטָעָה,** שהיתה מחבת, אך לא כיון לעקור שמה, **דְּהָכָא הוּא** – שדווקא באופן זה, משום **דְּמַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ** אין מחשבתו מועילה לפסול, ולא משום שהיא עקירה בטעות, **הָא בְּעָלְמָא,** בקרבנות שאין מעשיהם מוכיחים עליהם, **עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה,** וקשה לרבה הסובר שעקירה בטעות אינה עקירה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבי זירא, **לְעוֹלָם** מדובר בברייתא, **דְּיָדַע** הכהן **דְּמַחֲבַת הִיא, וְקָא קָמִיץ לָהּ לְשֵׁם מַרְחֶשֶׁת,** ואין זו עקירה בטעות, **וּדְקָא אָמְרַת** – ומה שהקשית, **כִּי מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ מַאי הָוֵי,** אינו קשה, משום שמה שאמר **(רבא) [רַבָּה],** **לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו אמר זאת, **דְּאָמַר (רבא) [רַבָּה]** (לעיל ב:), **מַחֲשָׁבָה דְּלֹא מִינְכְּרָא** – שאין ניכר בה שאינה אמת, כגון בקרבנות בהמה, שאין ניכר במעשיו שאין זה הקרבן שחישב עליו, **פָּסֵל רַחֲמָנָא** – פסלה התורה, ואילו **מַחֲשָׁבָה דְּמִינְכְּרָא** שאינו חושב אמת, כגון במנחות, שניכר במעשיו שאין זו המנחה שחישב עליה, **לֹא פָּסֵל רַחֲמָנָא,** לפי שאינה נחשבת כמחשבה. ולכן אין מחשבת שלא לשמה פוסלת במנחות, אף שבכוונה עוקר את שמה, ואין ראיה מן הברייתא שעקירה בטעות נחשבת עקירה.

משנה

המשנה מפרטת מצוות נוספות שאינן מעכבות זו את זו: **הַתְּמִידִין** – שני כבשים שמקריבים לעולת התמיד, האחד בשחרית והשני בין הערבים, **אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין** – שאם הביאו מוספים קודם לתמיד אינם נפסלים בכך. **וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין** – שאם הביאו תמיד של בין הערבים קודם למוספים אינם נפסלים בכך. **וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** – שכאשר מביאים כמה קרבנות מוספים, אין אלו מעכבים את אלו.

דין נוסף: אם **לֹא הִקְרִיבוּ בֶּכֶשׂ** לעולת התמיד **בַּבֹּקֶר,** אף על פי כן **יַקְרִיבוּ** את של **בֵּין הָעַרְבַּיִם,** שאין הראשון מעכבו. ואף אם הכהנים שנבחרו להקריבו לא הקריבוהו בבוקר במזיד, רשאים להקריב בעצמם בין הערבים.

דעה החולקת: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִמָּתַי** רשאים אותם הכהנים להקריב בין הערבים, דווקא **בִּזְמַן** שלא הקריבוהו בבוקר מפני **שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין. אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין** ולכן **לֹא הִקְרִיבוּ בֶּכֶשׂ בַּבֹּקֶר,** קנסום חכמים **שֹׁלֹא יַקְרִיבוּ** בעצמם **בֵּין הָעַרְבַּיִם,** אלא אחרים יקריבוהו.

המשנה מביאה דין דומה בענין הקטורת, שמצוה להקטיר ממנה משקל מנה בכל יום, מחציתו בבוקר ומחציתו בין הערבים: אם **לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר, יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.** ויקטירו אז במשקל מחצית המנה בלבד.

דעה החולקת: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרֵיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – כאשר מקטירים רק בין הערבים, יקטירו במשקל מנה שלם.

רבי שמעון נותן טעם לדבריו מדוע צריך להקטיר את כולה: מפני **שֶׁאֵין מְחַנְּכִין** [–חונכים] **אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב** להתחיל להשתמש בו לראשונה, **אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים** בין הערבים, ואז מקטירים משקל מנה שלם בפעם אחת. לפיכך גם בשאר ימים כשלא הקטיר בשחרית מקטיר בין הערבים את כולה.

ומביאה המשנה דין חינוך בכלים נוספים שהיו בבית המקדש: **וְלֹא** מחנכים את **מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּהקרבת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר. וְלֹא אֶת הַשּׁוּלְחָן** של לחם הפנים **אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים, בְּשַׁבָּת. וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּהדלקת כל שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

גמרא

שנינו במשנה שתמידים ומוספים אינם מעכבים אלו את אלו. הגמרא

המשך בעמוד קנז

רש"י

תנא אזאת תורת העולה קאי – תורה אחת לכל העולים, שאם עלו – לא ירדו. במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מ, א). והאי דנקט במה – אסמכתא וסימנא בעלמא. **לשום אילים** – דאמר "הריני שוחטן לשום אילים". **לבעלים** – צבור. **עקירה בטעות** – כגון האי, דאי היה ידע דכבשים נינהו – הוה שחיט להו לשם כבשים. **ומותבינן אשמעתין** – אדידיה גופיה קא מותיב. **מזידין חייבין** – לשלם לבעלים דמי קרבן. **פיגולן פיגול** – דשוגגין, ואין צריך לומר דמזידין. **ומחשב בהו לשום שלמים** – לאוכלן שני ימים ולילה אחד, דהשתא חישב לאכול חטאת חוץ לזמנו, דפיגול הוא, דדין חטאת יום ולילה. **ובאומר מותר** – לשנות, דהיינו שוגגין. **שנקמצו** – מחבת ומרחשת – שני כלים הם: מחבת – עבה ומעשיה קשין, ומרחשת – עמוקה ומעשיה רכין. **חריבה** – מנחת חוטא, דכתיב (ויקרא ה) "לא יתן עליה שמן". **ורבא לטעמיה** – דאמר בפרק קמא. **מחשבה דלא מינכרא** – אם הוא מכזב אם לאו – פסל רחמנא. **מחשבה דמינכרא** – שהוא מכזב – לא פסל רחמנא. **משנה התמידין אין מעכבין המוספין** – מפרש בגמרא. **וכולה היתה קריבה** – כל המנחה שלם. **שאין מחנכין** – בגמרא מפרש מאן דכר שמיה. **אלא בקטורת הסמים** – שלימה של מנה, ובין הערבים. ובגמרא מפרש מנלן. **גמרא תדיר ומקודש** – תדיר – בכל יום, ומקודש – שהיום יום טוב הוא, דאי לאו יום טוב – ליכא מוסף. ומוספין לא הוו אלא מקודש. לשון אחר: תמידין מקודשים – קודם מוספים, דתמידין קרבי ברישא. **תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא** – כגון דיש להם בשבת שני כבשים לבד התמידין, וקא מיבעיא ליה: אם יקריבם היום למוספין ולא יהו לו תמיד למחר, או יניחם לצורך תמיד מחר. **מוספין דהאידנא מקודש נינהו** – דהיום שבת קודש, ותמידין דלמחר – לא הוו להו מקודש, דלמחר – חול. לישנא אחרינא: מוספין הוו מקודש – קודם תמידין, דמוספין יקרבו היום, ותמידין לא יקרבו היום עד למחר. **אילימא דאית ליה** – תמידין ומוספין. **וליקדם** – קאמר, דאין מעכבין זה את זה, דאי בעי – תמידין קריב ברישא, ואי בעי – מוספין מקריב ברישא. **העולה** – משמע: העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות.

אלא

תוספות

עקירה בטעות הויא עקירה — צריך עיון: הא דתניא בתוספתא בפרק קמא דזבחים, כבשי ציבור ששחטן לשם כבשים, ונמצאו אילים — עלו לציבור לשם אילים. אילים של ציבור ששחטן לשם אילים, ונמצאו כבשים — עלו לשם כבשים. אלמא, עקירה בטעות — לא הויא עקירה! ושמא משום שלמי נדבה קאמר, ותנא הוא דלא מפרש.

וקא מפרש בה לשלמים — כלומר, לאוכלן שני ימים. וכפירוש הקונטרס. **מתיב** רבי זירא רבי שמעון אומר — נראה דרבי זירא לית ליה לא כרבה ולא כרב אשי דריש מכילתין (ב, א), אלא טעמא דנפשיה קאמר כדמשמע. ולא מסיק אדעתא קושיא דרבי שמעון אדרבי שמעון.

וצריך עיון.

תדיר ומקודש — לשון ראשון פירש הקונטרס: ביום קדוש. וכן משמע בסוף "כל התדיר" (זבחים צא, א): אטו שבת למוסף אהני, לתמיד לא אהני! וקצת קשה: דהתם לא מייתי הא, והכא לא מייתי ההיא דהתם! ולשון אחר פירש בקונטרס: אותו שזמנו עכשיו מיקרי "מקודש". והא דנקט תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא, דמשמע דתמיד של בין הערבים קודם למוסף, והא לא מקודש הוא! התם מטעמא אחרינא, דהכי קאמר רחמנא: כל היכא דאיכא אחד בבוקר — עשה שני בין הערבים. **תלמוד** לומר וערך עליה העולה — תימה: דבפרק "כל התדיר" (שם פט, א) נפקא ליה מדכתיב "מלבד עולת הבוקר תעשו את אלה" — מכלל דתמיד קרב ברישא! ויש לומר: דקרא דהכא איצטריך למנחת חביתין, דאף על גב דתדיר. וכן משמע בפרק "אמר להם הממונה" (יומא לד, א): איברין קודמין למנחה, דכתיב "וערך עליה העולה", ועל כרחך מנחת חביתין קאמר, דמנחת נסכים נפקא לן מדכתיב "עולה ומנחה", כדאיתא לעיל בפירקין (מד, ב). ופרק קמא דתמיד (כח, ב) נמי אמרינן: למימרא דחביתין קדמי, והתניא: "וערך" וכו', ומהכא גמרינן לכל מיני דמים דקדמי לחביתין, דתנן בפרק "כל התדיר" (זבחים פט, א): העופות קודמין למנחות, שהללו מיני דמים. ואי לא מהכא, מנא ליה הא? ומידו קשיא: הכא אמאי לא מייתי מתניתין דלענין מוספין אייריך? דאין לומר: דהכא מיירי דאית ליה ולקדם, והתם אייריך דלית ליה — דהתם נמי אייריך דאית ליה, דומיא דדם חטאת קודם לדם עולה דתנן התם! ויש לומר: משום דלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכובא, אייתיה. מידו תימה: דב"הגוזל קמא" (בבא קמא) קיא, א) תנן: הביא אשמו עד שלא הביא גזילו — לא יצא. ומפרש בגמרא: משום דכתיב "מלבד איל הכפורים" — מכלל דכסף ברישא. ופריך: אלא מעתה, "מלבד עולת הבוקר" — הכי נמי דמוספין קרבי ברישא?! והתניא: "וערך עליה העולה"

תַּנָּא אַ"זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה" רִיבָּה סָמֵיךְ לֵיהּ. תָּנֵי רַבָּה בַּר בַּר חָנָה קַמֵּיהּ דְּרַב: כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לְשׁוּם אֵילִים - כִּשֵּׁרִין, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשׁוּם חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ רַב: עָלוּ וְעָלוּ. אָמַר רַב חִסְדָּא: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בִּכְסָבוּר אֵילִים וּשְׁחָטָן לְשׁוּם כְּבָשִׂים, שֶׁהֲרֵי כְּבָשִׂים לְשׁוּם כְּבָשִׂים נִשְׁחֲטוּ. אֲבָל כְּסָבוּר אֵילִים וּשְׁחָטָן לְשׁוּם אֵילִים - לֹא, עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה. וְרַבָּה אָמַר: עֲקִירָה בְּטָעוּת לָא הָוְיָא עֲקִירָה. אָמַר רָבָא, וּמוֹתְבִינַן אַשְׁמַעְתִּין: הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּיגְּלוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְזִידִין - חַיָּבִין, הָא שׁוֹגְגִין - פְּטוּרִין, וְתָנֵי עֲלָהּ: פִּיגּוּלָן פִּיגּוּל. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּיָדַע דְּחַטָּאת הִיא וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ לְשׁוּם שְׁלָמִים - הַאי שׁוֹגְגִין? מְזִידִין הָווּ! אֶלָּא לָאו דִּכְסָבוּר שְׁלָמִים הוּא, וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ לְשׁוּם שְׁלָמִים, וְקָתָנֵי: פִּיגּוּלָן פִּיגּוּל, אַלְמָא עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: לְעוֹלָם דְּיָדַע דְּחַטָּאת הִיא, וְקָא מְחַשֵּׁב בָּהּ לְשׁוּם שְׁלָמִים, וּבְאוֹמֵר מוּתָּר. מְתִיב רַבִּי זֵירָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל מִנְחוֹת שֶׁנִּקְמְצוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - כְּשֵׁרוֹת, וְעָלוּ לַבְּעָלִים לְשׁוּם חוֹבָה, שֶׁאֵין הַמִּנְחוֹת דּוֹמוֹת לַזְّבָחִים, שֶׁהַקּוֹמֵץ מַחֲבַת לְשׁוּם מַרְחֶשֶׁת - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ שֶׁהִיא מַחֲבַת, חֲרֵבָה לְשׁוּם בְּלוּלָה - מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ שֶׁהִיא חֲרֵבָה. אֲבָל בַּזְּבָחִים אֵינוֹ כֵּן, שְׁחִיטָה אַחַת לְכוּלָּן, קַבָּלָה אַחַת לְכוּלָּן, זְרִיקָה אַחַת לְכוּלָּן. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּיָדַע דְּמַחֲבַת הִיא, וְקָא קָמֵיץ לָהּ לְשׁוּם מַרְחֶשֶׁת - כִּי מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין מַאי הָוֵי? הָא מִיעַקַּר קָא עָקִיר לָהּ! אֶלָּא לָאו דִּכְסָבוּר מַרְחֶשֶׁת הִיא, וְקָא קָמֵיץ לָהּ לְשׁוּם מַרְחֶשֶׁת וְטָעָה, דְּהָכָא הוּא דְּמַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ, הָא בְּעָלְמָא - עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה! אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: לְעוֹלָם דְּיָדַע דְּמַחֲבַת הִיא, וְקָא קָמֵיץ לָהּ לְשׁוּם מַרְחֶשֶׁת, וּדְקָא אָמְרַתְּ: כִּי מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ מַאי הָוֵי? רָבָא לְטַעְמֵיהּ, דַּאֲמַר רָבָא: מַחֲשָׁבָה דְּלָא מִינְכְּרָא - פְּסָל רַחֲמָנָא, מַחֲשָׁבָה דְּמִינְכְּרָא - לָא פְּסָל רַחֲמָנָא. מִשְּׁנָה הַתְּמִידִין אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. לֹא הִקְרִיבוּ כֻּלָּם בַּבּוֹקֶר - יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין וְלֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבּוֹקֶר - לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. לֹא הִקְטִירוּ קְטוֹרֶת בַּבּוֹקֶר - יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרִיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטוֹרֶת הַסַּמִּים, וְלֹא מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלֹא אֶת הַשּׁוּלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּשַׁבָּת, וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם. גְּמָרָא בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אָבִין מֵרַב חִסְדָּא: צִיבּוּר שֶׁאֵין לָהֶן תְּמִידִין וּמוּסָפִין, אֵי זֶה מֵהֶן קוֹדֵם? הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא תְּמִידִין דְּיוֹמֵיהּ וּמוּסָפִין דְּיוֹמֵיהּ - פְּשִׁיטָא, תְּמִידִין עֲדִיפִי, דְּהָווּ לְהוּ תָּדִיר וּמְקוּדָּשׁ! אֶלָּא תְּמִידִין דְּלְמָחָר וּמוּסָפִין דְּהָאִידָנָא: תְּמִידִין עֲדִיפִי - שֶׁכֵּן תָּדִיר, אוֹ דִּלְמָא מוּסָפִין עֲדִיפִי - דְּהָווּ לְהוּ מְקוּדָּשׁ? אָמַר לֵיהּ, תְּנִיתוּהָ: הַתְּמִידִין אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין, וְלָא (אֶת) הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִית לֵיהּ, וּלְקַדֵּם - וְהָתַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה", וְאָמַר רָבָא: "הָעֹלָה" - עוֹלָה רִאשׁוֹנָה!

אלא

תוספות

העולה". והשתא ליפרוך ממתניתין דדרשא מהא איפכא, דעולת הבקר קדמה ברישא! לכך נראה לפרש: דמהכא לא נפקא לן אלא הקטרה, דכולי קרא — בהקטרה איירי. ומהתם נפקא לן עבודת דם, דכתיב "תעשו" — משמע: עשיית הדם. ופרק "הגחל [קמא"] (בבא קמא קיא, א) איצטריך לאיתויי האי קרא. דהא לא כתיב אלא הקטרה אשה ריח ניחוח קמי תמיד, ודלמא הקטרת מוסף קדמה? ועשיות בתר הכי (מלבד איכתיבו) — כדכתיב (במדבר כח) "מלבד עולת התמיד תעשו את אלה". תימה: למה לי קרא דתמיד קודם למוסף? תיפוק ליה דתדיר קודם, דאף על גב דקדמי בקרא, אמרינן בזבחים (פט, א) דמוספי חודש קדמי למוספי ראש השנה, אף על גב דכתיב "מלבד עולת החדש" לבסוף. ואי מיפסיל ביוצא — ניחא, ובסמוך נפקא דלא מיפסיל! ויש לומר: דהיא גופא שמעינן, מה עולה — שאין לאחר, אף על גב דכתיב "מלבד" לבסוף. והא דאמרינן בריש "כל התדיר" (זבחים פט, ב): יכול יהא חטאת קודמת למעשה עולה, משום דכתיב "ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה"? תלמוד לומר: "יפר שני בן בקר תקח לחטאת". יכול תהא עולה קודמת לכל מעשיה? תלמוד לומר: "ועשה" וגו'. הא כיצד? דם חטאת — קודם לדם עולה, מפני שמרצים. אברי עולה קודמין לחטאת — מפני שכולה כליל. אלמא בעי לאקדומי אפילו מהקטרה, אף על גב דכתיב "ועשה" דלא משמע אלא עשיית הדם — לאו מילתא היא. דכיון דגלי גבי תמידין, הוא הדין נמי התם. אי נמי: מ"והקריב את אשר לחטאת ראשונה" הוה קא דריש, דמיניה דרשינן (זבחים צ, א): זה בנה אב: כל החטאות קודמות לעולה. אי נמי: אי לאו קרא, הוה אמינא: מאי דבעי בהקטרה — מקדים ברישא. ותימה: למה לי קרא ד"העולה"? בלא האי קרא נמי תיפוק לי מיוקדם דבר שנאמר בו "בבקר" מדבר שלא נאמר בו אלא "ביום" — דמשמע בעיצומו של יום. דמיניה שמעינן בפרק "תמיד נשחט" (פסחים נח, א) דמוספין קרבי עד שש. והכי אמרינן פרק "אמר להם הממונה" (יומא לג, ב): קטורת קודם לאברים — יוקדם דבר שנאמר בו "בבקר בבקר" לדבר שלא נאמר בו אלא "בבקר"? ויש לומר: אהא לא קשיא מידי, דאי לאו "העולה" — הוה דרשינן "מלבד" כדבעי למדרשיה ב"הגחל קמא" (בבא קמא) קיא, א). אלא אי קשיא — לישתוק מ"מלבד", ואי מיפסיל בכך — נראה שפיר דמההוא לא שמעינן פסול. אי נמי: מ"יוקדם" לא שמעינן אלא שמצוה להקדים, אבל אם הקדים ושחט — יגמור. ומהכא שמעינן — דלא. ותימה: הא דאמרינן ריש עירובין (ב, א): שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל — פסולין. ותיפוק לי דאם כן, אקדמינהו קודם תמיד. דפשטא דמילתא משמע: קודם שנפתחו באותו יום. וכן נמי לקמן פרק "שתי מדות" (פט, ב): עולת תמיד ששחטה שלא לשמה — כשרה. ואמאי? הא קודם תמיד איתעביד! מיהו מהתם לא קשיא מידי — דשחיטה, לאו עבודה היא, דלא הויא בכלל עשיה. מיהו תימה: דאמרינן פרק "אמר להן הממונה" (יומא כט, א) ופרק "שתי הלחם" (מנחות ק, א): לא זו בלבד אמרו, אלא אפילו עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה — תצא לבית השריפה. וא"לילה" קאי. ותיפוק ליה דקמי תמיד עבדינהו, אבל משום קודם פתיחת דלתות ההיכל — לא מיפסלי, דלא כתיב בהו "פתח"! ושמא, כיון דאכתי לא מטא זמן תמיד — קרא לא איירי בהכי. אי נמי: לא מיפסיל בשביל כך, כדמסקינן הכא: למצוה בעלמא. וכן משמע פרק תמיד נשחט (פסחים נט, ב) דעשה דפסח ועשה דאכילת קדשים דחי לעשה דהשלמה דדרשינן עליה השלם כל הקרבנות כולם, ואי הוה מיפסל לא שייך ביה דחייה, ועליה השלם מהאי קרא (ויקרא ו) ד"וערך עליה העולה" הוא דדרשינן וכיון דהתם לא מיפסל הוא הדין הכא. וכן משמע נמי שלהי "מי שהיה טמא" (שם צח, א) בכור שנתערב בפסח, אם חבורת כהנים — יאכלו. ונתערבו מחיים קאמר, מדפריך בגמרא: והא אין מביאין קדשים לבית הפסול [ופירש רש"י: והוה ליה למימר ירעו עד שיסתאבו, חמן שחיטת פסח אחר תמיד הוא, ואפילו הכי לא מיפסיל הבכור. וכן משמע נמי ב"האשה" (שם פח, ב): חמשה שנתערבו ערות פסחיהן [זה בזה], ונמצאת יבלת באחד מהן [כו'], ופטורין מלעשות (פסח ראשון ו) פסח שני. ופריך טובא: ונייתי פסח שני, וניתני במותר פסח! ודחיק טובא לשנויי. והשתא, אי מפסיל, מאי קשיא ליה? הא פסח שני זמנו נמי אחר תמיד, דלא חשיב ליה בין דברים שבין פסח ראשון לפסח שני. ואם כן, אי שלמים הוי, דמותר הפסח קרב שלמים — הא מיפסלי! ואין לומר: דעשה דפסח דחי לעשה דהשלמה, דהא לא הוי אלא ספיקא בעלמא. ומיהו קשיא בהכי: כיון דאיכא איסורא דאורייתא, היכי מקריבין לכתחלה? ואין לומר: דמשום ספיקת פסח דחי ליה איסורא דאורייתא. ותו, דמסקינן התם דמשום סמיכה שבקינן ליה, דליכא נמי אלא מצוה בעלמא, וגבי בכור דוחה נמי (דבמותר הפסח איירי). לכך נראה: דודאי בתמיד של שחר, דכתיב "תעשו" — הוא דמעבבי עשיות דדם, אבל בתמיד של ערב — לא מעבבא אלא הקטרה. דכולי קרא בהקטרה איירי. וכן משמע בריש "תמיד נשחט" (שם נט, א), דמוקי לה בחטאת העוף, שאין למזבח אלא דמה. אי נמי: בבהמה, ומעלה ומלינה בראשו של מזבח. ואי קרא לא איירי אלא בהקטרה — ניחא דלא מעבבא אלא הקטרה, ד"עליה השלם כל ההקטרות כולן" משמע. אבל אי מ"תעשו" נפיק, דמסתבר לאשוויי תמיד של שחר לתמיד של ערב, מאי טעמא לא מעבבא נמי עשייה? והשתא ניחא דהני איירי בשלא הקטיר התמיד, דהקטרת אימורים — כל הלילה, כדדרשינן לעיל (כו, ב). וההוא דריש "תמיד נשחט" דמוקי לה בחטאת העוף, לא בעי לאוקומה כי האי גונא — דאם כן, מאי דחייה איכא? אבל השתא, איכא דחייה מדרבנן מיהא, גזירה אטו הקטרה. מיהו בשמעתין מוכח דלא הוי אלא למצוה. ותימה: דבפרק "אלו דברים" (פסחים עג, ב) אמרינן: שחטו, ונודע שמשכו ידיהם קודם או שנטמאו — ישרוף מיד. ופריך: ואי אמרת לא בעי עקירה — פסולו מחמת מאי הוי? ששחטו אחר תמיד של בין הערבים. אלמא, בהכי מיפסלי! ויש לומר: דהאי דנשרף — לפי שלכתחילה אסור להקטירו, וממילא יפסל. והא דאין מעלה ומלינה — דקסבר: לינה מועלת בראשו של מזבח. ואף על גב דהקטרת אימורים לא מעכב, כי אבדו כשר באכילה — הני מילי כי איחזו להקטרה, אבל הכא — הא לא איחזו. אי נמי: מדרבנן אסור ליזרק. ולפירוש זה לא קשיא מידי מה שמביא רבינו יצחק בן אברהם, דתניא בתוספתא דפסחים: כל הקדשים שהקריבן קודם תמיד של שחר, או שעיכבן אחר תמיד הערב — פסולין. והשתא, אי אמרת דמדרבנן פסילי שלא ליזרק — ניחא. מיהו "הקריבו" משמע שהקריב כולו, ואדרבה אי בשחטן איירי — קשיא קודם תמיד של שחר אפילו אסרינן ליזרק, אמאי פסלינן ליה? הלא

רש"י

אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּלֵית לֵיהּ, וְאִי דְּיוֹמֵיהּ אַמַּאי? תָּדִיר וּמְקוּדָּשׁ - תָּדִיר עָדִיף! אֶלָּא לָאו דִּלְמָחָר, וְקָתָנֵי: אֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה - אַלְמָא כִּי הַדָּדֵי נִינְהוּ! - אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: לְעוֹלָם דְּאִית לְהוּ, וּלְקַדֵּם. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם - מִצְוָה בְּעַלְמָא הוּא. תָּא שְׁמַע: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים כְּדֵי לִשְׁבֹּת וְלִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּאִית לֵיהּ - תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ! אֶלָּא לָאו דְּלֵית לֵיהּ - וּשְׁמַע מִינָּהּ: תְּמִידִין עֲדִיפִי! - לָא, לְעוֹלָם דְּאִית לֵיהּ, וְהָכִי קָא אָמַר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמַנִּי? - בֶּן בַּג בַּג הִיא. דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר: מְנַיִן לַתָּמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם", מַה לְּהַלָּן - טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, אַף כָּאן - טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: הָנֵי שִׁשָּׁה - שִׁבְעָה הָווּ, דְּהָא אִיכָּא דְּצַפְּרָא דְּתִלְתָּא בְּשַׁבְּתָא! - וּלְטַעֲמִיךָ, תְּמַנְיָא הָווּ, דְּהָאִיכָּא דְּפַנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא! - הָא לָא קַשְׁיָא, דִּלְבָתַר דְּאַקְרִיב קָאָמַר.

מכל

אלא פשיטא דלית ליה – אלא או לתמידין או למוספין. **מבוקרים** – בלא מום, שצריך לבודקן שלא יהא בהן מום ארבעה ימים קודם לשחיטה. ולהכי צריכין ששה – שמא יארעו שני ימים טובים של ראש השנה בחמישי בשבת, ויצטרכו בכל יום שנים. **כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה** – אם אירעו ביחד, שיהא כדי להקריב שני תמידין ליום. **אילימא דאית להו** – כבשים הרבה. **תמידין ומוספין טובא הוו** – ועשרים ותרתי טלאים בעינן [ותיהוי ששה – לתמידין, ושש עשרה – למוספין]. **ושמע מינה תמידין עדיפי** – דלא אמרינן: יקריב הארבעה בשבת – לתמידין ולמוספין, ויבטל תמידין יום טוב שני של ראש השנה. אלמא, תמידין דיומם שני עדיפי ממוספי שבת, ואף על פי שמוספי שבת מקודש, הן ושבת קדוש מיום טוב. **לעולם דאית ליה** – לתמידין ומוספין. והאי דלא נקט אלא תמידין – משום דבמבוקרין ארבעה ימים קודם שחיטה קאמר, לתמידין הוא דבעינן ביקור ארבעה ימים, אבל מוספין – לא. **שמירה שמירה לגזירה שוה** – מה פסח – מבוקר ארבעה ימים, דמקחו מבעשור, ושחיטתו בארבעה עשר. אף תמיד – טעון ביקור ארבעה ימים. **דהאיכא צפרא דחד בשבתא** – דבשלמא דבין הערבים, ודיום שני ושלישי – איכא למימר שיחזור ביום ראשון אחר טלאים מבוקרים ארבעה ימים קודם. אלא במוצאי שבת – לא יכול לחזור, ומה יקריב לבוקר? והא דנקט חד בשבת – היינו כי הוי ראש השנה חמישי וששי, והוא הדין נמי אי הוי ראש השנה בראשון ושני מצי למיפרך: והאיכא צפרא דשלישי בשבת? **דפניא דמעלי שבתא** – דקא סלקא דעתך: דקודם שהקריב תמיד של בין הערבים – של ערב שבת קאמר, דליהוי ששה. והוא הדין דמצי למיפרך: דפניא דמעלי יומא טבא, היכי דהוי ראש השנה חמישי וששי. **דלבתר דמקריב** – תמיד של בין הערבים קאמרינן דליהוי שש.

הכי

אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר במשנה **דְּלֵית לֵיהּ** – שאין לו מספיק כבשים גם לתמידים וגם למוספים, ובמקרה כזה אמרה המשנה שיכול להקריב או תמידים או מוספים כרצונו. **וְאִי דְּיוֹמֵיהּ, אַמַּאי** – ואם כוונת המשנה לתמידים ומוספים של אותו יום, מדוע רשאי להקריב את הכבשים למוספים במקום לתמידים, הרי **תָּדִיר וּמְקוּדָּשׁ (תָּדִיר) עָדִיף** – הרי לתמידים יש עדיפות על המוספים משום שיש להם שתי מעלות שהם גם תדירים וגם מקודשים, ואילו למוספים יש רק מעלה אחת שהם מקודשים. **אֶלָּא לָאו דִּלְמָחָר** – אלא ודאי כוונת המשנה לתמידים של מחר, שאין להם מעלה של 'מקודש' מפני שהוא יום חול, **וְקָתָנֵי שֵׁאֵין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה** ויכול להקריב את הכבשים היום למוספים או לדחותם למחר ולהקריבם לתמידים. **אַלְמָא כִּי הָדְדֵי נִינְהוּ** – מוכח מכאן שתדיר לבד ומקודש לבד שוים בחשיבותם.

דוחה הגמרא את ראיית רב חסדא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב חסדא, **לְעוֹלָם** יש להעמיד את משנתינו כפי שאמרת בתחילה, **דְּאִית לְהוּ וְלִקְדַּם** – שיש להם כבשים גם לתמידים וגם למוספים, ומדובר שהקדים את הקרבת המוספים לתמידים או להיפך. **וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** מהברייתא שאמרה **שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר קוֹדֵם** לתמיד של שחר, שאסור להקדים את הקרבת המוספים, יש לתרץ **שִׁמְצְוָה בְּעָלְמָא הוּא** – איסור זה הוא מצוה לכתחילה בלבד, והמשנה מדברת לענין דיעבד, שאם עבר והקדים את המוספים לתמידים אין זה מעכב.

מביאה הגמרא ראיה אחרת: **תָּא שְׁמַע,** נאמר במשנה בערכין (יג.) העוסקת בחיוב בדיקת הקרבנות מכל מום קודם לשחיטתם, **שֵׁאֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין** – בדוקים מכל מום, שאותם שומרים **בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים** שבבית המקדש **כְּדֵי** שיספיקו **לְשַׁבָּת וְלִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.** ולכאורה כוונת המשנה שצריכים להכין את ששת הטלאים שמא יארע שני ימי ראש השנה סמוך לשבת, ויספיקו הטלאים להביא מהם בשלושת ימים אלו שני תמידים בכל יום. ויש לברר **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאִית לֵיהּ** – אם נאמר שיש לו מספיק טלאים בין לתמידים ובין למוספים של שבת ושל ראש השנה, מדוע אומרת המשנה שצריך להכין רק ששה טלאים, הרי **תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ** – התמידים יחד עם המוספים הם הרבה יותר מששה. **אֶלָּא לָאו דְּלֵית לֵיהּ** – אלא ודאי מדובר כאן שאין לו טלאים שיספיקו גם לתמידים וגם למוספים, שצריך לשמור ששה טלאים לקרבנות התמיד של ראש השנה ולא להקריבם למוספי השבת. **וּשְׁמַע מִינָּהּ שֶׁתְּמִידִין עֲדִיפִי** ממוספים, הרי שתדיר עדיף ממקודש.

הגמרא דוחה את הראיה: **לֹא** – אין לפרש כך את המשנה בערכין, אלא **לְעוֹלָם** כוונתה **דְּאִית לֵיהּ** – שיש לו טלאים די צורכו לתמידים ולמוספים. **וְהָכִי קָא אָמַר, אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבוּקָּרִין בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים** בערב שבת שיש ראש השנה אחריה, כדי שיהיו כולם מבוקרים **אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה.** היינו שיש דין מיוחד בקרבן התמיד שיהיה בדוק מכל מום ארבעה ימים לפני שחיטתו, ומפני שבשבת ובראש השנה אי אפשר לקנות טלאים מבוקרים מן השוק, צריך להכין ששה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים בערב שבת עבור התמידים של שלושת ימים אלו. **וּמַנִּי** – וכדעת מי שנויה משנה זו, כדעת התנא **בֶּן בַּג בַּג הִיא,** הסובר שכך דינו של קרבן התמיד. **דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, מִנַּיִן לְתָמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** בעולת התמיד (במדבר כח ב) 'אֶת קָרְבָּנִי וגו' **תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', וּלְהַלָּן** לגבי קרבן פסח **הוּא אוֹמֵר** (שמות יב ג–ו) 'בָּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת וגו' **וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם** לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ' וגו'. ולומדים בגזירה שוה משמירה שנאמרה בקרבן פסח לשמירה שנאמרה בקרבן התמיד, **מַה** לְהַלָּן בקרבן פסח **טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה,** מהיום העשירי לחודש ניסן עד יום ארבעה עשר בו, **אַף כָּאן** בקרבן התמיד **טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה.**

הגמרא מקשה על ביאור זה: **אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, הָנֵי שִׁשָּׁה, שִׁבְעָה הָווּ** – וכי הטלאים הללו שיש להכין בלשכת הטלאים באותו ערב שבת, הם רק ששה, הרי שבעה טלאים צריך שיהיו שם, **דְּהָא אִיכָּא דְּצַפְּרָא דְּתִלְתָּא בְּשַׁבְּתָא** – שהרי צריך להכין שם טלה נוסף לתמיד של שחר ביום שלישי בשבוע, שהוא למחרת ראש השנה, כיון שבמוצאי ראש השנה אין מהיכן לקנות טלאים.

מקשה הגמרא על דברי רבינא: **וּלְמַעְמָיךְ** – ולשיטתך, שצריך התנא למנות את כל הטלאים שיש להכין בעת ההיא בלשכת הטלאים, הרי **תְּמַנְיָא הָווּ** – שמונה טלאים צריך שיהיו שם, ולא רק שבעה. **דְּהָאִיכָּא דְּפַנְיָא דְּמַעְלֵי שַׁבְּתָא** – שהרי יש להכין שם טלה נוסף לצורך התמיד של יום ששי לפנות ערב, היות ומן הסתם בודקים את הטלאים ביום ששי בעוד היום גדול, ועדיין לא הוקרב התמיד של בין הערבים.

מתרצת הגמרא: **הָא לֹא קַשְׁיָא, דִּלְבָתַר דְּאַקְרִיב קָאָמַר** – מפני שאפשר להעמיד את דברי התנא לאחר שהוקרב התמיד של בין הערבים, ועל אותו הזמן אמר שלא יהיו שם פחות מששה טלאים מבוקרים.

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

מביאה שאלה בענין זה: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַב חִיָּיא בַּר אָבִין מֵרַב חִסְדָּא, צִיבּוּר שֶׁאֵין לָהֶן כבשים** שיספיקו **לְתָמִידִין וְגם לְמוּסָפִין, אֵי זֶה מֵהֶן קוֹדֵם** ודוחה את חבירו.

הגמרא מבררת מה כוונת רב חייא בר אבין בשאלתו: **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא תְּמִידִין דְּיוֹמֵיהּ וּמוּסָפִין דְּיוֹמֵיהּ** – אם נאמר שכוונתו שהתמידים והמוספים הם מקרבנות יום זה שעומד בו, **פְּשִׁיטָא שֶׁתְּמִידִין עֲדִיפִי** ממוספים, כי לתמידים יש ביום כזה שתי מעלות, **דְּהָווּ לְהוּ** דבר **תָּדִיר** – מצוי בכל יום, **וּמְקוּדָּשׁ** – וגם שנוספה בהם היום קדושה מפני שהוא יום טוב. והמוספים יש בהם רק המעלה של קדושת היום. **אֶלָּא** כוונתו **לְתָמִידִין דִּלְמָחָר** – שנצרכים למחר, **וּמוּסָפִין דְּהָאִידָּנָא** – שנצרכים להיום. כגון שיש להם שני כבשים בשבת, האם יקריבום למוספי השבת, או לתמידים של מחר. והספק הוא, האם **תְּמִידִין עֲדִיפִי שֶׁכֵּן** יש להם מעלה של **תָּדִיר, אוֹ דִּלְמָא מוּסָפִין עֲדִיפִי** שכן יש להם מעלה **דְּהָווּ לְהוּ מְקוּדָּשׁ** מחמת קדושת היום, ולתמידים של מחר אין מעלה כזו כיון שמחר הוא יום חול.

תשובת רב חסדא לרב חייא בר אבין: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, **תְּנִיתוּהָ** – שנינו זאת במשנתינו, 'הַתְּמִידִין אֵין מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין אֶת הַתְּמִידִין וְלֹא (אֶת) הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה', ויש לברר, **הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאִית לֵיהּ וְלִקְדַּם** – אם מדובר כשיש לו כבשים לתמידים ולמוספים, והכוונה שיכול להקדים איזה שירצה, הרי אי אפשר לפרש כך, **וְהָתַנְיָא, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר** קרב על המזבח **קוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, תַּלְמוּד לוֹמַר** בענין סדר המערכה שעל המזבח (ויקרא ו ה) 'וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר **וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעוֹלָה'** וגו', היינו שיערוך על האש את עולת התמיד, **וְאָמַר רָבָא** שכוונת הברייתא שהמילה 'הָעוֹלָה' מיותרת, ובאה ללמד שתהיה **עוֹלָה** זו **רִאשׁוֹנָה** לכל קרבנות היום. לפיכך לא יתכן לפרש במשנתינו שיקדים את המוספים לעולת התמיד.

ובשל כך חוזרת הקושיא, **מִכָּל מָקוֹם שִׁבְעָה הָווּ** – הרי צריך שיהיו שם שבעה טלאים, כיון שצריכים להכין טלה נוסף ליום שאחרי ראש השנה.

ומכח קושיא זו דוחה הגמרא את הביאור הקודם ומבארת באופן אחר: **אֶלָּא, תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי** – התנא לא דיבר על ששת הטלאים הנצרכים לשבת ושני ימי ראש השנה, אלא על כל ימות השנה, שצריך שיהיו בלשכה בכל יום ששה טלאים ראויים להקרבה, שיוכל ליטול מתוכם איזה שנים שירצה עבור התמידים של אותו יום. **וּמַאי 'כְּדֵי לְשַׁבָּת וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה', סִימָנָא בְּעָלְמָא** – זהו סימן לזכירה בלבד. שאם היה אומר 'אין פוחתין משׁשה טלאים', אפשר לטעות במספר שהזכיר, אולי אמר חמשה או ארבעה, על כן אמר שצריך שיהיו שם טלאים כמו שצריך לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה, שהם ששה טלאים.

ומביאה הגמרא הוכחה לביאור זה: **דַּיְקָא נַמִּי דְּקָתָנֵי 'כְּדֵי לְשַׁבָּת** ולשני ימים טובים' וכו', ומשמע, כמו שראוי להקריב בשלושת ימים אלו, **וְלֹא קָתָנֵי** 'אין פוחתין משׁשה טלאים **לְשַׁבָּת וּלְשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה'**, בלי המילה 'כדי', שאז היה משמע מדבריו שטלאים אלו הם לשבת ולימי ראש השנה ממש. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

שנינו במשנה: **'לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר** וכו' יקריבו בין הערבים, אמר רבי שמעון אימתי בזמן שהיו אנוסין וכו', לא הקטירו קטורת בבוקר יקטירו בין הערבים, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרֵיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים** ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר' וכו'.

מקשה הגמרא: **חִינּוּךְ מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ** – הרי לא הוזכר כאן דין הקשור לחינוך מזבח העולה, ועל מה הביאה המשנה טעם שאין מחנכין את מזבח העולה אלא בתמיד של שחר. מתרצת הגמרא: משנתינו **חֲפוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך יש לשנות בה, **לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר, לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם, כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים,** בזמן **שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ** בהקרבת תמיד של שחר, **אֲבָל** אם כבר **נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ**, ואירע ביום מן הימים שלא הקריבו תמיד של שחר, **יַקְרִיבוּ** תמיד של **בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִימָתַי רשאים** להקריבו, דווקא **בִּזְמַן** שלא הקריבוהו בבוקר מפני **שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ** שׁוֹגְגִין, **אֲבָל אִם הָיוּ** מְזִידִין ולכן **לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר,** קנסום חכמים שלא **יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.** אך בקטורת אין הדין כך, ואף אם **לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.** על הדין הזה שמוסיפה כעת הגמרא בלשון המשנה, שאם לא נתחנך המזבח לא יקריבו תמיד של בין הערבים, מביאה המשנה טעם שאין מחנכים את מזבח העולה אלא בתמיד של שחר.

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שאם לא נתחנך המזבח לא יקריבו תמיד של בין הערבים. ומשיבה: **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** נאמר בחינוך המזבח לגבי עולת התמיד (שמות כט לט) **'וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבַּיִם',** ודורשים מלשון הכתוב 'הכבש השני', שאם הקריבו כבש אחד לעולת התמיד בבוקר יקריבו **שֵׁנִי בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְלֹא רִאשׁוֹן בֵּין הָעַרְבַּיִם** – אבל אם לא הקריבו בבקר, לא יקריבו את הראשון לאותו יום בין הערבים. אמנם **כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים,** בזמן **שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ** עדיין, שהרי פסוק זה עוסק בחינוך המזבח. **אֲבָל** אם **נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ,** יקריבו **אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

שנינו במשנה: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִימָתַי** רשאים להקריבו בין הערבים, **בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין** ולכן **לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבֹּקֶר, לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.** אמנם אם **לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר, יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

מקשה הגמרא על רבי שמעון: **וְכִי** אם **הַכֹּהֲנִים חָטְאוּ,** צריך להיות **הַמִּזְבֵּחַ בָּטֵל** מלהקריב עליו תמיד של בין הערבים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** רבי שמעון **הָכִי קָאָמַר, שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּ הֵן** – רק אלו שנתרשלו בו לא יקריבוהו בין הערבים, **אֲבָל** כהנים **אֲחֵרִים יַקְרִיבוּ** תמיד של בין הערבים.

שנינו במשנה: **לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבֹּקֶר, יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.**

מבארת הגמרא: הטעם שלא קנסום שלא יקטירוה בין הערבים, **דְּכִיוָן דְּלֹא שְׁכִיחָא** – שאין הקטרתה מצויה כל כך, שהרי מקטירים אותה פעמיים ביום בלבד, מה שאין כן עולת התמיד שיש בכל יום עולות הרבה מלבדה, **וּמְעַתְּרָא** – וסגולתה להעשיר את מקטירה, **חֲבִיבָא לְהוּ וְלֹא פָּשְׁעֵי** – חביבה עליהם ואינו מצוי שיתרשלו בה כלל, ולכן לא קנסום.

שנינו במשנה: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרֵיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – כאשר אין מקטירים אלא בין הערבים בלבד, מקטירים כל קטורת היום ההוא בבת אחת, במשקל מנה שלם. מפני **שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** וכו', ואז מקטירים ממנה משקל מנה שלם.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא,** שאין מחנכים את מזבח הזהב אלא **בִּקְטֹרֶת הַסַّמִּים שֶׁל שַׁחַר.** מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא.** יש אומרים שחינוך מזבח הזהב נעשה בקטורת של שחרית, ויש אומרים שנעשה בקטורת של בין הערבים.

אָמַר אַבָּיֵי, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר שחינוך מזבח הזהב **בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.** והראיה, **דִּכְתִיב** בחינוכו (שמות ל ז) 'וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים **בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת יַקְטִירֶנָּה',** שתהיה הקטרתה באותה שעה שמטיב הנרות ומנקה אותם ומכינם להדלקה. ויש לדייק, **אִי לָאו דַּעֲבַד הַדְלָקָה מֵאוֹרְתָּא, הֲטָבָה בְּצַפְּרָא מֵהֵיכָא** – אם לא שהדליק הנרות אתמול בין הערבים, מה צריך לנקותם בבוקר. מוכח שהדלקת הנרות הראשונה נעשתה בין הערבים, ומכאן ראיה שגם ההקטרה הראשונה של הקטורת נעשית בין הערבים, שהרי תלה הכתוב את הקטרתה בהדלקת הנרות שנאמר (שמות ל ח) 'וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה'.

מבררת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** שחינוך מזבח הזהב **בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר,** מדוע לא למד אף הוא מפסוק זה שחינוכו בין הערבים. משיבה הגמרא: התנא ההוא **גָּמַר מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה** – למד את דין חינוך מזבח הזהב מחינוך מזבח העולה, **מַה לְּהַלָּן** במזבח העולה חינוכו **בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, אַף כָּאן** במזבח הזהב חינוכו **בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר.**

שנינו במשנה: **וְלֹא** מחנכים **אֶת הַשֻּׁלְחָן** של לחם הפנים **אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּשַׁבָּת.**

מקשה הגמרא: משמע מלשון התנא שהשלחן מתחנך בנתינת לחם עליו בשבת, **אֶלָּא** [–אבל] **בְּיוֹם חוֹל, אִיחַנּוּכֵי הוּא דְּלֹא מִחַנַּךְ** – אינו מתחנך בנתינת הלחם, **הָא** קַדּוּשֵׁי מִיקַּדֵּישׁ – אך הלחם עצמו מתקדש בנתינתו על השלחן ביום חול, לענין שיהיה נפסל ביוצא חוץ לקלעים ולענין פסולים אחרים שנאמרו בו. והרי זו סתירה למבואר במשנה להלן (ק.), שאינו נעשה קדוש להיפסל אלא אם יניחוהו על השלחן בשבת. מתרצת הגמרא: אין כוונת התנא רק לענין חינוך השלחן, אלא אדרבה **הִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן** – דבר זה עצמו בא להשמיענו, **דְּחִינּוּךְ וְקִידּוּשׁ דְּשֻׁלְחָן בְּשַׁבָּת הוּא** – שגם חינוך השלחן וגם קידוש הלחם עליו שניהם בשבת דווקא.

ומביאה הגמרא ראיה שכוונת התנא גם על קידוש הלחם שיהיה בשבת: **כִּדְקָתָנֵי בְּסֵיפָא** של משנתינו לגבי חינוך המנורה, **'וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם'.** כפי שלגבי המנורה דיבר התנא על כל עיקר מצותה, שהרי חוץ מהדלקתה אין בה דבר נוסף כיון שאינה מקדשת כלום, כך לגבי השלחן דיבר על כל עיקר מצוותיו, היינו בין חינוכו ובין קידוש הלחם עליו, ועל שניהם אמר שיהיו בשבת.

ברייתא בענין הקטורת: **תָּנוּ רַבָּנַן,** הפעם ההיא שהקטירו קטורת על מזבח העולה שבעזרה במקום על מזבח הזהב שבהיכל [כפי שיבואר בסמוך], **זֶהוּ** בלבד היתה **קְטֹרֶת שֶׁעָלְתָה לְיָחִיד** – שנדב אותה יחיד ולא הציבור, והוקטרה **עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן** ולא על הפנימי, **וְהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה,** כי מעיקר הדין אין להקטיר כך.

מבררת הגמרא: **הֵיכָא** – היכן ומתי היה דבר זה. ומשיבה: **אָמַר רַב פָּפָּא,** היה זה **בַּנְּשִׂיאִים** – בקטורת שהביאו נשיאי השבטים בחנוכת המשכן, שנאמר בכל אחד מהם (במדבר ז יד ואילך) 'כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב

המשך בעמוד כה

רש"י

הכי גרסינן תנא בעלמא קאי – "סימנא בעלמא נקט". כלומר, האי דנקט "ששה" – לאו לשבת ושני ימים דוקא קאמר, אלא אפילו כל יומות החול בעינן בלשכה ששה טלאים, כולן מבוקרין ארבעה ימים קודם שחיטה, לבד יום השחיטה. שהיו שם בכל יום ששה ראויין ליטול איזו שנים מהן שירצה. כגון דביום חינוך הוו בה (שנים עשר) ששה מבוקרים ארבעה ימים קודם. ונטלו שנים ביום ראשון, ובקרו שנים והכניסן תחתיהן. ליום שני נטלו שני מן הראשונים, ובקרו שנים מן השוק ונתנו שנים תחתיהן. לשלישי נטלו שנים מן הראשונים, ובקרו שנים תחתיהם אחרים והכניסו תחתיהן – נשארו שם ששה מן הראשונים. ליום רביעי יטלו עוד שנים מן הראשונים, והשנים שנתבקרו בראשון יהיו ראויין שנים של ראשון ושנים של שני ושנים של שלישי, וכן כולם. לעולם יהיו שם ששה ראויין לישחט. ולא פירש טעם הדבר. ולי נראה דקבעו חכמים מנין קבוע לדבר, דאי מתרמין (לא) – משכחי טלאים מבוקרין זה ארבעה ימים. **סימנא בעלמא** – שלא תטעה בגירסא אם ששה או חמשה או ארבעה. **כדי לשבת ולשני ימים** – משמע: סימן. כלומר, שראוי לשלשה ימים. **ולא תני לשבת ולשני ימים טובים** – דליהוי משמע: לצורך שבת ושני ימים טובים של ראש השנה. **ולא ראשון בין הערבים** – שאם לא הקריבו בבקר – לא יקריבו בין הערבים. דהכי מידריש קרא: אם את הכבש האחד תעשה בבקר – הוכשר שני ליקרב בין הערבים, ואי לא – לא. **במה דברים אמורים שלא נתחנך המזבח** – דהאי קרא – בחינוך כתיב, דכתיב לעיל מיניה "וזה אשר תעשה על המזבח", בפרשת "ואתה תצוה". **אבל נתחנך המזבח אפילו ראשון בין הערבים** – דכתיב בפרשת "פינחס": "ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר" כו'. ובההוא קרא לא כתיב "את הכבש אחד תעשה בבקר". ותניא בספרי: האי קרא למה נאמר? והלא כבר נאמר למעלה בפרשה "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש" וגו' – שנים הוא מקריב, ולא ארבעה. **יקטירו בין הערבים** – כדתנא טעמא: דלא שכיחי דפשעו בה, הילכך לא קנסי בה להו. **ומזבח בטל כו'** – דקאמר "לא יקריבו בין הערבים". **דלא שכיח** – דתמיד – עולה הוא, ואף על גב דלא קרבה אלא תרי זימני ביומא, איכא עולות אחריני דמקרבי כל יומא טובא. הילכך לא חביב להו, ופשעי – הילכך קנסו להו. אבל קטרת – לעולם ליתא אלא תרי זימני ביומא. לישנא אחרינא: לא שכיחא בחד גברא, כדאמרינן במסכת יומא (כו, א): מעולם לא שנה אדם בה. **מעתרא** – מעשרת, כדכתיב "ישימו קטורה" וכתיב בתריה "ברך ה' חילו" (דברים לג). **ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר** – כדאמרינן לעיל: ולא ראשון בין הערבים, דכתיב "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות" וגו', כשמדשן את המנורה מן האפר שיש שם מן הנרות. **אי לאו דעבד מאורתא הדלקה** – ממאי בעי לתקן לצפרא? אלמא חינוך מנורה בין הערבים. וכיון דמנורה נתחנכה בערב – קטרת נמי תחילתה בערב, דכתיב (שמות ל): "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה". **הא קדושי מקדש** – ללחם אם יסדירוהו עליו בחול? בתמיד. דהא קיימא לן בפרק "שתי הלחם" (מנחות ק, א) דלא מקדש לחם אלא בשבת. דקתני: שאפילו הוא על השולחן ימים רבים – אין בכך כלום, דלא קדוש לא ליפסל ביוצא ולא לשם פסול. **כדקתני סיפא כו'** – "ומנורה אינה מקדשת" – כלומר, וכל מילתא דידה אינה אלא בין הערבים. [דהיינו] הדלקה, הכי נמי כל מילי דידיה [דקידוש וחינוך] דשולחן בשבת. **זו היא קטרת** – מפרש בסמוך דבנשיאים קמיירי, דכתיב (במדבר ז) "כף אחת עשרה זהב" וגו'. **והוראת שעה היתה** – דשוב לא היה בא על מזבח החיצון. **הוא דלא** – דקאמרינן "הוראת שעה היתה". **כיוצא בה** – בקטורת. **יכול** – יחיד הוא דלא יביא קטורת נדבה, שהרי דין הוא שלא מצינו שיהא מביא חובתו כיוצא בה, שהרי קטורת חובה ליחיד לא מצינו.

אבל

מִכָּל מָקוֹם שִׁבְעָה הָווּ! אֶלָּא תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי, וּמַאי "כְּדֵי לְשַׁבָּת וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה"? סִימָנָא בְּעָלְמָא. דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי "כְּדֵי לְשַׁבָּת", וְלָא קָתָנֵי "לְשַׁבָּת וְלִשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה", שְׁמַע מִינָּהּ. "לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבּוֹקֶר וכו'. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרֵיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים". חִינּוּךְ מַאן דְּכַר שְׁמֵיהּ? - חִסּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: "לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבּוֹקֶר - לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? - שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ - יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין, לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבּוֹקֶר - לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבּוֹקֶר - יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם" - שֵׁנִי בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְלֹא רִאשׁוֹן בֵּין הָעַרְבַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל נִתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ - אֲפִילּוּ רִאשׁוֹן בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ אֲנוּסִין אוֹ שׁוֹגְגִין, אֲבָל אִם הָיוּ מְזִידִין, לֹא הִקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ בַּבּוֹקֶר - לֹא יַקְרִיבוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבּוֹקֶר - יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְכִי כֹּהֲנִים חָטְאוּ, מִזְבֵּחַ בָּטֵל!? אֲמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: לֹא יַקְרִיבוּ הֵן, אֲבָל אֲחֵרִים - יַקְרִיבוּ. "לֹא הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בַּבּוֹקֶר - יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם". דְּכֵינָן דְּלָא שְׁכִיחָא וּמְעַתְּרָא - חֲבִיבָא לְהוּ,

תלמוד

וְלָא פְּשִׁעִי. "אֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכוּלָּהּ הָיְתָה קְרֵיבָה בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁאֵין מְחַנְּכִין אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם" וכו'. וְהָתַנְיָא: בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר! - תַּנָּאֵי הִיא. אָמַר אַבָּיֵי: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, דִּכְתִיב: "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת יַקְטִירֶנָּה" - אִי לָאו דַּעֲבַד הַדְלָקָה מֵאוֹרְתָּא, הֲטָבָה בְּצַפְּרָא מֵהֵיכָא? וּלְמַאן דְּאָמַר בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר - גְּמַר מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה, מַה לְּהַלָּן בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, אַף כָּאן בִּקְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁל שַׁחַר. "וְלֹא אֶת הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּשַׁבָּת". אֶלָּא בַּחוֹל אִיחֲנוּכֵי הוּא דְּלָא מְחַנְּךָ, הָא קִדּוּשֵׁי מִיקְדַּיְשׁ? - הִיא גּוּפָהּ קָא מַשְׁמַע לָן, דְּחִינּוּךְ וְקִידּוּשׁ דְּשֻׁלְחָן בְּשַׁבָּת הוּא. כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: וְלֹא אֶת הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן: זֶהוּ קְטֹרֶת שֶׁעָלְתָה לְיָחִיד עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, וְהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. הֵיכָא? אָמַר רַב פַּפָּא: בְּנִשִּׂיאִים. אֶלָּא יָחִיד עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן הוּא דְּלָא, הָא עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי - מַקְרִיב? וְתוּ, עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן יָחִיד הוּא דְּלָא, הָא צִיבּוּר - מַקְרְבוּ? וְהָתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא יָחִיד מִתְנַדֵּב וּמֵבִיא כַּיּוֹצֵא בָּהּ נְדָבָה, וְקוֹרֵא אֲנִי בָּהּ "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ"? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה". יָכוֹל לֹא יְהֵא יָחִיד מֵבִיא - שֶׁאֵין מֵבִיא חוֹבָתוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ,

אבל

הלא יזרוק היטב אחר התמיד! לכך נראה: דמדרבנן מיפסיל, אפילו הקטיר ועשה הכל, ולא העמידו דבריהם היכא דלא אפשר.

אית דגרסי – "הא איכא צפרא דתלתא בשבתא", וחלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר השבתו! ופריך: וליטעמיך, תמניא הוו, דהאיכא דפניא דמעלי שבתא! וכסבור היה שבאמצע היום היה מדבר. ואית דגרסי "הא איכא צפרא דחד בשבתא", ומונה השני ימים טובים לפני השבת. ובתר הכי נגרוס "דפניא דמעלי יומא טבא". **מכל** מקום שבעה הוו — דבשלמא [בין הערבים] דראשון, אף על פי שצריך ביקור ארבעה ימים — יטרח וימצא מבוקרין. שהמבקרין היו מבקרין אותן, כדי למוכרן. אבל בצפרא — לא יכול בלילה לטרוח ולבקש מבקרין. **דיקא** נמי דקתני כדי לשבת — אף על גבי דלעיל (לט, א) תניא "כדי שיכרוך וישנה וישלש" — ליכא למיטעי התם.

שאין מחנכין — פירש בקונטרס: דטעמיה דרבי שמעון קאמר, ומכל מקום פריך שפיר "חינוך מאן דכר שמיה" מעולת התמיד. ולא יתכן: חדא, כיון דההוא הוה טעמא — אידך נקט איידי. ותו, דבחסורי מיחסרא משמע דמהדר אדרבנן — (ותו) אלמא דרבנן מודו בחינוך. ותו, מנלן דשלם הוה?

במה דברים אמורים שלא נתחנך — ואדא קאי "שאין מחנכין" דמתניתין, אבל נתחנך — יקריבו כבש אחד דוקא, ולא שנים, מדלא קתני "רשנים היו קריבים" לרבי שמעון. אף על גב דגבי קטורת קרב כולה — לא דמי כלל, דהתם חדא מילתא היא. **דלא** שכיחא ומעתרא — עיקר הטעם: משום דלא שכיחא. דבפרק שני דיומא (כו, א) מוכח מקרא דכתיב "וכליל על מזבחך ברך ה' חילו", דעולה נמי מעתרא. **יכול** יהא יחיד מתנדב ומביא — והא דאמרינן במעילה פרק "חטאת העוף" (ט, ב): הנהנה מבשר קדשי קודש זריקה וכו' — יביא קטורת שכולה למזבח", היינו למוסרה לצבור.

תוספות

תוספות

תלמוד לומר [כו'] ככל אשר צויתיך יעשו — תימה למה לי קרא ד"לא תעלו עליו קטרת זרה", ותיפוק ליה מהכא? ואומר רבי: דהוה אמינא דצבור הוא דמפקדי שלא ישנו, אבל יחיד כעין צבור — מביא. ותימה: דאם כן, "לא תעלו" בלשון רבים למה ליי? דמיניה דרשינן לעיל צבור ויחיד מקטרת זרה! ויש לומר: [דהוי אמינא, צבור שרי לגבי קטרת נדבה על מזבח הפנימי, והוי] שפיר בכלל "כאשר צויתיך", כיון דמייתו חובה (אנו) מייתו נדבה. ונראה דלא מהדר אלא אקטרת סמים, דשייך למזבח הקטרת בההיא פרשתא, אבל אמאי דלא כתיב קודם — לא מהדר [והוה אמינא דעל מזבח החיצון מביא].

ומחצה אבד — קשיא: לרבי אלעזר דאמר (מנחות ח, א): קדוש לחצאין, ו"מחציתה" דאמר קרא — מחצה משלם (להבאה) הוא, ואם כן אמאי אבד? דהא אכתי לא איקדיש קדושת הגוף, ואם כן בר פדיון הוא! ואף על גב דמשמע במסכת שקלים (ד, א): "אבודין מליקרב", מכל מקום מה בין זה לסולת אחר, כיון דנפדה. מיהו משום הכי קרי ליה "אבד". **אפילו** פיגול טעון עיבור צורה — דיליף "ענ" "ענ" מנותר אף לענין הא: מדהתם — איכא [עיבור] צורה, הכא — נמי, כדדרשינן פרק קמא (דפסחים ג, א) ובפרק "איזהו מקומן" (זבחים נו, ב): ביום אתה שורפו, ואי אתה שורפו בלילה.

תעשה אפילו בשבת תעשה אפילו בטומאה — הא דמפקינן הכא מחד קרא שבת וטומאה — היינו משום דגלי רחמנא גבי פסח דדרשינן מ"במועדו" — אפילו בשבת, ואיצטריך קרא אחרינא גבי טומאה: איש נדחה, ואין צבור נדחין! ונראה: דהי מינייהו מפקת? דשקולין הם, ולא דמו לפסח.

הרי

רש"י

אבל ציבור יביאוה – נדבה, שהרי מביאין חובה כיוצא בה פַּעֲמַיִם בכל יום. **לא תעלו** – משמע לרבים קאמר. **לא מיבעיא יחיד על המזבח הפנימי** – דלא יביא, דהא לא אשכחן לה. **משנה חביתי** – היינו [ומנחת] מחבת כהן גדול שמביא בכל יום, כדכתיב ב"צו את אהרן": "מחציתה בבקר". על שם מחבת קרו להו "חביתים", דכתיב (ויקרא ו) "על מחבת בשמן תעשה". **לא היו באין חצאין** – שלא יביא חצי עשרון בבקר מביתו, וחצי עשרון בערב. ואף על פי שקריבה לחצאין, כדכתיב "מחציתה בבקר" – "מחציתה" משמע: מחציתה של שלימה (מחצה משלמה), מחצה מתוך שלם הוא מביא, שמביא עשרון שלם וחוצהו. **ומינו אחר תחתיו** – קודם תמיד של בין הערבים. "לא יביא חצי עשרון מביתו ולא חצי עשרונו של ראשון" גרס. **גמרא תלמוד לומר ומחציתה** – מריבוייא דוי"ו משמע: אפילו כהן העומד בין הערבים, אף על גב דאיכא חציו עשרון דראשון. **מחצה ראשון** – שנשאר מכהן ראשון, [ומחצה שני שנשאר מכהן שני]. **תעובר צורתה** =פסול בלינה. **חזי להקרבה** – כי אפרשיה, הוה חזי להקרבה, הילכך בעי עיבור צורה. **לאיבוד אתי** – ולישרפה לאלתר. **אפילו פיגול** – דפסול חמור הוא, ופסול דאורייתא הוא, טעון צורה. **חביתי כהן גדול** – דכתיב "מחבת" וכתיב "מורבכת". **אופה** – בתנור תחילה, ואחר כך מטגנה במחבת. **תאפינה נאה** – בשעת אפייתה בתנור תהא נאה, ואם מטגנה תחילה – הרי היא שחורה מן השמן ומן המחבת. **תאפינה נא** – בשעת אפייתה בתנור תהא נא, כמו (שמות יב) "אל תאכלו ממנו נא" – כלומר, בכך תהא מבושלת קצתו, ואינה מבושלת כל צורכה, והיינו טגון. דבהא מודו כולי עלמא דתרוייהו בעינן, כדכתיב "על מחבת בשמן" וכתיב "תופיני". **תאפינה רבה** – אפיות הרבה אופה, ומטגנה ואופה. **אית ליה נא** – משום הכי, אופה אחר טיגון. ואית ליה נאה, משום הכי אופה תחילה. לישנא אחרינא: "רבה" – גדולה ומרוקעת ודקה, וזהו נוייה. ואית ליה מטגנה תחילה, ואחר כך אופה. ואיכא טיגון נא, ונאה וגדולה היא. **לישנא אחרינא** – "תאפנה רכה" – שירכבנה בשמן (קריבה נאה) [הרבה], וזהו נוייה. תחילה מטגנה, ואחר כך אופה, ואיכא נא ונאה. שלשתן שמעתי. **עריכתן** – תקון החלות, שקורין אטינו"ר*, ובלשון צרפת סוני"ר**. **כפנים** – בעזרה. דתנור של מתכת היה בעזרה, ולישה ועריכה, ואף על גב דקודם מתן שמן היא. והאי תנא אית ליה: מדת יבש לא נתקדשה, מדלא מצריך לישת שאר מנחות בפנים. הא בעינן פנים, דקסבר חצי עשרון שבו היה חולק חביתי כהן גדול נמשח. והאי דלא משחו את העשרון השלם – מפני שכל אדם מודד בו מנחתו, ופעמים שמוציאו לחוץ, אבל זה אינו מסור אלא לכהנים. **מנא הני מילי** – דדוחות שבת? **אינשפא** – נפוחה ברוח, כמו (שמות

אָבָל צִבּוּר יְהֵא מֵבִיא, שֶׁמֵּבִיא חוֹבָה כַּיּוֹצֵא בָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲלוּ". יָכוֹל לֹא יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, אֲבָל יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת שֶׁמָּן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ" - אֵין לְךָ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בְּעִנְיָן! אָמַר רַב פַּפָּא: לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, לָא מִיבַּעְיָא יָחִיד עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי - דְּלָא אַשְׁכַּחַן, וְלָא מִיבַּעְיָא צִיבּוּר עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - דְּלָא אַשְׁכַּחַן, אֶלָּא אֲפִילּוּ יָחִיד עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דְּאַשְׁכְּחַן בַּנְּשִׂיאִים - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. **מִשְׁנָה** חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא הָיוּ בָּאִין חֲצָאִין, אֶלָּא מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, מַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. כֹּהֵן שֶׁמֵּבִיא מֶחֱצָה שַׁחֲרִית, וּמֵת, וּמִינוֹ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - לֹא יָבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וַחֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם (מֶחֱצָה) וְחוֹצֵהוּ, מַקְרִיב מֶחֱצָה, וּמֶחֱצָה אָבֵד. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין, וּשְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: אִילּוּ נֶאֱמַר "מִנְחָה מַחֲצִית" - הָיִיתִי אוֹמֵר: מֵבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ שַׁחֲרִית וּמַקְרִיב, חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עַרְבִית וּמַקְרִיב. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב" - מֶחֱצָה מִשֶּׁלֵּם הוּא מַקְרִיב, הָא כֵּיצַד? מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. נִמְצָא מֶחֱצָה שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם אוֹ וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. תַּלְמוּד לוֹמַר "מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב" - מֶחֱצָה מִשֶּׁלֵּם הוּא מֵבִיא וּמַקְרִיב, הָא כֵּיצַד? מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ [מִבֵּיתוֹ] וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה אָבֵד. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה שַׁחֲרִית וּמֵת, וּמִינוֹ אַחֵר תַּחְתָּיו, יָכוֹל יָבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ אוֹ חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב" - מֶחֱצָה מִשֶּׁלֵּם הוּא מֵבִיא וּמַקְרִיב, הָא כֵּיצַד? מֵבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה אָבֵד. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין, וּשְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: מֶחֱצָה רִאשׁוֹן וּמֶחֱצָה שֵׁנִי - תְּעוּבַּר צוּרָתָן וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: בִּשְׁלָמָא רִאשׁוֹן - אֵיחֵזֵי לְהַקְרָבָה, אֶלָּא שֵׁנִי - לְמָה לֵיהּ עִיבּוּר צוּרָה? מַעִיקָּרָא לְאִיבּוּד קָא אָתֵי! דַּאֲמַר לָךְ מַנִּי? תַּנָּא דְּבֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ הוּא, דַּאֲמַר: אֲפִילּוּ פִּיגּוּל טָעוּן עִיבּוּר צוּרָה. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כֵּיוָן דִּבְעִידָנָא דְּפָלְגֵי בְּהוּ, אִי בְּעֵי הַאי מַקְרִיב וְאִי בְּעֵי הַאי מַקְרִיב - מִיהָזֵא חָזֵי. אִיתְּמַר: חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתָן? רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹפֶה, וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנָהּ. רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מְטַגְּנָהּ, וְאַחַר כָּךְ אוֹפֶהּ. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: כְּוָותֵיהּ דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, "תְּפִינֵי" - תֵּאָפֵינָה נָאָה. רַבִּי אַסִי אָמַר: כְּוָותֵיהּ דִּידִי מִסְתַּבְּרָא, "תְּפִינֵי" - תֵּאָפֵינָה נָא. כְּתַנָּאֵי: "תְּפִינֵי" - תֵּאָפֵינָה נָא. רַבִּי אוֹמֵר: תֵּאָפֵינָה נָאָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: תֵּאָפֵינָה רַבָּה, אִית לֵיהּ נָא, וְאִית לֵיהּ נָאָה. תְּנַן הָתָם: חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל - לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן וַאֲפִיָּיתָן בִּפְנִים, וְדוֹחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב הוּנָא: "תְּפִינֵי" - תֵּאָפֵינָה נָאָה, וְאִי אָפֵי לָהּ מֵאָתְמוֹל - אִינְשְׁפָּה לָהּ. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: אִימָא, דְּכַבֵּיש לֵיהּ בִּירְקָא! דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "תֵּעָשֶׂה" - וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת, "תֵּעָשֶׂה" - וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה. אַבָּיֵי אָמַר, אָמַר קְרָא "סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד",

הרי

טו) "נשפת ברוחך". **דכביש ליה בירקא** – טומנין בירקות, כדי שלא ישלוט בה רוח. **תעשה** – "על מחבת בשמן תעשה" (ויקרא ו). **כמנחת תמידין** – דדוחות שבת.

רבא

אֲבָל צִבּוּר יְהֵא מֵבִיא קטורת נדבה, מפני שמצאנו שֶׁמֵּבִיא חוֹבָה כַּיּוֹצֵא בָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר בפסוק ההוא בלשון רבים, 'לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה' וגו', משמע שהציווי הוא גם לציבור, שלא יביאו קטורת זרה משלהם על גבי המזבח. יָכוֹל לֹא יַעֲלוּ את הקטורת שנאסרה עליהם, דווקא עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, אֲבָל יַעֲלוּ אותה עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות לא יא) 'וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ', ופירוש הכתוב 'ככל אשר צויתיך יעשו', שאֵין לְךָ לעשות אֶלָּא מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן, והיינו להקטיר קטורת ציבור על מזבח הפנימי, ולא שיקטירו קטורת ציבור על המזבח החיצון. הרי שמבואר שאסור ליחיד להקטיר על מזבח הפנימי, ולציבור על מזבח החיצון, שלא כפי שדייקה הגמרא מהברייתא הקודמת.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, מה שהזכירה הברייתא הקודמת לאסור קטורת יחיד על המזבח החיצון, לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר שאין מקטירים קטורת נדבה של צִיבּוּר עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דְּלֵא אַשְׁכְּחָן – שהרי לא מצאנו אף פעם שהובאה קטורת ציבור על המזבח החיצון, וְלֹא מִיבַּעְיָא – ואין צריך לומר שאין מקטירים קטורת נדבה של יָחִיד עַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי, דְּלֵא אַשְׁכְּחָן – שהרי לא מצאנו אף פעם שהובאה קטורת יחיד על המזבח הפנימי, אֶלָּא אֲפִילּוּ קטורת יָחִיד עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דְּאַשְׁכְּחָן בַּנְּשִׂיאִים – שמצאנו שהוקטרה קטורת כזו על ידי נשיאי השבטים בחנוכת המשכן, אף זו רק הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, ולדורות היא אסורה.

משנה

משנתינו דנה בצורת הקדשת המנחה, ובמקרים בהם לא מקריבים את המנחה בשלימותה: חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא הָיוּ בָּאִין חֲצָאִין – לא היה מביא חצי עשרון מביתו בבוקר, ועוד חצי עשרון בערב, אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם.

המשנה מבארת דין נוסף בענין זה: כֹּהֵן שֶׁהֵבִיא מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית, וָמֵת, וּמִינּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו קודם הקרבת תמיד של בין הערבים, לֹא יָבִיא הכהן שנתמנה תחתיו חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ למנחת הערב, וְכֵן [לֹא] יביא חֲצִי עִשָּׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם (מֶחֱצָה) מביתו וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה למנחת הערב, וּמֶחֱצָה הנותר, אָבֵד. נִמְצָאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין – המחצה של הכהן שמת, והמחצה של הכהן שמינו תחתיו, וּשְׁנֵי הַחֲצָאִין הנותרים, אוֹבְדִין.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא מנין למדנו שהכהן צריך להביא מביתו עשרון שלם ולחצותו: תָּנוּ רַבָּנַן, אִילּוּ נֶאֱמַר 'מִנְחָה מַחֲצִית', הָיִיתִי אוֹמֵר שהכהן גדול מֵבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן שַׁחֲרִית וּמַקְרִיב, וַחֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עַרְבִית וּמַקְרִיב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וגו' (ויקרא ו יג) 'מַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב', שמֶחֱצָה מֵעשרון שָׁלֵם הוּא מַקְרִיב, הָא כֵּיצַד הוא עושה, מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. ממשיכה הברייתא לבאר, אם נִטְמָא מֶחֱצָה שֶׁל מנחת בֵּין הָעַרְבַּיִם אוֹ שֶׁאָבַד המחצה של בין הערבים, יָכוֹל יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ למנחת עַרְבִית וְיַקְרִיב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב', ר'מחציתה' משמע מחציתה של שלימה, שאפילו אם הכהן עומד לפני מנחת הערב אינו מביא את חצי הנותר מהבוקר, אלא מֶחֱצָה מְשֻׁלָּם הוּא מֵבִיא, הָא כֵּיצַד, מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם [מִבֵּיתוֹ] וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה למנחת הערב, וּמֶחֱצָה אָבֵד, נִמְצָאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין הנותרים, אוֹבְדִין.

הברייתא מביאה אופן נוסף ששני חצאין קריבים ושנים אובדים: וכן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית, וָמֵת, וּמִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, יָכוֹל יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ, אוֹ שיביא את חֲצִי עִשָּׂרוֹנוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב שנאמר (שם) 'וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב',

ומהריבוי של האות וא"ו דרשו שמֶחֱצָה מְשֻׁלָּם הוּא מֵבִיא וּמַקְרִיב, הָא כֵּיצַד, מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם וְחוֹצֵהוּ וּמַקְרִיב מחצה, וּמֶחֱצָה אָבֵד, נִמְצָאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין וּשְׁנֵי חֲצָאִין קְרֵיבִין.

הגמרא מבארת את דין החצאים הנותרים: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, מֶחֱצָה רִאשׁוֹן – חצי העשרון הנותר מהכהן הראשון בבוקר, וּמֶחֱצָה שֵׁנִי – וכן החצי עשרון שנותר מהכהן השני, תְּעוּבַּר צוּרָתָן – יפסלו בלינה, וְאחר כך, יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה.

רב נחמן מברר מהו הטעם שתעובר צורתה לפני שריפתה: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, בִּשְׁלָמָא לענין החצי העשרון הנותר מהכהן הרִאשׁוֹן שצריך לפוסלו בלינה דברי הברייתא מובנים, כיון שאִיחֲוֵי לְהַקְרָבָה – שחצי עשרון זה כשהפרישו היה ראוי להקרב, ומשום שאין פסולו בגופו, פוסלו בלינה קודם שריפתו, אֶלָּא שהחצי הנותר מהכהן הַשֵּׁנִי, קשה לָמָּה לֵיהּ עִיבּוּר צוּרָה, והלא מַעִיקָּרָא – בתחילת הפרשתו, לְאִיבּוּד קָא אָתֵי – לא הביאו כדי להקריבו אלא לאבדו, כיון שרק חצי מהעשרון הוקדש למנחת הערב, ומדוע אינו יכול לשורפו מיד.

מסקנת רב נחמן: דְּאָמַר לְךָ מַנִּי – כאשר ישאל אותך השואל מי הוא התנא ששנה כך, אמור לו, תָּנָא דְּבֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ הוּא, דְּאָמַר, אֲפִילּוּ פִּיגּוּל שהוא פסול חמור מדאורייתא, טָעוּן עִיבּוּר צוּרָה. רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן – אפשר לומר אפילו שדין זה הוא גם לדעת חכמים הסוברים שפיגול אינו טעון עיבור צורה, מכל מקום, כֵּיוָן דִּבְעִידְּנָא דְּפָלְגֵי בְּהוּ – מכיון שבשעה שחילק את העשרון, אִי בָּעֵי הַאי מַקְרִיב, וְאִי בָּעֵי הַאי מַקְרִיב – אם היה רוצה להקריב חצי עשרון זה מקריבו, ואם היה רוצה להקריב את החצי השני הרי הוא יכול להקריבו, משום כך מִיחְזָא חֲזוּ – נחשבים שני החצאים ראויים להקרבה, וטעונים עיבור צורה שלא יהא בזיון קדשים.

הגמרא מבארת כיצד היו נעשים חביתי כהן גדול: אִיתְּמַר, חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד עוֹשִׂין אוֹתָן, רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹפֶה בתנור תחילה, וְאַחַר כָּךְ מְטַגְּנָהּ במחבת, רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מְטַגְּנָהּ במחבת תחילה, וְאַחַר כָּךְ אוֹפֶה בתנור.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, כְּוָתֵיהּ דִּידֵי מִסְתַּבְּרָא, משום שבתורה נאמר (ויקרא ו יד) 'תּוּפִינֵי', ודורשים שכוונת התורה לומר שתֹּאפֶינָה נָאָה – בשעת אפייתה בתנור תהיה נאה, ואם מטגנה תחילה, הרי תהיה שחורה מהשמן והמחבת, ולכן אופה קודם. רַבִּי אַסִּי אָמַר, כְּוָתֵיהּ דִּידֵי מִסְתַּבְּרָא, משום שבתורה נאמר (שם) 'תּוּפִינֵי', ודורשים שכוונת התורה לומר שתֹּאפֶינָה נָא – בשעת אפייתה בתנור תהיה המנחה מבושלת במקצת, ואינה מבושלת כל צרכה, ובטיגון היא מתבשלת במקצת, ולכן מטגנה תחילה.

הגמרא מביאה שנחלקו בזה תנאים: כְּתַנָּאֵי, נאמר בתורה (שם) 'תּוּפִינֵי', ביאר תנא קמא תֹּאפֶינָה נָא – בשעת אפייתה בתנור תהיה המנחה מבושלת במקצת, ולכן מטגנה תחילה ואחר כך אופה. רַבִּי אוֹמֵר, תֹּאפֶינָה נָאָה – בשעת אפייתה בתנור תהיה נאה, וכיון שאם מטגנה תחילה הרי נעשית שחורה, לכך אופה ואחר כך מטגנה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, תֹּאפֶינָה רַבָּה – הרבה פעמים צריך לאפות את המנחה, לכן תחילה היה אופה ולאחר מכן מטגנה ושוב אופה אותה.

מבארת הגמרא את טעמו של רבי יוסי: משום שבפירוש המילה 'תּוּפִינֵי', אִית לֵיהּ נָא וְאִית לֵיהּ נָאָה – רבי יוסי סובר כשני הדרשות של תנא קמא ורבי, ולכן לדעתו צריך שבשעת אפיית המנחה שתהיה מבושלת מעט, ומאידך גם צריך שתהיה נאה, ולכן כדי שבשעת אפייתה תהיה נאה צריך לאפותה תחילה, ואחר כך מטגנה, ואז אופה אותה שוב כדי לקיים את הדין לאפותה 'נא'.

הגמרא מבארת האם אפיית המנחה דוחה שבת: תְּנַן הָתָם (לקמן צו.), חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, לִישְׁתָּן וַעֲרִיכָתָן וַאֲפִיָּיתָן צריכות להיעשות בִּכְפָנִים – בעזרה, וְאף דּוֹחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת.

מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, על מנחת חביתין נאמר בתורה (שם) 'תּוּפִינֵי', ודרשו חכמים שהכוונה שתֹּאפֶינָה בצורה שהיא תהיה נָאָה, וְאִי אָפֵי לָהּ מֵאֶתְמוֹל אִינַשְׁפָּה לָהּ – ואם יאפה את המנחה בערב שבת, הרי תתנפח ברוח ושוב לא

המשך בעמוד קיא

ומכיון שנאמר במנחה 'תמיד', למדו שהֲרֵי **הִיא כְּמִנְחַת תְּמִידִין**, וכשם שמנחת התמיד דוחה שבת, כך גם אפיית חביתי כהן גדול.

רבא לומד מפסוק אחר: **רָבָא אָמַר** נאמר בפסוק (ויקרא ו יד) 'עַל מַחֲבַת', וזה מְלַמֵּד, שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי – שצריך לאפותה בכלי שרת, **וְאִי אָפֵי לָהּ מֵאַתְמוֹל אִיפְסִיל לֵיהּ בְּלִינָה** – ואם יאפה את המנחה מערב שבת, תפסל בלינה, לאחר שהתקדשה בכלי.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא**, נאמר 'עַל מַחֲבַת', מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי שרת. ומבואר שמנחה נעשית בכלי שרת, וממילא אם יאפה מערב שבת, תפסל בלינה.

ממשיכה הברייתא, שהתורה הוסיפה תיבת **בַּשֶּׁמֶן**, לדרוש, שצריך **לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן** יותר ממנחה אחרת, **וְאֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה**, ומהטעם שהגמרא מבארת להלן. ומבררת הברייתא, **הֲרֵינִי דָּן** לברר כמה שמן מוסיף. **נֶאֱמַר כָּאן** – במנחת חביתין 'שֶׁמֶן', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּמִנְחַת נְסָכִים,** (שמות כט מ) 'בַּשֶּׁמֶן', **מַה לְּהַלָּן** – במנחת נסכים, נותן שְׁלִשֶׁת לוּגִין שמן **לְעִשָּׂרוֹן** סולת, שזה שיעור של 'רבע ההין', **אַף כָּאן,** נאמר שנותן בה שְׁלִשֶׁת לוּגִין שמן לְעִשָּׂרוֹן סולת. **אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ** – או שנאמר שיש לנו לילך וללמוד ממקום אחר, **נֶאֱמַר כָּאן** 'בַּשֶּׁמֶן', **וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְדָבָה** – בפרשת יחיד שמתנדב מנחה לה' (ויקרא ב א), 'שֶׁמֶן', **וּמַה לְּהַלָּן** – במנחת נדבה, נותן בה **לוֹג אֶחָד** שמן, **אַף כָּאן** בחביתי כהן גדול, נאמר שנותן **לוֹג אֶחָד.**

הברייתא מוסיפה לבאר את הספק. אומרת הברייתא: **נְרְאֶה לְמִי דּוֹמָה. דָּנִין תבש"ט מתבש"ט** – עדיף ללמוד מנחת חביתין ממנחת נסכים, משום שיש בשניהם הלכות דומות, וסימנם 'תבשט', ומבארת הברייתא מהו סימן תבש"ט, שניהם **תָּדִיר** – ששניהם באים בכל בוקר ובכל ערב, **(באה חובה) וּדוֹחֶה שַׁבָּת וּדוֹחֶה טוּמְאָה** – ושניהם דוחים שבת וטומאה, אבל מנחת נדבה לא. **וְאֵין דָּנִין תבש"ט מִשֶּׁאֵינוֹ תבש"ט** – ואין לנו ללמוד ממנחת נדבה שאין בה את ההלכות הללו לדמות אליה. **אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ** – או שנאמר שיש לילך וללמוד ממנחת נדבה משום שדָּנִין יגי"ל מִיגי"ל – שיש בשניהם הלכות שוות, וסימנם 'יגיל', והכוונה ששניהם קרבנות 'יָחִיד', ואינם קרבנות ציבור, וכן שניהם באים **בְּגִלַּל עַצְמָהּ**, ולא עם קרבן, (יין) וכן שניהם טעונות **לְבוֹנָה, וְאֵין דָּנִין יגי"ל מִשֶּׁאֵינוֹ יגי"ל** – ואין ללמוד מנחת חביתין שנאמרו בה הלכות אלו שסימנם 'יגי"ל', ממנחת נסכים שאין את ההלכות הללו.

הברייתא פושטת מהיכן לומדים את שיעור השמן: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר,** מאחר ויש ספק מהיכן ללמוד, נלמד מפסוק שנאמר במנחת חביתין (ויקרא ו יג) **'סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד',** וכוונת התורה לומר **שהֲרֵי הִיא לְךָ כְּמִנְחַת תָּמִידִין, וּמַה מִּנְחַת תָּמִידִין** נותן בה שמן **שְׁלִשֶׁת לוּגִין לְעִשָּׂרוֹן, אַף זוֹ,** נותן בה שמן **שְׁלִשֶׁת לוּגִין לְעִשָּׂרוֹן.**

הברייתא מביאה אופן אחר לבאר את צדדי הספק: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, רִיבָּה כָּאן** – במנחת חביתין **שֶׁמֶן, וְרִיבָּה בְּמִנְחַת כְּבָשִׂים שֶׁמֶן, מַה לְּהַלָּן** – במנחת כבשים, מוסיף **שְׁלִשֶׁת לוּגִין לְעִשָּׂרוֹן, אַף כָּאן שְׁלִשֶׁת לוּגִין לְעִשָּׂרוֹן. אוֹ כְּלַךְ לְדֶרֶךְ זוֹ, רִיבָּה כָּאן** – בחביתין **שֶׁמֶן, וְרִיבָּה בְּמִנְחַת פָּרִים וְאֵילִים** – במנחה הקריבה עם פר ואיל, **שֶׁמֶן,** שנאמר (במדבר טו ט), 'וְהִקְרִיב עַל בֶּן הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת, שְׁלִשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין', הרי שלשלשה עשרונים נותן חצי הין שהוא ששה לוגין, שני לוגין לעשרון, **וּמַה לְּהַלָּן שְׁנֵי לוּגִין** שמן **לְעִשָּׂרוֹן** סולת, **אַף כָּאן** נותן **שְׁנֵי לוּגִין לְעִשָּׂרוֹן.** פושטת הברייתא: **נְרְאֶה לְמִי דּוֹמָה, דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן** – עדיף ללמוד מנחת חביתין שאינה אלא עשרון, **מִמִּנְחָה הַבָּאָה בְּעֶשְׂרוֹן,** שזה מנחת כבשים, **וְאֵין דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן מִמִּנְחָה** של פרים ואילים, **הַבָּאָה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים.**

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא. **אָמְרַת** – בתחילת הברייתא נאמר שבתורה נאמר **בַּשֶּׁמֶן,** שצריך **לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן, וַהֲדַר תָּנֵי** – ובהמשך נאמר, **נֶאֱמַר כָּאן שֶׁמֶן, וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְדָבָה שֶׁמֶן,** והלא במנחת נדבה אין הוספת שמן כלל, והתורה רק כתבה לקבוע שצריכה שמן, ואיך אפשר ללמוד ממנה. הגמרא מביאה כמה אופנים לבאר את דברי הברייתא. מתרצת הגמרא שבאמת שני חלקי הברייתא נאמרו ע"י שני תנאים: **אָמַר אַבָּיֵי, מַאן תַּנָּא** – מיהו התנא שאמר שמתיבת **בַּשֶּׁמֶן** למדנו שצריך **לְהוֹסִיף, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** שאמר בסוף הברייתא שהלימוד הוא ממנחת נסכים שריבה בה הכתוב שמן. **(ואילו לא נאמר קאמר) וּבְרֵינָא מַאן קָא מַהְדַּר** – אמנם את המשך דברי הברייתא שבהם דנה הברייתא ללמוד ממנחת נדבה לא אמרם רבי שמעון, אלא **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** הוא שאמר לרבי שמעון, מנין ש'בשמן' בא להוסיף, שמא בא רק לקבוע לה שמן, וממילא אפשר ללמוד ממנחת נדבה שאין בה אלא לוג אחד של שמן. אמר לו רבי שמעון שעדיף ללמוד ממנחת נסכים שכן שניהם תש"ט, ואמר לו רבי ישמעאל שיש אף למנחת נדבה צד שוה עם מנחת חביתין, שכן שניהם יג"ל, ולכך אין ללמוד מ'בשמן' שזה בא לקבוע לה שמן, אלא מ'סולת מנחה תמיד' דרשו שהרי היא כמנחת תמידין שטעונה שלשה לוגין, ורבי שמעון חזר ואמר שלקבוע לה שמן אין צריך, כיון שנלמד מ'על מחבת', אלא שדורשים מ'בשמן' להוסיף לה שמן, ואין לומר שנלמד ממנחת נדבה כיון ש'בשמן' בא להוסיף לה שמן, ובמנחת נדבה בא הכתוב לקבוע לה שמן.

הגמרא מביאה ביאור שני בברייתא: **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, כּוּלָּהּ** מדברי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, וְהָכִי קָאָמַר,** נאמר בתורה **בַּשֶּׁמֶן,** והכוונה הוא **לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן,** והראיה, **דְּאִי לְקִבּוּעַ שֶׁמֶן, לֹא צָרִיךְ** לזה פסוק, **כֵּיוָן דִּכְתִיב בָּהּ** – במנחת חביתין **עַל מַחֲבַת, כְּמִנְחַת דָּמְיָא** – הרי היא דומה למנחת מחבת שטעונה לוג שמן, **אוֹ אֵינוֹ** – או שנאמר שמה שהתורה כתבה בשמן לא בא להוסיף שמן, **אֶלָּא לְקִבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן,** ומה ששאלנו שלזה אין צריך פסוק משום שנאמר בה על מחבת, נתרץ, **דְּאִי לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא בַּשֶּׁמֶן** – לולא שהתורה היתה כותבת גם 'בשמן', **הָוָה אָמֵינָא,** שמנחת חביתין **תֵּיהֲוֵי כְּמִנְחַת חוֹטֵא** – יהא דינה כמנחת חוטא שאינה טעונה שמן, ולכך צריך את הפסוק 'בשמן' לקבוע לה שמן. **הֲדַר אָמַר** – וחזר רבי ישמעאל לומר, **תֵּיהֲוֵי נַמִי** – אף אם נאמר שבא הפסוק **לְקִבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן,** מכל מקום **תֵּיתֵי מִדִּינָא** – נלמד מגזירה שוה למנחת נסכים להטעינה שלשה לוגין, **וְדָן דִּינָא** – ורבי ישמעאל רצה ללמוד ממנחת נסכים שטעונה ג' לוגין משום שמנחת חביתין דומה לו ששניהם תש"ט, **וְלֹא אָתְיָא לֵיהּ** – אולם מחמת הפירכא שבאותה מידה אפשר ללמוד גם ממנחת נדבה שטעונה לוג אחד משום ששניהם יג"ל לא יכל ללמוד את השיעור ממנחת נסכים, **וְלִכְבּוֹר אַצְרְכָא קְרָא** – הוצרך ללמוד מהפסוק **'סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד'** שטעונה שלשה לוגין כמנחת תמידין, **וּכְדְמַסְיֵים רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִילְּתֵיהּ** – וכמו שבאמת רבי ישמעאל סיים את דבריו שצריך ללמוד מסולת מנחה תמיד. ורבי שמעון בא לומר, שמתיבת 'בשמן' למדים להוסיף לה שמן, וממילא אין ללמוד ממנחת נדבה רק ממנחת נסכים, אלא שיש לדון ללמוד ממנחה הבאה עם הפרים והאלים להטעינה שני לוגין לעשרון, ועל זה אמר, שלמדים עשרון מעשרון, ואין למדים עשרון משנים ושלשה עשרונים.

הגמרא מביאה ביאור שלישי בברייתא: **רַבָּה אָמַר, כּוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן [וְאִילּוּ לֹא נֶאֱמַר קָאָמַר] וְהָכִי קָאָמַר,** נאמר (ויקרא ו יד) **בַּשֶּׁמֶן,** והכוונה **לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן, דְּאִי** – שאם נאמר שכוונת התורה הוא **לְקִבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן, לֹא צָרִיךְ** לזה פסוק, **כֵּיוָן דִּכְתִיב בָּהּ** – כיון שבתורה נאמר במנחת חביתין **'עַל מַחֲבַת', כְּמִנְחַת דָּמְיָא** – דינה כמנחת מחבת שטעונה שמן, ועל כרחך ש'בשמן' בא להוסיף לה שמן. המשיך רבי שמעון לומר, **וְעַד שֶׁלֹּא יֹאמַר 'בַּשֶּׁמֶן' יֶשׁ לִי בַּדִּין** – מדוע צריך את הפסוק 'בשמן' ללמדנו שמנחת חביתין טעונה הוספת שמן, הלא יש לנו ללמוד דבר זה ממנחת נסכים שיש בה הוספה ושההוספה היא שלשה לוגין, **וְדָן דִּינָא** – ניסה רבי שמעון ללמוד ממנחת נסכים שטעונה ג' לוגין משום שמנחת חביתין דומה לו ששניהם תש"ט, **לֹא אָתְיָא לֵיהּ** – אולם מחמת הפירכא שבאותה מידה אפשר ללמוד גם ממנחת נדבה שטעונה לוג אחד משום

המשך בעמוד קיא

רש"י

רבא אמר – "על מחבת" – מלמד שטעונה כלי שרת (הוא). ואפילו מודדו בחצי עשרון שאינו נמשח – על כרחך אפייתו מיהא במחבת כלי שרת הוא. [**ואי אפי' לה מאתמול מיפסל ליה בלינה**] – דאפילו מנחות, משקדשו בכלי – נפסלו בלינה, במסכת מעילה (ט, א). הכי גרסינן: **וגאמר במנחת כבשים שמן** – (שמות כט), "ועשרון סלת בלול בשמן כתית רובע ההין", ובמנחת נסכי תמיד כתיב. לישנא אחרינא: ונאמר במנחת נסכים "שמן", והיינו דך. **שלשה** לוגין **לעשרון** – ד"רובע ההין" – שלשה לוגין, דהין – שנים עשר לוגין. **במנחת נדבה** – נאמר (ויקרא ב) "ויצק עליה שמן", מה להלן – לוג אחד, כדאמר לקמן (פה, א): "למנחה ולוג שמן". ולקמן פריך: והיכי מצי למידייניה ממנחת נדבה, הא הכא כתיב "בשמן" להוסיף, וההוא "שמן" דהתם לאו להוסיף הוא? **דחביתין באין תמיד** – בבקר ובערב, ומנחת נסכים באין תמיד עם התמיד. מנחת נדבה לא דחיא שבת וטומאה, דכל קרבן שאין לה זמן קבוע –אינה דוחה שבת וטומאה. **חביתין מנחת יחיד היא** – ובאה בגלל עצמה, שאין באה עם הזבח. **מנחת נסכים אינה טעונה לבונה** – בפרק "כל המנחות באות" (מנחות נט, א). **תדיר** – חובה, טומאה, שבת, יחיד, גלל עצמה, לבונה. **רבי ישמעאל אומר** – הואיל ולא אתיא מדינא, תיתי מקרא "סלת מנחה תמיד" דכתיב בחביתין. **ריבה כאן** – כדאמרן לעיל: "בשמן" – להוסיף לה שמן, וריבה במנחת נסכים שמן – שלשה לוגין לעשרון, דהיינו ריבוי, דבמנחת נדבה ליכא אלא לוג. **במנחת נסכי פרים ואילים** – שני לוגין לעשרון, דכתיב בפרשת "שלח לך": "והקריב על בן הבקר סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין" – דהיינו ששה לוגין, שתים לעשרון. ובאיל כתיב "לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרונים בלול בשמן שלישית ההין" –דהיינו ארבעה לוגין, שנים לעשרון. **והדר תני נאמר כאן שמן ונאמר במנחת נדבה שמן** – והיכי מצי למיפרך, והא שמן דנדבה – לאו להוסיף הוא, אלא לקבוע לה שמן. והאי "בשמן" – להוסיף הוא, דלקבוע לא צריך, כדמפרש לקמן. [**מאן תנא בשמן להוסיף רבי שמעון היא** – דאמר בסיפא: ריבה כאן שמן כו', וילפינן לטעמיה מדינא דריבה כאן שמן. ולרבי שמעון ליכא למיפרך "נילף ממנחת נדבה" – משום דהאי להוסיף, ונדבה לקבוע. והא דלא סיימא ברישא – משום דרבי ישמעאל אפסקיה ממאי דאמר להוסיף הוא. **ובדינא דמנחת נדבה מאן קמהדר** – דהא רבי שמעון נפקא ליה שפיר מדינא בתרא? **רבי ישמעאל** – ואיהו קאמר "או כלך". דלרבי ישמעאל איכא למיפרך שפיר "נילף ממנחת נדבה" – דהא לדידיה תרוייהו לקבוע ולא להוסיף, ואיצטריך קרא. (**כולה רישא** – רבי ישמעאל אמר, והכי קאמר רישא: "בשמן" להוסיף לה שמן, ורבי ישמעאל קאמר ליה: **דאי לקבוע לה לוג שמן** – כשאר מנחות – לא צריך, דכיון דכתיב "על מחבת" –ממילא ידענא דצריכה שמן כמנחת מחבת). **תהא כמנחת חוטא** – והאי דכתיב "מחבת" – שיביאנה באותו כלי. **הדר אמר רבי ישמעאל וליהוי נמי לקבוע** – כדאמרת, אכתי נפקא ליה מדינא: נאמר כאן שמן כו'. **ודן דינא ולא אתיא ליה** – משום דפרכינן "כלך לדרך זו: דנין יג"ל מיג"ל" כו'. **ואצרכא קרא סלת מנחה תמיד** – ואתא רבי שמעון למימר דלא צריכא קרא, כיון דמוקמת לה להוסיף. **כולה** – רישא עד "רבי ישמעאל אמר", ואצרכא קרא "סלת מנחה תמיד", אתא רבי שמעון למימר: ודאי להוסיף הוא, ולא לקבוע, ואיני יודע כמה יוסיף. הדר אמר: קרא נמי לא צריך, דמדינא בתרא נפקא. **והכי קאמר רישא בשמן להוסיף לה שמן** – ורבי שמעון קאמר לה. דאי לקבוע לה לוג שמן כשאר מנחות – לא צריך, דכיון דכתיב "על מחבת" – ממילא ידענן דצריכה שמן כמנחת מחבת). **הדר אמר רבי שמעון תהא כמנחת פרים ואילים** – דאף על גב דלהוסיף הוא, לא הויין אלא שני לוגין לעשרון. הדר אמר: האי דפרכת תיהוי כמנחת פרים ואילים – דנין מנחה

תוספות

הרי היא לך כמנחת תמידין — דכתיב גבי שבת (במדבר כח): "על עולת התמיד", ופסח נמי גמרינן "מועדו" "מועדו" מתמיד. תימה: דלמד מן הלמד הויו ונראה דגלויי מילתא בעלמא הוא. **אפי'** לה מאתמול איפסלה בלינה — תימה: דבסוף "רבי ישמעאל" (מנחות עב, ב) מרבינן שתי הלחם, מדכתיב "מועדי ה'" — הכתוב קבע מועד אחד לכולן. ומסיק: שתי הלחם לאפייה, וקסבר: תנור מקדש, ואי אפי' לה מאתמול — איפסלה בלינה, ואפ"ה הכי בעי קראי! ויש לומר: דהוה אמינא, דאפי' לה בתנור חול. אבל הכא כתיב "מחבת" — על כרחו צריך לעשות במחבת כלי שרת. ותימה: דהכא נמי לא בעי אלא אפייה, אבל הקטרה — פשיטא ליה דדחי, ובכל קרבנות בענין קרא, כדפירשתי לעיל לשחיטתן ולהקטרה. ובמה הצד לא ילפינן אפילו מעומר ושתי הלחם, שכן באים עמהם מיני דמים! ויש לומר: דכי קטרה פשיטא להו דבענין, או מ"תעשה — אפילו בשבת", כתנא דבי רבי ישמעאל, או מ"הרי היא לך במנחת תמידין" דדריש אביי, דשילהי האי פירקא (נב, א) דריש ליה רבא גופיה. ותימה: היכי מוכח דאי אפי' לה מאתמול איפסלה בלינה? הא כלי שרת אין מקדשין אלא בזמנן! ויש לומר: כדפירשתי לעיל, כיון דכתיב בקרא "על מחבת" — על כרחין בעי קידוש כלי. מידהו קשיא לקמן (צה, ב) גבי שתי הלחם, דהא לא כתיב "תנור" בקרא, והיכי מוכח דאפייתן דוחה שבת? ויש לומר: כיון דלא דחו שבת, אם כן מאתמול נמי הוי זמנן. ואם תאמר: בסוף "לולב וערבה" (סוכה מט, ב) גבי "במעשהו בחול כך מעשהו בשבת", ופריך בגמרא: ונייתי במקודשת! אמר זעירי: אין שיעור למים, ואי שדי לה במקודשת — איפסלה לה בלינה. ואמאי איפסל, כיון דאין זמנה מאתמול? ויש לומר: דהתם שאיבת מים בלילה — לאו מחוסר זמן הו., וכי האי גוונא בסוף "שתי הלחם" (מנחות צה, ב) דבחול אשכחינהו דקאפו, אמר להו: דרך חול קאפיתו? "אף כי היום יקדש" — בלינה איפסיל ליה. לפי דבריהם היה אומר שהיו סבורים דזמנו בחול, וגם אופין אותו בכלי שרת. אי נמי: לאחר אפייה נותנין אותו בקערות זהב, כפירוש הקונטרס, והיה שם בלילה, ומיפסלא בלינה, דלילה אין מחוסר זמן. ולמאן דאמר (מנחות צה, ב): תנור אינו מקדש, נראה לי שגם הקערות לא התקדשו.

תניא כוותיה דרבא — אף על גב דכאביי נמי תניא — הא אמרן דרבא נמי לא פליג עליה, אלא דלא צריך.

תלמוד לומר סולת למנחה תמיד — תימה: דאם כן, "בשמן" למה ליי? ויש לומר: דאי לא "בשמן" — לא הוה מסתבר לאקושי לגבי שמן. והכהן

הֲרֵי הִיא כְּמִנְחַת תָּמִידִין. רָבָא אָמַר: "עַל מַחֲבַת" - מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי, וְאִי אָפֵי לָהּ מֵאֶתְמוֹל - אִיפְּסִיל לֵיהּ בְּלִינָה. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דְּרָבָא: "עַל מַחֲבַת" - מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה כְּלִי. "בַּשָּׁמֶן" - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן. וְאֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׁמֶן", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּמִנְחַת נְסָכִים "שֶׁמֶן". מַה לְּהַלָּן - שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן, אַף כָּאן - שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׁמֶן", וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְדָבָה "שֶׁמֶן". מַה לְּהַלָּן - לוֹג אֶחָד, אַף כָּאן - לוֹג אֶחָד? נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין תבש"ט מִתבש"ט, תָּדִיר, בָּאָה חוֹבָה, דּוֹחָה שַׁבָּת, דּוֹחָה טוּמְאָה, וְאֵין דָּנִין תבש"ט מִשֶּׁאֵינוֹ תבש"ט. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דָּנִין יגי"ל מִיגי"ל, יָחִיד, בְּגָלַל עַצְמָהּ, יַיִן, לְבוֹנָה, וְאֵין דָּנִין יגי"ל מִשֶּׁאֵינוֹ יגי"ל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: "סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד" - הֲרֵי הִיא לְךָ בְּמִנְחַת תָּמִידִין, מַה מִּנְחַת תָּמִידִין - שְׁלֹשָׁה לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן, אַף זוֹ - שְׁלֹשָׁה לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רִיבָּה כָּאן שֶׁמֶן, וְרִיבָּה בְּמִנְחַת כְּבָשִׂים שֶׁמֶן. מַה לְּהַלָּן - שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן, אַף כָּאן - שְׁלֹשֶׁת לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן. אוֹ כְּלֵךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: רִיבָּה כָּאן שֶׁמֶן, וְרִיבָּה בְּמִנְחַת פָּרִים וְאֵילִים שֶׁמֶן. מַה לְּהַלָּן - שְׁנֵי לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן, אַף כָּאן - שְׁנֵי לוּגִּין לְעִשָּׂרוֹן? נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מִנְּחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן מִמִּנְחָה הַבָּאָה בְּעֶשְׂרוֹן, וְאֵין דָּנִין מִנְּחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן מִמִּנְחָה הַבָּאָה שְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה עֶשְׂרוֹנִים. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמַרְתְּ: "בַּשָּׁמֶן" - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן, וַהֲדַר תָּנֵי: נֶאֱמַר כָּאן "שֶׁמֶן", וְנֶאֱמַר בְּמִנְחַת נְדָבָה "שֶׁמֶן"! אָמַר אַבָּיֵי: מַאן תַּנָּא "בַּשָּׁמֶן" לְהוֹסִיף? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וְ"אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר" קָאָמַר וּבְדִינָא מַאן קָא מְהַדַּר? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: כּוּלָּהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, וְהָכִי קָאָמַר: "בַּשָּׁמֶן" - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן, דְּאִי לְקִבּוּעַ שֶׁמֶן - לָא צְרִיךְ, כֵּיוָן דִּכְתִיב בָּהּ "עַל מַחֲבַת" - כְּמִנְחַת מַחֲבַת דְּמָיָא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לִקְבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן, דְּאִי לָא כָּתַב רַחֲמָנָא "בַּשָּׁמֶן" - הֲוָה אָמְרִינָא: תֶּיהֱוֵי כְּמִנְחַת חוֹטֵא? הָדַר אָמַר: תֶּיהֱוֵי נַמִי לִקְבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן, תֵּיתֵי מִדִּינָא. וָדָן דִּינָא, וְלָא אָתְיָא לֵיהּ, וְאַצְרְכָא קְרָא "סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד", כְּדְמְסַיֵּים רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִילְּתֵיהּ. רַבָּה אָמַר: כּוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן, [וְ"אִילּוּ לֹא נֶאֱמַר" קָאָמַר], וְהָכִי קָאָמַר: "בַּשָּׁמֶן" - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן, דְּאִי לִקְבּוּעַ לָהּ שֶׁמֶן - לָא צְרִיךְ, כֵּיוָן דִּכְתִיב בָּהּ "עַל מַחֲבַת" - כְּמִנְחַת דְּמָיָא, וְעַד שֶׁלֹּא יֹאמַר "בַּשָּׁמֶן" יֵשׁ לִי בַּדִּין. וָדָן דִּינָא, לָא אָתְיָא לֵיהּ, וְאַצְרְכָא "בַּשָּׁמֶן". הָדַר אָמַר: תֶּיהֱוֵי כְּמִנְחַת פָּרִים וְאֵילִים. הָדַר אָמַר: דָּנִין מִנְחָה

מִנְחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן וכו׳. **משנה** לֹא מִינּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, מִשֶּׁל מִי הָיְתָה קְרִיבָה? רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִשֶּׁל צִיבּוּר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין. וּשְׁלֵימָה הָיְתָה קְרִיבָה. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִינּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרִיבָה מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ". יָכוֹל יַקְרִיבֶנָּה חֲצָאִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ" - כּוּלָּהּ וְלֹא חֲצָיָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "חָק עוֹלָם" - מִשֶּׁל עוֹלָם, "בְּלִיל תָּקְטָר" - שֶׁתְּהֵא כּוּלָּהּ בְּהַקְטָרָה. - וְהַאי "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ" לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? הַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לַכַּדְתַּנְיָא: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ" - יָכוֹל יְהוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְרִיבִין קָרְבָּן אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה׳" - אַהֲרֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבָנָיו בִּפְנֵי עַצְמָן. "בָּנָיו" - אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטוֹת. אַתָּה אוֹמֵר: כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו" - הֲרֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "בָּנָיו"? אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטוֹת! - אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא "הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו בָּנָיו יַעֲשֶׂה", מַאי "מִבָّנָיו"? שֶׁמְּעַת מִינָּהּ תַּרְתֵּי. - וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי "אֹתָהּ" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וּמִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁלֹּא יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְלֹא חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁל רִאשׁוֹן. - וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִן "וּמַחֲצִיתָהּ"! - וי"ו לָא דָּרֵישׁ. וְרַבִּי יְהוּדָה, הַאי "חָק עוֹלָם" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? - חוּקָּה לְעוֹלָם תְּהֵא. - "בְּלִיל תָּקְטָר" לָמָּה לִי? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכַדְתַּנְיָא: אֵין לִי אֶלָּא עֲלִיּוֹנָה מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּ"בְּלִיל תָּקְטָר", וְתַחְתּוֹנָה מִנְחַת כֹּהֵן הֶדְיוֹט בְּ"לֹא תֵאָכֵל". מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּלִיל" "בְּלִיל" לִגְזֵירָה שָׁוָה: נֶאֱמַר כָּאן "בְּלִיל" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "בְּלִיל", מַה כָּאן - בְּ"בְּלִיל תָּקְטָר", אַף לְהַלָּן - בְּ"בְּלִיל תָּקְטָר". וּמַה לְהַלָּן - לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, אַף כָּאן - לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָהּ. - וְסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִשֶּׁל צִיבּוּר דְּאוֹרַיְיתָא? וְהָתְנַן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: שִׁבְעָה דְּבָרִים הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן - גּוֹי שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם. שָׁלַח עַמָּהּ נְסָכִים - קְרִיבָה מִשֶّלּוֹ, וְאִם לָאו - קְרִיבִין מִשֶּׁל צִיבּוּר. וְכֵן גֵּר שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ זְבָחִים. יֵשׁ לוֹ נְסָכִים - קְרִיבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו - קְרִיבִין מִשֶּׁל צִיבּוּר. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרִיבָה מִשֶּׁל צִיבּוּר! אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: שְׁנֵי תַּקָּנוֹת הָווּ, דְּאוֹרַיְיתָא - מִדְּצִיבּוּר. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא מִידַּחְקָא לִישְׁכָּה - תַּקִּינוּ דִּלְגָבֵי מִיּוֹרְשִׁים. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא פָּשְׁעֵי בָּהּ - אוֹקְמוּהָ אַדְאוֹרַיְיתָא. "וְעַל פָּרָה, שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹעָלִין בְּאֶפְרָהּ". - דְּאוֹרַיְיתָא הִיא! דְּתַנְיָא: "חַטָּאת הִיא" - מְלַמֵּד שֶׁמּוֹעָלִין בָּהּ, "הִיא" - בָּהּ מוֹעָלִין, באפרה

תוספות

והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה — מהכא דרשינן פרק קמא דכריתות (ה, ב) דכהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, והיינו הא נמי דמצריך בתמורה (יא,) ההוא קרא לכהנים גדולים.

שתהא כולה בהקטרה — פירש בקונטרס: שלא יעשה לה שיריים. והא דבעי לקמן: ורבי יהודה האי "כליל תקטר" מאי עביד ליה? כיון דההוא מנחת כהנים — פשיטא דכולה כליל, ולא איצטריך אלא לרבי שמעון דקסבר: משל עולם תהא. עוד פירש לישנא אחרינא: שאינה קריבה לחצאין. **וי"ו** לא דריש — הכא לא דריש רבי שמעון וי"ו, וכן פרק קמא דסנהדרין (יד, א) גבי "זקניך ושופטיך" ובפרק קמא דסוטה (ו, ב). אבל "וי"ו מוסיף על עניין ראשון" [בפרק "הקומץ רבה"] — דריש, וכן "וי"ו הדר ערביה" — דריש "מרובה" (בבא קמא) סה, ב) ופרק שני דעבודה זרה (כד, א). וקשה דבפרק "כל האסורין" (תמורה כח, ב) דריש ליה, גבי "אם נאמר נוגח, למה נאמר רובע", ומוי"ו הוא דדרשינן הכי! ויש לומר: דמשום דאיכא "מן" — מוכח ד"ומן" למדרש אתא. מידהו דך קושיא דריש "ארבע מיתות" (סנהדרין נא, ב) גבי "בת כהן, אחת ארוסה ואחת נשואה — בשריפה" דריש "בת" "ובת" כרבי עקיבא, ובריית דריש פירקין מוכח כרבי שמעון. ובמעילה פרק "קדשי מזבח" (יז, א) דריש רבי שמעון דם שרץ דטמא, מדכתיב "וזה", ומוכח בבראשית רבה דמוי"ו קדרישו! ותו: דרבי יהודה דריש הכא וי"ו, ובפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כז, א) גבי "ומצאתה", וסוף פרק קמא דסנהדרין (יד, א) גבי "ושופטיך" — דריש וי"ו. ובריש תמורה (ב, ב) גבי "ואם המר ימיר" — אמרינן: וי"ו לא דריש. ופרק "טרף בקלפי" (יומא מה, א): "איברים ופדרים שנתעכלו מבערב", ופרק שני דסנהדרין (כא, א) גבי מלך, דלא שרו רבי יהודה ורבי שמעון אלא שמונה עשרה נשים, ומאן דדריש וי"ו — דריש טפי! ושמא: להני דרשי הוא דלא דרשי ליה, וטובא אשכחן כי האי גוונא.

חק זו לעולם תהא — דהוה אמינא: אהרן מקריב חביתין בכל יום, ובניו — בשעה שנעשו כהנים גדולים, אף על פי שכבר נתחנכו בכהונת הדיוט. ורבי שמעון לית ליה האי סברא.

אף כאן לא תעשה על אכילתו — אבל איסורא נפקא לן מ"כליל תקטר". וקצת קשיא: אמאי לא דרשינן לאו נמי, מדכתיב "לאמר" — לאו אמור, כדדרשינן פרק "כל שעה" (פסחים מב, א)?

יש לו נסכים — שהפרישן בחייו, דלאחר מיתה הוי הכל הפקר.

דקא מדחקא לישכה — שבבית שני, שהיו כהנים שלא הרציאו שנתן.

חטאת מלמד שמועלין בה — תימה: תיפוק לי דקדשי בדק הבית היא! ויש לומר: דאיצטריך למועל אחר מועל, דאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד.

ואין כדכתיב (ויקרא ו) "חק עולם" – משל עולם. **דקא מדחקא לשכה** – שהיו פוחתין השקלים שבלשכה, לפי שבכל שנה היו צריכין בכך, כדאמרינן בפרק קמא דמסכת יומא (ט, א): "רשנות רשעים תקצורנה" – זה מקדש שני, שעמדו יותר משלש מאות כהנים גדולים, דכל אחד לא הרציא שנתו, תקינו מיורשין. **דקפשעי** – ואין מביאין אותה. דהיינו שתי תקנות: דמעיקרא תקנוה מיורשין, והדר תקנוה להדורה דאדאורייתא כמעיקרא. **ועל פרה** – היינו מאותן שבעה דברים. **שלא יהא מועלין באפרה** – הנהנה מאפרה – לא יתחייב קרבן מעילה. **חטאת היא** – בפרה כתיב, מלמד שמועלין בה כשאר חטאות, עד שלא היתה לחן שעת היתר לכהנים. **למכתן** – אפר מרפא מכה. **פרשי מספק הוואות** – משום מעילה. בשמעתא קמייתא דמעילה (ב, ב) מפרש מאי איכא בין מעילה דרבנן למעילה דאורייתא. **ספק הוואות** – כגון שנטמא בספק טמא מת, כגון סככות ופרעות. **בתחילה מגבין להן** – כלומר, עכשיו כשמביאין אותן – גובין את המעות מכל אחד ואחד, ואין באין מתרומת הלשכה כשאר קרבנות צבור.

רש"י

מנחה הבאה עשרון ממנחה הבאה עשרון כו׳. **משנה** ושלימה – עשרון שלם בבוקר, ועשרון בין הערבים, כל זמן שהיא קריבה משל ציבור. **גמרא** הכהן המשיח תחתיו אחד מבניו יעשה אותה – דמשל יורשים קריבה, עד יעמוד אחר. יכול יקריבו יורשין לחצאין – כמו שהיה אביהן עושה? משל עולם – משל צבור, מתרומת הלשכה. שתהא כולה בהקטרה – שלא יעשה ממנה שיריים לאכילה. לישנא אחרינא: שיקטירו שלימה, ולא לחצאין, כל זמן שהיא קריבה משל צבור. דבשלימה לא פליגי רבי יהודה ורבי שמעון. מפי המורה. יכול יהו אהרן ובניו מקריבין קרבן אחד – ביום המשחה. ובניו בפני עצמן – לשם החינוך, ומאותו יום ואילך – לא. אבל כהן גדול – בכל יום, דכתיב "תמיד"? כהנים הדיוטות – דכשכהן הדיוט נתחנך לעבודה, באותו יום היה מקריב עשרון. לישנא אחרינא: ביום המלואים היה כך, אבל לדורות – לא נוהג. ולא מפי המורה. או אינו אלא כהנים גדולים – דהכי קאמר: קרבן זה יקריבו בני אהרן לדורות, כל כהן גדול שיעמוד. הרי כהן גדול אמור – דהכי קאמר קרא: הכהן המשיח שיעמוד מבני אהרן תחתיו לאחר מותו יעשה אותה. אם כן – דכוליה ליורשין אתי, שיקריבו החביתים כל זמן שלא מנו כהן אחר תחתיו. לכתוב הכהן המשיח תחתיו בניו יעשה אותה – כשימות הוא. מאי מבניו – דמשמע: אחד מבניו שיעמוד תחתיו לכהן גדול, דמשמע תרתי. אותה מאי עביד ליה – כיון דנפק ליה שלימה מ"כליל תקטר". דבשלמא "הכהן המשיח" – מוקי להך דרשא דאמרינן לעיל, הרי כהן גדול אמור, אלא "אותה" מאי עביד ליה? ומינו כהן אחר תחתיו – בו ביום. ותיפוק ליה מן ומחציתה בערב – כדאמרן לעיל? חוקה לעולם תהא – שתהא מצוה זו נוהגת לדורות. עליונה – חביתין, דכתיב בקרא ברישא, ב"צו את אהרן", וכתיב בה "כליל תקטר". והדר "כל מנחת כהן כליל תהיה" – דמשתעי במנחת נדבתו, וכתיב בה "לא תאכל". מנין ליתן האמור כו׳ – שיהו שניהם כליל בהקטרה, והאוכל משירי שתיהם יעבור בלאו? תלמוד לומר כליל כליל – "כליל תקטר", "כליל תהיה לא תאכל". שבעה דברים – במסכת שקלים בפרק "מעות שנמצאו". וזה אחד מהם – התם קאי. דקתני לעיל: בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר וכמדתה לכל רוח. זכרים – עולות, נקבות – שלמים. בראשונה ממשכנין את מוצאה להביא נסכיה, עד שהיו מניחין אותה וברחין. התקינו בית דין שיהיו נסכיה קריבין משל צבור. וקאמר רבי שמעון: שבעה דברים התקינו בית דין, וזה שאמרנו אחד מהם. והדר מפרש לאינך שש: גוי ששלח כו׳, דגוי משלח קרבנותיו, כדאמר בפרק "אלו מנחות" (מנחות עג, ב): "איש" – מה תלמוד לומר "איש" "איש"? לרבות את הגוים שנודרים נדבות כישראל. שלח עמה נסכים – דמי נסכיה. וכן גר – להכי נקט גר – דאין לו יורשים. דאי ישראל – הוו מקרבי יורשים נסכיו. משל ציבור – אלמא, תנאי בית דין הוא, ולאו דאורייתא! דאורייתא מדצבור –

מִנְחָה הַבָּאָה עֶשְׂרוֹן וכו' ממנחה של עשרון, ואין למדים ממנחה של שנים ושלשה עשרונים, ולכך יש ללמוד ממנחת נסכים.

משנה

משנתינו דנה כשמת הכהן הגדול ולא מינו אחר תחתיו, משל מי היתה המנחה קריבה בבוקר ובבין הערבים, ומה היה שיעורה: **לֹא מִינוּ כֹּהֵן** גדול **אַחֵר תַּחְתָּיו, מִשֶּׁל מִי הָיְתָה קְרֵיבָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִשֶּׁל צִיבּוּר** היתה קריבה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין** היתה קריבה. **וּשְׁלִימָה הָיְתָה קְרֵיבָה,** ולא כמנחת כהן גדול שמקריב חצי עשרון בבוקר וחצי בערב.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: **תָּנוּ רַבָּנַן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרֵיבָה מִשֶּׁל יוֹרְשִׁין, תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ו טז), **'וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ',** ומשמעות הכתוב היא, שהכהן המשיח שמת, תיקרב מנחתו משל בניו. מבררת הברייתא, **יָכוֹל יִקְרִיבֶנָּה לְחֶצְאִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אוֹתָהּ',** לומר שקריבה כּוּלָּהּ **וְלֹא חֶצְיָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** נאמר (שם) **'חָק עוֹלָם',** ומשמע שכשמת הכהן המנחה קריבה **מִשֶּׁל עוֹלָם,** והיינו מתרומת הלשכה. וממה שנאמר (שם) **'כָּלִיל תִּקְטָר'** דרשו, **שֶׁתְּהֵא כּוּלָּהּ בְּהַקְטָרָה** – שלא יעשו ממנה שיריים לאכילת כהנים.

הגמרא מבררת האם הפסוק מיותר. שואלת הגמרא: **וְהַאי 'הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ' לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – נאמר לדרשה זו, **הַאי מִיבְּעֵי לֵיהּ** – והלא פסוק זה נצרך, **לְכִדְתַנְיָא,** נאמר בפסוק (ויקרא ו יג) **'זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ', יָכוֹל יְהוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְרִיבִין קָרְבָּן אֶחָד,** ביום שהם נמשחים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה'',** ופתח הכתוב בלשון יחיד 'זה קרבן' וסיים בלשון 'יקריבו', ללמדנו **שֶׁאַהֲרֹן** מקריב **בְּפָנֵי עַצְמוֹ,** כל יום, **וּבָנָיו בְּפָנֵי עַצְמָן,** ביום חינוכם. מבארת הגמרא: שמה שנאמר בברייתא **'בָּנָיו', אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטוֹת** שמקריבים מנחה ביום שמתחנכים לעבודה.

מבררת הגמרא: **אַתָּה אוֹמֵר** שכוונת התורה **לְכֹהֲנִים הֲדִיוֹטוֹת, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** לומר, שכל **הַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים** שיעמדו לדורות, יביאו קרבן מנחה, ומנין שאף כהן הדיוט מביא ביום חינוכו קרבן מנחה. משיבה הגמרא: **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** (שם ו טז) **'וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו', הֲרֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** – ואיך אפרש את מה שנאמר **'בָּנָיו',** אלא **אֵלּוּ כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטוֹת,** שמביאים מנחה ביום שמתחנכים לעבודה. ואם כן קשה שהפסוק אינו מיותר לדרוש מהיכן היו מביאים מנחת חביתין כשמת הכהן גדול. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן** – שדורשים רק שהיורשים מביאים את המנחה, **לְכְתוֹב קְרָא, 'הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו, בָּנָיו יַעֲשֶׂה',** ונלמד מזה שכשימות הכהן גדול יביאו מיורשיו את מנחתו, **מַאי** – מדוע נאמר **'מִ'בָּנָיו,** אלא **שָׁמְעַת מִינָּהּ תַּרְתֵּי.**

הגמרא מבררת מה דורש כל תנא מהפסוק שהביא השני: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַאי** תיבת **'אוֹתָהּ'** שדרשה רבי יהודה שהמנחה הבאה מן היורשים אינה קריבה לחצאין אלא שלימה **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה ידרוש ממנה, שהרי רבי שמעון למד דין זה מ'כליל תקטר'. משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – תיבה זו נצרכת **לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וּמִינוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁלֹּא יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ** ויקריב, **וְכֵן שֶׁלֹּא** ישתמש **בְּחֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁל רִאשׁוֹן.** שואלת הגמרא: **וְתִיפּוּק לֵיהּ מִן 'וּמִחֲצִיתָהּ'** (שם ו יג), שהגמרא דרשה לעיל (נ:) מהאות 'וא"ו', שכהן גדול השני צריך להביא עשרון שלם וחוצהו, ומדוע צריך רבי שמעון פסוק אחר לדרוש דרשה זו. משיבה הגמרא: רבי שמעון **'יְ"וֹ' לֹא דָּרִישׁ,** ולכך הוצרך לדרוש מ'אותה'.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוּדָה הַאי 'חָק עוֹלָם'** שדרש רבי שמעון מזה שאם לא מינו כהן גדול מביאים חביתין משל ציבור, **מַאי עָבֵיד לֵיהּ.** משיבה הגמרא: **'חוּקָּה' לְעוֹלָם תְּהֵא** – שתהא מצוה זו נוהגת לדורות. ממשיכה ושואלת הגמרא: **'כָּלִיל תָּקְטָר'** שרבי שמעון דרש שתהא כולה בהקטרה, **לָמָּה לִי** – מה ידרוש רבי יהודה. משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא.** בתורה נאמר (שם יג–טו), **'זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ, עֲשִׂירֶת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב,** וגו' **כָּלִיל תָּקְטָר'.** הרי שהדין שצריך להקטיר את כל המנחה נאמר על מנחת חביתין. ועוד נאמר (שם ו טז) **'וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל',** ופסוק זה נאמר על מנחת נדבה של כהן שהאוכל ממנה עובר בלאו. מבארת הגמרא: **אֵין לִי אֶלָּא** שהפרשה הכתובה **עֲלֵיהֶן** – ראשונה בתורה, שהיא **מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל,** שיהא דינה **כְּכָלִיל תָּקְטָר,** וכן אין לי לומר, אלא על פרשה הכתובה **תַּחְתֶּיהָ** – השניה בתורה, שהיא **מִנְחַת כֹּהֵן הֶדְיוֹט,** שיהא דינה **בְּלֹא תֵאָכֵל, מִנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה** – מנין שיהיו שתיהן כליל בהקטרה, ושהאוכל משיירי שתיהן יעבור בלאו, **תַּלְמוּד לוֹמַר,** שאמר בשתיהן **'כָּלִיל' 'כָּלִיל' לְגַזֵּרָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן 'כָּלִיל תָּקְטָר', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'כָּלִיל תִּהְיֶה', מַה כָּאן בְּכָלִיל תָּקְטָר, אַף לְהַלָּן בְּכָלִיל תָּקְטָר, וּמַה לְהַלָּן נאמר 'לֹא תֵאָכֵל' לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, אַף כָּאן לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.**

הגמרא מבררת את שיטת רבי שמעון. שואלת הגמרא: **וְכִי סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** שהדין להקריב מנחת חביתין **מִשֶּׁל צִיבּוּר,** הוא **דְּאוֹרַיְיתָא, וְהָתְנַן,** (שקלים פ"ז מ"ו) **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, שִׁבְעָה דְּבָרִים הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, וְזֶה** – מה ששנינו במשנה שם (פ"ו מ"ה) **אֶחָד מֵהֶן.** ועוד תיקנו בית דין, **שֶׁעוֹבֵר כּוֹכְבִים שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם,** אם **שָׁלַח עִמָּהּ** דמי **נְסָכִים, קְרֵיבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו קְרֵיבִין הַנְּסָכִים מִשֶּׁל צִיבּוּר.** ממשיכה המשנה: **וְכֵן גֵּר שֶׁמֵּת** ואין לו יורשים, **וְהַנִּיחַ זְבָחִים,** הדין הוא, שאם **יֵשׁ לוֹ נְסָכִים** שהפריש בחייו, **קְרֵיבִין מִשֶّלּוֹ, וְאִם לָאו קְרֵיבִין מִשֶּׁל צִיבּוּר. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא** על **כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִינוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁתְּהֵא מִנְחָתוֹ קְרֵיבָה מִשֶּׁל צִיבּוּר.** הרי שרבי שמעון סובר שהדין להביא משל ציבור אינו מדאורייתא, אלא מתנאי בית דין. ובברייתא שנינו שרבי שמעון סבר שמדאורייתא מנחת חביתין לאחר מות הכהן גדול באה משל ציבור. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ שְׁנֵי תַּקָּנוֹת הֵן** – רבנן תיקנו שתי תקנות בזמנים שונים, **מִדְּאוֹרַיְיתָא** דינו להביא **מִדְּצִיבּוּר,** וכמו שדרש רבי שמעון לעיל, ממה שנאמר (שם ו טז) 'חק עולם' שמביא משל עולם, אלא **כֵּיוָן דַּחֲזוּ דְּקָא מִידַּחֲקָא לִישְׁכָּה** – שהשקלים שבלשכה היו פוחתים, לפי שבכל שנה היו צריכים להקריב מנחות על כהנים שמתו, והיו הרבה כהנים שהיו מתים בזמן של מקדש שני, ומחמת הפסד הלשכה **תַּקִּינוּ דְּלִגְבֵּי מְיוֹרְשִׁים** – תיקנו חכמים שלאחר מות הכהן יגבו מהיורשים, אך **כֵּיוָן דַּחֲזוּ דְּקָא פְּשְׁעֵי בָּהּ** – כיון שראו חכמים שהיורשים היו פושעים ולא היו מביאים את המנחת חביתין לאחר מות אביהם, **אוֹקְמוּהָ אַדְּאוֹרַיְיתָא** – חזרו והעמידו את הדין כפי שהוא מן התורה שהמנחה באה משל ציבור.

הגמרא מקשה על דין נוסף שהובא במשנה בשקלים: שנינו במשנה בשקלים באחד מהשבעה דברים שתיקנו בית דין, **וְעַל פָּרָה שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹעָלִין בְּאֶפְרָהּ** – שהמשתמש באפר פרה אדומה לא יצטרך להביא קרבן מעילה, שואלת הגמרא: והלא **דְּאוֹרַיְיתָא הִיא** – דין זה שאין מועלים באפר חטאת הוא מן התורה ולא רק תנאי בית דין, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק בפרשת פרה אדומה (במדבר יט ט), **'חַטָּאת הִיא',** ותיבת 'חטאת' **מְלַמֵּד, שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהּ** – בפרה אדומה, ומתיבת **'הִיא'** דרשו שרק **בָּהּ מוֹעֲלִין**

אבל **בְּאֶפְרָה אֵין מוֹעֲלִין**, ומבואר שהדין שאין מועלין באפר פרה אדומה הוא מדאורייתא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, שְׁתֵּי תַּקָּנוֹת הֲוֵאי, מִדְּאוֹרַיְיתָא בָּהּ מוֹעֲלִין**, אבל **בְּאֶפְרָה אֵין מוֹעֲלִין, וּכְיָון דַּחֲזוּ דְּקָא מְזַלְזְלִי בָּהּ** – לאחר שראו חכמים שהיו מזלזלים באפר הפרה, **וְקָא עָבְדִי מִינֵּיהּ** רפואה **לְמַכָּתָן, גָּזְרוּ בֵּיהּ מְעִילָה, וּכְיָון דַּחֲזוּ דְּקָא פָּרְשֵׁי מִסְּפֵק הֲוָאוֹת** – ולאחר שראו חכמים שמכיון שהם גזרו מעילה על אפר הפרה, היו אנשים שהיו טמאי מתים מספק פורשים מלהטהר, שהיו אומרים שמא לא נטמאנו ונמצאנו מועלים, **אוֹקְמוּהָ** – העמידו את הדין **אַדְאוֹרַיְיתָא**, שאין מועלין באפר פרה.

נאמר בתורה (במדבר טו כד), 'והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה, ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה', ומנחתו ונסכו כמשפט, ושעיר עזים אחד לחטאת', ודרשו פסוק זה על עבודה זרה, שאם שגגו בית דין הגדול בהוראה והורו להתיר, והעם [–אפילו שבט אחד] סומכין על הוראתן ואחר כך נודע לבית דין שטעו, הרי חייבין כל שבט ושבט להביא פר לעולה ושעיר לחטאת, והם נקראים שעירי עבודת כוכבים. ואם הורו בשאר כריתות שחייבין על שגגתן חטאת, מביאים פר לחטאת שנאמר (ויקרא ד יג–יד) 'ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת'. הגמרא מבררת מהיכן היו מביאים פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים: **תָּנוּ רַבָּנָן, פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, אינם באים מתרומת הלשכה כשאר קרבנות ציבור, אלא **בַּתְּחִילָּה מַגְבִּין לָהֶן** – גובים מחדש מכל אחד מישראל פרוטה לקנייתם, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין** כשאר קרבנות ציבור.

שואלת הגמרא: **וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא** – והלא שנינו בברייתא שהשיטות של רבי יהודה ורבי שמעון הפוכות, ובהכרח שברייתא אחת נשנית לאחר שחזרו בהם. ומכיון שבמחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה, עלינו לדעת מה סבר רבי יהודה באחרונה. ומבררת הגמרא: **הֵי מִינַּיְיהוּ אַחֲרִיתָא** – איזה ברייתא נשנית אחרונה. משיבה הגמרא: **אֲמַרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי, לֵימָא קַמַּיְיתָא אַחֲרִיתָא** – נאמר שהברייתא שהובאה הראשונה בסוגייתנו שנאמר בה שרבי שמעון סובר שקרבנות אלו היו באים מתרומת הלשכה, היא זו שנאמרה לאחר חזרה, והטעם שנאמר כך הוא, משום **דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּחָיֵישׁ לִפְשִׁיעָה** – שלמדנו בשיטת רבי שמעון לעיל, שסבר, שמחשש פשיעת היורשים אמרו חכמים שיביאו את המנחה מתרומת הלשכה, ואף כאן יש לומר, שרבי שמעון סובר שכיון שיש חשש שלא יגבו עבור הקרבנות הללו, לכך באים מתרומת הלשכה, ואם כן רבי יהודה הוא זה שסובר שנגבים מכל אחד ואחד, והלכה כמותו.

דוחה הגמרא: **אָמַר לְהוּ רַב אַשִׁי, אֲפִילּוּ תֵּימָא בַּתְרַיְיתָא אַחֲרִיתָא** – אפילו אם נאמר שמה שאמר רבי שמעון בברייתא האחרונה שקרבנות אלו היו נגבים מכל אחד ואחד, זוהי שיטתו לאחר חזרה, אין כאן סתירה למה ששנינו בשיטת רבי שמעון לעיל שחוששים לפשיעה, משום שיש לחלק, **שכִּי קָא חָיֵישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן לִפְשִׁיעָה**, הוא רק **בְּמִילְּתָא דְּלֵית בְּהוּ כַּפָּרָה בְּגַוָּהּ** – במנחת חביתין שלא באה לכפרה, ולכן היו פושעים בה, אבל **בְּמִילְּתָא דְּאִית לְהוּ כַּפָּרָה בְּגַוָּהּ** – בקרבנות אלו שהיו באים לכפרה, **לֹא חָיֵישׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן לִפְשִׁיעָה**, ואפשר שסובר שנגבים מכל אחד ואחד.

הגמרא פושטת את הספק ממקום אחר. מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עֲלָהּ, אֲמַר לֵיהּ רַבָּה זוּטֵי לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא**, נאמר (במדבר כח ב), 'אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, רֵיחַ נִיחוֹחִי, תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', ריבה הכתוב בלשון 'קרבני, לחמי, לאשי', קרבנות הרבה, שכל אלו הם לשון קרבן, ובאים **לְרַבּוֹת פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁבָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה** כקרבן התמיד, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן**, ומכיון שרבי שמעון לומד את דינו מפסוק, יש לומר שזהו מה שסבר לאחר שחזר בו. ורבי יהודה יסבור שבאים מכל יחיד ויחיד, וכך ההלכה.

שנינו במשנה: **וּשְׁלִימָה הָיְתָה קְרִיבָה וכו'**. הגמרא מבררת האם רק בבוקר הקריבו עשרון, או גם בין הערבים: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, בְּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן**, האם כוונת המשנה לומר, שהיתה קריבה מנחה שלימה בשַׁחֲרִית וְמנחה שְׁלִימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, **אוֹ דִּילְמָא**, שכוונת המשנה לומר, שהיתה קריבה, מנחה שְׁלִימָה שַׁחֲרִית, **וּבְטִילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – ובבין הערבים לא היו מקריבים כלל.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע**, המשנה במסכת תמיד (לא:) מבארת ששלש עשרה כהנים היו עסוקים בעבודות התמיד, **וְהַשְּׁמִינִי** היתה עבודתו **בַּחֲבִיתִּים** שמביא הכהן גדול, **וְאִם אִירְעָה דִּבְטִילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם** – ואם נאמר שבאשר מת הכהן גדול אין מקריבים מנחה בבין הערבים, **הָא זְמִנִּין דְּלֵיהּ שְׁמִינִי בַּחֲבִיתִּים** – הרי פעמים שהכהן השמיני לא יעסוק בחביתי הכהן גדול, **וְהֵיכִי דָּמֵי**, כגון **דְּמֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֵיהּ מִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו**, שאין מקריבים בבין הערבים. וממה שהתנא לא חילק בזה, ודאי שאף כשמת הכהן גדול היו מביאים מנחת חביתים בין הערבים.

הגמרא דוחה את הראיה: **אַמְרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אָמַר, בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי** – אנשי בבל הטפשים, **מִשּׁוּם דְּיָתְבוּ בְּאַתְרָא דַּחֲשׁוֹכָא** – מכיון שגרים הם בבבל שהיא ארץ חשוכה שנמצאת במקום עמוק, **אָמְרִי שְׁמַעְתְּתָא דְּמַחֲשְׁכָן** – אומרים הם שמועות חשוכות, שכשאינם יודעים טעמו של דבר בודים מלבם טעם שאינו. שיש להקשות לפי דבריהם, **אֶלָּא דְּקָתָנֵי** בתמיד (שם), שהכהן **הַשְּׁבִיעִי** מתוך שלש עשרה הכהנים שהיו מתעסקים בתמיד, היה מתעסק **בְּסֹלֶת** של מנחת נסכי תמיד, והכהן **הַתְּשִׁיעִי** היה מתעסק **בְּיַיִן** של הנסכים, ולשיטתך **הָכִי נַמִּי דְּלֵיהּ בָּטְלִי** – האם לא יתכן שיהיה אופן שיבטלו כהנים הללו מעבודתם, והלא בתורה נאמר (שם כט כד), 'מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם' ודרשו (לעיל מד:), שאפילו בַּלַּיְלָה אפשר להביא את הנסכים. וכן אמרו ש'מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם' שלא הביא היום, מביאם **אֲפִילּוּ לְמָחָר**. הרי שפעמים שהיה התמיד קרב בלא מנחה ובלא נסכים, שהיו קריבים רק בלילה או למחר, ולא היו כל שלש עשרה הכהנים שנשנו שם, ומדוע לא חילק התנא בזה. **אֶלָּא** ודאי שנתרץ ונאמר, שהתנא ששנה את מנין הכהנים העוסקים בתמיד בכל יום, **דְּאִי** לא הוי נסכים **לֹא קָתָנֵי** – כלומר מקרים מיוחדים לא נשנו במשנה, **וְהָכָא נַמִּי דְּאִי** לא מינו כהן אחר תחתיו **לֹא קָתָנֵי** – ואותו תירוץ נאמר כאן לענין מנחת חביתין, שהתנא לא דיבר באופנים שבהם לא היה מנחת חביתין. וממילא אפשר עדיין לומר, שאם מת הכהן גדול ולא מינו אחר תחתיו לא היו מביאים מנחה בבין הערבים. **אַהֲדְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרָבָא** – החזירו את דברי רבי ירמיה שאמר 'בבלאי טפשאי' לפני רבא, **אָמַר, מִבִּישׁוּתִּין אָמְרִי קַמַּיְיהוּ** – כשאנו אומרים טעם שאינו יפה אומרים אותו השומעים לפני בני ארץ ישראל, **מִטִּיבוּתִּין לֹא אָמְרִי קַמַּיְיהוּ** – וכשאנו אומרים דבר טוב לא אומרים אותו השומעים לפני בני ארץ ישראל. **וַהֲדַר אָמַר רָבָא** – ולאחר מכן אמר רבא, **הָנֵי נַמִּי טִיבוּתִּין הִיא** – אף מה שאמרנו שהיו מביאים מנחת חביתין בין הערביים היא שמועה טובה, משום **שֶׁאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק בפרשת חביתי כהן גדול (ויקרא ו יג), 'סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד', ודרשו **שֶׁהֲרֵי הִיא לְךָ כְּמִנְחַת תְּמִידִין**, שאינה בטילה גם בשחרית וגם בין הערבים.

מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עֲלָהּ** – מה היא המסקנא בספק שנסתפקנו, האם ההלכה כרבא או כרבי ירמיה. פושטת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא**, שאם מת הכהן גדול ולא מינו אחר תחתיו, היו מביאים מנחה **שְׁלִימָה בַּשַׁחֲרִית וּשְׁלִימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, וכרבא.**

שנינו במשנה (נ:) שכהן גדול היה מביא עשרון שלם וחוצהו. הגמרא דנה מהו שיעור הלבונה שהיה בא עם מנחת הבוקר ומנחת בין הערבים: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פְּלִיגִי בָּהּ** – נחלקו בדין הבא **אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר, מַפְרִישׁ לָהּ** [–למנחה] **שְׁנֵי קְמָצִים שֶׁל לְבוֹנָה**, ומקטיר **קוֹמֶץ בַּשַׁחֲרִית וְקוֹמֶץ בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְרַבָּנָן אָמְרִי** – חכמים חולקים וסוברים, **שֶׁמַּפְרִישׁ לָהּ קוֹמֶץ אֶחָד, חֲצִי קוֹמֶץ שַׁחֲרִית וַחֲצִי קוֹמֶץ בֵּין הָעַרְבַּיִם**. מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפְּלְגִי**. משיבה הגמרא: **אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי סָבַר, לֹא אַשְׁכְּחָן חֲצִי קוֹמֶץ דְּקָרֵיב** – לא מצאנו חצי קומץ של

המשך בעמוד כה

רש"י

הי מינייהו אחריתי – איזו נאמר באחרונה שנסמוך עליה, דשמא הדר ביה מאידך, משום דקיימא לן (עירובין מו, ב): רבי יהודה ורבי שמעון – הלכה כרבי יהודה. **קמייתא** – דקתני לרבי שמעון שבאין מן הלשכה. **דלית בהו כפרה** – מנחת כהן – ליתא ליורשים כפרה בגוה, אבל פר העלם דבר – כפרה לציבור היא. **קרבני לחמי לאשי** – ריבה הכתוב קרבנות הרבה, דכל הני – לשון קרבן נינהו. **לרבות פר העלם** – דבאין מתרומת הלשכה כתמיד, דבתמיד משתעי. ואף על גב דלאו אדעתא דהכי הביאו שקליהם, שהרי לא היו יודעים שיחטא, אפילו הכי מרבה להו קרא. **דברי רבי שמעון** – וכיון דמקרא יליף – עיקר הוא, הך היא דאחריתא. **שמיני בחביתין** – במסכת תמיד (לא, ב) מני לבהנים שלשה עשר העסוקים בתמיד, בין בבקר בין בערב, זה בכך וזה בכך. **באתרא דחשוכא** – דבבל עמוקה היא, דכתיב "האומר לצולה חברי" (ישעיה מד). **שביעי** – מקריב הסלת דמנחת נסכי תמיד. **תשיעי ביין הכי נמי דלא בטלי** – לעולם? והא קיימא לן: מנחתם ונסכיהם בלילה כו' – דאם לא הקריבו היום נסכים, יקריבום למחר. וכגון שלא קדשו בכלי, דלא נפסלו בלינה, אלמא זימנין דקרב תמיד בלא נסכים! **אלא דאי** – לא הוו נסכים – לא קתני, הכי נמי גבי חביתין "דאי מת כהן גדול" – לא קתני, ולעולם אם מת – בטילה כל בין הערבים, עד שיעמוד כהן אחר. **אהדרוה לקמיה דרבא** – הא דקאמר רבי ירמיה "בבלאי טפשאי". **מבישותין אמרי קמייהו** – כשאנו אומרים שום טעם שאינו יפה – אומרים אותו השומעין לפני בני ארץ ישראל. **מטיבותין** – כי אמרינן מילי מעלייתא – לא אמרי להו קמייהו. **הא נמי** – דאמרן דאינה בטילה – מטיבותין היא, דיפה אמרתי (דאי לא), דנפקא לי מקרא דכתיב בחביתין (ויקרא ו) "סלת מנחה תמיד" – מה תמיד אינו בטל, אף היא אינה בטלה. **מאי הוי עלה** – כרבא או כרבי ירמיה? **פליגי בה** – בחביתי כהן גדול שלא מת. **מפריש לה שני קמצין של לבונה** – כשהיה מביא עשרון שלם מביתו – מביא עמו שני קמצים לבונה, ומקריב האחד לחצי עשרון של שחרית, והאחד לחצי של בין הערבים. ולא

בָּאֶפְרָה אֵין מוֹעֲלִין! אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁתֵּי תַּקָּנוֹת הָוֵאי, דְּאוֹרַיְיתָא - בָּה מוֹעֲלִין, בְּאֶפְרָה אֵין מוֹעֲלִין. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא מְזַלְזְלִי בָּה, וְקָא עָבְדִי מִינֵיהּ לְמִכַּפְתָּן - גָּזְרוּ בֵּיהּ מְעִילָה. כֵּיוָן דְּחָזוּ דְּקָא פָּרְשִׁי מִסְּפֵק הַזָּאוֹת - אוֹקְמוּהָ אַדְּאוֹרַיְיתָא. תָּנוּ רַבָּנַן: פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה - בִּתְחִילָּה מַגְּבִּין לָהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין. - וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא! הֵי מִינַיְיהוּ אַחֲרִיתָא? אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי: לֵימָא קַמַּיְיתָא - אַחֲרִיתָא, דְּשִׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּחַיֵּיש לְפִשְׁיעָה. אֲמַר לְהוּ רַב אַשִׁי: אֲפִילּוּ תֵּימָא בַּתְרַיְיתָא - אַחֲרִיתָא, כִּי קָא חַיֵּיש רַבִּי שִׁמְעוֹן לְפִשְׁיעָה מִילְּתָא דְּלֵית בְּהוּ כַּפָּרָה בְּגַוָּוהּ, בְּמִילְּתָא דְּאִית לְהוּ כַּפָּרָה בְּגַוָּוהּ - לָא חַיֵּיש רַבִּי שִׁמְעוֹן לְפִשְׁיעָה. מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? אָמַר לֵיהּ רַבָּה זוּטִי לְרַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ" - לְרַבּוֹת פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִיבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. "וּשְׁלֵימָה הָיְתָה קָרִיבָה" וכו'. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, בְּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֵימָה שַׁחֲרִית וּשְׁלֵימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, אוֹ דִּילְמָא שְׁלֵימָה שַׁחֲרִית וּבְטֵילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם? אֲמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: "שְׁמִינִי - בַּחֲבִיתִים". וְאִם אִיתָא דִּבְטֵילָה בֵּין הָעַרְבַּיִם - הָא זְמִנִּין דְּלָא מַשְׁכַּח לֵיהּ שְׁמִינִי בַּחֲבִיתִים, הֵיכִי דָּמֵי? דְּמֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֹא מִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו. אֲמָרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, אֲמַר: בַּבְלָאֵי טִפְּשָׁאֵי, מִשּׁוּם דְּיָתְבוּ בְּאַתְרָא דַּחֲשׁוֹכָא, אָמְרִי שְׁמַעְתְּתָא דְּמַחַשְׁכָנָן. אֶלָּא דְּקָתָנֵי "שְׁבִיעִי - בְּסֹלֶת, תְּשִׁיעִי - בְּיַיִן", הָכִי נַמִּי דְּלָא בָּטְלִי? "מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" בַּלַּיְלָה, "מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" אֲפִילּוּ לְמָחָר! אֶלָּא "דְּאִי לָא" קָתָנֵי, הָכִי נַמִּי "דְּאִי לָא" קָתָנֵי. אַהַדְרוּהּ קַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר: מִבִּישׁוּתִין - אָמְרִי קַמַּיְיהוּ, מִטִּיבוּתִין - לָא אָמְרִי קַמַּיְיהוּ. וַהֲדַר אָמַר רָבָא: הָנֵי נַמִּי טִיבוּתִין הִיא, אָמַר קְרָא: "סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד" - הֲרֵי הִיא לְךָ כְּמִנְחַת תְּמִידִין. מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: שְׁלֵימָה שַׁחֲרִית וּשְׁלֵימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פְּלִיגִי בָּהּ אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי וְרַבָּנַן. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר: מַפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִים שֶׁל לְבוֹנָה, קוֹמֶץ - שַׁחֲרִית, וְקוֹמֶץ - בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְרַבָּנַן אָמְרִי: מַפְרִישׁ לָהּ קוֹמֶץ אֶחָד, חֲצִי קוֹמֶץ - שַׁחֲרִית וַחֲצִי קוֹמֶץ - בֵּין הָעַרְבַּיִם. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי סָבַר: לָא אַשְׁכְּחַן חֲצִי קוֹמֶץ דְּקָרֵיב, וְרַבָּנַן סָבְרִי: לָא אַשְׁכְּחַן עֲשָׂרוֹן דְּבָעֵי שְׁנֵי קְמָצִים. בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו,

לרבנן

תוספות

ואין מועלין באפרה — תימה: תיפוק ליה דאפר הקדש — מותר, כדאיתא בסוף תמורה (לד, א). ולמאן דמוקי הא דתניא "אסור", בנפלה דליקה מאיליה, דלא הוי אינש דלמעול — ניחא. אלא למאן דמוקי לה בתרומות הדשן, [והתם] ובפרק "כל שעה" (פסחים כו, ב) קשיא! ויש לומר: דשאני הכא, דכל מצוותה לשריפה עומד. ועוד נראה: דטעם דהתם — משום דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו, אבל הכא — אכתי לא איתעביד.

דקא עבדי למכתו — רב אשי לטעמיה דאמר במסכת מכות (כא, א) דאפר מקלה מותר להניח על מכתו, משום דמכתו מוכחת עליו.

גזרו ביה מעילה — משמע הכא דאיכא מעילה מדרבנן, והכי נמי אמרינן פרק "הוציאו לו" (יומא נט, א־ב), ובפרק "ולד חטאת" (תמורה יא, ב) מועלין בדמים, דברי רבי מאיר ורבי שמעון. וחכמים אומרים: אין מועלין. ועד כאן לא פליגי אלא דרבנן, אבל דאורייתא — אין מועלין. ואית דגרסי פרק "ולד חטאת": "מאי טעמא דמאן דאמר אין מועלין", ושיבוש הוא. אלא הכי גרסינן: "מאי טעמא דלבולהו אין מועלין מדאורייתא". והתם נמי תנן, רבי שמעון אומר: הדם קל בתחילתו וחמור בסופו כו' — אלמא דמדרבנן הוא. ותימה דבסוף פרק בתרא דתמורה (לב, ב) בעי גבי "מקדיש עולה לבדק הבית — אסור לשוחטה עד שתיפדה, ומועלין בה שתי מעילות", ופריך: ואי דרבנן, מי איכא מעילה דרבנן? ויש לומר: דכיון דאיכא מעילה דאורייתא — לא שייך לתקן מעילה אחר דרבנן. ומיהו תימה: דריש מעילה (ב, א) תנן: קדשי קדשים ששחטן בדרום — מועלין בהן דרבנן. ומאי איכא בין מעילה דאורייתא ומעילה דרבנן? דאורייתא — משלם חומש, דרבנן — לא משלם חומש, וכל שכן קרבן. ופריך: מי איכא מעילה דרבנן? אין, דאמר עולא: קדשים שמתו — יצאו מידי מעילה דבר תורה, הא דרבנן — איכא מעילה. ואמאי לא מייתי מתניתין דאיכא מעילה בדמים? ויש לומר: משום דדמיא טפי לקדשי קדשים ששחטן בדרום, וכמאן דחנקינהו דמי. (והרב רבי חיים, וכן פירש בקונטרס כאן): דדם — אקדשוה רבנן, והשתא איכא שפיר מעילה דאורייתא. אבל קדשים שמתו — לא נחתא להו קדושת דמים, הילכך מייתי טפי שפיר. ואפר פרה נמי איכא קדושה מדרבנן. וקשה לפירושו: דבפרק "ולד חטאת" (תמורה יב, א) גבי "קדשים שמתו", דפריך: מי איכא מידי דמעיקרא לית ביה מעילה, דפסקת ואמרת אפילו בקדשים קלים, ולבסוף אית ביה מעילה? ולא, והרי דם! ומאי פריך, לפירושו טובא איכא לפלוגי? לכך נראה כמו שפירשתי. ומיהו תימה קצת: אמאי לא מייתי מתניתין דמייתי מינה סייעתא לעולא "הנהנה מן החטאת, כשהיא חיה — לא מעל עד שיפגום. כשהיא מתה — כיון שנהנה כל שהוא, מעל"? ושמא להכי לא מייתי לה, דדילמא היינו דוקא חטאת — הואיל ולכפרה אתיא, לא בדילי מינה. ותקנו רבנן מעילה טפי, כדקאמר בתר הכי דמחטאת לא שמעינן העולה. ואית ספרים דגרסי "הואיל ולכפרה אתיא — בדילי מינה", ואין הסוגיא מוכחת כן. ושמא הכי קאמר: מתניתין אשמעינן דאפילו חטאת דבדילי — איכא מעילה. ועולא אשמעינן: אילו היכא דלא בדילי — איכא מעילה. **פר** העלם דבר ושעירי עבודה זרה — יש לדקדק: אנאי נקט גבי פר לשון יחיד, וגבי שעירי לשון רבים, והוי מצי למינקט פרי עבודה זרה? **דשמעינן** ליה לרבי שמעון דחייש לפשיעה — קצת קשיא: דרבי יהודה נמי חייש לפשיעה, דלא אשכחן דניפלוג אתקנות, ולעיל סבירא ליה משל יורשים? **דאי** לא קתני — כלומר, דבר שאינו רגיל אלא באקראי בעלמא.

לרבנן

תוספות

לרבנן הוכפלה לבונתו — אבל לאבא יוסי בן דוסתאי, כיון דצריך קומץ בבוקר וקומץ בערב — לא שייך לאיכפולי טפי משיעור שלם. דלרבנן הוא דבעי אי בעינן שלם בלבונה, כי היכי דבעינן שלם בעשרון. אבל משמן בעי (טפי) לאבא יוסי בן דוסתאי נמי — דבכל יום לא היה רק לוג ומחצה בבוקר, וכן בערב והשתא נמי. או דילמא, לכל עשרון היו שלשה לוגין, וזו היא בלילתן. **הלכה** כאבא יוסי בן דוסתאי — תימה: הילכתא למשיחא?

הדרן עלך התכלת

כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם — שתי הלחם ניחא דכייל בהדי שאר מנחות, דאיקרי "מנחה", כדאמר בפרק "התכלת" (מנחות מז, ב). אבל לחמי תודה, לא אשכחן. ומכל מקום ניחא לאשמועינן דינא.

בודה — בדל"ת גרסינן בערוך, ופירש: לשון הוצאה, כמו: (מלכים א יב) "בחודש אשר בדא מלבו", (נחמיה ו) "כי מלבך אתה בודאם".

חסרה או יתרה — מכאן פירש הרב רבינו חיים דכשמודדין במדה בפסח או לצורך חלה, אין להכביד על הסלת, דאם כן נמצאת יתרה כמו לענין מנחות. ועוד אמרינן לקמן (פז, א): "גודשא תילתא".

מנין לכל המנחות שהן באות מצה כו' — תימה: מתניתין היא (מנחות נה, א), דתנן: כל המנחות נילושות בפושרים, ומשמרם שלא יחמיצו כו', שנאמר: "כל המנחה בל תאפה חמץ". והכי נמי דרשינן לקמן בגמרא (שם): שאר מנחות מנין? — תלמוד לומר "כל המנחה". ועוד: משמע דשייך לרבויי טפי מההוא קרא ד"כל מנחה" ממאי דמרבה מהאי קרא ד"זאת תורת המנחה" דמייתי הכא. דמההוא לא שייך לרבויי אלא מנחות שיש בהם דין הכתוב בפרשה, הגשה קמיצה ולבונה, כגון מנחת סלת ומחבת ומרחשת. אבל מ"כל המנחה" איתרבו אפילו מנחת העומר ומנחת קנאות ומנחת כהן ומנחת [נסכים] ולחם הפנים! ונראה לפרש: דרבי אמי לא רצה להביא לן הא דדרשינן מייתורא דקראי, (אלא) לפי שהיה סבור דאפילו למצוה קא מיבעיא ליה היכא דלא כתיבא מצה, הביא לו מקראות פשוטות ותמה על שאלתו. והשיב לו: דכתיבא — כתיבא, כגון מחבת ומאפה. דלא כתיבא, כגון מנחת סלת ומרחשת — כתיב "זאת תורת", והוא הדין דאכתי מהנך קראי לא ידעינן כולהו שאר מנחות. עוד משמע דמנחת סלת נמי כתיבא, דאותה פרשה ד"זאת תורת" דכתיב בה "מצות תאכל" פשטיה דקרא במנחת סלת [כתיבן], דכתיב "מסלת המנחה ומשמנה", ומ"זאת תורת" מרבי מרחשת. ומהשתא מצינו למימר דנתרבו כל מנחות, אפילו אותם דאין בהם הגשה קמיצה ולבונה, כי היכי דמרבינן מרחשת אף על גב דלא איירי בה קרא. אבל קשיא: אם כן, "כל המנחה" — לרבות שאר מנחות, למה ליה? דאם נאמר: ללאו — אם כן, היכי מייתי לעבב מ"לא תאפה" דלקמן דריש ליה על הכלל! ורבינו תם מפרש, דמיבעיא ליה לרבי פרידא — מנלן דבאות מצה ולא שיאור וחלוט, דאי מ"לא תעשה חמץ" דמתניתין, הוה אמינא שיאור וחלוט שרי. אמר ליה: דכתיבא — כתיבא, אלמא מצות בעינן, ושיאור וחלוט לאו מצה היא. אמר ליה: לעבב קא מיבעיא לן מנלן דמיפסלא, אם הביא שיאור וחלוט. אמר ליה: דכתיב "לא תאפה חמץ", דמשמע: אלא מצה, דכתיב "מצה" באותה פרשה. ורב חסדא פריך: דילמא מ"לא תאפה חמץ" אלא שיאור. אף על גב דכבר כתיב "לא תעשה", איצטריך טובא, לבדדרשינן לקמן. ופירוש זה דחוק ומגומגם.

לְרַבָּנַן הוּכְפְּלָה לְבוֹנָתוֹ אוֹ לָא? מִי אָמְרִינַן, מִתּוֹךְ שֶׁהוּכְפְּלָה סָלְתוֹ - הוּכְפְּלָה לְבוֹנָתוֹ, אוֹ דִּילְמָא מַאי דְּגַלֵּי - גַּלֵּי, מַאי דְּלָא גַּלֵּי - לָא גַּלֵּי? וְשֶׁמֶן בֵּין לְאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי וּבֵין לְרַבָּנַן, מַהוּ? אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: "חֲמִשָּׁה קְמָצִין הֵן", וְאִם אִיתָא - זִימְנִין דְּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ שִׁבְעָה! - "דְּאִי" - לָא קָתָנֵי. יָתֵיב רַב פַּפָּא וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר שְׁמַעְיָה לְרַב פַּפָּא: וְהָא "מַעֲלֶה קוֹמֶץ בַּחוּץ", דְּ"אִי הָוֶה", וְקָתָנֵי! מַאי הָוֵי עֲלָהּ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו - שְׁלֵימָה שַׁחֲרִית וּשְׁלֵימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּמַפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִין - קוֹמֶץ שַׁחֲרִית וְקוֹמֶץ בֵּין הָעַרְבַּיִם. וּמַפְרִישׁ לָהּ שְׁלִשֶׁת לוּגִין - לוֹג וּמֶחֱצָה שַׁחֲרִית לוֹג וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. מַנִּי? אִילֵימָא רַבָּנַן - מַאי שְׁנָא לְבוֹנָתָהּ דְּהוּכְפְּלָה, וּמַאי שְׁנָא שַׁמְנָהּ דְּלָא הוּכְפְּלָה? אֶלָּא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי הִיא, דַּאֲמַר: חֲבִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל בָּעֲלָמָא שְׁנֵי קְמָצִין בָּעֵיָא, וּלְבוֹנָה לֹא הוּכְפְּלָה וְשֶׁמֶן לֹא הוּכְפַּל. וּמִדְּשֶׁמֶן לְאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי לֹא הוּכְפְּלָה, לְבוֹנָתָהּ וְשַׁמְנָהּ לְרַבָּנַן נַמִּי לֹא הוּכְפְּלוּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן: חֲמִשָּׁה קְמָצִין הֵן! - אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן.

הדרן עלך התכלת

כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת מַצָּה, חוּץ מֵחָמֵץ שֶׁבַּתּוֹדָה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן בָּאוֹת חָמֵץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַשְּׁאוֹר בּוֹדֶה לָהֶן מִתּוֹכָן וּמֵחֲמִצָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הִיא אֵינָהּ מִן הַמּוּבְחָר, אֶלָּא מֵבִיא אֶת הַשְּׁאוֹר, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אָמְרוּ לוֹ: אַף הִיא הָיְתָה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה. **גְּמָרָא** בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי פְּרִידָא מֵרַבִּי אַמִּי: מִנַּיִן לְכָל הַמִּנְחוֹת שֶׁהֵן בָּאוֹת מַצָּה? - מִנָּלַן? דִּכְתִיב בָּהּ - כְּתִיב בָּהּ, דְּלָא כְּתִיב בָּהּ - כְּתִיב בָּהּ "זאת"

רש"י

ולא מינו אחר – דקריבה שלימה. **לרבנן הוכפלה לבונתו** – שיביא קומץ שחרית וקומץ בערב. דבשלמא לאבא יוסי לא מבעיא ליה דלא הוכפל שיביא שני קמצים לכל הקטרה, דלא מצינו שני קמצים בהקטרה אחת. **מאי דגלי גלי** – סלת גלי קרא בהוספה, כדאמרינן לעיל (נא, ב): לרבי יהודה מ"אותה", ולרבי שמעון מ"כליל תקטר". **ושמן** – מבעיא ליה אליבא דכולהו, אם צריך להביא שלשה לוגין לכל עשרון. דעד שלא יצאו ימות היה מביא שלשה לוגין, וחזרן: לוג ומחצה לחצי עשרון דשחר, ולוג ומחצה לבין הערבים. השתא מאי. **חמשה קמצין הן** – בפרק "האומר הרי עלי עשרון" (מנחות קו, ב) חשיב, והאי קומץ לבונה של חביתין – לא חשיב התם, משום דלחצאין קרב, ובשלימה קמיירי ולא בחצאין. ואם איתא דכי מת כהן גדול קרבו שלם בכל הקטרות – זימנין דמשכחת [שבעה], כגון שני קמצים של חביתין. דהא התם קא חשיב שני קמצים של בזיכי לחם הפנים, אף על גב דחד קרבן נינהו, והכי נמי ליחשוב. **ומשני** – לעולם אימא לך דהוכפל, והאי דלא חשיב להו – משום "דאי מת כהן" לא קתני, אלא בקריבים כדרכן קא מיירי. **להא שמעתא** – ד"אי" לא קתני. **והא מעלה קומץ בחוץ** – דקתני ליה התם גבי חמשה קמצין. דאי עבר והעלהו בחוץ – חייב, וקתני ליה נמי, שמע מינה דאם איתא דהוכפל – ליתנינהו, ואפילו ד"אי". **מאי הוי עלה** – דהא לא תנינן ליה בהדיא? **אלא אבא יוסי** – דאמר: חביתין דעלמא נמי בחיי כהן בעי שני קמצין, הילכך הא נמי שני קמצין, וקתני "לוג ומחצה שחרית" כו' – אלמא שמן לא הוכפל, ואיפשיטא בעיא דשמן לאבא יוסי. ומדשמן לאבא יוסי לא הוכפל – דמאי דלא גלי לא גלי, לרבנן נמי – לבונה ושמן לא הוכפלו, דמאי דלא גלי לא גלי. דאינהו לא פליגי אלא בלבונה מחזיים, אבל בלאחר מיתה אי הוכפל אי לא הוכפל – לא פליגי. **הילכתא כאבא יוסי** – דאמר: בחיי כהן מקריב קומץ לבונה שחרית וקומץ ערבית. **ותנן חמשה קמצין הן** – ולא חשיב ליה לקומץ דחביתין – משום דלחצאין קרב. ואם איתא דקרב שלם – ליתני "שבעה קמצים הן". **אמוראי נינהו** – מר אמר: כסתם משנה אמר רבי יוחנן, ומר אמר: הלכה כאבא יוסי אמר רבי יוחנן.

הדרן עלך התכלת

משנה כל המנחות, חוץ מחמץ שבתורה – דכתיב "על חלות לחם חמץ" וגו' (ויקרא ז), ושתי הלחם – דכתיב "חמץ תאפינה" (שם כג). **שאור בודה להן מתוכו** – מתוך עשרון דתודה ושתי הלחם היה מוציא שאור, שהוא לש מן הסלת מעט לאחר שנמדד וטומנו בסלת ומתחמץ מאליו, וממנו מחמץ את השאר. **אף היא אינה מן המובחר** – שאינה מחמצת יפה, לפי שאין לה שאור מחומץ יפה. **אלא מביא שאור** – המחומץ יפה מתוך ביתו, ונותן לתוך העשרון, ומוסיף וממלא סלת. **אף היא היתה יתרה או חסרה** – כגון אם השאור עבה ומגובל בקושי במעט מים, אינו מחזיק נפח גדול כאילו היה קמח – ונמצא העשרון יתר, לפי שאם לא היה שאור מגובל, היה נפחו גדול מעכשיו. ואם אינו מגובל יפה, שנתן בו מים הרבה, נמצא נפחו גדול משאילו היה קמח – ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים, לא היה מלא. **גמרא דכתיבא כתיבא** – אותה מנחה שכתוב בה "מצה", כגון מנחת מאפה ומנחת מחבת – הרי כתיב בה, ודלא כתיבא – אתא מהאי קרא דכייל לכל המנחות,

לְרַבָּנָן הסוברים שכהן גדול מביא חצי קומץ לבונה בכל מנחה, האם כשמת הוּכְפְּלָה לְבוֹנָתוֹ – אף שיעור הלבונה שמביאים, הוכפל, וצריך להביא קומץ שלם בכל מנחה, אוֹ לֹא, ששיעור הלבונה לא הוכפל, ושיעורו חצי קומץ בכל מנחה. וביאור הספק כך הוא, מִי אָמְרִינַן – האם נאמר, שמתוֹךְ שֶׁהוּכְפְּלָה סָלְתוֹ הוּכְפְּלָה לְבוֹנָתוֹ – כשם ששיעור הסולת שבמנחה הוכפל, שמביא במקום חצי עשרון, עשרון שלם, אף הלבונה שעמו תוכפל. אוֹ דִּילְמָא, מַאי דְּגַלֵּי גַּלֵּי, מַאי דְּלֹא גַּלֵּי לֹא גַּלֵּי – בסולת התורה גילתה ששיעורה הוכפל, אבל בלבונה שהתורה לא גילתה ששיעורה הוכפל, אין לנו לומר, שיוכפל שיעורה. ולענין הַשֶּׁמֶן הבא עם המנחה, שאם היה חי, היה מביא שלשה לוגין שמן, ונותן לוג ומחצה לחצי עשרון במנחה של שחרית ולוג ומחצה היה נותן במנחת בין הערבים, יש להסתפק בֵּין לְאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי וּבֵין לְרַבָּנָן, מַהוּ – כמה הוא שיעור השמן שהיו מביאים לאחר מות הכהן גדול. שכשמת הכהן גדול והיו מביאים עשרון שלם בשחרית ובבין הערבים, יש להסתפק האם צריך גם להביא שלשה לוגין לכל עשרון, או שכל מנחה ומנחה אין לה אלא לוג ומחצה.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיה לפשוט את ספיקו של רבי יוחנן בשיטת רבנן, שנינו להלן (קו:), חֲמִשָּׁה קְמָצִין הֵן – המשנה מונה חמשה קמצים שנאמרו לגבי דינים שונים. וְאִם אִיתָא – ואם נאמר שכשמת הכהן גדול ולא מינו אחר תחתיו היה מקריב קומץ שלם בכל מנחה, וּימְנִין דְּמַשְׁכַּחַת לָהּ שִׁבְעָה – הרי פעמים ישנם גם שבעה קמצים, וכגון במקרה שלנו, וממה שהתנא לא מנה שבעה קמצים, מוכח שלא היו מביאים קומץ שלם בכל מנחה ומנחה. דוחה הגמרא: לעולם נאמר שהיו מביאים מנחה שלמה בבוקר ובבין הערבים, והטעם שהתנא לא מנה אופנים אלו, הוא משום דְּדַאי מת הכהן גדול לֹא קָתָנֵי אלא רק קמצים שקרבים באופן רגיל.

דוחה הגמרא שהרי התנא שנה גם קמצים שאינם שיעור להקרבה רגילה: יָתִיב רַב פַּפָּא וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – ישב רב פפא ואמר שמועה זו שהגמרא דחתה את ראיית רבא מהמשנה כיון שאפשר לומר שהתנא לא שנה קמצים שאינם שיעור להקרבה רגילה, אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר שְׁמַעְיָה לְרַב פַּפָּא, וְהָא – והרי שנינו במשנה 'מַעֲלֶה קוֹמֶץ בַּחוּץ' – שהמקטיר קומץ לבונה מחוץ לעזרה חייב כרת, וּדְאִי הָוָה, וְקָתָנֵי – והרי אופן זה בא רק באופן שאחד הקטיר בחוץ ואינו דבר רגיל שהיה במקדש, והתנא מנאו, ואם התנא מנה גם אופנים שאינם רגילים, מדוע לא מנה גם קמצים אלו שבאים לאחר מיתת הכהן, ואם כן תחזור הראיה שאכן לרבנן גם לאחר מות הכהן גדול לא היו מביאים אלא חצי קומץ לבונה לכל מנחה.

מבררת הגמרא: מַאי הָוֵי עֲלָהּ – מה היא המסקנא בספיקו של רבי יוחנן, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת וְלֹא מִינוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, מביאים מנחה שְׁלֵימָה – עשרון שלם ולא חצי עשרון, בְּשַׁחֲרִית, וּשְׁלֵימָה בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמַפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קְמָצִין של לבונה, קוֹמֶץ בְּשַׁחֲרִית וְקוֹמֶץ בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמַפְרִישׁ לָהּ שְׁלֹשֶׁת לוּגִין שמן, ונותן לוֹג וּמֶחֱצָה שַׁחֲרִית, ולוֹג וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם. ומבררת הגמרא: מַנִּי – כדעת מי שנויה ברייתא זו, אִילֵימָא רַבָּנָן – אם נאמר שהיא כשיטת חכמים הסוברים שכהן גדול היה מביא רק קומץ אחד לשני המנחות ביום, ולאחר מיתתו היו מביאים קומץ שלם לכל מנחה ומנחה, אם כך יש להקשות, מַאי שְׁנָא לְבוֹנָתָהּ דְּהוּכְפְּלָה, וּמַאי שְׁנָא שַׁמְנָהּ דְּלֹא הוּכְפְּלָה – מדוע שונה דין הלבונה שהוכפלה לאחר מיתת הכהן גדול, כמו ששנינו בברייתא, מהשמן שלא הוכפל, שאין מביאים אלא לוג ומחצה לכל מנחה. אֶלָּא ודאי שברייתא זו בשיטת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי הִיא, דְּאָמַר, חֲכִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעָלְמָא – כהן גדול שהיה מביא בחייו מנחה, שְׁנֵי קְמָצִין בָּעֵיָא – שני קמצי לבונה היה צריך לכל יום, קומץ אחד לכל מנחה, וּלְבוֹנָה לֹא הוּכְפְּלָה – ואף לאחר מותו לא הוכפל שיעור הלבונה שמביאים, וְשֶׁמֶן לֹא הוּכְפַּל – ואף השמן לא הוכפל, וממילא נפשט הספק שהסתפקה הגמרא בדעת אבא יוסי בן דוסתאי, כיון שמבואר בברייתא זו, ששמן לא הוכפל. והטעם, משום שמה שהתורה לא גילתה לכפול לאחר מיתת הכהן, אין דינו לכפול, וּמִדְּשֶׁמֶן לְאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי לֹא הוּכְפַּל, לְבוֹנָתָהּ וְשַׁמְנָהּ לְרַבָּנָן נַמִּי לֹא הוּכְפְּלוּ – כך גם לשיטת חכמים נאמר, שמה שהתורה לא גילתה לכפול, אין דינו לכפול, ולא יכפלו את שיעור השמן והלבונה. הגמרא מבארת מה היא ההלכה במחלוקתם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּאַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי, שסבר שהכהן גדול מקריב על החביתין קומץ לבונה בשחרית וקומץ בערבית. מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי – האם רבי יוחנן אמר כך, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה – שכל מקום שרבי שנה משנה ולא פירש מידו התנא ששנה משנה זו, הלכה כמשנה זו, וּתְנַן לקמן (קו:), חֲמִשָּׁה קְמָצִין הֵן, ואם ההלכה כאבא יוסי בן דוסתאי, מדוע לא שנה התנא שבעה קמצים שהרי יש עוד שני קמצים של חביתי כהן גדול. מתרצת הגמרא: אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אכן נחלקו אמוראים בשיטת רבי יוחנן, שאמורא אחד סבר שרבי יוחנן סבר שהלכה כסתם משנה, והאמורא השני סבר שרבי יוחנן אמר שהלכה כאבא יוסי בן דוסתאי.

הדרן עלך התכלת

פרק חמישי - כל המנחות באות מצה

משנה

משנתינו מביאה מחלוקת תנאים כיצד מחמיצים את לחמי התודה ושתי הלחם: כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת מַצָּה – ואסור שיחמיצו, חוּץ מֵעֶשֶׂרֶת לחמי חָמֵץ שֶׁבַּתּוֹדָה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שאין מקריבים מהם כלל על גבי המזבח, שֶׁהֵן בָּאוֹת חָמֵץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הַשְּׂאוֹר – בצק חמוץ מאד, שבכחו להחמיץ את שאר העיסה, בּוֹדֶה [–מוציא] לָהֶן מִתּוֹכָן – מתוך העשרון של התודה ושתי הלחם, מוציא מעט סולת, ולשה וטומנה בשאר הסולת עד שתחמיץ ותעשה 'שאור', וּמַחֲמִצָן – ותחמיץ את שאר הסולת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף הִיא אֵינָהּ מִן הַמּוּבְחָר – רבי יהודה סובר שהחימוץ הנעשה לפי שיטת רבי מאיר אינו מן המובחר, כיון שאינו מחמיץ בשאור מחומץ יפה, כיון שלא הספיק להחמיץ מאד. אֶלָּא, כך מחמיצים, מֵבִיא אֶת הַשְּׂאוֹר – מביא שאור חולין מביתו שהוחמץ היטב לפני זמן רב, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה של עשרון, וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה בסולת עד שתתמלא. שאור כזה יכול להחמיץ היטב את העיסה, ובזה הוא מקיים חימוץ מן המובחר.

המשנה מבארת ששיטתו של רבי יהודה אף היא אינה מושלמת: אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יהודה, אַף לשיטתך אינה עשויה כהוגן, משום שעל ידי שמביא שאור חולין מביתו, ונותנו לתוך מדת העשרון ומשלים לשיעור עשרון, הֵיא הָיְתָה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה – גורם הוא ששיעור העשרון יהיה חסר או יתר, שאם השאור מגובל עם הרבה מים, הוא גדול בנפחו יותר ממה שהיה בעודו סולת. ונמצא, שכאשר הוא מכניסו לתוך מידת העשרון ומשלים את המידה בסולת, יחסר סולת. ולהיפך, אם נתן מעט מים, הוא מצטמק מנפחו הראשון, ואזי המנחה יתירה.

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין שאסור להחמיץ את המנחות: בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי פְּרִידָא מֵרַבִּי אַמִּי, מַנַּיִן לְכָל הַמְּנָחוֹת שֶׁהֵן בָּאוֹת מַצָּה. השיב רבי אמי בתמיהה: וכי אינך יודע מָנָלָן, והלא מנחה דְּכְתִיב בָּהּ בפירוש שעליה להיות מצה, בודאי שצריכה להיות מצה, שהרי כְּתִיב בָּהּ בפירוש. וגם מנחה דְּלֹא כְּתִיב בָּהּ במפורש, צריכה להיות מצה, שהלא כְּתִיב בָּהּ – נכלל דינה בפסוק (ויקרא ו ז–ט) הכולל כל דיני המנחה,

רש"י

ה"ג בנדה מאי טעמא: בחדרי בטנה. מקור דמה: קלקלה. מרדה: **רביעית דם.** חיי אדם תלוין בה: **ראשית קראתי אתכם.** ראשית תבואתה (ירמיה ב'): **עסקי ראשית.** ראשית עריסותיכם (במדבר טו'): **הריני נוטל נשמתכם.** ותאבד רביעית דמכם ויכבה נרכם ויבטל שם ראשיתכם ונשים נצטוו על כך כדאמרינן בבראשית רבה היא איבדה חלתו של עולם שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה וכבתה נרו של עולם ושפכה דמו ועוד שצרכי הבית תלוין בה:

עין יעקב

דף לא עמ' ב **מַתְנִיתִין**[785]**: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת**[786] **נָשִׁים מֵתוֹת**[787] **בִּשְׁעַת לֵדָתָן**[788]**, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּ**[789]**נִדָּה**[790]**, וּ**[791]**בְ**[792]**חַלָּה**[793]**, וּ**[794]**בְּהַדְלָקַת הַנֵּר**[795]**. גְּמָרָא**[796]**.** (על שלש עבירות וכו')**. נִדָּה**[797]**, מַאי טַעְמָא**[798]**? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הִיא קִלְקְלָה**[799] **בְּ**[800]**חַדְרֵי בִטְנָהּ**[801]**, לְפִיכָךְ תִּלְקֶה בְּ**[802]**חַדְרֵי בִטְנָהּ**[803]**. תֵּינַח**[804] **נִדָּה**[805]**, חַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**[806]**? כִּדְדָרַשׁ**[807] **הַהוּא גְּלִילָאָה**[808] **עֲלֵיהּ דְּ**[809]**רַב חִסְדָּא**[810]**: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רְבִיעִית דָּם נָתַתִּי בָּכֶם**[811]**, עַל עִסְקֵי דָּם הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם**[812]**. רֵאשִׁית קָרָאתִי אֶתְכֶם**[813]**, עַל עִסְקֵי**[814] **רֵאשִׁית הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם**[815]**. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בָּכֶם קְרוּיָה 'נֵר'**[816] **עַל עִסְקֵי נֵר**[817] **הִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם. אִם אַתֶּם מְקַיְּמִים אוֹתָם**[818] **מוּטָב, וְאִם לֹא**[819]**, הֲרֵינִי נוֹטֵל נִשְׁמַתְכֶם** (מכם)[820]**.**

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

785) מִשְׁנָה. 786) יֶשְׁנָן שָׁלֹשׁ סִבּוֹת שֶׁבִּגְלָלָן 787) עֲלוּלוֹת לָמוּת בִּשְׁעַת סַכָּנָה, כְּשֶׁהַדֶּגְמָא הַבּוֹלֶטֶת לְכָךְ הִיא 788) שֶׁהִיא שְׁעַת סַכָּנָה. 789 אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלֶּה. א – 790) שֶׁאֵינָהּ מְקַיֶּמֶת אֶת הַמִּטָּל עָלֶיהָ בִּזְמַן הֱיוֹתָהּ טְמֵאָה. 791) ב – הַדָּבָר הַנּוֹסָף שֶׁבִּגְלָלוֹ עֲלוּלָה שִׁמְחַת הַלֵּידָה לְהִסְתַּיֵּם בְּאָסוֹן, הִיא אִם אֵינָהּ זְהִירָה 792) מִצְוַת הַפְּרָשַׁת 793) שֶׁצָּרִיךְ לְתִתָּהּ לַכֹּהֵן 794) ג – הַדָּבָר הַנּוֹסָף הוּא, שֶׁאֵינָהּ זְהִירָה 795 שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ. 796) חַכְמֵי הַתַּלְמוּד בֵּאֲרוּ אֶת הַנֶּאֱמַר בַּמִּשְׁנָה: 797) וְשָׁאֲלוּ: 798) מַה הַטַּעַם וּמַדּוּעַ זְמַן הַלֵּידָה מַתְאִים לְהִפָּרַע עַל עֲבֵרָה זוֹ? 799) זִלְזְלָה 800) מִצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת אֶל 801) , שֶׁלֹּא הָיְתָה זְהִירָה בְּנִדָּה, 802) דִּיּוּק בְּאוֹתוֹ אֹפֶן וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם, דְּהַיְנוּ: 803) בִּשְׁעַת הַלֵּידָה הַנּוֹבַעַת מֵחַדְרֵי הַבֶּטֶן. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: 804) נֹחַ לְהָבִין, בָּרוּר וּמוּבָן הָעֹנֶשׁ עַל הַזִּלְזוּל בְּדִינֵי 805) הֵבַנּוּ כֵּיצַד מִתְקַשֵּׁר הָעֹנֶשׁ אֶל הַחֵטְא, אַךְ בְּ 806) מַה יֵּשׁ לוֹמַר? וְכֵיצַד אֶפְשָׁר לְבָאֵר שֶׁעֲוֹנוֹת אֵלֶּה מְקַטְרְגִים בִּשְׁעַת לֵידָה דַּוְקָא? עַל כֵּן הֵבִיאָה הַגְּמָרָא דְּרָשָׁה נוֹסֶפֶת, הַמְבָאֶרֶת אֶת הַקֶּשֶׁר בֵּין הָעֹנֶשׁ לַחֵטְא, בְּכָל אַחַת מִשָּׁלֹשׁ הָעֲבֵרוֹת. 807) כְּפִי שֶׁדָּרַשׁ 808) הָחָכָם מֵאֶרֶץ הַגָּלִיל 809) לִפְנֵי 810) , וְכָךְ דָּרַשׁ: עַל הַנִּדָּה הוּא דָּרַשׁ כָּךְ: 811) זוֹהִי כַּמּוּת הַמִּינִימוּם שֶׁחַיֵּי הָאָדָם תְּלוּיִים בָּהּ, 812) דְּהַיְנוּ: לִשְׁמֹר אֶת חֻקֵּי הַטְּהֵרָה שֶׁל דַּם נִדָּה. עַל הַחַלָּה דָּרַשׁ הַגְּלִילִי כָּךְ: 813) כַּנֶּאֱמַר: "קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ" 814) חַלָּה הַנִּקְרֵאת 815) לְתִתָּהּ לַכֹּהֲנִים, כַּכָּתוּב: "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ" (במדבר טו, כ). עַל מִצְוָה זוֹ נִצְטַוּוּ דַּוְקָא הַנָּשִׁים. 1עַל הַנֵּר דָּרַשׁ הַגְּלִילִי כָּךְ: 816) כַּכָּתוּב: "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" 817) שֶׁל שַׁבָּת. עַל שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלֶּה סִכֵּם הֶחָכָם הַגְּלִילִי: 818) "נִדָּה, חַלָּה וְהַדְלָקַת הַנֵּר", 819) שֶׁאַתֶּם מַבִּיעִים זִלְזוּל.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

1 שנאמר בפרשת קרבן תודה (ויקרא ז טו) 'תּוֹדַת שְׁלָמָיו', למדנו מכך
2 שקרבן תודה קרב אף כשלמים בלא לחם, ולכן לא נחשב שנדחה
3 מלהיקרב לשמו, אך שלמי עצרת שאינם נקראים שלמים בלא לחם,
4 נדחו מלהיקרב לשמם על ידי אבידת הלחם, ולכך יש לומר שכיון
5 שנדחו מלהיקרב לשמם, שוב לא יקרבו אף שלא לשמם.

6 הגמרא מביאה דין נוסף מדיני שתי הלחם: **תָּנוּ רַבָּנָן, שָׁחַט** בחג
7 השבועות **שְׁנֵי כְּבָשִׂים** לשלמי עצרת, **עַל** [– בעבור] **אַרְבַּע חַלּוֹת**
8 שהוקדשו לשתי הלחם, **מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם מֵהֶן** – מפריש שתים מתוכם,
9 וזורק את הדם, **וּמְנִיפָן** עם הכבשים כדינם,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ה בְּבִרְכַת הַשְּׁכִיבֵנוּ לֹא יַחְתּוֹם שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ בְּחוֹל שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין שְׁמִירָה בְּשַׁבָּת שֶׁהַשַּׁבָּת מְגִינָּה עָלֵינוּ אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְיוּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ יֹאמַר וּפְרוֹס[כא] סוּכַּת כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַפּוֹרֵס כו' וּבְמִדִּינוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין לוֹמַר גַּם כֵּן כִּי אֵל שׁוֹמְרֵינוּ כו' וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ כו' כְּמוֹ בְּחוֹל וְחוֹתְמִים וּפְרוֹס כו'[כב] בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵס כו' לְפִי שֶׁהָרַבִּים הֵם שֶׁאֵינָם צְרִיכִין שְׁמִירָה בְּשַׁבָּת אֲבָל הַיָּחִיד צָרִיךְ שְׁמִירָה לְפִיכָךְ אֵין חוֹתְמִים שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל[57] שֶׁכְּלָלוּת עַם יִשְׂרָאֵל אֵינָם צְרִיכִין שְׁמִירָה בְּשַׁבָּת אֲבָל כְּשֶׁאוֹמְרִים וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ מְבַקְּשִׁים בָּזֶה עַל כָּל יָחִיד וְיָחִיד[כג]:

חלק ב סימן רסז, דין התפילה בערב שבת, סעיף ה

הלכתא רבתא

כ] ופרוס - הצמח צדק הגיה 'ופרוש' בשי"ן שמאלי[54].

כא] ופרוס - ופרוש עלינו כו' אומרים בעמידה[55].

כב] וחותמים ופרוס כו' - גם אם טעה ואמר 'ושמור צאתנו וכו'' ונזכר בסוף הברכה - חותם 'הפורש סוכת שלום'[56].

כג] על כל יחיד ויחיד - בסידור פסק רבינו לדלג בשבת כל פסוקי השמירה שאומרים בחול, וכך נוסחה: והושיענו מהרה למען שמך ופרוש עלינו סוכת שלומך ברוך אתה ה' הפורש כו'.

ציונים והוספות

54) שער הכולל פי"ז אות כא: בירושלמי כתוב ופרוש סוכת שלום בשי"ן, וכצ"ל ולא בסמ"ך כי פורש בשי"ן שמאלי הוא לשון שטוח ורקוע . . ע"ש הפסוק פרש ענן למסך שדרשו . . על פרישת ענן השכינה שהי' ביציאת מצרים . . אבל פרוס בסמ"ך הוא ענין כריתה ובציעה . .
ואעפ"כ בסידורים שנדפסו בשנת תרמ"ז יראתי לתקן כן בסדור עד עתה אשר נתודע לו שנמצא בבית אדמו"ר ז"ל סדור אחד שכתוב בו על הגליון כי"ק של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש ז"ל בזה"ל: שי"ן שמאלי, כן ראיתי שתיקן להיות ש"ין בגוף כי"ק של אדמו"ר הזקן, ועיין באבודרהם ובמדרש תהלים עכ"ל, ומאחר שכן הגיה כ"ק אדמו"ר הזקן בעצמו - מצוה לתקן כן בכל הסידורים.
אמנם בהגהות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב על הסידור העיר שבשער הכולל לא פירש נכון (משום שלא ראה) הכי"ק של אדמו"ר מוהר"ש, ולא כתוב שם כי"ק של אדמו"ר הזקן אלא כי"ק אאמו"ר זצוקללה"ה - והוא כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק.
וכן הוא בהגהות כ"ק אדמו"ר על סדור רבינו הזקן (פרק רביעי - על סדור תורה אור).

55) היום יום ב' סיון, ספר המנהגים ע' 27, והוא מטעם שבאמירת 'ופרוש עלינו' מקבלים תוספת הנשמה יתירה, (כף החיים סי' נו ס"ק כג, סי' רסא ס"ק כח).
אמנם בשנים האחרונות לא נהג כ"ק אדמו"ר לעמוד ב'ופרוש עלינו' כי אם באמירת 'אמן, יהא שמיה רבה' של הקדיש (לוח השמטות ותיקונים לסדור רבינו הזקן עם ציונים והערות ע' לז, קובץ פרדס חב"ד 13 ע' 200 וראה שם בשוה"ג סיבות אפשריות לשינוי זה בהנהגה, והאם ניתן ללמוד מכך למעשה).

56) דאף בפרישת סוכת שלום יש מענין השמירה, וממילא הוא חתימה מעין הברכה (תהלה לדוד ס"ק א).

57) **בסידור**: שומר את עמו ישראל.

שולחן ערוך – הלכות ברכת הפירות

ב אפילו אם לא דילג אלא תיבת העולם לבד צריך לחזור ולברך שמלך לבדו אינו חשוב מלכות (כי אין לו ביאור כלל בלא תיבת העולם שהוא סמוך עליה שאת"ל שהוא מוסב על תיבת אלהינו כלומר שאלהינו הוא מלך אין זו כוונת חכמים שתיקנו מלכות בברכות אלא שיהיה מוסב על ברוך שבתחלת הברכה כלומר ברוך מלך העולם שהרי מסיים שהכל כו' או אשר כו' או שעשה כו' שכל זה מוסב על ברוך וכשאינו אומר העולם אינו מוסב על ברוך אלא תיבת ה' אלהינו אבל מלך נשאר לבדו אלא א"כ היה אומר המלך ואת"ל שמלך מוסב למטה מלך שעשה כו' או מלך שהכל כו' גם זו אינה כוונת חכמים במטבע הברכות אלא ששאר הברכה יהא מוסב על השם שהוא עיקר הברכה ולא על מלך לבד):

חלק א סימן ריד, בכל ברכה צריך שיהיה שם ומלכות סעיף ב

א העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה אלא א"כ בירך שתי ברכות או יותר שיש אחיזה לזו בזו עונה בסוף כולן אמן כמ"ש בסימן נ"ד ויש חולקין גם בזה כמו שנתבאר שם וכן מנהג מדינות אלו ואין לשנות המנהג.

ואחר ברכה אחרונה של פירות וכיוצא בהם לדברי הכל אינו עונה אמן אחר ברכת עצמו כי אין לה אחיזה עם ברכה ראשונה שהרי רשאי להפסיק ולדבר בינתיים ואינו דומה לישתבח שהיא ברכה אחרונה אחר פסוקי דזמרה ויש לה אחיזה עם ברכה ראשונה שהיא ברוך שאמר לפי שאסור להשיח באמצע פסוקי דזמרה כמ"ש שם:

ב אבל אחר ברכת אדם אחר מישראל חובה לענות אמן אע"פ שהוא אינו מחויב בברכה זו כלל ואפילו לא שמעה מתחלתה ועד סופה אלא סופה בלבד או אפילו לא שמעה כלל רק שהוא יודע איזו ברכה היא שלא תהא אמן יתומה כמ"ש בסי' קכ"ד.

אבל נכרי המברך ברכה מן הברכות שתקנו חכמים אין עונים אחריו אמן אלא א"כ שמע כל הברכה מפיו וכותים עשאום כנכרים לכל דבריהם אבל אחר מין דהיינו האדוק לעבודה זרה אסור לענות אמן אפילו שמעו כל הברכה מפיו (לפי שסתם מחשבת מין בהזכרת השם היא לעבודה זרה) וכן מי ששינה מטבע הברכה אין עונין אחריה אמן.

וכן אין עונין אמן אחר תינוק שלומד הברכות לפני רבו שמותר ללמד לתינוק הברכות כתקונן אפילו שלא בזמנן ואע"פ שהם לבטלה בשעת הלימוד אע"פ שאסור לגדול המתלמד אבל כשאינן מברכין לבטלה עונין אחריהם אמן כגון שמברכין אותן בזמנן כדי לפטור מחיובן שהם חייבים בהן כדי לחנכם במצות וכן בשעה שקורין ההפטרה בציבור ומברכין לפניה ולאחריה:

ג כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כאילו נשבע לשוא ואסור לענות אמן אחריו ואע"פ שמן התורה אין איסור בהזכרת שם שמים לבטלה אלא כשמזכירו בדברי הבאי שאין בהם צורך ולא בדרך ברכה אע"פ שאינה צריכה מכל מקום מדברי סופרים אסור אפילו בדרך ברכה שאינה צריכה (אבל לצורך מותר להזכיר אפילו בדבר הרשות):

ד אסור לגרום ברכה שאינה צריכה כגון כל שני דברים שיכול לפוטרם בברכה אחת אסור לגרום שיצטרך לחזור ולברך כגון שיפסיק בנתים בשיחה או בדבר אחר הגורם שיצטרך לחזור ולברך ואפילו בשבת שחסרו הרבה ברכות ממנין ק' ברכות שחייב אדם לברך בכל יום אסור לגרום ברכה שאינה צריכה כדי להשלים לק'.

במה דברים אמורים כשיכול לפטור ב' דברים בברכה שהיא מיוחדת לשניהם אבל אם היא מיוחדת לדבר אחד אלא שיכול לפטור בה גם השני בתורת טפלה טוב יותר להרבות בברכות כמ"ש בסי' רי"ב:

ה לפיכך אם הביאו לו פירות בתוך הסעודה טוב יותר להניחם לאחר ברכת המזון כדי שיברך אחריהם ברכתם האחרונה המיוחדת להם ולא יפטרם בברכת המזון שאינה מיוחדת להם ואינה פוטרתם אלא משום שהם נחשבים מכלל הסעודה הואיל ובאו קודם שמשכו ידיהם מן הפת ואם באו אחר כך טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם ואין נפטרים בברכת המזון שאין ברכת המזון פוטרת מעין ג' ולא בורא נפשות רבות כמ"ש בסי' קע"ז ור"ח ויש חולקים ויש להחמיר כסברא הראשונה.

ובפרט בשבת ויום טוב כדי להשלים ק' ברכות יש לו להניחם לאחר ברכת המזון להשלים בהם ולא לסמוך על שמיעת חזרת הש"ץ וברכת התורה וההפטרה:

סליק הלכות ברכות:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

חלק א סימן רטו, עניית אמן אחר הברכות ובו ה' סעיפים:

שולחן ערוך – הלכות שבת

א שני דברים נתפרשו בשבת על ידי הנביאים והם כבוד וענג שנאמר וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד ועיקרן מן התורה שהשבת הוא בכלל מקראי קדש שנאמר וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגו' ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתיה ויש אומרים שמקרא קדש הוא לקדשו באיסור עשיית מלאכה אבל הכבוד בשבת ויו"ט והענג בשבת הן מדברי סופרים (אבל הענג והשמחה ביו"ט במאכל ומשתה הוא מן התורה כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט) ומכל מקום צריך להזהר בהם מאד שחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה וכל המענג את השבת שכרו מפורש בקבלה אז תתענג על ה' וגו' ובדברי רז"ל שמוחלין לו על כל עונותיו וניצול מדינה של גיהנם:

חלק ב סימן רמב, להזהר בכבוד שבת סעיף א

תורה אור

תוכן הפרק: הטעם שהחכמה נק' "ראשית" (לשון נקבה), ולא "ראש"

[בפרקים הבאים (ד"ה) יבאר בפרטיות יותר את העילוי שבמצוות מעשיות, שדוקא על ידן נמשך גילוי אור אין סוף ב"ה שלמעלה מהחכמה, עד שהיא למעלה מהתורה כפי שהיא למעלה בעולמות עליונים, שלכן נאמר "חכמות בחוץ תרונה", שדוקא על ידי שחכמתו ית' (התורה) יורדת למטה (בחוץ) להתלבש במצוות מעשיות נמשכת תוספת אור וגילוי בתורה שלמעלה (חכמתו ית').

וזהו שהולך ומבאר:]

וביאור הדבר הוא, דהנה כתיב ראשית חכמה, והיינו בחינת חכמה עלאה שנק' ראשית.

הפירוש הפנימי ב"ראשית חכמה" הוא, שהחכמה עצמה היא בבחינת "ראשית".

וקאי על חכמה עילאה [וכנ"ל בשם הזהר, שיש (שתי בחינות בחכמה, א' בחינת חכמה תתאה, וב') בחינת חכמה עילאה], שהיא הנקראת "ראשית".

[והטעם:]

כי חכמה תתאה נק' סופא דכל דרגין, כנודע שהיא בחינת מלכות, וחכמה עילאה נק' ראשית.

נתבאר לעיל, ש"חכמה תתאה" היא חכמתו ית' כפי שהיא יורדת למטה להתלבש בדברים גשמיים ועניני עולם הזה, כדי "להבדיל בין הטהור ובין הטמא".

אשר ירידה זו היא על ידי מדת המלכות (הספירה האחרונה מעשר ספירות עליונות), שעל ידה נמשכות למטה כל ההשפעות העליונות לנבראים.

וזהו מה ש"חכמה תתאה" (שירדה למטה) היא בחינת המלכות; ואם כן היא סוף כל המדריגות.

ואילו חכמה עילאה, שזוהי ספירת החכמה כפי שהיא ב"מקומה" ובמדריגתה (הספירה הראשונה מעשר ספירות), היא ראשית כל הספירות ומקורן, ולכן נק' "ראשית".

והנה ראשית בתי"ו מורה על לשון נקבה, כי ראש הוא לשון דכר, וראשית הוא לשון נוקבא.

[וביאור הטעם שחכמה עילאה נק' "ראשית" דוקא (בל' נקבה), ולא "ראש" (ל' זכר):]

והיינו כי החכמה היא בחינת מקבל, שמקבלת מבחינת ראש.

ידוע שזכר ונקבה משמעו משפיע ומקבל, וזהו ההבדל בין "ראש" ו"ראשית", ד"ראש" ל' זכר מורה על מדריגה שהיא רק בגדר משפיע, כי אין למעלה ממנה; משא"כ "ראשית" ל' נקבה מורה על מדריגה כזו, שאע"פ שהיא הראשית של המדריגות שלמטה ממנה, מכל מקום היא (גם) בבחינת "מקבל".

*[ולכאו' אם יש מדריגה שלמעלה ממנה - אמאי נק' **ראשית**, שמשמעותה היא, שהיא ההתחלה ו"מעלה ומדריגה **הראשונה**"?*

וזהו שהולך ומבאר:]

וכמ"ש והחכמה מאין תמצא, שנמשכת מבחינת אין, דהיינו שלא בדרך השתלשלות עילה ועלול רק כמו בחינת יש מאין, כי בחינת האין שממנו תמצא החכמה הוא למעלה ממדרגת החכמה.

הפירוש הפנימי ב"והחכמה מאין תמצא" הוא, שמקורה של החכמה נקרא "אין", לפי שהוא מובדל כל כך מן החכמה עד שאופן הימצאה של חכמה ממנו הוא כמו בריאה יש מאין, משא"כ ה"ספירות" שלמטה מהחכמה, "משתלשלות" זו מזו בדרך "עילה ועלול".

פירוש:

ירידה בסדר והדרגה ממדרגה למדרגה, שבכל מדריגה מתצמצם האור יותר, נקראת "השתלשלות בדרך עילה ועלול" ("עילה" הוא השורש ומקור, והדבר שנוצר ממנו נקרא "עלול").

[דוגמא להשתלשלות באדם: הדיבור "משתלשל" ממחשבה, דבתחילה האדם חושב באיזה ענין, שבמחשבתו האותיות הן רוחניות, ומאותיות המחשבה משתלשלות ויורדות אותיות הדיבור, שהן מדריגה פחותה מאותיות המחשבה, כי הדיבור הוא אותיות גשמיות המלובשות בקול גשמי].

וכך כל ה"ספירות" מהחכמה ולמטה נמשכות זו מזו בדרך "עילה ועלול", שכל הספירות הן כמו "חטיבה" אחת, שכל אחת "משתלשלת" מהספירה שלמעלה הימנה.

משא"כ החכמה לגבי מקורה (דהיינו אור אין סוף ב"ה שלמעלה מגדר חכמה) הוי כמו בריאה יש מאין, שהוא חידוש גמור, מבלי כל קירוב ויחס בין ה"אין" וה"יש" (כמו היחס שבין עילה ועלול). כי אין שום ערך וקירוב בין מקורה של החכמה לגבי החכמה, להיותה למעלה מעלה מגדר החכמה, ולכך נק' בשם "אין".

ולפיכך נקראת החכמה "ראשית", שלענין ההשתלשלות היא הראש וההתחלה, שכל הספירות הן למטה הימנה ומשתלשלות ממנה, אך ביחד עם זה נק' "ראשית" ל' נקבה, להורות, שסוף־סוף החכמה היא גם בבחינת "מקבל" (מבחינת ה"אין" שממנה תמצא).

[והנה ידוע שכחות הנפש נשתלשלו מהספירות העליונות, שלכן כחות הנפש הם משל מתאים להבין הספירות העליונות.

וכך בענינו, שענין "והחכמה מאין תמצא" - היינו שמקורה של החכמה (שממנו היא נמצאת) מובדל בערך מן החכמה, עד שנחשב כמו "אין" לגבה - יובן מכח החכמה שבנפש האדם ואופן התגלותו ממקורו.

וזהו שהולך ומבאר:]

והוא כמו עד"מ באדם כשנופל לו איזה המצאה וסברא חדשה אזי מתמלא תענוג.

ויובן זה בהקדם ביאור ענין החכמה לפי משנת החסידות, שהוא גילוי נקודת הרעיון, ונק' "ברק המבריק", כאדם המתייגע בסוגיא קשה ולפתע עולה במוחו הברקה והוא מרגיש כמין הארה במוחו, ומרגיש שעם נקודה זו יתיישב הכל על מכונו והכל יואר. בשעה זו עדיין אין הוא מסוגל להסביר כיצד נתיישבו כל הקושיות, כי אין כאן אלא רק נקודה, גרעין של המצאה, אבל מכל מקום הוא מרגיש בעצמו

בבירור שבנקודה זו יתיישב הכל. (וענין ה"בינה" הוא כשאדם מרחיב ומפתח את הרעיון וההברקה, ונכנס לכל פרטי הענין לארכם ולרחבם עד שכולם יהיו מובנים והכל על מקומו יבא בשלום).

והנה אנו רואים שבשעה זו שנופלת במוח המצאה וסברא חדשה, מתמלא בעונג נפלא, מעצם גילוי נקודת רעיון החדש, "כמו שמצינו בר' אבהו שצהבו פניו מפני שמצא תוספתא חדתא".

מזה אנו רואים, שבחינת תענוג הוא למעלה מבחינת חכמה, דהיינו שהוא מקור החכמה.

זה גופא שהאדם מתמלא עונג תיכף כשנופלת לאדם המצאה וסברא חדשה, עוד קודם שהענין נתיישב אצלו בהשגה ברורה (על ידי הבינה) - דלכאורה, מדוע יתענג מדבר שלא השיג עדיין? - זו הוכחה, שכח התענוג שבנפש הוא המניע ומפעיל את כח החכמה שבנפש, היינו שגילוי השכל ממקורו תלוי בכח התענוג שבנפש, עד שניתן לומר, שהתענוג הוא הוא מקורו של השכל.

כלומר: זה שהשכל מביא לידי עונג (ונמצא שהשכל הוא מקור העונג) הוא רק לענין גילוי העונג בפועל; אבל זה גופא שהאדם עוסק במושכלות הוא לפי שבעומק נפשו מרגיש שיהי' לו עונג ממושכלות, ועונג זה (היינו לא העונג בפועל, אלא כח התענוג שבנפש) הוא הגורם את גילוי כח השכל שבו, לעסוק במושכלות.

ולפיכך, תיכף כשמצליח להמציא סברא חדשה מתמלא כבר עונג.

[והנה, כשם שמקורה של "חכמה עילאה" נק' בחינת "אין", להיותו למעלה ומובדל מן החכמה (כנ"ל), כך הוא בנפש האדם, שכח התענוג שבנפש, עם היותו המקור והסיבה לגילוי כח החכמה, הרי הוא למעלה מן החכמה ומובדל ממנה.

וכפי שממשיך להוכיח:]

ולכן בתחלת התחדשות הסברא יהי' הענג גדול, להיות כי רגע זו יצאה ונמשכה החכמה ממקורה התענוג, לכן מאיר בה אור התענוג. משא"כ כשמתיישן אח"כ אינו מתענג כ"כ מהסברא, שכבר נתרחקה ממקורה שהוא התענוג.

עיקר העונג בשכל הוא בשעת המצאת סברא חדשה, אך אם אח"כ שוב יעיין בסברא זו ללמוד אותה עוד פעם שוב לא מרגיש עונג זה.

[ואין זה כמו העונג משאר הדברים, כמו אדם המתענג מעשיית חסד, הרי בכל פעם שמתחסד עם חבירו (אפילו אם זהו אותו האדם שכבר עשה חסד עמו) יתענג מזה. או אם מתענג מאיזה מאכל ערב, שבכל פעם שאוכל אותו מתענג ממנו.

אבל בשכל אנו רואים, דעיקר העונג הוא רק בעת המצאת השכל וגילוי הסברא בפעם הראשונה].

וסיבת הדבר - לפי שאף שכח התענוג הוא מקורה של החכמה, מ"מ הוא מובדל מן החכמה (בלי כל קירוב ויחס) - וכנ"ל בפירוש "והחכמה מאין תמצא"; ולפיכך, באותו רגע שהחכמה מבריקה במוחו ומתגלית ממקורה, אז בהכרח מאיר בה עדיין אור העונג, שעדיין היא קשורה במקורה, והעונג מהחכמה הוא גדול, אך לאחרי שכבר נתגלתה הסברא (ונתרחקה ממקורה), אזי העונג, מקור החכמה, הוא בהתעלמות מן החכמה, ולכן שוב אין האדם מרגיש (כ"כ) את העונג.

וכמו כן למעלה, בחינת תענוג העליון הוא מקור החכמה, וזהו בחינת מאין תמצא, "מאין" הוא בחינת עונג.

כשם שבנפש האדם, העונג הוא מקור החכמה, אך באופן שהוא מובדל בערך מן החכמה, כך למעלה, שמקורה של "חכמה עילאה" הוא בחינת "תענוג העליון", היינו ענין העונג כפי שהוא אצלו ית', והיא בחינת "אין" בערך לחכמה עצמה.

וזהו שנק' חכמה ראשית, שהיא בחינת מקבל מבחינת ראש, הוא התענוג עליון, שנק' ראש אותיות אשר, שהוא לשון אושר ותענוג, וכמו באשרי כי אשרוני בנות, אשרי יושבי כו':

ועל כן נקראת החכמה ראשית, מפני שהיא מקבלת מבחינת העונג העליון שנק' ראש.

והטעם שהעונג נק' "ראש", לפי שהוא מקורא דכולא, ועל דרך כח התענוג שבנפש האדם, שמושרש עמוק מאד בעצמיות הנפש, למעלה משאר כל כוחות הנפש, עד שכל ענייני האדם וכל כחותיו תלויים בעונג שלו, דלפי העונג שלו בדבר מסויים כך מתפשטים ומתגלים כוחות נפשו בדבר זה.

ונרמז גם בכך ש"ראש" אותיות "אשר", שהוא לשון עונג, כמו "באשרי כי אשרוני בנות", "שהוא לשון הילול ושבח [כתרגום אונקלוס: תשבחתא הות לי.. ישבחנני], והוא על עוצם ריבוי התענוג שיש בזה

כדי להלל ולשבח", וכן "אשרי יושבי ביתך", ש"הוא לשון שבח והילול על דבר המשובח ומהולל". כלומר, ההילול והשבח הם תוצאת העונג, שמהללים ומשבחים דבר בגלל ריבוי העונג שנגרם על ידו.

ד"ה זכור את יום השבת לקדשו פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(לו) **ויובן** ההפרש בין דם לחלב בעבודה שבלב בתפלה שבמקום קרבן דכמו שבקרבן הבהמה יש ב' דברים הללו כך הוא בעבודה שבלב באהבה דבכל לבבך הוא בחי' זריקת דם שבחלל השמאלי להפוך החום הטבעי שלא יהי' לו שום חשק ורצון זר בתאוות החומריות כו' והב' הוא אהבה בתענוגים להתענג על ה' בעריבות מתיקות ידידות עוז כו' בשמחה וטוב לבב דוקא כמו נכספה וגם כלתה נפשי כו' ותענוג זה הוא בחי' ענג האלקי שבנשמה מצד עצמות אלקות ממש כמו הנשמות שבג"ע שנהנין מזיו כו' וכך יש בנשמה בגוף לפרקים שתתענג על ה' בהתפעלות גדולה כמו המתענג בתענוג גשמי ממש (וכמ"ש נפשנו חכתה כמו חיך הטועם כו') בהיות שמאד ערב לנפש האלקית עד שטועם טעם וענג נפלא באלקים חיים כמו בהרגשת ענג גשמי מטעם גשמי וכמו בתפלת שבת שנאמר אז תתענג על ה' דא צלותא דמע"ש כו' שהנשמה תתענג בה' מצד עצמו כו' ולא בשביל איזה עבודה ובירור כלל כתפלת החול שכל עיקר העבודה להפוך הרע לטוב כו' שהוא בחי' בירור והעלאה בהקרבת הדם שבחלל השמאלי כו' אלא רק להתענג על ה' בלבד והוא מצד עצם הנשמה האלקית שתכסוף להדבק במקורה ובכל שבת מאיר זה הענג בנשמה יתירה בכאו"א כידוע כמו שיש הפרש בין תפלת שבת לתפלת חול בכלל בכל או"א כך בכל יום בתפלה שהיא במקום קרבן יש ב' אהבות הנ"ל ואהבה בתענוגים הנ"ל הוא כמו ענין הקטרת החלב לה' שהחלב בא מן התענוג כך בתענוג האלקי מקטיר חלבו לה' לבדו דהיינו שלא יהי' לו שום תענוג אחר זולתו כלל וכלל כו' וכמו שבאהבה דבכל לבבך מקריב דמו כו' כך באה"ר בתענוגים הנ"ל מקטיר חלבו מפני שהוא היפוך חלב הגשמי שעושה בו פריקת עול כמ"ש וישמן כו' שמנת עבית כו' ובהתענג על ה' כאשר יתרבה העונג יגדל הכוסף עד שיבא לכלות הנפש כו' (ובצ"ג המתענגים על ה' באמת יכולים להיות חלבם הגשמי מלא מתענוג האלקי יותר מתענוג הגשמי כו') (וזהו שרמזו במעשה דר"א בר"ש כו' וכך היו כמה צדיקים מופלגים שחלבם הי' כלי וחומר לענג האלקי ממש בהתענגם על ה' וזהו רבותא יותר מאור האלקי השורה על הצדיקי' שממעטין חלבם ודמם בסיגופים ותעניתים רבים כר' צדוק כו') והנה מדרגה זו דאה"ר בתענוגים הנ"ל הרי היא למעלה גם מבחי' ריח הקטר' ונרות שהן ב' אהבות דבכל נפשך ובכל מאדך דהגם ששמן וקטרת ישמח לב בבחי' השבת הנפש במוח ולב בפנימיות כו' מפני שהוא בבחי' התענוג הנפלא שמגיע בעצמות ממש מ"מ אין זה רק לחיי שעה בלבד כל זמן שריח הקטרת עולה ואור השמן דולק כו' אבל להתענג על ה' בנשמה בתענוג העצמי ממש הוא מקור כל התענוגים שבאים בדרך התפעלות לפי שעה כתענוג שבריח ואור החכמה וכה"ג וע"כ אין לתענוג זה שבעצמות ממש הפסק ושנוי להיותו מעורר בתענוג העליון העצמי שלמעלה הרבה מבחי' שמחת לב העליון משמן וקטרת הנ"ל וד"ל וזהו שבסדר התמיד מקדים נרות וקטרת להקטרת איברי התמיד כנ"ל שכאשר ישמח לב האדם ע"י נרות וקטורת שהוא מלמעלה למטה ומלמטה למעלה כנ"ל אז דוקא יבואו ויעלו למדרגה דאה"ר בתענוגים העצמיים להיות הקב"ה מתענג בענג העליון העצמי (שנק' שעשועי המלך בעצמותו כו') והוא מ"ש בעדן עין לא ראתה בג"ע כו' רק למחכה לו בעה"ב וד"ל. וזהו שאחר נרות וקטרת שהן שמן וריח דמצוה יקטיר איברי התמיד שהוא החלב שבתחלה צריך להיות אור השמן דחכמה וריח מעשה המצות ואח"כ אה"ר בתענוגים העצמיים דהקטרת החלב לה' כו' שלמעלה משמחת לב דשמן וקטרת מטעם הנ"ל והוא ענין חיי העה"ב שאח' מעשה המצות וד"ל וזהו שאחר ג' האהבות דבכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך שהוא נגד דם התמיד ונרות וקטרת אמר והיו הדברים כו' ודברת בם שזהו אחר שישמח לב העליון בתו"מ יכול להתענג על ה' באה"ר הנ"ל בתורה שנק' שעשועים כמ"ש ואהיה אצלו שעשועים וכמ"ש אני תורתך שעשעתי כו' ובפרט בפנימית שנק' מתיקות התורה ורזין דאורייתא שזהו בחי' העדן דעה"ב כידוע והיינו אשר אנכי מי שאנכי כו' וד"ל):

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

(קי"ד) **לא** תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת (שמות ל"ה ג'): הרמב"ם מנה זה בל"ת מיוחד והוא שלא לענוש בשבת וכדאי' בירושלמי מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת, (עמ"א סי' של"ט סק"ג), וכ' החינוך ועם כל זה שלמדנו יש לדרוש בו מה שדרשו בו עוד ג"כ הבערה לחלק יצאת, והנה במקדש הותר הבערה וכיוצא מאבות מלאכות בהקרבת הקרבנות כדאי' במשנה פי"א דמנחות כלל אמר ר"ע כו': ולהבין זה יש להקדים ענין הידוע בפע"ח ששבת הוא בחי' עליות העולמות ובמוסף הוא עליות זו"נ לכתר דאו"א ולכן אומרי' בקדושת כתר שמע ישראל המורה על יחוד או"א כי יחוד זו"נ אז הוא דוגמת או"א כו' עד שבמנחה הוא עליית הז"א שמקבל ממצחא דאריך ולכן נק' עת רצון על גילוי רצון העליון דא"א בז"א, וביאור הדברים הוא כמ"ש בזהר דאית רצון ואית רצון פי' אית רצון התחתון שלמטה מן החכמה בחי' ת"ת דאימא שנעשה כתר לז"א ואית רצון העליון שלמעלה מהחכמה והוא בחי' כתר הכללי דא"א, ויובן ע"ד הידוע בעבודת ה' כי בצלם אלקים עשה את האדם (בראשית ט' י') דהנה הרצון שנעשה בק"ש בפסוק ואהבת את ה' (דברים ו' ה') לשון אבה שפירושו רצון היינו ע"י התבוננות באחד דוקא איך שהוא אחד בז' רקיעים והארץ ובד' רוחות העולם כי כל חיות העולמות הוא רק בחי' זיו והוד כמ"ש במ"א וזהו הנק' רצון התחתון הגם שהוא בבחי' עומקא דלבא ונק' רעותא דלבא מ"מ מאחר שנולד ע"י ההתבוננות הרי הוא למטה מן השכל הגם שלגבי המדות אהוי"ר שהם למטה מהשכל ומקבלים מהשכל הארה נמוכה יותר מהארת השכל שהוליד הרצון שלכך הרצון הוא בבחי' עומק הלב ולכן נק' רעותא דליבא שהוא עטרה ומקיף על המדות שבלב עכ"ז לגבי מקור השכל עצמו הוא למטה ממנו ונק' רצון התחתון, אבל בחי' רצון העליון הוא הרצון מבחי' יחידה שבנפש והוא למעלה מהשכל והטעם לגמרי והיינו בחי' אהבה רבה שלא נולדה ע"י התבוננות כלל אלא היא באה בבחי' מתנה מלמעלה למטה בנפש האלהית וזהו בחי' רצון העליון בחי' הרצון שלמעלה מן השכל וההתבוננות של הנפש בק"ש כנ"ל, אך אין דרך אה"ר זו לבוא כ"א אחר שיש כלי למטה שתאחז בה והכלי היא האהבה והרצון שנולד ע"י ההתבוננות שאז ע"י העלאה מרצון התחתון לרצון העליון הנ"ל יבא בגילוי להאיר ברצה"ת עד שיהי' למעלה מהשכל והטעם כנ"ל. והמחברם יחד הוא הדעת כי ידוע בכהאריז"ל ומבואר במ"ח מסכת ב' מסדר זרעים שהדעת לקח חיצוני' הכתר הראוי לו מבחי' היותו במנין ספירות, ור"ל כי פנימי' הכתר הוא הרצון שענינו התקשרות לדבר הרצוי וחיצוניותו הוא הדעת שענינו ההכרה בזולתו ואז יתקשר אליו והנה בחי' הדעת באלהות הוא המחבר רצה"ע ברצה"ת להיות גילוי האה"ר בלב, וכן יובן למעלה אית רצון ואית רצון כביכול בו ית' אנו מתארים ב' מיני רצון א' הנק' כתר דז"א כי מדותיו ית' חסדו וגבורתו ורחמנותו וכו' הנק' ז"א הם המאירים בששת ימי המעשה להחיות העולמות יום ראשון מאיר מדת חסדו ושארי מדות כלולים בה ויום שני מדת הגבורה ושאר מדות כלולים בה וכו' כדאי' בלק"א ח"ב (פ"י) וגם נמשכים מוחי' במדות אלו מחכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה להיות המדות מתנהגים ע"י החכמה והוא ענין נה"י דאו"א שנעשו מוחי' לז"א שהיא בחי' אחרונה שבחב"ד דא"ס ב"ה הוא שנמשך להיות מוחי' למדות אמנם בחי' הכתר דז"א ר"ל הרצון שבמדותיו הללו שהוא הרצון להתחסד וכו' עדמ"ש כל אשר חפץ ה' עשה (תלים קל"ה ו') שבכל השפעה ועשי' שממדותיו ב"ה יש לזה חפץ ורצון והוא הנק' כתר דז"א שמאיר ג"כ בכל ששת ימי המעשה להחיות העולמות כשם שהמדות עצמן מאירים כנ"ל הנה הוא נמשך מת"ת דאימא שהת"ת הוא גבוה מבחי' נה"י כי נה"י הם לבר מגופא ות"ת גופא כידוע ור"ל שנמשך מבחי' גבוה שבחב"ד שלו ב"ה מבחי' המוחי' של המדות וע"כ הוא כתר ועטרה להם ועכ"ז נק' רצון התחתון מאחר שהוא רצון הנולד ע"פ החכמה והשכל. אמנם אית רצון העליון כתר הכללי הנק' אריך שהוא למעלה מעלה מחב"ד כי הוא ית' למעלה ממהות חכמה ושכל אפי' מחכמ' דאצי' כידוע ובחי' מהות הרצון עליון דאריך הוא למעלה ממהות החכמה ואצ"ל שהוא למעלה מרצון התחתון הנמשך מהחכמה: והנה בשבת הוא עליות העולמות כנ"ל הענין הוא שהרצון התחתון הנק' כתר דז"א להיותו יורד כ"כ בששת ימי המעשה להחיות העולמות עד תחתית עולם העשי' הי' נחסר ונתמעט מאורו ע"י סיבת ריבוי הלבושים והעלמים ברוב ההשתלשלות וגם הי' יורד מאד למטה יותר מדאי ע"כ צריך הוא לעלות בכל שבת ולקבל מבחי' כתר הכללי כדי שיתחזק כחו ואורו כמבראשונה והוא ענין חיבור רצה"ע ברצה"ת, וזהו שבת שבתון לה' (שמות ל"ה ב') פי' רצה"ע נק' שבת שבתון והוא מתגלה בהוי' דז"א והמחברם הוא בחי' הדעת עליון שהוא חיצוני' הכתר וז"ס מארז"ל מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה לך והודיעם (שבת י' ב') וכמ"ש במ"א, והנה ע"י גילוי רצה"ע בז"א לשכון בבחי' אור

בכלי אז מיתוסף בו אור גדול כמשל אדם כשאין מתגלה בלבו האה"ר שלמעלה מהשכל הרי נשאר בטבעו כמו שהי' בתחלה במדותיו כי בחי' האה"ר היא מסותרת ובבחי' מקיף בלבד היא עליו ונשאר המקיף למעלה והאדם שהוא הלב נשאר למטה והן מובדלים ומרוחקים זה מזה אך כשהאה"ר מתגלה בלבו ממש אזי הלב מקבל ההארה ג"כ ונתהפך למהות רצון, והוא כדוגמת הפתילה כשמקבלת אור השלהבת תדלק ותאיר גם היא, וע"כ נקראת הארה זו דהתגלות הכתר בכתר דז"א בשם אש כמשי"ת בע"ה, וזהו ג"כ ענין הדלקת המנורה כי במנורה כתיב אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (במדבר ח' ב') ופרש"י ששה קני המנורה יהיו פונים אל נר האמצעי והענין כי ו' קנים הם ו"ק דז"א וקנה האמצעי הוא בחי' כתר דז"א שכל הקנים מקבלים ממנו כי הוא מכתירם כנ"ל שבכל מדה צ"ל חפץ ורצון כדכתיב כל אשר חפץ וגו' ולכן הי' כפתור (כמין תפוחים בולטים) תחת שני הקנים ממנה (מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדי קנה האמצעי אילך ואילך), והענין כי אין התחברות עליון בתחתון כ"א ע"י אתעדל"ת ונק' העלאת מ"ן בע"ח שאזי נמשך אתעדל"ע מן העליון ונק' מ"ד ומתחברים מ"ן ומ"ד יחדיו וכענין אין לך טפה יורדת מלמעלה שאין טפיים עולים כנגדה מלמטה (זהר ח"ג רמ"ז ב') וא"כ במקום שהאתעדל"ע מתחבר עם האתעדל"ת ר"ל מ"ד ומ"ן יש שם אור נכפל שכפול משניהם וה"ז כמו הקשר שקושרים ב' חוטין שבהכרח מקום הקשירה הוא עב וגס יותר משארי המקומות שאין שם רק חוט א' זה או זה ובמקום חיבורם המה שנים כאחד, וכן הי' ענין הכפתור במקום חיבור מ"ן ומ"ד דו"ק עם הכתר שהוא ענין ו' קני המנורה עם קנה האמצעי שהרי מקום זה כלול ממשפיע ומקבל דכר ונוק' יחד וזהו ג"כ ענין קשרין הנז' בזהר בדוכתי טובא, וכ"ז הוא צורת המנורה אמנם ענין הדלקתה הוא הארת הכתר הכללי בכתר דז"א וממנו אח"כ בכל הו"ק וכנ"ל בענין חיבור רצה"ע ברצה"ת שהארה זו נמשלה להדלקת האש בפתילה, וזהו ענין הציווי לא תבערו אש בכל מושבותיכם, לפי פשוטו דקאי על הבערה שהיא א' מל"ט אבות מלאכות, והענין כי הנה התחברות הכתרים הנ"ל הוא הנק' אש כי כל המשכה והתגלות אלקות נק' אור עד"מ מי שאינו משפיע שכל וחכמה מכל מה שמשכיל ויודע לעצמו נק' חשך לגבי המקבלים ולא אור הגם שיהי' חכם גדול לעצמו ולא נק' אור אלא כשמאיר עיני חכמים בהשפעות שכליות כמ"ש במ"א דלכך נאמר על החכמה מאמר יהי אור הגם שהוא בחי' ירידה מעצמותו נק' עכ"ז אור משא"כ כשהכתר נעלם בעצמו נאמר בו ישת חשך סתרו וגו' (תלים י"ח י"ב), אמנם כתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא (דברים ט' ג') שנמשל לאור שבאש והוא כי טבע האש להסתלק למעלה באש היסודי ואז למטה חשך ולא אור אא"כ יש כלי שיאחז בו האש כמו פתילה ועצים אזי יהי' אורו מאיר למטה כמ"כ נת"ל שהארת הכתר עליון אינו מאיר אא"כ יש כלי למטה והוא בחי' רצה"ת וכנ"ל בעבודת ה' בחי' רעותא דלבא שע"י התבוננות הוא כלי לאה"ר וכן למעלה בשבת שאזי כתר דז"א עולה אזי יהי' כלי להשראת כתר הכללי ואזי יהי' מאיר בו כתר הכללי ויקרא אור משא"כ כשלא יהי' הכלי אזי יסתלק במקורו ולכן נק' הארה זו בשם הבערה כמו שמדליקים האש להאחז בפתילה כו'. והנה לפי שבשבת הוא זמן הארת הכתר הנ"ל הנק' אש הוזהרנו בהבערה שלא יבערו אש בכל מושבותיהם ביום השבת. פי' מושבותינו הוא בחי' עולם הפירוד דבי"ע שהן עולמות הנפרדים כמ"ש ומשם יפרד וגו' (בראשית ב' י') לפי שכבר נפסק הקו וחוט דא"ס ואינו מאיר בהם כבאצילות וע"כ הוזהרו שלא יעשו בעולם הפירוד כדוגמא העליונה שבאצילות כי דוקא באצילות דאיהו וחיוהי וגרמוהי חד בהון יתכן להיות גילוי אור הכתר העליון בכלים דאצי' אבל לא בעולמות הנפרדים. וזהו שהאיסור הוא בכל מושבותיכם דוקא ולא בבהמ"ק שהרי במקדש הי' אש על המזבח גם בשבת וגם בנרות המנורה כל מעשה המשכות אורות בכלים אדרבה היא מצוה גם בשבת ע"י הדלקת המנורה כנ"ל לפי שבהיכל ק"ק הי' שם מבחי' הארת הקו"ח שבאצילות כידוע דבחי' עתיק דבריאה הי' מתגלה שם אלא שבמושבותינו הוזהרנו לא תבערו כו' (דוגמא לדבר עמ"ש במצות העריות ובמ"ש יעקב עתידה תורה לאוסרן כו' (פסחים קי"ט ב'))

איסור לא תבערו אש

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ועד"ז יובן ג"כ מ"ש בזאת יבא אהרן אל הקדש, זכות המילה היתה נכנסת עמו, למה הי' צריך לזה הלא הוא עצמו הי' קדש קדשים כמ"ש ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, כי בבחי' קדש קדשים יש ג"כ כמה בחי', כי קדשי' הוא בחי' חו"ב, וקדש קדשים הוא ג"ר בכלל כח"ב, ואם כי אהרן הי' קדש קדשים, היינו מבחי' ורב חסד בחי'

ז"ת דא"א, וזהו שיורד ע"פ מדותיו הם ז"ת דא"א. אבל ע"י זכות המילה הי' נכנס אל הקדש היינו ג"כ לבחי' ג"ר דא"א, כי מי יעלה לנו השמימה נת' במ"א שהשמימה כולל כל המקיפי' עליוני' דבחי' שמי' תתאין ועילאין וגם בחי' שמי השמי' והוא בר"ת, וש' הוי' בס"ת, ולכן נכרתו עלי' י"ג בריתות כנגד ע"ס וג' ראשי ראשים כמ"ש במ"א בד"ה בעצם היום הזה בהגהות על התו"א, ובד"ה גדולה מילה (ד"ו), ולכן ע"י זכות המילה הי' נכנס אהרן לקדהק"ד, היינו בחי' ג"ר דאריך. וע"ז נא' בזאת יבוא אהרן אל הקדש, ואין זאת אלא מילה שנא' זאת בריתי כו'. והגם כי הוא עצמו הי' ג"כ קדש קדשים כמ"ש ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, מ"מ זהו בחי' א"א בכלל כתר דאצי' שזהו בד"פ בחי' ז"ת דא"א בחי' רב חסד. אמנם כדי שיכנוס לקדה"ק דבית המקדש שכולל כתר בכלל ג"ר דא"א ועת"י בכללו הי' צריך לזכות המילה, הוא בחי' זאת בריתי כו' שע"י בחי' זאת זה יבא אהרן אל הקדש כו'. ועכשיו בעבודה הוא בחי' זאת בריתי אשר תשמרו הוא בחי' נטירת הברית מפגם ברית אפי' בדקות (ועי"ז יוכל גם עכשיו כה"ג ברוחניות לכנוס לקדהק"ד כו').

רשומי דברי' שרשם א' מהשומעים [והוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בעצמו]

ד"ה שערך כעדר הענזים [הנחה מוגה]

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

והמדרי' הב' באהבה היא בחי' אהבה כמים שאינו בבחינת התפעלות וצמאון אדרבה הוא בבחי' ביטול כל מציאותו לגמרי מצד הגילוי דאוא"ס שלמטה כמו למעלה ממש וכמ"ש אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו דהוי' ואלקים כולא חד ומאיר גילוי אוא"ס ממש למטה עד שבאמת אין עוד מלבדו והזמן ומקום שלמטה אינו בבחי' הגבלת זמן ומקום כלל באמת וכמו בבהמ"ק שהי' המקום למעלה מגדר הגבלת מקום דמקום הארון אינו מן המדה כו' כידוע, והיינו לפי שבביהמ"ק הי' מאיר גילוי אור אין סוף וכמ"ש אכן יש הוי' במקום הזה כו' וכמ"ש במ"א. לכן הי' נראה ונגלה שם האמת כמו שהוא שגם המקום אינו בגדר מקום כו' וכן הוא בזמן וע"ד שארז"ל שהראה הקב"ה לאדה"ר דור דור ודורשיו דור כו' שהראה לו כל אריכות הזמן דשית אלפי שנין בזמן קצר והיינו שהזמן אינו בגדר זמן כו' וכמו שהי' בביהמ"ק המקום למעלה מגדר מקום וכן בזמן כן הוא באמת בכללות העולם, אלא לפי שלגבי העולם מעלים ומסתיר שאינו נרגש בהם האור לכן הם בבחי' הגבלה דזמן ומקום, אבל באמת אין שום דבר המעלים ומסתיר כלל לגבי' ית' ומאיר האוא"ס בגילוי ממש גם למטה וממילא לא יש בחי' המציאות ובחי' הגבלה כו', וכאשר ירגיש בנפשו בחי' הקירוב והגילוי דאוא"ס אז אינו בבחי' צמאון ובבחי' רשפי אש כלל כ"א בבחי' ביטול במציאות לגמרי. ובחי' זו נקראת בחי' מים שמקרר ומכבה חום האש, כי מאחר שהוא בבחי' ביטול אליו ית' הרי ממילא ומאליו מתקרר חום האש הטבעי אשר בנפשו האלקית והצמאון כרשפי אש שלהבת כו' ועמ"ש מזה בבה"ז פ' תזריע על מאה"ז דמ"ט ע"א ע"פ הזה עליהם מי חטאת כו' וכמו למשל אהבת הבן על האב כשרוצה להתקרב אליו ועדיין הוא קצת רחוק אזי האה' נראית ונגלית מן הלב ולחוץ שצועק אבא אבא בהתפעלות גדולה ובצמאון גדול כו' משא"כ אם הוא אצל אביו ממש הנה הלב תוכו רצוף אהבה אבל אינה נראית ונגלית חוץ מן הלב כי אינו בבחי' התפעלות ולא בצמאון כלל כ"א בבחי' קירוב ובדבקות עצמי כו' ולכן נק' בחי' מים שמקרר בחי' האש שלא תתגלה לחוץ כ"א להיות נסתרת בתוך הלב כו' והיא בחי' אהבה בתענוגים כו' וכמ"ש בסש"ב ח"א ספ"ט יעו"ש וזהו"ע תפלת שמו"ע שבלחש בחשאי, כי בפסוד"ז הוא מעורר את האהבה כרשפי אש כו' וה"ה כאלו עדיין רחוק מן המלך משא"כ בתפלה שהרי הוא כאלו עומד לפני המלך ואומר ברוך אתה כו' פי' ברוך בחי' המשכה שממשיך יחודו ית' למטה שיהי' הוא בבחי' ביטול אליו ית' למטה ועד"ז תקנו מודים אנחנו לך שהוא בחי' ביטול וכמ"ש במ"א וזהו"ע הכריעות וההשתחוואות כו' לכן הוא בלחש ובחשאי.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרצ"ז

אש ומים למעלה - עבודה בדוגמת מים ובדוגמת אש. הנשמה למעלה בדרגת עלמא דאתכסיא, עלו במחשבה. ובירידתה למטה לעלמא דאתגליא, ע"י עבודה דבעל תשובה שלמעלה מטעם ודעת, מבטל ענין ההרגש

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ רַבָּה בִּמְקוֹמוֹ[15] אִיתָא, "רַבִּי בְּרֶכְיָה אָמַר כְּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה, לֹא שֶׁהָאֵשׁ מְכַבָּה לַמַּיִם, וְלֹא הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה הִיא מַעֲלַת הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה שֶׁאֵינוֹ מְכַבֶּה לַמַּיִם, וְכֵן הַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים לָאֵשׁ, אִם כֵּן בַּמֶּה הֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַעְלָה הִנֵּה אֵין עִנְיָנָם שֶׁהֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרָה דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה, דְּאֵשׁ וּמַיִם שֶׁל מַטָּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרוֹת הָפְכִיּוֹת, דְּאֵשׁ הוּא הִפּוּךְ הַמַּיִם וְהַמַּיִם הֵם הִפּוּךְ הָאֵשׁ, לָכֵן הִנֵּה הָאֵשׁ מְכַבֶּה מַיִם וּמַיִם מְכַבִּין אֵשׁ, אֲבָל הָאֵשׁ וְהַמַּיִם שֶׁל מַעְלָה, הִנֵּה הֵם מֻגְדָּרִים בְּהַגְדָּרָה עַצְמִית וְאֵינָם הֲפָכִים זֶה לָזֶה, וְלָכֵן הִנֵּה הָאֵשׁ אֵינוֹ מְכַבֶּה אֶת הַמַּיִם וְהַמַּיִם אֵינָם מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ[16], וּמִכָּל מָקוֹם הֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה שֶׁהֵם שְׁנֵי אָפְנֵי עֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַוָי', יֵשׁ מִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶגְמַת הַמַּיִם, וְיֵשׁ מִי אֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּאֹפֶן הָעֲבוֹדָה כְּדֶגְמַת הָאֵשׁ, דְּהִנֵּה יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, דְּהַנְּשָׁמָה בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף הִיא בְּמַעֲלַת מַדְרֵגַת צַדִּיקִים, דְּצַדִּיק הוּא זַכַּאי דְּאֵינוֹ שַׁיָּךְ בּוֹ עִנְיַן הַחֵטְא וְעָוֹן, דְּבַמַּלְאָכִים הִנֵּה גַּם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה הִנֵּה שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא[17], אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת אֵין שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַחֵטְא, וּבִירִידָתָהּ לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף, הִנֵּה עַל יְדֵי יְרִידָה כְּשֶׁמְּקַיֶּמֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה בְּהַנְּשָׁמָה, שֶׁעוֹלָה בְּמַעֲלַת הַבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא סֵדֶר הָעֲבוֹדָה מַה שֶּׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ הִיא עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה עוֹד בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיְתָה הַנְּשָׁמָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה הֵן בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא[ז], דְּזֶהוּ "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה", דְּמַחֲשָׁבָה הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, וּבִירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא[ח], אָמְנָם עַל יְדֵי זֶה הִיא הָעֲלִיָּה בְּמַעֲלָה עֶלְיוֹנָה, וּכְמוֹ מֵי הַיָּם שֶׁהֵם מְלוּחִים וְאֵינָם רְאוּיִים לִשְׁתִיָּה כְּלָל, וְכַאֲשֶׁר מֵי הַיָּם עוֹבְרִים דֶּרֶךְ עֲפַר הָאָרֶץ וּבוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, הִנֵּה אוֹתָן הַמַּיִם עַצְמָן שֶׁהָיוּ מְלוּחִים וּבְלִתִּי רְאוּיִין לִשְׁתִיָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שֶׁבּוֹקְעִים אֶת עֲפַר הָאָרֶץ, נַעֲשִׂים עֲרֵבִים וּמְתוּקִים, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּהַנְּשָׁמָה, דְּבִהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף הִיא עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, דְּמֵי הַיָּם הֵם מְלוּחִים, דְּמֶלַח הוּא מַדְרֵגָה גְּבֹהָה, דְּלָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ "בְּרִית אֱלֹקֶיךָ", דְּמִחַבֵּר שֵׁם הַוָי' וְשֵׁם אֱלֹקִים, דְּמֶלַח יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה פְּעֻלּוֹת טוֹבוֹת, שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַפְּסֹלֶת, מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ, וְנוֹתֵן טַעַם בְּהַדָּבָר, אֲשֶׁר כֵּן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּכַאֲשֶׁר מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ הֲרֵי הִיא דּוֹחָה אֶת הַפְּסֹלֶת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּכְשֵׁם שֶׁהַמֶּלַח הֲרֵי הוּא מוֹצִץ וּמַפְלִיט גַּם אֶת הַפְּסֹלֶת הַפְּנִימִי, וְהוּא אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם דַּוְקָא, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּדוֹחָה גַּם פְּסֹלֶת הַפְּנִימִי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אַךְ אַחַר הַשְּׁרִיָּה בְּמַיִם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת דְּגַם שֵׁכֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה מְמֻלָּא מֵהַהַשָּׂגָה הַהִיא, דְּבִרוּר וְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מַעֲלָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּמֵבִיא אוֹתָהּ לִידֵי כָּךְ שֶׁיִּהְיֶה לָהּ טוּב־טַעַם בְּהַשָּׂגָה שִׂכְלִית דַּוְקָא, וְאָז הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְבּוֹנֶנֶת בְּעִנְיָן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, הִנֵּה גַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵבִין זֹאת, וַהֲבָנָה זוֹ פּוֹעֶלֶת בָּהּ הָרָצוֹן לְהִתְקָרֵב לֶאֱלוּקוּת, וְהוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת. וְטֶבַע הַמֶּלַח הוּא שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַדָּבָר, וְכֵן הוּא בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דְּפִעֻלַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּכָל מַה שֶּׁפּוֹעֶלֶת בְּהַנְּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ חֲקִיקָה וְקִיּוּם, וְנוֹתֵן בָּהּ טַעַם, שֶׁהַנְהָגַת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תִּהְיֶה עַל פִּי הַשֵּׂכֶל, וְלֹא רַק שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי כִּי אִם עַל פִּי שֵׂכֶל הָאֱלֹקִי. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת הוּא לָבוֹא וּלְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמֶּנָּה, וְהִיא הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן מַיִם חַיִּים שֶׁלְּמַעְלָה מִמֵּי הַיָּם, דְּבִטַּעַם וְהַשָּׂגָה הֲרֵי יֵשׁ מָקוֹם לְדַעָה אַחֶרֶת, וּכְלָלוּת עִנְיַן הַטַּעַם וְהַשָּׂגָה הוּא בְּחִינַת יֵשׁ וּמֵרְגָּשׁ, וְהַיֵּשׁוּת וְהַהֶרְגֵּשׁ נוֹתֵן מָקוֹם לַדַּעָה שֶׁהוּא הִפּוּךְ הָאֱמֶת. אֲבָל הָעֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה, דְּלָזֶה מַגִּיעַ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הִירִידָה, וּבְעֲבוֹדָתוֹ בּוֹקֵעַ הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם דְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה זֶה מְבַטֵּל כָּל עִנְיַן הַיֵּשׁוּת וְהַהֶרְגֵּשִׁים, וְהִיא הָעֲלִיָּה שֶׁהַנְּשָׁמָה עוֹלָה עַל יְדֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה.

ל"ג בעומר, תרצ"ז

15) שיר השירים רבה ח, ו (ד).

ז. עולם המכוסה. ח. עולם המגולה.

לקוטי דיבורים

בכלל נעשה כיום בעולם תנועה של שביעת רצון מרוחניות, נוהגים במדת ההסתפקות, שבעים רצון בכל מה שיש. כשיהודי הולך לדף־גמרא, ומה גם כשאברך לומד דף גמרא ומקרב את עצמו לישראל סבא - הרי יש לו "שם" והבחורים שיש להם אגודות ולומדים ב"ה, - שזה באמת דבר טוב, כך הרי צריך להיות - עשו מכך דבר פלא. לשם מה צריכים להפליא זאת כל כך, הרי כך צריך להיות, בחור יהודי צריך ללמוד וצריך להתנהג כיהודי בכל עניני המצוות, אין זה צריך להיות שום דבר המופלא. ולמשל - כשהולכים ברחוב ופוגשים באדם שאינו מתהלך על קביים ב"ה, ובידים משלו ב"ה, האם יתפעלו מכך, הולך אדם ברגלים שלמות ובידי עצמו, הרי כך צריך להיות, צריכים להיות בריאים, בודאי ש"כל נשמה תהלל י"ה"[11] - על כל נשימה ונשימה[12] צריכים להלל ולשבח להשי"ת, אין זה ענין של שביעת רצון. כך הדבר גם ברוחניות, כשרואים יהודי שמניח תפילין ב"ה, שומר שבת, אוכל כשר, שומר על טהרת המשפחה, לומד דף גמרא, לומד משניות, "עין יעקב", מדרש, ברוך השם שאינו הולך על קביים, הרי כך צריך להיות.

שביעת הרצון במדת ההסתפקות ברוחניות התהוותה רק בזמנים האחרונים, ש"בא סנחריב ובלבל את העולם"[13], נוצרו יראי שמים עם היתרים, זאת התיר מאן דהוא ונעשה מדת חסידות, אף על פי כן גם מתנגד שאינו לומד חסידות ואינו רוצה לדעת מהי חסידות, גם הוא לא יעשה זאת, שכן הוא ירא שמים בלי היתרים, השני התיר חמאה מן השוק כו' וכו', עולם של "יראת שמים" עם נוהגי בדיעבד מלכתחילה. בין האברכים ישנו חלק גדול שיכולים להיות ב"ה יראי אלקים בלי כתבי הכשרים, הם אברכים בריאים בגוף היהודי, אילו לא היה, כפי שדובר "נקרש הדם" היו כל האברכים האלה לומדים בחיות פנימית, עליהם אי אפשר לבוא בטענות במצב הנתון, הרי הם בדרגא של אפרוחים שלא נפתחו עיניהם, הם עדיין לא ראו אור, לא התייגעו עליהם להראות להם את דרך החיים, אדרבא - יראו להם אור, יתעסקו אתם, אמנם עליהם לעשות את עניניהם בעצמם, לדבר עם אברכים ולעוררם על שמירת התורה והמצוות, עליהם להקהיל קהילות ברחובות העיר ולדבר על שמירת שבת, הנחת תפילין, טהרת המשפחה, עליהם לדבר בשפתם הם, בשפת האברכים הפועל בכוחות צעירים, באש צעירה, במרץ ובהתלהבות של אברכים, אך גם צריכים ללמד אותם, עליהם לדעת שמה שמדברים כעת אודות שמירת שבת, הנחת תפילין וכו', הרי זה ר"ל כמו בזמן של מגיפה שאז מדברים אודות שמירת הבריאות, ואילו בזמן של בריאות לא מדברים על דברים כאלה. כיום, עד שיעזור השי"ת ומצב ישראל ברוחניות יוטב, צריכים לדבר על כך, ועיקר הדיבורים צריך להיות לשגשג בלימוד ובחיזוק שמירת המצוות. ברור הדבר אילו בעלי הבתים ובעלי העסקים היו מתחילים ללמוד, היו נותנים בכך חיים גם באברכים שגם הם ישגשגו הלוך ושגשג.

אדם בריא משמעו שכל אבריו בריאים, לא רק ראשו ולבו בריאים, כל האברים צריכים להיות בריאים, ואם חלילה האברים חלשים, הרי זה מביא חלישות בלב ובראש.

י"ט כסלו, תרצ"א

11) תהלים קנ, ו.
12) ב"ר יד, א.
13) ראה ברכות כח, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

במהלך הדורות - פרק קל"ז

רבי אליהו בעל־שם מוורמייזא הרגיש כי נחל נצחון בפינסק, חומות המבצר המתנגדי נפרצו. שוב לא היתה פינסק נתונה להשפעת המתנגדים האוחזים בהגה. הוא השיג את מטרת בואו לפינסק והוא יכול עתה לשוב לפראג.

על תכניתו זו הודיע רבי אליהו לאנשיו. פינסק היתה שרויה בעיצומה של מחלוקת, בגלל ההתנפלות האלימה של המתנגדים על תלמידי רבי אליהו. המותקפים הזמינו את המתקיפים לדין תורה, והללו השתמטו.

רבי אליהו אסף את תלמידיו ואמר להם כי אין הוא רוצה שישיבו למתקיפיהם באותה מטבע של אלימות, ואפילו לא על־ידי זלזולים אישיים, ואת אלה מבין תלמידיו שאינם מסוגלים לעמוד בהתקפות הוא מייעץ להצטרף אליו בדרכו לפראג, שם יכניסם לישיבתו ויספק להם את צרכיהם.

הודעתו של רבי אליהו בעל־שם השאירה רושם עז בפינסק. מרבית תושבי העיר רחשו הוקרה עמוקה אל הבעל־שם הגאון הישיש בעל הדרת הפנים. מדותיו הטובות המיוחדות במינן, טוב לבו, נועם הליכותיו והצדקה שפיזר הביאו לו הערכה נרחבת בצבור. רבים מבין אלה שלא היו מסוגלים להבחין בין ההשקפות השונות בדבר הצורך ללמוד קבלה ידעו להעריץ את רבי אליהו בעל־שם בשביל הסגולות והרפואות שנתן לחולים. בגלל כל זה לא רצו רוב התושבים, פרט למתנגדים, שהבעל־שם יעזוב את פינסק.

מכל הצדדים זרמו בקשות אל רבי אליהו שישאר בעיר, אך הבעל־שם לא הטה אוזן לכל ההפצרות, ועזב את פינסק. הצטרפו אליו עשרים מתלמידיו. הרבה מאד מלמדני פינסק ומנכבדיה, אשר במשך הזמן היו למעריצי הבעל־שם, ליוו את הבעל־שם, ואת תלמידיו שהצטרפו אליו, בברכת "צאתכם לשלום" לבבית ובכבוד גדול.

מובן שהמתנגדים בפינסק היו שבעי רצון על עזיבת רבי אליהו את פינסק, וכך גם על הצטרפות עשרות תלמידיו אליו, אך הם הצטערו על כך שבפינסק נותרו רבים מבין בעלי הקבלה, במיוחד כאב לבם על התרבות חסידי הבעל־שם בין בני הדור הצעיר. אברכים וצעירים רבים בין בני הישיבות היו חדורים רוח הקבלה והם החדירו אותה לישיבות.

רבים מבין המושפעים למדו תחלה את הקבלה בחשאי, אך לאט לאט התרבה מספרם, ודרך הקבלה רכשה לה מהלכים גם בישיבות שראשיה התנגדו לה.

עברו שנים ושיטת הקבלה נפוצה במשך הזמן יותר ויותר בפינסק. במשך הזמן נפטר ראש הישיבה ר' זונדל ובמקומו נתמנה הגאון ר' גבריאל. זה לא יכל להחריש נוכח התמסרותם של בני הישיבה לדרך הקבלה והוא פתח במלחמת חרמה נגדם.

היה לו לר' גבריאל תלמיד נאמן, עילוי גדול, בשם ר' אברהם זאב, שהלך בדרך רבו והצטרף למלחמתו בבעלי הקבלה.

ר' גבריאל השיא את תלמידו ר' אברהם זאב עם בתו של אחד מנכבדי העיירה בישנקוביץ. שם פתח ר' אברהם זאב ישיבה שהיתה אמורה לגדל מתנגדים חריפים לקבלה. ברם, הדבר לא עלה בידו, חסידי השיטה החדשה חדרו לכל מקום במחנה היהודי, ובכל מקום היו שתי קבוצות חלוקות.

ר' אברהם זאב היה מאוחר יותר רבו של ר' אברהם הגנן, מי שהיה חותנו של ר' ברוך, אביו של רבי שניאור זלמן, מייסד חב"ד.

"שלשלת יוחסין" זו נמסרה, כפי שידוע לנו כבר, על־ידי ר' אברהם עצמו למשפחתו של ברוך כאשר הגיע לוויטבסק כדי להכיר אותם. עם זאת חשובים גם הפרטים הבאים להלן לשלימות הכרת עברו של ר' אברהם.

— לר' אברהם זאב, רבו של ר' אברהם, היה חבר, אף הוא תלמיד של ר' גבריאל, בשם ר' ישראל יצחק.

ר' ישראל יצחק היה חלוש כוח בטבעו, אך טוב לב באופיו. כל הילדים שנולדו לו מאשתו רחל לא המשיכו לחיות, רחמנא ליצלן. נשארה רק בת אחת בשם שרה.

שרה זו נבחרה על־ידי ר' אברהם זאב להיות כלה לר' אברהם, חותנו של ר' אברהם הבטיח לזוג מזונות על שולחנו, אך אברהם העדיף להתפרנס על־ידי גננות. רעייתו שרה עזרה לו בכך.

שרה עצמה, אף שהיתה בתו של למדן גדול, חונכה כך שבקושי ידעה לקרוא או להבין ביאור החומש. אך עם זאת היה לה לב זהב, והיתה בעלת צדקה וחסד, הודות לחינוכה של אמה. אמה הרגילה אותה מקטנותה להתמסר לעזרת עניים, אלא שהיא עלתה אפילו על אמה במעשי החסד שלה.

רחל נתנה את תכשיטיה לבתה שרה עוד לפני נישואיה, אלא שזו מישכנה אותם, ללא ידיעת אמה, ואת הסכום חילקה לעניים. רק לאחר הנישואין פדתה את התכשיטים.

שרה סייעה, כאמור, לבעלה כפי יכלתה. נוסף להנהגת ביתה וחינוך ילדיה עסקה גם בהשגחה על הפירות והירקות ובפיקוח על עבודת הפרדסים שבעלה חכר אצל הפריצים.

שניהם, ר' אברהם ושרה, היו בעלי צדקה גדולים ומכניסי אורחים. במשך הזמן גם זכו לעושר רב.

אלא שעושרם האמיתי היו לדידם הילדים שבהם התברכו, ארבעה בנים ושתי בנות. בנם הבכור היה שמעון, דניאל היה השני, אחריו באה הבת רבקה, ולאחריהם — מאיר, רחל, ובן הזקונים — ישראל יצחק.

למרות מאמצי האב לא גדלו הבנים ללמדנים גדולים כרצונו. הבנות חונכו בדרך הפשוטה והרגילה של אלה שסברו שאין נשים צריכות ללמוד תורה. עם זאת לימדו אברהם ושרה את בנותיהם מדות טובות. רבקה גדלה איפוא להיות בעלת מדות טובות במדה נפלאה, והוריה התגאו בה.

ר' אברהם רצה שיהיה לו נחת מבתו המוצלחת על־ידי כך שיבחר עבורה בעל גדול בתורה וביראה. ברוך היה בעיניו זיווג מצויין ומוצלח לבתו.

ברוך היה רחוק מקבלת החלטות בענינים מעשיים כגון אם רבקה מתאימה להיות אשה מתאימה לו. הוא השאיר את ההחלטה בידי אחותו דבורה לאה ובעלה ר' יוסף יצחק, העילוי משריי. אחותו וגיסו נתנו ברכתם לשידוך, בלי שהעלו בחלומם כי משידוך זה יצא מי שיטביע רישומו על מהלך חיי היהדות, על־ידי ייסוד כיוון חדש בעבודת הבורא, הכיוון של חכמה בינה ודעת, כפי שהותווה על־ידי אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מליאדי, בנם של ברוך ורבקה.

תם חלק שני של ספר הזכרונות

בריך רחמנא דסייען עד כאן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אייר תרצ"ז

אטוואצק

ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה וו"ח אי"א

מוהר"ר ישראל שי'

שלום וברכה,

במענה על מכתבו, אשמח במאד לשמוע פ"ש מפורט מידידנו אנ"ש אשר בארצה"ב ד' עליהם יחיו, ולהתראות. אמנם לפי מצב בריאותי מוכרח לי להיות בסאנאטאריום וגם להתראות עם הפראפעסארן, אשר בדעתי בעזה"י אם רק יהי' ביכולתי לנסוע בחצי סיון הבע"ל להסאנאטאריום אצל וויען, ואם יהי' באפשרי לנסוע אח"כ להתראות עם הפראפעסארן בפאריז ואפשר יאמרו לי לנסוע לאיזה קוהר, השי"ת ישלח לי רפו"ש בקרוב כברכת אנ"ש יחיו, הנה בעזה"י יכול לבוא למקום ההוא צלחה.

הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

פרק א משנה ד

יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם

נקודות משיחות קודש

השאלות במשנתנו: א. הדיוק "בית וועד לחכמים", ולא "לתלמידים" (כבמשנה א' – "והעמידו תלמידים הרבה"), או "לתלמידי חכמים". ב. הקשר לבעל המאמר – יוסי בן יועזר.

והביאור:

יהי ביתך בית ועד לחכמים – בדורו של יוסי בן יועזר היתה המחלוקת הראשונה בישראל שלא באה לידי הכרעה[1]. לכן דרש יוסי בן יועזר, בתור נשיא הדור, שכל אחד ישתדל לעשות ביתו בית ועד לחכמי ההוראה היושבים על מדין, כך שבמקרה של חילוקי דעות יהיו נוכחים חכמים רבים, ויוכלו לבוא לידי הכרעה ופסק דין. ודבר זה הוא בבחינת מילי דחסידותא, כי משורת הדין די ב"בית ועד" אחד.

והוי מתאבק בעפר רגליהם – בעל הבית עלול לחשוב, שלאחר שהעמיד את ביתו לרשותם של החכמים ודאג לצרכיהם רשאי הוא, ואולי אף צריך, לצאת לדרכו, כדי שנוכחותו לא תפריע לחכמים בדיוניהם. ולאידך גיסא – מאחר שהחכמים מתקבצים בביתו, וצריכים לו, יתכן שיראה את עצמו כשוה להם או אפילו נעלה מהם בבחינה מסויימת. והתנא שולל את שתי הסברות האלה: על בעל הבית להשאר ולהמצא בחברתם של החכמים, וזאת מתוך ביטול מוחלט והכרה שאינו שייך ליותר מאשר "רגליהם".

והוי שותה בצמא את דבריהם – יתר על כן, עליו להשתוקק לשמוע את דברי החכמים ולהתענג בהם כאדם השותה מים לצמאו. וכאשר בטל הוא לחכמים ומאזין לדבריהם בקשב רב, וכן שותה בצמא את דבריהם, אזי קולט את הדברים כראוי והם נחקקים בזכרונו. וכשיתנהג בדרך זה – יהי' גם הוא סוף סוף לאחד מחכמי ישראל[2].

*

יהי ביתך בית ועד לחכמים – היינו שביתו יהי' המקום הקבוע לועידת חכמים, בקביעות ובתמידות[3]. וזה מקנה לביתו חשיבות מסויימת גם כשאינם בביתו.

והתנא מדייק "בית ועד לחכמים" לשון רבים, כי לפני יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן לא הוזכרו זוגות, כי האחד הי' לראש, ורק בימיהם הוחל זמן המחלוקת בישראל[4]. לכן יש צורך בחכמים רבים, כדי שיקבעו ההלכה על פי הרבים.

והוי מתאבק בעפר רגליהם – האדם המתחבר לחכמים צריך להרגיש שמצד עצמו הוא בבחינת "אבק" לבד, שאין בו ממש ואין בו תועלת, כאבק הזה שאינו מצמיח.

והתנא מדייק "בעפר רגליהם", ולא באבק רגליהם". כי אצל החכמים גם בחינת "רגל" שלהם (בחינה התחתונה ביותר) היא בבחינת "עפר" וביטול, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהי'". כי בעפר הגרגירים דבוקים זה לזה (בחינת דביקות וביטול) והעפר גם מצמיח (משא"כ באבק)[5].

ומדייק "בעפר רגליהם", לרמז שיש ללמוד מהנהגתם ודרכי הילוכם של החכמים.

והוי שותה בצמא את דבריהם – אולם, כשמדובר בדבריהם של החכמים, היינו דברי התורה שלהם, אזי אינו מספיק הביטול להחכמים ("והוי מתאבק בעפר רגליהם"), אלא על האדם לקלוט את הדברים בפנימיות, בהבנה והשגה.

אך, העובדה שהלימוד צריך להיות בהבנה והשגה עלולה לגרום חלישות מסויימת ברגש הביטול אל החכמים (שהרי הלימוד תלוי בהבנתו הוא).

על זה אמר "והוי שותה בצמא את דבריהם": עליו להכיר שהוא זקוק לחכמים, ועליו לשמוע תורה מפיהם מתוך ביטול, כאדם השותה מים לצמאו, שהוא מרגיש עד כמה הם חסרים לו.

זאת ועוד: לא זו בלבד שהחכמים יוסיפו לו בידיעת והבנת התורה, אלא הם גם ישפיעו עליו שחלקו בתורה יתגלה ויאיר בכל תרי"ג כחות נפשו. זהו הרמז ב"הוי שותה": המים מעבירים ומחלקים את המזון[6] לכל חלקי הגוף[7].

---

1. תוד"ה יוסי – חגיגה טז, א (בשם הירושלמי).
2. משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.
3. ראה פיה"מ: שתשים ביתך מוכן להתקבץ החכמים תמיד.
4. תויו"ט.
5. ראה תו"א וישלח (כו, ג), ש"עפר" רומז למלכות דקדושה, ו"אבק" למלכות דקליפה.
6. עירובין כו, ב במשנה ובפיה"מ שם.
7. משיחת ש"פ אחרי תשכ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת קדושים

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי
קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ד אַל־
תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (לוי) ה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים
לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ: ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל
וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:
ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא
יֵרָצֶה: ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־
קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט
קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט: י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ
לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: (ישראל) יא לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־
תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר
וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־תַעֲשֹׁק
אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ
עַד־בֹּקֶר: יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן
מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 322)

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ (יט, ב)

שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמּוֹתָרוֹת (רַמְבָּ"ן)

אָדָם עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁמִּצְוָה זוֹ חָלָה רַק עַל בַּעַל מַדְרֵגָה, שֶׁמְּקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת בִּמְלוֹאָן; רַק מִמֶּנּוּ נִתָּן לִדְרֹשׁ לְהוֹסִיף וּלְהִמָּנַע מִן הַמּוֹתָרוֹת. לָכֵן נֶאֱמַר כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – זוֹהִי חוֹבָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי, לְלֹא יוֹצֵא מִן הַכְּלָל. כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם – ה' הוּא אֱלֹקָיו שֶׁל כָּל יְהוּדִי, וְעָלָיו לְהִדָּמוֹת אֵלָיו וּלְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ.

שני טו לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְּנֵי־דָל וְלֹא
תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ: טז לֹא־תֵלֵךְ
רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה:
יז לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־
עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: יח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־
תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה:
יט אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם
שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא
יַעֲלֶה עָלֶיךָ: כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זָרַע
וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמָתוּ כִּי־לֹא
חֻפְשָׁה: כא וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם: כב וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ
מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 227)

שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם (יט, יט)

וְקָשֶׁה, לָמָּה הִקְדִּים פֵּאָה וְלֶקֶט לְכִלְאַיִם, אַף שֶׁזְּרִיעָה קוֹדֶמֶת לִקְצִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַצַּד־הַשָּׁוֶה בֵּין פֵּאָה וְלֶקֶט וְכִלְאַיִם הוּא - שְׁמִירָה עַל הַבְדָּלָה שֶׁקָּבַע ה'. פֵּאָה וְלֶקֶט – ה' הִבְדִּיל אֶת יְבוּל הַשָּׂדֶה לִשְׁנֵי חֲלָקִים; אֶחָד שַׁיָּךְ לְבַעַל הַשָּׂדֶה וְאֶחָד שַׁיָּךְ לַעֲנִיִּים. כִּלְאַיִם – ה' הִבְדִּיל אֶת הַצְּמָחִים לְמִינִים שׁוֹנִים. וְהַהַבְדָּלָה הָרוּחָנִית שֶׁל פֵּאָה וְלֶקֶט הִיא הַמָּקוֹר וְהַסִּבָּה לַהַבְדָּלָה הַגַּשְׁמִית שֶׁל כִּלְאַיִם.

שלישי כג וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל
וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם
עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: כד וּבַשָّנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ
קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: כה וּבַשָّנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ
אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:
כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת
זְקָנֶךָ: כח וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת
קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה: כט אַל־תְּחַלֵּל
אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ
זִמָּה: ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי
יְהוָה: לא אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־
תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לב מִפְּנֵי
שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי
יְהוָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יא עמ' 46)

שָׁלֹשׁ שָׁנִים . . הָרְבִיעִית . . הַחֲמִישִׁית (יט, כג-כה)

שָׁלֹשׁ שָׁנִים – בָּהֶן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, רוֹמְזוֹת לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, שֶׁעִקָּרָהּ תְּפִלַּת הָעֲמִידָה, שֶׁבָּהּ עוֹמֵד אָדָם כְּעַבְדָּא קַמֵּיהּ מָרֵיהּ וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר לְמָה שֶׁסְּבִיבוֹ. רְבִיעִית – שֶׁבָּהּ אוֹכְלִים אֶת הַפֵּרוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, רוֹמֶזֶת לִיצִיאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית

הַמִּדְרָשׁ, שֶׁאָז מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם סְבִיבָתוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות. **חֲמִישִׁית** – שֶׁבָּהּ הַפֵּרוֹת הֵם חֲלִין, רוֹמֶזֶת לָעִסּוּק בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת.

רביעי לג וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ:
לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר | הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ
לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: לה לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל
וּבַמְּשׂוֹרָה: לו מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין
צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי
וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לג עמ' 187)

אֵיפַת צֶדֶק . . יִהְיֶה לָכֶם (יט, לו)

וְכֵן כְּתִיב בְּפָרָשַׁת תֵּצֵא: "לֹא יִהְיֶה לְךָ . . אֵיפָה וְאֵיפָה". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁאָסוּר שֶׁיִּהְיוּ לְאָדָם שְׁתֵּי 'מִדּוֹת': בְּצָרְכֵי הַגּוּף - אִם יֵשׁ לוֹ מָנָה רוֹצֶה מָאתַיִם, אַךְ בְּצָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ - נִתָּן לְהִסְתַּפֵּק בַּמּוּעָט. וְהִנֵּה, כָּל אִסּוּר יֵשׁ דֶּגְמָתוֹ בְּהֶתֵּר, כְּמַאֲמָר "כָּל דְּאָסַר לָן רַחֲמָנָא שָׁרָא לָן כְּוָותֵיהּ". וְאַף כָּאן יֶשְׁנוֹ 'אֵיפָה וְאֵיפָה' גַּם בִּקְדֻשָּׁה: יֵשׁ לְהַחְשִׁיב אֶת צָרְכֵי הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִצָּרְכֵי הַגּוּף.

חמישי **כ** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב וְאֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר |
הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם
הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: ג וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ
הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ
לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי:
ד וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־
הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית
אֹתוֹ: ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא
וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת | כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו
לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם: ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה
אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־
פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 322)

וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא (כ, ג)

פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש"י)

מַשְׁמַע, שֶׁ"פָּנַי" הוּא רַק לְשׁוֹן 'פְּנַאי' וְלֹא לְשׁוֹן 'פָּנִים'. וְלֹא פֵּרֵשׁ "רוּגְזִי" (כְּתַרְגּוּמוֹ), וּכְפֵירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (וישלח לב, כא) "אֲכַפְּרָה פָנָיו ("אֲבַטֵּל רֻגְזוֹ") - כִּי שָׁם נֶאֱמַר "אֲכַפְּרָה". וּלְהָעִיר מִפֵּרוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק (תהלים לד, יז) "פְּנֵי ה' בְּעוֹשֵׂי רָע" ("פְּנֵי, פָּנִים שֶׁל זַעַם"). אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ לְנַ"דּ אֵינוֹ בְּדִיּוּק גָּמוּר עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כְּמוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה.

ששי ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם: ט כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־
אִמּוֹ מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ: י וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת: יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־
אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם
דְּמֵיהֶם בָּם: יב וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ מוֹת
יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יג וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם
מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יד וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־
אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ
וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: טו וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן
שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ:
טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לִרְבָעָה אֹתָהּ
וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו
אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־
עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת
אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: יח וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־
אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה
וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב
עַמָּם: יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא
תְגַלֶּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ: כ וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֶטְאָם
יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ: כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת
אָחִיו נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ:
כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 188)

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת כַּלָּתוֹ . . תֵּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם (כ, יב)

וְקָשֶׁה, אֵיךְ נָשָׂא יְהוּדָה אֶת תָּמָר כַּלָּתוֹ (רְאֵה רַשִׁ״י וישב לח, כו: ״וְלֹא יָסַף, לֹא פָּסַק״). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר הוּא ״תֶּבֶל עָשׂוּ״, ״מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן״. הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת, אֵפוֹא, שֶׁלְּאַחַר מִיתַת הַבֵּן, כַּאֲשֶׁר אֵין טַעַם זֶה, מֻתֶּרֶת הָאִשָּׁה לְאָבִיו. יֶתֶר עַל כֵּן: עֵר וְאוֹנָן חֲרֵי הִשְׁחִיתוּ אֶת זַרְעָם, וְאִם כֵּן לֹא שַׁיָּךְ כָּאן כָּל הָעִנְיָן שֶׁל ״תֶּבֶל״.

שביעי כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֵץ בָּם: כד וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּהּ לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אֹוב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ז עמ׳ 18)

וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי (כ, כו)

פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם (רש״י כ, כו)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁגַּם מִשְׁפָּטִים יֵשׁ לְקַיֵּם בְּקַבָּלַת עֹל, כְּמוֹ הַחֻקִּים. לְפִי זֶה עָלוּל אָדָם לַחְשֹׁב, שֶׁאִם פָּגַע בְּזוּלָתוֹ, דַּי לוֹ לְבַקֵּשׁ מְחִילָה מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל גְּרִידָא . . אֲבָל מוּבָן מֵאֵלָיו, שֶׁאָסוּר שֶׁיִּהְיוּ לְאָדָם מִדּוֹת רָעוֹת, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת אִכְפַּת לוֹ כָּל עִנְיָן שֶׁל יֹשֶׁר בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וּכְפִי שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם שֶׁעַל דָּבָר שֶׁהוּא רַע מִצַּד הַשֵּׂכֶל יֵשׁ לוֹמַר ״אִי אֶפְשִׁי״. אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה יֵשׁ לַעֲשׂוֹת מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל.

ס״ד פסוקים, ונג״ה סימן. מ״י זה״ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת קדושים ביחזקאל פרק כ

כ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: ד הֲתִשְׁפֹּט

אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא
יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ
שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ
לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ
חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר: יא וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם: יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת
לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי
לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד
וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם: יד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: טז יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחָס
עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר: יח וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי
אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקֹּתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ג׳, שָׁעָה 1 בַּבּוֹקֶר, 28 דַּקּוֹת וְ9 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, בַּיּוֹם הָרְבִיעִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד ניסן, תשי״ז
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ רב פעלים מו״ה מאיר שלום שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נעם לי לקבל מכתבו בו כותב אודות... וההצלחה שזיכתו ההשגחה העליונה במר י.ד. שי׳ - בודאי תוסיף בו עוד מרץ בהשתדלות האמורה. ובכגון דא - גודל זכותו אין די באר ואין לשער.

אתענין לדעת אם הראה לו מר י.ד. שי׳ את מכתבי האחרונים אליו, תכונת נפשו, והסביבה בה מסתדר וכו׳.

בתוך כל הענינים כתב לי מר י.ד. שי׳, אשר בהסמכו על הצעתי התחיל לדבר עם מושפעיו ג״כ ע״ד קיום מצות מעשיות, וכנראה מאופן כתיבתו, עדיין לבו מהסס אם השומעים מוכשרים כבר לדיבורים כאלה, וגם ירא שלא יתרחקו ע״ז וכו׳, ואפשר עוד יראה יש אצלו וכו׳. ולכן כאן המקום אשר ינצל הזדמנות קרובה לסבב השיחה עמו בנושא האמור, ומבלי שיורגש שממני באה ההתעוררות, ויעודדו ויחזקו גם מצדו בענין האמור, וגם בזה זכות הרבים מסייעתו.

נעם לי לקרות בסיום מכתבו ע״ד ההטבה שנראית בפרנסתו, ותקותי חזקה שאין זה אלא התחלה, ויוטב המצב עוד יותר, ובאופן שיוכל להקדיש מזמנו ומרצו עוד ועוד להפצת המעינות חוצה.

מוסג״פ מכתבי לחג הפסח למר אביגדור המאירי שי׳, אשר אף שמסיבות נתאחר השילוח - בכל זה לאמיתתו של דבר כל השנה זמנו הוא, ובפרט ע״פ פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר, אז חסידים זאגען ניט חסל סידור פסח, דער רבי -רבנו הזקן - האט ניט אריינגעשטעלט אין סידור נאך דער הגדה די ווערטער ״חסל סידור פסח״ ויילע בא חב״ד ענדיגט זיך ניט דער פסח, נאר ער ווע[ר]ט נמשך שטענדיג. ובטח אם נצרך הנ״ל לכגון דא יוסיף הסברה משלו. ויהי רצון שיצליח להפיח (פאנאדערבלאזען) הניצוץ האלקי אשר בהנ״ל עד שתהיה שלהבת עולה מאלי׳, וכידועה דרז״ל שזהו המטרה של בהעלותך את הנרות.

בברכה לבשו״ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:00	5:54	8:46	8:42	9:18	9:14	10:25	10:22	19:18	19:22	19:43	19:47	19:01	19:57
חיפה (ק)	5:57	5:51	8:44	8:40	9:16	9:12	10:23	10:21	19:20	19:24	19:45	19:49	18:53	20:00
ירושלים (ק)	5:56	5:50	8:43	8:40	9:15	9:11	10:22	10:20	19:19	19:23	19:44	19:48	18:42	19:57
תל אביב (ק)	6:00	5:54	8:45	8:42	9:18	9:14	10:25	10:22	19:18	19:23	19:43	19:48	19:02	19:59
אוסטריה וינה (ק)	5:45	5:34	8:45	8:40	9:17	9:11	10:29	10:25	20:01	20:10	20:33	20:43	19:51	20:59
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:51	6:56	9:00	9:03	9:32	9:35	10:28	10:29	17:45	17:38	18:11	18:04	17:20	18:15
אוקראינה אודסה (ק)	5:53	5:43	8:50	8:44	9:22	9:17	10:33	10:29	19:59	20:07	20:29	20:38	19:47	20:42
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:31	5:20	8:30	8:25	9:03	8:57	10:14	10:10	19:46	19:55	20:18	20:28	19:35	20:32
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:53	5:41	8:54	8:48	9:26	9:20	10:39	10:34	20:15	20:25	20:48	20:59	20:05	21:03
אוקראינה קייב (ק)	5:44	5:32	8:46	8:40	9:18	9:12	10:31	10:26	20:09	20:19	20:43	20:53	19:59	20:57
אוקראינה דונייצק (ק)	5:20	5:10	8:20	8:14	8:52	8:46	10:04	9:59	19:35	19:43	20:06	20:16	19:24	20:20
איטליה מילאנו (ק)	6:20	6:11	9:17	9:12	9:49	9:44	11:00	10:56	20:23	20:31	20:54	21:02	20:12	21:17
אקוואדור קיטו (ח)	6:01	6:00	8:35	8:34	9:05	9:04	10:07	10:06	18:23	18:22	18:44	18:44	18:04	18:48
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:21	7:26	9:32	9:34	10:04	10:06	11:00	11:01	18:21	18:15	18:46	18:40	17:58	18:51
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:19	8:25	10:28	10:31	10:59	11:01	11:53	11:55	19:07	18:59	19:34	19:26	18:42	19:30
ארה"ב בולטימור (ק)	6:15	6:07	9:05	9:01	9:38	9:33	10:47	10:44	19:55	20:01	20:22	20:29	19:42	20:33
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:01	5:52	8:54	8:49	9:26	9:21	10:35	10:32	19:48	19:55	20:16	20:23	19:36	20:35
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:02	5:53	8:54	8:49	9:26	9:21	10:36	10:32	19:48	19:54	20:15	20:22	19:35	20:36
ארה"ב דטרויט (ק)	6:34	6:25	9:29	9:24	10:00	9:56	11:10	11:07	20:28	20:34	20:56	21:03	20:15	21:16
ארה"ב היוסטן (ק)	6:43	6:37	9:27	9:24	9:59	9:56	11:06	11:04	19:57	20:00	20:21	20:25	19:42	20:35
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:08	6:01	8:56	8:52	9:27	9:24	10:35	10:33	19:35	19:40	20:01	20:06	19:21	20:16
ארה"ב מיאמי (ק)	6:47	6:42	9:29	9:26	10:01	9:58	11:07	11:05	19:51	19:54	20:14	20:18	19:35	20:28
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:57	5:49	8:49	8:44	9:22	9:17	10:31	10:28	19:43	19:50	20:11	20:18	19:31	20:33
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:52	5:43	8:47	8:42	9:18	9:14	10:29	10:25	19:46	19:53	20:14	20:22	19:34	20:33
בוליביה לה פאס (ח)	6:33	6:35	9:01	9:01	9:30	9:30	10:30	10:30	18:28	18:25	18:50	18:47	18:07	18:51
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:27	6:15	9:29	9:23	10:02	9:56	11:15	11:10	20:55	21:05	21:29	21:40	20:45	22:00
בלגיה בריסל (ק)	6:27	6:15	9:30	9:24	10:02	9:56	11:15	11:11	20:55	21:05	21:29	21:40	20:45	21:58
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:29	5:16	8:38	8:31	9:10	9:03	10:25	10:20	20:20	20:32	20:57	21:10	20:12	21:14
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:19	6:21	8:38	8:39	9:10	9:10	10:08	10:08	17:50	17:46	18:13	18:09	17:28	18:15
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:04	6:07	8:24	8:25	8:56	8:56	9:54	9:54	17:37	17:33	18:00	17:56	17:16	18:02
בריטניה לונדון (ק)	5:43	5:31	8:47	8:41	9:19	9:12	10:32	10:28	20:15	20:25	20:50	21:01	20:06	21:19
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:46	5:34	8:53	8:46	9:25	9:18	10:39	10:34	20:29	20:40	21:05	21:17	20:20	21:38
גרמניה ברלין (ק)	5:47	5:35	8:52	8:45	9:24	9:17	10:38	10:33	20:23	20:34	20:58	21:10	20:14	21:14
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:11	5:59	9:14	9:08	9:45	9:39	10:58	10:54	20:37	20:47	21:10	21:21	20:27	21:25
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:21	6:24	8:41	8:42	9:11	9:12	10:09	10:10	17:51	17:46	18:14	18:09	17:29	18:13
הודו בומביי (ח)	6:13	6:10	8:50	8:48	9:23	9:21	10:28	10:26	19:00	19:02	19:23	19:25	18:44	19:29
הודו פונה (ח)	6:08	6:04	8:47	8:44	9:19	9:16	10:23	10:21	18:58	18:59	19:20	19:22	18:41	19:26
הונגריה בודפשט (ק)	5:37	5:26	8:35	8:30	9:07	9:02	10:19	10:15	19:48	19:56	20:19	20:29	19:37	20:33
טורקיה איסטנבול (ק)	6:10	6:01	9:02	8:57	9:34	9:30	10:44	10:40	19:56	20:02	20:24	20:30	19:43	20:34
יוון אתונה (ק)	6:35	6:28	9:25	9:21	9:57	9:53	11:06	11:03	20:12	20:17	20:38	20:44	19:58	20:48

קצ

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:59	5:49	8:57	8:51	9:29	9:24	10:41	10:37	20:07	20:15	20:38	20:47	19:56	20:51
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:05	7:01	9:48	9:46	10:18	10:16	11:24	11:22	20:05	20:07	20:27	20:29	19:48	20:33
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:10	7:17	9:14	9:17	9:47	9:50	10:40	10:42	17:44	17:36	18:13	18:04	17:18	18:08
נפאל קטמנדו (ח)	5:25	5:20	8:11	8:08	8:42	8:38	9:48	9:46	18:39	18:43	19:03	19:07	18:24	19:11
סינגפור סינגפור (ח)	6:56	6:55	9:25	9:24	9:57	9:56	10:59	10:58	19:10	19:09	19:31	19:31	18:51	19:35
פולין ורשא (ק)	5:16	5:04	8:22	8:15	8:53	8:47	10:07	10:02	19:53	20:03	20:28	20:39	19:44	20:43
פרו לימה (ח)	6:12	6:13	8:34	8:34	9:07	9:07	10:07	10:06	18:00	17:58	18:22	18:20	17:40	18:24
צרפת ליאון (ק)	6:36	6:27	9:34	9:29	10:06	10:00	11:17	11:13	20:42	20:50	21:12	21:21	20:31	21:36
צרפת פריז (ק)	6:40	6:29	9:41	9:35	10:12	10:06	11:25	11:20	20:59	21:08	21:31	21:41	20:48	21:58
קולומביה בוגוטה (ח)	5:40	5:38	8:15	8:14	8:45	8:44	9:48	9:47	18:09	18:09	18:31	18:31	17:51	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:17	6:08	9:13	9:08	9:44	9:39	10:55	10:51	20:15	20:22	20:44	20:52	20:03	21:06
קנדה מונטריאול (ק)	5:50	5:41	8:48	8:42	9:20	9:14	10:31	10:27	19:55	20:03	20:25	20:34	19:44	20:49
קפריסין לרנקה (ק)	6:02	5:55	8:48	8:44	9:21	9:17	10:29	10:26	19:26	19:30	19:51	19:57	19:12	20:01
רוסיה מוסקבה (ק)	5:58	5:44	9:10	9:03	9:41	9:34	10:57	10:52	20:58	21:10	21:37	21:50	20:50	22:12
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:15	6:05	9:13	9:07	9:45	9:40	10:57	10:53	20:24	20:33	20:55	21:04	20:13	21:08
שוייץ ציריך (ק)	6:17	6:07	9:17	9:12	9:49	9:43	11:01	10:57	20:32	20:40	21:03	21:12	20:21	21:27
תאילנד בנגקוק (ח)	5:58	5:54	8:32	8:30	9:05	9:03	10:09	10:07	18:35	18:36	18:57	18:58	18:18	19:02

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסרה לי הידיעה אודות מצב בריאותו, ותקותי שמיום ליום רואים הטבה בזה, ובודאי לדכוותי' למותר להדגיש ציווי תורתנו הק' תורת חיים שהיא הנותנת רשות לרופא לרפאות, שמזה מובן שצריך למלאות הוראת הרופא, ואף שלפעמים עולה מחשבה שמבזבזים זמן על עניני רפואה ומנוחה וכיו"ב, אבל אפילו בהתבוננות קלה מובן ע"פ מאמר רז"ל האמור שאין זה בזבוז אלא אדרבה, כי על ידי שעה קלה ש(לעיני בשר) מבזבז, נשכרים כמה זמן לאחר זה, שיכול לנצל בשמחה ובטוב לבב לעבוד את השי"ת בכל דרכיך דעהו.

בברכה לרפואה קרובה ולבשו"ט בכל האמור.

סדר מצות הדלקת נרות לשביעי ואחרון של פסח ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב ליל (ראשון) שביעי של פסח

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני (אחרון של פסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בחו"ל ליל (שני) אחרון של פסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00266
24/04/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב